ANUL VII. — No. 304

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 3 Octombrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST MILLE 1897 – 1920

FONDAT in 1893

Recitind pe Paul Louis Courier

Mulţi s'au deprins cu credinţa că pamfletul este un gen inferior. Orice scriere, în care violenţa — indiferent de calitate — se lăfăeşte în plin, este etichetată pamflet. De aceea, oameni care scriu trivial, trec drept pamfletari. Puţini îşi dau seama că între grosolănie şi indignare este o deosebire imensă şi că între injurătura, lipsită de orice umbră de stil, şi apostrofa stilizată nu se poate face nici o legătură.

Mai puţini însă, ştiu că pamfletul nu implică numai decât violenţa — nici chiar violenţa stilizată. Că se poate scrie, în forma cea mai elegantă, cel mai ucigător pamflet. Că ironia înlocueşte, ades, invectiva. Pentru aceasta, Paul Louis Courier acest spirit prin excelenţă clasic — trebue cât mai ades recitit. Rare ori, în curgerea veacurilor s'a realizat o operă atât de echilibrată, atât de măsurată, atât de şlefuită, atât de desăvârşită — şi care, totuşi, în superba ei perfecţiune să fie, în acelaş timp, o operă fecundă, o operă vie. Perfectul exclude viaţa. Operele impecabile sunt mai totdeauna, rigide. Pulsarea vehementă a vieţii rupe echilibrul formelor. Tragediile lui Corneille sau Racine nu pot închide, în superbele lor contururi, valul de viaţă care se frământă în piesele, lipsite de tehnică şi de cizelare ale lui Gorki, Andreew sau Strindberg. Poemele lui Heredia sau Leconte de Lisle, în recea lor frumuseţe, nu au căldura versurilor, mai puţin şlefuite de sigur, ale lui Musset de pildă. Viaţa adevărată, viaţa trăită şi simţită nu se lasă turnată în tiparele desăvârşirii. Refractară unei prea minuţioase stilizări, rebelă faţă de tendinţele scriitorilor de-a o literariza cu rafinament, răsvrătindu-se



Paul Louis Courier

împotriva oricărei voinţi superioare, — esenţa de viaţă, care este subiectul unei opere, irumpe vulcanic şi se revarsă în torente informe; romanele lui Zola, Balzac, Dostoewski, Tolstoi, teatrul lui Strindberg, Ibsen, etc.

Viaţa nu se rabdă alambicată în tendinţele estetizante ale literatorilor.

Paul Louis Courier este unul dintre puţinii, dintre foarte rarii artişti care au izbutit să toarne — în tipare desăvârşite — viaţa însăşi, în ceeace are ea mai pătimaş şi mai rebel, în politică. Paul Louis a fost, fără îndoială, unul din marii mânuitori ai verbului, pe care i-a avut Franţa. Cu formidabila lui cultură — era unul dintre cei mai adânci cunoscători ai literaturilor antice şi a dat la lumină splendide traduceri din elină — Paul Louis ar fi putut scrie opere mult mai vaste, dacă ar fi părăsit literatura politică. Dar Paul Louis era un temperament combativ. El putea spune, ceeace scria zilele trecute Alain: **„ambiţia proprie scriitorului lipsindu-mi totdeauna, probabil nici odată n'aş fi scris un rând, dacă nu găsiam câteva ziare politice"....** Căci şi lui Paul Louis, ca şi lui Alain i s'a dat acelaş sfat: **„Nu face politică; păstrează-ţi timpul şi puterile pentru operele spiritului, care ţi-se potrivesc mai de grabă".** Acelaş sfat i s'a dat şi lui Rochefort la începutul carierii lui, atunci când ataca cu vehementă regnul despotic şi imbecil al lui Napoleon III. I-se spunea cu hipocrizie şi lui, şi lui Hugo:

— Ce păcat că oameni atât de superiori, se ocupă de politică!

Rochefort a răspuns odată enervat:

— Se pare că politica este rezervată exclusiv cretinilor! Ceeace de altfel nu este prea măgulitor pentru politicianii care ne conduc...

Nici Paul Louis nu era convins că politica e apanagiul proştilor. De aceea, a scris acele superbe pamflete politice.

* * *

Paul Louis Courier a fost unul din marii vrăşmaşi ai despotismului. Reacţionarismul sălbatec, care — după prăbuşirea lui Napoleon — a fost introdus în Franţa odată cu Restauraţia a întâlnit în acest fost ostaş al lui Napoleon, desgustat de războaiele napoleoniene, un adversar implacabil. De la 1816 şi până la 1824, Paul Louis — cu un condei fin, în ale cărui zigzaguri se întrevede influenţa spiritului atic — a atacat ceeace atunci, ca şi azi, se chiamă „autoritate".

„Autoritatea, Domnilor — spunea Paul Louis, în primul său pamflet politic — **iată marea vorbă în Franţa. Aiurea se zice: legea. Aici: autoritatea... E drept că această autoritate nu este aceea a Conciliilor, nici a Părinţilor Bisericei, şi mai puţin încă a jurisconsulţilor. Este însă, autoritatea jandarmilor".**

Impotriva statului poliţienesc — creaţie fatală a regimurilor despotice, — Paul Louis se ridică cu o impunătoare vehemenţă. Retras departe de micile cancanuri ale Capitalei, vieţuind la ţară, în podgorii, între oameni şi dobitoace, Courier avea acea largă perspectivă, asupra vieţii politice, necesară oricărei judecăţi definitive. Trăind alături de ţărani — aceia care în toate timpurile au căzut cei dintâiu, pradă regimurilor tiranice — Paul Louis le ia apărarea cu însufleţire şi cu artă. Se operau atunci, arestări numeroase. Pretutindeni, se descopereau comploturi inexistente şi oameni simpli, erau declaraţi primejdioşi ordinei publice, întemniţaţi fără judecată şi schingiuiţi. Impotriva acestor procedee, Paul Louis se ridică şi, din protestul său cetăţenesc, face artă.

Când ducele de Bordeaux abia se născuse, ministerul de interne deschise o subscripţie: fiecare comună trebuia să dea o sumă însemnată şi, cu banii strânşi, să se cumpere castelul Chambord menit să fie dăruit micului duce. Era unul din acele acte de platitudine, pe care guvernul îl făcea faţă de Curte şi, pentru săvârşirea cărora comunele — sărăcite de războaiele napoleoniene şi de dările împovărătoare, pe care le hotărîse regimul Restauraţiei, — trebuiau să facă noui şi grele jertfe.

Paul Louis scrise cu acest prilej, acel **Simplu discurs,** adresat consiliului comunal din Veretz, satul în care locuia şi el. De fapt, discursul nu era aşa de simplu şi nu se adresa numai notabililor din Veretz, ci Franţei întregi. El le spunea ţăranilor că, în mizeria în care se zbătea atunci Franţa nu este ceasul acestor daruri costisitoare; că domeniul Chambord ar putea fi foarte de folos **„cui l-ar munci";** că regii sunt bogaţi nu prin darurile pe care le primesc de la cetăţeni, ci prin iubirea cu care-i înconjură cetăţenii şi că, pentru a fi iubiţi, regii nu trebue să le ceară cetăţenilor sacrificii băneşti. Şi, cum Chambord era situat la şase leghe de Veretz, Paul Louis le spunea ţăranilor lui:

„Curtea... nu sunt de faţă nici femei nici copii. Ascultaţi: Curtea este un loc cinstit, dacă vreţi, şi totuşi, un loc foarte ciudat. Despre Curţile de astăzi ştiu foarte puţine lucruri; dar cunosc — şi cine nu cunoaşte — Curtea marelui Ludovic XIV, modelul tuturor, Curtea prin excelenţă, despre care ne-au rămas atâtea memorii, încât astăzi se ştie tot ce s'a petrecut acolo, zi cu zi. Este ceva minunat: de pildă, felul lor de-a trăi cu femeile... Nu prea ştiu cum să vă spun asta. Se luau, se părăsiau sau, potrivindu-se, se aranjau între ei"...

Şi, după ce dă câteva amănunte plastice asupra Curţii lui Ludovic XIV, amănunte culese din memoriile acelei vremi, — Paul Louis le spune ţăranilor:

„O astfel de viaţă, prieteni, vi-se pare cu neputinţă de crezut. Voi nu vă închipuiţi că o familie, un cămin să dăinuiască în asemenea neorânduială şi mai puţin încă, nu vă închipuiţi să fi existat vreodată un loc pe pământ unde toţi oamenii să se poarte aşa. Dar ce vreţi? acestea sunt fapte, şi părerea mea e că judecaţi rău. Casele voastre ar pieri, ziceţi voi, dacă lucrurile s'ar petrece aşa. Voi trăiţi din muncă, din economie; dar la Curte se trăeşte din favoruri. In căminurile voastre, munca bărbatului aduce toate bunătăţile acasă, unde femeea hotărăşte, orândueşte, pune la locul lui fiecare lucru. In gospodăria dela Curte, dimpotrivă, femeea se strădueşte afară din casă. Ea face bunele afaceri. Ii trebue legături, cunoştinţe, amici, mulţi amici. Să ştiţi că nu este în Franţa o singură familie nobilă, dar nobilă prin rasă şi prin vechea ei obârşie, care să nu-şi datoreze averea femeilor; înţelegeţi? Femeile au făcut casele mari"...

...Şi urmează câteva pagini de-o superioară artă, în care violenţa de logică se închide în cea mai ritmică frază. E pamfletul Curţilor absolutiste, care — străine de frământările poporului şi de marile curente ale vremurilor — au trăit şi au pierit în desfrânare şi în inconştienţă.

Pentru acest pamflet, Paul Louis a fost osândit la trei sute de franci amendă şi două luni de puşcărie. Inutil osândirea pamfletarului n'a împiedicat revoluţia, precum sub Napoleon III prigonirea lui Rochefort n'a întârziat republica.

* * *

Paul Louis, neînfrânt de această osândire, îşi continuă lupta. In 1822, adresează Camerei de Deputaţi o petiţie, prin care-i cere să dea voe ţăranilor din Azai să joace, ca şi mai înainte, pe piaţa publică, Duminica, zi de târg — căci prefectul local — suprimase această libertate...

Simplu pretext, pentru genialul pamfletar, ca să diserteze asupra libertăţii şi să atace tirania:

„Poporul e cuminte, orice ar spune Notele secrete. Noi muncim prea mult ca să avem timp să ne gândim la rele; şi dacă este drept acest cuvânt din bătrâni că orice viciu naşte din lenevie, noi suntem scutiţi de vicii"...

Şi, în sfârşit, în 1824, Paul Louis scrie acea strălucită bucată, care se chiamă **Pamfletul pamfletelor.** Este reabilitarea pamfletului, în marele înţeles al cuvântului.

Paul Louis Courier rămâne, cu drept cuvânt, unul din marii pamfletari din linia Voltaire-Anatole France.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Doctrină aristocratică

de PAUL ZARIFOPOL

De vre-o jumătate de veac diverşi intelectuali apuseni, însemnaţi sau mărunţei, cultivă, în ocazii şi cu procedări diverse, ideia aristocratică. Această ideie s'a vulgarizat în deosebi sub forma dispreţului sumar şi radical pentru massă. Atitudinea aceasta, prezentată uneori în costum doctrinar mai adesea însă ca simplă izbucnire de temperament, s'a răspândit prin inevitabilă imitaţie atât cât se pot răspândi astăzi aşa numitele idei.

Aristocratizmul vulgarizat este un efect ciudat şi comic pe care fatal trebuiau să-l producă iuţeala şi uşurinţa de propagare a formulelor ideologice în societatea actuală.

Astfel acei cari pretind să formeze „elită" sunt acum legiune; ne aflăm într'o straşnică îmbulzeală de aristocraţi... Şi nu e de loc un simptom neglijabil, deşi e suburban şi pare frivol, faptul că în toată Europa s'au înmulţit la mahala otelurile, cafenelele, cinematografele şi alte instituţii de comfort şi voluptăţi publice care poartă în firma lor cuvântul **elită.** Fără îndoială situaţia e paradoxală şi distractivă.

* * *

Arta secolului trecut a exploatat urâtul uman, pe cel intelectual caşi pe cel fizic, cu o stăruinţă semnificativă. In sufletul multor literaţi şi artişti ai vremii noastre se găseşte o îndârjită mizantropie pe bază estetică: intelectualul de astăzi se arată foarte iritat de urîciunea şi prostia consacrată a omului de mijloc. Şi inferioritatea radicală a mulţimii oamenilor este astăzi o axiomă cu deosebire scumpă literaţilor şi diletanţilor. In aşa numiţii „esteţi" se încarnează cu specifică paradă un dispreţ nervos pentru majoritatea speciei. Esteţii şi „cunoscătorii de artă" sunt un soiu de speriaţi care a apărut în societatea europeană pe la mijlocul secolului trecut, s'a înmulţit şi s'a răspândit cu suspectă repeziciune. Sumar şi concret, s'ar putea data naşterea acestui tip de diletanţi agresivi de pe atunci de când fraţii Goncourt au apărut burgheziei închiaburite ca model eclatant de colecţionari. De atunci, până în depărtatul apus la îndărătnicii şi naivii americani, caşi până la neastâmpăraţii balcanici, s'au înmulţit cu irezistiblă iuţeală „cunoscătorii" şi adunătorii pasionaţi de tablouri, covoare, porţelanuri, sticlărie, mobile, stofe şi cărţi vechi, şi aceasta s'a întâmplat cu manifestaţii atât de indiscrete, încât observatorul trebuia să se întrebe mirat: când şi cum s'a putut cloci această debordantă şi autoritară competenţă artistică în massa burghezească?

In această lume nouă de diletanţi şi cunoscători, agitată de fanatică frenezie pentru **Frumos,** s'a plăzmuit o concepţie de viaţă aristocratică, prin care lumea aceia îşi asigură tămâierea de sine indispensabilă tuturor celor cultural deplasaţi. Astfel cunoscătorul de artă e obişnuit, în materie socială şi politică, un teribil şi radical aristocrat, invocă patetic sclăvia şi cruzimea ca instrumente sublime pentru realizarea Frumosului; şi pomeneşte neobosit şi stereotipic de Atena lui Pericles sau de cetăţile italiene din vremea Renaşterii, pentru ca dela înălţimea acestor strălucite viziuni să-şi verse scârba asupra vremilor de azi, în care efectele nivelării democratice îi ofensează la fiecare pas superdelicateţa estetică.

* * *

Să nu confundăm pe esteţii speriaţi şi zgomotoşi specifici vremii noastre cu protectorii artei de altădată. Acei de altă dată erau, în societate şi în stat, situaţi mai presus de orice stare şi meserie, mai presus de orice alte valori de cultură. Erau stăpâni dela sine şi deplini, deci nu puteau fi speriaţi de achiziţia vreunei competenţe sau tehnice speciale, şi nu cădeau prin urmare în ispită să-şi orneze ostentativ persoana cu vreo capacitate alta decât acea de a comanda; iar această capacitate ei o aveau şi o practicau oarecum pe nesimţite, ca delasine înţeleasă. Ei porunceau artistului cum porunceau oricui, — cu deosebirea specială că pe artist îl lăsau adeseori în pace să lucreze cum îl tăia capul, fiindcă în deobşte activitatea artistului se considera anodină.

Insă diletantul actual şi cunoscătorul de artă tiranic e, foarte des, un mic sau mediocru burghez îmbogăţit sau o odraslă foarte apropiată a unui om de această condiţie. El nu-i născut stăpân din faptul organizaţiei sociale. Structura culturii de astăzi nu aşează pe nimeni mai presus de orice meserie sau de orice competenţă specială şi încă mai puţin, mai presus de orice participare efectivă la producerea valorilor de cultură. Cunoscătorul şi colecţionarul de artă este astăzi un imitator anacronic, şi deci comic sau odios, al unei situaţii perimate. Prestigiul tradiţional al artei ameţeşte vanitatea sa de speriat; el ştie că arta a fost odată lucru de curte şi că trăia din milostenia domnilor. Ceiace era odată faptă necesară, impusă de constituţia societăţii, e la diletantul de astăzi atitudine şi poză în care se refugiază nesiguranţa interioară a deplasatului social.



Deşărtăciunea dinăuntru a parazitului proaspăt nu o sprijină nici măcar din afară, societatea, cu toate posibilităţile ei plutocratice, fiindcă în această societate raporturile sunt în principiu esenţial astfel, încât nici o categorie de producţie sau funcţiune socială nu mai e constitutiv supusă vreunei absolute şi unice domnii.

* * *

In îndreptarea lui spre trecut, care lui îi pare o absolută eleganţă, diletantul operează cu răsuflata prostie pedagogică, că arta şi cultura veche sunt fără vorbă superioare celor nouă. E hotărît că Eschil e mai mare decât Ibsen, Herodot decât Mommsen, Madame de Lafayette decât Tolstoi, Scarlatti decât Wagner, primitivii italieni decât Degas... In astfel de grosolane şi simpliste evaluări se încheie adeseori înţelepciunea estetică a cunoscătorului de artă care ne plictiseşte la toate răspântiile. Şi neapărat, arta trecutului era de aceia cu atât mai bună fiindcă pe atunci stăpâneau lumea unii, ca alde dânsul, — gândeşte diletantul, cu satisfacţie mai mult ori mai puţin reţinută.

In fond, diletantul de acest soiu e un nepriceput şi un ignorant, incapabil de judecată liberă. Nu-l taie capul că valorile de cultură, că trebuinţele, gusturile şi tehnicele sunt relative, şi n'are nici atâta fantezie ca să-şi imagineze ce se va întâmpla când arta nouă va ajunge veche. El nu-şi închipuie, şi nici nu ştie măcar de unde să înveţe, că fiecare vreme are propria ei chemare istorică, şi e orbit de străvechi şi banale naivităţi filozofice care pretind să stabilească ierarhii de valori cu pretenţie de eternitate.

Literaţii şi artiştii alunecă lesne în copilăroasa credinţă că valorile produse de dânşii stau mai presus de oricare altele, că, în definitiv, lumea trebue să trăiască de hatîrul artei şi al literaturii. Iar amatorii şi diletanţii adoptă prosteşte aceste copilării. Viaţa totală, infinit complexă, nu încape în astfel de formule, şi ea fatal îşi bate joc de ierarhizări naiv unilaterale. Iar viaţa actuală e, cu deosebire, atât de vastă şi diferenţiată, încât acel dogmatism diletantic apare acum cuprins într'un ridicul de o strălucire fără pereche.

* * *

Intre mişcările de apărare şi adaptare ale clasei burgheze în criza prin care trece ea astăzi, unele sunt inteligente şi utile, altele însă de simplă nervozitate. Printre aceste din urmă se află doctrina aristocratică, aşa cum o reprezintă în comic cu deosebire pitoresc, diletanţii cari dela război încoace caută să-i dea extindere şi forme de pretenţioasă consequenţă.

Paradoxele unui Nietzsche sau ale unui Renan, sistematizmul simplist şi rigid al lui Taine au desigur farmecul şi prestigiul talentului celor care le-au gândit şi le-au expus. Dar marfa veche pe care din materialul acelor maiştri o scot mărunţişarii literari este adesea insuportabilă, e inutilă sau chiar compromiţătoare pentru clasa în folosul căreia se pretinde a fi debitată.

Din grimasa mofturoasă a esteţilor se scot, cu frivolitatea grosolană proprie diletanţilor, pretinse argumente de filozofie politică şi socială. Aşa se face că, „finul cunoscător de artă" şi adunător de dumnezeu ştie ce camelotă şi antiquităţi calpe se crede, numai prin această calitate a lui care-l desparte de „vulg", chemat să „comande", visează visuri de tiran în stil machiavelic, şi vede într'un viitor apropiat, mulţimea sclavilor prosternându-se pe vecie la picioarele elitei, în ale cărei prime rânduri el se închipueşte strălucind cu chip mândru de senior din vechi portrete. Iar genealogii bine combinate vin uşor în sprijinul unor astfel de visări ale micului burghez ameţit de belşug şi speriat de prea mult bine.

Insă maşinăria capitalistă, care face posibilă viaţa culturii actuale până în cele mai adânci amănunte cu esteţii ei cu tot, nu ştie nimic de asemenea visări. Constituţia şi funcţionarea acestei maşinării nu depinde de planurile esteţilor, şi nu vrea să selecţioneze materialul uman după rafinamentul cravatei, după capacitatea mai mult sau mai puţin autentică de a deosebi porţelanurile sau covoarele, şi nici măcar după visurile de supraoameni inspirate din biografii patetice. Dispreţul nereflectat pentru massă, exploatat în retorice formule de semicultura şi puţin diferenţiata gândire a unor întârziaţi ai romantizmului, nu poate şi nu vrea să-l ia ca normă conducătoare societatea actuală. Această societate simte instinctiv, ca o trebuinţă vitală a ei, necesitatea colaborării cât mai intense a tuturor. In spiritul acestei societăţi se lămureşte tot mai mult ideia că aptitudinile omeneşti, în profunda lor varietate, sunt aruncate şi împerechiate de natură independent de artificiala clasare a indivizilor în ierarhia socială, că prin urmare ele trebuiesc căutate şi preţuite acolo unde sunt, independent de mofturi genealogice sau orice alte puerilităţi ale esteţilor. Potrivit complexităţii extreme a producţiei, societatea capitalistă e lacomă de cele mai mărunte nuanţe ale aptitudinilor individuale. Inevitabil această societate umblă să descopere aceste aptitudini; pentru aceasta ea trebuie să **lumineze massa,** care e păstrătoarea misterioasă a tuturor posibilităţilor de valoare umană, şi astfel să trezească neapărat iniţiativa şi răspunderea indivizilor. Şi în această conştiinţă fermă şi clară a colaborării universale, care meserie sau funcţiune socială mai poate dispreţui şi trata **en canaille** pe o altă, fără să cadă, cel puţin în principiu, sub acuzarea de primitivă imbecilitate?

Societatea care nu ştie cum să înmulţească şi să îmbunătăţească mai bine şcolile industriale pentru a asigura perfecţionarea lucrătorilor, şi prin urmare luminarea lor, nu poate ţine seamă serios şi efectiv de pompoasa nepricepere istorică a esteţilor.

Printre cele mai imposibile prostii răspândite de literaţi străluceşte ideia că, în trecut cândva, viaţa istorică întreagă s'a subordonat unor intenţii estetice. Dar istoria, cea serioasă, nu închipuită de diletanţi, ştie că ierarhia

Continuare în pag. II-a

trebuințelor, prin urmare a scopurilor a fost și rămâne aceiaș, și e o simplă comicărie romantică dorul esteților după forme de viață care n'au existat nicăeri și niciodată decât în închipuirile teatrale a unor umanitariști copilăroși.

* * *

Negreșit nici unul esteț, când se amestecă în viața publică, nu-i dă prin cap să-și strige în gura mare visările pe care le împărtășește prietenilor în delicate ședințe „de haute intellectualité", nici un adorator al aristocraticelor înțelepciuni nu interpelează mulțimea ca pe o turmă de sclavi. Și această scrupuloasă deosebire practică între atitudinea din salon și faptele din piață, e de ajuns pentru a defini situația estetizmului aristocrat. El e un simptom lăturalnic și secundar, deși zgomotos, al luptei burgheziei pentru a se adapta unor noui candiții de viață și a ieși din greutățile în care a înămolit-o bancruta formidabilă a imperialismul[illegible].

Și caracterul zgomotos al [illegible]menitei doctrine aristocratice se datorește, cred, faptului că ea este adesea indiscret purtată de mici burghezi agitați printr'o bruscă deplasare economică și socială.

Pentru ca romantismul politic și social de care vorbim să înceapă a avea o cât de slabă justificare a visurilor sale, ar trebui să se pornească o răsturnare din fond și din principiu a întregului organism economic, și o îndreptare a lui spre trecut astfel cum nici unei dictaturi militare, roșii sau albe, nu pare să-i fi dat prin gând.

* * *

Desigur, societatea tinde să selecționeze și formează elite în orice domeniu Dar „elita", cum am văzut, a devenit o formulă suspectă, ingredient de fraze vulgare. Și această vulgarizare împiedică pe oameni de a lua seama că formarea elitei nu trebuie confundată cu alcătuirea de găști plutocratice în sânul căror se operează tot felul de selecționări deandoaselele, în contrazicere cu aptitudinile pozitive ale indivizilor. In acest soiu de „selecționare" se poate cel mult obține ca Guliță să devie estet. Dar aceasta nu pare a fi ținta supremă în orientarea actuală a societății. In cultura capitalistă trăiește puternic, deși uneori mascată sau năbușită, tendința de a libera selecționarea individuală de obstacolele găștilor politice și sociale, de a stârpi parazitismul care stă în calea acestei selecționări.

Lumea actuală, iritată de grele și prelungi necazuri, e gata să crează în leacuri grabnice, în salvatori universali și absoluți. E o stare de slăbiciune care deschide cale largă filozofiilor simpliste, interesate sau inocente. Cu egală nechibzuință se reped unii să se închine unui autocratism aspru și fățiș, iar alții piruetează ca gingași esteți, suspinând după aristocratice străluciri trecute. Insă realitatea istorică, orientarea tehnică și economică a societății, împarte lumină egal ironică peste amândouă speciile de nervoși.

* * *

V'aduceți aminte de pompoasele viziuni ale estetului Pierre Louys în **Afrodita**, în **l'Homme rouge**, în foiletoanele lui de antiquar-poet, dar mai ales tablourile teribile de orgii antice în care au vrut să-l întreacă imitatorii lui, tot atât de obscuri cât de răspândiți prin bibliotecile gărilor și prin coșurile colportorilor ? In această curioasă epatare față de închipuite și amețitoare serbări, cu mii de femei goale, cu elefanți albi, munți de mătase, râuri de aur și de pietre scumpe, nu se arată caracteristic gustul micului burghez speriat de străluciri lacom visate, si — drept vorbind — nu miroase hotărît a mitocănie ?

Paul Zarifopol

Anecdote

Domnul de Argenson, o oră după ce fusese demis din minister, a scris d-lui de Jeannelle, directorul poștei:

— Dragă Jeannelle, dacă îți mai aduci aminte de mine, te rog...

* * *

Chateaubriand, vorbind despre concesiile care se fac de obicei în căsnicie, zicea:

— D-na de Chauteaubriand nu poate lua masa decât la orele 5, iar mie nu mi-e foame decât la 7. Ca să rezolvim neînțelegerea, luăm masa împreună la 6. In felul acesta suntem contrariați amândoi. Iată ce se cheamă a trăi din concesiuni reciproce.

* * *

La moartea ducelui de Vendôme, Ludovic al XIV numi în locul lui ca guvernor al Provence-i pe mareșalul de Villars.

Ducându-se să-și ia postul în primire, mareșalul fu întâmpinat de o delegație de locuitori care îi aduceau o pungă plină cu aur:

— Vă oferim, monseniore, o pungă la fel cu cea pe care i-am oferit-o și d-lui duce de Vendôme. D. duce însă a refuzat-o.

Mareșalul de Villars luă punga, o puse frumos în buzunar, și zise:

— D. de Vendôme era în adevăr un om inimitabil.

* * *

Se juca o piesă de Tristan Bernard care, întâmplător, n'avea mare succes.

Un prieten îi ceru un loc.

— Cu bucata nu dau, răspunse Tristan, dacă vrei, un rând întreg.

Altui solicitator, trimițându-i locurile cerute, îi scrise:

— E bine să-ți iei și revolverul, căci locul e pustiu.

* * *

Mai mulți artiști, plecați în turneu în Brazilia, fac cunoștință pe bordul transatlanticului.

— Eu sunt prim tenor.

— Da? Și eu.

— Și eu...

— Și eu...

— Și eu...

Erau cinci... cinci primi tenori, cu acelaș repertoriu și aceleași roluri...

Se duc furioși la impresar... Acesta le explică:

— Doar ne ducem în Brazilia. Trebue să fiu sigur cel puțin de un prim tenor... Și cum acolo bântue epidemia de friguri galbene...

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret...

Ediția II-a

Cartea Românească — Prețul 70 lei



Minunile gândirii

„Couéism"

Să schimbăm astfel pe oameni, încât să priceapă mai bine ceeace știu deja.
Keyserling

Orbirea intelectuală a celor mai vaste inteligenți chiar este unul din cele mai surprinzătoare fenomene ale naturii omenești. Ceeace ne-a intrat odată în cap, pe orice cale, experiență, intuiție, atavism, judecată, simțire, etc., nu mai poate fi răsturnat decât mai mult sau mai puțin superficial, iar pe de-antregul și temeinic în chip cu totul excepțional.

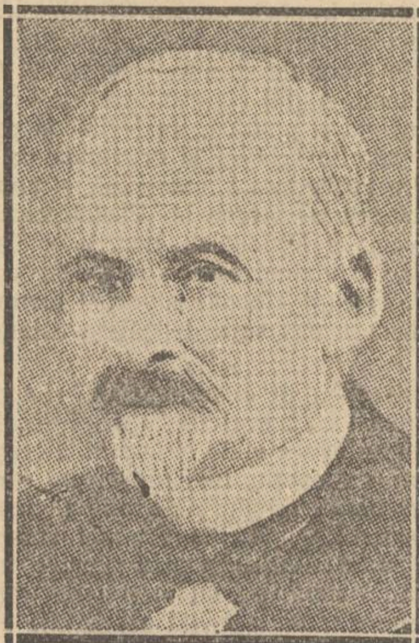
Puterea gândului asupra materiei este de când lumea și de toată lumea știută, dar foarte rar judecata omului primește consecințele acestui adevăr.

Coué și **metoda** lui, au pregătit, în ultimul timp, până într'atât spiritele pentru acceptarea fenomenului atotputerniciei gândului, încât putem povesti cele ce urmează, cu speranța că mulți vor trage concluziile necesare, adică vor pricepe mai bine lucrul.

Nu de mult ziarele de pretutindeni au relatat :

Tereza Neuman din Konnersreuth (Boemia) după o leziune a coloanei vertebrale și o gripă infecțioasă suferite în 1918 rămâne cu accese de paralizie, crampe mușchiulare permanente și în 1919 orbește. După 4 ani își recapătă vederea după ce toate tratamentele nu ajutaseră la nimic ; celelalte suferinți continuau fără îmbunătățire. La 17 Mai 1925 Tereza are o viziune : Cu ochii fixați asupra unui punct nevăzut de alții, cu mânele întinse gesticula, dădea din cap și avea fața iluminată și parcă vorbea cu cineva. Deodată, după șase ani de zăcut în pat, Tereza se ridică, piciorul stâng care în ultimile zece luni îi fusese zgârcit și ankilozat se îndreaptă ; cu ajutorul unei surori de caritate se poate plimba prin odae.

Despre viziune spunea, că o voce blândă o îndemna să **creadă** în vindecarea ei fără ajutor medical. Dela acea dată, leziunea coloanei vertebrale se vindecă, crampele și paralizia încetează. Poate să umble, dar numai sprijinită din pricina prea marei slăbiciuni ; ultimile 15 zile nu mâncase nimic și nu băuse nici măcar un pahar cu apă în total. După câteva luni bolnava iar cade la pat cu mari



Emile Coué

dureri generale și era atât de slăbită că nu-și mai putea ridica nici pleoapele. La 13 Noembrie un renumit medic constată o apendicită gravă și urgența operațiunii. Consternarea tuturor a fost mare, mama bolnavei plângea cu deznădejde. Atunci Tereza, înțelegând, declară că refuză operația, începe să se zvârcolească în pat, se ridică, întinde mânele, fața i se luminează, spune de câteva ori cuvântul „da" ; apoi ia o relicvă a Sfintei Tereza, și-o aplică îndreptul apendicelui, întreabă pe cineva nevăzut „adevărat ?"

Deodată, fața i-se înveselește, durerile acute ale apendicitei încetează și ca prin farmec cedează brusc și febra și Tereza se simte bine.

A doua zi fata s'a putut duce la biserică, iar deacolo la medic (ambele distanțe foarte mici), care a constatat cu surprindere o totală descongestionare la apendice și scurgere de mult puroi.

La începutul anului 1926 Tereza iar cade la pat, îi curgea sânge din ochi. In Vinerea Paștelui se zbătea în chinurile morții. Sâmbătă dimineața i-a curs sânge și puroi din urechea dreaptă ; capul i-se limpezește. Noaptea spre Duminică doarme liniștită. Incepând din ziua de Paști se simte cu totul bine.

Vineri când se lupta cu moartea vedea și simțea calvarul Mântuitorului, având dureri grozave în palme și tălpile picioarelor, unde s'au deschis răni din care curgea sânge; iar în dreptul inimei, încă înainte de Vineri, se ivise o rană lunguiață din care, din când în când, picura sânge. Toate aceste răni au fost constatate de medic, un profesor universitar, care a stat multe ceasuri la patul Terezei, impresionat de acest rar și atât de caracteristic caz de „stigmatizare religioasă" prin autosuggestie.

Până în August când fenomenul a fost comunicat presei, Tereza Neuman n'a mai avut nici un fel de suferință, se simțea sănătoasă, puterile revenindu-i la normal.

Oricât ar fi de rare asemenea cazuri, ele dovedesc cu elocvență, că organele cu toate funcțiunile lor sunt în puterea gândului. Mult din ceeace știința numește pompos legi ale naturei, poate fi răsturnat de un gând, de o simplă reprezentare mintală.

Și acum, cazuri mult mai greu de crezut, dacă nu s'ar petrece în India, țara misterioasă a puterii de credință peste limitele înțelegerii noastre ; și dacă n'ar fi comunicate **revistei societății lorene de psyhologie** (No. 2 din 1925) de către **G. C. L. Howell, comisar civil al Indiei.**

Iată o parte din povestirile acestui înalt funcționar britanic, și om de știință :

In 1901, fiind pe atunci ajutor de comisar al guvernului la **Pind-Dadan-Khan (Cendjab, India)** cantonam în „Salt-Rauge", într'un loc numit **Sardi.** O regiune terorizată de bandiți, unde aveam misiunea să restabilesc ordinea.

Am făcut prizonier pe un șef de bandă într'o casă, unde zăcea grav bolnav. Piciorul drept îi era infectat de „vermele de Guinea", verme care-i sfredelise pielea dinăuntru în afară în sute de locuri. In aceste cazuri indigenii obișnuesc a smulge vermele îndată ce-și arată capul prin piele. Vermele se rupe și lasă o plagă infecțioasă. Piciorul întreg al banditului era complect acoperit de asemenea răni și considerabil umflat, astfel că bolnavul nu se putea mișca din pat, însă banda sa era numeroasă prin satele vecine, eu aveam puțini oameni și eram departe de postul de poliție cel puțin o poștă. Trebuia deci să-l ridic repede și să-l transport la post. Trimit după medic, care-mi declară că este vorba de cel mai grav caz posibil de această boală, că este exclusă deplasarea pacientului înainte de 2—3 luni de tratament, dacă nu moare în câteva zile ceeace este mult mai probabil.

In cortul în care medicul îmi făcea acest raport era un advocat **brahmin,** care îmi spune, că ar trebui consultat și **Sodhi-Hori-Singh.** Acesta era șeful unei mari familii de preoți „Sikhs", personaj cunoscut, mare proprietar de pământ și prieten al meu.

Ii scriu și îmi răspunde cam așa : „După cât îmi spuneți cazul este prea mult înaintat ca să mai pot face ceva, cu atât mai mult că nu pot veni acolo (locuia la 40 km.). Dar aplicând pe piciorul bolnavului această sfoară de cânepă aci alăturată (un capăt de vre-o 20 cm.) poate se va vindeca".

Eram furios ; arunc sfoara **brahminului** dând dracului pe Sodhi. In seara aceleași zile constat că bolnavul era în foarte proastă stare.

După 2—3 zile, banditul intră în cortul meu, cu fiarele la picioare. Rănile îi erau vindecate, piciorul cu totul normal în afară de cicatrice. Apoi cu fiarele la picioare a scoborât o cărare anevoioasă, 17 km. până la postul de poliție. A doua zi medicul îmi comunică ajungerea banditului la închisoare, vindecat ; adăugând că această vindecare este de necrezut și neexplicabilă.

Brahminul luase sfoara aruncată de mine și o dăduse banditului spunându-i că este trimeasă special pentru boala lui de preotul **Sodhi-Hori-Singh.**

Sodhi chemat de mine grabnic, îmi spune așa: „Nici eu nu știu cum s'a operat vindecarea ; ceeace știu însă, este că tatăl, bunicul și toți ascendenții mei, întotdeauna, au vindecat această boală. **Lucru știut de toată provincia.** Și nu-i vorba de magie ; este o lege a naturii, cel care **crede** că se va vindeca, se vindecă. Acest bandit este musulman și n'aș fi crezut să aibă atâta încredere în mine, **Sikh.** Este cel mai grav caz ce mi-a fost dat să vindec. Bineînțeles, sfoara n'are nici un merit ; omul a crezut cu tărie și asta-i totul".

„Șeful unei alte stirpe a familiei noastre, **Sodhi-Nihaz-Singh's** poate vindeca otrăvirea mușcăturii de **cobra,** numai atingând victima ; dar numai dacă aceasta este posibil în cel mult 20 de minute după mușcătură, căci după acest scurt interval începe delirul. Dacă cel mușcat gândește bine — cât timp capul îi mai rămâne limpede — că se va vindeca, se vindecă".

„Vorbind cu d-ta ca om de lume, nu ca șef de clan, recunosc că nu-i la mijloc decât o lege naturală, ce nu poate fi explicată mai bine, decât spunând că ceeace vindecă este **credința".**

Autosuggestia lămurim noi. Minunata autosuggestie așa cum a explicat-o, și dovedit-o prin mii de vindecări **Coué.** Evident, vindecări mai modeste, căci este greu de găsit printre popoarele civilizate indivizi capabili de atâta orbească credință într'o idee încât să n'aibă umbră de îndoială asupra vindecării de o mușcătură de **cobra,** dacă-l atinge pe frunte o anumită persoană.

D. V. BARNOSCHI

Un nou tiraj din romanul

SUB FLAMURA ROȘIE

DE DEM. THEODORESCU

a putut face față noilor și multiplelor cereri ale librăriilor și depozitarilor din țară.

Sub Flamura Roșie e romanul care a obținut cel mai mare succes din ultimii ani.

Curiozități literare

E vorba de frazele greu de pronunțat, de ceiace Toscanii numesc *scioglilingua* (desnodarea-limbei). Folcloristul Pittrè a definit astfel jocul acesta special de cuvinte: „Scioglilingua e o înșirare de cuvinte fără folos și câte odată fără înțeles, compusă și repetată cu singurul scop de a creia dificultăți în pronunțarea ei, și de a le învinge. S'ar spune un soiu de exercițiu gimnastic al limbei".

Câteva pilde, din mai multe limbi. Una, italiană, compusă din cuvinte creiate :

„Dacă arhiepiscopul de Constantinopole ar vrea să se dezarhiepiscopoconstantinopolitizeze, v'ați dezarhiepiscopoconstantinopolitiza d-stră ca să-l dezarhiepiscopoconstantinopolizați pe el ?"

Altele, germane :

„Fischer Fritz fängt frische Fische ; Frische Fische fängt Fischer Fritz.

„Wenn wiener Wasser Wein wäre, würden wiener Wäscherinnen weisse Wäsche washen ?"

Și una japoneză :

„Kyo Kuru Kiaku wa Yoku Kaku wo Kuu Kiaku da".

Dar cele mai isbutite *sciolilingua* și cele mai abundente se găsesc în limba franceză. Iată câteva din ele :

„Mon thé t'a-t-il ôté ta toux ?
Siz soux ça ? Six sous ces six saucisses là ?
Poisson sans boisson est poison.
Ciel ! si ceci se sait ses soins sont sans succés !
Il m'eût plus plu qu'il plût plus tôt.
Napoléon cédant Sedan céda ses dents.
Va-t-en que ta tante t'attends.
Dïdon dïna, dit-on, du dos d'un dodu dindon".

Cea mai teribilă scâlcietură de limbă o povestește Zlatagorskă în al său „Dictionnaire des homonymes" la cuvântul *donc.* Un magistrat din timpul Frondei a rămas celebru printr'o înspăimântătoare cacofonie cu care înmărmuri pe cei ce o auziră. Poruncind să tragă un lanț dealungul unei străzi și văzând că ordinul său întârzie de a fi executat, strigă nerăbdător : *Qu'attend-on donc tant ? Que ne la tend-on donc tôt ?*

E imposibil de repetat, repede, mai mult de trei ori, exact, această scâlcietură piemonteză :

Papé catà, papé pagà.

iar această milaneză e greu de reprodus chiar o singură dată :

Brasc biott, biott brasc,

cu atât mai puțin următoarea parmigiană :

L'oli l'è li, l'ola l'è là ; l'hala li le l'oli ?

Iar, ca să sfârșesc, iată o pildă scoasă din tratatul *Ad Herennium* al lui Cicerone :

O Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranne, tulisti ! adică : „Tu, o Tit Tațius tiran, ai suferit atâtea !"

Cărți cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Vilson No. 1

CARȚI ROMANEȘTI :

Barbu Nemțeanu : ANTOLOGIE, editată de Casa Școalelor in colecția „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului numai la „Bibliofila", București, str. Wilson, 1, cu 200 Lei.

Virgil Huzum, A la manière de... — **Const. Șaineanu,** Recenzii 1924-1926. — **Nemo,** Grafologie, scrisul și omul.

In curând va apare în editura „Bibliofila" **PARLAMENTUL IN CARICATURA,** un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului **A. Mărculescu.**

CARȚI FRANȚUZEȘTI :

Hevessy, Beethoven, vie intime. — **Rainer Marie Rilke,** Les cahiers de Malte Laurids Brigge. — Reconnaissance a Rilke. — **Mauriac,** Le fleuve de feu. — **Gide,** Faux-Monnayeurs. — **Sigrid Undset,** L'age heureux. — **Jean de Gravilliers,** La belle endormeuse. — **Bustros,** La main d'Allah. — **Fouchardière,** Une poule au volant. — **Caroline Otero,** Les souvenirs et la vie intime de la belle Otero. — **R. Stern,** Psychologie de l'amour contemporain. — **Saurès,** Présences. — **Octave Homberg,** Le financiers dans la cité. — Din colecția „Le roman des grandes existences" : **Benjamin,** Vie de Balzac ; **Carré,** Vie de Jean-Arthur Rimbaud ; **Latzarus,** Vie de Rivarol ; **Fr. Carco, Le roman** de Francois Villon.

CARȚI ENGLEZEȘTI :

E. G. Pantazzi & J. Teodorini, Strolls in old corners of Bucharest.

CARȚI BIBLIOFILE :

Romain Rolland, Jean-Christophe. **Cu gravuri în lemn desenate** și gravate de Frans Masereel.

CITIȚI : VIENT DE PARAITRE, revistă lunară de literatură, artă și știință. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARȚI GERMANE :

S. Undset, Kristin Lavrans-Tochter, vol. II : Die frau. — **Th. Mann :** Pariser Rechenschaft. — **Fülop-Miller,** Geist und Gesicht des Bolschewismus. Darstellung und Kritik des kulturellen Lebens in Sowiet Russland. — **S. Dubnow,** Weltgeschichte des jüdischen Volkes. Vol. IV : Europäische Periode ; Das fruhe Mittelalter. — **H. Berl,** Das Judentum in der Musik (Mahler, A. Schreiber, A. Schönberg, E. W. Morngold, J. Moscheles). — **R. Steiner,** Wege zu einem neuen Banstil. — **Fr. Schulze-Maizier,** Die Osterinsel. Cu 23 planșe și 6 ilustrații în text. — **H. Fischer,** Weltwenden. Lösung der Rästel der Sintflut, Atlantis, Osterinsel auf Grund der Welteislehre. — **E. Tristan,** Die Gnostiker oder die unsichtbare Kirche. — **A. Minor,** Der grosse Irrtum in unerer Weltanschaung. Die Lösung des kosmischen Grundproblems. — **J. J. Bachofen, Urreligion** und antike Symbole. 3 Vol. — **K. Graeter,** Menschenleiden als Lebensgeheimnis. (Vertiefung der Autosuggestion durch Biosophie). — **Bertram Austin & W. Fr. Lloyd,** Das Kätsel hoher Löhne und seine Losung. — **Fr. M. Zimmermann,** hand-und Hiffsbuch für Zeitungsfach leute. (Lehrbuch der kaufm. Zeitungstechnik). — **Handbuch für den Aussenhandel.** (Conține pe 752 pagini instituțiunile și legile comerciale ale tuturor țărilor).

Afară de cărți de lux, de cărți vechi și rare cât și o bogată colecție de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi și moderne, la **„Bibliofila", București, str. Wilson, 1** se găsesc atât cărțile sus anunțate cât și orice carte de literatură sau de știință în toate limbile în condițiunile cele mai avantajoase. Studenți, profesori, artiști și ziariști se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asocației Bibliofile Române".

A apărut

„Lectura" No. 86

— Floarea literaturilor străine —

A. AMFITEATROV

In mă jignită

SGUDUITORUL ROMAN AL UNEI VIEȚI

Lei 4.— Scrierea complectă

La chioșcari și librari

Un vis al lui Zangwill

Israel Zangwill era însurat cu o creştină catolică. Insoţit de dânsa, parcurse toată Italia zugrăvind în pagini superbe, toată pompa şi misterele creştine. El cântă această pompă şi aceste mistere mai bine chiar decât scriitorii creştini, fiindcă — după cum spune poetul francez André Spire — „unui evreu, care-i în stare să iubească pe Iehovah, dumnezeul fără chip şi fără nume, nu-i vine deloc greu să înţeleagă pe acel Zeu sângerând pe care Ebreii l'au dăruit mulţimilor doritoare, să-şi satisfacă trebuinţele lor de încarnare".

Zangwill îşi intitulează nuvela pe care o reproducem în mare parte aci: **Femeea dulgherului"**, punându-i ca subtitlu şi'n paranteză, cuvântul **„Capricio"**, iar ca MOTTO: **habent sua fatta... feminae...** Şi Femina despre care va fi vorba nu e alta decât o sărmană Evreica Miriam din Galilea, soţia dulgherului Iosif şi mama a numeroşi copii din care-i trăesc numai cinci fii şi două fiice.

Zangwill descrie lunga odisee până la o miraculoasă apoteoză, a acestei Evreice, soţia unui dulgher din Nazareth, a cărei figură a planat pură, radioasă, luminoasă, veacuri după veacuri, peste milioane de căminuri, mângâindu-le şi binecuvântându-le. Toată descrierea e un vis ce l'a visat pe muntele din Vincenzia într'o seară caldă de primăvară, când obosit de lungul urcuş până la biserica Notre Dame de la Montagne, din vârful dealului, se opri să se odihnească pe o bancă ospitalieră.

Drumul ce parcursese până aci era format dintr'un lung şir de arcade numeroase, cu colonade fără sfârşit, cu fresce nenumărate, împodobite cu scene din Noul testament şi pe care se puteau ceti, tot mai noui, tot mai variate şi mai entuziaste, numiri şi epitete date Madonei: **Lumen Confessorum, Consolatrix viduarum, Radix Jesse, Stella Matutina, Fons lachrimarum, Clipeus opressarum.**

Când ajunse în vârful dealului, Zangwill îşi putu da seama de pricina acestei mari devoţiuni, a acestui „adevărat torent de dragoste şi de melancolică implorare". El zări o frescă pe care citi: „O apariţie a B. M. V. (Beatrix Mariae Virginis) pe Muntele Berico 1428". Şi arătarea fecioarei, în faţa unei bătrâne ţărance din partea locului, dădu impuls pentru crearea acestui drum lung şi sfânt („drumul pelerinilor") până în vârful colinei pe care se înaltă o biserică.

Cu capul plin de imagini sfinte, Zangwill se aşeză pe bancă şi văzu înainte-i, pe reversul colinei, un peisaj pitoresc. La picioarele lui se întindea Vincenţa şi palatele paladienilor admirate odinioară de Goethe, apoi teatrul grec, colonadele, Palatul Raţiunii, cu lungul său acoperiş de forma carapacei unei broaşte testoase, iar îndărătul clopotniţelor şi campanilelor, culmile luminoase ale Alpilor veneţieni. Din vale veniau sus spre el, sunetele armonioase de **Ave Maria** dela un clopot de biserică. El se lăsă în voia reveriilor şi 'n gândul lui îşi zise:

— De ce nu i se arată şi lui, Fecioara Maria? De ce această preferinţă pentru necărturari?

Şi gându-i hoinărind încolo şi'ncoace, îşi aminti că pe acelaş „drum al pelerinilor" pe care venise el acum, s'au dat în 1848 lupte crâncene între Austriaci şi Italieni şi atunci iar se gândi:

— Oh, cât de mult se iubesc şi creştinii între ei.

Şi încet-încet, sub înrâurirea căldurii şi oboselei, simpla reverie se prefăcu într'un adevărat vis.

Se făcea că începuse din nou să urce dealul spre biserica **Notre Dame de la Montagne.** Nu mai vedea acum nici inscripţiile, nici frescele. Era înspre amurg; căldura era năbuşitoare; calea muntoasă şi prăpăstioasă îl scoase deodată pe o pajişte veselă şi înflorită, înconjurată de un cerc de coline verzi în care se auzeau cântecul mierlelor şi gunguritul turturelelor.

Şi pe această câmpie nu mai zări biserica, ci un sat format din case împrăştiate, mici, patrate, de un aspect primitiv. Acoperişurile lor purtau nenumărate cuiburi de berze, iar zidurile erau adăpostite sub vii şi smochini. Toate pătrunse de fericirea dela ţară, cu belşug de teascuri şi arii de bătut grâul.

Aproape de o fântână zări un grup de tinere copile, desculţe, fiecare cu un ulcior, şi aşteptând rândul la apă. Imbrăcate în rochii de stofe subţiri şi de culori vii, iar la mâini purtând brăţări scânteietoare, aveau în jurul feţei şiraguri de monezi.

Dorind să ştie unde se află, Zangwill se apropie de una din ele, care se îndepărta apucând pe un drum lăuntric ce ducea spre o casă singuratecă, aşezată sub creasta unei coline. Fata era tânără, brună, dar nu o frumuseţe. Avea însă tot farmecul adolescenţei şi ochi lungăreţi cu priviri de foc, împodobiţi cu sprincene negre arcuite.

— Di gratia? — i se adresă Zangwill, întrebător, italieneşte bineînţeles.

— Alehem Salom, — îi răspunse fata distrată.

Şi Zangwill continuă a-şi povesti visul:

„Apoi uimită, ea se opri, privindu-mă. Imi dădui seama, instinctiv, că copila aceasta nu era italiancă, ci... de rasă ebraică... Totuşi, aveam mereu impresia că trebue să mă întorc la Vincenza... Visam mereu.

— Sluga ta se află departe de oraş? — o întrebai în cea mai bună ebraică, pe care o cunosteam.

— De Ierusalaim? — întrebă ea surprinsă. — Suntem doară la o distanţă de multe **parasange**[1]. Iţi va fi cu neputinţă să ajungi acolo înaintea Paştelor, chiar pe aripi de vultur. Uite şi soarele O să înceapă Sabatul Paştelor.

Recunoscui, după reaua pronunţare a guturalelor, şi după întorsătura arameeană a frazelor ei, că era o provincială şi că mă aflam în ţara Canaan.

Dar în ce loc mă aflu acum? — întrebai tot atât de uimit ca şi ea.

— In Nazareth.

— Nazareth? Atunci sunt în Galilea!

— Fireşte. Vii de sigur dela nunta cea mare din Cana. Trebuie deci să fi trecut prin Muntele-Tabor şi prin oraşul Endor. Nu cumva ai întâlnit-o acolo pe maică-mea?

— Cum era s'o cunosc? — răspunsei cu gândul aiurea.

Ea surâse:

—Se spune că sunt leit maică-mea. Am aflat, că aţi petrecut mult şi bine, căci iată, au trecut două zile de când aşteptăm pe mama şi pe fraţii mei, şi nu mai vin.

— Ingăduie slugii tale să-ţi ducă ulciorul. — zisei cam încurcat.

— Ba nu... mulţămesc... iată-ne ajunşi la o aruncătură de săgeată de locuinţa noastră... De altfel, — adaose ea zâmbind — nici fraţii mei nu-mi duc greutăţile... de ce mi le-ar duce un strein?

— Dar câţi fraţi ai? — o întrebai.

— Câţi-va mi-au murit, — Dumnezeu să-i ierte — dar îmi mai rămân patru...

Ea ezită... — Ba nu, cinci... numai că ăl mai mare ne-a părăsit

— Am înţeles. Vreai să zici, s'a însurat.

Ea roşi: — Mai bine să nu vorbim de el.

— In orice turmă se află o oaie neagră, — şoptii în semn de consolare.

Deodată, faţa ei întristată, se lumină: — Tocmai aşa-mi spune şi frate-meu Iacob.

— Si Iacob de sigur se pricepe, când e vorba de coloarea ochilor... mai bine ca scribii[2], — râsei cu o veselie cam silită.

Fruntea ei se încreţi din nou, gânditoare: — E fără îndoială că Jeşua al nostru este stăpânit de diavol. El seamănă cu Debora, una din surorile mele. Nici ea nu ţinea Sâmbăta. Acum când e însă bătrână (are optsprezece ani) cu cei trei fii ai săi, e mai cucernică chiar decât unchiul Jehoisie, fariseul.

— Locuieşte aci?

— Nu, colo în vale, lângă sora mamei mele, femeea lui Halfai.

Cu degetul, ea îmi arătă acoperişul ţuguiet al casei. Dar eu mă uitam la casa ei, la care ajunsesem: casă patrată, cu un singur cat, urâtă ca şi celelalte, dar înfrumuseţată de o mică grădină înconjurată de un gard din smochini de India. Si grădina era plină de roţi şi bănci noui, apoi se vedea o masă din lemn de măslin.

— Halfai a plecat de Paşti, — adaose ea. Se opri însă brusc: se auziau zurgălăii catârilor venind dinspre un drum râpos, care se vedea de pe cărarea în care stăteam.

— Ah, maică-mea! — strigă ea cu bucurie şi punând jos ulciorul, fugi la vale. Din discreţiune — dar şi curios — mă ascunsei în umbra gardului. Văzui înaintând o caravană şi pe tânăra fată lipindu-se de maică-sa cu care vorbia, veselă. Aceasta, o femeie scundă şi slabă, nu prea lua în seamă vorbirea fetei. Părea surdă şi la strigătele vesele ale băeţilor, bucuroşi că se apropie de casă. Tinerii erau înalţi, blonzi, călare pe catâri şi picioarele li se bălăbăniau ca franjurile hainelor lor.

Umerii femeii se încovoiau ca sub povara unei reverii dureroase şi când un pas greşit făcut de catârul ei, o sili să-şi ridice maşinal capul, spre a-l opri să cadă, văzui strălucind lacrămi în marii săi ochi, de culoarea măslinelor. N'aşi fi spus în acea clipă, că e icoana fiicei ei, căci fata îi era trist brăzdată, deşi sprincenele curbe erau tot negre. Fără îndoială, că sarcina numeroşilor copii, o sleise cu totul, aşa cum se întâmplă la mai toate femeile orientului.

¹) O parsange=5 kilom.
²) Aluzie la Geneza.

Gândurile acestea se risipiră însă iute tot aşa cum fură zămislite, căci un ţipăt de durere dat de tânăra fată, mă făcu să constat, că poticnirea catârului era pricinuită de ulciorul ei, uitat pe jos, şi care zăcea acum răsturnat, dar nu sfărâmat, în mijlocul unei băltoace de apă. Această mică întâmplare îi înveseli pe băeţii ei.

— Cura! strigă cel mai mare. Jeşua va face să vie în ulcior vin în loc de apă.

La aceste vorbe cei patru tineri ţărani izbucniră în râs. Cel mai tânăr un adolescent imberb, adaose atunci în dialectul său vulgar aramean: — Ceeace un măgar a distrus, un altul va pune la loc.

Mica femee se întoarse spre el furioasă:

— Pace Jehuda! De unde ştii tu că n'a schimbat în adevăr apa în vin?

— Atunci s'o facă şi aci — răspunse cel mai mare. Ai uitat ce s'a petrecut, când a încercat să facă minuni la Nazareth? N'a reuşit, deşi Simon şi Jose ascultând poveştile femeii lui Zebedeu nebuna ceea, erau gata să se aşeze la dreapta şi la stânga lui, în Impărăţia...

Ceilalţi doi tineri, care nu vorbiseră încă, păreau cam simpli.

— El vindecă totuşi pe bolnavi punând mâinile pe ei, — spuse unul ca spre laudă.

— Dar pe câţi? — întrebă Jehuda cu un ton dispreţuitor: —şi câţi din ei mai trăesc azi? Lasă, Simeon dacă el e într'adevăr Mesia, să ne scape mai bine de tiranii romani, în loc să se unească cu perceptorii lor, strângători de biruri.

— Pace, Jehuda!

Şi mama lor se uită într'o parte şi alta, cu privirea neliniştită, în timp ce o nouă groază înfioră ochii ei tragici.

Era pentru mine ceva adânc mişcător în spectacolul acestei mici ţăranci fricoase, înconjurată de aceste fiinţe rustice, atât de mari şi robuste, pe care ea le născuse şi le alăptase.

— Jeşua să-şi caute de treabă! — răspunse băiatul mânios — Să contenească de a ne tot vorbi de „ce trebue dat Cezarului" şi „ce se cuvine Cezarului"! Dar, slavă Domnului! Unul mai mare ca el s'a ridicat acum, Bem-Abas, un adevărat patriot. Acesta într'o zi...

— A! Iată în sfârşit că s'a întors şi turma mea! Se auzi un glas dindărătul nostru.

Surprins de tonul neaşteptat al acestei noui voci necăjite, privii pe deasupra gardului de smochini, şi văzui la uşa casei, pe treptele de piatră, tăiate în stâncă, un ţăran cu barbă roşcată, cu princenele stufoase, ţinând un ciocan în mâna sa bătătorită.

— Iacătă-s două zile de când te aştept, Miriam!

Mica femee descălică încetişor de pe catâr.

— Dar, Josif, — răspunse ea cu blândeţă, — spuneai că o să vii şi tu sus pentru jertfa pascală.

— Cum era să plec la oraşul sfânt, când aveam atât de lucru şi nici unul din cei patru fii ai mei, ca să ducă lucrul la Seforis înainte de Sâmbătă?



Israel Zangwill

El se uita necăjit la fiii lui, cari mânau catârii în dosul grădinii.

— Halfai era necăjit pe mine că n'am vrut să-l însoţesc şi să fac parte din grupul mielului pascal condus de el, şi casa noastră nici nu e încă gata pentru Paşti... ar trebui să fiu bătut.

— Şi totuşi înaintea plecării eu am copt maţes şi Sara a curăţit casa de orice fărâmături de pâine, — răspunse femeea, desmierdând cu o mână capul fiicei sale.

— Sara? murmură el, aducându-şi aminte de o nouă grijă: — Dar Sara ar trebui să fie acum măritată, însă cu fiii mei leneşi şi petrecând mereu, în timp ce eu muncesc cu fierăstrăul şi ciocanul, nu-s în stare să strâng nici cincizeci de zuzim pentru zestrea ei!

Sara roşi la faţă grăbindu-se să ridice ulciorul cu care porni la fântână.

— Ne-am oprit în drum la Kefar-Naum, — zise Iacob ca să se scuze, şi apoi se îndepărtă.

Dulgherul se întoarse mânios spre soţia lui. Ochii îi erau tot atât de aprinşi ca şi barba lui. Lovi tare cu ciocanul pe masa din grădină.

— Şi numai ca să-ţi vezi feciorul care ţi-i mai drag, ai părăsit casa!

Mica mamă roşi şi se îngălbeni în acelaş timp.

— Iţi jur pe viaţa şi pe sufletul meu, Josif, nici nu ştiam că o să-l găsesc la nuntă.

— A fost la nuntă? — întrebă el, înblânzit de această surpriză a ei.

— Da, şi cu discipolii săi.

— Discipolii săi!... — Şi dulgherul mârâi ceva mânios. — O droaie de neguţători pescari şi de femei pierdute, cum e între altele aia cu voalul galbăn, Miriam din Magdala.

— Femeea din Magdala nu era acolo, — şopti ea cu ochii plecaţi.

— Ştia doară, că rudele tale nu vor suferi această murdărie! Ah, Miriam, ce fiu ai născut tu!

Ochii femeii se umplură de lacrămi.

— Dar nu trebue, — zise ea, — să crezi tot ce spun trimişii Si. nedrului. In turneurile lor spre a anunţa Luna Nouă, ei culeg toate svonurile rele care circulă în Galileea. Magdalena aceasta s'a pocăit. Cei şapte demoni din ea au fost goniţi.

— Fireşte, Miriam o apără pe Miriam, — zise el sarcastic. — Dar n'ai să-mi spui, desigur, că cel puţin pe el, nu l'am crescut şi îndreptat pe calea cea bună. Noi nu aveam mijloace să-i dăm instrucţiune, dar frate-tău, Joşua din Peraşia, nu l'a învăţat oare Thora, şi eu nu l'am învăţat o meserie? Carele şi jugurile lucrate de el erau cele mai bune din toată Galilea.

— Şi acum adepţii săi spun că parabolele lui sunt deasemenea cele mai bune, — îl apără sărmana mamă.

— Parabolele şi învăţăturile lui? — strigă tatăl. — Blestem!... Dar dacă *„Midraşele"* lui ar fi chiar însăşi sfânta Biblie, totuşi, — sunt aci de părerea lui Ben-Sameos (slăvită fie-i amintirea!) — meritul unei meserii e mai mare ca al evlaviei leneşe.

— Şi de ce să muncească? striga Iacob, care se întorcea din staul, cu Jehuda. — Ah! Dacă femeea intendentului Herod m'ar urma şi pe mine!...

— Sau chiar dacă Suzana ar avea grijă de nevoile noastre, — adaose Jehuda, — şi eu aşi propovădui că nimeni să nu se îngrijească de viitor. — Şi râse cu un aer batjocoritor.

— El nu s'a gândit nici o dată la altceva de cât la sine însuşi, — zise Josif dând din cap. — Iţi aduci tu aminte, Miriam, zilele acelea grozave când se rătăci atunci când ne întorceam dela **barmitva**[3] lui, în Ierusalim? Dumnezeule! Cum să uit eu grija ta de atunci? Şi când la urmă îl găsirăm discutând în Templu, cu învăţaţii, ce ne răspunse? Zicea, că se ocupă cu „afacerile Tatălui său"!... Nici vorbă că nu era vorba de afacerile **mele...**

— Se apropie Sâmbăta şi paştele, — şopti ea. Şi trecând pe dinaintea fiilor săi, se furişă în casă.

— Şi ce ţi-a răspuns la Kefar-Naum? — strigă după ea bărbatul ei. — „Cine este mama mea?"... Nelegiuitule! Jeroboamul ben Nebat!... Mulţumesc lui Dumnezeu, că n'am încercat atunci să-l aduc eu însumi acasă. Mi-ar fi spus şi mie „Cine îmi este **Tatăl"?...**

³) Initiare, la majoratul religios, la 13 ani.



Nimeni nu-l mai întrerupse; auzii sgomotul făcut de o mătură cu care se mătura. Dulgherul se întoarse atunci spre Iacob:

— Şi la Cana ce a zis?

— A cerut vin pentru el şi pentru discipolii lui.

— Mi se părea că se făcuse un fel de Ebionit sau Esenian.

— De loc! E tocmai aşa cum ai zis tu: Jeşua n'are altă lege decât pe el însuşi. Dar vin nu era.

— Nu era vin? — strigă Iosif. — O adunare atât de numeroasă la o nuntă — şi fără vin! Eu îl cred totuşi pe hozan[4] atât de bogat că ar putea da de băut tuturora, din Cana până în Nazaret ca şi parnosul din Seforis; şi are atâtea vase de aur şi argint cât au şi preoţii din Templu.

— Aşa-i, tată. Dar Jeşua a adus cu el acolo şi pe Levi, păcătosul de perceptor, care stoarce şi pe bogaţi şi pe săraci, şi ginerele văzând pe acest publican, pe acest spion, ascunse îndată vasele şi sticlele, ca să nu fie impus cu taxe mari, de către Romani.

Iosif făcu o strâmbătură de om şiret.

— Şi atunci sărmanul Ieşua n'a mai putut desigur să-şi stingă setea.

— Dar aşteaptă, tată, şi ascultă. Când ceru să-i se dea vin, slugile nu ştiură ce să facă, iar mama îi şopti încetişor: — „Nu au vin". — Atunci el se întoarse spre ea, precum un leu depe muntele Jehuda, când se aruncă asupra unui miel, şi strigă:

— „Femee, ce avem noi comun între noi, eu şi tu? Nu mi-a venit încă ceasul să fiu Nazareean!"

Dulgherul râse încetişor, şi zise:

— Acum, mama, o să rămâie acasă. — Şi repetă vorbele: — „Femee, ce avem noi comun între noi?...

— Şi totuş, mamei îi era teamă, să nu fie din nou apucată de demonii lui, şi rugă slugile să-i facă pe plac. Dar ele refuzară. Atunci Jeşua, înţelegând frica lor, zise: — „Aduceţi-mi vase cu apă". — Ei ieşiră şi se înapoiară aducând vase de pământ, aceleaşi din care s'a turnat apă pe mâinile oaspeţilor. (Jesua refuză să se supuie la acest ritual). Dar, minune: Vasele erau pline cu vin!!...

O nouă mârâială a dulgherului.

— Dar Levi, perceptorul, ce a zis?

— Fu cel dintâi care strigă: „Minune" — zise Iacob râzând. — Şi Simon bar-Joina ridică mâinile strigând: — „Stăpâne al lumii, slava ta este astăzi vădită".

Iosif râse şi el acum odată cu fiii lui...

— Simon, este pescarul lacului?

— Da, tată. Este acela pe care Jeşua l-a poreclit: stânca.

— „Stâncă" într'adevăr! — întrerupse, cu un ton ironic tânărul Jehuda. — Spune-i mai bine nisip mişcător. E Simon care m'a învăţat să fiu un zelator[5] Şi acuma acest Macabeu necredincios se arată amic intim cu perceptorii taxelor romane şi vorbeşte fără rost despre cheile Paradisului!

Şi pe urmă, Iacob? Ce-a zis Jeşua după întâmplarea cu vinul?

— Când văzu că discipolii săi căpătară o nouă credinţă într'însul, fu cu totul încântat şi el. Şi începu să profetizeze, spunând că va apare la dreapta Puterii, în mijlocul nourilor gloriei şi a legiunilor de îngeri. Atunci mama temându-se să-l vază cuprins de nebunia sa, ca odinioară, ne porunci să ne amestecăm în ceata lui, până la locuinţa sa dela Kefar-Naum. Acolo, am vorbit în taină cu Iuda, spunându-i să-l supravegheze pe Jeşua, până când spiritul rău va fi alungat.

— Iuda, — strigă Iosif. — Ce caută cu el un israelit cinstit într'o asemenea societate? N'am prezis eu ce o să iasă din toate aceste botezuri ale lui Rabbi Iochanan, din toate aceste secte nebune cu hainele lor albe, cu izmenelile şi ablutiunile lor? Canaanul e plin de nebuni rătăcitori. Pentru mine Thora pe care am primit-o dela tatăl meu Eli (Dumnezeu să-l erte!) este sfântă îndestul. Să mă erte numai Dumnezeu că nu m'am dus la sacrificiul Mielului Pascal.

Iacob coborî vocea.

— Atunci, te-ai fi întâlnit cu nebunul.

— Ce? Jeşua s'a dus la Ierusalaim?

— Sst! Mama nu ştie încă nimic. Noi am putut spune în taină câteva cuvinte fratelui nostru, ca şi cum am fi adepţii lui, adăogând: — „Am văzut, azi, minunile pe care le faci. Dar, fiindcă poţi îndeplini aceste lucruri, trebue să te arăţi lumii. Pleacă, du-te în Iudeea, ca să fie toţi martori ai puterei tale. Deoarece, nu există om care să tăinuiască ceeace poate face". — In urma acestor cuvinte a plecat la Ierusalaim.

Bucuria malitioasă care apăru pe obrazul lui Iacob, se reflectă şi pe acela al tatălui său.

— Acolo zeflemistul va fi zeflemisit! Căci însuşi învăţatul tău unchiu Ben Perachiach a fost luat în bătaie de joc din cauza accentului său şi n'a fost lăsat să-şi spue rugăciunile. Cu atât mai vârtos nu va fi ascultat Jeşua!

— Şi Fariseii îl urăsc, — zise Iacob — fiindcă îi face vipere; Samaiţii, fiindcă profanează Sabbatul. Esenienii chiar au necaz pe el, fiindcă nu se spală pe mâni înaintea mesei.

— Şi toţi zelatorii îl fac trădător, — strigă Jehuda, — cu ochii scânteitori.

— De altfel, — adaose Iacob, rânjind, — nici Saduceii, nici Betusienii n'ar asculta pe fiul unui dulgher.

— Ruşine ţie, Iacobe care scuipi în propriul tău puţ, — zise Sara, — care se reîntorcea cu ulciorul pe umăr, şi se îndreptă, furioasă, către el.

Iacob roşi.

— Crezi tu, — strigă ea, — că nobilii din Ierusalaim care mănâncă în vase de aur sau de argint, au să-l urmeze aşa cum fac pescarii? Oare ei nu spun: „Ceva bun poate să vie de la Nazaret?"

— Jeşua s'a dus la Ierusalaim?

Măicuţa apăru în uşă, cu ochii lărgiţi de spaimă. Ulciorul pe care-l luase din mâinile fetii sale, scăpă din mâinile ei tremurătoare şi se sparse pe pragul de piatră, stropind pe bărbat şi pe băieţi.

— Femee! — strigă dulgherul mâniat, — îngrijeşte mai bine de avutul meu!

— Jeşua s'a dus la Ierusalaim?! — repetă ea cu violenţă.

— Da, da, ca un bun fiu al lui Israel! S'a dus acolo pentru sacrificiul pascal. Poate, — adaose el rânjind, — va face o minune cu sângele mielului? Haide Miriam, vino să ne schimbi vestmintele şi să ne ungi pentru sărbătoare.

El vru să împingă uşor femeea în casă, dar ea stătea nemişcată şi ca schimbată într'o statue de sare.

Atunci, bărbatul, ridică din umeri şi intră în casă.

Sara reapăru, şi cu o cârpă şterse scările, apoi cu un nou ulcior pe umăr, coborî spe fântână.

Mă întorsei din drum ca s'o întâlnesc la reîntoarcere. Puţin mirată, ea îmi încredinţă de data aceasta povara ei, pe când o veselie interioară lumina fruntea-i gânditoare, din cauza neîndemânării cu care duceam ulciorul.

— Acestui frate pribeag de care se vorbea, — îndrăznii s'o întreb, — crezi că i se va întâmpla ceva rău la Ierusalaim?

Fruntea ei se brăzdă, gânditoare.

— Se prea poate ca aceşti străini să se încreadă în el, neştiind că e prada necuratului... Când veni aci, Jeşua era mâniat pe noi, spunând sus şi tare că un om n'are duşmani mai mari decât pe ai săi, şi că un profet e cinstit pretutindeni, dar în ţara sa nu.

⁴) Ginerele.
⁵) Membrul unei secte religioase evreeşti sub Titus.

Dar de ce Jeşua ar fi mai destoinic decât Iacob şi Jehuda, să facă minuni? Când veni în sinagoga noastră în ziua Sabbatului ca să citească şi să explice pe profetul Issaia, buzele sale erau atinse de acelaş cărbune arzător... era cât p'aci să mă hotărască să devin eretică, dar deoarece n'a făcut nici o minune, toţi cei din sinagogă mâniându-se, s'au sculat şi l-au alungat din oraş.

Ea arătă vârful colinei care ne domina.

— L'au dus acolo ca să-l prăbuşească de pe acea înălţime, dar din milă pentru mama care se ţinuse după ei, i-au dat drumul şi el s'a întors la Kefar-Naum, unde a continuat să lucreze roţi ca să-şi câştige viaţa.

— Şi lucrează încă?

— Nu. El lăsă lucrul neisprăvit pentru a vorbi în marea sinagogă clădită de centurion. Este, într'adevăr acolo, lângă lac, un loc neprielnic pentru lucru. Un loc mai puţin sănătos decât Nazaretul. Locuia de altfel la Şimon-bar-Iona, poreclit Petru, pe când Salomeea, femeea lui Zevedeu, şi alte femei, aveau grijă de el şi îi cârpeau hainele. Dar febra sa l-a apucat din nou; începu să pribegească prin Galileea, dând lecţii în sinagogă, şi predicând ciudata sa evanghelie.

— Care evanghelie?

— Ce poate să ştie o fată tânără?... Vre-o erezie care priveşte Impărăţia... Şi, încetul cu încetul, deveni cunoscut în toată regiunea. Se spune că vindecă bolnavii, şi o grămadă de popor îl urmează. Dar mulţi oameni au venit să ne spue: „Vai! Nu mai are mintea întreagă!". Trimişii Lunei noui vin să ne povestească basme ciudate; mama din cauza aceasta e ca nebună. Când au venit să ne spue cum el repetă că va fi aruncat în iad, Keptav, Na'lum„ ea plecă cu fraţii mei ca să-l aducă şi să-l îngrijească. Dar nu putură să-l ajungă. Era înconjurat de o mulţime atât de mare! Atunci, ea îi trimise vorbă, că mama sa şi fraţii săi doreau să-i vorbească... „Cine e mama mea?" răspunse el; — „Cine sunt fraţii mei?" — Şi întinse mâna spre discipolii săi, adăogând: — „Iată mama şi fraţii mei". — Atunci, frântă de mâhnire mama se reîntoarse acasă, îmbrăcă haine de doliu şi nimic nu-i mai putea da nici o bucurie. Dar când avu loc căsătoria bogatei sale rude de la Cana, tatăl meu sătul de lacrimile ei, şi crezând s'o înveselească, o hotărî, să meargă. Vai! tristeţea ei creştea într'una, dar... se întrerupse brusc, pe când soseam la gardul smochinilor de India: Dar de ce spun toate acestea unui străin?

— Pentrucă n'am pe nimeni la care să sărbătoresc Paştele, — îi explicai cu îndrăzneală.

Se întoarse spre mine şi mă privi. Apoi, reluându-şi ulciorul şi mulţumindu-mi, murmură grav: — Mă duc să spun tatălui meu.

Aşteptai în grădina cea mică, urmărind cu colţul ochiului o broască ţestoasă patriarhală. In curând, dulgherul apăru pe prag— schimbat cu totul — cu hainele şi înfăţişarea de sărbătoare, şi cu părul uns cu untdelemn:

— Baruch Habaa! — strigă, cordial. — De oarece nu mă pot duce la Ierusalaim, vine Ierusalaimul la mine.

Il urmai în casă fără să uit să sărut, trecând pragul, mezuzahul fixat pe poartă.

Sala era mică şi întunecată; zidurile goale făcute din blocuri mici de ciment roz închis; iar pardoseala, împodobită cu rogojini, avea mult mai puţine mobile decât mica grădină. Scaunul dulgherului era acoperit cu perne şi văzui prea bine că divanul servea drept pat. Infăţişarea casei era din cele mai modeste; vase de pământ; pahare de metal şi sfesnice de alamă pe masa de Paşti: Nici-o podoabă, afară de două sau trei pergamente ebraice şi o ladă pictată, grosolan. Femeea aplecată spre vatră, supraveghind şi osul prăjit al ritualului, mă primi cu ochi gânditori şi cu buze cari se siliau în van să surâdă sau să pronunţe vorbe de bună primire. Pe când schimbam cu bărbaţii câteva cuvinte indiferente asupra exegesei celui de al VII capitol din Issaia, observai mişcările ei îndemânatice, dar puţin febrile. Li spuneam că neglijenţa traducătorului făcuse obscur al 14-lea vers, traducând „almah" prin „parthenos" adică „fecioară" în loc de „femee tânără". Dar acest lucru nu-i interesa, de oarece nu cunoşteau greaca.

Incăperea căpătă un aspect mai vesel, când mama aprinse lumânările pentru sabbat, pronunţând o binecuvântare tot atât de imperceptibilă ca şi cuvintele de bună primire ce mi le adresase. Atunci, stăpânul casei, punând mâna pe paharul cu vin, începu slujba **Hagglad**-ei. Jehuda îi puse întrebarea rituală: — „De ce această noapte e neasemănătoare celorlalte nopţi?" — Aceasta cu un ton oarecare de zeflemeală, căci se întrerupse chiar, strigând cu mânie: — „Cum oare putem sărbători scăparea noastră de Egiptieni, când Vulturul roman împodobeşte porţile templului nostru?" La aceste cuvinte, măicuţa privi cu grije spre străin.

— Să nu vă fie teamă, — spusei liniştindu-i, — nu sunt prietenul Romanilor.

Iehuda termină formula cu un ton supărat. Era aceea pe care întotdeauna o auzisem, afară de întrebarea aceasta: — „De ce carnea este friptă, şi nu fiartă sau făcută la capac?"

Dar tatăl de abia intonase răspunsul ritualic, când auzirăm o violentă bătae în uşă; cârligul fu ridicat şi văzurăm un om despletit, gâfâind: şi în spatele lui, de abea vizibilă în penumbră, o femee tot atât de agitată, cu capul acoperit de un şal.

— O Rebbe Iosif! bâlbâi noul venit.

— Halfai! — strigă dulgherul, surprins. — Te credeam la Ierusalaim!

Măicuţa sări în picioare.

— L'au omorât pe Jeşua al meu!

— Aşează-te, femee, — zise cu severitate, dulgherul.

Dar ea făcu semn femeii rămase în urmă.

— Vorbeşte, soro, vorbeşte!

— Nu, eu voi vorbi, — mârâi bărbatul sorei sale. — Şi din ce motiv m'aş fi urcat pe cal în oraşul sfânt fără să aud Leviţii cântând şi sunând din trompetă pentru stropirea sângelui mielului? Jeşua al tău a intrat prin poarta Fântânei, călare pe un măgar, asemenea unuia care e tulburat de vinul nou.

— Da, vinul ulcioarelor de apă, — rânji Iacob.

— Şi o mare mulţime îşi întindea hainele pe jos, alţii tăiau crengi de copac şi le aruncau în drum. Şi mulţimea care îl preceda şi îl urma, striga: — „Hosana fiului lui David!"

El se opri ca să răsufle, întrerupându-şi povestirea, şi văzui lucind în ochii tragici ai mamei, un nou fulger, o pornire ciudată ca aceea a unei speranţe îndeplinită, miraculos.

— La Ierusalaim, — făcu gâfâind. — Ei striga „Hosana" la Ierusalaim!

— Da, — zise soră-sa. — Şi Halfai mi-a spus că chiar copiii mici strigau „Hosana fiului lui David".

Dulgherul rupea un **maţes** între degetele sale nervoase; supărarea făcea să i se întindă vinele frunţii.

— Şi Pilat permite aceasta? — strigă el.

— Răbdare Reb Iosif! zise Halfai. N'am isprăvit încă. Căci devenind mai dârz, Ieşua merse până la Sfântul Templu, şi, intrând în curtea Gentililor unde stau cei care vând mieii, boii şi porumbeii, în loc să cumpere vre-unul, ca făcând o jertfă să-şi ispăşească păcatele, el goni toţi vânzătorii cu'n biciu de frânghii, dând afară de asemenea şi pe zarafi.

Groaza făcuse pe toţi cei de faţă, muţi. Il văzui pe Halfai privind cu bunăvoinţă în jurul său, ca şi cum s'ar fi socotit despăgubit de drumul arzător ce-l făcuse până la Nazaret.

Continuare în pag. IV-a

— Ştiţi, — adăogă c'un ton semnificativ, —profitul pe care Hanan îl scoate din această negustorie?

Mama îşi frângea mâinile.

— Hanan nu-i va erta niciodată' — strigă ea, — Il vor omorî cum au omorât pe Sochanan Baptistul.

— Pace, femee! — făcu Iosif cu nerăbdare. — Marele Preot şi cei vechi îl vor goni doar din oraş.

— Nu, nu — zise Halfai. — L'au închis împreună cu discipolii săi. Toţi afară de Iuda care a condus o ceată înarmată cu spade şi cu ciomege, ca să-l ia cu dânşii. Si Simobar-Ima a fost prins, numai pentrucă după vorbă l-au recunoscut că-i galileean. Cum as fi îndrăzit să rămâi eu, care am avut norocul să mă însor cu sora mamei sale?

Măicuţa se îndreptă spre uşă. Bărbatul ei o opri:

Unde te duci?

— Să înşeuez măgarul. Trebue să plec la Ierusalim.

— Tu?

— Dar cine alta? Oare femeea aceea din Magdalena, îl va mângâia?

— Şi dela tine va primi mângâierea? Nu propovădueşte celor cari îl urmează, să urască pe tatăl şi pe mama lor? N'a renegat pântecele care l-a purtat?

— Nu, n'a fost el, a fost demonul său, — repetă ea cu încăpăţânare, îndreptându-se din nou spre uşă.

Fruntea lui Iosif se întunecă:

— Dar e Sabbatul!

— E primul meu născut.

— Cu vorbele tale eşti mai nebună decât femeea lui Iov! Putem acum să ne dăm seama că dela tine moştenia Iesua, blestemele sale.

— E primul meu născut, — repetă dânsa cu aceeaşi energică încăpăţânare.

— Primul tău născut! El a ţinut oare astăzi postul primului născut?

— Las'o să se ducă, Iosif, — interveni Halfai: — după cum învaţă Rabbi Hielel (binecuvântată să fie amintirea sa!) „Sabbatul a fost dat omului, iar nu omul, Sabbatului."

— Şi femeea, bărbatului, — replică Iosif, — iar nu bărbatul femeii. Nu-ţi dau voe, Miriam, să tulburi pacea Pastelui! Du-te, dar eu te gonesc în faţa tuturor.

Ea se dete înapoi şi căzu pe divan.

— Pace! — suspină ea. — Numeşti asta pace!

— Ascultă-l pe stăpânul tău, Miriam. Mă voi duce eu.

Şi femeea lui Halfai se aplecă spre dânsa şi o sărută. Miriam isbucni într'un plâns greu. Strânse la piept pe sora sa şi ambele femei îşi amestecară lacrămile.

Dulgherul dădu din umeri şi spuse aspru:

„Fii binecuvântat, o doamne, că nu m'ai făcut femee!"

* * *

Visul lui Zangwil continuă. E brusc transportat în sala imensă a unei biserici din Italia, cu porţi de bronz, cu sculptură în stilul Renaşterii, cu mari candelabre de aur, din care lumânări imense revarsă o lumină orbitoare pe un măreţ altar. Intr'o nisă de fum, un idol din lemn negru de cedru, cu cunună în cap, ţine în braţe o păpuşă deasemenea cu cunună pe cap şi drapat într'un vestmânt luxos.

In biserică mulţimea îngenunchiată se roagă. Zangwill intră în alte săli ale bisericii: într'una se află căminul la care Maria gătia masa sfintei familii; în alta se află tezaurul în care sunt adunate darurile făcute de toate casele regale din Europa. Intre obiectele scumpe să află şi o **Madonă bizantină de cupru dăruită de un boier român.**

Visul continuă dar viziunea se schimbă.

E înaintea altarului unei bisericuţe. Aci se arată poporului din Pistoia, imaginea miraculoasă a Madonei la pat, aşa cum se arătase odată aci unei fete tinere bolnave (la 1336).

Aci de sute de ani au loc minuni: orbii îşi recapătă vederea, surzii — auzul, paraliticii încep a umbla.

Viziunea se tulbură şi Zangwil revede iar pe măicuţa din Nazareth, cu ochii ei de culoarea maslinilor, torturată de bărbatul şi de fiul ei şi frângându-şi mânile de durere; apoi...

Din nou se făcu lumină şi putea ceti, pe frontispiciul unui templu grandios închinat Madonei, imprimată cu litere mari, o rugăciune adresată: „fecioarei tuturor nădejdilor, sfântă şi imaculată, venerata în Basilica din San Frediano."

Şi deodată... totul dispăru.

I se păru atunci lui Zangwill că e în Bizantin acum 1500 ani. E un mare Conciliu imperial de episcopi adunaţi ca să răzbune insultele aduse de Nestorieni Fecioarei căreia i se neagă titlul de **Theotokos**, fiindcă ea n'ar fi Mama lui Dumnezeu, şi că Crist ar fi numai partea umană a lui Dumnezeu. Discuţii violente au aci loc între Cyril şi Nestor. Pumnalele strălucesc, sângele stropeşte pereţii bisericilor şi altarele.

In culori splendide Zangwill descrie apoi toată apoteoza Fecioarei dealungul evului mediu. Intr'un moment dat ajunge pe aripile visului în Spania la 1617, când după secole de controverse pasionate Pavel al V-lea lansează celebra bulă **Regis Pacifii**, care interzice opozanţilor Imaculatei Concepţiuni să-şi susţie doctrinele în public.

Tot poporul spaniol jubilează când în mijlocul freneziei de care-i cuprins la spectacolul unor lupte de tauri şi când cadavrul unui taur e târât în galop pe arenă, — se aud entuziastele strigăte, la aflarea Bulei papale:

Ave Maria purissima

Sin peccado Concebida

In vis, Zangwill continuă apoi a vedea imensa panoramă de la **Lourdes** pictată de penelul epic al lui Zola: Toate grandioasele serbări, cu interminabilele invocări şi necontenitele rugăciuni închinate aceleiaşi Madone, a cărei imagine e încadrată în peştera cu lumânările ei perpetue.

Visul îl aduce pe Zangwill iar în mijlocul unei mulţimi cu rumori de arenă. Nu e însă o arenă în care au loc lupte cu taurii. El cunoaşte îndată că e Italia cu Siena lui iubită. **„Civitas Virginis"**.

„Dar ce înseamnă acest fum roşiatic care se înalţă spre ceruri? Şi ce este cu acest copac de lângă fântâna creştină, pe care mulţimea îl frânge aruncându-l în focul care se aprinde tot mai tare?"

Pe un enorm rug arde o massă confuză de forme. Crispate şi svârcolindu-se scoteau ţipete sfâşietoare cari nu se auzeau din cauza ţipetelor mulţimii spectatoare, în delir.

„Viva Maria! Viva Maria!" — urla mulţimea.

— Dar pe cine ard ei? — strigai îngrozit.

— **Nu sunt decât jidani** — mă asigură vecinul meu. Si'n adevăr putui acum să disting ţipătul de agonie, ţipătul ebraic al victimelor.

„Ascultă Israele, Eternul, Dumnezeul nostru, Eternul e Unul".

— Ii ardem pe jidani în acelaş timp cu Arborele Libertăţii, — îmi mai spuse vecinul meu.

Deodată un ţipăt sălbatec se auzi venind din mijlocul mulţimii. Vecinul meu era radios.

— Incă una, au mai găsit încă una. O, Fecioară binecuvântată şi mângâietoare, au mai găsit una.

Si zări cum o mică evreică cu părul sur, cu ochii de culoarea măslinelor era târâtă spre rug. Şi mi se păru că recunosc faţa cea pacătivă sub tulpanul ei fluturând în vânt.

„Viva Maria! Viva Maria! Viva la Madre di Dio"

. . . .

„Spectacolul era prea oribil. Cu un fior convulsiv, îndepărtai dela mine grozava viziune, şi scuturându-mi amorteala, mă trezii... şi sării în picioare..."

Soarele apunea îndărătul muntelui Vincenţa. Clopotul suna încă dulce în vale, un zefir delicios, răcoritor adia uşor. Si Zangwill continuă drumul său în sus spre biserica Notra-Dame-de-la-Montagne. Si din nou putu ceti nenumăratele epitete de adoraţiune şi de laudă închinate Madonei. Si se gândia la această lungă odisee a Ei înainte de a fi atins minunata apoteoză.

„La ce straniu şi mic isvor luase naştere puternicul râu!"

Si într'o pagină admirabilă, Zangwill ne dă iar o sinteză a grandioasei odisei, cu luptele, controversele, discutiile teologice şi filosofice, legendele populare.

Apoi aceeaşi odiseee a Madonei deschizând toate porţile Artei pictorilor Renaşterii, cari au adunat în jurul gloriei şi durerii Fecioarei toată poezia lumii...

Tradus de dr. Ig. şi Al. Bilc.

Cu LEI 60 ori-cine poate avea 10 VOLUME

Din BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

cea mai distractivă, mai instructivă şi mai răspândită bibliotecă de popularizare din ţară. Trimitem GRATUIT catalogul volumelor apărute. Editura „Adeverul", Sărindar 7-11 Bucureşti.

Psiho-istoria romantismului

— Program pentru un studiu viitor —

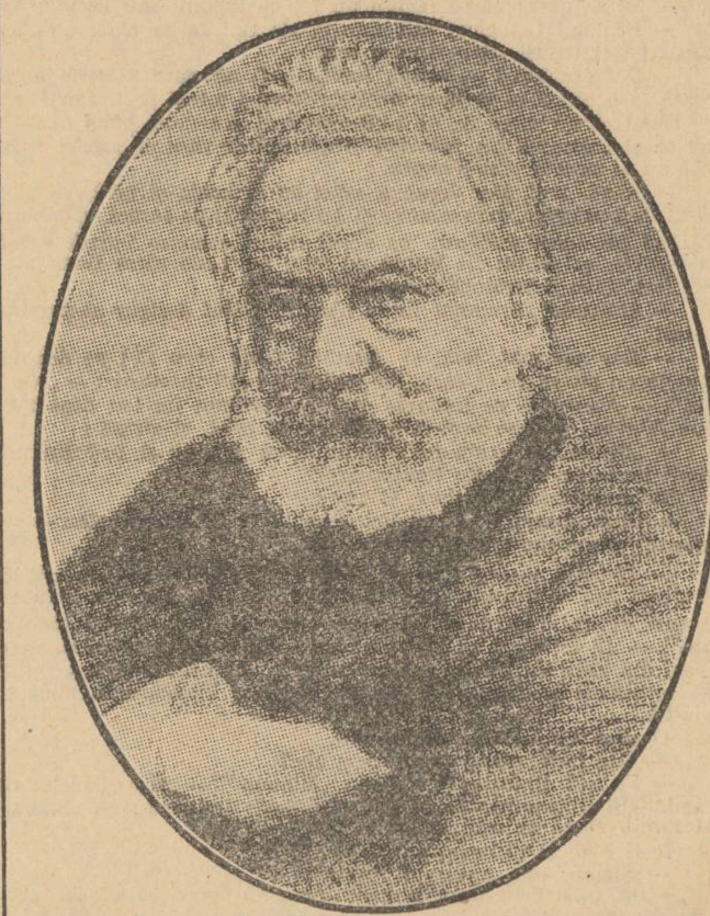
I

In 1927 se va sărbători centenarul romantismului.

...„Al romantismului francez! Şi, spre a fi şi mai precis, al romantismului literar. Sunt, adică, 100 de ani exact dela apariţia lui **Cromwel** cu a lui celebră **prefaţă**. In 1827, Victor Hugo dictă — cel puţin pentru teatru — constituţia estetică a romantismului.

Mişcarea n'a început, fireşte, ca la un semnal de baghetă, în anume an şi — pentru unele spirite excesive de simetrie cronologică — chiar dintr'o anume zi... Dar, oricum, în grandilocventa dizertaţie care precedă nejucabila piesă a titanului, se fixa cu autoritate un **program** romantic. Indiferent de sursele filosofice şi sociale ale romantismului **spiritual** (singurul care intereseazā în clasificările istoriei), trebue să recunoaştem dreptul literilor franceze de a alege pentru închinarea lor particulară o dată pe care o justifică cel puţin respectul ce unanim se datorează celui mai mare poet romantic al secolului **ce** se încheie.

Programul de la 1827 era semnalul unei răsvrătiri. Impotriva trecutului şi a consacratului. Era o revoluţie,



Victor Hugo

— sau cel puţin înregistrarea unei revoluţii necesare. Inspiraţia se simţea încarcerată şi gâtuită de majestatea geometrică a clasicismului. In special, în teatru. Fiindcă prefaţa slăvită încadra o dramă, drama cea nouă. Teza programului se putea prinde într'un cuvânt: libertate. Libertate peste reguli şi peste clasificările tiranice. La o parte cu cele „3 unităţi" artificioase. Sparte erau hotarele dintre genuri. Hulit era acel „stil nobil" care făcuse din limba franceză o farmacie cu bocaluri în cari stau etichetate imaginile ca şi cuvintele; abrogată acea preţiozitate augustă care da teatrului lui Corneille şi Racine precizia distilată a unor limbajuri de zei. Inspiraţia rămânea liberă să se realizeze cu propria-i impulsiune peste toate legile esteticii consacrate şi în dispreţul tutulor subdiviziunilor arbitrare ale scolasticei artei.

Nu există poezie lirică şi epică; există poezie pur şi simplu. Nu tragedie şi comedie separat şi de neamestecat, ci **dramă**. Adică, viaţă: împreunare eternă şi firească de jale şi râs, de durere şi aspiraţie spre bucurie.

E formula romantică desvoltată în epocala prefaţă cu o amploare retorică şi un pragmatism cuceritor ce au făcut din ea evanghelia unei veac de poezie franceză.

Libertatea excesivă a creaţiei era fatal să depărteze arta dela realitate. Clasicismul îşi alegea eroii din măreţia istoriei; romantismul îi va căuta în măreţia visului. Prin aceasta, clasicismul era, într'un fel, realist: era realismul grandoarei, aşa cum realismul de mai târziu a fost romantismul cotidianului. Clasicismul e **individual**, fiindcă eroii lui erau oameni precişi cu gesturile şi actele verificate de logica şi posibilitatea umană.

Romantismul, din potrivă, doboară hotarul umanităţii individualiste, fataliste şi banale. Creaţiunea nu mai trebuie verificată cu oamenii văzuţi şi ştiuţi. Eroii puşi în acţiune sunt sinteze de însuşiri, sublimări de regiuni morale. Sunt fără asemănare şi fără alt control decât al emoţiei noastre de a fi depăşiţi.

Ce-a însemnat în evoluţia spirituală această afişare a libertăţii absolute în artă—indiferent de valorile estetice realizate— e greu de tăgăduit. Romantismul a fost descătuşarea sufletească a inteligenţii artistice, echivalentă cu cea provocată, în sferele raţiunii, de un Picolo dela Mirandolo ori Giordano Bruno. A fost renaşterea—întârziată—a creaţiei poetice.

Butada, prelungită până la proporţiile unui volum de succes distrugător ieftin, a lui Leon Daudet care scrise „Le stupide XIX-ème siècle", fruct întârziat şi prea pârguit de soarele artificial al anarhismului parţial maurrasian, care face singularizarea şi traiul oamenilor lui „Action Francaise", — n'a putut scădea nimic din măreţia veacului ce hrăni deopotrivă cu aerul lui pe Hugo şi pe Pasteur, pe Byron şi pe Darvin, pe d'Annunzio şi pe Volta, pe Novalis şi pe Humbold...

II

Dar, nu definiţia şi explorarea romantismului în câmpurile realizărilor lui diverse fac obiectul notelor de faţă. Intenţia noastră e să arătăm mai întâi că romantismul nu e un produs specific inedit al veacului al XIX-lea şi apoi că, fiind o stare generală mintală a colectivităţii într'un anume moment, el e fructul unor condiţii sociale ce revin în desfăşurarea istoriei umane cu o precizie de calendar.

Considerat ca stare sufletească generală şi nu numai în produsele lui estetice, romantismul e una din cele două cadenţe ale ritmului istoriei. Civilizaţia toată e un lanţ de epoci de pozitivism şi de romantism cari s'au înlocuit mereu una pe alta într'o rotaţie de vastă translaţiune morală.

Să privim cu toată perspectiva generalizatoare necesară, curgerea istoriei.

Era pozitivismului naţionalist şi juridic al civilizaţiei romane a fost sfărâmată şi sfârşită de exploziunea irezistibilă a romantismului ebraic creştin. (Căci, misticismul e romantismul instinctului religios). După această formidabilă descărcare de romantism pricinuită de irealismul pasional al sufletului ebraic, concentrat în măreţia lui Cristos, urmă epoca de **pozitivism catolic** constituit din împreunarea matematică a ideei romane de Stat universal cu misticismul ordinei cereşti al Iudeii.

Pozitivismul catolic avu drept compliment, în această perpetuă cadenţă de contraste ale spiritului, romantismul feudal, altoit în spiritul european de revoluţia năvălirii barbarilor. Romantismul acesta se desvoltă cultivând în sfera lui conceptele de libertate din cari ieşi reforma, puternicia absolută a regalităţii şi Statul naţional.

Reacţia necesară ritmului infinit o făcu raţionalismul cartezian, care deschise Europei planul imens şi dramatic al desvoltării ei până la revoluţia franceză. Marea execuţie de ev care se petrecu în Franţa între 1789-1794 e fructul din urmă dar firesc şi inevitabil al excesului de raţionalism. Jean-Jacques Rousseau şi Montesquieu sunt fii spirituali ai lui Descartes. Robespierre e executorul respectuos al testamentului lor moral. Revoluţia franceză a fost, în planul pur al ideilor, doar ultima linie, — o linie trasă cu cuţitul — pentru o figură geometrică de logică absolută.

Acestei epoci de pozitivism grandios şi, la urmă, tragic, urmă fireasca reacţie a unui romantism înflăcărat şi nepotolit: epoca napoleoniană cu toată umbra ei lăsată pe restul veacului. Simultan cu începutul idealismului filosofic german, noul romantism se semănă fecund în acţiunea socială, în gândire, în realizările de artă. El găsi în Kant matematizarea lui definitivă.

III

Sunt aci, desprinse repede fără putinţele analizelor mai îndelungate ce ni le făgăduim pentru un studiu mai complect, rădăcinile istorice reale ale romantismului literar pe al căruia centenar îl vom sărbători în 1927.

După cum se vede chiar numai după succinta prezintare a istoriei prin epocile ei de cultură, romantismul notat didacticeşte ca începând la 1823 este, după cum au fost şi celelalte romantisme dinainte-i, un rezultat sau numai o faţă a stării de suflet generale.

De obicei se scrie în cărţile de învăţătură, cu naivitate dăscălească: romantismul literar din secolul al XIX-lea e pricinuit de faptul că oamenii născuţi între 1804 şi 1810 aveau în minte doar grandoarea epopeei napoleoniane fără a-i fi simţit şi durerile. De dorul şi sub sugestia impunătoare a acelor isprăvi grandioase, ei se aşezară pe visuri de eroism sau îşi lamentară mizeria actualităţii lor morale. Explicaţie puerilă.

Vom şti uşor urmărind istoria spirituală a umanităţii că au fost epoci de suflet romantic sau raţionalist cari, fiecare, s'au reflectat în câte o desvoltare filosofico-artistică adecuată.

E un ritm perpetuu şi evident între cele două cadenţe universale.

Gândiţi-vă că spiritului apolonic pozitivist al epocii ioniene urmă clocotul îmbătător al misterelor corintiene şi că fiecărei dintre aceste două ipostase ale sufletului elen corespund două capitole mărete şi deosebite ale istoriei artei.

Şi când spiritul mistic al celor ce se pot numi romantismul corintian ajunse în culminarea lui în idealismul sofist şi în visurile de marmură ale meşterilor, — se aşeză, pentru aceiaşi veşnică prelungire de echilibru, peste inteligenţa activă a istoriei, domnia cugetului linear şi aritmetic al Romanului.

Dar, să venim la o vârstă mai apropiată. Romantismului creştin din primele timpuri după năvălirea împrospătoare a barbarilor corespunse literatura eroică şi cavalerească: **Les chansons de geste,** poema lui **Tristan, Parsifal.**

Pozitivismul catolic, care precedase şi apoi se împletise cu acest romantism creştin şi feudal, se prelungi în literatura numită burgheză a vremei **(Roman de la Rose)** continuată până în naturalismul lui Montaigne şi Rabelais.

Enfin Malherbe vint....

Incepe epoca raţionalismului auster. Reflexul lui în literatură e **clasicismul** clasic: epoca „de aur" a literaturii franceze, tot ce se cuprinde ca creaţie între Corneille şi Pascal. Adică, tot ce prepară pe arhitecţii sociali ai veacului XVIII şi, deci, revoluţia cea mare.

Ghilotina—fructul din urmă al raţionalismului—mântuie cu precizia unui punct la sfârşit de frază marea epocă începută cu „Discours de la Méthode". Cutremurarea şi prăbuşirile dintre 1789—1794 răscolesc din nou adâncurile instinctuale ale firii omeneşti, şi-i înlătură liniştea superficială a funcţiilor raţiunei. Omul e din nou sub mişcarea motoarelor lui nedisciplinate de rânduielile inteligenţii geometrice.

Căci, aceasta este, în concluzie, formula— am zice psicho-fiziologică — a ritmului uriaş şi nesfârşit de care vorbim. **Desfăşurarea liberă, isbucnită, a instinctului voluptos de propria lui nepotolire,** crează epocile romantice. **Predomnia funcţiilor superioare—industrialiere, cum le-ar numi Bergson—ale inteligenţii şi robirea organizată a instinctului au dat epocile raţionaliste.**

Veacul al XIX-lea debută spiritualmente într'o atmosferă socială care a fost totdeauna prielnică acestor eliberări năvalnice de puteri sufleteşti ascunse, caracteristica fazelor romantice. Iată încadrată, deci perioada al căruia centenar îl celebrăm azi, în integritatea ei istorică.

IV

Romantismul etichetat literariceşte cu prefaţa din 1827 culmină socialmente în întâmplările europene din preajma anului 1848.

A doua jumătate a veacului al XIX-lea este un început de reacţie isvorîtă din chiar excesul de romantism. Spiritul omenesc îşi caută din nou complimentul necesar de aşezare şi precizie.

In adevăr, cari sunt caracteristicile vieţii în jumătatea de veac care precedă războiul mondial? Iată-le: suveranitatea ştiinţei pozitive şi progresul filozofiei socialiste. Două forme de raţionalism activ. Amândouă reflexe ale aritmetismului societăţii burgheze militariste. **Massa,** massa organizată şi întrebuinţabilă pentru ţeluri de fatală chimie socială, e elementul nouei conceptualităţi.

Acestei înfăţişeri a lumei, văzută în massă numerotată şi anonimă, corespunde în literatură progresul romanului şi al dramei burgheze. Atâta vreme cât epoca romantică punea în vedere **individul** şi isprava individuală, înflori poezia lirică. Când mulţimea fu factorul principal al desfăşurării istoriei, romanul se impuse ca singurul gen literar care corespundea şi gustului şi tehnicii spiritului.

Naturalismul în artă n'a fost decât aplicarea mentalităţii romantice la cotidianizarea şi umanizarea inspiraţiei,— ci a fost premergătorul verismului social care ne domină şi azi.

Ştiinţa pozitivă, ordinea militaristă burgheză, pozitivismul marxist (fruct al raţionalismului heghelian) şi naturalismul literar sunt laturile gemene ale formei în care se scurse viaţa integrală în perioada ce precedă catastrofa din anii 1914-1918.

* * *

Războiul mondial fu puntea către un nou romantism. Trăim sub iureşul unui nou val spiritual de depăşire, de deformare, de fantezie în acţiune... Două concepţii morale, diverse numai în aparenţă dar asemuitoare în fondul lor sufletesc fac caracteristica şi numele noului romantism istoric: **fascismul şi bolşevismul.**

Romantism şi unul şi altul,— romantism în acţiune.

Fascismul: **romantismul înflorit la marginile raţionalismului naţionalist burghez.**

Bolşevismul: **romantismul complimentar al pozitivismului socialist.**

Naţionalismul burghez ca şi socialismul marxist sunt două faţete ale raţionalismului de după 1850. Ele sunt exagerate în prelungirile lor de dincolo de realitate: în romantismul lui Mussolini şi al lui Lenin. Şi, nu e de mirare că fostul socialist revoluţionar Mussolini să devină promotorul reacţiunii pan-italiene, iar marxistul Lenin, apostolul noului naţionalism rusesc: i-a asemuit pe măsură ce se depărtau unul de altul, avântul şi necesitatea romantică a aceleluiaş moment istoric.

Iată că sărbătorirea centenarului romantismului nu ne găseşte într'o vreme prea deosebită de cea dela 1827. Suntem exact după o perioadă de sfărâmări politice, de ruinări şi dezastre,—ca cei dela 1827. Trăesc în fantezia populară imaginile eroismului şi ale violenţei mărete. In această excitaţiune a masselor dedate, din timpul războiului uriaş, la gustul răsturnărilor iuţi şi încrezute în gestul care schimbă miraculos o situaţie,—creşte romantismul cel nou politic. Reflexul lui în literatură şi în artă e evident prin impulsiunea pe care o simte inspiraţia de a căuta material de creaţie dincolo de suprafaţa realităţii controlabile: dela „senzaţionalizarea" romanului (senzaţionalizare ce se simte azi pretutindeni) până la programele supra-realiste, e doar o gamă de nuanţe romantice. Peste toată arta contimporană se lasă umbra acelui misticism ce e ceaţa hrănitoare a marilor invenţii în himeră.

Şi, poate că tehnica nouă însăşi cu aeroplanul şi radiofonia vine să prepare romantismul imens al văzduhurilor, — pentru pregătirea straturilor noui de raţionalism şi clasicism viitor....

DEM. THEODORESCU

Cronica teatrală

Teatrul Naţional: „Coţofana" şi „Frământări"

Două piese originale noui, grupate de Direcţie într'un singur spectacol. A fost o greşală. Mai bine le-ar fi împerechiat d. Minulescu cu piese române şi străine, care au trecut examenul rampei şi care le-ar fi susţinut. Aşa însă, betege amândouă, aceste producţii s'au prăbuşit — ajutând încă, una căderea celeilalte.

„Coţofana" cuprinde un caz aproape de clinică sau... istoric cum afirmă programul Teatrului: e vorba de-un fel de Dalilă, care a pierdut odinioară puterea fizică a lui Samson! Cazul de sensualitate, redat de d. Th. Solacolu, interesează mai mult pe amatorii geamurilor secrete din anumite localuri de noapte pariziene. Eroii din „Coţofana" au un mare defect: vorbesc, şi încă colorat — cineva îşi compară amanta moartă cu o figură de aur sau aşa ceva... Iar eroina care se distrează cu cucerirea sensuală a bărbaţilor, reuşind în sfârşit să-l vadă pe unul mort la picioarele ei, începe să polemizeze cu mortul — căruia-i aruncă pe diferite tonuri şi la diferite distanţe epitetul: vierme!

Acţiunea fizică a unei femei de stradă, dublată de o monstruozitate morală, nu poate stârni oarecare interes de cât când personagiile sunt vii, din carne şi oase — nu fantoşe „teribile" ca acele aduse pe scenă de d. Solacolu.

De altfel publicul şi-a dat perfect seamă că are de-a-face cu personagii de carton croite după un model straniu şi colorate violent.. personagii menite să provoace ilaritate. Spectatorii s'au distrat în momentele cele mai tragice. Exploziile de râs cădeau aşa de potrivit: oriunde era ceva natural, forţat, „trăsnit".

Acelaşi lucru s'a remarcat şi 'n „Frământări" — o piesă, nu scoasă din viaţă, ci din neîndemânatece calcule de algebră teatrală: Un bărbat îşi iubeşte şi nu-şi iubeşte nevasta... o soţie care îşi iubeşte şi nu-şi iubeşte amantul, vrea să-l schimbe, se pregăteşte să plece cu altul, dar în uşă îl alungă şi pe noul candidat de amant, hotărîndu-se să pornească în lume, singură, în căutarea unui al treilea....

O acţiune bazată pe capriciu, pe neprevăzut, jucată de eroii din cutiile cu surprize.

Aceasta nu-i teatru, ci dibuiri copilăreşti. Astfel de piese se înapoiază, fără nici o şovăire, autorilor — nu se tortureazā cu ele talentul furtunos al d-nei Dida Solomon şi nici talentul sobru şi concentrat al d-lui Vracca, sau cel plin de o infinită variaţie al d-lui Calboreanu.

De-asemeni decorurile puteau servi, cu stofa, lemnul şi culoarea lor, ceva mai presus de ele.

M. SV.



De vorbă cu L. Pirandello

D'Annunzio, celebru din adolescență, totdeauna dornic de cel mai princiar fast, ar fi putut să aibă până acuma nu unul, ci mai multe palate, ale sale.

Rând pe rând, a adunat prin casele și vilele prin care și-a petrecut furtunoasa-i viață, bogății de împrumut, pe care apoi le-a părăsit.

Bătrânețea l'a izolat de lume într'o vilă ascunsă între chiparoșii, palmierii și lămâii lacului de Garda, menită să fie mâine, după moartea poetului, muzeu național și loc de pelerinaj pentru nordici și americani.

Papini, ajuns și el din urmă de celebritate, își imparte existența între apartamentul închiriat într'un cartier mărginaș al Florenții și casa de țară din Apenini. Aceasta este însă casa lui. Colindând văile Umbriei și ale Toscanei, a ales vârful cel mai sălbatic și mai „romantic" din acel colț de țară, între izvoarele Tibrului și ale Arnului și acolo, înconjurată doar de câteva colibe de ciobani, și-a zidit din bolovani de piatră neagră o casă de țară, cu mâna lui aproape.

Pirandello este cu patrusprezece ani mai vârstnic decât Papini și numai cu patru ani mai... tânăr decât Gabriele D'Annunzio. Cu toate acestea, abia în vara acestui an, a izbutit să-și aibă și el casa lui, în acea Romă pe care n'a mai părăsit'o din tinerețe.

Este și acesta un mijloc sigur de-a stabili diagrama reputațiilor literare, mai ales în cazul unor literați — și cazul este cu toți trei — cari au străbătut în viață și și-au făcut loc în conștiința marelui public prin propriile lor străduințe.

Ajuns celebru după ce pierduse orice nădejde, căci cei cincizeci de ani ai speranțelor postume se încheiaseră de mult, Pirandello este astăzi celebru în toată puterea cuvântului, în orice caz mai celebbru decât Papini, mai actual decât D'Annunzio.

Cel ce se apropie de-o celebritate, mai înainte de-a simți arsura ochilor siliți a privi în linie dreaptă o strălucire pe care distanța le-o arată — pieziș — în perspectivă, încearcă mai întâiu sentimentul foarte firesc al nepăsării față de intimitatea casnică și cotidiană a aceluia pe care s'a deprins să-l vadă în abstract, când nu este vorba de creațiunile sale literare ori artistice.

Cu aceiași sinceră nepăsare mă hotărisem — în ultima mea trecere prin Roma — să ocolesc pe celebrul autor al celor „Șase personagii", alegând o cale mai puțin incomodă ca să dau totuși de știre ce se întâmplă cu piesele sale în România: calea care m'ar fi dus la advocatul și procuristul general al lui Pirandello.

Căci, impresionat cu tot dinadinsul de succesul material al teatrului său în toate colțurile Globului, Pirandelo a înființat un adevărat oficiu, cu advocați și procuriști, cu reprezentanți și agenți, obligați să urmărească reprezentațiile și traducerile, ori unde s'ar ivi.

Mercantilism? Răzbunarea, meticulos studiată, a unei vieți de privațiuni și de decepții... editoriale?

Iată însă că întâmplarea m'a pedepsit pentru nepăsarea'mi preconceputǎ și m'a răsplătit, totodată, cu tovărășia marelui dramaturg timp de câte-va neuitate sferturi de oră.

Cerusem o întâlnire advocatului-procurist, dar la telefon era însuși Maestrul:

„Via Onofrio Pauvinio, Villino Pirandello, după ora 5!"

* * *

N'aveam nici un fel de idee despre locul și cartierul în care se va fi găsit această stradă. Sfaturile contradictorii ale prietenilor nu mi-au folosit la nimic, nici cu acest prilej. Instinctul m'a mânat în susul căii Naționale, spre Piața dell'Esedra. Bănuiam că trebue să fie una din nouile străzi deschise de curând în „Roma nouă", înălțată ca din pământ în ultimii ani. Și nu știu de ce, bănuiam că strada căutată trebua să fie în spre „Citta Aniene", dincolo de Via Nomentana. Simplă bănuială pe care câți-va „guarzi municipali" și câțiva birjari chemați într'ajutor n'au putut nici s'o confirme, nici s'o înlăture.

Și atunci? Am descoperit strada în care locuește cel mai mare autor dramatic al Italiei de azi, prin mijlocirea celui mai apropiat comisariat de poliție.

...Imi trec prin față terasele vilelor din lungul căii Nomentane, cu chiparoșii, cu parcurile și cascadele lor celebrate de versurile adolescentului D'Annunzio. Mă încrucișez, mai departe, cu carele roșii, încărcate vârf cu piatră și var pentru vilele noui ce se ridică în dreapta și stânga șoselii, ferecate încă în armura schelelor. Trec prin fața bisericuții din care pătrunzi în Catacombele zise ale Sfintei Agnese, căci prin partea locului, către sfârșitul Impărăției Romane, se întindea câmpul pustiu și sigur pentru agapele nocturne ale celor dintâi Creștini.

Mi se spusese că strada căutată de mine se găsește în apropierea acestor Catacombe. Dar nimeni nu știe să mi-o arate: nici preotul care citește jurnalul, în umbra unui gang, cu chitiuța lui de atlaz pe vârful ch... ei, nici salahorul care'și adapă calul într'un sarcofag antic, pus în fața unei cișmele. Mă abat la dreapta într'o stradelă. Dau de prăvălioara unui cismar și rostesc numele „Pauvinio".

— Asta este!

— Dar nu scrie nicăeri!?

— Nu scrie. E stradă nouă.

Inlătur greutățile una câte una, și odată învinsă cea mai mare, întreb de casa lui Pirandello. Numărul nu mi-l spusese. Dar băgasem de seamă că stradela adăpostea numai câte-va „ville", toate noui, unele neisprăvite pe deantregul.

— Știi d-ta unde stă Luigi Pirandello? Un scriitor... Știi? întrebă cismarul pe calfa de-alături, un băețaș năzuros.

— Profesoru? Să întrebe în fund!

Uitasem că Pirandello e și profesor. Măgulit că o astfel de îndeletnicire poate asigura o mântuitoare reputație, m'am îndreptat spre fundul ulicioarei, printre mormane de prundiș și grinzi de schele. In față mi-se deschidea, imensă, perspectiva Campaniei Romane. La stânga, străjuită de un pin maritim cruțat parcă într'adins, descopăr însfârșit „villa Pirandello", elegantă, nouă, încăpătoare, dar fără nici o notă arhitectonică ce-ar fi putut-o deosebi de celelalte vile anonime.

In această înfățișare arhitectonică am desprins fugar icoana vieții lui Pirandello, spre deosebire de aceea a lui Papini și a lui Gabriele D'Annunzio.

* * *

Iată-mi-l în față: din dosul mesii de scris, largă, lustruită, fără cărți și fără hârtii, cufundat în fotelul de piele roșie, îmbrăcat într'o pijama multicoloră, aș zice futuristă. Statura-i apare astfel mai reliefată pe fondul tapetului albastru. Este, de altfel, singurul amănunt care trădează pe fostul, până mai ieri, profesor de școală normală. Felul lui tacticos de a vorbi, figura lui (din care reții doar ochii puțin încrucișați și barba bine ascuțită la vârf), metoda cu care argumentează, totul mi-l apropie mai mult de imaginea profesorilor, decât de aceea a scriitorilor... avangardiști. De altfel, o viață întreagă a ținut să treacă neobservat de restul lumii: sincer, dușman al gesturilor teatrale și al retoricii, mai ales al locurilor comune. N'a frecventat niciodată „cenaclele" confraților, devotat până la sacrificiu familiei, de care se leagă o întreagă serie de „tragedii" trăite, mai înainte de-a fi scrise. La început necunoscut și puțin citit, continuă totuși să producă, fără a se preocupa de succes, credincios sieși, chiar în clipele de sărăcie și desnădejde. Antidannunzian dela început, nu i-a invidiat faima niciodată. Cinstit, drept, modest și rezervat, pudic în revelarea propriei sale existenți. Cordial totuși cu prietenii, pe care i-a încântat totdeauna printr'o spontaneitate firească, aproape aristocrată. Conștient de valoarea sa, trădează doar printr'un zâmbet amar, desnădejdea întârzierii. Pe ingratitudinea criticei care-l disconsidera, s'a răzbunat lucrând.

Nici unul din puținii prieteni, nu poate afirma că l'ar fi văzut totuși vre-odată abătut. Căci Pirandello se poate mândri cu un caracter robust: de aceea și arta sa, a evoluat dar nu și-a alterat niciodată caracterele fundamentale. Reînnoirea nu i-a venit din capriciu.

Ocupat zi de zi cu nevoile școalei, a lucrat cu râvnă ani de-a rândul, având în potrivă-i și vremurile și soarta. Apoi, a învins.

Cu atâta mai mult mă uimește familiaritatea binevoitoare a acestui om.

Netezind colțurile unui teanc de hârtii egale (ultima piesă pe care a isprăvit-o de scris... la mașină), îmi vorbește despre proiectele lui apropiate.



Luigi Pirandello

Nemulțumit de felul puțin măgulitor cu care i-au primit connaționalii săi piesele din urmă, va pune Italia la indice timp de un an, ducându-se cu trupa sa, să colinde America latină și apoi Orientul nostru, dela Budapesta la Varșovia, dela București la Atena. Știind bine că acest din urmă turneu va fi plin de greutăți, mai ales materiale (căci și lira italiană costă scump în unele țări), ține să-l întreprindă pentru a ridica prestigiul artei dramatice italiene în aceste țări. Cu atât mai mult, aflând că el însuși a străbătut la noi, de-o pildă, prin mijlocirea Parisului. Căci Pirandello, bun prieten cu Ducele Mussolini, înțelege să lucreze mult în direcția propagandei culturale. Se arată conștient, îngrijorat chiar, de zăbava ce se pune întru rezolvarea acestei probleme. Mai ales în ce ne privește. Căci spre deosebire de Papini (atâta de... rezervat față de Români, când l'am cunoscut întâia oară), Pirandello se gândește la noi cu sinceră simpatie. De altfel, pe vremuri, împrejurările erau cât pe-aci să-l aducă în mijlocul nostru, pe urmele unei rude, în căutarea unui rost și a unui scop. Dar... e mult de-atunci, astfel că s'a mulțumit să strecoare într'una din piesele sale silueta unui italian stabilit în România!

Ceeace-i spun despre celelalte influențe culturale ce se încrucișează astăzi la noi, îl îndurerează (căci nu-i ascund desinteresarea Italiei în această direcție) și de aceea ține să stau de vorbă și cu fiul său mai mare, gazetar și autor dramatic el însuși.

Mă întreabă apoi de mișcarea noastră teatrală, de actorii noștri, de preocupările publicului mare dela noi. Crede, cu sinceritate, lucrurile bune ce-i spun, și nu se sfiește să ne socotească superiori, din acest punct de vedere, Italienilor. A cunoscut pe De Max, știe despre Ventura.

Pirandello ascultă cu bunăvoință. Incerc să schimb rolurile. Il întreb dacă, scriind atâta pentru teatru în ultima vreme, n'a părăsit cu totul romanul și nuvela (în care, cred eu, va trebui căutat adevăratul Pirandello). Incepe să'mi expună părerile sale despre așa zisele „genuri", în fața cărora nu se simte deloc ținut să facă anumite concesii, când este vorba de marea preocupare a întregii sale vieți: raportul dintre ficțiune și realitate.

Devine extrem de interesant atunci când alunecă cu mărturisirile în autobiografie, lămurindu-mi geneza romanului său „Răposatul Matei Pascal", erou în care ține să se știe că se resfrânge însăși viața autorului.

Dar... un zbârnâit de sonerie pune punct convorbirii noastre.

* * *

Ieșind afară, mă întâmpină slava ruginie a apusului de soare peste fruntea colinelor din față.

La dreapta Campania Romană, tăiată drept pe zare, ca linia mării, își deschide vasta-i perspectivă în fereastra odăii de lucru a maestrului Pirandello, amintindu-i parcă de Sicilia lui și de începuturile-i literare în care, credincios adept al lui Verga, dădea loc de cinste acelei naturi înconjurătoare pe care astăzi i-o neagă o întreagă lume de ficțiuni și de preocupări intelectualiste.

ALEXANDRU MARCU



O călătorie cu tramvaiul

Orice om este cuprins de dorul de călătorie. Intre multe alte însușiri importante omul o are și pe aceia că este o ființă călătoare. De aceia el nimic nu face și nimic nu povestește mai bucuros decât despre călătorie. Și aici, ca în toate faptele omenești, intervine atotputernica modă. Se înțelege dar ușor de ce strămoșii noștri erau fericiți și mândri când puteau călători pe asini, pe bivoli, pe cămile, pe cai și pe alte patrupede cu spetele solide. Puțin mai târziu ei au început să capete tot mai multă pasiune pentru un fel de căruțe cu două sau cu patru roate, care se deosebiau doară prin mărime de cărucioarele cu care se joacă copiii noștri și a căror zdruncinătură numai ei o pot îndura. Vremurile s'au schimbat, și astăzi, dacă vrei să fii ascultat cu atenție, trebue să vorbești de călătorii în vehicule nobile ca: aeroplane, automobile (cu grije de a nu le spune camioane), trenuri exprese cu vagons-lits (cel puțin cu clasa întâia). Numai țăranul mai păstrează oarecare urme de admirație pentru călătoriile în trăsură pe arcuri și cu cai buni sau pentru clasa treia dela tren, mai ales de când vagoanele pentru vite s'au transformat în vagoane de clasa patra. Pentru vehiculele mâncătoare de kilometri manifestă o frică superstițioasă precum și o aversiune față de „armonia socială." In schimb ei călătoresc bucuroși cu tramvaiul care se apropie în iuțeală, confort și preț de carul lor dacoromân. Așezat pe bancă, cuminte ca un școlar bun, el are în mersul tramvaiului senzații rare și plăcute și totodată pe fața lui e zugrăvită demnitatea omului într'o situație înaltă.

Tramvaiul ca orișice lucru exotic se adaptează încetul cu încetul la mediu și tinde să se confunde cu cotiugarul căruța de poștă, carul cu boi, harabaua și cu alte vehicule băștinașe pe care le înlocuește. In țările din apus tramvaiul este o mașină rece și fără viață, pe care oamenii o însoțesc în mișcare, fără a le inspira idei ori sentimente. Pe când la noi tramvaiul este o instituție călătoare, care dezvoltă în pasageri puterile de închipuire și de gândire. Nu trebue deci să pară curioasă descripția unei călătorii cu tramvaiul din orașul nostru. Dacă francezul Xavier de Maistre și-a putut permite să descrie o călătorie în jurul camerei sale, cu atât mai firească poate deci să apară o călătorie în tramvaiu pe o stradă a unui oraș, pe care se află numeroase case cu foarte multe camere.

Intr'o zi pornii de acasă cu gânul de a vizita pe un prieten și cum acesta locuia depărtișor, m'am hotărît ca o parte din cale să o fac cu tramvaiul (orașul nostru are tramvaiu, căci este totdeauna în frunte când e vorba de inovațiuni). M'am îndreptat vesel și încrezător spre stâlpul de care era agățată o tăbliță galbenă. Ceva îmi spunea că voi nimeri tocmai la timp și peste vre-o cinci-zece minute voi fi la ușa prietenului meu. Mare mi-a fost însă desamăgirea când găsii locul pustiu, iar tăblița galbenă dela stâlp, pe care era scris cuvântul românesc „oprire" în loc de nemțescul „haltă", părea că era destinată opririi avioanelor, paserilor sau duhurilor din aer. Nici tramvai, nici pasageri. Tramvaiul dispăruse printre casele orașului, ca un hipopotam, printre bălăriile Nilului.

M'a mirat mult lipsa publicului călător și îmi era frică să nu se fi produs vre-o grevă ori alt eveniment politic, dar mă liniștii când văzui că sârmele conductoare de electricitate se mișcau nervos și ritmatic. Știam din copilărie că acesta e un semn prevestitor de apropierea tramvaiului. Mi se părea chiar că aud un murmur nedeslușit care cuprindea, în amestec confuz, sunete de clopot, hodorogit de haraba automată, și așteptam plin de nădejde.

Era cald, foarte cald, — doară era pe la începutul lui August, dar așteptarea mă făcea să nu observ arșița soarelui și praful răscolit de vânt. Când deodată la spatele meu un glas, care trăda fără îndoială pe un Evreu, îmi spuse:

„Trebue să vie imediat... peste zece sau cincisprezece minute!"

Mă întorsei să văd dacă am a face cu un comerciant serios ori cu un Zeilig Șor, vesel și mucalit; dar hainele bune și curate ca și figura simpatică și distinsă mă încredințară că omul era serios și civilizat. Am oftat și am zis, dintr'o datorie de politeță:

„Foarte probabil."

Și tovarășul meu de călătorie cu o liniște desăvârșită se răzimă de stâlpul de fier, scoase din buzunar o gazetă și începu să citească cu atenția caracteristică omului cult. Am scos și eu o gazetă și am citit mai mult de trei sferturi din ea, când din apropiere străbătu un vaet multiplu. Mă uitai curios în toate părțile dar nu descoperii nimic. Evreul de lângă mine îmi observă mișcarea și-mi spuse zâmbind cu amabilitate.

— Azi e Sâmbătă. Se închină Evreii în sinagogă.

Trecuseră mai mult de zece minute și pofta de citit îmi trecuse. Mă uitai trist în depărtare, căci dorul de călătorie mă chinuia. Cu acest prilej văzui doi copii care se căzniau să desfacă un zmeu aninat în sârmele electrice și atunci am înțeles cauza mișcării acestora.

Mai era un mijloc să aflu dacă sosirea tramvaiului e iminentă. Am pus urechea la stâlp și cu toată silința mea de a deslușí vre-un zgomot cât de mic, n'am ajuns la nici un rezultat. Un sergent de stradă, care, se vede, avea și el intenția să călătorească, îmi dădu un sfat.

— Degeaba te necăjești, cucoane (în orașul nostru, dela Vlădică până la opincă, toți își zic unul altuia cucoane). Dacă vrei să auzi mai bine pune urechea pe șinele tramvaiului.

Mă uitai la șine, mă gândii o clipă la mișcarea care aveam s'o execut, apoi văzând că sfătuitorul meu păstrează o ținută cuviincioasă făcui la rândul meu o contra-propunere:

— Cred că cel mai nimerit lucru ar fi să puie cineva urechea pe sârme; dar, dacă ești așa de bun, pune dumneata, te rog, urechea pe șine.

— Apoi — zise el, băgând de seamă inconvenientele propunerii lui — îmi tăvălesc tunica.

In timpul acesta pasagerii se înmulțiră simțitor. De la sinagogă vântul aducea cascade de strigăte confuze.

— De ce strigă Evreii când se închină? întrebai eu pe Evreul care citea gazeta, cu oarecare frică să nu-l supere întrebarea mea.

Acesta, cu graba cu care mi-ar fi spus prețul unei mărfi, îmi zise liniștit.

— Așa scrie la legea noastră.

— Bine, o fi scriind la legea dumneavoastră, dar nu m'ai lămurit de loc.

— Nu știi dumneata? — începu el rece și binevoitor. — Unii se închină încet, alții mai tare, alții tac din gură: așa scrie la unii, așa scrie la alții. — Și el strânse din umeri ca și cum ar fi vrut să adaoge: „câte bordee, atâtea obiceie, și de, n'ai ce-i face!"

Un alt Evreu bătrân, care avea vre-o șaptezeci de ani, sprijinit în baston asculta atent convorbirea noastră și se observa pe figura lui dorința de a interveni cu competință în discuție, dar se stăpâni. In schimb interveni un creștin. Acesta era un om a cărui ocupație era greu de gâcit ca și vârsta. Cu o siguranță desăvârșită în ton îmi zise:

— Strigă tare, că blastămă pe creștini.

Evreul cel tânăr tăcu și își pironi privirile în gazetă, dar cel bătrân nu se putu stăpâni.

— Totdeauna Evreii s'au închinat așa. Oamenii fac păcate atât de mari, că trebuie să te rogi mult și tare, ca Dumnezeu să audă și să ierte.

Eu nu mai spusei nimic. In minte îmi veniră vorbele: „Doamne, strigat-am către Tine...", pe care le ascultasem cu atâta evlavie la biserica din satul copilăriei mele. Mă dusei cu mintea în vremurile biblice când popoarele semite, între care și Evreii se închinau pe înălțimile munților învăluiți în ceață, unde se credeau la porțile împărăției soarelui și a lunii, zeii lor cei mai mari. Cerul era o boltă măreață împodobită cu stele, sprijinită pe vârfurile munților pământești. Cine vroia să fie auzit de zei trebuia să se urce tot mai sus și să strige cât mai tare. Dumnezeul nevăzut al lui Avram și al lui Moise, locuia tot în cer, de unde pândea cu deosebire faptele bune și rele ale Evreilor, căci acest zeu era numai al lor. De aceia probabil, se închină până astăzi Evreii „strigând către Domnul".

Adâncit în amintirea vremurilor biblice, uitasem de tramvai, iar dogoarea soarelui, arzător îmi aminti de profeții evrei, care biciuiți de foame, de sete și de praful fierbinte al pustiului, strigau rugăciuni, gemeau blesteme și plângeau pe ruinele închipuite ale patriei lor.

Un sunet îndepărtat de clopot mă trezi din visarea mea păgână, iar în jurul meu toți se înviorară ca un câmp la primele picături de ploae. Venea tramvaiul!

Tramvaiul venia solemn și maiestos în sunete stridente de clopot, în hurducături sacadate, în scrâșnete de fierărie veche. In ochii fiecăruia se putea citi dorința egoistă de a fi cel dintâi la scară, de a ocupa locul cel mai bun. Dar tramvaiul se opri deodată din motive necunoscute. Era la vre-o cincizeci de pași de noi. Ochii tuturora se uitau la manipulant, cum se uitau odinioară spaniolii la „Cristofor Columb când se întorcea triumfător din India lui". Dacă trecură vre-o trei minute tovarășii mei începură să se agite nervoși, ca și cum ar fi fost încinși cu sârmele purtătoare de electricitate.

Evreul care își citea iarăși gazeta spuse cu un sânge rece de englez neaoș:

— Nu e curent. O să mai așteptăm vre-o zece minute.

— Nu se poate, domnule! — strigă furios creștinul de adinioarea mâniat pe evreu, ca și cum acesta ar fi oprit curentul.

Evreul dădu o explicație nu tocmai limpede, dar prin care dovedea o neobișnuită practică în călătoria cu tramvaiul.

Evreul cel bătrân se uita cu un ochiu la soare și se părea că e gata să strige către Domnul, ca și strămoșii lui din Canaan.

Un soldat, un domn gras și nervos, o cucoană bătrână, un elev de liceu și două fete îmbrăcate după moda cea mai nouă, alergară nerăbdători la tramvai, fugind fiecare cu o manieră originală, repetând, probabil, în gând, celebrul dicton arab: „dacă nu vine Mohamed la munte, vine muntele la Mohamed". Dar când să ajungă la locul făgăduinței, tramvaiul porni fără de veste zăngănind, trăncănind, scârțâind, hodorogind. Pasagerii nerăbdători și naivi îl urmară în goană disperată, pierzând totuși locurile visate în vagon.

Tramvaiul a sosit!

Intocmai ca un transatlantic, el e întâmpinat cu emoție generală. Pe la ferestrele caselor se ridică storurile. Glasuri de diferite timbre și înălțimi ciripesc cu evlavie: „A sosit tramvaiul!"

Manipulantul cu șapca pe ceafă se dă jos și schimbă ștanga și tăblițele cu direcția. Pasagerii se îmbulzesc: unii ca să iasă, ceilalți ca să intre, cu care prilej își pricinuesc reciproc leziuni corporale și avarii de bagaje, dar suferința este întrecută de plăcerea: pentru cei dintâi că au ajuns, pentru ceilalți că au pornit la drum (așa cred ei).

Locuri în tramvai sunt destule, dar fiecare e convins că a ocupat locul cel mai bun. Eu am rămas afară pe platforma din urmă, convins la rândul meu că dețin cel mai bun loc.

Manipulantul înșfacă mânerul dela cârmă și se dă jos. Toți sunt absolut încredințați că pleacă. Dar manipulantul nu merge la cârma de dinainte, ci la crâșma de peste drum. E tocmai ora când acest vrednic muncitor trebue să dejuneze.

Conducătorul de bilete, ia o condică de după niște gratii și scrie cu oarecare neîndemânare câteva cifre noduroase cu creionul atârnat de cheutoare, apoi pune condica la loc, trece pe platforma din față, unde un plotonier citește unui soldat evreu o poezie umoristă din „Veselia". Plotonierul râde cu poftă după fiecare rimă, adresând autorului expresii de admirație nu tocmai convenabile. Soldatul râde cu

Continuare în pag. VI-a

dinţii şi cu buzele, dar ochii i se strâng de plictiseală. Conductorul însă râde din toată inima repetând şi el cu entusiasm complimentele plotonierului pentru autor.

Mai vin pasageri. Un măcelar zdravăn îmbrăcat într'un cojoc uns de sânge şi grăsime urcă pe scară şi zdruncină puţin vagonul. E rumăn la faţă şi se pare că şi obrajii lui printr'un fel de mimetism, şi-au potrivit culoarea cu a sângelui victimelor sau cu acea a mezelurilor. La apropierea lui toţi se zgârcesc pe scaune şi se roagă în gând lui Dumnezeu să-i ţină departe de acest pasager. Măcelarul, deprins cu astfel de întâmpinări, merge liniştit şi se aşează într'un colţ, lângă un funcţionar dela C. F. R. cu care e cunoscut şi începe cu el o conversaţie asupra unui subiect deopotrivă de greu pentru amândoi. Vine o elevă de liceu cu gesturi stângace de nobleţă, apoi o domnişoară elegantă şi destul de frumoasă. Aceasta se aşează, silindu-se să-şi acopere genunchii goi, dar îi descopere şi mai mult, aşa că e nevoită să renunţe. In schimb toţi pasagerii din faţă, între care şi Evreul cel bătrân se uită cu interes la picioarele frumoase şi elegante ale fetei. Intră doi tineri slăbănogi, cu părul mare şi cu hainele cam largi pe dânşii. După vorbă şi gesturi par a fi doi studenţi. Un ţăran cu o traistă pe umăr vine aprins de fugă, de frică să nu scape tramvaiul. In graba lui calcă pe degete pe o cucoană bătrână şi ia înainte cu traista pălăria unui student. Aceştia îi aruncă dela etajul clasei lor vorbe înaripate, şi cu libertatea obişnuită când lipseşte riscul. Ţăranul cearcă să se scuze, dar se convinge că nu e nevoie şi tace, aşezându-se cu greutate pe bancă. Un minut tovarăşii de călătorie se măsoară cu privirile şi se muncesc cu mintea să descopere unii în alţii vre-un prieten sau vre-un duşman uitat. Incetul cu încetul se înmulţesc vorbele în ton de simpatie, de indiferenţă şi de ură.

Au trecut zece minute dar tramvaiul stă pe loc ca o corabie prinsă într'un banc de nisip şi pasagerii încep să se enerveze. Deaceia se întreabă de prisos unii pe alţii: oare nu mai pleacă? Şi îşi răspund, tot de prisos: dracul mai ştie!

Vine în sfârşit manipulantul muşcând cu vioiciune dintr'o coajă de pâine. Pasagerii se înseninează la faţă şi întrerup orice soi de conversaţie: perspectivele plecării cresc considerabil. Clopotul dogit sună, conductorul şi-a scos aparatul de perforat bilete, tramvaiul porneşte. Pasagerii îşi înăbuşesc un chiot de veselie şi închid ochii umezi de emoţie.

Călătoria a început. Conductorul de bilete trece în dreptul fiecărui pasager şi îi cere taxa, în variate expresii de spirit:

„Daţi-mi un pitac, mă rog; scoate, cucoană patru pitaci; hai, măi băete, că n'am când, etc."

Pasagerii reacţionează. Unul spune că a mai plătit şi altă dată, altul — că a auzit că azi e pe gratis, altul — că plăteşte, dar pe dânsul să-l ducă ceva mai repede, etc.

In urma conductorului pasagerii antrenaţi la glumă continuă a se „tachina" ei în de ei.

Un bătrân înalt şi uscăţiv se adresează funcţionarului dela C. F. R. atât de tare ca să fie auzit de toţi:

— Domnu Ionescu, n'ai mata un pic de cerneală roşie să-mi boesc buzele? — şi clipeşte cu înţeles dintr'un ochiu, întorcându-şi ceafa în direcţia domnişoarei celei elegante.

— La noi la gară este numai păcură... Dacă pofteşte cineva... răspunde funcţionarul zâmbind şi el cu înţeles şi întorcându-şi ochii poznaş tot în direcţia domnişoarei.

Ceilalţi râd în diferite nuanţe şi nici unul nu se revoltă. Domnişoara se uită pe geam, vădit ofensată. Dar ce are a face? Aşa e în călătorie...

Domnul cu vârsta şi cu profesia necunoscută îl bate pe bătrân cu palma peste umăr şi îi zice în ton de admiraţie:

— Da' ştrengar mai eşti mata, moşu... (aici el adaogă un epitet a cărui pronunţare e permisă numai doctorilor şi numai în limba latină).

Şi amândoi, în bună tovărăşie, continuă să „tachineze" pe domnişoară, în deplina satisfacţie a celorlalţi.

Unul din studenţi se hotărăşte să roage pe cei doi prieteni să înceteze. Domnul cel tânăr se supără. Urmează un schimb de cuvinte nu tocmai galante.

Dar tramvaiul se opri deodată pe linie, fără voia manipulantului. O linişte mormântală se aşternu în vagon. Curând însă acest accident inofensiv e un nou prilej de veselie generală. Bătrânul începe, ca de obicei, întrebând pe conductor de ce n'a dat ovăz la cai. Apoi urmează seria întreagă: „Scoate harapnicul, Neculai!; aprinde, domnule, o iască — nu vezi că are nărav? etc."

Conductorul dă răspunsuri corespunzătoare pe placul fiecăruia în parte şi al tuturor la un loc.

Un domn gras cu sprâncenele încreţite, care nu luase parte la veselia obştească, zise destul de tare, ca să fie auzit de vecinii apropiaţi.

„Sireacii Nemţi!... Când erau ei la tramvaiu, pe linia asta umblau patru vagoane şi niciodată nu se opreau ca acesta!

Dintr'un colţ al vagonului se agită puţin bordul unei pălării de paie şi deasupra unui cioc sticliră doi ochi mânioşi.

— Ce Nemţi, domnule? Iar Nemţii? Nu te-ai săturat de dânşii? Las' că putem şi noi purta un tramvai — zise omul cu cioc, pitit între o cucoană grasă şi traista ţăranului, evitând să pronunţe deadreptul formula clasică „prin noi înşi-ne". Apoi adresându-se, din ascunzătoare, vecinei sale:

— Ştii mata, madam Linteş, cum mergea tramvaiul acum cinci ani, când nu eram *noi*; atunci nu mergea de loc. Dar aşa e lumea...

Domnul, din a cărui figură apar alternativ ciocul, vârful nasului şi bordul pălăriei nu reuşi să-şi termine înţeleapta lui sentinţă, căci o zmâncitură violentă însoţită de o trosnitură a tuturor încheeturilor vagonului, curmă orice discuţie. Ciocul patriotului dispăru cu desăvârşire între traistă şi cucoană, renegatul izbi cu putere pe un vecin, iar mişcarea aceasta se transmise până în capătul opus. Bordul pălăriei mele de paie suferi o uşoară avarie din ciocnirea cu un stâlp de fier, sacrificându-se ca să-mi salveze fruntea, iar ţigara, numai de abia aprinsă, îmi sări din ţigaret cine ştie unde.

Nimeni nu dete importanţă felului acesta original şi năbădăios de plecare al tramvaiului, fiindcă dorul de călătorie era predomnitor. Glumele şi voia bună reîncepură,

Tramvaiul mergea cu un zgomot a cărui intensitate întrecea cu mult iuţeala de mişcare. La dreapta şi la stânga apăreau ca într'un Pathé-journal: case, curţi, grădini, la care puteai admira în voie genuri arhitectonice, gospodării ordonate, plante şi animale băştinaşe sau exotice. Călătoria devenise foarte instructivă...

N'am trecut însă pe dinaintea a mai mult de zece-cincisprezece proprietăţi individuale, că deodată vagonul începu să scrâşnească îngrozitor şi să se bufnească atât de tare de parcă un uriaş nevăzut l-ar fi scuturat de urechi şi l-ar fi bufnit de pământ. Inţelesei curând că aci era o încrucişere. In stânga apăru un alt tramvaiu care venia din direcţie opusă. Ambele vagoane se opriră alături, ca doi cai când îşi apără de muşte reciproc capetele cu coada.

Conductorul de bilete din vagonul nostru, veni grăbit peste picioarele pasagerilor, pe platforma de dinapoi, unde stăteam eu, şi întinzându-se peste portiţa de fier strigă manipulantului dela vagonul celalt:

— Bre Petrache, n'auzi? Ce-ai făcut cu porcul acela?

Petrache, cu oarecare mândrie de bun gospodar în privire răspunse:

— L'am cumpărat, măi Neculai.

Şi între dânşii începu o conversaţie foarte vie asupra porcului cumpărat de Petrache, complicată cu considerente de medicină veterinară, economie casnică şi economie politică.

Manipulantul nostru, la rândul său, se întreţinea foarte amical cu conductorul vagonului vecin. Pasagerii se molipsiră şi ei, şi scoţând capetele pe geamuri sau ieşind pe platforme, îşi spuneau vorbe blânde sau aspre, îşi aduceau învinuiri sau îşi adresau laude şi complimente. Comerciantul cel serios din vagonul nostru schimba tacticos o mie de lei unui prieten din vagonul aliat.

Dar veni şi cruda despărţire. Conductorii se uitară melancolici la ceasuri, traseră nervoşi de funia cu clopoţelul şi tramvaele porniră pe căi opuse. Văzduhul se umplu de scrâşnete şi de hodorogeală. Pasagerii mai nervoşi încreţiră frunţile şi duseră instinctiv degetele arătătoare la urechi.

Mergeam cu o mare iuţeală. Eram foarte bucuroşi cu toţii. Tramvaiul se legăna înainte şi înapoi ca o raţă leşească. Călătoria se apropia de sfârşit.

Deodată manipulantul începu să învârtă grăbit o roată şi tramvaiul se opri scuturând voiniceşte pe pasageri. Conductorul alergă pe platforma de dinainte. Toţi se uitau speriaţi în toate părţile. Auzii în apropierea mea: „Mi se pare că a călcat un om!"

Deşi toţi putuseră observa că înaintea noastră nu era nici ţipenie de om, totuşi zvonul crescu repede în proporţii. Cucoana cea bătrână şi grasă era disperată: i se păruse, probabil, că e un nepot al ei, care locuia în cartierul opus al oraşului.

Vre-o câţiva se repeziră să se convingă de groaznicul adevăr. Dar vagonul nu călcase pe nimeni.

„Nu e nimica, domnilor!" — strigă conductorul într'un ton convenţional de zarzavagiu serios. — E *difet* vagonul.

Apoi într'un perfect ton de vânzător de gazete:

„Toată lumea să se dea jos din vagon!"

Pasagerii mai economi începură să protesteze energic aducând tramvaelor şi stăpânilor lor complimente nu tocmai plăcute. Dar conductorul, cu picioarele în lături, cu geanta în gât şi cu condica în mână, sta nemişcat şi grav ca un general în faţa unui raport nefavorabil de pe câmpul de luptă.

— Cucoană, nu l-am stricat eu! — rosti el înţelept, fără a se obosi să privească în faţa celei căreia se adresa solemna desvinovăţire.

— Dar nici eu! — răspunse cucoana, care încă nu se hotărîse deabinelea să plece sau să mai rămâie.

Conductorul duse mâinile în lături într'un gest larg de superioritate şi strângând din umeri, evită să mai adaoge: „sunt în viaţă întâmplări nenorocite când greu este unui muncitor de rând să le stabilească vinovaţii şi cauzele".

Unul câte unul călătorii se resemnară şi se dădură jos din tramvai, cu gândul de a continua călătoria pe jos. Peste cinci minute am ajuns şi eu la prietenul meu.

T. HOTNOG

Literatura norvegiană

Anna-Magdalena Thoresen

In literatura nordică, femeile au aceeaş putere de creaţie, aceeaş înverşunare în afirmarea adevărurilor, şi în scormonirea adâncurilor sufleteşti, ca şi bărbaţii.

Magdalena Thoresen, e între celelalte nume cunoscute pe cari le-am înfăţişat, scriitoarea însufleţită de pasiune, înzestrată cu un temperament energic şi îndrăzneţ. Critica a socotit-o poetesa dragostei: opera ei e un cântec de iubire, un imn al iubirii sălbatece, nestăpânite.

Despre ea, a scris cineva că a întâlnit-o cu ani în urmă, într'un cerc de prieteni. Işi păstrase încă trăsături evidente din frumuseţea de odinioară, — linii regulate şi expresive, ochi de văpaie; un frumos păr alb, ondulat, îi încadra figura. Cineva cânta la pian o bucată plină de pasiune. După ce ascultă, în extaz, câteva clipe, exclamă: „E Eros care trece!"

Ca şi George Sand, Magdalena Thoresen a fost înconjurată de bărbaţii cei mai celebri ai vremii, şi facultăţile ei alese s'au desvoltat în contact cu dânşii.

Se spune că Björnson a zugrăvit-o în „Leonarda", în „Maria Stuart" şi în „Fiica pescăriţei". Ea era atât de spontană şi de expansivă, încât, întâlnindu-l într'o zi pe Andersen, îi sărută mâna, drept mărturie a marei admiraţii pe care o avea pentru dânsul.

Intr'o formă totdeauna elegantă şi convingătoare, scriitoarea aceasta a combătut prejudecăţile societăţii — atitudine întâlnită consecvent la toate scriitoarele scandinave — şi-a manifestat un punct de vedere înalt, ca şi întreaga ei cugetare, în discutarea problemelor umanitare şi morale. Poate chiar, intenţia moralizatoare, vădită în lucrările ei triste şi întristătoare, amintesc prea stăruitor pe nevasta pastorului, — dar interesul lecturii nu e diminuat.

* * *

Daneză prin naştere, Anna-Magdalena Kragh a devenit Norvegiană prin adopţiune. A avut o copilărie vitregă, lipsită de bucuria jocurilor şi a prieteniilor obicinuite.

La douăzeci de ani, plecă la Copenhaga, unde începu să se pregătească pentru cariera de institutoare, şi după trei ani, intră ca profesoară la preotul Thoresen. Apoi se căsători cu tatăl elevelor sale.

O fiică a bărbatului ei, trebuia să devină mai târziu nevasta lui Ibsen. Şi cu autorul lui „Brand", Magdalena Thoresen întreţinu o vie corespondenţă.

In 1860, după moartea bărbatului ei, începu să scrie. Toate încercările anterioare „Poeziilor unei femei" nu merită să fie amintite. Numai cu volumul acesta se poate socoti că şi-a făcut adevăratul debut în literatură.

Impresionată de puritatea şi de pitorescul vieţii ţărăneşti descrise de Björnson, ea îşi fixă observaţiunile asupra sufletului simplu, cinstit şi câteodată atât de ciudat al ţăranului norvegian; şi inspirată de poezia caracteristică a ţinuturilor norvegiene, făcu un loc larg în opera ei, descripţiilor naturii înconjurătoare, şi dădu o importanţă deosebită acţiunii pe care aceasta o are asupra oamenilor cari trăiesc totdeauna înlănţuiţi de dânsa.

S'a spus că numai fiindcă era femeie şi fiindcă era străină de-această ţară, i s'a părut că Norvegia e mult mai tragică decât în realitate.

A publicat romanul „Signe", care se spune că e povestirea propriei sale vieţi, şi care e cea mai bună carte din tot ce a scris Anna-Magdalena Thoresen.

„Studentul", „Soarele 'n vâlceaua Silje", „Herluf Nordal" şi piesele: „Umbră şi lumină", „O partidă straşnică", „Kristoffer Valkendorf", „Pe dinăuntru", „Un soare care răsare", etc., sunt lucrări scrise cu căldură, bogate în tablouri colorate, în nopţi luminoase şi în simţiminte adânc omeneşti.

AL. N. BIAZ

Anna-Magdalena Thoresen

SIGNE

Massi se hotărî să ducă ea copilul la biserică...

Signe tremura toată numai cu gândul la cele ce urmau să se întâmple, deşi nici nu ştia bine de ce se temea. Când Massi veni să-i spună ce-a hotărît, o rază senină îi mângâiă faţa frumoasă, cum zorile se ivesc pe munţii acoperiţi cu zăpadă.

Dar soarele nu trebuia încă să răsară. Luminoasa licărire a tinereţii pieri în umbră, căci lumea transofrmase pentru dânsa soarele, isvor de'nseninare, într'o făclie a durerii, care nu se stinge decât odată cu moartea.

Massi se aşeză într'un jilt, pentru a examina împreună cu Signe ceeace aveau de făcut, — când deodată uşa se deschise, şi Kolbein Starkar intră în odaie.

Rămase o clipă nemişcat, uitându-se la fiică-sa. După atitudinea lui nu se prea băga de seamă că n'o văzuse de şase luni de zile. Nici o trăsătură a figurii sale nu exprima prietenie sau milă. Nu venise ca să vorbească de îndurare sau de iertare; venise ca să pedepsească. Signe simţia lucrul acesta, deşi nu ridicase ochii la dânsul, — şi se strânse într'însa, năpădită de-o spaimă de moarte.

— Te-ai gândit destul ca să eviţi pedeapsa? — zise el cu asprime.

Signe tăcu. — Ce voia să spună?



Anna-Madalena Thoresen

— Ştiu prea bine ce-aveaţi de gând să faceţi, cu toate că mi s'a ascuns adevărul, — continuă el. — Servitoarea avea să ducă copilul la biserică... Nu-i aşa?..

Femeile tăceau.

— Insă Kolbein Starkar e stăpân în casa lui. Cel ce-a greşit, trebuie să-şi primească pedeapsa. Atâta vreme cât nu-ţi vei ispăşi păcatul, nu vei mai fi copilul meu. Să fim drepţi: nici o faptă fără plată...

— Tată! — se rugă Signe, alunecând la picioarele lui Kolbein.

— Taci! — mormăi el, dându-se cu-un pas înapoi. Te-ai certat cu lumea, — acum trebuie să te împaci..

Signe plângea. Massi se strecură binişor din colţul unde se ghemuise.

— Nu fii atât de aspru, Kolbein, — zise ea cu glas tremurat. E fiica ta doar...

— Nu te mai amesteca şi-aici; numai de minciuni te-ai ţinut! — o întrerupse Kolbein mânios. Are vreun drept să se plângă?... Ruşinea care-o acoperă, ea şi-a atras-o. Dar ruşinea pe care eu o îndur, n'am meritat-o... Şaizeci de ani am ţinut capul sus.. Acuma, trebuie să-mi înconvoi spatele bătrân, şi să îndur batjocura primului venit... Nu am decât dispreţ pentru copila care asvârle ocară asupra casei tatălui ei, făcând din inima lui obosită, obiect de trăncăneală pentru gura mahalalei şi pentru tineretul zeflemist.

—Tată! — strigă Signe, copleşită de durere...

— N'o mai chinui atâta, — se rugă Massi plângând..

— Sfârşiţi odată cu scâncetele voastre muiereşti! N'am venit aci ca să v'aud bocind. Ziua aceasta a căzut ca o furtună năpraznică; şi eu o aşteptam. Am venit ca să fac să se respecte litera legii, şi cui nu-i pasă de lucrul acesta, e vrednic să fie arătat cu degetul de toată lumea!... Signe trebue să meargă astăzi la biserică,... nu ca nevasta unui om de ispravă, nu întovărăşită de părinţi şi de prieteni, — ci ca mama unui copil pe care nimeni nu-l cunoaşte... Şi cu toate acestea, va trebui să meargă; iar când preotul îi va da deslegarea, izbăvind-o de păcat, când după legea noastră creştinească, copilul va primi botezul,... atunci ea va fi iarăşi fiica mea.

— Dumnezeule! vrei să-ţi ucizi copilul? — gemu Massi, frângându-şi mâinile cu disperare.

Signe era tot la picioarele lui.

— Ridică-te, — zise el neînduplecat. — Au început să sune clopotele la biserică.

Ea se ridică încetişor. Dar acuma nu mai era femeia desnădăjduită care se asvârlise cu faţa la pământ. Inainte, un zâmbet palid de lumină s'ar mai fi putut strecura câteodată, în întunericul durerii; acuma însă, o expresiune de adâncă seriozitate, pe care nu va trebui s'o mai piardă, i se împrăştie pe figură.

Se uită în ochii bătrânului şi neclintita lui voinţă, îi dădu şi ei curajul care-i lipsea.

— Voi face tot ce-mi vei cere, tată! — zise ea.

— Dumnezeu să te binecuvânteze şi să te 'ntărească, — murmură Kolbein... Şi două boabe mari de lacrimi îi răsăriră în umbra genelor...

Intrară în biserică.

După câteva minute, apăru şi preotul 1).

Trebuia destul de multă vreme pentru a le binecuvânta pe toate femeile câte veniseră, şi nerăbdarea preotului, care începuse să-l turbure şi pe dascăl, era din ce în ce mai vădită. Dar ceremonia luă sfârşit şi el se pregătea tocmai să plece, când dascălul îi atrase atenţia, cu destulă greutate, că pe bancă, lângă uşă, mai era o femeie care aştepta umilă să-i vie şi ei rândul.

La un gest al dascălului, Signe înaintă, şi preotul începu să recite nervos şi maşinal rugăciunile prescrise, rămânând ca de obicei cu ochii pe jumătate închişi, ca să nu vadă lacrimile celei care-a greşit.

Deodată însă, simţind că ceva neobişnuit se petrece, tresări din indiferenţa lui, ridică capul, îşi fixă privirea pătrunzătoare asupra femeii — şi tăcu.

Ştia acum cine e, şi siguranţa aceasta îi străpunse sufletul îngheţat, ca un curent de foc. Un sentiment cu totul străin simţirii sale, îi îmblânzi privirea şi-i descruntă fruntea severă.

Atunci Signe ridică ochii adânci şi timizi către preot: iar acesta continua să tacă în faţa ei. Ah! El îşi aplecase mâna lui de ghiaţă peste fiinţa ei plăpândă. El îi zdrobise inima lăsând-o să bată numai ca un ecou obosit al renunţării.. Poate că nici nu voia să cheme asupra ei îndurarea divină... Simţia că se prăbuşeşte..

Insă tăcerea preotului trebuia să aibă un sens. Admira el oare, energia morală a acestei copile? Sau poate frumuseţea femeii, în ciuda gravităţii momentului, se cerea preţuită?.. Ori, cine ştie? poate se întreba cum era cu putinţă, ca în loc de un tată amenintător, să-i fie adusă copila aceasta cu ochi de rugăciune pioasă?..

Preotul îşi isprăvi cu greu ceremonia, şi se 'ndepărtă.

Kolbein se apropie de Signe. Urmărise cu încordare toată scena, dar nu vedea într'asta nimic înduioşător; credea că-i numai răzbunare.

Se strânsese lumea pentru slujbă, şi fiecare se aşezase la locul lui. Massi, cu pruncul în braţe, se oprise lângă uşă, şi dascălul ţinea cartea psalmilor deschisă.

Atunci Kolbein Starkar intră cu Signe de mână, şi toate privirile se îndreptară spre dânşii. Signe şovăi o clipă. Ar fi căzut la pământ ca o frunză 'ngălbenită măturată de vânt, dacă mâna puternică a tatălui ei n'ar fi înlănţut-o ca un cerc de fier. Kolbein rămase lângă ea pe banca femeilor, deschise cartea psalmilor şi se îndreptă cu toată vigoarea de odinioară.

Apoi preotul se urcă la amvon şi-şi ţinu predica.

Signe nu ascultă cu mai multă atenţie decât ceilalţi cuvintele preotului. Tot ce se petrecea în biserică aluneca în jurul ei ca un vis. Ii trebuise atâta energie pentru a pătrunde în mijlocul mulţimii care şuşotea şi surâdea. Şi-acuma nu se bucura decât de-un foarte scurt răgaz.. Chinul trebuia să reînceapă. „Ah! de ce nu se deschidea pământul sub dânsa, ca să dispară odată de pe lumea asta?"

Kolbein se ridică. Massi era acolo cu copilul şi cu naşii.

Signe trebuia să meargă până la capăt. Nu mai avea încotro. Ieşi din bancă şi luă copilul în braţe, tremurând. Făcu un pas, şi se 'ntoarse să se uite'n ochii bătrânului. El îi făcu semn cu capul şi se pregăti s'o urmeze. Nu; nu trebuia să şovăie, simţea lucrul acesta. A văzut în ochii lui o sclipire stranie, care însemna „trebuie". Şi mai făcu un pas. Dar cum va sfârşi ea drumul acela lung până la altar, când nu mai avea nici atâta putere, cât un pai purtat de furtună?..

Şi cum rămase cu privirea rătăcită, uitându-şi ţinta, Rebekka, sora pastorului, ieşi din bancă şi se apropie repede de dânsa: „Haide, Signe, dă-mi mie copilul să-l duc la botez, zise ea cu glas tare şi limpede, ca s'audă toată lumea din biserică. Atâta pot să fac şi eu pentru tine"...

Trecu lângă ei, luă pruncul în braţe şi cu un gest îi invită şi pe ceilalţi s'o urmeze.

Incetişor şi cu demnitate, Rebekka, având la stânga ei pe Signe şi la dreapta pe Kolbein, înaintă prin mulţimea încremenită de emoţie, şi când ajunse înaintea preotului, îl ţintui cu privirea ei energică şi hotărîtă...

După botez, Rebekka îi întinse prieteneşte mâna, lui Kolbein Starkar, o sărută pe Signe pe obrajii 'ngălbeniţi şi se înapoie la presbiteriu, unde, după toate probabilităţile, n'o aştepta nici o bucurie în Duminica aceea.

Kolbein se îndreptă spre ferma lui, ţinând-o pe Signe de mână, aşa cum venise, dar de data asta nimeni nu se mai gândia să glumească. Au priceput cu toţii că le-au făcut o mare nedreptate lui Kolbein şi fiicei sale, şi pretutindeni pe unde treceau, tinerii şi bătrânii se descopereau înaintea acestui bărbat şi a acestei femei, cari i-au dat legii ceeace i se cuvenea...

In rom. de AL. N. B.

1) Fiul preotului era tatăl copilului.

Colţul librăriei „Hasefer"

Dela 26 Octombrie crt. în strada Karageorgevici No. 7, într'un vast local, librăria „HASEFER" va oferi intelectualităţii Capitalei cel mai interesant centru de întâlnire.

In noul local vor fiinţa:

Cea mai bine asortată librărie din Capitală.

O librărie de împrumutat cărţi la domiciliu, aranjată după sistemul marilor biblioteci străine.

O sală de lectură şi de conferinţe şi şezători.

Vom publica în numărul viitor amănunte asupra modului de funcţionare a bibliotecii „HASEFER".

Cititorilor noştri le recomandăm din literaţii francezi mai de seamă:

André Gide: Faux-monnayeurs, Corydon, Caves du Vatican, Isabelle, Prométhée mal enchaîné. Retour de l'enfant prodigue, Incidences, Nouveaux prétextes, Symphonie pastorale, Nourritures terrestres, Amyntas.

Paul Valéry: Charmes (celebrul volum de versuri în tiraj restrâns, epuizat prin subscripţie, lei 600); Eupalinos, Variété, Conquête méthodique (ed. Une oeuvre, un portrait, epuizat, lei 550); Rhumbs (epuizat, lei 750); precum şi în ediţii de mare lux; Vers et Prose (ilustrat de Laprade) L'Ame et la Danse etc.

Valéry Larbaud: Barnabooth, Enfantines, Amants-heureux amants.

Jacques de Lacretelle: Silberman, La Bonifas, Vie inquiète de Hermelin.

J. R. Bloch: Nuit Kurde, Et Compagnie, Lévy (nuvele), etc.

Paul Claudel: L'annonce faite à Marie, Feuilles de saints, L'otage, Pière humilié, Euménides, etc.

Lucien Fabre: Rabevel, Tarramagnou, Bassesse de Venise etc.

Toate acestea la cursul de 8 lei, francul francez fiindcă editura respectivă cere plata în dolari. Cărţile din alte edituri se vând cu 6—7 lei francul francez.

CĂRȚI ȘI REVISTE

HENRI BERAUD: Le Bois du Templier pendu

Sunt cunoscute paginile, de-o patetică frumuseță, în care Michelet evocă figura lui Jacques Bonhomme. E aceiași figură, în acelaș timp realistă și simbolică pe care o fixează la rândul său, în vreme, Henry Béraud, așezând-o însă în spațiu, într'un punct precis al pământului Franței : în cătunul Sabolas din Dauphiné.

Henri Béraud are mai presus de toate darul de a însufleți ; și dealungul generațiilor în care se precizează energia caracterului **personagiului său colectiv,** — cum îl numește John Charpentier în „Mercure de France", el a sugerat viața cu o agitație atât de epică, încât nici o clipă nu lâncezește interesul pe care-l suscită.

Rând pe rând exploatat de stăpânul și de slujitorii lui, înfometat, bolnav, victima jăfuitorilor, a țiganilor nonazi, a războaelor din afară și-a războaelor civile, țăranul, sau mai de grabă sclavul lui Béraud, nu duce, de la feudalitate și până la revoluție, decât o existență întunecată, de-abia străbătută ici și colo de câte-o licărire de lumină.

Cu câtă încăpățânare însă îl vedem legat de moșioara la care râvnește, și împrăștiind broboane de sudoare, de lacrimi și de sânge, numai cu nădejdea întreținută de bună seamă printr'un presentiment obscur, că într'o zi va deveni și el proprietar !

Nici o intenție de a denatura adevărul, nu se poate bănui în cartea lui Béraud, nici intenția de a-l zugrăvi mai frumos decât e, pe omul dela țară, pe care simțim că autorul îl iubește cu adevărat. Evocările sale, într'o serie de tablouri pitorești, sunt de-o riguroasă exactitate istorică ; eroul său cu mii de brațe, dar cu un singur suflet, e întotdeauna așa cum ne este înfățișat aci, și nu apare nici mai superstițios, nici mai egoist și mai brutal, nici mai hrăpăreț decât asupritorii săi ; e de-ajuns să ni se arate voința, puterea lui de muncă și suferințele lui, pentru a ni-l face simpatic.

Volumul lui Henri Béraud, spune Charpentier, e de-o unitate desăvârșită și, prin bogăția amănuntelor, de-o expresivitate într'adevăr emoționantă...

Preocupările religioase ale poeților

„Poeții sunt asemenea stejarilor din pădurea Dodonei care dădea oracole. Opera lor este pădurea sonoră și Dumnezeu vorbește prin vocea lor. Am lăsat pe alții să meargă la savanți, la filozofi, la teologi; am intrat în pădure și am ascultat stejarii". Astfel se exprimă Jacques Nanteuil în prefața volumului în care studiază pe „Jules Laforgue, Albert Samain, Charles Guérin și Francis Jammes. In cartea lui, Nanteuil nu le-a arătat deosebitele merite literare, n'a vorbit atât de importanța lor poetică sau despre originalitatea technică, ci a căutat, atât cât îi permitea opera, să pătrundă în intimitatea simțirii lor, în adâncimile cugetării lor. „M'am silit, spune Nanteuil, să caut caracteristicile talentului lor, să disting, dealungul operei lor, pulsațiunile preocupărilor religioase".

Cei patru pereți cari fac obiectul acestui studiu de introspecție, n'au fost aleși la întâmplare; autorul a uzat de o manieră eclectică; a ales tot ce i s'a părut mai reprezentativ din toată epoca, tot ceeace a cunoscut și a exprimat cu o intensitate emotivă, turburările, neliniștea sufletelor în fața Necunoscutului care guvernează lumea. „Emoțiunile lor, care sunt acelea ale timpului lor și prin ei evocându-se o întreagă generație — spune Nanteuil, sunt emoțiunile care înfățișează unitatea esențială. Există în afară de om o prezență pe care poeții o urmăresc fără preget, ca Samain înapoia grației fluide a lucrurilor, ca Laforgue în tăcerea irațională a creațiunii, ca Jammes în miile de chemări ale naturii sau ca Charles Guerin în sfâșierile propriei sale inimi".

Jules Laforgue s'a definit odată singur într'un vis epocal:

Moi, je suis le Grand-chancelier de l'Analyse.

Și în aceasta stă formula care traduce în mod metaforic cea mai constantă, mai imperioasă dispoziție a spiritului. Albert Samain deasemenea este un fiu religios al secolilor fără credință. Sentimentul religios îi revine, ca și lui Laforgue, tocmai atunci când își dă seama că a pierdut orice urme ale credinței. Diferit de Samain și Laforgue, Charles Guérin n'a încetat niciodată de a fi un adevărat catolic. Iată și testamentul lui spiritual din aceste versuri:

S'il m'arrive d'errer pour un temps hors de murs
De la communauté catholique et romaine,
Je n'empêcherai pas qu'au sein des dogmes sûrs
Un heureux détour me ramène.

La douleur qui ... incline à de mauvais sentiers,
N'usera pas l'instinct profond de tout mon être:
Je veux, quand le moment viendra, mourir aux pieds
Du crucifix qui m'a vu naître.

Francis Jammes, cel din urmă dintre cei patru poeți, oferă destule analogii cu Charles Guérin, dar cu multe diferențe. Sufletul lui Jammes, prin toate aspirațiunile sale, reclamă realitățile religioase. El este în mod natural creștin și catolic. Mai înainte de a adera la doctrina și perceptele creștinismului, versurile lui exprimau toate frumusețile poetice, dar pare că erau lipsite de credință. Ce lipsea acestei opere de aspect franciscan ca să fie creștină, era simțul unui adevăr, a unei dogme, a unei misiuni morale, caractere pe care opera finală a lui Francis Jammes le-a împlinit.

Leonhard Frank

Trei nume : Barbusse, Latzko, Frank, simbolizau într'o zi revolta conștiinței omenești împotriva domniei violenței, împotriva violării rațiunii.

Când a apărut „Omul e bun" — spune Paul Dubray în „Vient de paraître" — opera aceasta dobândi alături de „Prăpădul" și de „Oameni în război", importanța unei evanghelii. Trecerea vremii ne-a arătat de ce această operă n'a putut să meargă atât de departe ca cea a lui Barbusse sau măcar ca a lui Latzko.

Cel mai bun predicator e cel ce lasă să vorbească faptele, cari au un grai simplu; stilul lui, Frank fiind expresionist și pierzându-se în argumentări, era menit să îmbătrânească mai de grabă. Strigătul său disperat, care durează câteva sute de pagini, sfârșește prin a nu mai fi ascultat. Marele succes al acestei lucrări, în Germania, a fost mai mult un succes de partid decât unul literar.

O rugăciune fierbinte, o predică : „Omul e bun", poate nici nu vrea să fie altceva ; și tocmai aceasta e slăbiciunea cărții. Predicatorul l-a biruit pe artist, și Leonhard Frank operează ca acei predicatori din vremea postului celui mare, care înfricoșau conștiința creștinilor, zugrăvindu-le cele mai groasnice pedepse corporale.

Mai grea decât chinul rațiunii e suferința fizică, imagina halucinantă a măcelurilor pe care Frank le amintește cu o insistență obsedantă ; și într'un fel oarecare el are dreptate : Umanitatea e alcătuită din oameni mărunți care sufăr semiconștient în trupul lor, în carnea trupului lor, în simțămintele lor elementare, dar nu în rațiunea lor, — și acestei umanități i se adresează socialistul Frank.

In volumele sale de nuvele, Frank apare ca un artist care nu cedează nimic din convingerea sau din pasiunea lui socială și politică, dar își condensează forma în haina ei expresionistă, omogenă, ducând-o la un punct de reală perfecțiune... Demonstrațiile lui împotriva egoismului social, spune Dubray, — ne fac să ne gândim la unele halucinații fără perspectivă ale lui Kokoschka.

Baudelaire și limbagiul poetic

Pentru o ediție a poeziilor lui Baudelaire, ilustrată cu desenele însăși ale poetului, Paul Valery scrie o admirabilă prefață, în care se găsesc următoarele rânduri referitoare la limbagiul poetic, cu aplicare asupra poeziei baudelaireane:

Limbagiul conține resurse emotive amestecate cu proprietățile sale practice și direct semnificative. Datoria, munca, funcțiunea poetului sunt acelea care pun în evidență și în acțiune aceste puteri ale mișcării și farmecului, aceste excitante ale vieții afective și sensibilității intelectuale, care sunt confundate în limbagiul obișnuit cu semnele și mijloacele de comunicare ale vieții comune și superficiale. Poetul se consacră și se consumă deci în a defini și aconstrui un limbagiu în limbagiu; operațiunea poetului, care este lungă, dificilă, delicată, care are calitățile cele mai diverse ale spiritului și care niciodată nu se termină, după cum niciodată nu este exact posibilă, — tinde să constitue vorbirea unei ființe mai pure, mai puternică și mai adâncă în gândurile sale, mai intensă în viața sa, mai elegantă și mai fericită în vorba sa, decât orice persoană reală. Această vorbă extraordinară se face cunoscută și recunoscută prin ritmul și armonia care o susțin, și care trebue să fie atât de intim și chiar atât de misterios legate de generația sa, încât sunetul și sensul să nu se poată separa și să răspundă în definit memoriei sale.

Poezia lui Baudelaire își datorește durata sa și această supremație pe care o exercită încă, plenitudinii și limpezimii ciudate a timbrului său. Această voce, la un moment, elocventă, păstrează și desfășoară aproape totdeauna o linie melodică admirabilă, pură, și o sonoritate proprie, care o disting de orice proză obișnuită.

Baudelaire, prin aceasta, s'a ridicat în mod fericit în contra tendinței de prozaizare a poeziei franceze, începută încă din a doua jumătate a secolului al șaptesprezecelea. Este iarăși demn de remarcat că poetul acesta, căruia îi datorăm reîntoarcerea poeziei către adevărata ei esență, a fost dealtfel și unul din cei dintâi scriitori francezi pasionați pentru muzică, scriind articole magistrale asupra lui „Tannhauser" și „Lohengrin". Ceeace a fost botezat: simbolism, se rezumă foarte simplu în intențiunea câtor-va poeți de a-și apropia muzica ca un bun al lor.

Chemarea „divină" și Chemarea „căminului"

Sunt acum câți-va ani, noul roman al lui Emile Baumann: „Le Signe sur les mains", pricinuise numeroase polemici. De fapt, timp îndelungat, vocațiunea eclesiastică a fost considerată ca o chemare divină, manifestată, în mod clar, sufletului celui ales. Totuși, cei mai mari mistici, ei însiși, se îndoiau adeseori de scopul dumnezeirii. Se admite astăzi însă că la un act de liberă voință se adaugă nelipsit ajutorul grației divine. Aceasta este teza lui Emile Baumann. Jérome Cormier, în timpul răsboiului, într'un moment de exaltare, a promis unuia din camarazii săi de luptă, că, dacă acesta va muri, el îi va lua locul la seminar. Se vede chemat să-și împlinească acest jurământ solemn, când apare o tânără, Agnès. Jérome luptă la disperare contra acestui amor pământesc, ceeace formează toată acțiunea romanului, decizându-se în sfârșit predestinării divine. In acest roman de un patetic înalt, Emile Baumann se confirmă ca unul din marii romancieri spiritualiști ai timpului.

O carte care se intitulează: „Am opt copii", poate să fie orice vrea, din punct de vedere literar. Din punctul de vedere al inimei însă, ea este cea mai simpatică dintre toate cărițle. Scriitorul acestei cărți, Jean Péricard, a fost un soldat erou. El răscula pe răniți și pe cei gata să moară, la apărarea supremă, printr'un strigăt îndrăzneț: „In picioare, morților!". Intors din răsboiu, autorul își servește țara și rasa. Este unul din oamenii aceia cari compun adevărata viață morală a unei națiuni și cari dețin o parte din energia ei. El are prin urmare dreptate să-și strige bucuria paternității lui multiple. In anii de după răsboiu, când atâtea mediocrități omenești trafică și realizează averi scandaloase, acest bun Francez și-a populat căminul cu comori vii, cari nu pot fi comparate cu altele. Solange, Geneviève, Jean, Mimi, François, Pierre, Antoinette, Etienne, un șir întreg, dela șapte ani până la șase luni.

Ciudată îndrăsneală mai au uneori și scriitorii francezi?

Romanul lui François Villon

Viața și sufletul scriitorului francez François Villon sunt pline de ciudate și minunate contradicții. Viața lui ne este cunoscută prin lucrările lui Marcel Schwab, Gaston Paris și Pierre Champion, care ne-au spus tot ceeace se putea spune. Sfârșitul lui însă rămâne o enigmă, care probabil că nu va fi deslegată niciodată. In ceeace privește sufletul lui, iarăși niciodată nu se va putea arăta întreg. In acestea consistă misterul acestui poet brigand, și aceasta se pare că a înțeles Francis Carco, care, captivat fără îndoială de această curioasă figură, atât de aproape, în unele privințe, de tipii pe care obișnuește să-i descrie, ne dă povestea lui, — „Romanul lui Francois de Villon", sau, mai exact, legenda referitoare la viața și sufletul poetului celui de-al cincisprezecelea secol.

Ocupându-se de această problemă, într'unul din cele mai proaspete numere din săptămânalul parisian „Figaro littéraire", François Montel evocă figura poetului, cu date lămuritoare din noua lucrare a romancierului contimporan: Francis Carco. Elev conștiincios și timid, supus părinteștei autorități a unchiului său Guillaume de Villon, astfel ne apare tânărul François de Montcorbier — care nu se numea încă Villon — în opera lui Francis Carco. Incet, încet, sub influența prietenilor săi, Régnier de Montigny și Colin de Cayeux, el se îndreaptă către plăcere și crimă. Inconjurat de pungași ordinari, sfătuit de ei, el gustă farmecul vieții lui periculoase: aerul tavernelor; atracția expedițiunilor îndrăsnețe. Dar rămâne totuși copilul nehotărât, răsfățat, de bătrâna lui mamă și de respectabilul domn Guillaume. Inima lui n'a fost niciodată făcută pentru încercări mari: este laș, trădător și mincinos... dar genial.

Francis Carco, odată trase aceste juste caracterizări, s'a lăsat furat de subiect. El a descris un admirabil tablou de tâlhărie din secolul al cincisprezecelea, un tablou în care punctul de atracție îl formează François Villon, arătând toate fazele mai importante ale acestei sbuciumate vieți.

Dar cu toată viața lui aventuroasă, cu toată închisoarea suferită la Meung-sur-Loire, și în ciuda tuturor celor ce se pun în socoteala lui, François Villon a fost unul dintre cei mai gustați poeți ai timpului său. Talentul lui l'a introdus chiar pe lângă ducele de Orléans, care nu era numai un prinț din cea mai înaltă aristocrație, dar un literat rafinat și un mare amator de poezie.

Nu știm întrucât Francis Carco a redat sau nu adevărul sufletesc al lui François Villon. Dar nimeni altul nu l'a descris mai expresiv, mai colorat. Și romancierul de azi, întinzând mâna pe deasupra secolilor poetului „baladei spânzuraților", iată un frumos exemplu de tradiție literară, dat de doi scriitori, a căror artă s'a inspirat din isvoarele cele mai turburi și mai nenorocite ale umanității.

Arta asiatică

In „L'art vivant" Ioseph Strygowski, cercetând isvoarele artei asiatice, aduce documentări și inițieri interesante :

In Asia gustul ornamentului n'a fost niciodată înlăturat prin zelul științific, care tindea la imitația naturii. Aceasta nu s'a întâmplat în chip desăvârșit nici chiar în Mesopotamia, fiindcă nici acolo spiritul nordic n'a fost respins atât de conștiincios și de sistematic, ca în Italia, mai târziu.

In celelalte curente de artă descriptivă, ca în cel indian și japonez, gustul liniei care se desfășură în frumoase inflexiuni a rămas mereu viu. In îmbrățișările geometrice ale artelor turcești — „arabescul", — în traseul multilinear al Indo-germanilor și în ornamentica animală siberiană — înclinarea pentru jocul liniilor și pentru gândirea matematică, — s'au păstrat deasemenea vii, atâta vreme cât Islamul a perpetuat aceste curente, îmbinându-le laolaltă.

Pentru rest, după deducțiile scoase din *mazdesim* 1), o stare de spirit tinzând spre bine și spre rău apare caracteristică nordului.

Arta plastică a creștinismului e dominată în sensul mazdeismului de acest curent, care în punctul său extrem, sfârșește dincolo de bine și de rău, cu mântuirea, numai prin întrebuințarea simbolică a animalului și-a plantei.

Spiritul grec și spiritul indian utilizează într'un sens analog forma omenească, ca mijloc de expresie.

In Răsăritul îndepărtat, spiritul simbolic devine dominant prin *tâoism* 2), în vreme ce arta confucionistă se limitează mai mult la domeniul terestru, orientat mai presus de toate către sensul simbolic.

Faptul izbitor — (a cărui dovadă ne-a fost furnizată numai prin indiscrețiunile isvoarelor chinezești din primul mileniu de după Hristos) — că personalitățile artistice se pun în fruntea mișcării, face să presupunem existența unui astfel de fenomen și în Iranul arian și în Indii. Cu toate acestea, isvoarele scrise lipsesc, iar documentele indiene sunt încă foarte puțin cunoscute de către specialiști, și nu destul de serios exploatate.

Majoritatea desvoltărilor lui Strygowski au un caracter cam didactic, dar utilitatea lor e nediscutată.

1) Religia dualistă a Iranienilor.
2) Tâo = absolutul ; rațiunea de a fi a tuturor lucrurilor. Tâoismul e religia populară a Chinei.

VIAȚA PĂRINTELUI VASILE FIVEISCH
este unul din cele mai impresionante romane ale marelui scriitor rus
LEONID ANDREEV
Lucrarea a fost tradusă în românește acum pentru prima oară și a fost publicată în
BIBLIOTECA DIMINEAȚA
No. 67-68 PREȚUL 8 LEI

Ingratitudinea posterității

Șansonierului Béranger i s'a întâmplat odată o ironică aventură. Se afla în excursie într'una din împrejurimile Parisului. Era, pe vremea aceea, un om deja bătrân. Intr'o „buvette"-ă, sta la o masă, afară. Celelalte mese începură, rând pe rând, să se umple cu grupuri de tineri veniți acolo să petreacă. După câteva pahare, fiecare societate constituită în jurul fie-cărei mese căpăta — cum este natural — un supliment de optimism și de comunicabilitate. Apoi, micile clanuri începură să corespundă între ele. Mai multe mese fură suprimate în folosul unora mai mari și comune. Acum micile grupuri fuzionau și fraternizau. Era un spectacol care amintea, în mai mic, geneza națiunilor, după cel mai pur principiu al dreptului de liberă autodeterminare. In cele din urmă, diversele grupări, la început particulariste, se contopiră într'una singură și fundamentală. Din oaspeții veniți succesiv și răsleț, se alcătui o federație mai serioasă, cu un ideal comun : acela de a bea, de a râde, de a iubi, de a petrece, de a exploata această mare avuție care se chiamă tinerețea.

In mijlocul consensului general —, rămăsese totuși cine-va pe dinafară. Era Béranger. Părul său puțin și alb îl stigmatizase. Bătrânețea fusese obstacolul la admisibilitatea sa în falanstera improvizată. Și în mijlocul veseliei generale —, el se simțea de două ori mai singur, mai uitat, mai mort.

Dar —, la aceste toate veni să se mai adaoge un amănunt picant. Sgomotoasa companie nu înceta de a cânta felurite cântece — aproape toate compuse de Béranger ! După cât-va timp, și nemaiputând rezista, șansonierul se apropie de comeseni și întrebă pe una din „fiicele de bucurie" care, cu mai mult entuziasm decât altele, intona unul din cupletele vestite ale vestitului șansonier :

— Domnișoară, nu știi de cine e cântecul acesta ?

Fata se opri, se sili să-și aducă aminte, își inventarie, cu cea mai deplină bună-voință memoria, nu găsi nimic, își îndreptă privirile întrebătoare spre ceilalți tovarăși, dela cari nu căpătă nici un răspuns, și sfârși prin a spune, cu simplitate :

— Nu știu...

Aceasta e adevărata apoteoză a tuturor celebrităților. Când cineva dăruește societății, darul său este întrebuințat, dar donatorul uitat. Viața este tinerețe, și tinerețea este ingratitudine. Aceasta din urmă vine totdeauna, mai curând sau mai târziu, înmormântând memoria autorului adevărat într'un anonimat care este un amar dar suprem omagiu.

Am văzut, zilele trecute, în librărie o carte scrisă de un savant istoric francez, Henri Sée. Titlul ei e „Les origines du capitalisme" (Armand Colin). Cartea face parte dintr'o bibliotecă de popularizare. In aceeaș colecție găsim titluri ca „Motoarele cu explozie", „Introducere în geologie", „Calculul diferențial", „Alpii francezi". E clar că avem de aface cu marele public. Iată deci o bună ocazie pentru posteritate de a-și manifesta ingratitudinea.

Povestea capitalismului a fost, în întregime, inventată și alcătuită de Karl Marx.

Se obicinuește, în limbajul hiperbolelor curente, a se stabili perioade în Istoria Universală, și a se așeza câte un om reprezentativ la confinele dintre epoci. Astfel se spune adesea că Istoria gândirii se împarte în două : până la Kant, și după. Sau până la Einstein, și după el. Socialiștii sunt gata să facă aceeaș operație în beneficiul lui Marx.

Cu toată exagerarea acestor procedee, trebue să recunoaștem că Marx este, realmente o răscruce de drumuri. Felul său de a privi Istoria alcătuește un „moment" fundamental în Istoria... Istoriei.

Până la Marx —, istoriografii aveau, ca preocupare centrală, descrierea **„gloriei"**, sau mai precis a succeselor — respectiv insucceselor politice care s'au succedat. Ca un corectiv al acestor Istorii **personale,** câțiva scriitori se gândesc a introduce **anonimul** în Istorie. Un model al genului e vasta lucrare a lui Voltaire asupra „Moravurilor", asupra vieței private a oamenilor. Dar asemenea întreprinderi riscau adesea — și reușeau de cele mai multe ori — a degenera în simple culegeri de anecdote. De fapt, mentalitatea era cam aceeaș. In loc de succese ale regilor, generalilor și miniștrilor, se substituiau acele ale particularilor.

Marx e acela care, mai categoric decât alții, schimbă vechea metodă și inaugurează una nouă.

In partea istorică a celebrului său „Capital" el descrie nu cum oamenii se umplu de glorie oficială sau neoficială, — ci felul cum unii oameni „trișază" în dauna aproapelui, și felul cum **lucrurile :** adică obiecte, instituțiuni, argumente naturale, într'un cuvânt cum toată natura colaborează cu unii oameni pentru a păcăli și frustra pe alții.

Eroul Istoriei marxiste e o abstracție : Patronul. Și personagiile celelalte sunt **mecanisme,** resorturi automate : plus valuta, concentrarea valorilor, legea de aramă a subsistenței salariatului, exproprierea capitalului mic de cel mare, proletarizarea masselor, etc., etc.

Aceasta e marea sa inovațiune.

Azi, — ea a ajuns metoda de căpetenie a Istoriei. Ca dovadă, Henri Sée, în cartea sa de vulgarizare de care vorbeam mai sus, scrie :

„Personalitățile — în lucrarea de față — sunt lăsate complect deoparte". Este triumful desăvârșit al nouei concepțiuni.

Așa dar, — cartea se ocupă de originele capitalismului. Nu numai metoda, dar chiar și subiectul se datoresc lui Karl Marx. Și nu este aci o simplă chestiune de paternitate. Aproape toate intuițiile lui Marx au fost exacte. Cercetările posterioare nu le infirmă, ci, cel mult le întregesc cu material documentar nou.

Afară de aceasta nu trebue să uităm că Marx era un mare și autentic savant. Ideile lui nu sunt numai scăpărări de geniu și ipoteze sugestive. Sunt fapte, adânc cugetate și verificate. Fapte care — ce dovadă mai bună de exactitate ? — au trecut aproape toate în patrimoniul Istoriei de mai târziu.

Cărticica lui Sée este — ca de altfel toate lucrările despre capitalismul modern, inclusiv savanta operă a lui Sombart — o „ediție adăogită" a „Capitalului" scris de Marx. In note, citațiile sunt făcute după volume cu date recente, în locul celor din veacul al 17, 18 și începutul veacului al 19 (ca în cartea lui Marx). Bunînțeles, le mai lipsește stilul acela înaripat și pasionat al părintelui socialismului științific. Dar, oricum, autorul principal, tot el este.

Și totuși, — în broșura lui Sée nu-l găsim niciodată citat pe Karl Marx. Nici în bibliografia generală dela sfârșit, nici în acele parțiale de la fiecare fine de capitol, nici în notele din cursul cărții. Sau, mai bine zis, găsim numele său o singură dată, dar amintit într'un chip de dispreț. „Manufacturile—scie Sée la pag. 140 — n'au jucat rolul de prim plan de care Marx făcea așa mare caz".

Atâta tot.

Pentru cetitorul care, prima oară, vrea să afle ce-i capitalismul modern (și aceasta e tocmai cetitorul unei cărți de vulgarizare ca cea de care vorbim) — Marx este un simplu cetățean îndepărtat care, în chestiunea despre care e vorba, a spus și el odată, în treacăt, o mică prostie de puțină importanță.

Și mai departe, cetitorului i se va înfățișa dramaticul spectacol al Istoriei moderne, cu ciocnirile sale de egoismuri colective ireductibile, cu valuri de evenimente oarbe care acumulează furtul și mizeria, cu fatalismul impresionant al lucrurilor mai tari decât oamenii...

Dar în toate aceste viziuni, numele lui Karl Marx începe să nu mai aibă ce căuta...

D. I SUCHIANU

ÎNSEMNĂRI

O comemorare: Costache Negri (18 2-1876)

S'au împlinit zilele acestea cincizeci de ani dela moartea marelui patriot moldovean Costache Negri. Era fiul lui Petrache Negri, fost agă şi mare vistier al Moldovei, şi al Zulniei, fiică a soroceanului Miron Donici şi soţia, de mai târziu, a vestitului poet şi boer moldovean, Costache Konachi, logofătul care-şi punea în stihuri anacreontice dulcile plăceri ale amorului şi care aflǎ în fiica lui Donici, cea mai înţeleaptă şi mai frumoasă din numeroasele lui „muze".

Născut în anul de obştească întristare al răpirii Basarabiei, 1812, Costache Negri a studiat în ţară, la curtea domnească a lui Ioniţă Sturza, mai apoi la Chişinău, şi în cele din urmă în străinătate, cu Vasile Alexandri şi Al. Cuza, mai ales în Italia, călătorind în toate provinciile pitoreşti ale ţării surori. Unul din tinerii culţi ai vremii, C. Negri a luat parte la toate actele mari ale istoriei noastre naţionale, dela revoluţia de la 1848 şi până la unirea principatelor; împreună cu Alecsandri, Kogălniceanu, Alecu Russo, Roseteştii şi alţii. Negri a fost sufletul mişcărilor de regenerare a Românilor de pretutindeni, a fost membrul cel mai răsărit al divanurilor ad-hoc, susţinătorul unirii şi unul din iniţiatorii pornirei de secularizare a averilor mânăstireşti. Ca agent diplomatic al ţării la Constantinopol, în timpul domniei lui Cuza, Negri a manifestat un desăvârşit tact politic, reuşind să smulgă Turcilor furioşi recunoaşterea unirii celor două ţări surori dela Dunăre. După căderea din domnie a lui Alexandru I. Cuza, C. Negri s'a retras la Târgul-Ocna, murind, peste câtva timp, în 28 ale lunei Septembrie 1876. La acea dată Eminescu scria în gazeta „Timpul" :

„Unul din cei mai nobili bărbaţi ai Românilor, Costache Negri, reprezenta, nu numai cel mai curat patriotism şi caracterul cel mai dezinteresat, dar şi o capacitate extraordinară, căreia-i datorim, în bună parte, toate actele mari săvârşite în istoria modernă a Românilor".

In orele de răgaz, C. Negri a scris şi literatură : versuri şi proză. Ca literat el este al societăţii în care trăia. Influenţate de romantismul apusean la modă şi mai apoi de cele dintâi producţiuni lirice ale lui Vasile Alecsandri, unele chiar, scrise în colaborare cu poetul „Luncii Siretului", poeziile lui C. Negri alcătuesc o serie de motive versificate, mai remarcabile, prin succesul lor imediat. — „Tânăra copilă" şi „Ciuda de amor", cu un puternic sentimentalism elegiat. Dintre poeziile lui sociale a avut deosebit succes „Urarea" scrisă cu ocazia desrobirii ţiganilor, bucată scrisă în forma pluguşorului, foarte răspândită pe acea vreme, în Moldova :

Sculaţi	*Şi de Pângăraţi*
Măi fraţi	*Sunteţi scăpaţi*
Sculaţi !	*Răscumpăraţi.*
Din greu somn	*Deci turnaţi*
Vă deşteptaţi	*Şi închinaţi*
Şi v'adunaţi	*Mulţi ani la deputaţi*
Fii şi taţi	*Şi din inimă strigaţi*
Căci bir nu daţi	*Ura, Măria Ta !...*

„Mai închegată ca formă, mai doveditoare de idei, este poezia lui patriotică, acea cunoscută sub numele : „Hora dela Răducăneni" :

„Oliolio, Român bărbate,
Mai deşteaptă-te, măi frate
Căci de tine joc îşi bate
Soarta cea fără dreptate".
Şi jucând, aşa, cântau
Toţi în horă la răcoare,
Stol de vulturi ei păreau
Sburând roată pe sub soare.
Şi-mi părea mereu Românul, uitător de-a lui nevoi
Că joacă jocuri bărbate, cu avânturi de războiu.
Chiar şi astăzi, când e'n horă, străluceşte pe-a sa frunte
Viitor de danţ mai ager şi de hore mult mai crunte.

Proza lui C. Negri este alcătuită din câteva însemnări de călătorie (Hotare streine", „Serile din Veneţia", „Mânăstirea" şi „Logofătul Konachi") şi o oarecare corespondenţă familiară şi oficială. Mare iubitor al pământului ţării sale, Negri a găsit nemuritoare accente ca să-şi mărturisească această iubire, demne de lirismul lui Russo din „Cântarea României" :

„O Moldovă ! Dulce eşti pentru toată suflarea ce, în sânu-ţi a crescut şi gustat mila părinteştei tale ocrotiri ! Dulce eşti şi pentru acei ce, nefiind fii ai tăi, se aruncă în ale tale braţie, nădăjduind uşurarea necazurilor lor, şi aflând în tine îndestularea, prisosul şi liniştea ce le lipseşte, sub însuşi acoperământul ce a primit naşterea lor. Deşi o soartă ticăloasă mă sileşte a fugi de tine, dar deapururea întemeiată, în toată puterea simţirilor mele va fi dragostea ta. Ori şi unde mă vor purta neprevăzutele întâmplări, ce îmi sunt hotărîte, într'a mea inimă recunoscătoare, va stăpâni aducerea ta aminte, în toată podoaba frumuseţei tale, până la cea de pe urmă a mea oftare. Multă vreme au călcat şi au păşit veacurile şi naţiile peste tine lepădându-te în uitare ; dar te vei ridica, precum soarele în marele ocean, strălucitoare de viitorime, şi nu se va mai întuneca orizontul slavei tale, Acestea sunt visurile de dorinţă ale unui isgonit fiu al tău. O Moldovă ! îţi zic poate veşnic *„ziua bună"*.

Acesta a fost Costache Negri, un om „de o rară modestie, care nu scotea niciodată faptele sau persoana lui în relief, nu vorbea de jertfele aduse ţării, nici de serviciile însemnate făcute Statului". — după cum ne încredinţează regretatul istoric şi povestitor Radu Rosetti.

Opera lui a fost publicată în fosta editură „Minerva" de către Emil Gârleanu iar despre viaţa şi opera lui a scris o monografie, destul de bună, profesorul Gh. N. Munteanu-Bârlad.

G. B.

Problema bacalaureatului

Este iarăşi pusă de d. N. Ghiulea, în cel din urmă număr al revistei clujane : „Societatea de mâine". Departe de a învinui elevii de proastele rezultate ale examenelor, d. N. Ghiulea vede răul în chiar organizarea liceului actual. Cu numeroase şi edificatoare exemple, articolul d-lui Ghiulea cere mai întâi satisfacerea problemei şcoalei secundare, care, implicit, va soluţiona şi chestia bacalaureatului :

Examenul de bacalaureat nu-şi va ajunge scopul — de altfel el nu e decât un examen de control — fără reorganizarea învăţământului secundar. Bacalaureatul împiedică supra-încărcarea Universităţilor, nu trimite acestor şcoli însă elemente superioare.

Acei cari au răspuns mulţumitor întrebărilor de amănunt şi au căpătat diploma de bacalaureat, nu totdeana vor fi buni studenţi, şi în special elemente pe care le aşteaptă Universitatea.

Acei elevi „buni" vor învăţa şi la Universitate cursul sau rezumatul cursului, pe dinafară uneori, vor trece examenele regulat, vor absolvi Universitatea, dar nu vor fi elemente pe care le doreşte Universitatea, care să slujească la altarul ştiinţei.

Liceul trebuie reorganizat. El trebuie să formeze sufleteşte pe viitorii studenţi. El nu are numai a îmbuiba capul copiilor cu un număr nesfârşit de cunoştinţe, de amănunţimi pe care le vor uita şi nu le vor folosi niciodată în viaţă, ci a-i pregăti sufleteşte pentru şcoala de specializare, unde se vor duce, fie ea teoretică (Universitatea), fie ea practică (Şcoala specială). El are a ridica moralmente şi sufleteşte pe adolescenţi. Liceul trebuie să fie o şcoală de idealism, de iubire de muncă, de iubire de ştiinţă. El trebuie să trezească şi să dezvolte în sufletul copiilor curiozitatea ştiinţifică, iubirea de adevăr şi frumos, dragostea de cunoştinţă, de carte, de idee. Liceul trebuie să trezească o conştiinţă disciplinată, să nască tăria în convingeri, să nască iubirea de muncă ordonată, să trezească conştiinţa probităţii şi seriozităţii în muncă.

Liceul are datoria să crească oameni conştienţi, disciplinaţi atât intelectual cât şi moral, activi, întreprinzători, cercetători, iubitori de adevăr, frumos şi dreptate, muncitori.

Asemeni elevi aşteaptă Universitatea dela licee.

Dacă bacalaureatul va fi grăbit noua orientare a şcoalei noastre secundare, întemeietorii lui vor avea cu ce să se mândrească.

O anchetă asupra tineretului

D-nii Robert Tenger şi Jacques Nils, care au făcut de curând, în l'„Opinion", o anchetă asupra tinerilor de azi, au întrebat şi pe Fortunat Strowski, cunoscutul profesor dela Sorbona. La întrebarea : ce citesc tinerii de azi, Strowski a răspuns :

— Astăzi tinerii citesc mai mult pe clasici, chiar pe Montaigne şi Rabelais.

— Dar din cei mai aproape de noi ?

— Proust, se răspunde, este citit mai mult, apoi Valery şi cel mai puţin : Gide.

— Stendhal ?

— De loc !

— Anatole France ?

— O, niciodată n'am văzut o cădere mai teribilă, dela aceea a lui Renan !

— Gide ! Proust ! Valery ! Dar aceştia sunt toată „Nouvelle Revue Francaise" ! Inseamnă că revista aceasta exercită cea mai mare infuenţă asupra tineretului cititor.

— Poate, răspunde Strowski, nu e nimic de mirare. In înţelesul strict al cuvântului, „Nouvelle Revue Francaise" are un spirit pur universitar. Humanismul ei pare într'adevăr la fel celui al Renaşterei.

In ceeace priveşte fetele (jeunes filles) şi femeile, iată opiniunea profesorului dela Sorbona :

—Astăzi, în toată lumea, fetele nu mai sunt „jeunnes". Libertatea lor le este profitabilă. Cele mai multe lucrează asiduu şi dezinteresat. Toate fetele prepară azi câte un examen ; pentru cultura generală lucrul acesta este excelent.

— Şi scriitoarele ?

— Apar azi mai mult romane scrise de femei, şi sunt excelente Cele mai bune sunt acele scrise între 19 şi 22 ani, când femeea se pune ea însăşi în scenă.

Viaţa intimă a lui Beethoven

Personalitatea lui Beethoven a fost studiată de mulţi oameni competenţi şi a inspirat pe mulţi romancieri şi dramaturgi în Franţa ca şi în alte ţări.

După volumul lui Vincent d'Indy, apărut puţină vreme înainte de războí, André de Hevesy aduce în volumul pe care l-a publicat de curând, o preţioasă contribuţie la ceeace se cunoaşte până acum despre existenţa acestui geniu.

In povestirea foarte însufleţită a vieţii lui Beethoven la Viena, autorul a introdus fructul cercetărilor sale în arhiva vieneză a ministerului poliţiei, — unde de la 1919 încoace s'au făcut descoperiri atât de curioase — şi la castelul Palfalva, în hârtiile contesei Thereza de Brunswick.

Documentele acestea inedite aduc o lumină nouă în viaţa sentimentală a marelui muzician, căruia autorul îi trasează un portret interesant.

Un concurs „literar"

Un important concurs literar a fost instituit de curând de hedbomaderul suedez „Veckojournalen".

Era vorba să se scrie o nuvelă cu 2.500 de cuvinte.

Şi deoarece în Suedia nuvela e genul favorit al tuturor acelora care ţin un toc în mână, îşi închipue desigur toată lumea c'a fost o adevărată năvală de nuvele. Câteva mii...

Rezultatul concursului e spiritual relatat de Victor Vinde :

Juriul în aparenţă destul de onorabil, n'a prea făcut mare ispravă. Domnii : Book, Torsten Fogeluist şi Andreas Osterling au premiat trei nuvele.

Premiul întâi, 30.000 de franci, l-a obţinut Berglund, pentru „In anticamera Justiţiei", nuvelă mediocră, dar cu toate acestea, acceptabilă. Premiul al doilea a fost decernat lui Flensburg pentru „Credinciosul", o lucrare absolut nulă şi neînchipuit de naivă. Stilul... nu : să nu mai vorbim despre asta. Nu merită. A luat 10.000 de franci, ca şi al treilea premiat, Olsson. Şi nici-o diferenţă nu e între „Podgoria judecătorului" — pe care a scris-o Olsson, şi nuvela lui Flensburg.

E de neînţeles cum a putut juriul să facă o distincţie între aceste două inepţii.

Iată, spune Vinde, un bun sistem de a-i încuraja pe autorii suedezi, şi de-a veni în ajutorul literaturii... Trei amatori... trei nuvele... de leac.

N'ar fi fost mai bine să-i fi lăsat pe aceşti „scriitori" la meşteşugurile lor manuale, pe cari n'ar fi trebuit să le părăsească niciodată ?...

Trândăvia lui Rivarol

Latzarus a publicat la Plon o lucrare cu o informaţie sigură şi ascuţită, în care ne redă în mod spiritual atmosfera secolului al XVIII-lea. Ni se zugrăvesc aci oamenii şi obiceiurile cu o indulgenţă amuzantă. Intenţia autorului este să popularizeze figura extraordinară a lui Rivarol, — acest fiu al hangiţei, — care deşi avea sânge italienesc în vine, a încarnat cu uşurinţă graţia şi inteligenţa celei mai aristocratice şi mai spirituale societăţi franceze.

Rivarol a fost unul dintre eroii cei mai străluciţi şi în acelaş timp conştiinţa cea mai limpede, — pe care ne-a păstrat-o această societate.

Causeur incomparabil, sufletul saloanelor, netrăind decât pentru ele, având un minunat dar de-a improviza, fiind de-o trândăvie delicioasă, dar cu un fond de întinse cunoştinţe, Rivarol şi-a depăşit cu mult opera. In timpul revoluţiei însă, în luptele îndârjite, prin articole şi prin pamflete, el a dat adevărata măsură a talentului său, pentru care merită a fi comparat cu Tacit.

Latzarus ne-a zugrăvit această existenţă, cu un înţeles psihologic remarcabil ; şi, fără a face dintr'însa un roman, a ştiut să dea povestirii sale atracţia unei opere romanţioase.

Trilogia morţii

Romancier, Binet-Valmer întrebuinţează o manieră forte. Pateticul situaţiei, asprime voluntară a stilului, atmosferă de luptă şi amărăciune, — fiecare din romanele sale lasă o impresie mai mult brutală decât profundă, ceeace arată, în tot cazul, că nu avem deaface cu un scriitor indiferent. Scrisă sub formă de journal, trilogia (Les Métèques, Lucien şi Le Sang), prin varietatea originalităţii şi o îndrăsneală aproape foiletonească, pare mai mult decât o operă senzaţională ; romanul „Quand ils furent nus" relevă o epocă de introspecţie exagerată şi de veleităţi anemice, cele mai frumoase daruri de dramaturg unite cu cele ale romancierului, o vigoare superbă, o elocvenţă arzătoare masivă, care ştie să zugrăvească oamenii în toată măreţia şi mizeria lor

Dintre cele trei romane grupate în acest volum, cel dintâi este desigur mai bun. Autorul povesteşte distrugerea morală a doi soţi, care au complotat în mod separat moartea unui bătrân inutil, care cred rând pe rând că l'au omorît, când află că moartea i se datoreşte unor cauze exterioare, continuând să-şi umple sufletul de cele mai negre remuşcări, până când într'o noapte, îşi mărturisesc căutând să-şi uşureze piatra grea de moară, ce le apăsa inimele.

Ideea de moarte constitue de altfel unitatea volumului, realizând în mod destul de expresiv contrastul dintre vii şi cei posedaţi de tăcerea morţii inocente

Artă şi decoraţiune

Cea mai importantă dintre revistele franceze de artă, „Art et Décoration", se interesează de toate producţiunile artistice şi în deosebi de acelea cari au un caracter pronunţat decorativ. Fondată în 1897, într'o vreme când în toate ţările se desena o puternică mişcare în favoarea unei reînoiri a formelor artistice, revista aceasta luă repede o mare extensiune; totdeauna deschisă ideilor nouă exercită în manifestările creatoare ale artei moderne o puternică influenţă.

Arhitectura, pictura, sculptura, mobilierul, luminatul, ceramica, sticlăria, argintăria, bijuteriile, ţesăturile, covoarele, dantelele, broderiile, moda, teatrul, grădinăritul, etc., ţin în „Art et Décoration" un loc destul de însemnat, fără a se neglija însă artele propriu zise cari n'au nici o aplicaţiune strict decorativă.

Ţinând să dea un tablou cât mai reprezentativ al tendinţelor celor mai caracteristice ale artelor moderne, „Art et Décoration" aduce şi în ultimul număr monografii, critică de artă, articole despre manifestările artistice de seamă, întregind astfel cu fiecare număr această adevărată antologie a artelor contimporane.

Revista e bogat şi luxos ilustrată cu reproduceri în negru şi în culori, hors-texte, — toate gravurile fiind obţinute prin procedee tehnice moderne, cari adaogă valorii de document preţios şi util, frumoase calităţi artistice.

„Hai-kai"

„Revue Franco, Nippon" publică frumoase „hai-kai", mici poeme japoneze, în care se închide, în trei versuri scurte, o viziune, o cugetare, un sentiment. Iată câteva din aceste hai-kai :

Bateaux sardiniers au couchant,
Les uns, ventres dorés encore,
D'autres, déja ombres chinoises

Tiens ! sur le ruban de la route
Un aiguille est restée piquée :
Le clocher.

Pour mieux voir passer la rivière,
Toutes les maisons
Sont montées sur la colline

Un flot meurt sur la plage
Ou je vois l'infini
Retourner sa main blanche.

In acelaş număr al revistei, un interesant articol : „Evocation de la musique japonaise dans Debussy", în care autorul, Takeschi Janagisawa, găseşte tainice şi adânci afinităţi între arta ţării şi aceea a autorului lui ...eas.

Curiozităţi

Canalul Mânecii învins

Englezul Durham, al cincilea înotător, care a trecut vara aceasta canalul Mânecii, a declarat :

— N'am isprăvit încă cu La Manche. Voi mai încerca să-l trec şi invers din Franţa în Anglia.

Iată lista celor cari au trecut înnot Canalul Mânecii şi ce recorduri în ore şi minute au fost stabilite până în prezent :

Căpitanul Webb	(1875)	21 ore 45 m.
Birges	(1911)	23 „ 40 „
Sullivan	(1923)	27 „ 23 „
Tirabocci	(1923)	16 „ 23 „
Tot	(1925)	16 „ 54 „
Miss Ederly	(1926)	14 „ 32 „
Miss Curson	(1926)	15 „ 28 „
Vierketter	(1926)	12 „ 41 „
George Michel	(1926)	11 „ 05 „
Durham	(1926)	13 „ 58 „

Străinii la Paris

După cazul senzaţional cu un American care, sosit la Paris, a luat o birjă din Place-Vendôme ca să-l ducă imediat, la Biarriz (vre-o 700 km.), — iată că se anunţă un alt caz similar.

Norvegianul Cristian Romays, abia sosit la Gara de Nord, a luat o maşină şi a spus şoferului să-l ducă direct la... Monte-Carlo (adică, tot la vre-o 700 km. distanţă de Paris !) Şoferul îl duse la... Mont-Martre. Observând unde a fost dus cu maşina, Norvegianul începu să înjure şi-l lovi pe şofer cu bastonul în cap. Se strânse mulţimea; apăru şi poliţia. Norvegianul se pomeni, peste câteva minute, la comisariat. Aci, el vru să dovedească că avea tot dreptul să se grăbească să ajungă la Monte-Carlo, deoarece avea şi un bilet de tren până acolo. Comisarul, dresând un proces-verbal, îl trimise pe Norvegian la gară, unde un agent îl instală în trenul care pleca spre Nissa şi Monte Carlo.

Din efectele scumpetei

Papa a permis Cardinalilor să poarte, la ceremoniile bisericeşti, blăni artificiale şi ciorapi de mătasă falsă, — din cauza scumpetei excesive a celor veritabile.

Cai mumificaţi

Egiptologul francez René Dusseau a comunicat Academiei de Inscripţii, că la Luxor au fost găsite două mumii de cai, cari au aparţinut faraonului Ramses al II-lea. Până acum nu se ştia că Egiptenii mumificau şi animalele. Se crede că aceşti doi cai sunt tocmai aceia, cari l'au scăpat pe acel faraon, când nişte complotişti au căutat să-l răpească. Epizodul acesta a fost descifrat din inscripţiile piramidei în care fusese înmormântat Ramses.

„Roşcovanul" lui Frunză

La 26 August, în timpul curselor de cai dela ipodromul din Moscova, calul „Roşcovan" a căzut şi şi-a rupt şira spinării. Era cel mai bun cal din Armata Roşie. „Roşcovanul" a servit timp de şease ani (1920—1925) sub şeaua lui Frunză, pe care-l scăpase în 1921, în Ucraina, din încercuirea lui Mahno, lângă gara Reşetilovca din gubernia Poltava. Şi calul şi Frunză au fost atunci răniţi, însă „Roşcovanul" se zmulse din capcana întinsă lui Frunză de către Mahno, şi-l duse pe Frunză cu iuţeală excepţională pe un drum de 15 km. până la statul major bolşevist.

In 1925 „Roşcovanul" a câştigat mai multe premii, iar în anul în curs, fiind de 16 ani, şi-a învins concurenţii într'o cursă de 100 km.

Fanteziile lui Harold Lloyd

Harold Lloyd, celebrul actor cu ochelari poreclit Lui (El,) nu se mulţumeşte numai să fie un fantezist al ecranului, este un orignal şi în viaţa de toate zilele. „El" a învăţat să joace şah. După ce a ajuns să cunoască toate fineţele jocului, s'a plictisit iute de această strategie a *turnurilor*, a *cailor* sau a *nebunului*, s'a apucat să înveţe înotul, construind o piscină în parcul său. Paralel cu aceste fantezii, el mai are şi mania colecţiilor. Cărţi poştale, mărci poştale, bibelouri şi, acum în urmă cele mai frumoase şaluri spaniole din California. Ultimul său capriciu e saxofonul... Dar mâine oare care-i va fi noul capriciu?

Cămaşa lui James Cruze

In fiecare dată când începe punerea în scenă a unui film, James Cruze poartă în prima zi, aceiaşi cămaşă — talisman de acum... 25 de ani! Cârpită, uzată într'un mod lamentabil, această cămaşă pe care n'ar primi-o un cerşetor, are pentru Cruze o valoare extraordinară şi, dacă ar pierde-o, n'ar mai avea încredere în munca sa, căci cu ea a lucrat cele mai bune filme ca Manechinul Caravana către West, The Pony Express etc.

Ce-aţi fi făcut dacă...

In continuarea anchetei întreprinse de un reporter american: Ce a-ţi fi făcut dacă n'a-ţi fi ajuns actori de cinema, iată ce răspund diferiţi actori şi actriţe de cinematograf

Colleen Moore ar fi rămas acasă.

Harry Langdon s'ar fi făcut muzicant.

Anna Q. Nilsson — moşiereasă.

Lloyd Hughes — speculator de terenuri

Charles Murray — poliţist.

Jack Mulhall — Prestidigitator.

Lewis Stone — militar (a fost maior în armata americană înainte de-a deveni actor).

Mary Astor — pianistă.

Joyce Compton s'ar fi mulţumit cu modestul post de secretar.

Dolorès del Rio s'ar fi ocupat de administrarea proprietăţilor ei din Mexic.

Victor Mc Laglen n'ar fi ezitat să apară pe ring (a fost şampion de box înainte de-a fi slujitor al artei mute).

ANUL VII. — No. 305

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 10 Octombrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Cultul lui R. L. Stevenson în Anglia

S'ar putea susţine aproape cu siguranţă că cele mai răspândite opere literare, în Anglia şi coloniile sale, sunt ale lui Robert Louis Stevenson.

In orice bibliotecă, fie cât de modestă, trebuie neapărat să se găsească şi neestheticele volume cu copertă albastră în care a fost editat Stevenson până acum. Pietatea filială a lui Osbourne Lloyd, fiul vitrig al marelui romancier şi afecţiunea d-nei Stevenson au îngrijit ca întreagă opera sa literară să apară într'o ediţie de o perfecţiune technică şi o prezintare care nu lasă nimic de dorit, în *„Skerrivore* edition, Edimburg.

Opera a fost scoasă în 30 de volume dintre care „Letters" în patru volume, cu care se termină seria, au apărut chiar zilele acestea. Cel puţin de acum înainte cititorii lui Stevenson vor avea şi o carte frumoasă în bibliotecă.

Cel ce citeşte pe Stevenson se întreabă căror calităţi anume se datoreşte succesul şi popularitatea sa: Să fie oare suflului romantic al nuvelelor sale, avântului înălţător din *„essay-uri"* sau puritatea şi fineţea versurilor sale armonioase? Fără îndoială că fiecare din acestea au găsit răsunet în sufletul numeroşilor săi cititori, dar operile lui trebuie să fi fost gustate mai ales din pricina personalităţii răsfrânte în ele şi a istoriei vieţii autorului care a fost o lungă, nesfârşită luptă cu suferinţele unei şubrede sănătăţi şi o splendidă victorie în potriva unei fatalităţi fizice ce părea de neînvins şi se ştie că publicului englez îi place şi curajul şi izbânda!

Omul mai mult decât autorul stăpâneşte sufletul celui ce-i citeşte opera. Pe acest om îl regăsim mai ales în scrisorile sale, care au fost strânse şi colecţionate cu o pietate religioasă de toţi acei ce au avut norocul să le primească.

Din aceste scrisori înţelegem foarte bine farmecul personal al lui Stevenson care a provocat în generaţia lui o afecţiune atât de caldă în cât din iniţialele lui i-au făcut un nume familiar şi desmierdător R. L. S. cu care-l desemnau de obiceiu. E în opera lui o exaltare a fiinţii omeneşti, ce ne lămureşte dragostea credincioasă şi devotată a fiului său vitrig, precum şi adoraţia populaţiei din Samoa, insula unde a trăit cea mai mare parte din viaţă din cauza sănătăţii sale. Aci avea o casă ca din poveşti „Vailima" şi ar fi putut avea o viaţă ca din poveşti de n'ar fi trebuit să lupte mereu împotriva morţii care-l pândea şi în faţa căreia se simţia neputincios. Trebuia să fie caracterul excepţional, bunătatea şi veselia lui însufleţită pentru ca cei din jurul său să nu simtă de cât farmecul şi lumina pe care le răspândea. Ce tragedie veşnică era însă în adâncurile sufletului său se poate vedea din cele povestite de Osbourne Lloyd asupra ultimului an din viaţa şi asupra morţii lui Stevenson.

Intr'o seară pe la începutul lui Septembrie în anul morţii sale Stevenson citi lui Osbourne primele capitole din romanul *„Weir of Hermiston"* la care lucra atunci.

De obiceiu Osbourne lua note în timpul citirii spre a face observaţiile sale critice unde credea de cuviinţă. De data aceasta scrierea i se părea atât de desăvârşită în cât nu luă nici o notă. La despărţire, după obiceiul şi felul englezesc, Osbourne Lloyd îşi luă rămas bun fără să arate nimic din admiraţia sa. Abia trecu pragul însă, când Stevenson galben la faţă, descompus, îl apucă de braţ. „Cum se poate? nici o notă? nici o vorbă? nici măcar curtenia unei minciuni? Dumneata a cărei opinie singură are preţ pentru mine, nu găseşti nimic de spus de cât „noapte bună Louis" ca o palmă peste obraz? Osbourne fu foarte turburat. Amărăciunea şi patima din vorbele lui Stevenson îi arătase că el se crede dispreţuit şi insultat. Nu ştia ce să facă, pentru că se temea că prietenul său nu va voi să admită că din discreţie nu îndrăznise să-i arate admiraţia neprecupeţită cu care-l ascultase.

In fine după lungi explicaţiuni cei doi prieteni s'au îmbrăţişat vărsând lacrimi. Apoi şezând unul lângă altul, sub cerul înstelat, în liniştea dulce a sfârşitului de vară din acest ţinut tropical, Stevenson destăinui amicului devotat „chinul veşnic" din sufletul său, umilinţa şi tortura a ceia ce numea el „degradarea sa fizică" şi care adesea îl făcuse să se gândească la sinucidere. Osbourne Lloyd se cutremură la gândul că trăise 30 de ani, în o intimitate pe care o credea desăvârşită, lângă acel pe care-l iubea mai presus de orice în viaţă, fără să fi bănuit nimic din toate aceste frământări sufleteşti. Stevenson îi mulţumi apoi călduros pentru că sacrificase o situaţie strălucită, numai ca să stea cu el în această insulă depărtată, dar îl asigură că sacrificiul său *„nu va fi de lungă durată"*.

In adevăr după această scenă a început sezonul ploilor tropicale, care s'a terminat la 13 ale lui Septembrie, când s'a serbat şi aniversarea lui Stevenson, cu o strălucire deosebită, luând parte peste o sută invitaţi.

In ziua de 2 Decembrie acelaş an, Stevenson se arătă de o veselie şi o însufleţire deosebită, povesteşte Osbourne Lloyd. Propuse chiar să se joace un joc inventat de el care consista din parodierea gesturilor unor persoane din cercul lor, pe care trebuiau să le recunoască ceilalţi. Propunerea lui fu primită fără entuziasm, dar veselia, darul lui de a prinde şi reda comicul, îi făcu pe toţi să petreacă şi să râdă până târziu noaptea.

A doua zi, fiul său vitrig întorcându-se dintr'un oraş apropiat, îl găsi dictând din romanul *Weir of Hermiston* surorii lui Lloyd. Părea vesel şi destul de bine ca sănătate, glumi şi se interesă de noutăţile aduse. După o oră, pe când Lloyd îşi schimbase hainele în altă odaie fu chemat de ai săi în grabă. Stevenson întins pe un fotoliu cu ochii deschişi, dar inconştient, se plângea de dureri de cap, apoi pierdu cunoştinţa cu totul. Toate îngrijirile fură în zadar, medicul chemat nu putu să constate de cât moartea la orele opt seara. Era încă tânăr, căci n'avea de cât 43 de ani.

Trebuia îngropat cât mai repede. L'au îmbrăcat în timpul nopţii, aşa cum se ştia că îi plăcea lui pe când era în viaţă, cu cămaşă de mătase moale şi cravată albă, pantalon de serată cu centură albastră, ciorapi de mătase albaştri şi nişte pantofi de lac pentru care el avea anumită predilecţiune. Ca bijuterii nu purta de cât modestul inel de argint pe care l'a schimbat la logodnă cu mama lui Lloyd. Coşciugul expus pe masa din salon a fost învelit în drapelul englezesc care flutura de obiceiu pe casa sa Priveghiul l'au făcut câţi-va Samoezi, care fiind catolici, au psalmodiat toată vremea, în cor, rugăciuni în latineşte. Era, ne spune Osbourne Lloyd, foarte impresionantă şi stranie această slujbă mortuară. A fost înmormântat, cum dorise, pe o colină de pe proprietatea sa, dar fiindcă nu voiseră să-i dea impresia că moartea lui e privită ca apropiată, nu făcuseră drumul până în vârful colinei. In zorii zilei înmormântării 40 de Samoezi au gătit drumeagul, iar la orele 2 după prânz indigeni viguroşi ridicară coşciugul, îl urcară pe braţe până sus, urmaţi de 40 de oameni de schimb, căci drumul era foarte anevoios. Mulţimea a ţinut să-l urmeze sub un soare atât de arzător în cât putea primejdui viaţa celor ce urcau din greu, până la groapa săpată proaspăt care era plină de flori.

Şi astfel cel ce privise întotdeauna viaţa *„ca o călătorie într'o singurătate nepătrunsă,"* odihneşte pentru totdeauna în locul ales de el, departe de oameni, sus pe colină, în faţa oceanului nemărginit.

Totuşi sufletul lui cald şi luminos a rămas în mulţimea care l'a iubit şi-l iubeşte încă, sfărâmând singurătatea în care a crezut că-l poate încătuşa fermecătorul R. L. S.

La noi Stevenson este puţin cunoscut, deşi cred că este dintre cei mai accesibili autori englezi mentalităţii româneşti.

I. S.

Stihuri populare
pentru un caloian pornit pe ape

Pe sub deal pe sub metocul
cu ţurcană de şindrilă,
jos, aproape unde scocul
bate moara lui Buzilă,
în vecernie de clopot
un sprinţar alai de fete
jeluind pe gârlă 'n hohot,
pe o năsălie 'n bete
poartă un scaloi ciudat
cu cununi de alămâie,
cu făclii de împărat
printr'un nour de tămâe
Vişa, doftoreasa albă
cu motanul năzdrăvan,
pentru-un ort zimţat de salbă,
le-a învăţat un caloian
în tipar de-un cot să toarne
din pământ nevătămat
şi să-i zică vrăji în coarne
ca să plouă iar în sat.
Vre-un ceas după chindie
când pe muchea retezată
peste iaz cu apă vie
urcă luna cât o roată,
se iviră în păr toate
pe poteci pe după huci.
Cu tipice învăţate
făcând repezi nouă cruci,
mai întâiu mi l'au turnat
şi-au umplut încet cu mâna
forma plină de bărbat.
După cum spunea bătrâna
l'au întins apoi pe plută
îngropat în calomfir
şi pe faţa neagră, slută,
au turnat cruciş sân-mir.
Cu jelanii pentru groapă
ca pe Vodă l'au bocit,
văi şi lunci în jos pe apă
în alai l'au prohodit
şi în murgul stins de vară
s'au întors cu toate 'n sat
după ce de ploi rugară
Caloianul împărat.
El a curs cine şti' unde
mort, întins pe năsălie
De a fost necat în unde
numa Cel-de-sus o ştie.
Insă din senin, pe seară
nouraşi s'au închegat
şi-a plouat potopul iară
nouă zile peste sat.

SANDU TUDOR



D-na de Caillavet şi Anatole France

Rolul atât de vast, ţinând aproape de miracol, pe care l'a jucat d-na Leontine Arman de Caillavet în viaţa *literară* a lui Anatole France, ne face să regretăm că astăzi din ce în ce mai puţin, femeea se mulţumeşte să rămâie numai inspiratoarea şi numai animatoarea geniului creator al bărbatului. Ea vrea acum să lupte pe comptul propriei sale glorii şi-i convine mai bine poza de rivală decât sarcina de colaboratoare lăsată în umbră, care fatal este totdeauna soarta unei prietene de artist — prietenă în simplul şi nobilul înţeles al cuvântului.

D-na de Caillavet a fost, până la sublim, această prietenă. Ea şi-a pus timp de douăzeci de ani tot sufletul şi toate clipele vieţii sale în serviciul gloriei lui France. Scriitoare ea însăşi a renunţat pentru sine la un posibil succes literar pentru a-l adăoga, modest prinos, la strălucirea succesului lui France. De era înzestrată cu calităţi literare o dovedeşte faptul că adesea Anatole France a admis sub numele său pasagii din articole, articole întregi, prefeţe, pe cari i le furniza d-na de Caillavet când prietenul său prea aglomerat nu putea face faţă la toate.



Doamna Arman de Caillavet

Dar nu colaborarea efectivă face meritul acestei prietenii literare, meritul acestei neobosite femei. Neobosită, vigilentă, sunt calificativele care i se potrivesc mai bine. Cu o hărnicie de albină ea aduna de prin biblioteci, de prin literaturile străine şi cărţile vechi, tot ce ar fi putut fi interesant pentru France. Cu creionul mereu la îndemână, lua note pe când France vorbea, fie că era în salonul ei, sau în voiaj, sau chiar pe stradă, astfel ca nimic să nu se piardă din cugetările şi observaţiile sclipitoare pe cari le risipea în causeriile, aproape monologările lui, — alcătuia adevărate dosare în cari France, mai târziu nu avea decât să culeagă.

In casa d-nei de Caillavet o odae era biroul lui France. Aici, zilnic şi la ore fixe, France era adus, obligat aproape să *scrie,* să-şi silească creerul la o muncă de care, lăsat în voia lui, fugea întotdeauna.

Numeroşi scriitori au adus mărturia lor despre partea d-nei Caillavet în opera lui France. Citām dintr'un articol al lui Hovelaque din „Revue de France" (Aprilie 1925).

„Pe France din anii lui străluciţi, d-nei de Caillavet i-l datorăm. Ea l-a descoperit chiar lui însuşi. Ea a făcut din acest leneş un muncitor. Printr'o insistenţă nespus de inteligentă, ea i-a dat obişnuinţa şi aproape gustul de scris. Adesea şi el spunea, recunoscându-şi din toată inima datoria: „Fără d-na de Caillavet n'aş fi făcut nimic". Datoria lui era într'adevăr mare şi diversă, căci rar o Egerie şi-a înconjurat pe marele său om cu atenţiuni mai îndemânatice.

...„Gloria lui era toată ambiţia ei. A muncit la ea cu tenacitate şi a girat-o cu geniu..."

Cum a izbutit d-na de Caillavet să învingă indolenţa proverbială a lui Anatole France, să oblige la o muncă metodică şi continuă pe capriciosul scriitor care scăpa tuturor printre degete, care, oricând i-se cerea ceva scris, se eschiva ca o candoare de copil dela promisiuni formal date?

Minunea aceasta n'a putut-o face numai vigilenţa, ci mai ales farmecul ei de femee. D-na de Caillavet, atunci când France a cunoscut-o, era în plină strălucire a frumuseţii, era regina centrului artistic şi literar pe care îl forma salonul său. Jugul, când e apăsat pe grumaji de o mână iubită, îl primeşti şi-l cauţi. Căci oricât legătura dintre aceşti doi mari prieteni a rămas în marginile spiritualismului şi oricâte salturi discrete ar face cronicarii francezi asupra acestui punct, ea n'a fost mai puţin o legătură sentimentală.

Scrisorile lui France către d-na de Caillavet, publicate —parte din ele de către d-na Jeanne Pouquet în recenta-i carte „Le salon de Madame Arman de Caillavet", sunt elocvente şi cu tot stilul lor căutat, lucrat, au marca sincerităţii. Extragem un pasagiu mai mult pentru frumuseţea lui:

„...Singurul lucru care m'a ocupat, care m'a interesat puţin de când mă aflu în Parisul acesta întunecat ca şi mine, este sobiţa unui negustor de castane. Am stat ş'am privit-o dintr'un colţ, de după un felinar, mai mult de cinci minute. N'avea nimic extraordinar sobiţa aceasta în care auvergnatul îşi cocea castanele, era ca toate celelalte, şi tocmai de aceea am fost atât de mişcat văzând-o. Ea îmi reamintea copilăria şi toată viaţa mea, toate începuturile de iarnă după primăveri fără flori. In viaţa mea, Doamnă, nu sunt decât sobiţe de castane. Dumneata singură, ai adus în ea o floare..."

Puternica personalitate şi mai ales originalitate a lui Anatole France a suscitat după moartea lui o întreagă literatură. Impresia ce-o lăsa tuturor era atât de vie încât toţi au avut de povestit ceva: amintiri, cugetări culese, observaţii şi butade, zeci de volume au apărut ca un cortegiu umil în urma minunatelor cărţi al căror izvor secase.

In marginea lor, J. J. Brousson ne-a prezentat, cu destul humor, dar cu o remarcabilă lipsă de scrupule faţă de memoria maestrului la care şi-a făcut ucenicia literară, un grotesc „Anatole France în papuci".

In cartea aceasta Brousson ne-o prezintă şi pe d-na de Caillavet, *„Madame"*, dar ca pe o femee aspră, agasantă, nu o Egerie ci o Megeră care nu făcea decât să încurce şi să împiedice plăcerile unui biet om plictisit.

Brousson îşi urma poate şi prin aceste detalii campania de scoborâre a prestigiului lui France, campanie care ca toate de felul acesta strică mai adesea celui ce-o întreprinde.

Este de reţinut totuşi că în ultimii ani, legătura dintre cei doi mari prieteni se răcise, se înăsprise. E drept că d-na de Caillavet avea şi ea acum un cusur, un mare cusur: îmbătrânise. Şi dragostea care rezistă celor mai teribile înjosiri şi trădări nu rezistă unor simple schimbări de expresie a obrazului. Imbătrânise şi Anatole France, dar se ştie că o femeie de cincizeci şi opt de ani e mult mai bătrână, e aproape dintr'o altă generaţie decât bărbatul de cincizeci şi opt de ani.

Afecţiunea singură nu mai putea suporta jugul; recunoştinţa îl îngreuia şi mai mult. Pentru a-şi încorona devotamentul, d-na de Caillavet ar fi trebuit să dispară din viaţă cu câţi-va ani mai de vreme. Ar fi fost cruţată şi ea de amărăciunea acestei desprinderi a prietenului, a acestei ingratitudini, părăsiri aproape care i-a îndurerat ultimii ani de viaţă.

Căci la ea, sentimentul care a apropiat-o de France a urmat tocmai drumul invers. Rezervată la început faţă de scriitorul aproape necunoscut, timid şi stângaci care era France, i-a acordat mai apoi bunăvoinţă şi sprijin, dar numai atât cât acorda şi altor literaţi cari îi frecventau salonul şi dintre cari unii au lăsat, sau poartă azi, nume ilustre: Henri Rivière, Ch. Maurras, Jules Lemaître, J. de Coulanghéon, Marcel Proust... Cu cât căpăta mai mult conştiinţa valoarei lui France, a imensei lui puteri de creaţie, admiraţia se schimba în cult şi în voinţă de a stoarce din acest geniu creator toate bogăţiile ascunse, toate resursele-i minunate.

Iar izbânda, mândria de a fi dat Franţei prin perseverenţa ei pe cel mai mare şi mai fecund scriitor al secolului, schimba admiraţia în afecţiune, într'un strâns ataşament, în adoraţia mamei pentru copilul care a preocupat-o, a neliniştit-o, dar a şi fericit-o, mai mult.

O parte din strălucita aureolă de glorie pe care d-na de Caillavet a ivit-o în jurul frunţii lui France va rămânea răsfrântă şi asupra ei, puţin luminoasă, căci nici n'ar fi vrut-o altfel femeea lipsită de ambiţie pentru ea însăşi, scriitoarea talentată care în locul unui succes propriu a pus mai presus mulţumirea de a avea dela prietenul ei cărţi cu dedicaţia recunoştinţii:



Anatole France

„D-nei Arman de Caillavet închin această carte pe care n'aş fi făcut-o fără ea, căci fără ea n'aş face cărţi".

Dedicaţia aceasta o poartă ediţia originală a lui „Crainquebille", donată de d-na Caillavet „Bibliotecei Naţionale".

ALICE GABRIELESCU



Marcel Proust

Apariția lui Marcel Proust în literatura franceză a fost salutată — fără a bănui pe cine salută! — de Anatole France, care a scris prefața la primul volum al noului autor „Les plaisirs et les jours" (1896). Autorul avea douăzeci și cinci de ani. In acest prim volum se aflau, în germene, toate marile lui însușiri de mai târziu.

Primul volum din marea serie „A la recherche du temps perdu" a apărut tocmai în 1913, tipărit cu mari greutăți, după ce autorul colindase pe la toți editorii din Paris. Mult mai târziu a venit și cuvântul hotărîtor al lui André Gide, care se bucură în Franța de o incontestabilă autoritate în materie de critică literară: „Când ești contemporan cu Paul Valéry și Marcel Proust, cine mai poate avea curajul să cugete la recunoașterea Posterității?"... Și abia în 1917, un fragment din uriașa construcție a lui Proust („A l'ombre des jeunes filles en fleurs", două volume) primește încununarea premiului Goncourt, singurul premiu literar care consacră talentul și decerne gloria în câteva ore...

Moartea scriitorului — la 18 Noembrie 1922 — care suferise de astmă dela vârsta de nouă ani, a șters tot ceiace omenește acoperea opera, și o seamă de scriitori din toată lumea au început să cerceteze cu de-amănuntul valoarea lui Proust în evoluția romanului și noulle probleme pe care le punea spiritul lui atât de original.

Marcel Proust dezamăgește dela început prin două mari „defecte" — defecte care sunt însușiri. In primul rând oferă un roman de proporții gigantice. Cititorul parizian — și deci cel bucureștean — era obicinuit să istovească geniul unui literat citind un volum de două sute de pagini și nici scriitorul nu simțea nevoia să treacă de această măsură la care se adaptase de minune și geniul editorial și tipografic al timpului. Marcel Proust oferă în locul acestui volum-tip de 200 pagini (un fel de „cameră mobilată" în care cititorul e sigur că va găsi toate elementele și mobilele atât de plăcute confortului, imaginației și sensibilității sale) o catedrală, în care nu e nimic confortabil și în care fiece amănunt corespunde unui plan uriaș care-și are armonia lui specială. Această arhitectură la care cititorul este invitat să-și adapteze detestabilele lui apucături literaricești, a indispus la început chiar o seamă de critici de profesie, care după primul gest de repulsie, s'au înapoiat umili la cartea aruncată de pereți. S'au adus și argumente naționaliste împotriva acestei uriașe construcții: că n'ar fi franceză (spiritul francez e clar și simetric), că e o nebuloasă de origine anglo-saxonă, dacă nu chiar talmudică (Marcel Proust e evreu după mamă), dar cercetări mai amănunțite ale operei scriitorului nostru au arătat că numeroasele volume nu sunt o întâmplătoare revărsare de ape, un deluviu de cerneală de tipar, purces dintr'un spirit claustrat în întunerec și vid, torturat de o infirmitate trupească, ci construcția conștientă a unui scriitor fără pereche în veacul lui iar fiecare amănunt sau episod care par devieri sau uneori aiureli, sunt elementele solide și perfect echilibrate corespunzând strict unei clădiri uriașe pe care n'o putea imagina și realiza decât un arhitect extraordinar.

Al doilea mare „defect" al operei lui Proust este lipsa de subiect propriu-zis, totul făcând impresia unor memorii personale asupra unei societăți, uneori delimitată la o singură clasă de oameni, dacă nu chiar la câteva familii. Stilul lui Proust — lipsit de agrementele obicinuite, literare — adică reflectând desăvârșit „defectul" pomenit, urmărea mai mult cursul unei impresii, al unei amintiri, al unei iluzii, decât al unei întâmplări și al unui caracter (așa cum eram obicinuiți de romanul retoric) și cititorul care caută o poveste — oricât de năstrușnică la urma urmei — se pomenea în fața unei anatomii minuțioasă, dar tot atât de puțin agreabilă, a sufletului omenesc, în fața unei planșe de nervi ai chipului femeesc, în locul chipului alb cu formele atât de plăcute pe care le cunoaștem. Și cine ar fi putut crede — când cititorul e izbit înapoi de duritatea textului de la primele rânduri — că chipul apare la capătul episodului sau mai târziu în cine știe ce alt volum, mai viu și mai plin de adevăr ca chipul viu!

Marcel Proust n'a fost propriu-zis un literat. După primul său volum din 1896, a scris doar câteva cronici mondene la un ziar al aristocrației pariziene și a dus până la 1912 o viață de lume mare, cu toate farmecele ei sterile. Cine știe dacă fără acea suferință care l'a ținut închis departe de lumina soarelui, sub puternice fumegații între ziduri tapetate ultimii zece ani ai vieții, ar fi scris „A la recherche du temps perdu." El a produs această formidabilă operă, torturat și descompus de suferință, precum unele scoici bolnave secretează perlele în fundul apelor amare.

* * *

Marcel Proust a „lucrat" și asupra câtorva spirite din cultura românească, deși influența lui asupra literaturii românești nu e încă vizibilă. S'au ocupat în studii speciale de geniul lui Marcel Proust — cităm în ordinea în care au scris — *dd. Ralea, F. Aderca, G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol.*

D. *M. Ralea,* într'un studiu complect din „Viața Românească", (Septembrie 1923) din care nu lipsește nici biografia nici condițiile sociale cari au contribuit la brusca relevare publică a lui Proust, ne dă cheia filosofică a metodei lui Proust: „Concepția lui M. Proust despre variația și multiplicitatea eului, e perfect *bergsoniană.* Sufletul e supus schimbării, cum zice el, „aux progrès irréguliers de l'oubli". In curgerea timpului patimile furtunoase se estompează, altele nouă se afirmă; din când în când anachronisme cutate se trezesc în noi cu reveniri brusce. *„Pour être exact,* zice Marcel Proust, *je devrais donner un nom différent à chacun, des moi qui dans la suite pensa à Albertine..."* Și d. Ralea adâncește acest bergsonism literar al lui Proust: „Ce departe suntem de tipurile corneliene, pur geometrice, abstracte, largi etichete *bonnes à tout faire!"* Pentru a fixa aceste momente fugitive trebue o metodă specială. Proust nu izolează fragmente de realitate; el nu lucrează asupra unor amintiri stabilizate. Analiza sa e *temporală.* De aci rolul enorm pe care-l joacă memoria în opera sa, memorie fenomenală care mânuește un enorm material: amintiri, cunoștințe, impresii. S'a zis chiar că eminența acestei facultăți la Proust e în legătură cu senzibilitatea lui feminină, căci femeile au în deobște memoria superioară bărbaților. Dacă mobilitatea e singura realitate, dacă timpul fuge veșnic, se poate zice că prezentul e iluzoriu și că *totul e trecut.* Spre găsirea acestui trecut, „à la recherche du temps perdu", se îndreaptă toate eforturile lui Proust... Și d. Ralea se ridică apoi la aceste concluzii: „Pe mulți această finețe excesivă care creiază o lume nouă factice, pe lângă cea adevărată, îi va enerva ca un joc steril, prea afemeiat, dăunător robustei biologii. Pe unii intelectuali însă această transmitere într'o lume mai subtilă și mai complicată îi va încânta. Și apoi dacă. Spencer are dreptate că legea evoluției se înfăptuește prin transformarea vecinică a omogenului în eterogen, atunci însuși mersul naturei crează o diviziune progresivă din ce în ce mai diferențiată. Complexitatea va constitui structura lumii de mâine. *Va trebui să ne adaptăm la subtilitate"...*

D. Aderca în Februar 1924 în revista „Năzuința" dă această caracterizare a stilului proust-ian: „Fraza lui Marcel Proust, ca o celulă vie cu histologia și fiziologia ei, este tipică pentru întreaga ființă a operii: în această frază ca într'o celulă seminală, se află virtual o întreagă și foarte complexă descendență *(lignée),* iar această perfectă similitudine e indicația cea mai de preț pentru recunoașterea *organicului* creației romancierului francez". Și mai departe arătând cum *psihologismul* a împiedicat o bună parte din critica franceză să vadă adevărata valoare *artistică* (iar nu psihologică) a analizelor psihologice din Proust, d. Aderca scoate în evidență și inconvenientul literar al însuși psihologismului proust-ian: „Proust în înfăptuirea *naturalismului său psihic* n'a ocolit obstacolele și n'a învățat nimic din experiența *naturalismului fizic,* al lui Zola bunăoară. Cași „perfecțiunea" naturaliștilor care nu voiau să ne scutească de nici un amănunt „real", acumularea psihologică a subiectului proust-ian, cu desvoltări și intercalări, e adesea o îmbătrânire, un elefantiasis al artei literare. Eroii lui Proust, văzuți meticulos ca străbătuți de raze X, par modele omenești jupuite, mișcându-se în saloane, pe uliți sau pe plajă după anumite reguli de strategie și decor, spre a li se vedea cât mai bine ganglionii capilari, ramificațiile sistemului nervos, încheeturile membrelor și dubla circulație a sângelui". Și drept încheere: „Noi nu mai deschidem pe Balzac pentru informațiile-i sociale, superficiale de altfel, nici pe Stendhal pentru perimata sa *science du tendre;* Marcel Proust, cu toată zvoana literaților uluiți de această apariție, nu va trăi nici ca „memoralist", nici măcar ca „psiholog" (putând fi oricând pe aceste terenuri depășit și înlocuit) ci prin acea atmosferă proprie, acea poesie personală pe care o pot recunoașste cu sensibilitatea lor toți acei rămași o noapte între lumânările aprinse de vreun tom capitonat al lui Proust... Și pentru alimentarea acelei poezii personale autorul a elaborat în nopțile lui trudnice nu o anecdotă circulând într'o ficțiune, ci materialul imens și divers al unei societăți în care e încorporată o întreagă civilizație".

D. G. Ibraileanu (în „Viața Românească" din Martie 1926) făcând o distincție, pe un material neobicinuit de vast, dintre analiză și creație în arta literară, definește astfel originalitatea lui Proust: „Ceiace este cu adevărat nou la Proust, ni se pare că vine din genul analizei lui. Analiza lui Proust este *sui-generis.* Ea este creație, fie că el se analizează pe sine, fie că analizează pe alții. El face portretul și romanul „epic" al unor stări de suflet. El care n'are subiect, intrigă, epică ori dramatică externă, are subiect și intrigă internă. El crează *lumi sufletești.* Rând cu rând, frază cu frază, pasagiu cu pasagiu se încheagă o curioasă s'ar putea zice „biografie", ori poate „monografie" a unei stări de suflet — în realitate o „exteriorizare" complectă a stării de suflet, în toată complexitatea ei vie. La reflexie constatăm că această stare de suflet s'a detașat de subiect, adică de autor ori de personagiu și a căpătat o existență independentă. Din gelozia sa a *creat* gelozia, cum altul crează un personagiu viu și tipic". Și mai departe: Proust *a creiat* niște realități nouă. Până acum s'au creiat oameni geloși, ori s'a analizat gelozia și celelalte sentimente. Proust *a creiat* gelozia, amorul și atâtea alte stări de suflet'". Asupra boalei lui Proust ca generatoare a operei, d. Ibrăileanu scrie următoarele: „Boala lui Proust, credem noi, înseamnă numai atâta anormalitate, câtă a trebuit ca să-i dea *condițiile* necesare creării unei *astfel* de opere. Dezechilibrul sufletesc — sensibilitatea excesivă și inteligența superioară pe socoteala voinței; boala fizică: de unde recluziunea și traiul de noapte — a fost condiția favorabilă pentru acea introspecție unică".

Și însfârșit d. *Paul Zarifopol* (Viața Românească din Aprilie 1926) pornind de la evoluția stilului în arta literară europeană a veacului din urmă, găsește că noutatea de formă a lui Proust provine din părăsirea stilului retoric și dramatic și adaptarea monologului interior. „Desigur poziția literară de la care a plecat scriitorul a fost aceia a memorialistului artist; dar omul a dat laoparte pe artist și materialul s'a redus la cele câteva puncte — snobism, homosexualitate, gelozie — asupra cărora se fixase în viață atenția și interesele individului Marcel Proust. Astfel s'a realizat una din cele mai radicale lovituri naturaliste în artă; orice convenție literară dispare". Și mai departe (afirmația extrem de interesantă dar contestată nu numai de Proust, ci și de unii critici francezi, în special de Benjamin Cremieux): „Când dusese spre publicare primele volume, Proust explica unui prieten: „cât privește compoziția ea este așa de complexă încât nu apare decât foarte târziu, când toate temele vor fi început să se combine (Pierre Quint, 283)". Nu vom putea judeca această afirmație, continuă d. Zarifopol, decât după publicarea întregei opere. Eu însă cred, provizoriu, că Proust s'a preocupat numai momentan de „compoziție" și numai din grija pe care o inspiră, oricât, și editorul și publicul, când începe tiparitul, când adică expresia e pe cale să se materializeze în formă publică. Originea și natura operei exclud compoziția. Viața interioară *imediată* e curgere fără capăt, care nu se oprește pentru a lua conture precise. Procedarea lui Proust, tinde din principiu, la descompunerea oricărei forme, și nu-i indiferent că el avusese intenția să publice toată opera fără capitole și fără aliniate". In general studiul d-lui Paul Zarifopol este plin de astfel de observații fine, adânci și esențiale, dar care nu pot încăpea, toate, în această încercare sumară de a prezenta cititorilor pe Proust, în linii cât mai largi. Capătul de linie al artei literare la care s'a oprit Proust, d. Zarifopol ni-l indică limpede și dintr'o amănunțită și profundă cunoaștere a problemei (e unul dintre puținii foarte bine documentați la noi): „A venit acum în literatură vremea copiilor și băeților; soțiile lui Gide, romanele lui Cocteau reprezintă spiritul de farsă, de nepăsare, de inteligență drăcoasă, iar meditația genială a lui Proust a dat glas durerilor disproporționate, mângâios exigente dar și miorbitoare ale copilăriei... Deprinși cum suntem cu formele de gândire și expresie ale unei arte născute din spirit bărbătesc și mai cu seamă bătrânesc, ne trebue deosebită învățătură pentru a comunica în estetica băeților și a copiilor, reprezentată și practicată, de altfel, mai ales de oameni maturi cari și-au păstrat numai cu deosebită grijă experiența copilăriei și adolescenței. Schimbarea e considerabilă și, între toți, Proust îmi pare să fi adus noutatea cea mai complexă și mai profundă".

Desbaterile în jurul operei lui Proust nu s'au încheiat; ele sunt foarte variate și unele din ele deadreptul uluitoare.

Noul veac literar va simți încă multă vreme peste el umbra marelui om care a trecut.

O. W.



Din amintirile unui șef de cabinet

Incăperea în care lucrează — sau mai precis: primește — ministrul este prevăzută cu două uși. S'ar putea crede că una servește la intrarea, cealaltă la ieșirea vizitatorilor. Este o eroare. Și aici stă tocmai deosebirea între mecanismul unui butoi de vin și acela al unui cabinet ministerial. Cele două deschizături ale acestuia din urmă nu slujesc la formarea unui curent continuu. Solicitatorul iese pe exact aceiaș bortă pe unde a intrat. Adevărata deosebire între cele două indispensabile uși de care vorbeam este că, pe una oamenii intră, pe când pe cealaltă, intră... mai puțin. In legătură cu această importantă deosebire stă toată aptitudinea profesională a șefului de cabinet. El trebue să împartă turma de oaspeți în două categorii: acei ce sunt, și acei ce nu sunt amicii ministrului. Acesta din urmă e prea ocupat ca să poată stabili el-insuși o asemenea clasificație. Rostul șefului de cabinet este să-i prezinte pe oameni clasificați gata. Și sistemul celor două uși alcătuește tocmai criteriul obiectiv și comod al împărțirii bipartite de care vorbiam.

In alte țări, rolul șefului de cabinet este mai puțin „intelectual" decât la noi. In Apus, nu vine la ministru decât acel a cărui afacere nu poate fi rezolvată *decât* de ministru, și *trebue,* în interesul obștesc, să fie rezolvată de el. Șeful de cabinet are deci numai o funcțiune pur-mecanică. Inregistrează vechimea sosirii, și repartizează, invers-proporțional, ordinea de intrare. Atâta tot. In România însă, șeful de cabinet are un rol „creator". Cum la noi toată lumea care vine la minister se duce direct la ministru, întrebându-l uneori numai dacă trebue sau nu trebue să pună timbru pe petiție —, șeful de cabinet trebue să fie înzestrat cu un viguros talent de psiholog, pentru a stabili ordinea audiențelor atât „ratione personae" cât și „ratione materiae".

Pentru ce cetățeanul român se duce direct la ministru, — aceasta este o altă chestiune. In decursul exercitării profesiunii mele de șef-de-cabinet am avut ades prilejul să reflectez asupra acestui punct. Fără a pretinde că am găsit adevăratele cauze, cred însă a putea spune că una din ele este aceea a „minimului efort". Funcționarul român obicinuește în mod curent a trimite pe solicitator la o „altă secție". Titularul acestei alte secții îl trimite la o a doua; apoi de acolo impetrantul e mânat la o a treia, pentru ca, foarte adesea să ajungă tot la ministru. E deci de o logică infailibilă această suprimare a etapelor intermediare, care acum putem zice că a intrat definitiv în moravuri.

— Ceeace — cum spuneam — nu este de natură a ușura sarcina șefului de cabinet...

In schimb, această profesiune are privilegiul de a desvolta simțul literar. Nu numai în fața duhovnicului, a avocatului și a paharului de șpriț omul se înfățișează „l'âme nue", cu cugetul desbrăcat de ori-ce minciună și iprocrizie. In anticamerele ministeriale el se găsește într'aceeaș nobilă și sinceră atitudine.

Bun înțeles, la început are loc o primă fază, în care vizitatorii încearcă să „pozeze"'. Intre ei se naște o luptă tacită de întrecere. Fiecare vrea să treacă drept omul care va fi primit numaidecât de ministru. Fiecare știe — despre el-însuși precis, despre ceilalți mai vag — că afacerea care l-a adus acolo nu este tocmai catolică. De aceea, fiecare în parte ar vrea să facă să se creadă că, spre deosebire de ceilalți, ale căror „chestii" sunt interesate și personale, chestia sa este, ea, generoasă și de interes obștesc.

Există și temperamente demne, cari socot că nu șade frumos a se face platitudini șefului de cabinet — un copil abia ieșit din școală. Cu o morgă distinsă, își spun numele, și atâta tot. Apoi se pregătesc să aștepte. Decât — răbdarea are și ea o margine. Incetul cu încetul, în sufletul acestor ființe de elită se strecoară îndoiala. Oare nu ar fi bine să se recurgă la eficacitatea unei vorbe bune din partea șefului de cabinet?

Dar — cum se întâmplă totdeauna cu sentimentele „refulate" — atunci când isbucnesc, capătă o intensitate exagerată. Iată de ce tocmai dela acești democrați plini de „self-respectability" — șeful de cabinet are de primit formulele de politeță cele mai stângaciu — lingușitoare. Și este extrem de pitoresc de asistat la tranziția bruscă între o atitudine comparabilă cu aceea a mamei Grachilor, la o alta, subită, unde expresiuni ca „șefule dragă", „coane" și altele mărturisesc o intimitate exasperată de chinurile așteptării.

Dar marea „luptă pentru existență" cu „supraviețuirea celui mai apt" se dă mai cu seamă în cabinetul de lucru al ministrului. Pentru a descongestiona densitatea populației din anticameră, solicitatorii sunt introduși câte mai mulți odată. Așa că convorbirea cu Excelența sa nu-i un „tête-à-tête". Ea amintește mai degrabă spectacolul unei insule de privilegiu care flotează într'un ocean de așteptări. Punctele de fixare ale acestui *quid duplex,* care este ministrul, vizitatorul venit la rând, îl formează ferestrele și cele patru colțuri ale odăii. Insula emigrează. Buninteles, cu timpul, un șef de cabinet perspicace reușește să știe afinitățile ministrului pentru anume regiuni geografice. Este aci pentru șeful de cabinet un alt mijloc important de „selecție artificială" a clientului. De câte ori nu am ușurat sarcina ministrului meu sfătuind pe adevărații săi amici să se ațină pe cutare canapea, în cutare ungher, unde domnul secretar de stat are predilecția să se îndrepteze. Acestea par nimicuri. Cine cunoaște însă importanța decisivă a convorbirii cu un ministru și aceea nu mai puțin însemnată a satisfacerii partizanilor în ordinea exactă a locului ocupat de ei în partid —, îmi va concede că mare e răspunderea șefului de cabinet în fața Istoriei.

Vine o fază în care rolul acestuia este numai unul de simplu spectator.

Odată ordinea de bătae stabilită, șeful de cabinet poate să se mărginească a privi spectacolul, a-și contempla opera: o ordine de succesiune alcătuită după criterii raționaliste.

De acum, — ca în fața judecății de apoi — oamenii devin la fel. Toți parcă's frați. In fața ministrului, unul nu se deosibește de altul, ca atitudine și procedee.

In primul rând este de remarcat o minunată „adaptare la interlocutor". Toată mașinăria mentală a impetrantului se află într'o stare de „Einstellung", de armare, de montare, în vederea sublinierii fidele a ritmului de gândire al d-lui Ministru. D-l Ministru are un acces de revoltă împotriva cutărui om sau cutărei fapte? Imediat, solicitatorul arborează o fizionomie de Caton. D-l Ministru prinde a glumi? D-l Vizitator acompaniază noua intorsătură cu un râs sacadat și ușor — imbecil. D-l Ministru se forțează a găsi o soluție? Pe figura d-lui vizitator se citesc, instantaneu, durerile facerii.

Uneori, Excelența sa are de cetit o hârtie, și întru aceasta se duce să se așeze la birou. Imediat, turma se ține, instinctiv după el. Zece-cincisprezece capete îl împodobesc ca niște petale, de jur împrejurul mesei de lucru. Dacă în timpul lecturii, ministrul prinde a zâmbi, imediat mișcarea radiază, și o ghirlandă de surâsuri înfrumusețează sala de audiență. Dacă Excelența din nou se întunecă —, toată asistența își îmbracă fețele într'un veștmânt de doliu. Niciodată solidaritatea n'a atins o formă mai desăvârșită ca aceea pe care singur șeful de cabinet are privilegiul să o vadă.

Vine momentul rezoluțiunii pe care Ministrul trebue să o parafeze pe jalbă. In clipa aceea, surescitarea interesatului ajunge la paroxism.

Ați văzut vreodată oameni pasionați jucând biliard? Când carambolul riscă să nu se facă pentru o diferență de un milimetru, trapul jucătorului ia forma de „tire-bouchon", și, cu mâinile, cu picioarele, cu tacul, cu rictusurile gurei, itinerarul bilei este imitat și încurajat în direcția conformă dorințelor inimei —, toate acestea în dauna vecinelor care adeseori primesc ghete străine pe pantaloni sau vârfuri de tac în cap.

Ați văzut vreodată, la cursele de cai, pariori care, în momentul săririi rivierei, întovărășesc pe favorit sărind la rându-le peste bancheta de mică înălțime a tribunei din față?

Un proces asemănător este acela al impetrantului în momentul semnăturii ministrului. Ochii îi sunt animați de acelaș sentiment de „Einfüllung des Ich in das Objekt". Trupul e scuturat de mișcări darwiniene de adaptare la obiect. Mâinile execută mișcări de șef de orchestră care stimulează munca normală a Muzelor.

In sfârșit — epilogul — ironic ca orice epilog.

Vizitatorul, odată satisfăcut, și obosit de încordarea luptei — deodată se destinde. Fața sa capătă o înfățișare sceptică, blazată, distinsă. Are aerul a socoti că lucrul era neînsemnat, elementar, și că obținerea lui era fatală și la mintea omului. Insfârșit, nimic nu întrece în dispreț privirea superioară pe care, la plecare, o aruncă șefului de cabinet — devenit acum cel mai neînsemnat dintre oameni.

Cât despre vizitatorii nesatisfăcuți — acestora le mai rămâne o ultimă preocupare. Salvarea onoarei compromise în fața tovarășilor săi de suferință. Pentru a face „bonne mine à mauvais jeu" impetrantul nefericit întreabă, tare, și cu un ton detașat:

— Atunci — mon cher ministre — nu-i nimic de făcut.

Excelența sa mormăe — dacă mormăe.

Și fostul vizitator se depărtează, adăogând — mai ales când e femee:

— Comme je regrette...

Franceza fiind, de totdeauna, limba preferată a firilor distinse și dezinteresate.

Insfârșit, ultimul eveniment al ciclului este o privire încruntată, svârlită în treacăt șefului de cabinet.

* * *

S'a spus despre gazetărie o vorbă celebră: „La presse mène à tout à condition d'en sortir". Din ce în ce mai mult însă sporește numărul jurnaliștilor îndrăgostiți de meseria lor, și din ce în ce mai puțin dispuși să o părăsească. In ciuda ostenelilor și inconvenientelor multiple, profesia de scrib are și ea farmecele ei.

Acelaș proces trebue să se sfârșească prin a începe și în cariera — deasemenea plină de unele frumuseți — a șefilor de cabinet. Cu atât mai mult că — spre deosebire de gazetari, care de obiceiu nu pot să scrie la mai mult decât o gazetă, șeful de cabinet poate —, cu ocazia interimatelor așa de frequente în moravurile ministeriale — să devină cu ușurință șef de *cabinete.*

O. A.

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9, care dela 26 Octombrie crt. va instala în aceeaș stradă la numărul 7, cea mai bine asortată librărie din Capitală, recomandă următoarele cărți:

IN LIMBA FRANCEZA:

Knut Hamsun: Victoria, La faim, Pan, Vagabond joue en surdine, Au pays des contes.

Jack London: Tourbillon, Martin Eden, Croc blanc, Fils du loup, Vagabond des étoiles, Michaël chien de cirque, Jerry dans l'île, Peste écarlate, En pays lointain, Talon de fer.

Hanns Heinz Ewers: Mandragore, Apprenti sorcier.

Courwood: Kazan, Piège d'or, Bari, Chasseur de loups, etc.

Oscar Wilde: Portrait de Dorian Gray, Salomé, Maison de courtisane, Maison de grenade, Théâtre, etc.

Kouprine: Sulamithe, Fosse aux filles, Duel, Bracelet de grenats.

Gallsworthy: Fraternité, Fleur sombre, Propriétaire, Le domaine, Loyautés (celebra piesă de teatru).

Johann Bojer: Caméléon, Maternité, grande faim, Nuits claires, Emigrants, Puissance du mensonge, Sous le ciel vide.

Zangwill: Rêveurs du Ghetto, Roi des Schnorrers, Affranchis du Ghetto, Had-Gadya.

Tagore: La maison et le monde, Le cygne, Mashi, Offrande lyrique, etc.

Papini: Histoire du Christ, Démon m'a dit, Un homme fini.

Bernard Shaw: Disciple du diable, Sainte-Jeanne, Homme du destin.

Medicină populară

I. Despre umflături și bube în cap.

— Domnule ! Domnule! spune-mi sărut-mâna ce scrie pe cutia asta.

Era o cutie de farmacie, albastră.

— Nu știi carte ?

— Cum să știu, vai de mine !

Femeea, fără vârstă, ca toate femeile dela țară.

— „De trei ori pe zi câte un vârf de cuțit" femee.

— M'a costat 45 de lei cutioara asta. Cel puțin o fi bună la ceva? Să nu fi dat atâtea parale degeaba.

— Ești bolnavă ?

— De vre-o patru săptămâni. M'am umflat și nu-mi mai tihnește nimic. Uite, pune mâna și dumneata.

— Las' că se vede... Nu cumva ?...

— Mi-a venit acum două săptămâni. Bărbatu-meu nu-i acasă de astăvară. Lucra la un ferăstrău și acum e la spital: i-a tăiat piciorul.

— Ai copii ?

— Șase să trăiești. Trei băieți și trei fete. Am avut 9 și pe trei i-a luat Dumnezeu.

O fetiță bătrânicioasă și tristă se ținea de fusta murdară a maică-si.

— E a dumitale ?

— E cea mai mică dintre fete.

— Și pântecul ei e umflat.

— Nu știu de ce ne-am umflat așa, amândouă. Bătrâna zice că are limbrici.

O femee fantomală, vânătă și sbârcită mărunt, ca pielea de pe lapte, sta rezemată între o grindă din fața porții și un băț lung. Ea dete din cap afirmativ. In colțurile gurii albastre, albeau două cusături de caș.

— O fi luat dela câini sau pisici.

Femeile râseră ca de o mare idioție.

— Limbricii nu vin așa, dete din cap bătrâna.

— Dar cum zici dumneata că vin, bunică ?

— Dumnezeu știe.

— E maica dumitale ?

— Nu e, domnule. E o biată creștină. Am luat-o dela țigani, că mi-a fost milă de ea. O batjocurau țiganii și i-am spus : mută-te la noi, bunico.

— Să te duci la farmacie să-ți dea niște bomboane de limbrici

— Nu sunt bune, domnule. Uite, știe maica să le facă de ducă.

Bătrâna surâse cu satisfacție și capul ei semăna un moment cu strâmbătura lui Voltaire.

— De ce nu le-ai făcut de ducă până acum, maică ?

— Le-am făcut eu, dar nu sunt limbrici. Dacă erau limbrici până acum se duceau pe gârlă.

— Ziceai că baba ți-a spus că fata are limbrici.

— Așa ziceam dar nu mai zic. Are umflătură la stomac.

— Cu ce te hrănești dumneata, și cu ce iți hrănești copiii?

— Numai pe asta o mai am pe lângă mine. Ceilalți i-am dat la meserie și fata mai mare e la un învățător.

— Ce mâncați ?

— Ca oamenii, ce dă Dumnezeu.

— Dumnezeu dă multe, femee. Din ce dă Dumnezeu, ce mâncați cu fata dumitale ?

De soroc, femeea ar fi vorbit un ceas și m'ar fi lăsat să și o pipăi pe ulița satului. Chestiunea mâncării o făcea să se codească.

— Mai câte un castravete, câte un păsat.... câte o mămăliguță... sunt multe.

— Casa asta e a dumitale ?

— A cui să fie ?

— Pasările astea sunt ale dumitale ? Par'că văd și o vacă în curte.

— Ale cui să fie ?

— Câte un ou, câte o cană cu lapte, câte un pui, câte o bucățică de unt, nu-i dai fetiții ?

— Laptele mi-l ia untarul. Ouăle le ia boerii. Pe pui iau bani buni la oraș.

— De-aia m'ai oprit, ca să-mi spui că te calicești?

— Trebuiesc bani pentru spital, lui bărbatu-meu

— I-a tăiat piciorul de tot ?

— Trebuie să-i cumpărăm o cârjă. Nu-l mai primețe la ferăstrău. Se întoarce acasă slut și neputincios

— Ce-aveți de gând să faceți ?

— Să dăm fetele de suflet.

— Vă îndurați ?

— Așa m'am chibzuit cu omul meu, la spital. Pe cea mare vrea să o ia învățătorul.

— Ce învățător ?

— Invățătorul la care slujește. N'are copii. Când i-am dat-o, o bucată de vreme nu am știut de fată. Bunica imi spunea că poate a zidit-o în mănăstire.

— Cum așa ? Nimeni nu zidește fete.

Bunica surâse de prostia mea.

— Ba am fi fost neam de neamul nostru fericiți să fi fost așa. Norocul ăsta nu-l are oricine, să-i zidească o fată într'un părete de mănăstire.

— Vorbești serios, femee ?

Femeea îmi măsură toată neghiobia, purtându-și de mai multe ori ochii dela capul meu până la picioarele mele — și schimbă o privire plină de înțeles cu bunica.

—Când mi-a murit băiatul, acum trei luni, doctorul spunea că are gălbinare și el a murit de fierbânțeală la cap.

— De unde știi mai bine ca doctorul ?

Copilul s'a umflat la cap de tot și i-a eșit în ceafă cât un ou. I-am pus mămăligă crudă și bubele au venit de au copt. A avut șapte cât un ou în cap și toate au spart. Când vedeam cum îi curg, am zis să-l ia mai bine Dumnezeu și l-a luat. Stă acum lângă Maica Domnului și se roagă pentru mine.

T. ARGHEZI

ANTON CEHOV

S'a certat cu femeia

— O întâmplare —

—Să vă ia dracu ! Vii dela serviciu flămând ca un câne, iar ele te hrănesc dracu știe cu ce ! Și nici nu poți face măcar o observație ! Dacă spui ceva, încep să sbiere, să plângă ! Să fiu de trei ori blestemat pentrucă m'am însurat !

Spunând asta, soțul trânti lingura de farfurie. Sări în sus și trânti ușa cu învierșunare. Femeea izbucni în plâns, își înfundă fața în șervet și ieși și ea. Masa era sfârșită.

Soțul se duse în cabinet, se trânti pe canapea și-și înfundă fața în perne.

„Dracu m'a împins să mă însor ! — se gândi el. — N'am ce zice, e bună „viața de familie !" Abia te-ai însurat și-ți vine să te împuști !"

Peste un sfert de oră niște pași ușori se auziră înaintea ușei.

„Da, așa se întâmplă totdeauna.. Te-a ofensat, te-a batjocorit și pe urmă umblă pe la ușă și caută să se împace... Pe dracu ! Mai degrabă mă spânzur, decât să mă împac !"

Ușa se deschise cu un scârțâit ușor și rămase așa. Cineva intră cu pași înceți și timizi și se îndreptă spre canapea.

„Bun ! Cere iertare, imploră, plângi... Jimblă cu unt o să primești ! N'o să capeți nici un cuvânt, măcar să mori... Pe dracu... Uite, dorm și nu vreau să vorbesc !"

Soțul își înfundă și mai tare capul în perne și începu să sforăie încet. Dar bărbații sunt tot atât de slabi caşi femeile. Ii poți îmblânzi și supăra cu ușurință. Simțind un corp cald la spinarea lui, soțul se apropie cu încăpățânare de spătarul canapelei și dădu din picior.

„Da... Acum se bagă în mine, se lingușește, se lipește de mine... In curând va începe să-mi sărute umărul, să-mi cadă în genunchi. Nu pot suferi gingășiile astea !... Totuși... va trebui s'o iert. In pozițiunea ei, e rău să se neliniștească. O s'o chinuesc vreo oră, o s'o pedepsesc și o s'o iert..."

Un oftat adânc se auzi chiar la urechea lui. Apoi al doilea, al treilea... Soțul simți pe umăr atingerea unei mânușițe.

„Ei, Dumnezeu cu ea ! O iert pentru ultima dată. Ajunge cât am chinuit-o, sărmana ! Cu atât mai mult, că eu sunt vinovatul ! Am stârnit o furtună întreagă din pricina unui fleac... Ei, ajunge, micuța mea !"

Soțul întinse mâna și îmbrățișă un corp cald.

— Puah !

Lângă el stetea cânele lui, „Diana".

Din rusește de L. HANCU



Cuvintele înțelepte și de spirit ale lui Rivarol

E mai ușor pentru fantazie să-și compună un infern din durere, decât un paradis din plăcere.

* * *

Omul nu se bucură de o libertate deplină, ci numai de o libertate de mâna doua; de pildă, e liber să mănânce dintr'o mâncare sau din alta, dar nu e liber să nu mănânce nimic.

* * *

Bunul simț e mai rar chiar decât probitatea.

* * *

Un om mediocru, dacă-și folosește bine timpul, cu îndemânare și răbdare, poate juca un rol și să facă vâlvă în juru-i.

* * *

Artă e, a suplini viața și realitatea prin perfecțiune.

* * *

Toată lumea se agită ca să găsiască în sfârșit odihna; dar sunt oameni atât de leneși că pun sfârșitul la început.

* * *

Ambiția și voluptatea au adesea acelaș limbaj. Cezar mărturisia, în culmea măririlor, că rugăciunile îi *gâdilă urechea*.

Am cunoscut o femeie care spunea amantului: — *Ah! cere-mi ceva!* Prinții parveniți se bucură mai bine de putere decât prinții ereditari.

* * *

Rivarol fu întrebat odată dacă nu mai iese prin lume: — Dece? Nu mai iubesc femeile și pe oameni îi cunosc prea bine!

* * *

Fratele lui Rivarol veni într'o zi să-l anunțe că a cetit tragedia lui M. F... — Nenorocitule! Și-ți spusesem doar că e un amic al nostru

* * *

Despre unul care-i desfigura cuvintele de spirit, repetându-le:

— Nu depinde decât de dânsul ca să nu mai fie cuvânt de spirit.

* * *

Nimic nu e mai absent ca prezența de spirit.

* * *

Câteva portrete din „Micul Almanah al oamenilor Mari".

Abatele Longchamps. Traducerea sa din Properțiu face mare cinste obiceiurilor sale.

* * *

M. Rosin. Madrigalurile sale frizează puțin epigrama și epigramele sale sunt puțin prea dulci: să fie cumva vina tipografului care a pus greșit titlurile?

* * *

Antoine Pierre Auguste de Püs, secretar particular al contelui d'Artois, etc. Acest tânăr poet, când cu d. Desprez, când cu Resnier, când cu Barrè, când cu talentul, când singur, a conceput, corijat și născut aproape o mie de piese de teatru. Poemul său despre armonia cuvintelor și slovelor a pus pecetia pe reputația sa. Acolo d. Q își târâie coada și se ceartă încet, etc.,. D. de Püs e cel dintâi poet care s'a gândit să dea o stare stabilă celor 24 litere ale alfabetului

* * *

Abatele Bèrardier de Battant a tradus pe Lucrețiu în versuri franțuzești; a parvenit — conform țintei sale lăudabile, să-l stingă pe acest poet periculos al anticității; așa trebuesc traduși toți acești atei.

* * *

Capul lui Mirabeau e un burete mare îmbibat cu ideile altuia.

* * *

Istoria Americei se reduce la trei epoci: gătuită de Spania, robită de Anglia și salvată de Franța.

* * *

Avem cu toții idei, cum avem cu toți obraji; totuși, puțini oameni au spirit și figură. Trebuie, pentru aceasta, o anumită ordine în trăsături și idei: îi trebuie mai ales gândirii varietate, noutate și mișcare.

* * *

Filosofii sunt mai anatomiști decât medicii: ei disecă și nu vindecă.

* * *

Există, neîndoios, mai mult spirit decât talent în lumea aceasta. Prin societate furnică oamenii de spirit lipsiți de talent.

* * *

Inima e partea infinită a omului; spiritul e limitat. Nu-l iubești pe Dumnezeu din tot spiritul, ci din toată inima. Am remarcat că oamenii lipsiți de inimă — și numărul lor e mai mare decât s'ar crede — au un amor propriu excesiv, o oarecare sărăcie de spirit, căci inima îndreaptă totul în om; sunt geloși și ingrați și nu trebuie decât să-i obligi ca să ți-i faci vrăjmași.

* * *

Nu se face istoria naturei. Dacă mi-aș pune în fiecare zi o mască, acela care mi-ar desemna toate măștile nu mi-ar face încă portretul.

* * *

Intr'o țară unde presa nu e liberă, sunt aleși să vegheze asupra librăriilor magistrații cari nu citesc de loc; căci s'a remarcat desigur, cu atât mai puțin a citit un om, cu atât socoate cărțile mai periculoase.

* * *

Cineva îi spunea lui Rivarol despre abatele Giraud, care compusese o comedie intitulată *le Bourgeois révolutionnaire*, că o găsește veselă: — Cred și eu, răspunse Rivarol, e omul cel mai trist al secolului său.

* * *

Pasiunile sunt oratorii marilor întruniri.

Povestea Voivodului Mâjer

Fuga prin munți

Fugarul de nea, înspumat, își poartă voivodu'
Spre munții prin care, în vremi de prigoană
Fugiră strămoșii
Alături de ciutele roșii!

Fugaru-i o stihie albă ce-aleargă prin văi,
Și văile 'n urmă rămân când dau de urcuș.
Acuma prin negrul brădet, își flutură albul de spumă,
Și trece pripit pescăruș
Prin râul ce-și svârcole trupul
In vadu-i de humă

Și drumul se face potică pe râpi spânzurată
Fugarul rămâne departe — nechiază prelung
Se duce voivodul și 'n urmă nu cată;
Chemările triste din vale
Ca suliți izbite prin zale,
In suflet împung.

Și peste cețoase prăpăstii din stâncă în stâncă
Sar sprintene, ciutele roșii, ca bulgări de jar.
Infiptă cu cerul în piscuri e-o taină adâncă.
Și cum se târâște voivodul
Cu norii pe praguri de stânci;
Gândește că albele pâcle
Sunt duhuri trimise de Domnul
Să-i meargă alături pe brânci.

RADU BOUREANU.

„Alte Siluete Literare și Artistice"

S'a pus în vânzare la toate librăriile noul volum intitulat *„Alte siluete literare și artistice"* ale scriitorului renan H. Eulenberg.

Elegant imprimat în atelierele „Viața Românească" acest al douilea volum cuprinde următoarele siluete :

Kant, Chopin, Watteau, Calderon, Walt Whitman, Rubens, Offenbach, Goya, Napoleon, Frederic Cel Mare, Rembrandt, Lassalle, Bach, Hans Sachs, Swift, Bismarck, Raffael, Mozart, Petrarca, Verdi, M-me de Stael, Michel-Angelo, Kotzebue, Brahms, Halevy, Iens P. Iacobsen, Haydn, Richard Voss, Petöfi și Beethoven.

Volumul *„Alte Siluete literare și artistice"* în traducerea d-lui C. Săteanu, cuprinde un bogat material literar de peste 320 pagini, este tipărit cu îngrijire pe hârtie velină și pentru a fi accesibil tuturor oamenilor doritori de literatură, muzică, sculptură, teatru și tot ce se înțelege prin cultură generală, el nu costă decât 50 lei exemplarul.

Comenzile se vor adresa la Tipografia „Albina" str. Săulescu No. 1 Iași.

Lucruri nouă despre Dostoevschi

Se știe că în Germania s'a hotărît scoaterea unei ediții mari și absolut complectă a tuturor schițelor, scrisorilor, memoriilor și carnetelor — toate inedite — rămase dela marele scriitor rus, Dostoievschi. Această ediție va apărea în 16 volume.

Primul volum (536 pagini) s'a și pus în vânzare, uimind lumea prin aspectul și prin conținutul său: căci nu adesea apar operele complecte ale unui mare scriitor, strânse și așezate cu atâta artă și dragoste față de autor. Ilustrațiile primului volum reproduc nu numai portretele ci și fotografiile caselor în care a locuit Dostoievschi; sunt fotografiate manuscrisele, lucrurile din casă și obiectele, care i-au împodobit mesele de scris. Ediția este excesiv de scumpă, și firma Miller și Eckstein din München nici nu speră desigur să obțină vreun beneficiu bănesc din vânzare. Direcția acestei edituri, n'a putut să fie mânată decât de o nemărginită dragoste pentru orice amănunt inedit asupra scriitorului care e cea mai frumoasă podoabă a literaturii rusești. Presa rusească din Berlin, Paris, Praga, etc., recunoaște că editorii ruși nu sunt și nici nu vor fi în stare să tipărească o asemenea ediție: societatea cultă rusească va fi nevoită să-l studieze pe Dostoievschi de-acum înainte după aceste 16 volume germane. Dealtminteri, la fel s'a petrecut lucrurile și cu operele celebrului patriarh rus Nicon († 1681) — acest reformator îndrăzneț, raționalist — cosmopolit și pravoslavnic, editat cu un lux uimitor, în 6 volume, în englezește, de Palmer — pentru uzul și studiile.... rușilor.

Reproducem mai jos o scrisoare trimisă în 1873 de Dostoievschi, Marelui Duce Alexandru — țarul Alexandru al III-lea de mai târziu (1881—1894), — împreună cu volumul romanului „Dracii („Posedații"). Acest roman a provocat pe atunci cele mai înverșunate atacuri din partea criticii literare; autorul a fost acoperit de cele mai violente insinuații și acuzațiuni din partea celor „din stânga", dar nici cei „din dreapta" n'au vrut să-i ierte lui Dostoievschi stabilirea măestrită a procesului prin care autocrații și sadiștii reacționari și revoluționari apar absolut înrudiți și identificați. Fiecare nouă reaprindere a curentelor violente revoluționare și reacționare din Rusia, provoca atacuri întețite contra lui Dostoievschi, chiar după moartea lui. Astfel a fost mai ales în 1905—1906, după războiul ruso-japonez, urmat de deslănțuirea primei revoluții — și după înăbușirea ei. Inverșunarea tuturor categoriilor și grupurilor sociale, — angajate în ură, în luptă și în deviza „totul e permis",— se îndrepta împotriva ideilor lui Dostoievschi într'un mod atât de accentuat, încât în 1916 ministerul de interne și departamentul poliției au crezut necesar să retragă romanul „Dracii" din circulație, iar în 1918 guvernul sovietic l-a și retras. Insă în ultimii ani ca și în tot cursul gândirii politice rusești, cu adevărat conștiente, acest roman a fost considerat de mulți ca o profeție genială asupra Rusiei și a Europei.

E foarte curios, cum însuși Dostoevschi își dădea seama de această însemnătate a operei sale. Și lucrul acesta apare în chip surprinzător manifestat cu o excepțională putere de teoretizare în scrisoarea adresată în 1873 Moștenitorului tronului Rusiei. Deși scrisă în termeni extrem de respectuoși, scrisoarea aduce cu tot conservatismul fondului, o strălucită expunere a antitezei: Rusia — Europa.

Iată această scrisoare ;

Alteță Imperială,
Mărite Domn,

Binevoiți a-mi acorda cinstea și fericirea de a vă oferi o operă a mea.

S'ar putea să numim această operă —o explorare istorică al cărei scop este să descopere isvoarele izbucnirii unor fenomene și evenimente îngrozitoare în sânul societății noastre rusești — atât de stranii și de ciudate — cum este de pildă mișcarea stârnită de Neceaev*).

Punctul meu de vedere este că această mișcare nu e nici întâmplătoare și nici străină întregei structuri sociale a țării noastre: ci, dimpotrivă, e mai degrabă o urmare directă și nemijlocită a ruperii radicale, produse între cultura actuală rusească și rădăcinile istorice, intime ale vieții organice a poporului rus.

Până și cei mai talentați exploratori ai desvoltării noastre pseudo-europene și-au format de mult convingerea că pentru Rusia ar fi o crimă să se gândească la independență și la un tradiționalism original (Unsprunglichkeit). Cel mai grozav fapt e că acești oameni au în mod convențional, dreptate: odată ce ne numim cu mândrie europeni, ne-am și separat prin aceasta — de ceeace constitue caracterul nostru special de ruși. (Russentum).

Copleșiți și speriați de ideia că rămăsesem departe în urma Europei, noi am uitat, că suntem Ruși și că în esența, în adâncul, în problema spiritului rusesc — noi păstrăm poate, facultatea și talentul de a aduce în lume o nouă lumină, dacă vom ști să ne înțelegem tradiționalismul original (Unsprunglichkeit) al desvoltării noastre.

Trebue să recunoaștem că nu vom deveni nici odată o națiune mare, capabilă să producă și să dea lumii o valoare, — decât atunci când vom purta în noi orgoliul (Hochmut), recunoașterii însemnătății noastre în lume și însemnătatea noastră ca națiune.

Am uitat de mult, cum toate națiunile mari au putut să-și ducă puterile spre o desvoltare deplină, — numai și tocmai prin faptul că și-au pus toată încrederea într'însele, în propria lor forță. Astfel și nu altfel, aceste națiuni au adus omenirii câte un bun — fie acest bun numai o rază de lumină — tocmai prin faptul că ele rămâneau un timp oarecare — orgolioase, neschimbate, independente, consecvente, persistând să fie ceeace au fost dela început.

Și iată: să te gândești astăzi astfel în Rusia și să te pronunți în acest sens — înseamnă să fii respins, înstrăinat și desmoștenit (verstossen).

Și, desigur nu se poate nega că cei mai eminenți predicatori ai falimentului nostru național, și-ar întoarce fața ei, cei dintâi, dela cauza lui Neceaev. Belinschi și Granovschi ai noștri n'ar crede dacă li s'ar spune că ei sunt părinții Neceaevilor. Iar eu am vrut, în opera mea, să evidențiez asemănarea acelei idei, care trece de la părinți la copii, și e dusă mai departe de aceștia din urmă. Am vrut... Sunt departe de o reușită deplină, însă am lucrat în lumina unei conștiințe depline și curate.

Imi permit să sper, că Alteța Voastră Imperială, Moștenitor al celui mai înalt tron din lume și viitorul stăpân al pământului rusesc, — vă veți uita măcar în treacăt la experimentul meu, la încercarea mea atât de slabă, însă (o știu !) conștiincioasă — de a zugrăvi, într'o formă artistică, fenomenul cel mai periculos și mai bolnăvicios al civilizației noastre contimporane—al acestei civilizații stranii, nefirești, neindependente, — dar care mai domnește încă în Rusia.

Rămân cu sentimentul respectului meu nelimitat și cu recunoștință, al Alteței Voastre Imperiale, cel mai credincios și devotat servitor. Teodor Dostoievschi.

*) Prima serie (1870—1872) de asasinate politice, care n'au țintit numai la exterminarea marilor demnitari, ci a profesat suprimarea, oriunde și oricând, a autorităților mari și mici.



ALEXANDRU NEWEROW

Vreau să trăiesc

Ne-am oprit într'un sat mic din stepă. Şed pe bancă în faţa casei şi mângâiu spatele unui câine mare, cu păr lung. Câinele e sbârlit şi urât, dar părul său lung de pe spate a strâns în el căldura soarelui şi-mi este plăcut să stau plecat peste el. Când şi când cade câte o picătură de pe acoperiş pe umerii mei. In curte strigă supărate gâştele. Un mânz nechează cu glas subţire, găini cotcodăcesc. In faţa ferestrelor stau tunuri, cu gâtul rece de oţel întins departe. Cai asudaţi, deshămaţi şi înşeuaţi, mestecă fân. Un părăiaş aproape secat îşi duce iute apa.

Şed acolo, îmi las capul cărunt în voia soarelui de Aprilie, privesc ţesătura ruptă a norilor albăstrii, cari plutesc peste pământul desgheţat, negru. Urechile mele n'au asurzit de sgomotul tunurilor. Aud strigătul supărat al gâştelor, cotcodăcitul vesel al găinilor. Incet, prevăzător cad când şi când picături fără sgomot...

E primăvara mea de răsboiu.

Poate cea din urmă... Ascult sgomotele, strigătele, cari întâmpină tânăra primăvară de April. Inima mea e turburată.

Acasă e nevasta mea, doi copii. O odae mică, urechi ascuţite ascultă încordate paşi târzii, seara. Acolo sunt aşteptat, acolo poate m'au îngropat de mult deja. In timp ce contemplu părăiaşul la picioarele mele, vrăbiile ce ţopăie în faţa afetelor, îl văd pe fiul meu Serioşca cu obrajii palizi, fără sânge. pe Nuşca cea de trei ani cu panglica albastră deschis în părul auriu ciufulit. Ei şed pe scândura ferestrei, lipiţi unul de altul şi privesc prin geamurile desgheţate. Mă caută printre trecători, aşteaptă să vin şi să-i iau în braţe. Cei doi pici trişti îmi umplu inima cu amărăciune părintească... Scot din buzunar o scrisoare veche, răscitită. Nevastă-mea mă consolează.

„Imi vine greu, dar nu plâng... Stăpâneşte-te şi tu!..."

Dar când am părăsit casa, ea spuse:

„De ce te duci voluntar? Te-ai săturat de viaţă?"

Mă temeam de vorbe nechibzuite. Mă temeam, că nevastă-mea nu va înţelege dragostea mea de viaţă.

Pe obrajii ei se rostogoliau lacrimi. Ii trădau durerea, dragostea şi grija, dar picioarele mele nu tremurau. Acum mă încurajează nevastă-mea.

„Rezistă! Nu avea grije de noi!.. Am multă răbdare, isprăveşte cu toate...

Alături o scrisoare dela Serioşca. Incă nu se pricepe să scrie litere, mâsgăleşte linii, bastoane, cercuri şi covrigi pe hârtie, şi deasemeni un tufiş mic cu ramuri răsfirate şi fără frunze. Dedesubt o lămurire dela mamă:

„Inţelege-o cum vrei..."

Eu înţeleg semnele lui Serioşca.

Citiam scrisoarea aceasta pentru întâia oară în timpul unui marş, mergând spre un atac, şi beţele şi covrigii mă priviau cu ochi limpezi, încurajatori. Le sărutai în taină ca să nu mă râdă camarazii, îmi încărcai arma şi zisei:

„Du-te, tată! Du-te!..."

Şi acum gândesc tot aşa.

Nu de plictiseală sau fiindcă sunt bătrân, mă duc să mor; şi nici fiindcă m'aşi fi săturat de viaţă. Nu. Vreau să trăesc!... Depărtările proaspete de primăvară, nemăsurate, zorile şi amurgurile tihnite, sborul depărtat al cocorilor, murmurul pâraielor în albii, toate acestea mă exaltă... Plin de dragoste cuprind eu cu privirile mele fiece nor, fiece tufiş, şi totuşi merg să mor... Mă duc spre moarte hotărît şi liniştit. Ea vine în sbor, împreună cu focurile grele de artilerie, cari fac să crape pământul desgheţat, împreună cu împuşcăturile dese de armă, cari fulgeră cu un fum albăstrui. O văd ascunsă în amurg înapoia fiecărui tufiş, pândind înapoia fiecărui deal, şi totuş merg fără şovăire.

Mă duc să mor, fiindcă vreau să trăiesc...

N'o pot exprima mai simplu, cu alte vorbe, dar înconjurat de moartea rânjitoare, nu dau în lături mâinile reci cari se întind după mine. Şi nici ochii copiilor nu mă reţin. Momentan ei nu-s plânşi. Mai râd încă de bucurie copilărească, şi mă apasă închipuirea că ochii aceştia luminoşi, cari râd ar putea fi odată tot aşa de turburi cum erau ochii mei pe vremea când, e mult de atunci, eram copil... Nu ştiu, câte lacrimi au plâns ochii mei, mâinile cui mângâiară părul meu lung... Un lucru mai ştiu: ochii mei erau bătrâni, plini de grijă... Nu puteau râde, nu ardeau în focul veseliei copilăreşti, nu vedeau soarele, care mi-e atât de aproape acum...

Când m'am născut, odăile mari, spaţioase, erau ocupate de alţii, de „cei fericiţi." Eu şi mama mea căpătarăm un colţ umed de pivniţă. Mama era spălătoreasă. Primul lucru ce zări, când ochii mei începură să priceapă, fură ismene şi cămăşi ude, spânzurate pe frânghii. Soarele îl vedeam rar. Pe tata nu l-am văzut niciodată. Cine o fi fost? Poate un cismar. Poate un bătrân, tăcut, evlavios din clasa negustorilor, care seara aprinde candela în faţa icoanelor. Sau un funcţionar de stat, beţiv!

Mama bea.

Soldaţi, hamali, căruţaşi cu cămaşa ruptă, vagabonzi şi hoţi de buzunare veniau la dânsa în colţul ei. O băteau câte odată, cum baţi un cal sleit de vlagă, o îmbătau până la inconştienţă, apoi o svârliau stupidă pe pat, fără să ţină seamă de prezenţa mea...

Noi eram „nefericiţi". Mama îmi zicea adesea:

„Suntem „nefericiţi, Waska! Mori, băiatul mamii!"

Dar nu murii. In căutarea câştigului venii printre tot felul de oameni. Nu găsii nici dragoste, nici duioşie, nici o privire caldă. Crescui ca un căţeluş. Când eram bătut, plângeam. Când eram mângâiat, râdeam. Nu ştiam de ce noi eram nefericiţii şi ceilalţi fericiţii. Ridicam adesea ochii mei bătrâni, îngrijoraţi către cerul înalt, albastru. Se zicea că acolo locuieşte bunul Dumnezeu, care îndreaptă viaţa oamenilor spre bine. Vroiam aşa de mult, ca cineva să-mi îndrepte şi mie viaţa spre bine, şi rugându-mă îmi ridicam ochii spre cerul înalt, albastru. Bunul Dumnezeu nu-mi dădu nici un răspuns, nu văzu ochii mei bătrâni, plânşi...

Viaţa însăşi îmi dădu răspunsul şi mă învăţă. Ea îmi destăinui adevăruri aşa de hotărîte încât, când prinsei înţelesul ei, încetai să mă mai rog... Inţelesei: nu întâmplător şi nu prin voinţa unui singur om eram noi în colţul de pivniţă, ci prin voinţa tutulor acelora cari ocupau odăile luminoase, spaţioase de deasupra noastră. Prin voinţa unei clase întregi, din cauza căreia sute de mii, milioane de oameni trebuiau să se înghesuiască ca dobitoacele în gunoiul pivniţelor întunecoase...

Inţelesei şi pe mama, pe care o loviau în dinţi, şi motivul fatal care o silia să se culce cu „prieteni" în prezenţa mea. Când ochii îi erau lucizi, vedeam în ei o astfel de suferinţă, un zâmbet aşa de blând, de mamă, încât inima mi se frângea de dragoste şi milă. Fiindcă era tânără şi frumoasă, sărăcia şi lipsa de sprijin o goniau pe stradă, în lumina felinarelor reci.

Inţelegeam multe.

Şi mai cu seamă înţelesei că în lumea aceasta, care era bogată în frumuseţe şi belşug, trăiam ca un muncitor cu ziua, ca un câine sănătos, slugarnic, care mânca fărâmiturile... Incepui să muncesc dela şapte ani. Lucram zi cu zi, şi totuşi sunt sărac ca un cerşetor, nu-s decât o bucată de gunoiu. Viaţa mea e aşa de rău şi aşa de prost întocmită, încât mă vor arunca din casă ca pe un gunoiu, îndată ce forţa braţelor mele paralizează, îndată ce tăria pieptului meu scade... Eu, care creez valori, nu am ca om nici o valoare, şi cei cari dispun de muşchii mei, mă vor face de ocară, îndată ce boala m'ar lega de pat, îmi vor face de ocară şi copiii, svârlindu-i pe strada fără inimă a marelui oraş.

Şi acum, când văd liniile şi covrigii lui Serioşca, dragostea mea pentru dânsul mă duce la luptă. Şi nu şovăiesc. Dragostea pentru mama mea batjocorită dă putere picioarelor mele... E dureros pentru mine când îmi închipui că Serioşca va ajunge un căţeluş întocmai cum am fost eu, că va ajunge un muncitor cu ziua fără patrie ca mine, care-şi închiriază eftin muşchii săi sănătoşi. E dureros pentru mine să mă gândesc la mica Niuska cu panglica albastră deschis în părul de aur, ciufulit...

Numai la gândul că fiica mea vreodată, în loc să râdă, îşi va strânge buzele veştejite, subţiri, îşi va pleca ochii cu ruşine şi va păşi cu paşi nesiguri în lumina felinarelor reci, numai la gândul acesta inima aproape că-mi sare în bucăţi...

Nu zăresc armele îndreptate asupra mea. Nu aud împuşcăturile cari pârâie... Incleştez dinţii. Cad la pământ, mă târâi în patru labe, mă ridic iar, înaintez... Nu există moarte... Şi nu există nici soare moleşitor de primăvară... In inima mea înfloreşte o altă primăvară... Plin de un îndemn tinerese, de nestăpânit, nu aud glasul ispititor al primăverii, ci glasul mamei mele:

„Du-te, băiatul mamei! Du-te!"

Vreau să trăiesc, şi de aceea trebuie să cucerese zilele cu soare pentru mine, pentru Serioşca şi Niuska şi pentru toţi cei ai căror ochi bătrâni, plânşi nu mai pot vedea, prin luptă...

Mâna mi-este deja străpunsă, dar aceasta nu-i cea din urmă jertfă. Ori voiu rămânea pentru totdeauna în câmpiile desgheţate, înecate în soare, ori mă voiu întoarce acasă ca învingător... Un alt drum nu există... Şi vreau să trăiesc. Vreau ca Serioşca şi Niuska să trăiască şi să se bucure, ca întregul nostru cartier, svârlit de cei de sus în groapa cu gunoiu a vieţii, să trăiască şi să se bucure...

Şi deaceia, fiindcă vreau să trăiesc, deaceia nu există alt drum, mai simplu şi mai uşor. Dragostea mea de viaţă mă duce la luptă.

Calea mea e lungă.

De multe ori mă vor mai saluta zorile, amurgurile peste câmpuri, dar tristeţea mea e lumină, şi-mi dă putere.

Aceasta este calea mea...

Cu LEI 60 ori-cine poate avea 10 VOLUME din BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"
cea mai distractivă, mai instructivă şi mai răspândită bibliotecă de popularizare din ţară. Trimitem GRATUIT catalogul volumelor apărute. Editura „Adeverul". Sărindar 7-11 Bucureşti.

Mutare

de GEORGES RODENBACH

N'am să uit niciodată impresiile mutării acesteia din urmă; cei care-şi schimbă des locuinţa, se oţelesc; nu sunt durerea ruperii şi a despărţirii. N'au vreme să se lege de locuri. Eu, trăiam aici de zece ani. O bucată întreagă din viaţa mea avea să dispară, să se cufunde, par'că, în veşnicie. Câte amintiri stau pe pereţi, ca nişte cununi veştede! Câte iluzii din tinereţe căror vremea le-a şters strălucirea, şi totodată câte poleieturi din salon nu sunt acum înegrite! Iar chipurile care s'au privit în oglinzile astea, sunt moarte acum sau duse de pe locurile acestea; am să le văd arătându-mi-se pentru cea din urmă oară, caşi cum n'ar mai exista pentru mine decât numai colo în oglindă.

Era în toiul căldurilor de Iulie. Eram şi cam bolnav, şi gata să mă emoţionez ca o sensitivă. Mutarea aceasta mi-a fost ca o moarte, ca o repetiţie de îngropăciune.

Cu prilejul mutării voisem să pun rânduială în hârtii, manuscrise, scrisori, care se tot adunase de ani de zile la întâmplare, prin sertare. Scrisorile mai ales, sosite zilnic, ca fluxul mării, val cu val. O parte trebuiesc rupte, altele împărţite, alese, şi prin urmare recitite. Ah, recitirea scrisorilor vechi! Tot trecutul se trezeşte şi-ţi apare incolor şi cu faţa plânsă, parecă, hârtia îngălbenită seamănă a rufă veche. Şi cerneala palidă pare că vrea să dispară. Ah! scrisorile vechi! Rufărie de copil mort! Haine de zestre regăsite în văduvie, dormind păturite.

Reciteam... Câte lucruri pentru care te-ai pasionat, te-ai exaltat, te-ai necăjit, îţi par acum deşarte şi depărtate, câte par caşi cum n'ar fi fost! şi scrisorile de dragoste, încă mai deşarte! Te credeai fericit că iubeşti. Şi găseşti numai îngrijorare, turburări, mustrări, dureri; şi colea, crezi că cerneala e palidă de pe urma lacrimilor. Adevărat? Asta a fost dragostea? Şi în aceeaşi cutie, rămăşiţi ridicule, o panglică, un inel, un trandafir uscat — o fantomă de floare. Scrisori şi iar scrisori. Şi aceiaşi trebuinţă de a reciti, te ţine ca nişte friguri care-ţi reped grăbit sângele în obraz. Ai vrea, par'că, să-ţi refaci trecutul cu toate scrisorile astea... Castel de hârtie!

Făcând rânduială într'un sertar mi-am găsit toate amintirile de familie, toată copilăria. Mai ales portrete; mai întâiu d'ale mele, unul de când eram de şapte ani, altul dela cincisprezece ani, chipurile mele de altă dată — chipuri de la vrâsta primei cumenicături — deci şi sufletele mele de altădată. Pe urmă, alte portrete: ale mamei, ale tatei! Ah cum m'au cufundat în durerea de atunci de când au murit. Ii văd iarăşi vii, fericiţi, colo în casa încăpătoare din provincie, iar eu, copil, sunt lângă dânşii. Astea toate au trecut, s'au isprăvit într'un cimitir din marginea oraşului, cu numele lor, numele *meu*, pe piatra mormântului. Şi alte amintiri, de mai de mult încă: hârtii de familie, genealogii, foi de serviciu ale străbunicului care fusese militar, brevete de decoraţii, acte judecătoreşti, manuscrise de cărţi, vieţi din trecut pe care le regăseam, le reclădeam bucată cu bucată, cu bucuriile, luptele, gloriile şi tristeţele lor. Şi mă gândii: odată şi odată, fiu-meu o să răscolească toate astea — ce puţin rămâne din atâta zbucium! — şi încă ceva în plus, viaţa mea, puţină hârtie adăugată la grămada aceeasta! Suntem nimica toată. Ce puţin loc ţine o viaţă de om. Mi-am dat seama acum mai clar, când am văzut valiza mică plină de tot ce alesesem. Era uşoară cât un cadavru de copil.

Pe când mă pregăteam aşa de plecare, şi cum n'a veam prea mult de lucru, am putut lua seama că, peste drum, o fată stetea pe balcon şi plângea. O văzusem deseori mai înainte, blondă, cu faţa plină de blândeţe, şi, pe cât se părea, fericită. Mă gândii: nimeni nu-i fericit. Avea şi ea necazuri, de vreme ce plângea. Seara, am înţeles.... Pe când se înopta am văzut-o, tot plânsă, pe balcon, cu alte două sau trei persoane din familia numeroasă care locuia acolo. Toţi aveau în mâni cununi de înmormântare, mănunchiuri de flori, buchete legate cu zăbranic — le scoteau la aer, ca să nu veştejească. A murit cineva dintr'ai lor? Era un mort în casa din faţă! Avem să dormim, cu mortul acesta peste drum! Gândul acesta mi-a făcut frică. Şi pe urmă îngroparea! De nu s'ar întâmpla tocmai odată cu mutarea mea!... Ce lipsă de noroc, să pleci cu impresii ca acestea din strada în care ai locuit multă vreme, de care-ţi rămâne legată o parte din viaţă! Noaptea am dormit rău... Candela în odaia mea, îmi părea că veghiază pe mortul din faţă. Umbra flăcării nesigure făcea să se mişte pe tavan o fantomă.

Dimineaţa, am văzut la uşa de peste drum draperii albe. Aşa dar, azi e îngroparea! Noroc! N'o să fie odată cu mutarea mea, hotărîtă pe a doua zi. Incep iar să împart, să aşez, să aleg hârtii, cărţi, manuscrise, jurnale, articole vechi, poezii vechi, schiţe părăsite, condamnate, şi iar scrisori dela prieteni care trebuiau păstrate, ca să-mi aduc aminte mai târziu, ori să mă consolez, în ceasul trădărilor şi a inevitabilelor slăbiri ale prieteniilor. Câtă vreme ţine — un prieten scump? Ce tristă-i viaţa! Totul e trist. Şi apoi moartea! O vedeam acum, în faţă, o vedeam bine de tot, fiindcă dela ferestrele mele se scosese perdelele — ferestrele erau acum goale.

Dindărătul draperiilor dela uşă se vedea cosciugul, în sală. Se apropie ceasul înmormântării. Pe trotuar, un roiu alb de fetiţe, în haine ca de prima cumenicătură. Atunci mi-am dat seama de tot. Mi-am adus aminte lucruri care îmi pierise din gând, de pildă, o tuse slabă pe care o auzeam deseori, seacă şi adâncă, şi despre care, auzind-o, gândisem: Asta e o tuse rea! Imi adusei aminte că, primăvara trecută, într'o seară fusese lume multă la masă, în casa aceia. Luasem seama, fiindcă cei mai mulţi musafiri erau fetiţe în rochii albe. Imi zisesem : e masă după prima împărtăşanie. Şi privisem multă vreme. Era curat şi blând, rochiile acelea de muslin în lumina lămpilor, colo peste drum. Astăzi fetele în alb iarăşi au venit. O, e fetiţa care se împărtăşise atunci când s'a dat masa. Dânsa e moarta.

Inmormântarea s'a pornit, albă toată, sub soarele de vară. Peste cosciug, pânză albă. Şi o grămadă de mănunchiuri de flori albe, de cununi palide ca lumina lunii, iar prinprejur fetiţele se mişcau mlădios ca nişte lebede. Dindărăt, o turmă neagră, zăbranic întunecat, toată durerea neagră a părinţilor, a celor care ştiu viaţa. Multă vreme am privit după mort.

Dar peste câteva minute, căruţa verde a pompelor funebre a sosit ; şi într'o clipă oamenii au scos dela uşă draperiile cu tăbliţa, le-au desfăcut şi le-au păturit; au luat sfeşnicile, catafalcul, toate mărunţişurile acestei bisericuţe călătoare. Aproape pe loc, n'a mai fost nimic, nici o urmă de mort şi înmormântare. Casa nu se mai deosebea de celelalte. Oamenii dela pompele funebre lucrase iute, ca nişte hamali pentru mutat. Da. Moartea e mutare.

Şi mutarea un fel de moarte. Am simţit bine asta a doua zi. Noaptea dormisem rău. Spre ziuă, dormeam pe jumătate, muncit de vise pe cari nu le poţi deosebi de realitate, granițe nehotărîte ale sensaţiilor, clar-obscurul conştinţei. Auzeam paşi; credeam că sosise camionul şi hamalii, să ne mute. Dar, aducându-mi aminte înmormântarea de eri, mi se părea că văd şi dricul şi dricarii... Au să greşească... Hamalii luau cosciugul, dricarii intrau la mine să ia mobilele. M'am deşteptat dintr'o dată, cuprins de mare frică. Am deschis fereastra; aierul tare al dimineţii mi-a şters toate aceste, din faţă şi din suflet.

In adevăr sosise camioanele, şi poposeau în strada pustie. Peste o clipă au intrat hamalii. Şi atunci, cu iuţeala nemiloasă şi automatică a oamenilor tari şi care nu gândesc, au apucat mobilele, scaune, tablouri, saltele, cărţi, lucruri de artă, toate amintirile, toată viaţa mea, care s'a coborât, s'a rostogolit pe scări.

Mi-am adus aminte de dricarii care, peste drum, cu aceiaşi neînchipuită iuţeală, vârâse în căruţa lor toată parada morţii. In clipa asta se întâmpla acelaş lucru cu viaţa mea. Asta îmi era viaţa? Aşa puţin loc îi trebuia? Astea-s mobilele mele? Ah, urîte sunt aşa, în îmbrăcămintea lor de pânză, acoperite cu ţoale, prăfuite, grămadă una peste alta, în lumina crudă a zilei.

Da! E întocmai ca o îngropare, îngroparea unei părţi din viaţă, — şi mobilele mele steteau ticsite lângă uşă, ca nişte rude sărace. M'am gândit înc'odată la îngroparea de eri. Un mort e totdeauna urît. Fetiţa cu tusea cea seacă trebuia să fie urîtă, şi ea, în cosciug.

Curând, totul a fost gata. Locuinţa mea era goală.... N'o mai cunoscui de loc... Nimic din mine nu mai era în ea. Indată a fost ceeace era în ea însăşi. Jos, intrarea s'a golit şi ea repede. Nu mai rămăsese în ea nici urmă de viaţa mea, aşa cum dincolo nu rămăsese nici urmă de moarte.

Când a pornit camionul, a întors colţul şi a dispărut, a fost caşi cum un dric ducea timpul trăit acolo, cei zece ani (vârsta fetiţei din faţă) morţi şi ei.

Din franţuzeşte de Z.

Cărţi cari trebuesc citite:

recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1 (Fundaţia Carol I)

CARŢI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson, 1 cu 200 Lei.

In curând va apare în editura „Bibliofila" PARLAMENTUL IN CARICATURA, un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului A. Mărculescu.

CARŢI FRANŢUZEŞTI:

Marcel Rouff, Sur le quai Wilson. A. Wautier d'Aygalliers, Les Disciplines de l'amour. Ferdinand Antoni Ossendowski, L'ombre du sombre Orient. Georges Girard, La vie de Lazare Hoche. Jacques Sindral, Talleyrand. Guy de Pourtalès, La vie de Franz Liszt. Dr. A. F. Legendre, La civilisation chinoise moderne. Antony Babel, La Bessarabie, étude historique, ethnographique et économique. Edouard Montet, Histoire du peuple d'Israël depuis les origines jusqu'à l'an 70 après J. C. Henry Sandelevici, La vie des mammifères et des hommes fossiles, déchifrée à l'aide de l'anatomie et de la physiologie comparées de l'appareil masticateur. Rome, Trecutul şi prezentul. (Număr special din Studio). Cartel et C-ie, caricatures inédites de Sennep.

CARŢI BIBLIOFILE:

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissonier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CITIŢI: VIENT DE PARAITRE, revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360

CARŢI GERMANE:

Zoltan v. Franyo, Eine Herbstsymphonie rumänischer Lyrik. Reymont W. Die poln. Bauern. (Premiul Nobel). Gide A. In den Verliessen des Vatikans. Proust M. Tage der Freuden; Der Weg. zu Swann. London F. Ein Sohn der Sonne. Iensen F. V. Das Rad; Der Gletscher; Kolumbus. Sudermann H. Der tolle Professor. Zimmer H. Kunstform u. Yoga. (Pe baza literaturei ezoterice tantralor). Walter G. Zur Phänomenologie der Mystik. Martens P. Ch. Geheime Gesellschaften. Beyer, Dr. B. Das Lehrsystem der Gold-u. Rosenkreuzer. Wolfstieg Aug. L. F. Werden u. Wesen der Freimaurerei.

Langenscheidts Handbücher für Auslandkunde. Land u. Leute in: Nordamerika, Südamerika, England, Frankreich, Spanien, Italien.

Langenscheidts Handbücher der Handels Korrespondenz. Englisch, Französisch, Spanisch, Italienisch, Russisch. Metoula-Sprachführer: Esperanto.

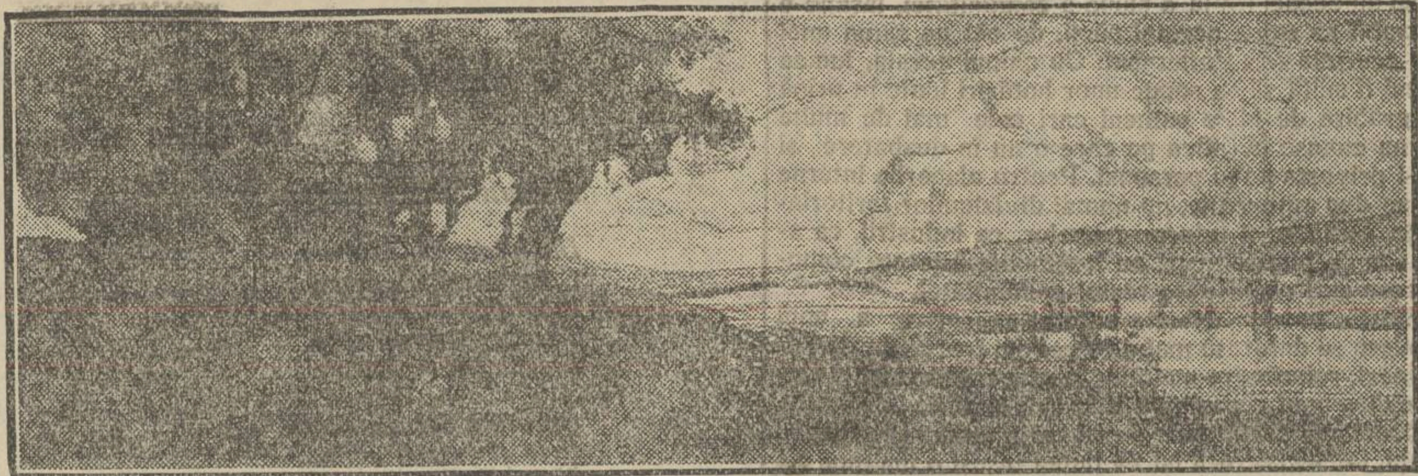
PENTRU TINERIME:

Der gute Kamerad; Das Kränzchen; Das neue Universum; Kränzchenbibliothek; Kameradbibliothek.

Afară de cărţi de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogata colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson, 1 se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

A apărut faimoasa capodoperă de
H. de BALZAC
— Cel mai genial romancier modern: —
HANUL ROŞU
— UN MIC ROMAN ZGUDUITOR —
în „Lectura" No. 87
— Floarea literaturilor străine —
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

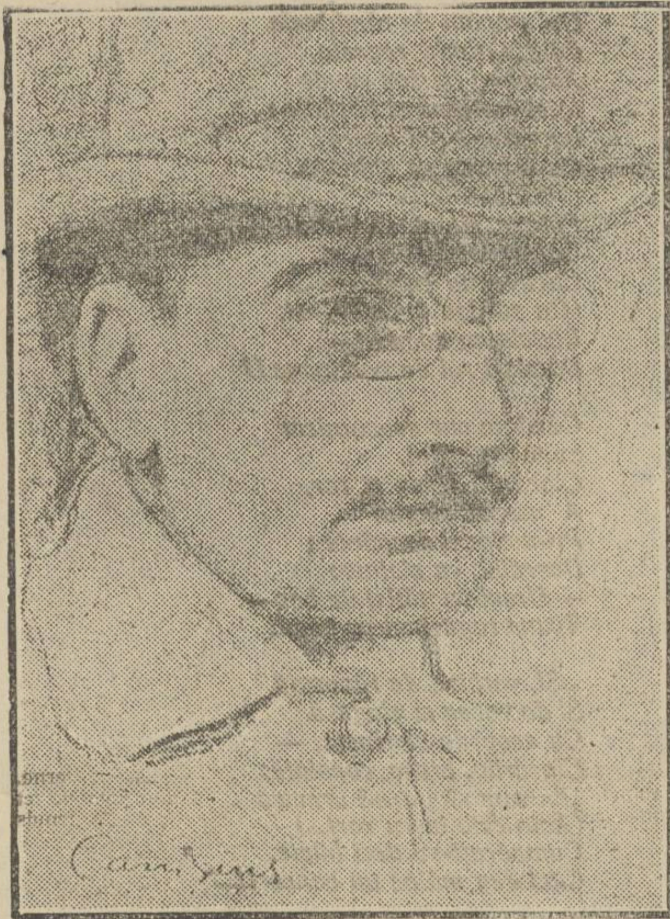
MIHAIL SADOVEANU
Dumbrava minunată
Edit. „Universala", Alcalay
PREŢUL 60 LEI



RICHARD CANISIUS

In plastică gravura ocupă un loc aparte, nu pentru că genul implică principii superioare și distincții severe de artă, dar fiindcă există de cele mai multe ori între procedeul policrom al pictorilor și bicromia, alb—negru, a celor cari gravează cu ajutorul acelor, al acidului nitric sau al daltei, diversități și tehnice și temperamentale. De aceea se și spune că lucrările în alb și negru vădesc mai de grabă defectele decât calitățile artistului.

In artă însă, nu există ierarhie și nu trebuie să existe genuri inferioare. Gravura a fost reprezentată la clasici ca și la moderni, prin nume cari au rămas.



Autoportret

Pentru istoric și procedee se pot cerceta cu folos lucrările unor: Buonaccorsi, Struck, Fraipont, Jules Adeline, Motteroz, H. de la Borde, Lostalot, Béraldi, etc.

Gravura lasă artistului o mare libertate de execuție, dar ea are reguli cari trebuiesc totuș urmate, întrucât calitatea materialului modifică rezultatul tehnic, aproape fără voia artistului.

Vom nota foarte sumar principalele procedee de gravură, urmând ca cei ce vor dori o mai largă inițiere să se adreseze lucrărilor de specialitate amintite.

Gravura în aquaforte se realizează pe o planșă de metal (cupru), de dimensiune voluntară. Prepararea metalului se face netezindu-l și curățindu-l de petele grase, cu *„blanc d'Espagne"*. Apoi planșa e încălzită egal pe toată suprafața și e acoperită cu *vernis* în mod uniform, cu ajutorul unui tampon de mătase ori de piele. Suprafața vernisată se afumă după aceea la flacăra unei lumânări. Planșa trebuie să fie încă destul de caldă pentru ca fumul să pătrundă în vernis. Se lasă apoi planșa să se răcească și să se usuce.

După prepararea destul de migăloasă a planșei, intervin condițiuni de *instalare* în raport cu nevoile de uscăciune, umezeală sau lumină. Desenul e săpat în linii largi; hașurile însă nu ar realiza decât un efect rece, monoton, incolor, dacă gravarea n'ar fi complectată și radiațiunile amplificate prin aplicarea soluției acide pentru diferitele stări succesive. Incrustările mai accentuate în lucrări în cari se cere o expresivitate deosebită, nu se pot obține de cât cu stăruință și abilitate.

Gravorul întrebuințează în locul peniței unelte speciale, iar lucrul său e absolut la fel cu cel pe care l-ar face cu penița sau cu creionul: în loc să deseneze direct pe hârtie, sapă trăsături cari descoperă arama. Degradările de tonuri și îngroșările necesare sunt mult mai greu de realizat decât în peniță sau în creion.

Inainte de a începe gravarea, debutantul trebuie să știe două lucruri: mai întâi, că desenul cu acul îi va descoperi linii strălucitoare pe un fond negru, un soi de desen negativ într'un cuvânt, căci toate liniile albe de pe verniul afumat se vor traduce prin linii cari se vor detașa în negru de pe fondul aramei, când va pătrunde într'însele cerneala de tipar; — și al doilea, că subiectul va apărea invers pe hârtie: profilul desenat pe planșă cu capul întors spre stânga, va fi în reproducere cu profilul spre dreapta. De obicei, desenul pe care artistul vrea să-l reproducă, se așează în fața unei oglinzi, și se gravează după imagina din oglindă. Când însă, artistul voiește să lucreze o aquaforte originală, *calchează* mai întâi desenul cu penița sau cu creionul, cu ajutorul unei hârtii vegetale, apoi întoarce foaia: o așează pe planșa vernisată fixând-o la colțuri cu mici etichete gumate, și pune o bucată de hârtie unsă cu *sanghin* între calc și aramă, cu sanghinul spre vernis. Apoi repetă încetișor liniile desenului, care va reapărea roșu pe fondul negru.

După ce verniul s'a uscat complect, planșa e introdusă în baia de acid, pentru a se face ceeace se numește *morsura*. Operațiunea luând sfârșit planșa e curățită și se poate începe imprimarea. După nevoie, procedeul se poate repeta și desenul poate fi retușat direct cu *brunisoarul* sau cu *„acul rece" (pointe sèche)*, modificându-i-se cu totul aspectul.

Acul rece îndulcește liniile, indică tonurile cele mai limpezi, armonizează și încheagă valorile între ele.

E un procedeu foarte des întrebuințat, și mai puțin pretențios, gravarea de-a dreptul pe metal cu ajutorul acului rece. Se desenează direct pe aramă cu un ac de oțel, apăsând mai tare sau mai ușor, apropiind sau distanțând liniile, după intensitatea de ton pe care vrem să o obținem.



Cu un ac puțin ascuțit așezăm massele principale, apoi cu ace mai ascuțite și prin urmare cari pătrund mai adânc în metal, se accentuează nuanțele de negru. De ambele părți ale liniilor se produc niște *„bărbi"* cari opresc apoi cerneala și produc acel superb negru catifelat, care e una din cele mai frumoase calități ale gravurilor cu *pointe sèche*.

Gravura în *vernis mou* e un fel de gravură în apă tare în care desenul se face cu creionul pe o bucată de hârtie așezată pe planșa vernisată. Verniul se lipește pe hârtie acolo unde trece creionul, — și planșa *mușcată* în urmă de acid, dă o gravură identică desenului în creion.

Pentru *aquatinta* se ia o cutie cu praf de sacâz, se vântură cutia, și se introduce placa de metal, (care a fost *preparată* ca și la aquaforte), pentru ca praful să se așeze în mod uniform pe dânsa. Se încălzește după aceea planșa, pentru ca sacâzul să se topească și să se întindă egal pe toată suprafața. Se lasă să se usuce. Se acoperă cu asfalt-lac părțile cari vor rămânea albe (lacul împedicând placa să se impresioneze) întrucât praful rămas pe placă, lasă acidul să pătrundă și să graveze un ton de puncte, care va alcătui fondul general al desenului. Procedeul se repetă pentru diferitele tonuri pe cari voim să le obținem.

Gravurile litografice se obțin desenând pe piatra calcaroasă cu un creion gras negru. După terminarea desenului se trece pe suprafața pietrii o soluție de apă acidulată și trecând un rulou cu cerneală de tipar, putem scoate copii de pe desenul făcut pe piatră, de oarece cerneala nu aderă decât la urmele lăsate de creion.

La gravura în lemn desenul original se poate executa pe hârtie, și reduce în proporția voită pe lemn, în mod fotografic; poate fi săpat în *facsimil* sau *prin interpretare*.

Ar mai trebui pomenite gravurile cu *burin*, în *maniera creionului*, în *manieră neagră* (mezzo-tinto), în *lavis*, etc.

In sfârșit, nu lecție practică vrem să facem aici; am prezentat rezumativ procedeele, pentrucă artistul de care ne vom ocupa mai jos, le utilizează pe toate, și e singurul care se ocupă la noi cu aplicație specială și cu adâncă stăpânire tehnică, de gravură.

Au dat lucrări de seamă pentru ilustrarea elocventă a genului: Albrecht Dürer, H. S. Behams, A. Mantegna, Rembrandt, Menzel, Munch, Liebermann. In vernis mou au lucrat cu desăvârșit succes: Félicien Rops, Kalkreuth, Liebermann, Kollwitz, Struck. In aquatinta: Francico Goya și Max Klinger. In pointe sèche: Munch, Thoma, Corinth și Bone. Litografie: Renoir, Carrière, Lautrec, Slevogt, Signac, Daumier. Gravura în lemn (xilogravura): Emil Orlik, Dürer, Frans Masereel, Alfred Rethel („Dansul macabru"), etc.

La noi, au lucrat în aquaforte: Sanielevici, Aman, Vermont, Gabriel Popescu (care lucrează în felul gravurilor clasice cu burin), R. Iosif, Poitevin-Skeletti, etc. Litografie: Horațiu Dimitriu, Sterjadi, etc. Xilografie: M. Pană-Buescu, Horațiu Dimitriu, Marius Ledda, Manolescu, etc. Cei mai mulți din artiștii noștri se ocupă cu gravura în *pointe sèche*, probabil fiindcă e procedeul cel mai puțin complicat.

Richard Canisius, aparține unei familii de origină olandeză. El și-a făcut primele studii în Germania. După isprăvirea liceului, râvna de a-și apropia cunoștințe tehnice pentru perfecționarea talentului său la desen, îl îndemnă să se înscrie la școala de belle-arte din Berlin, unde Böse, Scarbina, Meyerheim și Bracht l-au îndrumat în adevărata artă.



Venit în România de tânăr, Canisius și-a perfecționat desenul, și inițiat de Luchian a început să studieze grafica. A dat lecții de desen la școlile germane, și interesul pentru studiul insectelor l-a făcut să-și continue cercetările la Muzeul zoologic din Capitală. Concomitent cu aceste preocupări, el și-a transformat atelierul într'un adevărat laborator pentru studiile sale grafice.

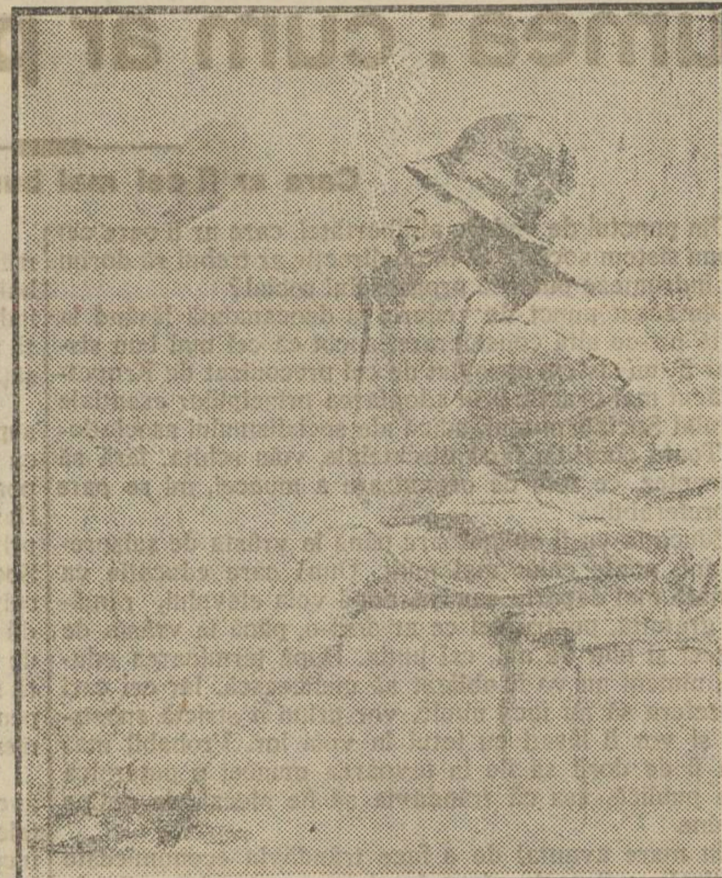
In tot timpul de când se află în țară, Canisius a luptat cu îndârjire pentru perfecționarea artei sale. A plecat pentru scurtă vreme la Paris, unde își complectă cunoștințele de aquaforte sub îndrumările profesorului Leon Salles, — și se inițiă în diferitele procedee ale tirajului pe lângă Porcabeuf. S'a oprit de asemenea în Viena și München, — iar în 1917 a expus pentru prima oară la Salonul oficial din Berlin. In țară a expus la diferite saloane colective și a avut mai multe expoziții personale.

Canisius realizează în câteva linii caracterul neprevăzut și pitoresc al vechilor străzi, al clădirilor izolate și părăginite, al peisagiilor primitive și evocatoare. Spirit arhitectural, temperament mai mult realist, îndrăgostit de documentul precis, de studiul exact, de munca de observație răbdătoare și intensă, notând din natură impresii puternice, Canisius s'a ridicat totuși deasupra realului, prin armonia compozițiilor sale, prin melodia necăutată a liniei, prin poetizarea adevărului sufletesc, care țâșnește din planurile abstracte ale peisagiului, din simplificarea sugestivă a aspectelor.

E atât de caracteristic lirismul acestui artist, încât unele din gravurile sale isvorăsc direct dintr'o impresie



muzicală, dintr'o simfonie de Beethoven sau de Schubert. Eliberate de amănuntul inutil, gravurile lui aduc o mișcare îndrăzneață, o viziune romantică a artei, concentrându-se în realizarea valorii expresive a petei de negru sau a liniei.



Canisius vede lumea sub forme de contrast, de agitație, de luptă, de dramatism și pasiune. Cerurile lui imense, biciuite de vânt, peisagii convulsive, cu case cari respiră durere, cu câmpii nesfârșite, cu perspective largi și impresionante, — dau lucrărilor acestui artist un caracter de neobicinuită expresivitate.

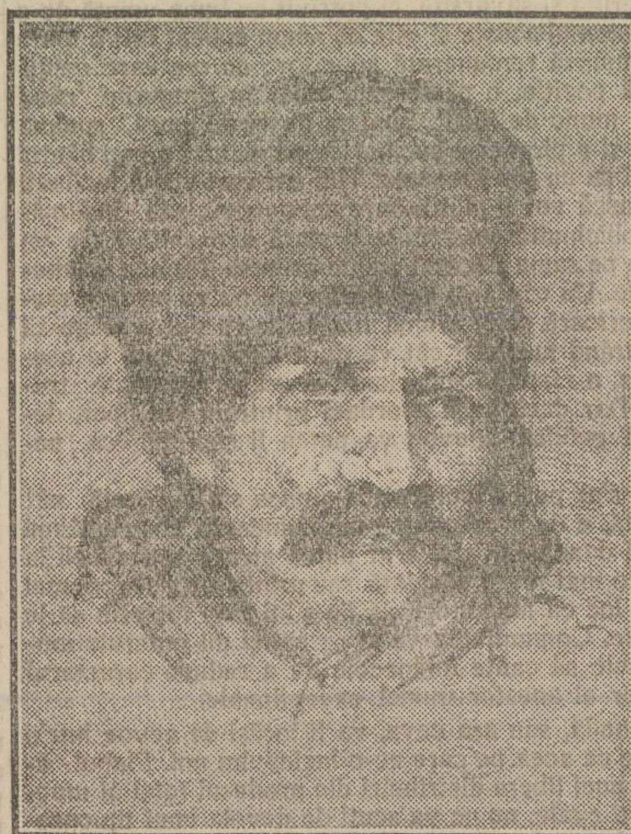
Spiritul compozițiilor sale se rezumă într'o străduință simplificatoare, pentru a nu exprima decât esențialul lucrurilor. O înclinare deosebită spre concentrare și sobrietate l-a făcut să caute în energia expresivă cu care scormonește arama, sintetizarea tumultului de senzații încercate în fața vieții. Inciziile lui în lemn, în piatră sau în cupru țipă cu pasiune năvala sufletului....

Dar Canisius a dat în ulei, în tempera și în aquarelă, lucrări tot atât de bune ca și gravurile sale, tot atât de cinstit și viguros înfăptuite ca și minunatul „Ciclu al morții", pe care-l pregătește. E vorba în acest ciclu, de o serie de zece motive lucrate în *fusin* și pregătite pentru litografie, — în care artistul intenționează să înfățișeze o concepție cu totul originală a morții: pornind dela accepția banală a unei morți cinice, înfricoșătoare prin spectru și prin gânduri vrăjmașe, până la revelarea unei morți prietene, în care omul sătul de netrebnicia unei vieți sbuciumate își află alinarea și uitarea.

Numai trei din cele zece motive proiectate de artist sunt gata. In primul tablou, Moartea, ținând cu o mână perdeaua care desparte de eternitate, iar în cealaltă un ceasornic de nisip, măsoară cu încordare care străpunge sufletul, timpul, pentru ca muribundul dela picioarele ei să nu treacă în eternitate prea de vreme.

In tabloul al doilea, Moartea, pe gânduri, privind în jos spre viața agitată, se 'ntreabă sceptic: „La ce bun"...

Al treilea motiv, arată 'n primul plan o groapă. Moartea, cântând din vioară, aduce încet-încet, spre prăpastie, lumea înlănțuită în hora destrăbălată a vieții



Tablourile impresionează puternic. Canisius stăpânește o gamă bogată de posibilități de expresie, care-l ajută să-și exteriorizeze minunat tendințele spiritului său plastic. Imaginația îi dă viziunii sale coloritul acela sugestiv în care elementele fanteziei armonizate definitiv, alcătuiesc un puternic nucleu emoțional.

In Muzeul zoologic, Richard Canisius a lucrat cu multă artă la desăvârșirea *dioramelor* înfăptuite în scopul de a se înfățișa topografia locului în corespondență cu fauna respectivă.

In toate aceste manifestări, Canisius a rămas credincios crezului său artistic, urmând cu sârguință drumul de muncă și de căutare, fără a-și închipui o clipă că nu mai are nimic de învățat, fără a lăsa măcar să se bănuiască printr'o modestie rău mascată, că a găsit definitiv calea desăvârșirii....

H. BLAZIAN



Lumea: cum ar putea să fie

de BERTRAND RUSSELL
Profesor la Universitatea din Cambridge

Care ar fi cel mai bun sistem social?

Din punctul de vedere al libertăţei, care ar fi oare cel **mai bun** sistem social? Şi în ce direcţie ar trebui să dorim să se îndrumeze puterile progresului social?

Din acest punct de vedere, şi deocamdată lăsând la o parte ori-ce altă considerare, socot că cel mai bun sistem ar fi un sistem apropiat de cel preconizat de Kropotkin, făcut mai practic prin adoptarea principiilor esenţiale ale **Guild Socialism**-ului, adică ale socialismului asociaţionist. Toate chestiile fiind discutabile, voiu schiţa, fără să argumentez, ce soiu de organizare a muncei, mi se pare mai preferabil.

Educaţia va fi obligatoare până la vrâsta de şaisprezece ani, poate chiar mai mult. După care educaţia va fi urmată mai departe sau nu, după voia elevului, rămânând gratuită, pentru cei ce ar dori-o, până la vrâsta de douăzeci şi unu de ani, cel puţin. După terminarea educaţiei, nimeni nu va fi **obligat** să muncească. Iar cei cari vor prefera să nu facă nimic, vor primi o strictă subsistenţă şi vor fi lăsaţi cu totul în voia lor. Probabil însă că va fi de dorit să fie în favoarea muncei o puternică opinie publică, aşa că trândăvia să fie aleasă de puţine persoane.

Un mare avantaj de a face trândăvia economiceşte cu putinţă va fi acela că va furniza un puternic motiv de a nu face munca dezgustătoare, ci de a o face cât mai plăcută. De altminteri nici o comunitate în care cea mai mare parte din muncă e neplăcută, nu poate susţinea c'a dat o dezlegare problemelor economice. Socotesc că puţini oameni vor alege trândăvia, c'o strictă existenţă, având în vedere că chiar astăzi, cel puţin nouă zecimi din cei cari capătă, de pildă 100 de livre sterlinge pe an, din plasamente financiare, totuşi preferă să-şi sporească venitul prin mijlocul unei remunerate munci.

Dată marea majoritate care nu va alege negreşit trândăvia, cred că putem presupune că, cu ajutorul ştiinţei, şi prin înlăturarea marei câtimi de muncă neproducătoare pricinuită de concurenţa interioară şi exterioară, întreaga comunitate va putea fi menţinută în îmbelşugare cu ajutorul unei munci de patru ceasuri pe zi. Chiar acum, unii întreprinzători cu experienţă spun că lucrătorii lor pot produce efectiv într'o zi de şase ceasuri tot atât, ca şi când ar fi muncit opt. Intr'o lume în care nivelul instrucţiei tecnice va fi cu mult superior celui de azi, aceeaşi tendinţă va dăinui. Lumea va învăţa nu numai un meşteşug, ca acum, sau numai o parte din meşteşug, ci mai multe meşteşuguri, aşa ca să-şi poată schimba îndeletnicirile după anotimp şi după fluctuările cererei. Fiecare industrie va fi autonomă; în privinţa tuturor afacerilor sale interioare. Şi chiar uzinele sau fabricele aparte, cât le priveşte, vor hotărî singure toate chestiile referitoare la cei ce lucrează în ele. Nu va fi o conducere capitalistă, ca azi, ci o conducere îndeplinită de nişte reprezentanţi aleşi, ca acum în politică. Raporturile dintre diferitele grupe de producători vor fi regulate de Congresul guildelor. Hotărârile referitoare la comunitate, privită ca totalitatea unui teritoriu, vor fi luate mai departe de-un Parlament. Iar toate diferendele dintre Parlament şi Congresul guildelor vor fi dezlegate de-un corp suprem alcătuit din reprezentanţi şi de-ai unuia şi de-ai altuia în număr egal.

Plata nu va fi dată, ca acuma, numai pentru munca efectiv cerută şi săvârşită, ci potrivit cu buna voinţă de a munci. Sistemul acesta şi este de acum aplicat într'o mare parte de muncă remunerată superior: un om care ocupă o anumită poziţie, o păstrează, chiar în timpurile când n'are mai nimic de făcut. Spaima lipsei de lucru, spaima **somajului** şi a pierderei bucăţei de pâne, nu va mai bântui pe oameni ca un vis groaznic. Toţi cei cari vor fi înclinaţi să muncească vor fi plătiţi oare deopotrivă, sau îndămânarea neobicinuită va atrage o plată deosebită? Se va putea lăsa pe sama fiecărei guilde grija să dezlege asemenea chestie. Un cântăreţ de operă care nu va primi o răsplată superioară celei a unui maşinist, va putea alege să fie mai curând maşinist cât va dura atare sistem. In asemenea caz, o răsplată superioară se va socoti poate trebuitoare. Dar dacă va fi acordată printr'un vot liber, deliberat, al guildei, anevoe va putea fi socotită ca nedreptate.

Orice s'ar putea închipui ca munca să fie făcută cât mai plăcută, e de presupus că unele meserii vor rămânea de-apururi dezgustătoare. S'ar putea atrage muncitorii la ele printr'o mai mare răsplată sau printr'o zi de lucru mai scurtă, în loc ca muncitorii să fie siliţi prin mizerie să le îmbrăţişeze. Comunitatea va avea astfel un puternic motiv economic să caute mijloacele de a reduce caracterul desgustător al acestor munci excepţionale.

O monedă, sau aşa ceva, va fi iarăşi de nevoe într'o comunitate ca acea pe care ne-o închipuim noi. Planul anarhist, al unei libere distribuiri din produsul total al muncei, în părţi egale, nu ne va scuti de nevoia unui tip oarecare de valoare de schimb, fiindcă unii îşi vor alege partea sub o formă anumită, pe când alţii şi-o vor alege sub altă formă. Când va veni vremea să se distribue produsele de lux, damele bătrâne nu vor avea nevoe de porţia lor de ţigări, nici tinerii de partea lor de căţeluşi cu părul lung mătăsos: va trebui să se ştie câte ţigări echivalează un căţeluş. Mult mai simplu va fi să se acorde un venit, ca acum, şi să se admită a se hotărî potrivit cu cererea oarecari valori relative. Dar dacă acestea s'ar plăti cu adevărat în monedă, lumea ar putea să le acumuleze şi cu timpul s'ajungă iarăşi capitalistă. Pentru a înlătura asemenea cusur, va fi de preferat să se plătească în bilete valabile numai într'un anumit timp, bună-oară într'un an dela data emiterei. Această măsură ar pune pe fiecare în stare de a economisi pentru a acoperi, între altele, cheltuelile de vacanţe anuale, nu de a economisi însă la nesfârşit.

Ar fi multe de spus asupra planului anarhist care constă de a da tuturor, gratuit, după nevoile lor, ori-cari ar fi aceste nevoi, de a da necesarul trebuitor pentru viaţă, toate produsele putând să fie dobândite cu înlesnire în câtime potrivită cu orice cerere. Chestia admiterei sau respingerei acestui plan, după mine, e de natură curat technică. Ar fi cu putinţă oare de adoptat acest plan, fără o nepomenită risipă, şi fără a îndruma prin urmare munca la producerea de prisos a unor obiecte de prima necesitate, pe când altfel s'ar putea întrebuinţa poate mai cu folos? Nu mă încumet de-a da dezlegare acestei chestii. Cred însă cu desăvârşire probabil că, mai de vreme sau mai târziu, cu îmbunătăţirea mereu crescândă a metodelor de producţie, **acest plan anarhist va putea fi aplicabil şi neapărat, atuncea, va putea să fie admis.**

Femeile cari se vor consacra la munca domestică, măritate sau nu, vor primi o plată ca şi când ar fi întrebuinţate în industrie. Această măsură va asigura pe deplin independenţa economică a femeilor măritate, independenţă anevoe să fie realizată altfel, fiindcă mamele copiilor de ţâţă nu trebue să lucreze afară din casă.

Cheltuelile creşterei copiilor nu vor cădea ca acum asupra părinţilor. Copiii îşi vor primi partea lor de necesar, ca şi adulţii, iar educaţia lor va fi gratuită. (Unii ar crede poate că de aici ar urma o creştere anormală a populaţiei. Dar asemenea teamă este fără temeiu. Vezi în această privinţă lucrările mele: **Roads to Freedom** şi **Principles of Social Reconstruction**). Actuala concurenţă dintre copiii cei mai capabili pentru dobândirea de burse pentru studii va fi dispărut. Copiii nu vor mai fi copleşiţi de spiritul de competiţiune, de râvnă, încă din cea mai fragedă vrâstă sau siliţi să-şi trudească creerul din cale afară de mult, pentru a îndura mai târziu urmările unui asemenea surmenaj: moleşeală şi derăpănarea sănătăţii.

Educaţia va fi mult mai variată decât astăzi şi se va avea cea mai mare grijă pentru a fi adaptată la trebuinţele diferitelor tipuri de băeţi şi de fete. Se va căuta să se încurajeze mai mult iniţiativa printre elevi. Iar dorinţa de a li se împuia capul cu un şir de credinţi şi de obiceiuri mintale privite ca neapărate de către Stat, mai cu seamă pentru că ajută la păstrarea **statului-quo**, a stărei aflătoare cu alte cuvinte, asemenea dorinţă tot mai rară va fi. Pentru marea majoritate a copiilor se va găsi negreşit mai nimerit de a li se da mai multă educaţie în aer liber, la ţară. La băeţii şi fetele mai în vrâstă, cari nu vor fi atraşi de subiectele intelectuale sau artistice, educaţia technică, întreprinsă în spirit liberal, va contribui să dezvolte activitatea mintală mult mai mult de cât ştiinţa cărturărească, socotită de ei, oricât de fals s'ar părea, cu desăvârşire ca de prisos, afară doar de nevoia examenelor. Educaţia cu adevărat de folos e aceea care urmează direcţia propriilor interese instinctive ale copilului, cari-i dau ştiinţa pe care dânsul o urmăreşte, iar nu o seacă şi amănunţită informare fără legătură cu dorinţele sale spontane.

In comunitatea noastră, guvern şi legi vor mai exista. Dar şi unul şi altele, vor fi reduse la minimum. Iarăşi, vor fi mereu interzise unele acţiuni: bună-oară omorul. Dar aproape întreaga parte a legei criminale privitoare la proprietate, va fi căzută în desuetudine, nu va mai avea aplicare, şi o mare parte din motivele cari dau acum naştere la omor nu vor mai avea nici o înrâurire şi vor fi spulberate. Cei cari cu toate astea ar mai săvârşi crime, nu vor fi înfieraţi sau priviţi ca perverşi: vor fi priviţi ca nişte nefericiţi şi vor fi ţinuţi într'un soiu de spital pentru boale mintale până când se va crede că nu mai pot să fie vătămători. Prin educaţie, libertate şi prin desfiinţarea proprietăţii private a capitalului, numărul crimelor va putea fi cu desăvârşire redus. Prin metoda tratamentului curativ individual, în de obşte va fi cu putinţă să se ajungă ca cea dintâi crimă să fie şi cea din urmă a unui om, afară doar de nebuni şi de cei slabi la minte, pentru cari o deţinere mai îndelungată, dar nu mai puţin bine-voitoare, va putea să fie trebuitoare.

Ocârmuirea va putea fi privită ca alcătuită din două părţi: una, hotărârile comunităţei sau a organelor sale recunoscute; alta, aducerea la îndeplinire a acestor hotărâri, cu ajutorul constrângerei împotriva celor cari nu s'ar supune. La partea întâi anarhiştii nu fac nici o întâmpinare. Cea de-a doua, într'un Stat civilizat obicinuit, poate rămânea cu totul pe al doilea plan: cei cari combat o lege nouă, câtă vreme nu e decât un proect în dezbatere, odată legea votată i se supun, fiindcă împotrivirea e de obiceiu de prisos într'o comunitate stabilită şi ordonată. Putinţa întrebuinţărei puterei guvernamentale însă rămâne, şi într'adevăr asta-i raţiunea supunerei care face de prisos întrebuinţarea puterei. Dacă, după cum doresc Anarhiştii, n'ar fi admisă întrebuinţarea puterei de către guvern, majoritatea ar putea prea bine să se unească şi să se slujească de putere împotriva minorităţei. Cu singura deosebire că puterea militară sau poliţienească a majorităţei, în cazul acesta, ar fi **ad-hoc**, în loc de-a fi permanentă şi profesională. Iar rezultatul va fi că fiecare va trebui să înveţe a se bate, de teama ca o minoritate bine antrenată să nu pue mâna pe putere şi să întemeeze un Stat oligarhic la fel cu cel vechiu. Aşa că e cam greu de admis că scopul anarhiştilor, de libertate neţărmurită, ar putea să fie atins prin mijloacele preconizate de ei, prin lipsa ori-cărei puteri preventive.

Domnia violenţei în afacerile omeneşti, fie în lăuntrul unei ţări, fie în relaţiile sale externe, nu poate fi împiedicată, după părerea mea, decât printr'o autoritate care să poată declara ca nelegală orice întrebuinţare de putere: afară de cea a sa, autoritate destul de puternică pentru a fi cu desăvârşire în stare de-a zădărnici ori-ce altă întrebuinţare de putere, afară de cazul când aceasta şi-ar putea asigura opinia publică pentru apărarea libertăţei sau pentru împotrivirea la nedreptăţi. O asemenea autoritate dăinueşte în toate Statele. In afacerile internaţionale ea rămâne a se crea. Sunt foarte mari greutăţi. Cu toate astea greutăţile trebuesc biruite dacă lumea voeşte să scape de războaele periodice, unul mai distrugător decât altul. E anevoe de spus dacă, după războiul din urmă, o Ligă a Naţiunilor va fi în stare de-a îndeplini o asemenea sarcină. Ori-cum, o metodă pentru preîntimpinarea războaelor trebueşte găsită, până se va putea îndeplini **utopia** noastră, de organizare fraternă. De îndată ce oamenii vor fi încredinţaţi că lumea este la adăpostul războaelor, ori-ce dificultate va fi dezlegată: nu se va mai împotrivi nimic serios la licenţierea armatelor şi a marinelor naţionale de războiu şi la înlocuirea acestora printr'o mică putere internaţională, ca ocrotire împotriva raselor necivilizate. Iar când etapa aceasta va fi ajunsă, pacea va fi asigurată în chip virtual.

De fapt, practicarea guvernului de către majoritate, pe care anarhiştii o critică, e expusă cu drept cuvânt la cea mai mare parte din întâmplările ce aceştia i le aduc. Cu atât mai puţin admisibilă este latitudinea puterei executive în afacerile cari privesc fericirea tuturor, ca războiul şi pacea. Dar nu ne putem scuti de-o cam dată nici de guvernarea majoritară, nici de puterea executivă. Avem cu toate astea două mijloace, de-a reduce răul pe care acestea îl căşunează:

1. Guvernarea prin majoritate poate fi făcută mai puţin apăsătoare prin devoluţie, prin scindarea drepturilor, cu alte cuvinte lăsând hotărîrea de luat în chestiile privitoare mai cu deosebire la o parte a comunităţei, lăsând-o mai degrabă pe sama acestei părţi, de cât pe sama unei Camere centrale sau Parlament. Cu chipul acesta, lumea nu va mai fi silită să se supue unor hotărîri luate în pripă sau cu grăbire de nişte oameni cari cele mai de multe ori nici nu cunosc chestiea pe care o au în dezbatere şi care nu-i priveşte pe ei personal. Pentru afacerile interne cată să se dee autonomie, nu numai diviziunilor teritoriale, judeţe, comune, ci tuturor grupelor, ca industrii, ca asociaţii sau ca biserici, cari au însemnate interese comune, interese cari nu privesc restul comunităţei.

2. Marile puteri atribuite puterei executive a unui Stat modern se datoresc mai ales nevoei frecvente de hotărîri răpezi, referitoare mai ales la afacerile externe. Dacă primejdiea unui războiu va fi în chip practic înlăturată, nişte măsuri mai păsuitoare şi mai puţin autocratice vor fi cu putinţă, iar legislatura îşi va putea însuşi o mulţime de puteri pe cari puterea executivă le-a uzurpat.

Prin aceste două mijloace, intensitatea jignirei libertăţei pe care o implică guvernul, poate fi scăzută treptat. Un oarecare amestec în libertate, normal, şi chiar primejdiea unui amestec arbitrar şi despotic sunt în firea guvernului şi trebuie să dăinuească neapărat câtă vreme şi guvernul va dăinui. Dar până când oamenii nu vor mai fi atât de înclinaţi spre violenţă ca azi, o oare care câtime de putere guvernamentală pare unul din relele cele mai mici.

Putem nădăjdui, negreşit, că o dată primejdiea războiului cu desăvârşire înlăturată, pornirile violente ale oamenilor vor tot scădea, cu atât mai mult cu cât, în asemenea caz, va fi cu putinţă să scadă neînchipuit puterea individuală care face guvernele atât de autocrate şi de pornite spre orice act de tiranie, sau cam pe aproape, pentru a zdrobi opoziţiea. Dezvoltarea unei lumi în care însăşi puterea guvernamentală s'ajungă de prisos, (afară de în contra nebunilor furioşi), nu poate să fie de cât treptată. Dar, ca îndeplinire treptată, pieirea puterei guvernamentale, pieirea autorităţei nu mai încape vorbă că-i cu putinţă. Iar când această pieire va fi îndeplinită, va fi un fapt, putem nădăjdui să vedem întrupate principiile anarhizmului în diriguirea afacerilor devălmăşeşti.

In româneşte, de **P. MUŞOIU**

Cronica muzicală

Primele reprezentaţii ale Operei române: BORIS şi WERTHER

Direcţia Operei române a ales pentru deschiderea stagiunii cel mai fastuos spectacol, opera lui Mussorgsky, Boris Godunov.

Această operă ocupă azi nu numai în teatrul rus, ci şi în toate teatrele din lume un loc de frunte.

Livretul extras dintr'o dramă istorică a lui Puşkin, tratează despre încoronarea şi moartea ţarului Boris. Acest ţar uzurpator a obţinut tronul Rusiei, ucigând pe nepotul lui Ivan cel Cumplit, pe ţareviciul Dimitrie. De altminterea în drama lui Puşkin e vorba de începuturile tragice ale familiei Romanovilor, cari au sfârşit în condiţii tot atât de tragice, prin asasinarea ţarului Nicolae al II-lea.

In opera lui Mussorgsky găsim o serie de tablouri impresionante prin intensitatea muzicei care ştie să sublinieze cu sinceritate orice situaţie, respectând cât mai puţin posibil convenţiile dramatice şi muzicale obişnuite. Boris fu isprăvit pela 1870 şi predat scenei patru ani mai târziu, din cauza modificărilor pe care autorul a fost obligat să le aducă, pentru a-i asigura primirea de către opera imperială din Petersburg.

Ceeace caracterizează muzica acestui compozitor este acel simţ real de adaptare la diversele situaţii, un fel de subjugare a muzicei, fără însă a o sacrifica şi fără a-i creia „leit-motivuri" de care abuzează mai târziu muzica wagneriană. N'avem decât să ne referim la o altă compoziţie a lui Mussorgsky, o lucrare pentru pian: „tablouri dintr'o expoziţie" (Bilder einer Ausstellung) în care se traduce ceva şi mai greu de exprimat prin muzică, expresia imediată datorită impresiunilor vizuale pentru a ne convinge de caracterul acestei muzici. Boris Godunov, cuprinde o muzică pur emotivă, de o expresie realistă, am putea spune chiar prea exagerată. „Muzica mea — spune Mussorgsky — nu traduce decât frământările inimii mele; ea poate fi considerată ca o puternică expresie internă, menită să transporte un suflet într'altul".

Pentru a înţelege şi mai bine opera acestui compozitor, nu trebue să ignorăm epoca în care a trăit, epocă fecundă în perturbaţii de tot soiul, cu tendinţă către libertate şi către dragoste frătească. Graţie operelor lui Mussorgsky şi Dostoievsky ne putem da seama de psichologia vieţii ruseşti din secolul al XIX-lea.

D. Folescu a făcut din rolul lui Boris o creaţiune demnă de toată lauda. In stagiunea trecută se vorbea foarte mult de un cântăreţ polon, care ar fi jucat rolul lui Boris cu mult succes la **Scala** dela Milano. Diferenţa între d. Folescu şi cântăreţul dela **Scala** ar fi în favoarea d-lui Folescu. Pe când cântăreţul polonez mai mult juca decât cânta, d. Folescu îl joacă tot atât de bine şi în plus îl şi cântă. Este o nuanţă de „deux écoles"!

Operei ruseşti i-a urmat, în seara următoare, Werther, în care Massenet s'a folosit de un libret cu moravuri germane.

In Werther Massenet s'a străduit să trateze un subiect german, „a la française", de unde rezultă o nervozitate, o nelinişte specială, care se simte în special în primele două acte.

Amorul francez este spontan şi nu admite acele logodne la infinit — doisprezece ani în romanul lui Goethe de unde s'a extras libretul lui Werther! Ce diferenţă între amorul din Manon şi acela din Werther! Amorul francez nu ajunge la exasperare, epuizându-se într'o logodnă la infinit — ca amorul german. Cu toate aceste dificultăţi, Massenet a reuşit să creeze o operă în care se vede încă odată imortalizat imnul etern al naturii şi forţele misterioase ale vieţii.

D-na Snegina şi tenorul Georgevski au fost la înălţimea situaţiilor lor atât de delicate.

D. Massini a dirijat Boris cu elanul ce i se recunoaşte, iar d. Alfred Alessandrescu, graţie baghetei sale atât de suple a reuşit să producă acele emoţii care se degajă din partiţia lui Werther şi pe care numai tinereţea ştie să le aprecieze.

Dacă m'ar întreba cineva ce impresie generală am despre începutul Operei române, aş răspunde întrebuinţând o expresie franceză: **la plus jolie fille du monde ne peut donner que ce qu'elle a.** Opera română atâta poate şi trebue să ne declarăm satisfăcuţi.

I. FLORESTAN

„ZOOLOGICE"

Funerarii

Lui Mihail Gr. Duca

A murit privighetoarea...

Din pădurea 'ndoliată,
Chiar ecoul de granit
Emigrând în depărtare,
Taciturnă şi'ntristată,
Enigmatic, a pierit.

Coborînd cortina serii,
Bate clopotul tăcerii...
Licuricii din câmpii,
Vin, în grabă, cu făclii.

Degete subţiri de stele
Au aprins lumânărele,
Pe când nourii în slavă,
Par colivă pe o tavă.

Patru corbi în doliu mare
— Ciocli gravi în redingotă —
Croncănesc strident, o notă
Lirică de 'nmormântare
Transportând într'un sicriu
De petale veştejite
Trup de pene sgribulite,
Cu resort de aripi reci,
Cioc de melodii, sglobiu,
Cioc închis acum pe veci.

Un sinonom de rândunele
Fâlfiind, timid, regrete,
Aducând în cioc cu ele
Mici coroane şi buchete;
Iar păianjenul apare
Cu o cruce pe spinare.

Plânge, ritual, staccato
Cu aspectul ei nefast,
Cucuveaua cobitoare...
'Ca să dea durerii fast,
Rudele au angajat-o,
Dându-i rol de bocitoare!)

Când un cuc ceasornicar
Sună orologiul,
Ciocârlia, grav şi rar,
A 'nceput elogiul
Primadonei decedate;
Dascălul, cu pietate:
— Ursul cu gâtlej de bas —
Spune rugăciuni pe nas...

...Şi, vorbind de răposată
Şi de vocea ei gingaşă
Cu ecou de clarinete, —
Ciocârlia, brusc, constată:
„Eu sunt singura-i urmaşă
(Asta este lucru cert...)
Cumpăraţi-mi deci bilete,
Căci dau mâine un concert!..."

Lupul spune cu sfială:
„Era bună cântăreaţă...
Insă vocea-i ideală
Prea suna de dimineaţă!
Dintr'a somnului tărie
Mă trezia în ritm sonor;
Făcea game, armonie,
Ba mai dirija şi-un cor!..."

Cioara, grabnic, îi compune
Un ironic epitaf:
„Decât voci aşa comune
Eu prefer un fonograf!..."

Luna are ochi de far...
Stelele de bronz — brichete —
Scapără, discret, paiete
Lucitoare de cleştar,
Peste care stropi de umbră
Picură, domol, ca apa;
Cîrtiţa în haină sumbră
Sapă cântăreţii, groapa;
Iar apoi ciocănitoarea
In decorul fumuriu
Ce pătează depărtarea
Bate cuie în sicriu...

Pe a zării partitură
Pasări ţes o melopee;
Tristă, cucuveaua sură
Pune un bemol la chee,
Intonând funebre stanţe
Când sicriul a pornit;
Pe când vulturul cernit,
Exprimând condoleanţe,
Capul şi-a descoperit...

Şi în faţa morţii slute
Ce planează ca un sbor,
Cocostârcii, cinci minute
Stau, pios, într'un picior...

Alexandru Bilciurescu

VIAŢA PĂRINTELUI VASILE FIVEISCH
este unul din cele mai impresionante romane ale marelui scriitor rus
LEONID ANDREEV
Lucrarea a fost tradusă în româneşte acum pentru prima oară şi a fost publicată în
BIBLIOTECA DIMINEAŢA
No. 67–68 PREŢUL 8 LEI

CĂRȚI ȘI REVISTE

După moarte!...

Nu este om care să fi avut mai mare repulziune decât Ioseph Conrad pentru ceiace numea el „reclama personală". Nu a dat interviewuri de cât foarte rar și n'a vrut nici odată să-și dea părerea în diferite chestiuni asupra cărora s'au făcut anchete, nici n'a pozat în fața obiectivului fotografilor.

Dar iată că nici nu s'a uscat bine țărâna pe mormântul său și au și apărut două volume pline de amănunte asupra vieții lui, dintre care unele date de Mrs. Conrad sunt nu numai indiscrete... Se'nțelege, biata femee le-a dat cu bună credință că servește literatura și că tot ce privește viața cea mai intimă și mai secretă a unui scriitor trebuie să treacă la posteritate ca document și atunci a povestit toate micile mizerii și toate gesturile dispărutului în cele mai mici amănunte și fără nici o alegere.

Intre altele povestește următoarele în *„Joseph Conrad as Knew him"*:

„Bietul Conrad s'a chinuit cu măselele, cari începuseră să-l supere foarte serios. Nu voia însă să ia nici unul din leacurile ce i se propuneau, dar își umplea gura cu apă rece când nu mai putea suferi durerea. Intr'o noapte și-a rezimat capul pe umărul meu, dar cu gura plină de apă. (Am luat paharul tocmai ca să i-l trec când va avea nevoie). El însă a vrut tocmai să-și umple gura, mi l'a luat din mână, a adormit subit și toată apa s'a vărsat pe mine. Până dimineață a stat în umezeală. Când în fine a băgat de seamă că nu era confortabil nici pentru el, s'a trezit și mi-a declarat că a visat că făcea o baie..."

Apoi mai departe povestește cum era în primejdie mereu să ia foc casa sau hainele de pe marele autor care adormea uitând să stingă lumina sau lăsa să-i cadă, printre hârtii și jurnale, țigara aprinsă. In fine Mrs. Conrad pe lângă secretele de felul acesta care ni-l arată pe fermecătorul povestitor mai mult de cât *„în papuci"*, ne dă și unele amănunte în altă ordine de idei. Din aceste vedem iubirea statornică și cultul lui Conrad pentru Polonia, țara strămoșilor săi. Tot ce era în legătură cu patria sa era pentru el ceva sfânt. Albumul în care erau fotografiile eroilor polonezi, morți pentru patrie sau exilați pentru ideile lor, era un fel de tabernacol, în care n'a voit să puie nici măcar fotografia copilului său.

Biografia scrisă de J. Aubry este de un interes real cu totul în alt spirit. Ea tratează numai partea din viață petrecută de Conrad în Congo. Are la bază jurnalul lui Conrad, precum și toate scrisorile scrise la membrii familiei și la prieteni în această perioadă, precum și date precise asupra expedierii la diferite companii de navigație. Niciodată însă nimeni nu-și va putea face o idee de genialitatea și personalitatea celui ce a scris în această epocă *„Heart of Darkness"*. Cartea se numește: I. Conrad in the Congo by. J. Aubry și a apărut de curând în editura Bookman's journal.

Mercure de France

Primul număr din *„Mercure de France"* a apărut în 1890 în localul său propriu din Rue Condé 26. Fondatorii lui au fost: Albert Aurier, Jean Court, Léon Denise, Edouard Dubus, Louis Dumur, Remy de Gourmont, Julien Leclercq, Ernest Reynaud, Jules Renard și Alfred Valette actualul director al revistei și soțul Rachildei, cunoscuta scriitoare și critică franceză. Până în prezent are peste o mie de numere și poate alcătui ea singură o bibliotecă și un izvor nesfârșit de documente.

Ceiace a făcut însă gloria acestei reviste au fost cronicile sale „Chroniques de la Quinzaine", care au creat genul și au fost apoi imitate de toate revistele. Valette a caracterizat de minune aceste cronici prin formula: *„jurnalism dat prin sită"*, adică un jurnalism care a păstrat ceiace era mai consistent și mai puțin efemer din conținutul său.

Numai lista colaboratorilor Mercurului ar fi de ajuns spre a constitui o istorie a literilor contimporane din toată lumea. Printre critici literari întâlnim pe Henry de Reghier, Robert de Souza, Georges Duhamel și Rachilde din 1890 până anul trecut când s'a simțit obosită și s'a retras. Printre criticii de artă Henry Béraud, Maurice Boissard, Camille Mauclair și alții.

In ceiace privește literatura nu e nume mai însemnat în acest răstimp să nu fi fost printre semnatarii nuvelelor, romanelor, poemelor ce s'au publicat acolo.

Programul său a fost și a rămas, „Libertatea scrisului". De aceia vom întâlni în coloanele sale pe Henry de Régnier, Jules Renard, Francis Viellé Griffin, Pierre Louis, Louis de Cordonnel, Péladan, Georges Duhamel, Paul Claudel, etc. Dar ca spirit al acestui templu s'a remarcat mai ales Rémy de Gourmont.

Este una din cele mai citite reviste în străinătate, căci numai a 5-a parte din tirajul său se vinde în Franța, restul în toată lumea dar mai ales în Belgia, Scandinavia și Statele-Unite.

A fost foarte cenzurată în timpul războiului și a avut două procese penale: unul pentru „Le Boucher de Verdun" a lui Louis Dumur și altul pentru un articol al lui Béraud, în care caracteriza o comedie a lui Gandera de: *„Saloperie en trois alcoves"*.

Baudelairiana

Louis Ratisbone este, cum se știe, autorul lucrării „Comédie enfantine". In prima săptămână care urmă morții lui Baudelaire, el scrise spre consacrarea poetului articolul care urmează și care, prin justețea observațiunilor sale, merită să fie cunoscut:

Astăzi, un cortegiu de scriitori și artiști au condus la locașul veșnic un poet de adevărat talent, de un caracter independent și onorabil, Charles Baudelaire, traducător al lui Edgar Poë, autor al „Paradisului artificial" și „Fleurs du mal", poezii care fură obiectul urmăririlor judiciare și care sunt totuși demne de a fi păstrate și chiar studiate, pentru meritul mai mult decât obișnuit al formei și pentru acea numită „travail d'art raffiné" a scriitorului. Prin ce fel de capriciu sau deviație involuntară a spiritului a căutat poetul fondul poeziei sale, nu vreau să spui, ca el, în „rău", ci în ceeace este mai straniu și mai oribil? Oare pentru a constrânge indiferența și a forța atențiunea, cu orice preț? Recea și savanta cizelare a versurilor, care contrastează cu inverșunare imaginilor descrise, înclină să o credem. Și totuși, dacă judecăm opera prin tristul sfârșit al artistului, în inspirația lui delirantă el a fost sincer. Această inteligență frumoasă, în căutarea straniului, sfârși prin a se cufunda în vid; într'o zi, poetul nu trebuia să se mai întoarcă din aerul nesănătos și fără raze, pe care-l căuta deobiceiu în hașiș și opium; spiritul lui căzu pentru totdeauna în prăpastia acestor „paradise artificiale".

Florile pe care le-a găsit în paradisul său, și pe care le-a numit „Florile răului" — sunt flori asemănătoare acestui paradis: sunt flori artificiale. Unele strălucesc de o lucire metalică, dar această strălucire factice nu, înseamnă viață. Ele amintesc ramura magică pe care Robert le Diable o smulge dela mormântul mamei sale sub influența călugărițelor păcătoase; și totuși, superior dotat, autorul „Florilor răului" ar fi putut spune, părăsind lumea, cuvântul lui Nero: Qualis artifex pereo! Era un artist veritabil și din cei mai rari.

Camille Delthil, poet bucolic

Camille Delthil cunoscu succesul și aproape gloria, într'o epocă în care se pregăteau literaturii franceze drumuri nouă. Era în vremea când, Musset și Lamartine dispărură și când generația nouă era preocupată de lichidarea romantismului. In timpul acela prinseseră atenția publicului un Leconte de Lisle, un Théophile Gauthier, un Baudelaire și chiar un Banville și Catulle Mendès. Norocul conduse pe Camille Delthil la Xavier de Ricard, în momentul când acesta strângea la Lemerre pe toți acei cari, fără alte legături artistice decât admirația pentru autorul „Poemelor barbare", întemeiară cu acesta Parnasul: Villiers de l'Isle Adam, Heredia, Coppée, Verlaine, Mallarmé, Mendès, Glatigny, Jean Lahor, Armand Silvestre și mai ales Dierx și Sully Prudhomme.

Intre toți aceștia Delthil era singurul mare descriptiv, un bucolic: uneori versul lui pare că sapă în lemn, alteori în aramă; uneori creionează numai, alteori dăltuește piatra. Nimic forțat, nici o pedanterie sau manieră; iubește natura în ea însăși și o cântă în consecință:

Les beaux arbres! Bien faits pour plaire à des amants,
Ainsi, nous écoutions, en nos ravissements,
Les soupirs prolongés de leur vaste ramure.
Ainsi leur souvenir au tien reste lié,
Et je songe à la fois, quand vient l'âpre froidure,
A la feuille qui tombe, au serment oublié.

Delthil este resemnat, aproape fatalist. Marile probleme ale vieții, moartea, amorul, timpul care sboară, eternitatea, Dumnezeu, nu-l turbură. El încântă mai mult decât emoționează, place mai mult decât te-ar atrage.

Papa își scrie memoriile

A făcut mare vâlvă în presa italiană știrea că Papa își scrie memoriile. Se știa totuși că are vravuri de caete cu notițe și însemnări pentru jurnalul său intim și o voluminoasă colecție de scrisori și enciclice. Inaintea lui și-a scris memoriile Papa Pius al II-lea. Papa actual va putea da la lumină un volum mai spiritual și cu mai mult bun simț decât predecesorul său pe această cale.

Puck printre ruine

In luna August, ce a trecut, Heidelbergul a dat un festival în ruinile vechiului și renumitului său castel, jucând „Visul unei nopți de vară" de Shakespeare. Cu acest prilej s'a dovedit încă odată lumii arta desăvârșită cu care se interpretează în Germania comediile lui Shakespeare precum și talentul fără de pereche de regisor al lui Gustav Hartung.

Punerea în scenă a întrecut ori ce s'ar putea închipui și decorul natural, atât de măreț prin el însuși, a fost utilizat cu o artă superioară.

Despre castelul acesta din Heidelberg Mark Twain zice că este „Regele Lear al naturii neinsuflețite". Vremea a făcut din el o ruină cu ziduri masive înfiptă într'o stâncă ce se înalță semeață pe marginea unei prăpăstii. O mare de verdeață îl înconjură, năpădind în găurile și crăpăturile zidurilor cu ramurile des împletite ale unor copaci uriași, iar tufișurile arbuștilor cu flori în fel de fețe ii împodobesc turnurile dărăpănate cu o profuziune și o bogăție uimitoare de culori vii și strălucitoare.

Bolta din mijloc a rămas ca acum trei sute de ani în urmă cu architectura ei masivă și puternică și e unică în lume pentru acustica ei minunată.

In acest decor de verdeață și evocare a trecutului s'a jucat „Visul unei nopți de vară" cu Puck și întreaga feerie s'a desfășurat aci în mediul cel mai potrivit și în lumina artei desăvârșite a electricianilor moderni, cu acea atmosferă de vis pe care de sigur nu a crezut nici Shakespeare că ar putea-o realiza pe scenă.

Castelul întreg era transformat într'o feerie și Titania nu a avut nici odată un decor mai splendid și mai demn de împărăția ei de zână.

O lume imensă, alcătuită în mare parte de Americani umplea străzile Heidelbergului, care cu aceată ocazie părea mai mult un bâlciu internațional de cât poeticul oraș de studenți din Heidelbergul de altă dată.

Aceasta va încuraja desigur pe Germani a da o mai mare extindere teatrelor și spectacolelor în plin aer, pe care le au deja la Salzburg, la Beyruth în operă și teatrul de la Zoppot lângă Dresda.

Raymond de La Tailhède, poet

Reunite într'un mare volum, poeziile lui Raymond de La Tailhède prezintă o operă meditată, rezervată, discretă, uneori de cea mai înaltă inspirație. Culegerea se compune din ode, imnuri și sonete, a căror sursă eroică de inspirație este prietenia; poemele lui sunt pline de chemări și evocări a prietenilor săi, Moréas mai întâi, apoi Plessys, Maurras și Raymond. Alături de Moréas, Raymond de La Tailhède, poet pur, nobil, sigur pe ritmul său, pe imaginea expresivă, nuanțată, mobilă, este cu adevărat un mare poet. Iată un sonet în care se rezumă întreaga artă poetică a lui Raymond de La Tailhède:

Impatient de nuits ou je pourrai connaître
La forme de mon rêve et de ma passion,
J'orne de tant d'éclat sa feinte vision
Que mes voeux du Néant l'ont attirée a l'Etre.

Quand seconde Pallas elle va m'aparaître
Dans sa bauté réelle et dan sa fiction,
Materielle idée, abstraite éclosion,
Miroir que ma seule ombre illumine et pénètre

Rien ne me semblera d'elle même étranger,
J'en posséderat mieux le contour mensonger
La caresse légère et la promesse fausse,

Comme ces voyageurs au sable libyen,
De qui l'espoir, dit-on, et l'unique soutien,
C'est un mirage d'eau qui dans le ciel se hausse.

„Lacul sărat" pe scenă

Lucien Dubech, făcând cronica dramatică a unui spectacol dela „Théatre des Arts" cu prilejul reprezentării „Lacului Sărat", — scrie în „Candide", că deși nu e cel mai popular roman al lui Pierre Benoît, e totuș cea dintâi lucrare în care aventura e subordonată unei vederi mai profunde asupra sufletului omenesc.

E avantagios să se aducă pe scenă romanele lui Pierre Benoît, fiindcă sunt celebre, fiindcă sunt bine închegate, fiindcă puternica imaginație a autorului oferă adevărate comori romanțioase. Dar e și periculos, deoarece romanțiosul nu e dramatic, și cele mai bune romane ale lui Pierre Benoit sunt cu totul depărtate de teatru. Scena are legile ei. Și-apoi metoda lui Pierre Benoît, atât de greoaie, în roman, devine îngrozitoare pe scenă.

Farmecul povestirii vine dela talentul autorului, dela arta lui de-a povesti, dela însușirile unui spirit care se desfășură cu mult deasupra aventurii... In teatru toate aceste caractere dispar.

Pierre Scize, care a dramatizat „romanul", a scos probabil din „Lacul Sărat", tot ceeace era cu putință să se scoată.

Robert Schumann

Cartea lui Robert Pitrou e o încercare fericită și interesantă de-a explica viața unuia dintre cei mai mari muzicieni germani, prin tresăririle cele mai elementare și mai adânci ale sufletului.

In epoca noastră înebunită după sociologie, paginile lui Pitrou dobândesc o semnificație nouă, dând precizări caracteristice, întocmai cum într'un tablou de Lenain o singură lampă luminează viața unei întregi familii: strălucirea ei inegală dă figurilor relieful acela puternic, pe care lumina soarelui, care egalează și dezgolește, nu l-ar putea realiza.

Metoda aceasta se potrivește de minune cu spiritul lui Schumann, suflet ambițios și încătușat, a cărui existență socială n'a fost decât o vastă neînțelegere: prietenii nepotrivite, logodnă fără dragoste, căsătorie și pasiune fără satisfacții, —triumf chiar, fără siguranță.

Omul acesta, care n'a găsit niciodată un mai bun sfătuitor și duhovnic decât mescioara lui de lucru, de care se slujia ca de un prieten, consultând-o în timpul crizelor lui, cântându-i muzica favorită, recompensând-o oferindu-i o frumoasă velință nouă, pe care doamna Schumann primise ordin să i-o confecționeze, — muzicianul genial, cu viața plină de privațiuni și de necazuri, reapare viguros înfățișat în volumașul acesta, a cărui lectură lasă o impresie puternică și definitivă...

Bernard Fay, scriind despre lucrarea lui Pitrou în „Les cahiers du mois", spune că autorul își iubește subiectul, i se adaptează și-l tratează cu vădit interes. Schumann apare aici atât de viu, încât avem impresia că revedem acea Germanie burgheză și idealistă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, plin și parcă supraîncărcat de calități morale, — când nimic nu mai ajungea la o complectă și desăvârșită armonie, când totul respira agitații obscure și grandioase, însuflețite de dorinți sublime, și nedefinite!

Esența însăși a romantismului german, ne devine perceptibilă, — și paginile lui Pitrou zugrăvesc mai bine decât orice definiție intelectuală, virtuțile unei vremi și-a unei lumi îndepărtate.

Cartea aceasta se citește ca un basm.



Georges Meredith: Florilege

Inmănunchierea laolaltă a unor fraze lapidare, pe cari îndeobște le numim „maxime" n'are în genere altă rațiune de a fi, decât pentru a servi ca punct de plecare unei serii de dizertații școlare, sau dimpotrivă, pentru a suscita meditații intime.

Pentru această din urmă utilitate, culegerea lui Meredith are marele avantagiu că e bine prezentată și în dimensiuni destul de modeste pentru a o putea ține într'un buzunar obicinuit, fără a o îndoi!

Cugetările sunt însă de un interes cu totul inegal.

Ele n'au fost scrise pentru a alcătui propriu-zis maxime; și, chiar dacă uneori, câștigă în simplicitate, cititorul încearcă oarecare jenă, neștiind **ce era înainte și ce venia după...** maximă.

In treacăt, observațiunile psihologice, destul de juste altminteri, ne opresc o clipă interesul, dar ele par cele mai adesea scrise pentru cazuri particulare și faptul că sunt izolate le răpește pe alocuri o parte din subtilitate, făcând să li se atribuie o accepție prea generală. Din acest punct de vedere alegerea pe care a făcut-o traducătorul francez nu ni se pare izbutită.

Dar dacă din culegerea făcută de Charles-Marie Garnier nu e cu putință să trasăm un portret sintetic al lui Meredith, câteva din liniile caracteristice ale spiritului său, se pot totuș revela cu destulă precizìune și aci.

Maximele lui sunt prilej de cugetare... Și e destul...

Un european: Elie Metchnicoff

Cuvântul „european" evocă un anumit mod de a gândi și de a lucra deasupra granițelor; un om care se simte pretutindeni la îndemână, dela Urali până la Atlantic. Spiritul european, care era în germene la Henri IV și abatele de Saint-Pierre a culminat într'un Goethe, Renan, Victor Hugo, Karl Marx, Tolstoi. Englezii nu sunt aproape niciodată europeni; Francezii, Germanii, Italienii — câteodată: intelectualii ruși, prin educația lor, sunt aproape totdeauna europeni.

Un european era și Elie Metchnikoff căruia *Etienne Burnet* îi consacra un lung și foarte interesant studiu în *Europe* (No. 45, Sept. 1926). Caracteristica europeanului, care a primit tripla moștenire: elenă, romană și creștină, este în ordinea organizată și libertatea individuală, în nevoia de expansiune cosmopolită și în reculegere asupra conștiinței personale. Europeanul își făurește calea prin știință, care e forță și disciplină — prin raționalism. Europeanul adevărat nu e religios, nu e mistic: e raționalist — și râvnește spre pacifism, prin cosmopolitismul sau stoicismul său.

Metchnikoff avea aceste caracteristici, dominate de pasiunea lui pentru știință. Opera lui științifică a fost pe larg examinată de alții (v. „La vie d'Elie Metchnikoff" scrisă de Olga Metchnikoff). Burnett ne prezintă în linii largi viața activă a acestui savant al cărui tată era un boer rus, militar, epicurian; mama, frumoasă, veselă și duioasă era fiica unui evreu trecut la luteranism. Era al cincilea copil. Printre strămoșii lui Metchnikoff era și marele spătar Milescu, „om extraordinar, erou de cronică moldoveană, demn de marile temperamente ale Renașterii". Burnett descrie și viața spătarului Milescu, spunând că Metchnikoff, deși era specializat într'o ramură a științei, „are o datorie hereditară față de acest străbun pre-enciclopedist".

Ca școlar, Metchnikoff a avut pasiunea pentru științele biologice. A fost influențat de Herzen, de clasicii materialismului german: Vogt, Feuerbach, Buchner, Moleschott. E ateu la 13 ani. Cu tovarăși de aceiași vârstă vrea să redacteze o nouă enciclopedie a cunoștințelor omenești. Ține conferințe științifice înaintea școlarilor; la 15 ani a cetit „Origina Speciilor" a lui Darwin. Pe atunci universitățile rusești erau sărace. Metchnikoff pornește prin Europa, ca să învețe. E studentul nomad. Din oraș în oraș, își formează cultura — și începe cercetările cari l-au dus la descoperirea fagocitozei. Călătorind el vizitează și expozițiile de artă; e nelipsit la concertele de muzică. Dela Viena, pleacă la München. La Neapole, lucrează la laboratorul de zoologic; trece prin Florența și Roma; se „odihnește" o iarnă la Tanger, după ce a fost prin Madrid și Toledo. La Messina și Siracusa face expediții zoologice pline de descoperiri. Studiază și embriologia nevertebratelor. Microscopul și fiolele lui sunt instalate într'o cameră de hotel. E însoțit de tânăra lui soție și de patru copii, frați și surori ale ei. La Riva, lângă lacul Garde, a redactat, într'un hotel, faimosul memoriu din 1883, întâia lucrare asupra fagocitozei. Rătăcește mereu: dela Harkov la Wurzburg, apoi în insula Helgoland și la un congres de zoologiști la Giessen. Iarăși prin Italia, apoi în Germania. E în legătură cu embriologul Kovalewsky, cu fisiologul Setchenoff, cu anarchistul Bukunin. Se întoarce în Rusia: Odesa, Petersburg — pleacă în Italia, ca să revină la Odesa. Ca să studieze o specie interesantă, părăsește marea Neagră, pornind la Saint-Vaast la Hougue, lângă canalul Mânecii. Apoi Madera, Funchal, lacul Genevei; expediție antropologică în stepele Kalmucilor. Studiază efemerele la Gmunden, pe Dunăre, în Caucaz. Iarăși Neapole, Tanger, Villefranche, Tanger, Rusia...

Totuși, Metchnikoff nu iubia turismul. Demonul științei îl mâna dela un țărm la altul. Tinerețea lui nu era fericită; a suferit mult, a luptat mult, a îndurat pierderi familiare, a muncit enorm. A fost salvat de puternica sa vitalitate și de pasiunea pentru știință, care i-a susținut viața o coloană vertebrală. In ultimii cincisprezece ani a mai călătorit, luând parte la mari congrese, apărând aprig teoria fagocitozei; a căpătat premiul Nobel: prilej să plece și în Suedia. In cele din urmă s'a mai domolit: lucra la Institutul Pasteur. Pasteur însuși l-a făcut tovarășul cel mai prețios. La Paris capitală a Europei Metchnikoff a putut face știință pură, în afară de politică sau funcțiuni publice. Credincios Institutului Pasteur, el nu l-a părăsit nici după moarte; cenușa lui e într'o urnă, în zidul bibliotecii. A murit la 15 Iulie 1916, în plin războiu european.

Burnet, descrie în mod pitoresc viața și opera științifică a acestui european. „Metchnikoff era tipul savantului romantic. (Mai e tipul clasic). Creațiunea lui științifică țâșnia din viața lui personală. La început era ideea; experiența arăta apoi dacă ideea e adevărată". Metchnikoff avea limpezimea și bunul simț francez, mlădierea și imaginația rusească, acea temeinicie germană și preciziunea engleză. Dar avea și daruri proprii, deși a avut ca nași pe englezul Darwin, pe germanul Virchow, pe francezul Pasteur. Metchnikoff era, la începutul sec. XX-lea, cel mai de seamă reprezentant al acelui humanism nou, care continuă humanismul Renașterii și al Enciclopediștilor: — humanismul biologic. El a întemeiat prin biologie o filosofie optimistă. După Descartes, care a proclamat mecanismul fizic și libertatea morală, a urmat pesimismul orientaliștilor și al romantismului. Asia e pesimism. Europa e acțiune: ea are iluzia progresului. **Evoluționismul supranatural al Asiei, a dus la anihilarea** individului. Evoluția naturală, a Europeanului, duce la energetica individualistă. Metchnikoff a proclamat-o cu viața și munca lui întreagă. El era convins că numai știința poate asigura desăvârșirea acelui ciclu al vieții umane, care dă fericirea deplină. Omul modern se uzează înainte de termen; când, prin știință (mai ales prin profilaxie) va putea să-și împlinească ciclul normal al existenței sale, omul nu va mai avea teroarea morții. Moartea va fi atunci o manifestare dorită a vieții. Neantul morții nu va mai chinui conștiințele clarvăzătoare. Totuși, teoreticianul longevității, a trăit numai 70 de ani, Metchnikoff a avut grija însă să explice aceasta: am început prea târziu o viață rațională și n'am putut înlătura urmele bolilor, a surmenagiului, a neliniștilor din tinerețea mea.

După ce expune luminos filosofia optimistă și atitudinea lui Metchnikoff față de războiu și problemele sociale, Burnet ne arată modul lui de a lucra: „Era bun fără să fie blând. Era puternic. Puterea lui se putea întinde și deslănțui cu violență. Dar nu-și nimicea adversarii, chiar acei cari erau de rea credință. Metchnikoff a iubit mult, pentrucă avea o fire generoasă, care însuflețea totul; a dat mereu din el însuși"... Cași Goethe el a fost obsedat de Faust; discipolii și prietenii săi vedeau în el o reîncarnare a lui Faust: sete de a trăi, de a cunoaște, de a înțelege; nesfârșită curiozitate în fața lumii și a omului; tinerețe chinuită, bătrânețe optimistă — și acel consimțământ al morții, care este în fond o afirmare a vieții. Metchnikoff a văzut în chimie salvarea omului de suferințe zadarnice. Lumina se revarsă în laboratoare prin ferestre largi. Leacul tinereții e în flora intestinală, selecționată, în fermenții lactici, în vitamine și hormone. In adevăr, Metchnikoff era cea mai recentă reîncarnare a lui Faust. Nu ultima încarnare! Știința ține azi frânele destinului omenesc. **Europa nu mai poate exista fără știință!**

P. A.

INSEMNĂRI

Alexandru Newerow *)

Ceeace isbeşte pe cititor, în primul rând, în literatura scriitorilor ruşi, scandinavi sau germani e viaţa care pulsează în fiece pagină cu atâta firesc, încât nici bănuiala unui artificiu livresc nu te poate atinge. Dela un roman franţuzesc la unul rusesc de ex. deosebirea e impresionantă şi apare dela primele pagini: pe când cel dintâiu nu-i decât o lucrare de cabinet, calculată în toate amănuntele, construită ca un proiect de arhitect sau inginer, celălalt păstrează toată confuzia de neorânduială vieţii din care e smuls, cu elemente de prisos adesea, cu digresii cari nu adaugă nimic temeinic, dar pe cari autorul nu le-a putut evita, ca unele ce fac parte nelipsită din timpul sbuciumat al zilelor vieţii noastre.

Printre cauze e de sigur şi aceea că, pe când la Francezi a fi scriitor e o profesie pe care ţi-o alegi de tânăr, fiindcă simţi oarecare inclinaţii şi nutreşti oarecare ambiţii, la Ruşi cei mai mulţi dintre scriitori îşi datoresc îndeletnicirea întâmplării Inainte de a scrie, cei mai mulţi au trăit; şi n'au trăit în vederea celor ce vor scrie, n'au căutat să se documenteze în vederea operei lor viitoare, ci au trăit viaţa care le era hărăzită de împrejurări şi de oameni, viaţa pe care şi-o puteau făuri. Rari sunt aceia ce au scris fără ca mai întâiu să fi trăit, şi să fi trăit nu cu gândul ca mai apoi să scrie despre ceeace au văzut şi făcut. Cu rare excepţii, scriitorii ruşi au trăit chiar împrejurările pe cari le povestesc în opera lor, au cunoscut oamenii cărora le dau viaţă în cărţile lor.

Nu vom cita nume, căci ar trebui să facem aici pomelnicul tuturor acelora cari înseamnă ceva în literatura rusă dela Dostoievschi şi până în zilele noastre. Vom pomeni doar de unul dintre cei mai noui, Alexandru Newerow din cari „Adevărul Literar" publică astăzi o traducere.

Ca şi marii săi înaintaşi, Newerow a început prin a trăi. Născut la 1886, într'un sat din guvernământul Paratow, din părinţi ţărani, a făcut toate meseriile şi a cutreierat ţinuturile cele mai deosebite. A fost plugar, caşi părinţii săi, ucenic la o tipografie, băiat de prăvălie, poet la un şantan şi apoi învăţător la ţară, propagandist revoluţionar şi câte altele. Toate clasele sociale, tot felul de oameni i-au destăinuit taina şi Newerow a ştiut s'o împărtăşească cititorilor săi, în puţinele povestiri care au rămas pe urma celui mort la de abia treizeci şi şapte de ani, în 1923.

Dar afară de valoarea literară a succesiunii sale spirituale, ceeace face marele interes al nuvelelor sale e că acestea sunt o mărturie preţioasă asupra Rusiei sub regimul bolşevic. Nu un reportagiu pasionat, mai mult sau mai puţin parţial, nu o moartă culegere de cifre şi date, şi nici ditirambi oficiali sau ponegriri duşmănoase, ci icoane sincere ale unei vremi turburi, în culorile sumbre sau luminoase cari sunt cele ale realităţii.

Nu se poate spune că autorul nuvelei „Vreau să trăiesc" sau „Sufletul lui Iwan", e un duşman al Revoluţiei: şi totuşi, aceasta nu l'a împedicat să scrie scenele din „Foamete!" din „Nesocotitul Androne", din „Maria, bolşevică". Şi tot acelaş scriitor care e un duşman al vechiului regim, va descrie imparţial anarhia pricinuită de răsturnarea cea mare în „Femei", „Kolca", „Iaşca", de nebunia femeilor ameţite de cuvintele, pe cari nu le înţeleg, ale propagandiştilor, de viciile comisarilor sovietici şi a agenţilor lor.

De aceea nuvelele lui Newerow sunt mai preţioase decât toate reportagiile, fiindcă oglindesc nepărtinitor realitatea, şi decât toate cifrele şi datele fiindcă în ele bate puternic pulsul vieţii. — *Manuel Menicovici.*

*) „Das Antlitz des Lebens", Verlag für Literatur u. Politik, Wien, 1925 (Librăria Hasefer).

Cinematograful şi educaţia

Desfăşurarea cinematografului este unul din evenimentele cele mai mari din istoria vieţii intelectuale din ultimii douăzeci de ani. Condiţiunile în care se alimentează şi se întreţine imaginaţia, sensibilitatea, însăşi reflexiunea, în marea populaţie a tuturor popoarelor, au fost foarte repede modificate de această nouă invenţie; influenţa exercitată de cinematograf asupra mulţimii nu poate fi comparată decât cu teatrul din cetăţile antichităţii greceşti, sau cu presa zilnică asupra naţiunilor moderne, începând cu secolul al nouăsprezecelea.

Intr'un memorandum prezentat Societăţii Naţiunilor de către Julien Luchaire, expert al comisiunii internaţionale de cooperaţie intelectuală, acesta arată că, după evaluările, dealtfel aproximative şi desigur inferioare realităţii, sunt astăzi în toată lumea nu mai puţin de 50.000 săli de spectacole cinematografice. Dacă se admite că media spectatorilor din fiecare sală este de 300 şi considerându-se că acelaş spectacol este de obiceiu repetat de zece ori, — un film care face înconjurul lumii — caz foarte frecvent — este deci văzut, într'un timp foarte scurt, de aproape 150.000.000 persoane. Niciodată, în nici o epocă, n'a putut o operă de cugetare să beneficieze de o difuziune atât de vastă şi atât de rapidă.

Desigur că impresiunea culeasă de acest public imens este superficială, dacă o comparăm cu acţiunea unora dintre cărţile care au trebuit să aştepte ani şi secole întregi spre a se impune unei porţiuni din umanitate, cărţile sacre, de pildă, care au răscolit întreaga serie de sentimente omeneşti. Dar va trebui astfel să mergem până la Biblie şi la Ciran, ca să găsim opere a căror difuziune să fie, desigur, superioară celeia a ultimelor filme dela Los Angeles.

De altminteri, dacă succesul celui mai bun dintre filme este mai mult efemer decât imens, cinematograful, prin ansamblul producţiei sale, exercită o influenţă constantă. Publicul mare urmăreşte cinematograful cu pasiune. Genul literar cel mai plăcut acestui public: romanul foileton sau fascicolar, este pe cale de a fi aborbit de cinema; după ce mai întâi a inspirat o parte din producţia cinematografică, romanul popular este astăzi servitorul filmului, servindu-i de anunţ şi explicare. Or, mulţimea caută astăzi în spectacolul ecranului, precedat sau nu de lectura foiletonului, un mare număr de emoţii şi de subiecte de reflexiune, pe care trebuie să le facă să trăiască în mod moral. Astăzi, în cele mai multe ţări, în afară de ceasurile consacrate muncii, hranei şi somnului, spectacolele sportive şi cinematograful au umplut aproape toate orele libere, a unui număr imens de persoane aparţinând claselor mijlocii şi populare ale oraşelor.

Spectacolele au agitat totdeauna viu mulţimea. Spectacolul cinematografic, reprezentare puternică a vieţii, a cărui mişcare accelerată şi adeseori frenetică se desfăşoară într'un cadru vast şi violent luminat, în faţa unui public cufundat în întuneric, produce un fel de halucinare. Personagiile dramei, sentimentele lor, actele lor se impun cu o autoritate pe care n'o posedă nici un spectacol. Marii actori de cinematograf ştiu destul de bine, din scrisorile numeroase pe care le primesc, ce seducţie emană persoana lor proectată pe ecran.

In felul acesta, nu mai este îndoielnic că cinematograful poate fi un puternic agent de difuziune a unor idei sau chiar a unor tendinţe morale, sociale şi, după trebuinţă, politice. In timpul războiului 1914—1918, cinematograful a fost foarte mult întrebuinţat în propaganda naţională. Propaganda religioasă l'a adoptat în unele ţări; în Statele-Unite se socotesc aproape 25.000 biserici care întrebuinţează proecţia animată ca auxiliar al predicei. Şcoala chiar se serveşte de cinematograf, ca un auxiliar al învăţământului, nu numai pentru demonstrare, ci chiar pentru experimentare.

Limbagiul care separă oamenii, pentru cinematograf nu există. Nu numai atât, dar cerinţele economice ale cinematografului fac ca fiecare film să se vândă în toate ţările din lume. Astfel autorii şi „metteurs-i en scène" sunt obligaţi să dea operei lor un caracter de universalitate, spre a fi înţeles şi apreciat de oamenii din toată lumea, din rasele şi climatele cele mai diferite. In consecinţă, caracterul naţional se atenuiază pe cât cu putinţă sau e redus la propriile-i elemente de pitoresc; se caută motivele cele mai simple, pe cât posibil accesibile tuturor inimilor omeneşti.

G. B.

O antologie americană

Sunt aproape o sută de ani, în 1835, decând publicistul francez Tocqueville declara în mod categoric: „America n'are literatură". Totuşi, în aceeas epocă, prinţul Murat afirma (1832) că „în Statele-Unite toată lumea face literatură". In Franţa, literatura americană s'a făcut cunoscută începând cu această epocă; toate revistele, în frunte cu „Revue des deux mondes", urmăreau desfăşurarea nouei mişcări literare. Philarète Chasles făcu să apară, în 1815, un volum intitulat: „Etudes sur les Anglo-Americains"; — Laboulaye traduse operele lui Franklin, Xavier Marmier dădu în limba franceză poeziile lui Longfellow. Tot în acest timp apărură pentru prima oară, în franţuzeşte, Channing şi Emerson.

Dar cu toate aceste lăudabile sforţări, cu toată atenţia îndreptată asupra Americei în urma războiului numit de succesiune, publicul cel mare era încă ignorant şi în imposibilitate materială de a cunoaşte şi înţelege întreaga varietate a manifestărilor literare din continentul nou. Bogăţia aceasta surprinzătoare pentru o prea nouă naţiune, varietatea aceasta de forme şi inspiraţii poetice a fost desvăluită astăzi publicului european, printr'o „Antologie de la Littérature américaine", datorită contribuţiei lui M. Cestre, profesor la Sorbona, şi M-me Gagnot, profesoară la liceul Victor Duruy, Desigur, într'un câmp atât de imens, atât de variat, a trebuit un mare spirit de discernământ şi un gust ales, pentru a nu culege decât cele mai caracteristice flori din grădina veşnic veselă a noului continent. Dar un cadru atât de strâmt (400 pagini) n'ar putea da în plină lumină toate manifestările literare ale Americei de Nord. Astfel, extrasele din autori şi notiţele asupra operelor şi vieţilor lor sunt prea restrânse, compensate numai prin studiul de sinteză literară, care le precedează, al lui M. Cestre, studiu în care sunt bine lămurite începuturile şi magistral descrisă epoca măreaţă actuală. Prin caracterul lui, prin siguranţa metodei de expunere, studiul acesta singur valorează cât un întreg capitol de psihologie istorică.

Pentru toţi acei cari doresc o bună iniţiere şi caracterizare a literaturei americane din Statele-Unite, cartea lui M. Cestre şi M-me Gagnot constitue un guide preţios

Ce trebue să căutăm în opera de artă

In interesanta lucrare a lui Péladan, „De la sensation d'art" — găsim la capitolul despre falimentul picturii, — juste aprecieri estetice :

Opera de artă nu se adresează raţiunii, ci imaginaţiei.

O operă se numeşte admirabilă, când — fără a ne preocupa de execuţie — ne bucurăm de semnificaţia ei.

Concursurile sunt împrejurări rare şi de interes mai de grabă material, iar operele înfăptuite cu asemenea prilejuri nu se pot socoti printre cele mai de seamă.

Ce căutăm noi într'un tablou ? Pictorul ? — Nu ! — Pictura? — Nicidecum!.... Ne căutăm pe noi înşine, şi când spiritul sau inima încearcă o emoţie, ne găsim pe noi, şi atunci opera şi-a împlinit într'adevăr menirea...

„Să riscăm totul"

Intenţionând, de bună seamă, să scrie un „roman naţional" al Belgiei independente, Pierre Nothomb şi-a adus aminte de un episod curios din istoria ţării sale.

„Să riscăm totul" e numele unui mic cătun dela frontiera franco-belgiană, unde, după revoluţia din 1848, o bandă venită din Paris şi alcătuită în cea mai mare parte din aventurieri walloni, năvăli pe neaşteptate şi încercă să cotropească ţinutul, — dar fu împrăştiată fără prea mare greutate.

Jean-Louis Duvelin, spirit înfierbântat, s'a rătăcit în expediţia aceasta neizbutită. Şi-a trădat regele şi ţara. Cei trei fraţi ai săi vor ispăşi păcatul lui. Şi de-aici, în urma reacţiunilor adevăraţilor patrioţi, povestea unei trădări devine un „roman naţional", condus cu abilitate şi scris cu stăruinţă de Pierre Nothomb, în felul povestirilor istorice... de-acum vreo şeaizeci şi cinci de ani...

Marcel Proust în româneşte

Cu toate greutăţile, uneori de netrecut, pe care le pune traducătorului (uneori chiar cititorului) textul lui Marcel Proust, — vom da în numerile noastre viitoare două traduceri cât mai corecte (fără a înceta de a fi literare) din opera marelui romancier francez despre care vorbim în altă parte a revistei şi anume un fragment din „Amorul lui Swann" şi de pe-acum celebra „Sonata lui Vinteuil".

Honoré de Balzac

Honoré de Balzac, genialul romancier, pe care nimeni nu l-a egalat în secolul al XIX-lea, s'a născut la Tours în 1799. A fost în tinereţe scriitor la un notar, apoi asociat la o tipografie, veşnic imaginând noi afaceri, ce luau totdeauna un sfârşit dezastros, din cauza lipsei lui de simţ practic. La un moment se înflăcărează de pildă, pentru ideia de a aduce 60.000 de stejari din Polonia în Franţa, — afacere în care vede 12.000.000 franci de câştigat. Se încarcă însă numai de datorii.

Dar imaginaţia asta înfrigurată, — primejdioasă în afaceri, — devine o mare calitate literară care-l ajută să ne reprezinte în nenumărate romane societatea burgheză contemporană lui, în care afacerile şi banii joacă atât de mare rol. Pentru a-şi acoperi datoriile şi pentru a trăi, Balzac trebuie să scrie pe capete, „să înegrească cât mai multă hârtie", cum zicea el. Astfel se adună în 30 de ani (1820 1850) acea serie considerabilă de romane, apărută sub titlul generic de: *Comédie humaine,* operă masivă şi vie, cum literatura universală oferă prea puţine. Principalele lui romane sunt: Eugénie Grandet, Le Père Goriot, La recherche de l'Absolu, Un ménage de garçon, Le lys dans la vallée, Splendeurs et misères des courtisanes, César Birotteau, La cousine Bette, etc., etc.

In toate aceste opere, Balzac, geniu robust şi popular, prea puţin cioplit pentru nuanţele delicate, păcătueşte poate prin imperfecţii de stil şi prin prea marea minuţie a detaliilor realiste, dar te cotropeşte prin verva pitorească, prin puterea de observaţie, prin sentimentul sezisant al realităţii, prin fecunditatea imaginaţiei, prin pictura profundă a pasiunilor umane.

Domeniul lui special este zugrăvirea caracterelor, fie generoase fie viciate de patimi, din clasele burgheze şi populare. Are o mare putere de viziune sintetică; nimeni ca el nu construeşte mai plastic un personagiu — fiziceşte şi sufleteşte; îl pune pe picioare, îi dă o viaţă intensă, — dacă nu o psihologie profundă şi complex nuanţată, dar pune în el o pasiune forte, care va fi resortul unic al actelor lui. Niciodată nu s'au reprezentat mai viguros ravagiile unei vieţi întregi, distrugerea unei familii întregi prin neîmblânzita manie a unui individ, — fie ea avariţie, desfrâu, gelozie, dragoste părintească feroce, tirania unei invenţii, etc. Lumea lui Balzac e vastă şi-ţi dă iluzia vieţii. Am spus că înfăţişează de preferinţă burghezia, dar o burghezie pe care o dispreţueşte, — o burghezie pariziană şi provincială, trudnică, intrigantă, servilă, egoistă, care urmăreşte acapararea banilor şi a puterii. Caracterizează pe oameni nu numai lăuntric, dar tot aşa de bine şi prin zugrăvirea mediului înconjurător, a interiorurilor şi a cadrurilor în care se mişcă, a locuinţelor, a dughenelor, a atelierelor şi fabricilor. Prin aceasta, Balzac, — deşi încărcat în multe privinţe de romantism, — face totuş tranziţia dela romantism spre realism, şi-şi merită gloriosul titlu de părinte al realismului contemporan.

Balzac moare în plina lui putere de creaţiune, la vârsta de 51 de ani, în anul 1850.

Una din cele mai impresionante din creaţiunile lui H. de Balzac, — faimosul *„Hanul Roşu",* a apărut în ultimul No. (87) al „Lecturii."

MĂRUNTE

— **Pentru tot ce priveşte „Adevărul Literar" : manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc. a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri şi Sâmbătă, dela 5—6.**

— A apărut „Istoria mijlocie" (Evul mediu modern) de D. D. Patraşcanu — un exemplu de manual de şcoală, scris literar, bogat în hărţi şi ilustraţii.

— Rudyard Kipling a publicat un nou volum de versuri şi de proză intitulat „Debits and Credits", care se ocupă mai cu seamă de război şi de epoca post-belică.

Această publicaţie a provocat o explozie de furie în Statele-Unite din cauză că un poem din acest volum, intitulat „Via", cuprinde o aluzie la parabola biblică care povesteşte despre un muncitor ce începe lucrul la ora 11 şi este totuşi plătit ca şi ceilalţi care au muncit ziua întreagă la vie. Scriitorul englez simbolizează prin acest muncitor privilegiat naţiunea americană, care dă sfaturi celorlalţi muncitori cum ar putea să suporte mai uşor sarcina pe care ei singuri n'a purtat-o.

Ironia amară a acestui poem pare a fi inspirată prin felul cum au înţeles Statele-Unite să ceară Angliei plata datoriilor. Se ştie că Rudyard Kipling este inrudit cu d. Baldwin care s'a văzut silit să accepte condiţiunile americane de plată. Majoritatea ziarelor americane îl înjură pe Kipling pe tema acestui poem şi îl acuză că turbură fără necesitate relaţiile anglo-americane.

— Paul Valéry scrie o introducere pentru o nouă ediţie a „Florilor de otravă".

— Cunoscutul critic francez Charles Chassé, anunţă o lucrare întitulată „Stilurile fiziologice".

Această **mică istorie naturală a scriitorilor,** va fi un studiu asupra temperamentelor scriitorilor veacului al XIX-lea, cu capitole asupra stilurilor regionale şi profesionale, asupra stilului militar şi pedagogic, asupra stilurilor partidelor politice, — stilul radical, stilul „Acţiunii franceze", etc.

— In luna Noembrie, Belgia va celebra a zecea aniversare a morţii poetului Emile Verhaeren.

— Piesa d-lui F. Aderca *„Triunghiul"* se va juca în stagiunea aceasta la Teatrul Naţional din Cernăuţi, în regia d-lui Victor Ion Popa, cu decoruri geometrice.

— *„Micul tratat de estetică"* al d-lui F. Aderca, va fi publicat în câteva numere consecutive ale „Universului literar".

Curiozităţi

Enigmele Radio-ului

Ziarul englez „Sunday Chronicle" relatează următorul caz straniu întâmplat unei tinere fete, Miss Minton, din Nottingham, care doarme din Octombrie a anului trecut şi până astăzi, adică un an întreg. Intr'o zi, ascultând programul radiotelefonic, fata îşi scoase repede din urechi tuburile aparatului şi căzu leşinată. De atunci ea nu şi-a mai revenit în fire, numai pleoapele îi tremură uneori şi ea se întoarce în pat de pe o parte pe alta din când în când. Respiră însă bine, regulat. Nici un tratament, nici prin electricitate, n'a fost în stare s'o vindece de acest somn. Are temperatura normală şi asimilează hrana care i-se introduce pe cale artificială. Medicii asigură că Miss Minton nu suferă de nici o boală organică şi că starea ei nu arată simptomele unei alienaţii mintale sau ale „boalei somnului". Se crede că fata suferă de influenţa încă necunoscută a Radio-ului asupra organismului uman. Aceiaşi medici pun acest caz în legătură cu cazul unui doctor din Birmingham Acesta, mare amator de radiotelefonie, a început să sufere de insomnie şi se plânge că sensibilitatea lui pentru radioactivitate îl face să audă mereu şi să perceapă fără ajutorul aparatului, nişte mesagii radiotelefonice nepricepute. Sunetele orchestrelor şi vocile îndepărtate le aude mereu venind spre dânsul din toate direcţiile. Medicii nu pot stabili cauzele acestui fenomen, însă sunt de acord, că bolnavul, deşi suferă de radio-halucinaţii, e perfect sănătos din punctul de vedere al medicinei normale.

„Regina Reginelor Franceze"

La Vichy a avut loc alegerea „Reginei Reginelor Franceze", sărbătorită apoi cu mare pompă în saloanele dela Cazino. La a treia votare fusese aleasă Felicia Alonso, „Regina Arcachon"-ului, iar celelalte două candidate au fost proclamate ca „doamne de onoare" ale „Reginei" celei nouă. Seara s'a produs „încoronarea", „Reginei Reginelor". A urmat un bal şi un cortegiu cu făclii prin străzile liniştite din Vichy.

Congres cinematografic

La Institutul Internaţional de colaborare spirituală din Paris s'a deschis congresul cinematografic. Delegaţii tuturor ţărilor în număr de peste 450 au adus omagii „tatălui cinematografiei", bătrânului Lumière, care era prezent la congres. Congresul e pus sub protecţiunea Ligii Naţiunilor.

Meteorul din Londra

Marele meteor apărut acum o lună (la 6 Sept.) la Londra şi dispărut în împrejurări necunoscute, a fost demascat! Adică nu atât... meteorul cât falsificatorul meteorului. Se ştie că lumea savanţilor din toate ţările s'a emoţionat în urma telegramelor din Londra, care anunţau apariţia acestui meteor. Astronomul-fotograf care a „surprins" şi fixat pe placă meteorul, a organizat, împreună cu încă doi prieteni-astronomi din Breadford şi Birmingham — o înscenare unică, în felul ei, şi anume: a legat nişte pachetele cu magneziu prevăzute cu şnururi inflamabile şi cu baloane umplute cu oxigen. Astfel trei baloane s'au urcat în aer în aceeaşi clipă la Londra, Birmingham şi Breadford. La ora şi minutul fixat dinainte magneziul s'a aprins şi baloanele au exploadat. Aparatele fotografice din observatoarele respective l-au „prins" pe plăci, astfel că s'a produs impresia că meteorul a trecut deasupra Angliei. După cum se ştie, chiar dezastrul din Florida fusese explicat de unii savanţi prin influenţa acestui meteor fenomenal. Falsificatorii spun că au vrut să dovedească, că lumea savantă se înşeală şi se pierde în fantezii nu mai puţin decât simplii muritori.

Opere... de Clemenceau şi Herriot

In stagiunea actuală a Operei din Lyon se va cânta opera lui Charles Ponce: „Madame Récamier" cu libretul alcătuit de Edouard Herriot, care va asista la această premieră. In aceiaşi seară se va reprezenta opera aceluiaş Ponce: „Vălul fericirii" cu libretul dat de Georges Clemenceau, care, şi el, va sosi cu această ocazie la Lyon. Se aşteaptă cu mare curiozitate această întâlnire a doi preşedinţi la premierele operelor creiate de dânşii.

Americanism

Etel Wood, o fată de 19 ani, a reclamat judecătorului de ocol din Londra, că e împiedecată de mama sa să se căsătorească cu iubitul ei Thomas Malley. Judecătorul a anunţat în şedinţă, că el se pune în locul tatălui fetei, deci cere amânduror amorezaţilor să confirme în faţa lui dacă într'adevăr se iubesc şi doresc să fie căsătoriţi. Cum tinerii s'au executat numaidecât, după ce li s'a cerut această „formalitate", — atunci judecătorul a citit o sentinţă definitivă, ca această căsătorie să aibă loc imediat după expirarea termenului de publicare legală prealabilă, necesară înaintea oricărei căsătorii.

Zmei

Aviatorul englez Cobham, care făcuse un raid Anglia-Australia, povesteşte că a văzut pe insula Comoda din Australia nişte zmei în carne şi oase, cari erau de 3 metri lungime, aveau labe mari cu ghiare enorme şi ucideau cu uşurinţă orice animal de mărimea calului. Fiind neliniştiţi în vizuina lor, zmeii suflă fum şi foc pe nări. Insula Comoda se află în arhipelagul Zond. Naturaliştii evită să se pronunţe asupra descoperirii lui Cobham.

Recordul „Nemuririi"

Recordul mondial de nemurire îl deţin insulele Nouei-Zeelande. In 1924 la o mie de locuitori n'au murit decât 8,3 persoane. In Africa de Sud, deasemenea, la 1.000 de locuitori au murit în 1924 numai 9,5.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 306

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 17 Octombrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Despre banalitate în artă

— Comentar la o nuvelă publicată aici —

Partir, c'est mourir un peu. — Fără îndoială cititorul, sau cel puţin cititoarea cunoaşte această delicată înţelepciune. Unii chiar îşi dau seama, poate, că pe frageda formulă s'a pus mucegai. Mărfurile intelectuale, cu deosebire bibelourile moralopoetice de felul frazei franţuzeşti de sus, prind mucegai nu pentrucă stau închise, ci, din contră, prin exces de întrebuinţare, — îl prind din lenea dospită a creierilor prin care circulă formulele cu succes popular.

Ingredientul literar mucegăit stârneşte atenţia numai pentru a o scârbi, nu pentru a o fixa şi a o conduce armonic. E vorba numai de atenţia celor cu sensibilitate literară robustă şi, prin urmare activă, în stare să controleze minuţios expresia artistică, şi să răspundă cu precizie nuanţată la tentativele de suggestie prin care caută să o surprindă o technică literară, oricât de prestigios i s'ar înfăţişa.

* * *

Plecarea dintr'o casă în care ai locuit mai multă vreme e ca o moarte — când te muţi, revezi hârtii vechi, clasică pricină de melancolie: ah, scrisorile vechi! ce deşartă e lumea şi viaţa. Uite, scrisori de dragoste! Cum trece dragostea! Oare toate dragostele trec aşa? Panglici, flori uscate, urme de lacrimi, poate — dar portretele! Uite părinţii! Ce fericiţi erau. Acum dorm într'un cimitir din marginea unui orăşel — cum aleg eu acum scrisori, aşa va face fiu-meu odată, după moartea mea — ce puţin lucru rămâne dintr'o viaţă de om! toate hârtiile mele încap în lădiţa asta, cât un sicriu de copil.—Aha! sicriu de copil.

Curios: peste drum chiar azi a murit o fetiţă: Ce tristă coincidenţă! Mutat şi înmormântare (tocmai ce trebuia). Moarte şi aici şi dincolo, Acum un an fusese în casa din faţă masă-mare: fetiţa se împărtăşise întâia oară, Şi atunci caşi acum, un roiu de fete în alb, Ce contrast dureros! De ce a murit fetiţa? De oftică. Se poate altfel! Dela începutul secolului trecut fetele tinere mor ,literar, de oftică; câteodată şi cele bătrâne... ' Iar hamalii care vin să te mute fac *pendant* dricarilor de dincolo, şi dricul se poate compara avantajos cu camionul pentru mobile, sau vice-versa. Ce frumos se chiamă toate aceste contraste şi analogii, odată ce ţi-ai fixat tema: mutat-moarte.

Povestirea lui Rodenbach pare făcută după o prinsoare, atât de perfectă e alegerea, atât de complectă dezvoltarea banalităţii.

Şi-i curios cât de clar se vede cum e făcută.

Din răsfoire de scrisori vechi cu ocazia mutării — „hârtii vechi, rufe de copil mort, haine de zestre păstrate în văduvie" — e scoasă paralela moarte-mutare. Trebuie, pentru a dezvolta această paralelă, o anume înmormântare coincidentă cu mutatul. Imi pare că din lădiţa cu scrisori a rezultat sicriul de copil, din sicriu a rezultat fetiţa, din fetiţă prima comuniune şi moartea prin tuberculoză. Minunat şi prevăzut iese una din alta. E, de sigur, preferabilă moartea de fată tânără: de o sută de ani publicul a admis-o în estetica lui... Cel care se mută şi povesteşte s'a gândit, foarte normal şi la o altă paralelă: fetiţa moartă avea cam tot atâţi ani cât a locuit povestitorul în casa din care se mută. Vârsta moartei a rezultat din durata închirierii. Odată ce moare o fetiţă, nu se poate să nu ţi-aduci aminte de prima împărtăşanie: atunci solemnitate veselă în familie — acum doliu. Fetele însă tot în rochii albe, acum caşi atunci, ceeace face contrast elementar cu negrul părinţilor. Cu acest efect de contraste, de efect simplu şi sigur se leagă, iarăşi prevăzut şi normal, celalt ingredient de tristeţe: neantul vieţii; între amărăciunile ei, cele mai tipice pentru omul de inimă sunt: nestatornicia dragostei şi a prietenilor. Dar înainte de toate — groaznică şi uzată până şi de cei mai de jos diletanţi! — scotocirea de hârtii şi portrete vechi e şi cadru şi pretext, totodată, al acestor jelanii şi, cum se zice, reflecţii filozofice asupra vieţii.

„Câte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei aşa grămezi pestriţe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare, prin care au trecut şi ele o clipă, nouă, nevestejite! Dar d. Lefter n'are vreme să filozofeze" .. (Caragiale, *Două loturi),* însă Rodenbach are vreme.

* * *

Ce-i această scăpare din vedere a celebrului poet? Vre-un păcat din cea mai fragedă tinereţe? Nu-i ştiu data Oricum ar fi, e banală desăvârşit, pare că dinadins.

E ştiut: poetul Georges Rodenbach a fost un specialist al morţii, şi un maistru, fără vorbă.

Douceur du soir ! Douceur de la chambre sans lampe!
Le crépuscule este doux comme une bonne mort
Et l'ombre lentement qui s'insinue et rampe
Se déroule en pensée au plafond. Totut s'endort
Comme une bonne mort sourit le crépuscule...

Sau:

Un triste réverbère
Dans le soir s'exaspère
A regarder son ombre.
Se peut-il qu'il corresponde
A se dessin transi
Qui dort à terre comme dans un miroir,
Et qu-il soit lui aussi.
Cette figure linéaire et tout en noir?

Soudain le réverbère
Voit l'ombre de sa boîte en verre
Former, avec ses quatre pans,
Comme un petit cercueil à terre.
Qui attend ;
Et le réverbère a peur qu'on emporte,
Dedans, sa flamme morte!

Artistul care a scris acestea era, fără îndoială, din născare salvat de banalitate. Dar se vede că scrisul oricărui maistru e în primejdie să scape, uneori, de controlul gustului şi al judecăţii celei mai bune.

Verhaeren zice despre compatriotul lui: „Il est de ceux qui suggèrent à l'encontre de ceux qui constatent; il est de ceux qui se renferment à l'encontre de ceux qui se deploient". Iar Rémy de Gourmont: Rodenbach est le rêve, la discrétion, presque le silence".

Cât de exact se potrivesc acestea poeziilor, tot atât nu se potrivesc platelor variaţii pe tema moarte—mutat, de care e vorba. Tocmai din contră: aici tema e loc comun literar în forma cea mai brută posibilă, ceeace, din capul locului constituie o indiscreţie esenţială. Iar desvoltările sunt asociaţii şi mai uzate decât tema, dacă-i cu putinţă; aşa încât indiscreţia se agravează continuu cu desfăşurarea povestirii. Nimic mai „intim", nici „suggerat"; totul e platitudine *publică,* şi *explicare,* din gros şi pe şleau, a unor „adevăruri" peste măsură râncede.

Dar Rémy de Gourmont adaugă: „avec souvent un peu de mièvrerie" Iar Verhaeren pare că se gândeşte la acelaş fel de slăbiciune, când scrie: „mysticisme précis, propret, dominical, mysticisme de confessional, mysticisme de banc de communion qui... s'en va vers l'hostie...., non pas nu-pieds en marchant sur des jonchées de ronces et d'épines, mais en foulant des dalles bien nettes, avec des sandales blanches et pieusement feutrées".

Există o slăbiciune de care sunt cu deosebire ameninţate naturile lirice: îndrăgostirea de anume teme literare. Inchiderea în sine e o primejdie pentru artist, afară de cazul unei excepţionale bogăţii interioare. Aici stau de pândă, şi nu zadarnic, monotonia şi banalitatea. In mazică, fenomenul e, poate, şi mai vizibil: melodiştilor exclusivi — lui Mozart şi lui Schubert, de ex. li se întâmplă să prinză dragoste de motivele lor cantabile, şi le tot *zic* iarăşi şi iarăşi, în dauna structurii, a bogăţiei şi a eleganţei operei.

Această slăbiciune, mai tare sau mai slab stăpânită în poezii, l-a biruit pe Rodenbach cu desăvârşire în schiţa cu mutatul—înmormântare. Tema morţii şi a jalei, exclusiv scumpă poetului, s'a emancipat de orice scrupule artistice, şi se prezintă în starea nenorocită şi cu desăvârşire vulgară a ariei de flaşnetă.

Dacă natura şi sensul artei este să dea glas experienţei celei mai individuale, să caute formă pentru cuprinsele sufleteşti cele mai personal nuanţate, atunci banalul e păcatul primordial al artistului. Se înţelege că această contrazicere între natura artei şi banalitate e cu deosebire supărătoare când omul are şi maniera lirică, fiindcă această manieră, ne provoacă, oarecum mai pe faţă decât oricare alta, să cerem, fatal şi neîndurat nuanţare. Atunci, negreşit, banalul e prin excelenţă scandalos.

Lirismul e o atitudine prin ea însăşi indiscretă, şi ocazie de cele mai tipice dezastre în artă, atunci când individualitatea artistului nu-i în stare să-i dea justificare bogată.

Schiţa lui Rodenbach este, special din cauza atitudinii lirice căzută la nivelul celei mai goale şi sărace banalităţi, o catastrofă admirabilă.

PAUL ZARIFOPOL

Wiliam James şi automatismul obicinuinţii

Cunoscutul filosof american Wiliam James, unul din reprezentanţii cei mai de seamă ai filosofiei pragmatice, este socotit, alături de Wundt şi de Ribot, ca întemeietor al psihologiei experimentale.

Pentru a evidenţia importanţa morală şi pedagogică a principiului obicinuinţii, James a scris în lucrarea sa de „Psihologie" un capitol din care desprindem câteva idei caracteristice.

Obicinuinţa este ca un enorm volum care regularizează mişcările societăţii: e cel mai preţios agent al ei de conservare. Numai ea ne împiedică să depăşim limitele ordinei, numai ea salvează privilegiile norocului, de asalturile invidiei şi ale sărăciei.

Obicinuinţa ne condamnă să ducem toţi lupta vieţii pe locul unde ne-a fixat educaţia şi alegerea noastră, şi tot ea ne face să scoatem cel mai bun profit dintr'o carieră plăcută, pentrucă nu suntem buni pentru alta, ori pentrucă suntem prea bătrâni ca să reîncepem alta. Ea păstrează individualitatea diferitelor nuclee sociale.

Marele punct în educaţie este de a se face din sistemul nervos un aliat şi nu un duşman; — de a plasa şi capitaliza achiziţiunile noastre, pentru a trăi mai uşor după veniturile acestui capital. Pentru aceasta trebuie să facem cât mai la vreme posibil automatice şi obicinuite, cel mai mare număr de acţiuni utile, şi să ne ferim de obicinuinţele care într'o zi ne-ar putea fi desavantagioase. Cu cât ne încredem în mărunţişurile cotidiane la adăpostul unui automatism fără sforţări, cu atât vom câştiga autonomia facultăţilor noastre superioare, şi vom fi liberi să ne consacrăm exclusiv funcţiunilor lor proprii.

Omul cel mai nevoiaş este acela la care nehotărîrea a devenit obicinuinţă, şi care trebuie să se gândească şi să facă eforturi pentru a-şi aprinde o ţigară, pentru a bea un pahar cu vin, pentru a se culca, sau pentru a se scula, în sfârşit, pentru a întreprinde cel mai neînsemnat lucru. Jumătate din viaţă îşi pierde un astfel de om, numai chibzuind şi luând deciziuni cari ar trebui să-i fie fireşti. Dacă este vreuna din aceste îndatoriri zilnice pe care încă nu o executaţi automatic, căutaţi de vă îndreptaţi cu stăruinţă această slăbiciune a conştiinţei. „Menţineţi în voi vie, facultatea de efort, supunând-o în fiecare zi la un exerciţiu fără profit..."

Puterea Pământului

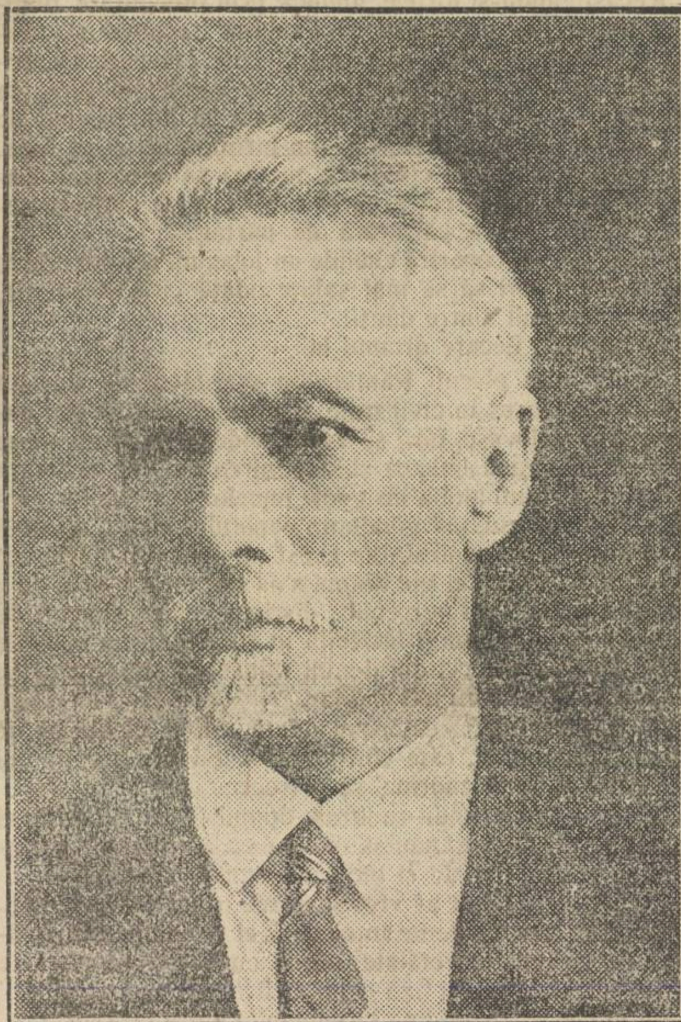
de AL. FEODOROV

Tânărul Pantic numit astfel din primele zile ale vieţii lui, când părinţii l-au scăpat dela moarte cu ajutorul sfântului Pantelimon, se întorcea acasă, călare, — pe un drum pustiu de stepă.

Soarele se apropia de apus, dar razele-i fierbinţi pluteau deasupra lanurilor de grâu, ca un paianjeniş incandescent. Nu plouase de mult şi praful stătea lucios, catifelat, prefăcând aspectul drumului într'un fel de râu şerpuitor, de cenuşă argintie, pătată cu puncte şi dungi violete: urme de roţi şi de copite.

Pomii prăfuiţi, dealungul drumului, clopotniţa satului din zare, acoperişurile verzi de fier ale conacului boeresc spre care se ducea Pantic,—toate acestea căpătau în lumina soarelui o expresiune de viaţă şi de blândeţă, cum se simte pe câmp în fiecare Sâmbătă.

Ciocârliile, neobicinuit de numeroase anul acesta cu o recoltă atât de bogată, umpleau cu trilurile lor văzduhul care suna ca un râu nevăzut de clopoţei, mereu şi egal, însoţit de nenumăratele sfredele ale lăcustelor care torceau.



Al. Feodorov

Şoimii făcând par'că farmece, tăiau cercuri regulate în emailul limpede al albăstrimii cerului. Pantic înainta la pas şi se gândea cât de frumos e să trăeşti la vârsta de optsprezece ani, când viaţa e plină de surprize plăcute şi-ţi îngăduie să respiri cu pieptul tânăr şi sănătos, aerul îmbălsămat de mirosul holdelor, al prafului şi al sudorii calului.

Puterea pământului care dăduse această recoltă bogată, creştea încă belşugul de viaţă nouă, şi contopea fiinţa lui Pantic cu ciocârliile, şoimii, greerii, lăcustele. Clocotul acestei puteri, desprins din toarcerea neastâmpărată a sunetelor, a fâlfâitului din aer şi a mişcării de pe pământ, semăna par'că cu lauda ridicată Creatorului şi-l făcea pe Pantic să primeasecă cu evlavie şi recunoştinţă aceste clipe în viaţă. Călărind aşa, tânărul se gândea cu încredere şi cu seninătate la viitorul său, ca şi la cerul, la stepa, la drumul—toate străvezii, învăluite de reţeaua luminoasă a prafului pătruns de soare.

Ii rămâneau încă vre-o trei kilometri până la conac. Satul şi clădirile conacului apăreau dincolo de cutele ogoarelor, când împingând contururile bisericii şi ale magaziilor întru întâmpinarea călăreţului, când retrăgându-le par'că în ascunzişuri subterane.

Deodată, Pantic zări puţin la o parte de drumul pustiu, la o cotitură, în colţul lanului de grâu, ceva care samănă cu un sac mare şi plin ce se mişca. Spicurile tresăreau în neorânduială în acest colţ al grâului, pe când nici o mişcare nu se vedea în jur.

Cu ochii pironiţi într'acolo, Pantic străbătu în trap grăbit drumul până la cotitură şi văzu o femeie. „Bolnavă sau lovită de epilepsie ?"—îi trecu prin gând. Gemete slabe veneau dela femeia care se ghemuia şi se svârcolea în chinuri.

Auzind că cineva se oprise lângă dânsa, femeia se ridică puţin de pe bulgării negri dela rădăcina firelor de grâu şi-şi arătă figura de ţărancă încă tânără dar sluţită şi îmbătrânită de suferinţă.

— Ce-i cu tine ?— o întrebă Pantic, rămânând pe cal.

— Of, cuconaşule.... Of, mi-i rău !— zise ea, apucându-şi cu mâinile când şoldurile, când pântecele-i umflat şi lingându-şi buzele uscate, învineţite.

Pantic stătea nemişcat, neştiind ce să facă.

— Of, nu mă lăsa, cuconaşule! Ajută-mă ! Imi vine ceasul din urmă. Pentru Dumnezeu! Scoate-ţi şeaua şi pune-mi-o sub cap. Nu mai pot! Nu mai pot!

Pantic sări jos şi-i împlini într'o clipă rugămintea....

Femeia îşi dădu capul înapoi, lăsându-l pe şea. Păru-i legat într'un tistimel vechiu cu nişte flori şterse, începu să se împrăştie. Femeia suspină adânc, par'că cu uşurare. Calul care îşi îndreptase ochii speriaţi spre femeie sforăind reţinut, se linişti numaidecât: acum se uita cu seriozitate cum femeia îşi întindea trupul diform.

— Stai acum, cuconaşule, în faţa mea, ţine-te bine pe picioare ! Aşa ! Infigeţi-le bine în pământ !— porunci ea cu o voce aspră, ca şi cum ar dispune de acest boer tânăr.

Pantic se supuse, emoţionat, timid, şi picioarele-i tremurară. El uită de cal, care stătea nemişcat, vrăjit ca şi el de aceşti ochi mari deschişi, adânci şi suferinzi. Un fior îl făcu să nu se mai uite la dânsa, însă tot avu vreme să vadă cum îşi îndreptase privirea stranie către albastrul emailat al cerului imbibat de soare. Erau nemişcaţi, plini de încordare, aşteptând. Şi figura sluţită şi îmbătrânită a femeii cu pielea aspră şi arsă de soare, cu pete galbene eşite de sub tenul întunecat şi prăfuit, se crispă în aceeaş încordare. Şuviţele de păr ale femeii se lipeau de fruntea acoperită de sudoare şi coborau ca nişte şivoaie leneşe de-alungul tâmplelor spre urechi.

Ea îşi răzimă tălpile mari, late şi murdare de picioarele tânărului, iar cu mânile încordate se înfipse în bulgării sămănăturii, acoperiţi de spice mototolite. Capul i se dădu şi mai mult înapoi. Işi închise ochii de durere, apoi se cutremură, se întinse şi gemu prelung ca o vită rănită.

Picioarele lui Pantic abia erau în stare să suporte apăsarea acestor picioare desculţe, puternice şi incordate.

Deodată, simţi cum tot trupul femeii fu cuprins de o convulsie violentă, şi un fior îl străbătu până 'n creştetul capului. Cu greu rămase neclintit, biruind clipa în care era să cadă peste trupul întins în faţa lui.

Picioarele femeii începură să tremure.

Dar apăsarea tălpilor încetă deodată şi degetele pline de noroiu negru îi lăsară pantalonii de dril galben, pe care rămaseră întipărite tălpile prăfuite.

Pantic abia acum începu să ghicească ceeace se petrecuse sub ochii lui, însă nu îndrăzni încă să se uite bine la trupul întins jos. Apoi privirea-i căzu, fără voie, pe figura femeii. Nu o mai recunoscu : cu o clipă mai 'nainte era o sluţenie asudată şi deformată de suferinţă, iar acuma avea în faţa lui o figură luminată de un calm şi de o uşurare, care-i prefăcuse trăsăturile în umbre şi lumini străvezii, de neînţeles. Razele ciudate porniau din văgăunile fără fund ale ochilor, în care tresăreau uşor săgeţile genelor lipite de lacrimi. Ce-au văzut aceşti ochi luminaţi, pentru ca expresia lor să se umple de atâta fericire ?—El se uită, fără voie, spre cer; nimic nou, acelaş smalţ albastru şi un mic nouraş alb străveziu, la apus...

Se uită din nou jos, şi-şi reţinu un strigăt : sub fusta femeii, mai înainte albastră iar acum decolorată şi mânjită, se mişca ceva, şi un scâncet subţirel se auzi, făcându-i inima să tresalte.

— Ce-i de făcut acuma ? Ce-i de făcut ? — strigă el.

— Nu-i nimic ! — îl ajunse o voce slabă şi delicată. Mânile femeii întinse dealungul trupului atât de slab şi micşorat acuma, se mişcară puţin şi lăsară să cadă din palmele-i strânse — pământul negru şi cele câteva spicuri boţite. Parcă vroia să se ridice....

— Stai, stai aşa! strigă Pantic, dând din mâini, ca şi cum ar fi ameninţat-o. — De unde eşti? Cui să-i spun?

— Din Ciorăşti. Casa lui Ion Gorelu, din dreptul cârciumii.

Fără să mai întrebe ceva, Pantic sări pe cal, fără şea, şi zbură spre Ciorăşti.

* * *

Ion Goreiu, un ţăran aspru, roşcat şi chior, tocmai îşi ascuţea coasa. Fără să se îngrijoreze ascultă ce-i spuse boeraşul.

— Asta i-a mai trebuit, — zise el necăjit. — N'a putut să ajungă acasă măcar. M'am gândit că era timp să se întoarcă, şi nu venea... Dar ce-a născut: băiat sau fată ?— se interesă el deodată, fiindcă tocmai chestia aceasta prezinta pentru dânsul o importanţă...

— De unde să ştiu eu ? — îi răspunse Pantic, cu un ton necăjit.

Ion dădu din cap, şi-şi încercă coasa cu degetul cel mare.

— Inhamă mai repede! — îl grăbi cuconaşul, revoltat de-această indiferenţă. — Plecăm !

Ţăranul îl privi cu ochiul cel teafăr :

— Eşti cam iute, cuconaşule : — „înhamă !"... Dar de unde să iau caii, când flăcăul meu a plecat cu iapa la pădure ?

— Ia calul meu.

— Aşa, se poate. E departe ? — întrebă Ion aspru, ca şi cum lucrul prezinta un interes nu atâta pentru dânsul cât pentru Pantic.

— Vre-o doi chilometri.

— Doi ? — mai întrebă ţăranul cu îndoială în glas. N'am încotro. Trebue să mă duc acolo. E o nenorocire cu muierile acestea. . Numai necaz şi nenorocire...

Când au ajuns dincolo de bariera satului, se văzu în depărtare, în reţeaua deasă de praf a şoselei, o siluetă de femeie venind încet spre sat. Ţăranul o recunoscu numai decât.

— Iată vine !

— Nu se poate!

— Cum nu se poate ? Eu să nu-mi cunosc nevasta ?

— Doamne, e cu putinţă să vie pe jos ?

— Nu face nimica ! Nu e pentru întâia dată. Ea naşte cum face găina un ou... Numai să nu-mi fi căzut o fată pe cap ! — adăogă Ion cu o voce îngrijorată şi lovi uşor calul cu frâul.

Pantic tot nu-şi crezu ochilor .Dar, într'adevăr: o femeie zgribulită mergea încet spre căruţa lor. Mergea puţin şi se oprea din nou, făcea câţiva paşi şi iar se oprea....

Continuare în pag. II-a



Romanul şi Istoria

Jules de Goncourt încă, nota ceeace deosebeşte şi — în acelaş timp — ceeace leagă istoria de roman. „Istoria e un roman care a fost, romanul este istoria care ar fi putut fi".

Intra, desigur, în definiţia aceasta mentalitatea unei epoci când istoria era socotită a fi biografia oamenilor mari şi înşirarea faptelor stăpânilor acestei lumi, şi când, deasemeni, romanul era ţinut să facă concurenţa stării civile ca şi realităţii cotidiene.

Totuşi, oricât de măruntă ar fi bariera care desparte istoria de roman, în credinţa scriitorului francez, ea este încă considerabilă, căci ea nu-i altceva decât viaţa, care imprimă un caracter pe care nu-l poate şterge nimic micilor — sau marilor — împrejurări din cari este ţesută.

Cu totul altfel însă judecă astăzi confraţii autorului celebrului jurnal. Pentru aceştia — şi se poate spune aceasta despre toţi cei cari în ultimul timp au făcut incursiuni în domeniul istoriei pentru a căuta acolo hrană fanteziei lor care a epuizat timpul nostru — istoria are o autoritate mediocră: o poţi mânui după cum convine tezei pe care o susţii — dacă susţii o teză — sau după cum e mai de efect pentru literatura pe care o produci. A considera evenimentele aşa cum au decurs în adevăr, aşa cum ni le relatează documentele vremii ; a privi şi a pune pe oameni să acţioneze aşa după cum ştim că au fost şi au acţionat în adevăr, li se pare romancierilor istorici de astăzi o naivitate de care se leapădă cu oroare şi cu superioritate.

Anatole France, pe cât se pare, a cheltuit 20 de ani de osteneală pentru a putea scrie a sa istorie a Jeannei d'Arc: la rândul său, nu ştiu dacă Joseph Delteil a cheltuit douăzeci de săptămâni pentru a scrie romanul fecioarei din Orléans. E drept însă că bătrânul maestru a făcut istorie, pe când tânărul fantezist a scris o carte — amuzantă, e drept — dar care are cu adevărul istoric prea puţine legături.

Originile acestui dispreţ pentru istorie din partea acelora cari i se adresează pentru a-i împrumuta material şi inspiraţie, cred că se află în filmele istorice. Cinematograful s'a folosit mai întâiu de unele subiecte istorice pentru a le transforma astfel ca să satisfacă numeroasele cerinţe ale unui film : să convină gustului şi posibilităţilor cutărei stele — masculine şi mai ales femenine.

Să nu depăşească o anumită cifră de speze, să impresioneze publicul şi să fie de efect. De aceia, nimeni nu s'a jenat să corijeze istoria, acolo unde ea era insuficientă pentru nevoile cauzei, precum cucoanele corijează natura ori de câte ori trebuie şi chiar când nu trebuie. Adăugaţi că cei ce scriu un scenario de cinema sunt ţinuţi să aibă toată ştiinţa unui specialist, numit astfel fiindcă nu mai ştie nimic altceva.

Moda a trecut apoi în literatură (căci dacă nimeni nu vrea s'o spună, nu-i mai puţin adevărat că literatura datorează foarte mult cinemaului). Căci sistemul e foarte comod: e suficient să ai noţiuni vagi asupra unui eveniment istoric — ţi le dă primul dicţionar, — restul e chestie de imaginaţie.

Cei vechi aveau scrupule: erau aşa de naivi! Nu schimbau nimic din ceeace fusese în adevăr: se mulţumiau s'adauge acolo unde nu erau ştiri. Contimporanii noştri însă sunt mai îndrăzneţi: schimbă, suprimă, inventează după consideraţii pur literare. Cineva avusese naivitatea timidă de a indica d-lui Henri Béraud câteva erori grosolane cari se lăfăiau la loc de onoare într'un roman al său, „istoric". Cu ce dispreţ a răspuns romancierul, căruia profesia de gazetar i-ar fi putut da mai mare respect pentru realitate : „aşa am văzut eu lucrurile, cu intuiţia mea de artist". (Răspunsul e redat în spiritul lui). In adevăr. Dar sunt unii cari nu se împacă de loc cu dreptul acesta al artistului de a transforma istoria retrospectivă. Dacă un băiat de liceu ar repeta profesorului său de istorie ceva din cele citite într'un roman din acestea, ar rămânea, săracul ! repetent. (Iată o problemă frumoasă pentru un jurist: ar avea liceanul acţiune în daune contra artistului vinovat de a-l fi indus în eroare? Dar nu insist).

Filosoful Bergson poate nici nu se îndoeşte de câte s'a făcut vinovată intuiţia, pe care a introdus-o în societatea aleasă. S'ar putea repeta cuvintele celebre ale d-nei Rolland schimbând cele cuvenite: „Intuiţie, intuiţie, câte nu se fac în numele tău!"

E drept însă că acelora cari justifică fanteziile lor istorice cu argumentul că se lasă conduşi de intuiţie, li s'ar putea răspunde că ea mai poartă şi numele de lene.

MANUEL MENICOVICI

In curând o recunoscu. Ii veni să plângă de milă; cu nervii zdruncinaţi femeia bănuise că boierul nu va merge să-i dea de ştire bărbatului ei... sau poate că într'adevăr, e atât de tare, şi nu e pentru prima oară când naşte astfel.

„Şeaua o lăsase acolo!" — îi trecu prin gând.

Recunoscându-şi căruţa, femeia se opri pe marginea drumului, ţinând cu băgare de seamă sub poala fustei o fiinţă vie, şi se aşeză încetişor jos.

— Băiat sau fată ? — îi strigă ţăranul.

Zgomotul roţilor îi acoperi întrebarea. Din spre sat, pluti în aer sunetul clopotului, coborând peste lanuri, spre stepă, ca o binecuvântare dată rodului şi ca o salutare îndreptată spre o nouă viaţă, care nu se desprinsese încă de pântecul mamei.

Ţăranul îşi scoase şapca şi făcu semnul crucii.

Dar ea nici n'a avut nevoe să audă întrebarea bărbatului. Incă nu se oprise căruţa şi bărbatul nu-şi repetase întrebarea, — când ea, cu faţa-i jenată par'că de o vină, dar şi cu bucurie, dădu din cap spre dânsul :

— Băeţel !... e băeţel !...

Iar Pantic îşi văzu şeaua legată de gâtul femeii, atârnându-i pe spate...

AL. FEODOROV

COHERENŢII

Intr'o Duminică, dimineaţa, mă uitam din balcon în oraş. In faţa perdelelor mele, se taie la unghi drept bulevardul Matilda cu strada Negricioasă, aşa numită din pricina faţadelor de piatră cenuşie. Dintr'al optulea cat, orașul pare o cutie cu jucării.

Din bulevard, un domn venea grăbit, cu joben. Din strada Negricioasă, sosea perpendicular pe bulevard, un domn de-aşijderea grăbit, gătit şi purtător şi el de joben. Afară de aceşti doi domni, care înaintau treptat către colţul din dreptul pipei mele calde, nu se mai zărea nimic, de-a lungul străzilor pustii de repaos şi absenţa mişcării se întovărăşea ciudat cu prezenţa soarelui pe obloanele magazinelor închise. Fumul pipei, în care ardea încet o aromă vegetală din Antile, se insinua leneş în culoarea dominicală a zilei.

Pentru că nu aveam un spectacol mai interesant, am urmărit cele două jobene cu domni îmbrăcaţi la fel, în pardesie ca piatra de frecat cuţite. Apropiindu-se mai mult, le-am remarcat un moment cheotoarea pieptului, înflăcărată de o rozetă ; numai un moment, căci scurtându-i pe măsură cu descreşterea distanţelor dintre ei şi colţ, perspectiva i-a desfigurat, suprimându-le dimensiunea înălţimii şi contractându-i strict sub jobene.

Lucrul de care m'am temut, s'a întâmplat. Exact în colţ, domnii se ciocniră. A fost o zguduire importantă. Pălăriile au sărit deodată din locul lor de elită, descriind câte o spirală curbă înapoi. Domnii rămaseră turtiţi unul pe altul şi se vădiră pleşuvi. Creştetul fiecăruia, de fildeş tonsural rotund, albea dintr'o pieptănătură cu artificii, care consistă în a lua de vârf, în faţa oglinzii, o unică şuviţă de lână, rămasă ca un barbişon occipital, de dindărăt, de la ceafă, şi în a încolăci-o artistic pe curba craniului, deghizând fruntea şi tâmpla, umflată de varicele în zigzag al arterio-sclerozei, cu o iluzie de păr juvenil.

Recâştigându-şi forţele, anulate prin precipitare, domnii se despărţiră progresiv, pipăindu-se reciproc şi, probabil, cerându-şi scuze, ca oamenii bine crescuţi. Depărtându-se de-a 'ndaratele puţin, ei se complimentară, ca nişte actori care mulţumesc. Fiecarele îşi luă jobenul de jos, îl netezi cu mâneca pardesiului jurîmprejur şi pe fund, cu o mişcare a cotului circulară, menită să corecteze lustrul într'o singură direcţie, către centru, unde converg reflexele firului într'o călcătură de părtag.

După ce îşi acoperiră cheliile cu jobenul, cei doi domni se socotiră datori să se mai salute odată cu solemnitate, încrucişând aerul dintre dânşii.

Şi porniră, fiecare drumul lui.

Scena mi-a plăcut. Rămâneam satisfăcut de această dovadă de progres în civilizaţie, mulţumită căruia doi oameni valizi se lovesc, fără să vrea, evident, dar fără să se supere şi păstrează liniştea şi stăpânirea de sine necesară ca să-şi ofere unul altuia insignele bunelor şi nobilelor procedee. Am să scriu, mă gândiam, nepotului meu o epistolă de înaltă morală, inspirată de acest admirabil incident.

Ce văd însă ? Cei doi domni s'au ciocnit din nou, cu o violenţă îndoită. Am perceput distinct chiar sunetul de ciocan de lemn al frunţii întâlnită în frunte, cu un ecou de coarne. Câtva timp cei doi domni rămaseră împreunaţi ca doi saci cu făină, sprijiniţi solidar.

— E bizar să te ciocneşti odată. Să te ciocneşti de două ori consecutiv, este considerabil. Să fim atenţi, îmi zisei. Ceva cu totul anormal se petrece.

Ii văzui despărţindu-se iaraş, domnii. De astă-dată, ei se prezintară, strângându-şi mânile cu sentiment, parlamentând câteva minute şi indicând puncte şi distanţe, ca nişte sportsmeni, care ar vroi să joace o partidă pe teren.

In urma unei evidente înţelegeri, ei se întoarseră individual pe străzile întretăiate, cam cu vre-o două sute de paşi înapoi. Unul îşi fixă ochii la firmele magazinelor şi înaintă în această atitudine încremenită către celălalt, pornit cu capu'n pământ. A treia ciocnire avu loc ! Domnii căzură îmbrăţişaţi pe asfalt şi păstrară poziţia culcată cinci minute. Pe figura lor se ivise o nuanţă de mistică teroare. Sculându-se de pe spate pe şezut, ei stătură de vorbă, examinând cazul şi scoaseră o carte, pe care o purtau în buzunar şi o răsfoiră nerăbdători. Luai binoclul, apropiai de opt ori şi citii titlul cărţii „Formularul Mecanic". Atunci mă scoborâi repede în stradă, fără să am răgazul să-mi schimb pijamaua violetă şi alăturându-mă de cei doi, mă instalai ca să observ şi să chibiţez.

Ei căutau formula $BX^2 + 2 = A + O$, a disocierii moleculare. Intraseră, pe neaşteptate în fenomenul destul de cunoscut al coherenţii şi meşteşugul era acum ca să se degajeze.

Formula directă dă după cum se vede mai sus, regula în care doi atomi ionizaţi se logodesc în interiorul legii gravităţii până la confuziune, uneori până la reacţie lichidă cu precipitat, pe când termenii ecuaţiei inversate determină modul de a rupe farmecul magnetic şi de a separa doi atomi sau două molecule, restituindu-le identitatea lor iniţială.

B reprezintă molecula pură, eventual amestecată cu *X* la pătrat materii străine, argilă sau cale lactee plus două dubii sau două certitudini. *A* reprezintă pe alfa şi *O* pe omega, din totalitatea pantee, însumate. Dacă răsturnăm egalitatea, jumătate din a doua parte a ecuaţiei ia locul primului termen al părţii cele dintâia iar legătura slăbeşte, raportul se demagnetizează.

Formula este utilizată la construirea oţelului în toate uzinele de arme şi tot ea prezidează, graţie variatelor ei modalităţi inconştient, la formarea clăbucului în pensula de ras.

Cei doi domni pricepură că indivizii lor se comportau în tripla lor consecutivă ciocnire, ca două cifre chimice matematice, pe care natura creatoare le pregăteşte, odată cu hydrargirul şi cu stearina pentru a constitui în ambianţă favorabilă un rezultat ; două cifre care se ignorau şi care s'au absorbit inevitabil, pe dată ce s'au întâlnit în bulevardul Matilda. Pentru a se putea duce fiecare din cei doi coherenţi în direcţia lui anumită, trebuia de urgenţă abolită coherenţa.

Coherenţii se sculară de jos anevoie şi între dânşii se petrecu un dialog algebric. Monocoherentul zise :

— Să depolarizăm.

— Să intercalăm o rădăcină cu exponent, distanţând la periferie plusul de minus, propuse bicoherentul.

— Perfect ! Perfect !

S'a produs după aceea, o manevră migăloasă. Coherenţii se aşezară fiecare de partea unui copac, împrejmuit cu un corset de zăbrele de fier şi uitându-se fix unul la altul şi la copac, care reprezinta în spaţiul fizic rădăcina cu exponenţi, ca la nişte jaloane ce trebuiesc diametral aliniate, ei se deteră înapoi, încet, încet, centimetru cu centimetru, de-a lungul marginii bulevardului Matilda, dar destul de mult pentru ca între ei să se intercaleze un kilometru liber, adică cinci sute de metri, de fiece parte a platanului ales.

După ce luară în posesiune punctele extreme ei verificară încă odată coincidenţa în plan a celor trei puncte şi a verticalelor ideale ridicate din ele în spaţiu. Ca nişte înotători concurenţi, pe marginea plajei, ei rotiră braţele de câteva ori şi se puseră pe fugă în direcţia copacului, accelerând direct proporţional cu mistuirea kilometrului.

Necunoscând legile secrete, descoperite de savanţi, nici vraja precisă a formulelor în stare a le clătina, eu mi-am zis, ca un prost, că aşa cum au apucat-o, cei doi coherenţi, departe de-a scăpa tangental unul de altul şi de a se sustrage influenţei mecanice şi de a se deslipi, mai repede se vor măcelări. Eram totuş intrigat să văd dacă subterfugiul unui calcul în teorie exact, putea să înlăture legea magnetică şi dacă, după cum se înfăţişa rezultatul problemei, coherenţii se vor găsi, atunci când vor ajunge copacul, unul în locul celuilalt, fără inconvenient, dincolo de copac.

Incercarea fuse fatală. Ei se izbiră de rădăcina cu exponenţi. Izbitura fu atât de puternică încât monocoherentului i-a intrat capul între zăbrele, retezându-i-se urechile amândouă, care căzură ca nişte tomate stoarse. Bicoherentul se alese cu nasul şi bărbia spintecate prin îngroparea unei zăbrele a coliviei de fier a copacului, în interiorul lor. Căzând mutilaţi pe asfalt, mi se stinse pipa. Avui numai timpul să-mi exercitez sentimentul de umanitate. M'am repezit sus, acasă, şi am adus cu mine vată, tinctură de iod, un lighean, un broc cu apă caldă, vaselină şi un servitor Negru.

După un sfert de oră de travaliu medical coherenţii aveau capul de unsprezece ori mai mare decât înaintea experienţii. Nepricepându-mă la marea chirurgie, am învăluit rănile crude cu numeroase pături de vată, distribuind rotogoalele de tifon. Fără întârziere, ei se înfăţişau ca nişte sori tragici de bal costumat, mascaţi cu capete de câini de bumbac.

— Lăsaţi jobenele la mine, le spusei. Nu se mai potrivesc. Şi veniţi să le luaţi peste trei luni. Şi acum să încercăm sfărâmarea dinamicii moleculare şi a coheziunii mistice, după metodele vulgare, propusei.

—Dumneata vino încoace, îi zisei monocoherentului, luându-l de mână şi trecând drumul cu el. Birjar ! du pe Domnu la adresă.

— Iar dumneata suie-te în trăsura cu calul alb, şi du-te acasă, îi spusei bicoherentului rămas. Poftim şi urechile: bagă-le în buzunar. Şi-i dădui pachetul cu urechi, înfăşurate în Mica publicitate a unui ziar.

Coherenţii s'au aşteptat ca trăsurile, cuprinse de undele magnetice să dea înapoi, atrase de fatalitatea electrică şi să se ciocnească vijelios. S'au înşelat. Eroarea lor venea din lipsa de încredere în virtutea anihilatorie a trecerii de pe un trotuar pe altul.

Din această relatare veridică învăţăm că nu este bine să ne ducem la predică şi la conferinţă pe jos şi că trăsura ajută mult la sosirea corectă şi la trajectoria rectilină. Bicoherentul era un pastor luteran iar monocoherentul agregat de fizico-himice remarcabil.

T. ARGHEZI

Bibliografie

V. A. TRIFU: *Nibelungii, Gudruna,* traduceri. Tipografia „Lumina", Piatra-Neamţ. Preţul 50 lei.

CONST. NUTZESCU: *O noapte a Cleopatrei.* Un act (două tablouri) în versuri. Editura Revista „Critica ilustrată". Bucureşti. Preţul lei 20.

ROMA, revistă de cultură italiană, anul VI, No. 7—8.

GRAIUL NOSTRU, Bârlad, anul II, No. 10.

CLOPOTUL, Strehaia, anul I, No. 1.

OLTENIA, anul I, No. 4.

OVIDIU HULEA: *De profundis.* (Poezii). Tipografia „Corvin", Aiud, 1926. — Lei 50.

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1 (Fundaţia Carol I)

CARTI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1 cu 200 lei.

A apărut în editura „Bibliofila" PARLAMENTUL IN CARICATURA, un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului *A. Mărculescu.*

CARTI FRANŢUZEŞTI

Marcel Proust, A la recherche du temps perdu. — *Romain Rolland,* Jean-Christophe. (Compl. 10 vol.). — *Barbusse,* Force. — *Blasco-Ibanez,* Sonnica la courtisane. — *H. G. Wels,* Kipps. — *Jean de Granvilliers,* La belle endormeuse. — *Rainer Maria Rilke,* Les Cahiers de Malte Laurids Brigge. — *Lucieto,* La Guerre des cerveaux. „En missions speciales". — *Henry Ford,* Aujourd'hui et demain. — *Alcide Ebray,* „Chiffons de papier". Pour la reconciliation par la verité. — *Eliphas Lèvi,* La science des esprits. Eliphas Lévi, Les Mysteres de la Kabbale ou l'Harmonie occulte des deux Testaments. — *Dr. A.-F. Legendre,* La civilisation chinoise moderne. — H. G. Wells, Esquisse de l'Histoire universelle.

CARTI BIBLIOFILE :

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

Emile Henriot, Les Livres du second rayon. Irreguliers et libertins. Frontispiciu şi vignete de Perrichon. — *E. Benoit-Lévy,* Sainte-Beuve et M-me Victor Hugo. Ediţie bibliofilă cu portrete şi autografe.

CITIŢI: *Vient de paraitre,* revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARTI GERMANE

K. Eulenburg, Die Brunnen der grossen Tiere. (Atlantis roman). — *J. London,* Ein Sohn der Sonne. — *Galsworthy,* Der weisse Affe. — *Fr. Werfel,* Paulus unter den Juden. — *H. Sudermann,* Der tolle Professor. — *Taschenbuch fur Exlibris-Sanmler.* Herausg. v. Dr. A. Schramm. — *Schubring,* Hochrenaissance. (Propylaen-Kunstgesch). — *F. S. Meyer,* Handbuch der Ornamentik. — *Dessoir,* Der Okkultismus in Urkunden. (2 vol.). — *Dessoir,* Die Philosophie in ihren Einzelgebieten. — *Staatslexikon.* Herausg. v. H. Sacher. Ed. V. Conţine 2000 de studii. Vol. I: Abel-Fideikommis. — *Schulze-Mazier,* Die Osterinsel. — *C. Uhlig,* Die bessarabische Frage. Eine geopolitische Betrachtung. — *J. J. Korostovetz,* Von Cinggis Khan zur Sowjetrepublik. — *L. Kolisko,* Physiologischer und physikalischer Nachweis der Wirksamkeit Kleinster Entitäten. — *Kolisko,* Milzfunktion und Plättchenfrage. (Ed. „Der kommende Tag"). — *Langenscheidts Handelswörterbücher:* Französisch-Deutsch. — Handwörterbuch des Kaufmannes, Enciclopedie pentru comerţ şi industrie. Vol. III. J.-M.

FUNDAMENTO DE ESPERANTO. Gramatica, exerciţii şi vocabular.

Afară de cărţile de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române"

A APĂRUT în Editura „BIBLIOFILA"
PARLAMENTUL IN CARICATURĂ
un album elegant pe hârtie velină cu 54 figuri din actualul parlament, datorite caricaturistului A. MĂRCULESCU.
Numărul ediţiei de lux cât şi celei obişnuite fiind foarte restrâns, d-nii parlamentari şi bibliofili şi le pot procura de la „Bibliofila" str. Wilson 1.

VIAŢA PARINTELUI VASILE FIVEISCH
este unul din cele mai impresionante romane ale marelui scriitor rus
LEONID ANDREEV
Lucrarea a fost tradusă în româneşte acum pentru prima oară şi a fost publicată în
BIBLIOTECA DIMINEAŢA
No. 67-68 PREŢUL 8 LEI

Un nou tiraj din romanul
SUB FLAMURA ROŞIE
DE DEM. THEODORESCU
a putut face faţă noilor şi multiplelor cereri ale librăriilor şi depozitarilor din ţară.
Sub Flamura Rosie e romanul care a obţinut cel mai mare succes din ultimii ani.



Calu-dracului

Tache Opincaru e om cu vază în Palanga — cârciumar de frunte. Nu-i vorbă, are şi vad rumânu; prăvălia îi cade drept în răspântie — în prispa ei se încrucişează toate drumurile. Marfa ca marfa — câţiva snopi de coboare, nutreţ, frânghii, amnare şi cofeturi pentru colivă — dar grosu este băutura. Cărăuşii, găinarii şi toţi trăpăduşii comunelor, aci în bătătura lui Tache Opincaru îşi proptesc vita. Iau câte o cincizeacă, o dau pe gât dintr'odată, plătesc, vorbesc cu caii şi se suie apoi în căruţă, cu inima ceva mai prinsă — dogoarea băuturii taman bine ţine locul mâncării până la oraş. La axis mai trag o druşcă şi d'aci tocmai în Militari vine rândul şi dumicaţilor. Dar negustorul nu-şi pune nădejdea numai în ciocanele de rachiu. Omul mai are uleiuri cu albine, mai bostană cu pepeni, mai negoţ cu lână de oaie, — fete multe în bătătură şi de! tineretul cere zestre. Cârciumarul ţine morţiş să-şi mărite prăsilele cu zaiafet, să le meargă numele mireselor şi să se ducă pomina de nunţile lui Tache Opincaru din Palanga! Dar grosu' învârtelilor este în hora de Duminică — ea aduce banii ăi mulţi. Jucăreţii iscodesc fetele şi fetele cer consumaţie. Hora face deveru' şi tot hora aduce lăutarii. In zilele de lucru afacerile lui Tache sunt ceva mai slabe. Câţiva înfometaţi cari bat în după miezul nopţii în oblonul lui Tache Opincaru, pentru niscaiva mâncare gătită şi vreo doi trei beţivi nepristani ai localului cari mai târnosesc mangalul, aşa pentru picuş, nas în nas cu basamacul înainte şi atâta tot. Tache Opincaru nu pregetă. Trage un chibrit pe perete şi iese în prag, somnoros, în cămaşe ţărănească, propteşte gazorniţa în parmalâcul umbrarului şi trage o masă mai la iveală. Scoală în trecere, din lada cu ovăz pe Ţăndărică, băiat de prăvălie tocmit cu anul pă mâncare şi pă îmbrăcăminte, fără simbrie, căzut mort de oboseală în grămada de seminţe şi după trei ţoiuri de mastică servită călătorilor de Tache Opincaru, desmeticit cu un ibric cu apă de puţ scos din curătoare, mangalul adormit în purcoiul cenuşei, stropeşte întunericul cu stele albe de foc. Drumeţii forfotesc pe tăcute carnea călită în pripeala jarului.

Zăbalele zornăe printre măselele adormite ale cailor, ospătaţii se apropie de chervane, schimbă câteva vorbe cu vitele, oblonul pârâie la loc. Ţăndărică se sgribuleşte la loc în toropopeală aromitoare a ovăzului, Tache Opincaru îşi potriveşte la loc căpătâiul sub icoana *Sfântului Gheorghe*, zestrea fetelor creşte în fundul lăzilor pline de borangic şi departe, în răscrucile somnoroase ale drumeagurilor care hotărnicesc holdele adormite de volanele împurpurate ale revărsatului, călătorii cari au plătit îndoit *„supărarea"* de după miezul nopţii a negustorului, duc la oraş mulţumirea şi invidia pentru cel mai cu vază comersant din vatra satului Palanga.

Nedumerire mare în prispa lui Tache Opincaru din Palanga!

Nu-i vorbă, parcă şi dimineaţa anunţase şi ea cu ursuzlucul câtorva picături de ploaie cu soare, presimţirea răului. Mana care căzuse din senin otrăvind bostanele şi pipernicind porumburile nu a fost decât o piază rea pentru Duminica tineretului. Lumea îndoită nu prea şi-a văzut de găteli. Fetele şi-au frezat numai părul, dar au rămas tot în fustele dela seceriş până s'o hotărî cerul. De s'o limpezi vremea, baloanele jupoanelor stau agăţate în grinzi gata de prins în şale. Aşa că speranţele tânjeau. Flăcăii se sbeguiau în bătătura lui Tache Opincaru, tachinându-l de ghinion, jucau rişca, ori bârfeau amantele rivalilor! Negustorul sta şi el în cumpănă, plănuindu-se cu lăutarii. O vreme treburile se scurseră într'o nehotărîre apăsătoare. Miresele prinse de talie, se legănau într'un lanţ fosforescent de culori care şerpuia dealungul şanţului iar ginerii de dincoace de şanţ, tolăniţi pe laviţele cârciumii, le trimiteau înamorarea în cântece din frunză. Ţăndărică croia pe lipitura proaspătă a tindei, şerpi răcoroşi de apă din scurgerea domoală a pâlniei, scărpinându-se în ţuţuiul roşcat al părului şi prin slina căruia niciodată nu străbătuse linia regulată a pieptenelui. Tache Opincaru ieşi cu mâinile în şolduri drept în inima drumului scrutând cu privirea lui de gazdă de hoţi, adâncul încă nelămurit al cerului. Undeva, departe, mai scânteiau câţiva stropi de ploaie cu soare, împroşcând moţul porumbului cu lumini diamantale. Paraschiv ţambalagiul lovi a neîncredere, cu ciocanele vătuite, coardele lucioase care ţipară în tăcerea molcomă a prânzului ca nişte fiinţe atinse la răni. Cobza lui Duluş bubui şi ea a pagubă sub subţuoara ţiganului dezamăgit. După ea urmă îndată plânsoarea arţăgoasă a vioarei şi din coardele căreia Gligoraş Spahiu, primul chitarist din Palanga, ciupea cu îndârjire. Tase dubagiul împlini cortegiul de funestă prevestire, clămpănind noroiul drumului sub greutatea cosciugului melodios din spinare scărpinându-se cu sete sub chipiul lui de locotenent de infanterie.

Şi Tache Opincaru se înăbuşea de nedumerire în molozul drumului ocărând cerul hotărît să nu-şi mai reverse limpezimea deasupra jucătorilor. Incurcătura era mare: să fi oprit lăutarii în drum, la o vreme de ploaie hora potolită se spărgea pe dată şi plata „artiştilor" era plată; să-i fi înmânat spre alte petreceri, la un caz de răsgândire a vremii care ar fi semănat urgia norilor în pustietăţile mărilor, dănţuitorii vestiţi de înfrumuseţarea neaşeptată a timpului ar fi umplut ca din pământ bătătura şi atunci de unde lăutari?.. paguba asta — făcea spărtură mare în deverul lui Tache Opincaru. Dar într'un târziu cobia tot şi-a făcut pe plac. Cerul s'a albăstrit ca prin vrajă, şi adâncurile lui limpezite cerneau pe pământ boabe orbitoare de lumină. Ţăndărică şi-a arborat îndată fota verde de ucenic şi Tache Opincaru şi-a împrejmuit zăcătoarea pântecului cu chimirul lui vestit, bătut în mahmudele. Mesele şi-au întins dealungul şopronului scândurile frecate cu moloz şi rahagiii cătunelor şi-au orânduit găleţile cu otrăvuri pe sprânceana şanţului; dar dănţuitorii să se ivească — nici gând, nici măcar de leac.

Pieptul cârciumarului se înălţă îndurerat în găitanele de ibrişim ai cămăşei, desumflându-se îndată în oftări căsnite. *„Artiştii"* intraseră în pământ; câteva demoazele îşi ciripeau desamăgirea undeva, prin bogeaguri, la vale, pe ogoare în spatele zidurilor de ulmi. Câţiva dintre urâţii satului le ofereau voioşi, în schimbul curtezanilor oficiali, amorul lor înfrânt, plesnind în palme frunze late de lipan. De horă nici pomeneală. Totuşi Ţăndărică stropea de zor. Tache Opincaru plimba aprig pe zăbrelele grătarului cleştele lui gălăgios, înăclăind văzduhul cu scântei şi mirodenii.

* * *

Intr'un târziu, prin ce minune nu se ştie, într'un loc, departe, nedubuit de nimeni, Grigoraş Spahiu a dat cadrilul. Cleştele a încremenit în mâna cârciumarului uluit şi fumăraia cărnurilor arse, orbi pe Ţăndărică. Un chiot urmă cântării neaşteptate. Un pistol trosni în ierburi, trimiţându-şi descărcătura în bolţile ulmilor.

O babă se aproprie de coşarcă:

— Cobia, jupân Tache!

— Oiştea lui Eremia sau nuca în perete, cum vrei să o iei mătuşă, aşa e şi cobia D-tale!

— Ba nici de cum!

— Ce vrei să zici, creştino?

— Ce să zic? Nu l'ai văzut cum s'a lăsat, în revărsat, pe prăvălia D-tale? — *calu-dracului!*

— Ei şi?

— Păi când se lasă *calu-dracului* pe pământ — gata şi primejdia!

— Care primejdie?

— Paguba de!

— Care pagubă, femeie?

— Păi, uite-te şi D-ta jupâne: horă nu, lăutari nu la D-ta în prispă!

— Păi dacă ploaia a stricat totul!

— Aşi, da' de unde ploaia? Calu-dracului, afurisitul! Şi hora şi lăutarii glugă-toţi la Chiţoran în bătătură! Calu-dracului a înmânat toată cumetria într'acolo, cu duiumul!

— De unde până unde şi nagoda asta?

— Păi a împlinit fii-su trei ani, astăzi!

— Păi. Ei şi?

— Păi n'ai auzit?

— Ce să auz?

— Iaca zaiafet mare, îi taie pramatiei... *moţu'!*

SĂRMANUL KLOPSTOCK

Din CHAMFORT

Femei, amor, căsătorie

— In materie de sentimente, ceeace poate fi evaluat n'are valoare.

— Dragostea e ca şi boalele epidemice: cu cât te temi mai mult de ele, cu atât eşti mai expus.

— Sunt multe femei, cari s'au nenorocit pentru toată viaţa, cari s'au pierdut şi desonorat pentru un amant pe cari au încetat a-l iubi, fiindcă şi-a pus rău peruca, sau şi-a tăiat prost o unghie, sau şi-a încălţat ciorapul pe dos.

— Un suflet mândru şi cinstit, care a cunoscut pasiunile puternice, fuge de ele, se teme de ele, dispreţuieşte galanteria; după cum sufletul care a simţit prietenia, dispreţuieşte legăturile comune şi interesele mărunte.

— Societatea care micşorează mult pe bărbaţi, reduce femeile la nimic.

— Femeile au fantezii, capricii, câteodată gusturi; ele se pot chiar înălţa până la pasiuni; dar sunt mai puţin susceptibile decât de orice de a se lega intim de cineva. Sunt făcute pentru a veni în contact cu slăbiciunile noastre, cu nebunia noastră, dar nu cu raţiunea noastră. Există între ele şi bărbaţi simpatii de epidermă şi foarte puţin simpatii de spirit, de suflet, de caracter. Ceeace e dovedit prin puţinul caz ce-l fac de un bărbat de patruzeci de ani; spun, chiar cele cari sunt cam de vârsta aceasta. Observaţi că atunci când îi acordă o preferinţă, aceasta e totdeauna după vederi necinstite, după un calcul de interes, sau de vanitate; şi atunci excepţia dovedeşte regula, şi chiar mai mult decât regula: Să adăugăm că nu aici e cazul axiomei: Cine dovedeşte prea mult, nu dovedeşte nimic.

— Prin amorul nostru propriu ne seduce amorul. Căci cum să resişti unui sentiment care înfrumuseţează în ochii noştri ceeace avem, ne înapoiază ceeace am pierdut şi ne dă ceeace nu avem?

— Scoateţi amorul propriu din dragoste, rămâne din ea prea puţin lucru. Odată curăţat de vanitate, e un convalescent slăbit, care deabia se poate târî.

— Dragostea, aşa cum există în societate, nu-i decât schimbul a două fantezii şi contactul a două epiderme.

— Dacă vrei să-ţi faci o ideie de amorul propriu al femeilor în timpul tinereţii lor, judecă după ceeace le rămâne din el după ce au trecut de vârsta de a plăcea.

— Mi se pare, spunea d-l de... cu privire la favorurile femeilor că în realitate acestea se dispută prin concurs; dar că nu se dau nici sentimentului, nici meritului.

— E amuzant că cuvântul, a cunoaşte o femeie, vrea să zică a te culca cu o femeie, şi asta în mai multe limbi vechi, în moravurile cele mai simple, cele mai apropiate de natură; ca şi cum n'ai cunoaşte o femeie fără asta. Dacă patriarhii au făcut descoperirea aceasta, erau mai înaintaţi decât se crede.

— Fii demn de dragoste, cinstit cât e posibil, iubeşte femeia cea mai perfectă care se poate închipui; n'o să fii mai puţin în cazul de a-i ierta sau predecesorul tău sau succesorul tău.

— Poate trebuie să fi simţit dragostea pentru a cunoaşte bine prietenia.

— Pentru ca o legătură între bărbat şi femeie să fie în adevăr interesantă, trebuie ca între ei să fie plăcere, memorie sau dorinţă.

— O femeie de spirit mi-a spus într'o zi o vorbă care s'ar putea să fie taina sexului ei: Orice femeie luându-şi un amant, ţine mai mult seama de felul cum celelalte femei îl văd pe bărbatul acesta decât de felul cum îl vede ea însăşi.

— Imi amintesc că am văzut un bărbat părăsind dansatoarele dela Operă, fiindcă văzuse acolo, spunea el, tot atâta ipocrizie ca şi la femeile cinstite.

— Ce este o metresă? O femeie lângă care nu-ţi mai aminteşti de ceeace ştii pe de rost, adică de toate defectele sexului ei.

— Naturaliştii spun că, în toate speciile animale, degenerarea începe prin femele. Filosofii pot aplica moralului observaţia aceasta, în societatea civilizată.

— S'ar părea că natura, dând bărbaţilor un gust absolut indestructibil pentru femei, a ghicit că, fără precauţia aceasta, dispreţul pe care îl inspiră viciile sexului lor, mai cu seamă vanitatea lor, ar fi o mare piedică la menţinerea şi propagarea speciei umane.

— Cea mai rea dintre mesalianţe e aceia a inimii.

— Totul nu e să fii iubit, trebuie să fii apreciat, şi nu poţi fi decât de cine îţi seamănă. De aici vine că dragostea nu există, sau cel puţin nu durează, între două fiinţe dintre cari una este prea inferioară celeilalte; şi aceasta nu-i efectul vanităţii, e acela al unui amor propriu just de care ar fi absurd şi imposibil să vrem să despuiem natura umană. Vanitatea nu aparţine decât naturii slabe sau corupte; dar amorul propriu, bine cunoscut, aparţine naturii bine ordonate.

— Femeia care se stimează mai mult pentru calităţile sufletului sau spiritului său decât pentru frumuseţea ei, e superioară sexului său. Aceia care se stimează mai mult pentru frumuseţea ei decât pentru spiritul sau calităţile sufletului său, e din sexul ei. Dar aceia care se stimează mai mult pentru naşterea sau pentru rangul ei, decât pentru frumuseţea sa, e în afară de sexul său, e sub sexul său.

— In dragoste, totul e adevărat, totul e fals; şi ăsta e singurul lucru asupra căruia nu poţi spune o absurditate.

— Un îndrăgostit, care deplânge pe un om raţional, îmi pare că seamănă cu un om care citeşte basme şi râde de cei ce citesc istorie.

— Oricât rău ar putea gândi un bărbat despre femei, nu este femeie care să nu gândiască despre ele şi mai rău decât dânsul.



Colţul librăriei „Hasefer"

Dela 26 Octombrie în strada Karagheorghevici No. 7 (la câteva case lângă vechiul local) se va instala într'un vast local special amenajat, librăria „Hasefer".

Pentru a putea oferi publicului cititor, posibilitatea de a cumpăra cărţile cât mai eftin, librăria „Hasfer" a intervenit pe lângă editurile străine şi a obţinut *un rabat special* de care se vor bucura cumpărătorii. Vom publica câteva liste de cărţi cu preţurile speciale.

Dăm mai jos preţurile reduse ale cărţilor celebrei edituri „Malik" din Berlin:

IN LIMBA GERMANA

Alexandra Kollontay: Wege der Liebe lei 190 (nelegat) lei 310 (frumos legat). Este cel mai precis document sub forma a câtorva admirabile nuvele, a vieţei femeii în Rusia de azi.

Upton Sinclair: Jimmie Higgins lei 120 (legat) Konig Kohle lei 150 (nelegat) lei 215 (frumos legat) Die Wechsler lei 100; Die Metropole lei 100 (legate, fiecare lei 190), Der Liebe Pilgerfahrt (frumos legat 240 lei), Man nennt mich Zimmermann lei 150 (legat); Samuel der Suchende, lei 190 legat; Nach der Sintflut lei 100; Hundert Prozent lei 145;

Celebrele romane de mai sus, ale celui mai mare romancier american, au fost editate în: Opere complecte, în 5 volume mari, cuprinzând fiecare câte 2—3 romane. Fiecare din aceste 5 vol. costă, legat, lei 240 operele complecte, lei 1200.

Lydia Seyfullina, marea scriitoare rusă, descrie viaţa familiară şi în special a femeii de azi, în Rusia, în romanul: *Kirinea* (lei 140 sau 240, legat,); viaţa adolescenţilor admirabil redată în volumul ei „Der Ausreisser" (lei 75 sau 140 legat).

Dos Passos: Singurul scriitor american care a descris războiul văzut de pe frontul american în: „Drei Soldaten" (lei 125, sau 190 legat).

Rudolf Geist: Nijin der Sibire (cu 17 gravuri) lei 120.

Babel Isak — cel mai viguros scriitor al Rusiei de azi: — „Geschichten aus Odessa" cari i-au făcut faima în străinătate (lei 80 sau 150 legat).

In provincie trimetem contra ramburs, numai în urma trimeterei unui acont.

Răspundem oricărei cereri de informaţiuni (a se anexa mărci pentru răspuns).

„Grandoarea şi decadenţa unei flori"

„In 1654 naturalistul Busbeck, întorcându-se din Adrianopol, importă tulipa în Europa occidentală".

Acest eveniment neînsemnat în aparenţă, a avut urmări istorice de un mare dramatism. Copii de oameni bogaţi, rămaşi pe drumuri; menajuri despărţite, sinucideri, atentate —, un întreg cortej de crimă, mizerie, lux şi imoralitate a urmat faptei nesocotite a botanistului olandez.

Cunoaştem ce-i nebunia individuală, şi nu-i tocmai un lucru înveselitor. Nebunia colectivă însă e tot ce poate fi mai dramatic. O societate întreagă care se abate dela cea mai elementară regulă de logică, economie şi virtute, şi lucrează cu categorii mintale luate par'că din altă planetă.

Ceva asemănător a fost faimoasa nebunie a tulipelor care a bântuit, prin secolul al 17-lea, în Ţările-de-Jos. Iată ce ne spune despre acest capitol de istorie un cunoscător al timpului:

„Pentru raţiuni necunoscute, în Olanda, pela 1630, se născu o pasiune morbidă pentru această plantă. Fiecare caută să posede cepi de lalea. Dar în curând, simpla posesiune nu mai ajunge: se caută a se revinde avantajos tulipele posedate pentru a se îmbogăţi repede. Comerţul de lalele nu întârzie a se organiza sistematic: o bursă a tulipelor este creată, accesibilă tuturor locuitorilor. In puţină vreme, patima jocului stăpâneşte în toate straturile populaţiei. Putem citi, într'o carte de pe atunci intitulată *De opkompst en ondergang van Flora* (Grandoare şi decadenţă a unei Flori) (Amsterdam 1643) că toată lumea: nobilii, negustori, meşteşugari, marinari, ţărani, hamali de cărbune, măturători de coşuri, servitori, cameriste, telali, întreaga umanitate este copleşită de noua pasiune. In fiecare oraş, un han special slujea drept bursă, unde nobilii şi roturieri se întruneau pentru a se deda comerţului de tulipe. In 1634 principalele oraşe ale Ţărilor-de-jos erau (după John Francis) angajate într'un trafic care concură până la ruină şi falimente comerţul serios, favoriză jocul de noroc, excită concupiscentele celor bogaţi şi poftele celor săraci, cari făcea ca preţurile să se urce la sume fabuloase, şi care s'a terminat —aşa cum sfârşesc toate lucrurile de acest soiu: lăsând după el mizerii incalculabile şi o sălbatecă desnădejde. Câţiva, e drept, au izbutit astfel să se îmbogăţească. Dar în schimb, cei ruinaţi s'au numărat cu miile. Tulipele erau căutate în 1634 cu aceeaşi pasiune cu care, în 1844, trebuiau să fie acţiunile de drum de fier. In ambele momente, speculaţia avu loc după principii identice. Se încheiau „şluşuri" de vânzare de *anumite* cepe de tulipă ce urmau a fi predate. Şi când — cum s'a şi întâmplat într'o bună zi—numai două exemplare dintr'o anume varietate existau pe piaţă, oamenii îşi vindeau case şi moşii, cai şi boi, tot ce posedau, pentru a putea plăti diferenţele de curs. Au fost încheiate contracte şi mii de florini plătiţi, pentru tulpine pe cari nici curtierii, nici cumpărătorii, nici vânzătorii nu le văzuse în viaţa lor. După cum se întâmplă totdeauna în asemenea perioade, toată lumea câştiga la început, şi nimeni nu pierdea. Oameni săraci se îmbogăţesc. Mici şi mari jucau la tulipe. Notarii fac avere. Şi recele Olandez se lasă astfel antrenat de cursa fără frâu a bogăţiei. Oameni din toate condiţiile sociale prefac tot ce au în numerar. Case şi bunuri mişcătoare de tot soiul se vând pe preţuri derizorii. Ţara întreagă trăia în iluzia că patima de tulipe va dura totdeauna. Şi când se află că străinătatea începea să se lase biruită de aceeaş pasiune, se crezu un moment că, prin aceasta, toată avuţia mondială va veni să se concentreze pe ţărmurile Zuyderzeei, şi că de aci încolo sărăcia va fi numai un mit în Olanda. In sfârşit, pentru a arăta că era vorba în toate acestea de o convingere serioasă şi de o credinţă solidă, vom cita câteva din preţurile care au fost obţinute: bunuri valorând o avere: 2.500 florini, au fost date contra unui singur exemplar dintr'o specie. Un altul, din altă varietate, a fost plătit 2.000; pentru un altul s'a oferit o trăsură nouă, cu doi cai şi hamuri. O anumită varietate numită „Amiral Liefken" se vindea cu 4.400 florini 200 grame, 223 grame din varietatea „Amiral van der Fyk" se vindea cu 1220 fl.; varietatea Schilder 650 fl. 800 gr., varietatea „Viceroy" 3.000 fl. 200 gr. *10 grame* din varietatea *„Semper Augustus" 5.500 florini!!* etc., etc...

Aflăm din registrul din Alkmar că 120 de cepe de tulipă au fost vândute în 1637 pe preţul de 90.000 florini în beneficiul orfelinatului comunei. In doi ani, afacerile asupra tulipelor se ridicau la o cifră de 10 milioane de florini într'un singur oraş din Olanda.

In 1637— reviriment brusc. Increderea dispare. Contracte se rup. Vânzările silite sunt la ordinea zilei. „Visurile de bogăţie nemăsurată s'au risipit, şi oamenii care, cu cincisprezece zile înainte, se socoteau încă fericiţi de a poseda câteva tulipe a căror vânzare trebuia să le aducă averi princiare,— acuma contemplă cu tristeţă şi decepţiune bietele tubercule care stau în faţa lor, şi cari, lipsite de orice valoare intrinsecă, nu se puteau vinde la nici un preţ".

„Această manie a tulipelor în Olanda este deosebit de instructivă—, şi nu numai pentru că a dat naştere la cea dintâi febră de speculaţie în stil mare, dar şi din cauza obiectului însuşi asupra căruia s'a fixat speculaţiunea. Mai târziu, lumea speculează pe acţiuni, şi, după mania tulipelor, omenirea este scuturată de două accese ale aceloraşi friguri, care se numără printre cele mai violente din câte au fost vreodată: este fundaţia băncii lui Law în Franţa şi a Companiei Pacificului în Englitera (1719—1721)."

Aceste fapte brute zic mai mult şi învaţă mai bine decât un tratat întreg de economie politică sau sociologie. Ele învederează, cu limpezime, că valorile economice, în esenţa lor, nu au nimic material, şi că ele sunt, ca toate valorile omeneşti, simple „curente de opiniune", din întâmplare cristalizate în anumite simboluri exterioare.

Olandezul pe care îl citam mai sus, spunea că tulpinele n'au valoare „intrinsecă". Nu există cuvânt mai lipsit de sens în toată limba română (dacă admitem că „intrinsec" face parte din idiomul nostru natal) căci Istoria şi Etnografia ne arată cum, chiar printre alimente şi medicamente sunt unele cărora noi nu le acordăm nici o asemenea valoare „intrinsecă", şi care totuşi, la anumite popoare, au una durabilă, veche de totdeauna. Şi invers, anumite popoare trec pe lângă alte obiecte ca şi când ele n'ar exista. Ba chiar uneori îşi interzic să le utilizeze.

Un sociolog american, Carlile, a încercat să studieze moneda la popoarele zise „primitive". Autorul plecase de la convingerea că moneda fiind bunul de care, prin definiţie, ai întotdeauna nevoe şi eşti dispus să-l primeşti în orişice moment, urma ca materialul din care ea se fabrică să fie dintr'o substanţă eminamente utilă. Faptele însă arătau o situaţie exact contrară. La „sălbatici", moneda se „bate" din tocmai acele materii care sunt—economiceşte vorbind—complect inutile: scoici, pene, petricele, bucăţele de lemn special tăiat. Şi, căutând a pătrunde mai adânc mecanismul acelor lucruri, Carlile descoperea că obiectele ce serveau de monedă coincideau tocmai cu acele ce slujiau de insignă a rangului social în societatea respectivă. De aceea le numeşte el „signs of respectability". Iar istoricul-economist Bücher observă că la popoarele pastorale care posedă numeroase cirezi, şi unde pecunia este încă etalonul pecuniar, vitele nu se taie decât în caz de accident, atunci când mor de bună voe, de bătrâneţe ori de boală. In schimb, funcţiunea fundamentală a cirezilor este ca, prin volumul lor, să marcheze cu preciziune rangul ocupat de proprietar în societatea lui.

Aceste remorci aruncă o punte de unire peste veacuri şi oceane, şi ne permit a identifica moravurile economice ale antropofagului cu acele ale omului capitalist contimporan. Intr'adevăr, ce are burghezul modern mai preţios, mai sfânt, decât *iscălitura?? Şi ce e oare moneda de azi* — atât cea metalică, pe care o iscăleşte, cu impozantu-i chip, monarhul,—cât şi cea de hârtie pe care o iscălesc bancherii publici şi privaţi sau chiar particularii cu provizion—decât o semnătură care umblă, titlu suprem al onoarei lui homo aekonomicus din veacurile noastre?

Cât despre tulipele din Olanda secolului al 17-lea, ele îşi găsesc un loc bine definit în Istorie. Spuneam că moneda slujeşte în societăţile primitive pentru săparea rangurilor în ierarhia socială? Nu-i deloc inexact a adăoga că tulipele din Amsterdam slujeau, pe atunci, tuturor acelora care, prin ele, întrevedeau posibilitatea de a-şi *schimba* starea socială. Mărturiile timpului inzistă asupra faptului că în hanul unde se deslănţuia noua pasiune, obiciuitele distincţiuni de clasă şi situaţie morală se ştergeau automat. Tulipele duceau la nivelarea socială. Intâlnirea la joc o pregătea, iar norocul la câştig o realiza. Prin aceasta, nebunia tulipelor din veacul al 17-lea a fost un important pioner al democraţiei. De aceea ea a fost mai puţin nebunie decât s'ar crede. Sau... poate tocmai fiindcă lucra pentru democraţie, a fost o întreprindere insană—, cum ar socoti unul din acei intelectuali români care ar vroi să se introducă la noi.... regalitatea ?....

D. I. SUCHIANU

MARCEL PROUST

AMORUL LUI SWANN

A doua vizită pe care i-a făcut-o a fost poate mai însemnată. Ducându-se la Odetta în ziua aceea, ca oridecâteori vroia s'o vadă mai dinainte, şi-o aducea înaintea ochilor; şi silit fiind spre a-i găsi chipul frumos, să se mărginească doar la colţurile trandafirii şi proaspete ale obrajilor ei prea adesea galbeni, lâncezi, uneori înţepaţi cu mici puncte roşii, această nevoe îl mâhnea ca o dovadă că idealul nu poate fi atins şi fericirea e mediocră. Ii ducea un desen pe care Odetta dorea să-l vadă. Era cam bolnavă; îl primi într'un „peignoir" de „crêpe de Chine" vioriu, strângând la pieptu-i, ca pe-o mantilă, o stofă bogat brodată. In picioare alături de el, lăsând să-i lunece dealungul obrajilor şuviţele părului desfăcut, îndoind un picior într'o uşoară atitudine de danţ spre a se putea fără casnă îndoi spre desenul pe care-l privea, aplecând capul, cu ochii ei mari, atât de obosiţi şi posomorâţi când Odetta nu era însufleţită, ea isbi pe Swann prin asemănarea cu acea figură a Seforei, fiica lui Ietro, care poate fi văzută într'o frescă din capela Sixtină. El nu mai preţui obrazul Odettei după calitatea mai mult sau mai puţin aleasă a obrajilor şi după voluptatea curat cărnoasă pe care presupunea că va trebui s'o resimtă atingându-i cu buzele dacă ar îndrăzni vreodată s'o îmbrăţişeze, ci-l socoti un ghem de linii subtile şi frumoase pe care privirile lui le desghemară, urmând curba învăluirii lor, unind cadenţa cefei cu risipa părului şi plecarea pleapelor, ca într'un portret al Odettei în care chipul ei devenea inteligibil şi limpede.

El o privea; un fragment din frescă se ivea în chipul şi în trupul ei, pe care de-atunci Swann căută pururea să regăsească, fie că se afla alături de Odetta, fie că se gândea numai la ea, şi deşi nu ţinea desigur la capodopera florentină decât pentru că o regăsea în ea, totuşi această asemănare o acoperea şi pe ea cu o frumuseţe, o făcea şi mai preţioasă. Swann se învinui de faptul că nu băgase de seamă valoarea unei fiinţe care ar fi părut adorabilă marelui Botticelli, şi era mulţumit că plăcerea pe care o avea văzând pe Odetta îşi găsea o justificare în propria sa cultură estetică.

Cuvântul „operă florentină" făcu un mare serviciu lui Swann. Ca un titlu de distincţie îi îngădui să vâre imaginea Odettei într'o lume de visuri în care ea nu putuse pătrunde până aci, şi unde se impregnă de nobleţe. Şi în timp ce înfăţişarea exclusiv trupească a acestei femei, reînoindu-i mereu îndoelile asupra calităţii obrazului, trupului, întregei ei frumuseţi, moleşea iubirea lui, aceste îndoeli fură stârpite, iubirea înzdrăvenită când avu la temelie datele unei estetici sigure; fără a mai socoti că sărutul şi posesiunea care păreau fireşti şi mediocre dacă i-ar fi fost dăruite de un corp trecut, întrucât încununau adoraţia pentru o operă de artă i se părea că trebue să fie supranaturale şi delicioase.

Şi când era gata să-i pară rău că de luni de zile nu făcea nimic alt decât s'o vadă pe Odetta, Swann îşi spunea că se cuvinea să piardă atâta vreme cu o capodoperă nepreţuită, turnată o singură dată dintr'un material diferit şi cu deosebire savuros, într'un exemplar foarte rar pe care-l privea când cu umilinţa, spiritualitatea şi desinteresarea unui artist, când cu orgoliul, egoismul şi sensualitatea unui colecţionar.

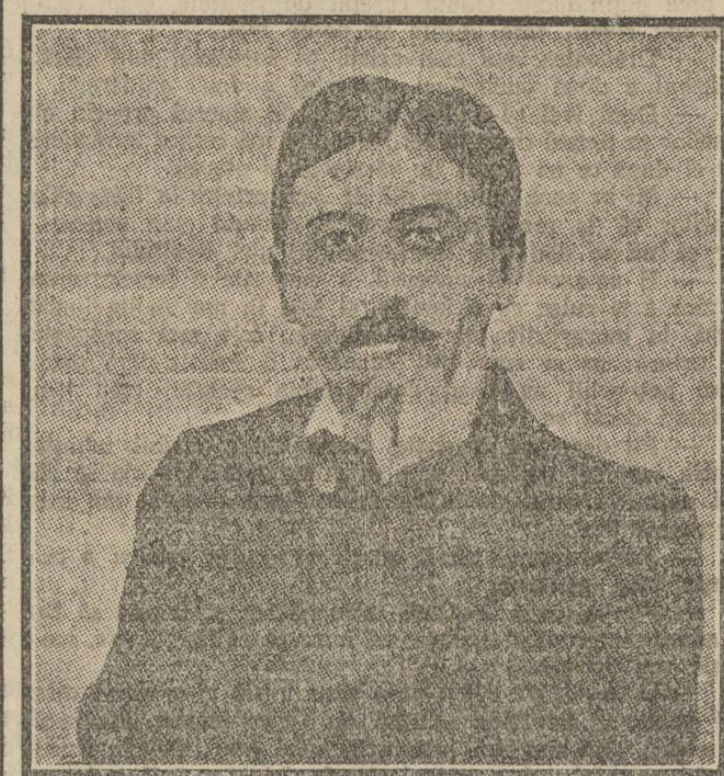
Puse pe masa lui de lucru, ca o fotografie a Odettei, o reproducere a fiicei lui Ietro. El admira ochii mari, obrazul delicat care lăsa să se ghicească pielea nedesăvârşită, şuviţele minunate ale părului de-alungul obrajilor obosiţi şi adaptând ceiace găsea frumos până aci în chip estetic la ideia unei femei vii, o transformă în merite fizice şi era fericit de-a le găsi reunite într'o fiinţă pe care ar putea-o avea. Această vagă simpatie care ne duce către capodopera pe care o privim, acum când cunoştea originalul în carne şi oase al fiicei lui Ietro, se transforma în dorinţă care ţinu de-aci înainte locul dorinţei pe care nu i-o inspirase dintru început trupul Odettei. După ce privea multă vreme acest Botticelli, cugeta la cellalt Botticelli al lui pe care-l găsea şi mai frumos şi apropiind de sine fotografia Seforei, i se părea că strânge în braţe fiinţa Odettei.

Intre timp se ostenea să previe nu numai plictiseala Odettei, dar uneori chiar pe-a lui; simţind că de când Odetta avea toate libertăţile să-l vadă, nu părea să aibă mare lucru să-i spue, se temea ca purtările ei oarecum neînsemnate, monotone şi parcă definitiv fixate când erau împreună, să nu ucidă până la urmă în el acea speranţă romantică a zilei când Odetta va voi să dea pe faţă pasiunea ei, care singură îl făcuse şi-l ţinuse îndrăgostit. Şi pentru a înnoi puţin înfăţişarea morală prea ţeapănă a Odettei, de care se temea să nu se plictisească, îi scrise brusc o scrisoare plină de decepţii prefăcute, de mânii simulate, pe care i-o trimise înainte de masa de seară. Ştia că ea va fi speriată, că-i va răspunde şi nădăjduia că din contracţia pe care frica de a-l pierde o va întipări sufletului ei, vor ţâşni cuvintele pe care ea nu i le spusese încă niciodată; şi într'adevăr — în chipul acesta obţinuse scrisorile cele mai duioase pe care ea i le scrisese vreodată dintre care una începea cu aceste cuvinte: „Prietene, mâna 'mi tremură atât de tare că de-abea pot scrie" şi pe care el o păstrase în acelaş sertar cu vechea ei crisantemă uscată. Sau dacă ea n'avusese vreme să-i scrie, la familia Verdurin Odetta i-a ieşit repede înainte, i-ar spune: „Vreau să-ţi vorbesc", şi el ar privi curios în obrazul ei sau în cuvintele ei, ceiace inima ei îi ţinuse ascuns până atunci.

Apropiindu-se de casa Verdurin, numai cât ce zărea, luminate de lămpi, ferestrele mari ale căror obloane nu se închideau niciodată, Swann se 'nduioşa gândind la fiinţa fermecătoare pe care o va vedea îndată înflorită în lumina de aur. Adesea umbrele invitaţilor se desenau subţiri şi negre în faţa lămpilor, ca pe un abat-jour translucid. Căuta să distingă silueta Odettei. Apoi, de 'ndată ce ajungea, fără să-şi dea seama în ochii lui lucea atâta bucurie, că d. Verdurin zicea pictorului: „Cred că a luat foc!" Şi prezenţa Odettei adăoga într'adevăr pentru Swann acelei case, ceiace n'avea nici una din casele în care era primit: un fel de aparat sensitiv, de reţea nervoasă care se ramifica în toate camerele şi provoca excitaţii constante inimei lui.

Odată Swann ajungând la familia Verdurin din voia lui prea târziu, Odetta crezând că el nu va mai veni, plecase. Observând că nu mai e în salon, Swann avu o dureroasă strângere de inimă; tremură că i se luase o plăcere pe care o măsura pentru întâia oară, având până aci siguranţa de a o avea oricând voia, ceeace pentru toate plăcerile ne scade sau ne împiedică chiar să vedem întreagă proporţia lor.

Plecând, Swann fu ajuns pe scară de „maître d'hôtel" care nu fusese de faţă la sosirea lui şi fusese însărcinat de Odetta să-i spue — dar trecuse poate o oră de atunci — în cazul că el ar mai veni, că ea se va duce probabil să bea şocolata la Prévost, mai înainte de a se întoarce acasă. Swann se îndreptă către Prévost, dar la tot pasul trăsura lui era oprită de altele sau de oameni care traversau, piedici odioase pe care ar fi fost fericit să le doboare dacă procesul-verbal al vardistului nu l'ar fi reţinut şi mai mult decât trecerea pietonului. Socotea timpul necesar, mai adăoga la minute câteva secunde spre a fi sigur că nu le făcuse prea scurte, ceiace i-ar fi îngăduit să creadă că e mai mare decât era în realitate norocul de a ajunge la timp ca să mai găsească pe Odetta. Şi deodată, ca un bolnav care dormise şi care vede absurditatea viselor pe care le crea fără a se desface limpede de ele, Swann îşi dădu seama brusc de ciudăţenia ideilor care-i treceau prin cap din clipa în care i se spusese la Verdurin că Odetta plecase, noutatea durerii care-i strângea inima, dar pe care o simţi numai când se deşteptă. Cum? Să se zbuciume astfel numai pentrucă va vedea pe Odetta mâine, ceiace tocmai voise şi el acum o oră, ducându-se la Verdurin! Şi fu silit să observe că 'n aceiaşi trăsură care-l ducea la Prévost, el nu mai era acelaş şi nu mai era singur, că o fiinţă nouă era cu el, aderent, amalgamat cu el, de care poate nu se va putea scăpa, faţă de care va fi obligat să se poarte cu luare aminte, ca faţă de un stăpân sau o suferinţă. Şi totuşi din clipa aceasta în care simţea că o fiinţă nouă i se adăogase astfel, viaţa lui îi părea mai interesantă. Şi abea de-şi mai spunea că această întâlnire posibilă la Prévost (aşteptarea cărei ucidea, golea într'atât clipele care o precedau că nu mai găsea o singură idee, o singură amintire înapoia căreia să-şi poată odihni spiritul) era totuşi probabil, dacă ar avea loc, să fie ca celelalte, foarte puţin lucru. Ca în fiecare seară, de 'ndată ce ar fi cu Odetta, aruncând pieziş pe chipul ei schimbător o privire repede întoarsă de teamă ca ea să nu vadă aci începuturile dorinţei şi să nu mai creadă în desinteresarea lui, el ar înceta de a mai putea gândi la ea, prea ocupat să găsească pretexte care să-i îngădue să n'o părăsească numaidecât şi să se



Marcel Proust

asigure, fără să aibe aerul că ţine, că o va regăsi şi a doua zi la Verdurin: adică să prelungească pentru un moment şi să reînnoiască cu o zi mai mult desamăgirea şi chinul pe care i le aducea zadarnica prezenţă a acestei femei de care se apropia fără a cuteza s'o ia în braţe.

Nu era la Prévost; hotărî să cerceteze toate restaurantele bulevardelor. Spre a nu pierde vremea, în timp ce el vizita unele, trimise la celelalte pe vizitiul lui, Rémi, pe care se duse să-l aştepte apoi — întrucât nu găsise ce căuta — la locul pe care i-l desemnase. Trăsura nu se mai înapoia şi Swann îşi închipuia clipa următoare, şi în felul în care Rémi i-ar spune: „am adus pe doamna", şi în felul în care Rémi i-ar spune: „doamna nu era în nici o cafenea". Şi vedea astfel înaintea lui sfârşitul acestei seri, una şi totuşi alternativă, precedată fie de întâlnirea Odettei care i-ar alunga nelinişte, fie de renunţarea silită de a o găsi în seara aceasta, primind să se 'ntoarcă acasă fără s'o fi văzut.

Vizitiul se 'ntoarse; dar, în clipa în care se opri înaintea lui Swann, acesta nu-i zise: „Ai găsit pe doamna?" ci „Să-mi aduci mâine aminte să cumpărăm lemne, căci mi se pare că s'au cam isprăvit". Işi spunea poate că dacă Rémi găsise pe Odetta într'o cafenea unde-l aştepta, sfârşitul nefastei seri era înlăturat prin înfăptuirea începută a sfârşitului serei fericite şi că n'avea nevoe să se grăbească să să pue mâna pe o fericire capturată şi pusă la loc atât de sigur, că n'ar mai fugi. Dar poate şi din forţă inerţiei; sufletul lui n'avea acea mlădiere pe care unii n'o au trupeşte, inşi care în clipa când ar trebui să se ferească de o lovitură, să înlăture focul de lângă ei, să facă o mişcare repezită, nu se grăbesc ci mai stau o clipă în starea în care erau mai înainte, ca spre a-şi găsi punctul de sprijin, elanul. Şi fără îndoială dacă vizitiul l'ar fi întrerupt, spunându-i: „Am adus pe doamna", el ar fi răspuns: „A! da, aşa e, te trimisesem pentru asta, închipueşte-ţi" şi ar fi urmat să-i vorbească de lemne spre a-şi ascunde emoţia pe care ar fi avut-o şi spre a găsi răgazul să se lepede de nelinişte şi să intre în fericire.

Dar vizitiul venea să-i spue că nu găsise pe doamna nicăeri şi adăogă şi sfatul lui, ca o veche slugă:

— Ar fi bine să vă întoarceţi de-acum acasă.

Dar supărarea pe care Swann o juca lesne când Rémi nu mai putea schimba nimic la răspunsul pe care-l aducea căzu, când simţi că vizitiul încearcă să-l facă să renunţe la speranţa şi la cercetarea lui:

— Nu se poate, exclamă el, trebue să găsim pe doamna; e ceva de foarte mare importanţă. Ar fi tare supărată din pricina unei afaceri şi jignită dacă nu ne vedem.

— Nu înţeleg de ce ar fi doamna jignită, răspunse Rémi, când ea a plecat şi nu v'a aşteptat pe dv. şi a spus că se duce la Prévost şi nici acolo nu e.

De altfel luminile începeau să fie stinse. Sub copacii bulevardelor, în întunecimi tainice, rătăceau trecători tot mai rari, abea de recunoscut. Umbra unei femei care se apropia uneori de el, şoptindu-i un cuvânt la ureche, cerând să fie luată acasă, făcea pe Swann să tresară. Neliniştit trecea pe lângă toate aceste trupuri obscure, atingându-le caşicum printre fantomele morţilor, în regatul sumbru, ar fi căutat pe Euridice.

Din toate chipurile de zămislire a dragostei, din toţi agenţii de răspândire a morbului sacru, unul din cei mai tari e acest mare vânt de agitaţie care uneori trece peste noi. Fiinţa care ne place în clipa aceia, soarta e hotărîtă, pe aceia o vom iubi. Şi nici nu e nevoe să ne fi plăcut până atunci mai mult sau măcar atâta cât altele. Se cere doar ca exclusivitatea să pue stăpânire pe acest plac al nostru pentru ea. Şi această cerinţă se împlineşte atunci când — în clipa în care nu exista — în locul plăcerilor căutate lângă farmecul femeii, se substitue în noi o nevoe neliniştită tocmai de acea femee, o nevoe absurdă pe care legile acestei lumi nu îngădue s'o împaci şi greu s'o lecueşti — nevoia nebună şi dureroasă de a o avea.

Swann se lăsă dus în cele din urmă restaurante; e sigura ipoteză de noroc pe care o cercetase calm; nu-şi mai ascundea agitaţia, valoarea pe care o da acestei întâlniri şi făgădui, în caz de succes, un bacşiş vizitiului, caşi cum insuflându-i dorinţa de a reuşi care s'ar adăoga dorinţei lui proprii, ar putea face ca Odetta, chiar în cazul când s'ar fi dus să se culce, ar mai fi totuşi într'unul din restaurantele depe bulevard. Inaintă până la „Maison Dorée", intră de două ori la „Tortoni" şi fără a o fi găsit, eşi din „Cafeneaua Engleză", mergând cu paşi mari, cu figura speriată spre a-şi ajunge trăsura care-l aştepta în colţul bulevardului Italienilor, când se lovi de cineva care venea din partea potrivnică: era Odetta; ea îi spuse mai târziu că negăsind loc la Prévost, se dusese să supeze la „Maison dorée" într'un loc unde el n'o descoperise, şi îşi căuta acum trăsura.

Ea se aştepta atât de puţin să-l vadă, că făcu o mişcare de spaimă. Iar Swann bătuse Parisul nu pentrucă socotea cu putinţă s'o găsească, ci pentrucă era prea dureros pentru el ca să renunţe. Dar bucuria pe care raţiunea lui nu încetase de a o socoti, pentru seara aceia, irealizabilă, îi părea acum şi mai reală; căci el nu colaborase la ea prin vre-o prevedere a posibilităţilor, şi rămânea astfel exterioară lui; n'avea nevoe să scoată din spiritul lui ca să-i ofere — din ea însăşi se ivea, din ea însăşi arunca spre el — acest adevăr care lucea într'atât încât era gata să risipească asemenea unui vis singurătatea de care se temuse, adevărul pe care sprijinea, odihnea, fără a cugeta, reveria lui fericită.

Se urcă cu ea în trăsura pe care ea spunea că o are, poruncind trăsurei lui să-i urmeze.

Ea avea în mână un buchet de „catleyas" şi Swann zări, sub marama ei de dantelă, că poartă în păr florile aceleiaşi orchidee legate de o egretă din pene de lebădă. Era gătită sub mantilă, în catifea neagră care cu o cută oblică descoperea într'un triunghi larg poala unei rochii de „faille" albă şi lăsa să se vadă o podoabă tot de „faille" albă, la deschizătura corsagiului decoltat, unde erau înfipte alte flori de „catleyas". De-abea îşi potolise spaima pe care i-o pricinuise Swann, când un obstacol sili calul să facă o cotitură. Fură puternic zguduiţi, ea dădu un ţipăt şi rămase cu sufletul la gură.

— Nu e nimic, îi zise el, nu te teme.

El o ţinea de umăr, răzemând'o de el, ca să rămâe dreaptă; apoi îi zise:

— Nu vorbi, răspunde numai prin semne ca să-ţi recapeţi respiraţia. Nu te stânjeneşte dacă îndrept florile din corsaj care au fost strâmbate de zguduitură. Mi-e teamă că ai să le pierzi, aşi vrea să le pun ceva mai adânc.

Ea, care nu fusese obicinuită să vadă bărbaţii făcând atâtea ocoluri cu ea, zise surâzând:

— Nu, de loc nu mă stânjeneşte.

Dar intimidat de răspunsul ei, grăi:

— Intr'adevăr, nu te stânjenesc? Uite, ai ceva pe... cred că te-ai mânjit cu polenul florilor, îmi dai voe să-l şterg cu mâna? Nu apăs prea tare, nu sunt prea brutal? Te gâdil poate? Nu voiam să ating catifeaua rochiei, să n'o boţesc. Dar trebue să îndrept şi să adâncesc puţin florile, ar fi căzut altfel, aşa că punându-le mai bine... Intr'adevăr, nu sunt displăcut? Să le miros să văd dacă n'au cumva parfum? N'am mirosit niciodată florile acestea, pot? spune adevărat...

Surâzând, ea ridică uşor din umeri, ca spre a spune: „eşti prost, nu vezi că-mi place?"

El ridică cealaltă mână de-alungul obrazului Odettei; ea îl privi ţintă, cu aerul duios şi grav pe care-l au femeile pictate de maestrul florentin cu care femei lui i se păruse că ea are asemănări; aduşi între marginile pleoapelor, ochii ei largi, lucitori, ca şi ochii acelor femei, păreau gata să se desfacă şi să pice ca două lacrimi. Ea îşi lasă capul într'o parte, precum femeile lui Botticelli stau toate, în scenele păgâne caşi în tablourile religioase. Şi într'o atitudine fără îndoială obicinuită, pe care o ştia potrivită pentru astfel de împrejurări, şi pe care avea grijă să n'o uite, ea părea că are nevoe de toate puterile spre a-şi reţine obrazul, ca şi cum o putere nevăzută ar fi atras'o către Swann. Şi totuşi Swann fu acel care, mai înainte ca ea să-şi lase obrazul să cadă pe buzele lui, îl reţinu o clipă la oarecare depărtare, în amândouă mâinile lui. El voi să lase gândului timpul necesar ca să fie în goană, să recunoască visul pe care-l mângâiase atâta vreme şi să fie de faţă la înfăptuirea lui, ca o rudă chemată să ia parte la succesul unui copil pe care ea l'a iubit. Poate că pe dealtăparte Swann lăsa pe obrazul Odettei — neposedat încă şi nici sărutat de el pe care-l vedea pentru cea din urmă oară, — privirea cu care, în ziua de plecare, am voi să luăm cu noi o privelişte ce o vom părăsi pentru totdeauna.

Dar el era atât de sfios cu ea, că sfârşind prin a o avea în seara aceia, începând prin a-i potrivi florile de „catleyas", fie teama de a o jigni, fie frica de a părea retrospectiv că a minţit, fie lipsă de îndrăzneală pentru a formula o pretenţie mai mare decât aceia (pe care putea s'o reînoiască întrucât nu supărase pe Odetta întâia oară) în zilele următoare se folosi de acelaş pretext. Dacă ea avea florile de „catleyas" la corsaj, el spunea: „Ce păcat, astăseară florile n'au nevoe să fie potrivite, nu sunt mişcate dela locul lor ca atunci; mi se pare totuşi că tulpina aceasta nu stă prea bine. Pot să văd dacă au parfumul mai tare ca celelalte?" Sau dacă nu purta flori: „O! N'ai pus florile de „catleyas" astă-seară, nu am nici eu ce pune la loc!" Astfel că o bucată de vreme, nu se schimbase rânduiala pe care el o urmase întâia seară, începând cu atingeri de degete şi buze pe grumajii Odettei şi tot astfel, de fiecare dată, începeau mângâerile lui; şi mult mai târziu când potrivirea (sau simulacrul ritual al potrivirii) florilor de „catleyas" căzuse de mult în desuetudine, metafora „a face catleya" devenită simplă expresie pe care o întrebuinţau fără să mai cugete când voiau să indice actul posesiei fizice — când de-altminteri nu posezi nimic — a supravieţuit în limbagiul lor. Şi poate că acest fel deosebit de a spune „a face dragoste" nu însemna exact acelaş lucru ca sinonimele lui. Oricât am fi de blazaţi cu privire la femei, şi am socoti posesiunea celor mai diferite ca aceiaşi cunoscută dinainte, ea devine dinpotrivă o plăcere nouă dacă e vorba de femei destul de potrivnice — sau socotite ca atare de noi — spre a fi siliţi să facem ca această posesiune să se ivească din vre-un episod neprevăzut al relaţiilor noastre cu ele, cum fusese întâia oară pentru Swann potrivirea florilor de „catleyas". El nădăjduia tremurând, în seara aceia (Odetta, îşi spunea el, dacă era păcălită n'avea de unde şti) ca posesiunea acelei femei să se ivească dintre marile lor petale viorii; şi plăcerea pe care o resimţise anticipat şi pe care Odetta o îngăduia poate, gândea Swann, numai pentrucă ea n'o băgase de seamă, i se părea, din pricina aceasta — cum va fi părut primului om care a gustat plăcerea între florile paradisului pământesc — o plăcere care nu mai existase până aci, pe care conta s'o creeze, o plăcere — ale cărei urme se păstrase în numele special pe care i-a dat'o — cu totul deosebită şi nouă.

Trad. de F. ADERCA



O frescă a literaturii scandinave

Unde este Suedia de altădată, Suedia lui Belman, galantă şi surâzătoare, ori Suedia lui Strindberg, austeră, făţarnică ? Amândouă au dispărut, răspunde **Ar. Adamoff** într'un articol din **l'en dehors** (No. 89—90, Sept. 1926). Culoarea locală nu mai predomină. Poetul G. Froeding caută unitatea binelui în rău şi în mocirlă. Selma Lagerlöf, prea poetică deseori, a trecut dela feeriile nordice la misticismul creştin. Ivan Bjarne a reluat, după Kuprin, tema banală a prostituţiei, în cartea sa „Casa de plăcere" în care urmează tradiţia occidentală pură. Pär Lagerkwist nu găseşte rostul vieţii ; căutând acest rost, el găseşte însă simboluri frumoase, într'un stil profund şi modern. Credinţa că literatura scandinavă e plină de idei, ca o pipă îndopată cu tutun, e falşă în ce priveşte Suedia.

Dimpotrivă, ea e adevărată în ce priveşte Norvegia. Puritanismul ei e încă viu. Ideile artistice cele mai noui au însă foarte puţini adepţi. Sigbjoern Obstfelder urmează totuşi tradiţia expresionismului german ; e o excepţie. Iohan Bojer e credincios romanului à thèse, Knut Hamsun s'a retras la moşia lui şi pare că părăseşte literatura. Sigrid Undset îndreaptă aparatul ei fotografic asupra priveliştilor vieţii. Ea provoacă plânsul prin simpla îngrămădire a amănuntelor. Din paginile sale se desprinde toată ceaţa Nordului, toată amărăciunea claselor mijlocii.

Mai sunt, în depărtare, curatele fecioare ale lui Jonas Lie, comparate cu creaţiunile lui Dickens şi cu eroinele ruse. Nu trebue să credem însă că sensualitatea lipseşte în literatura scandinavă. Un pasagiu din Elsa, de Kielland, e deseori citat pentru a arăta sensualitatea nordică : „Sub umbra mustăţii, gura lui era roşie, strălucitoare şi fragedă. Privind-o, Elsa are deodată intuiţia că ea a visat toată ziua această gură, fără să ştie". Nu inconştienţa — ci candoarea caracterizează voluptatea Nordului.

Ne amintim de Björnson şi vedem cât de repede se schimbă unele idei ; Ibsen se menţine ca o statue sculptată în stâncă. Mai e problema emancipării femeilor : Ellen Key... Dacă trecem în Danemarca, atmosfera e cu totul alta. Feminismul nu mai are rost acolo, el fiind, ca aproape toate mişcările, o reacţiune. Soarele, influenţa mării, influenţa germană, caracterul voios al acestei ţări mici, care aminteşte Elveţia în mai multe privinţe, — toate acestea depărtează Danemarca de marea peninsulă scandinavă. Ea e pentru dânsa ceeace ar fi Provenţa pentru Belgia. Nu mai e acel miros de scrumbie, de morun sau de focă, pe care îl răspândeşte romanul norvegian, nici acele nopţi feerice descrise de suedezi, Duminica, toţi pornesc cu bicicleta:

o găină mică
şi o mică moară.
o văcuţă
şi un omuleţ,
o căsuţă
cu patru plopi:
Iată toată ţara daneză.

Aceste versuri ale lui Fredérik Nygaaru, redau bine caracterul naturii din ţara lui Hamlet şi a Wikingilor. Iacobsen e precursorul lui Thomas Mann prin al său Nils Lyhne, operă personală, amintind mai mult pe Tonio Kröger decât pe Werther, de care era înrudit. Herman Bang, discipolul său, a predicat teoria indiscutabilă a artei trăite. Cu toate repetările sale, Georg Brandes rămâne unul dintre cei mai mari critici internaţionali.

Astăzi, poetul Iohannes V. Iensen, îl arată pe Cristofor Colomb ca pe unul dintre cei mai desamăgiţi oameni din toată istoria. Helge Rode se pierde în abstracţiuni poetice. Printre tineri, Emil Bönnelycke a luat dela Whitman iubirea de oraş, de ştiinţă şi de cosmos.

Autorul articolului, trage încheerea că literatura scandinavă, cu câteva excepţii, nu mai ia parte la marile mişcări de avant-gardă cari au înoit atât de minunat literatura internaţională. Şi aceasta e regretabil.

RIVAROL

Intr'o seară, sub cerul instelat al Algeriei, la Biskra, Oscar Wilde îi șoptia, intr'o clipă de sinceră destăinuire amicului său André Gide:

— Vrei să știi marea dramă a vieții mele? Eu am pus tot geniul meu în viață, iar în opera mea n'am pus decât talentul...

Sunt atâția oameni care își risipesc cu frenezie, tot ce au mai bun în viață și care nu pun în opera lor decât rămășițele sărace ale ființei lor.

Rivarol a fost unul dintre aceștia. (Louis Latzarus: *La vie paresseuse de Rivarol* ed. Plou, Paris). Ne-a rămas icoana lui strălucitoare: un om frumos, elegant și scânteetor de inteligent. Un cuceritor, care își plimba prin nobilele saloane ale Parisului dela 1780 — eleganta-i trândăvie.

Era, de fapt, fiul unui hangiu. Dar natura pusese în trăsăturile chipului lui atâta distincție, și în vorba lui înflorită atâta farmec, încât băiatul hangiului Rivarol își putea zice — fără nici o teamă — d. *de* Rivarol. Un mic adaus la numele său de familie, care era Rivarol pur și simplu. Nu-i tocmai corect? Dar el însuși o spunea cu un frumos cinism:

— Sunt virtuți, pe care nu le poți exercita decât când ești bogat...

Și, vai, d. de Rivarol nu era bogat. Locuia într'un mic hotel. Mânca o singură dată pe zi: seara. Dar era, în fiecare seară, poftit la masă în cele mai strălucite palate ca să înveselească aleasa asistență cu verva lui minunată. Se întorcea târziu, către ziuă și dormea, iarăși, până seara... Și astfel, își risipia viața, spiritul caustic, ironia atică vorbind, vorbind, vorbind. In saloane, femeile îl înconjurau cu farmecele și cu dorințele lor. Rivarol li-se oferia tuturora.

Cineva îl întrebă:

— Ce părere ai despre d-na de Stael!

— O! — doamnă, îmi plac numai sexurile pronunțate, precise!

Undeva, se întâlnește cu d. de Florian, care scria fabule destul de plictisitoare. D. de Florian purta, în buzunar, un imens manuscris. Rivarol îi spune în treacăt—:

— Cineva, care nu te-ar cunoaște, ar fi în stare să-ți fure manuscrisul...

Buffon avea un fiu, nu tocmai inteligent. Rivarol nu ezită să spună:

— E cel mai slab capitol din *Istoria naturală* a lui Buffon.

Și așa mai departe. Lumea râde. Rivarol are succes. Dar crudele lui epigrame îi creiază neîndurate inimiciții. Oamenii nu consimt să fie obiectul ironiei semenilor lor. Causeurul impecabil devine astfel cel mai vrășmășit dintre parizieni. Coaliția urii îl încercuește zi cu zi, tot mai strâns.

* * *

Intre timp, Rivarol se bucură de prietenia bătrânului d. de Voltaire. In superba-i izolare, la Ferney, omul care aruncase asupra lumii cel mai crud, cel mai tăios surîs — îi scria tânărului — foarte tânărului d. de Rivarol:

Je sens que ma force est bornée.
Ma chaleur est eteinte et mes sens sont usés,
Mais vous brillez à votre aurore,
Vous êtes l'ami des Neuf Soeurs,
Et je vois vos talents éclore
Avec les plus belles couleurs..

Iar d'Alembert nu-și precupețește prietenia față de tânărul cavaler de Rivarol.

Intre timp, la miezul nopții, când se întoarce din saloanele nobile, în camera sărăcăcioasă de hotel, Rivarol scrie. Traduce câteva versuri din *Infernul* lui Dante. Sau continuă monografia, de mult începută, asupra lui Galileo Galilei. Sau scrie câte o cugetare răzleață, desprinsă din însăși viața lui:

Curățenia ascunde mizeria.

Sau:

E foarte trist să dorești strictul necesar ca un lucru fără care ești nenorocit și cu care nu ești, totuși, fericit.

Scrie în acelaș timp, notițe critice la *Mercure de France*. Și, bucuros că nu este obligat să scrie mai mult, trândăvește. Pentru Rivarol, lenea era supremul farmec al vieții.

* * *

Deodată, acest cuceritor de mare alură, se însoară. Se însoară burghez, prozaic cu d-ra Mather-Flint, modesta fiică a unui modest profesor de limba engleză. O englezoaică de treizeci de ani: rece și sâcâitoare.

Rivarol *pater familias?* Rivarol părăsind dineurile înalte, amicii de chef, femeile care-l doriau? Rivarol stând acasă, în papuci, și scriind? Cu neputință. După câteva luni, omul își reia viața — singura viață care-l atrăgea. Incep scenele, mai ales scenele de gelozie, fiindcă Louise era sălbatecă. In mai puțin de un an, Louise de Rivarol fu abandonată: îi rămânea, din scurta ei căsnicie, un copil.

Și Rivarol se instala din nou la hotel, își reîncepea viața ușoară, uitând cele mai elementare datorii față de mama și fiul, care trăiau într'o groaznică mizerie, undeva, într'o mahala.

....Sunt virtuți pe care nu le poți exercita decât când ești bogat!

* * *

Rivarol, neputând încheia nici una din operile mari, de lungă durată, pe care vasta lui ambiție le râvnia, — se mulțumi cu mai puțin: câteva pamflete. Cu o ironie nemiloasă lovi în poeții fără talent, dar bine cotați în acea vreme, la bursa literară. Dușmăniile se ridicară amenințătoare. La subtilele lui apostrofe, cei atacați răspunseră cu asprime: Cavalerul de Rivarol e fiul unui hangiu, a căruia dughiană a fost închisă din pricină că patronul era un jefuitor nerușinat! Nevasta și copilul cavalerului de Rivarol mor de foame!

Ura lovia unde trebuia. Rivarol era vulnerabil.

In clipele lui de trândăvie, Rivarol scria:

„Inchis în lenea mea, vedeam cum crește în jurul meu faima de om rău, fără ca pentru aceasta să fiu obligat a săvârși vreo crimă, ci numai din pricina câtorva glume. Și îmi ziceam: Neron și Caligula au săvârșit atâtea crime pentru a fi temuți și vrășmășiți, în timp ce cu câteva glume ei ar fi putut trece drept monștri".

Și dându-și seama că pricina tuturor atacurilor era disprețul pe care-l arătase prostiei, Rivarol nota încă:

„Disprețul trebue să fie cel mai ascuns dintre sentimente".

* * *

Ambiția, biciuită de atâtea insulte, înlocui voința: Rivarol începu să lucreze. Trebuia să apară cu o operă mare, care să strivească neputincioasa defăimare a mărunților adversari.

Rivarol publică astfel traducerea *Infernului* și memoriul asupra universalității limbei franceze. Pentru acesta din urmă, fu ales membru al Academiei din Berlin.

Incoronat de lauri, celebru și dincolo de granițele regatului, Rivarol se refugie iarăși în trândăvia lui obicinuită. Abia mai scrise câteva pamflete, prea strâns legate de cancanurile literare ale vremii, ca să mai înfățișeze astăzi vreun interes.

Târziu, în 1788, Rivarol dădu la iveală o nouă lucrare de preț: *Lettres à Necker*, în care demonstra că religia este un instrument de opresiune în mâinile tiranilor:

„Frumoasă despăgubire, să propui unui popor sdrobit de impozite și împilat de cei puternici — infernul pentru bogați și paradisul pentru săraci! Guvernele rele nu cer nimic mai mult decât un limbaj care să tindă a face sclavi mai supuși și victime mai resemnate.

„Religia pune o barieră în jurul averii bogatului; și dacă săracul e asuprit, numai religia îi face lașitatea meritorie.

„Dacă religia este atât de necesară poporului, este nu ca să-l facă fericit ci ca să-i dea putința de a-și răbda suferința. Când viața aceasta a devenit de nesuferit oamenilor, trebue să le făgăduești o viață viitoare".

Și încă:

„Trebue ca filosofii să pună tot atâta înflăcărare în răspândirea moralei, câtă au pus totdeauna preoții în propagarea religiei. Religia n'ar fi atât de indispensabilă săracilor, dacă bogații nu ar fi atât de lipsiți de morală".

Scriere revoluționară? Da. Deși Rivarol spunea într'o notă:

„N'ași fi publicat această scrisoare, dacă n'aș fi fost încredințat de acest adevăr că poporul nu citește de fel".

* * *

Izbucnește revoluția — Marea Revoluție. Rivarol, pentru prima oară în viața lui, se frământă. El vede primejdia și vrea s'o înlăture. Cum? Regele trebue să facă, îndată, concesii. Monarhia absolută trebue să se transforme în monarhie constituțională. Rivarol scrie, umblă, are întrevederi, dă sfaturi. De prisos. Nimeni nu pune temei pe spusa lui. Rivarol are faima unui flecar de talent și atâta tot.

Refugiat la Bruxelles, Rivarol continuă a scrie și a publica articole asupra cauzelor revoluției. Incepe *Dicționarul* — marele dicționar — pe care-l plănuia, pe care îl anunța, pe care ambiția lui îl râvnia ca pe o operă monumentală.

Mănâncă banii editorului și nu-i predă manuscrisul. Se împrumută din toate părțile. Pleacă la Londra. Se întoarce la Hamburg. Primește dela Ludovic XVIII, odată cu un mesagiu elogios, însărcinarea de-a redacta un pamflet împotriva lui Bonaparte, uzurpatorul. Acceptă misiunea, încasează banii și nu scrie pamfletul.

Insoțit de o prietenă — Manette — a cărei prostie senină, spunea el, îi odihnește spiritul, trăește viața sbuciumată a emigratului.

Nu mai are un ban. Manette îl amenință că va ieși în stradă și se va oferi primului trecător. Rivarol răspunde:

— Doamnă, avariția belgilor se opune uritelor moravuri!

In sfârșit, ajunge la Berlin. Câteva zile bune: cea mai înaltă societate îl înconjură, dornică să-i audă cuvântul înflorit. Și apoi, singur, străin, chinuit de nostalgia cerurilor natale, — moare.

TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE

Anecdotă literară

Intr'o vacanță Tristan Bernard porni să petreacă sezonul într'o stațiune climaterică. Se instală în compartimentul de clasa I-a a trenului, își scoase pipa, o aprinse și începu să fumeze. Călătorul care mai era cu el în compartiment, începu să tușiască:

— Acesta nu-i vagon pentru fumători, domnule, zise el. Fiți bun și stingeți pipa!

— Ba nici prin gând nu-mi trece! răspunse Tristan Bernard.

— Atunci mă siliți să chem conductorul.

— Treaba dumitale!

La răcnetele disperate ale călătorului atât de puțin politicos, apare controlorul. Ascultă reclamația nefumătorului și se adresează destul de sever humoristului, invitându-l să-și stingă pipa.

— Te rog, dă-mi voie domnule conductor, poftește-l pe domnul să nu se amestece unde nu-i fierbe oala!...

— Dar....

— Să-i oprească pe călătorii de clasa II-a de-a fuma în compartiment cu dumnealui; puțin îmi pasă. Dar aici să nu facă pe grozavul! Să vă arate biletul!

Și într'adevăr omul nostru, care dela protestul acela energic trecuse acuma la o bâlbâială totală, nu putu arăta la cererea controlorului decât un bilet de clasa II-a. Fu silit să se dea jos, și din ușă auzi cum funcționarul îi cerea încă scuze lui Tristan Bernard.

Câteva zile după acest incident, un prieten căruia îi povestise cele întâmplate îl întrebă:

— Bine, dar cum de-ai ghicit tu că n'avea decât bilet de-a doua?

— Foarte simplu: capătul biletului ieșise afară din buzunarul jiletcii și am băgat de seamă că avea aceeaș culoare ca și biletul meu!...





GUNNAR GUNNARSSON

DIN LITERATURA NORDICĂ

FIUL

— NUVELA ISLANDEZA —

Tatăl și fiul locuiau amândoi ceva mai departe de micul sat de pescari. Amândoi purtau acelaș nume: *Snjòlfur* — bătrânul Snjòlfur și tânărul Snjòlfur, așa le zicea toată lumea. Intre dânșii, însă, nu-și ziceau decât Snjòlfur, fără nici un adaus. Așa se obișnuiseră ei, socotind că, dacă poartă acelaș nume și se servesc și între ei de numele acesta se simt mai aproape, mai strâns unul de celălalt.

Bătrânul Snjòlfur trecuse de cincizeci de ani, pe când tânărul Snjòlfur abia împlinea vârsta de doisprezece ani. Nici o dată nu-i vedeai despărțiți. Unul nu făcea un pas fără celălalt. Și așa a fost încă de când își putea aduce aminte tânărul Snjòlfur.

Cât privește pe bătrânul Snjòlfur, acesta își aducea încă aminte că până acum treisprezece ani fusese stăpânul unei ferme mari și că avusese o nevastă bună și trei copii zdraveni și sprinteni. Și dintr'odată nenorocirea se abătu asupra lui. Mai întâiu dete o boală în vite, omorându-le toate cât ai clipi din ochi. Indată după aceasta, copiii se îmbolnăviră de tusă măgărească și muriră tustrei la intervale de timp așa de scurte, că fură înmormântați în aceiași groapă. Și ca să poată face față cheltuelilor, Snjòlfur se văzu nevoit să-și vândă și casă și pământ.

Atunci cumpără el această mică limbă de pământ în satul de pescari, își ridică cu mâinile sale o colibă cu două odăițe, își făcu de asemenea fără ajutorul alt cuiva un șopron și cu banii ce-i prisosiseră își cumpără o barcă.

Acum începu pentru dânsul și nevastă-sa un traiu sărăcăcios și plin de necazuri.

E drept că și mai înainte de nenorocirea întâmplată erau învățați amândoi cu munca, — nu însă cu sărăcia și cu grija continuă de pâinea de toate zilele. Hrana trebuia scoasă, ca să zicem așa, zi cu zi din adâncul mărei. Insă deseori marea se arăta foarte zgârcită cu dânșii — așa că în multe seri bieții oameni se culcau flămânzi. Cât despre îmbrăcăminte, nu prisosea mai nimic.

Din pricina aceasta nevasta lui Snjòlfur se ducea, în toate lunile de vară, să muncească cu ziua la negustorul din sat, care se îndeletnicea cu uscatul peștilor. Această muncă se făcea însă afară la soare și în vânt, iar puțintica plată ce primea nu i-se ajungea la lucru mare.

Tot ce mai putu să facă biata femeie, a fost să nască pe micul Snjòlfur, să-i aleagă numele și apoi să moară. Din vremea aceea tată și fiu au rămas singuri.

Tânărul Snjòlfur își aducea aminte în chip nelămurit de o vreme groaznică în care zilele treceau asupra lui în coliba singuratică asemeni unui lanț neîntrerupt de plânsete, de suspine și de strigăte de deznădejde. Nu era nimeni să-l îngrijească în anii când, fiind prea tânăr, nu putea merge și el la mare. Tatăl său, bătrânul Snjòlfur, când pleca dimineața de acasă, se vedea nevoit sau să-l lege de un picior al patului sau să dea la o parte toate lucrurile, pentru ca să-l lase să se târască prin odaie. Vrând, nevrând, el trebuia să meargă la mare, ca să câștige pentru amândoi o hrană sărăcăcioasă.

Mult mai lămurit își aducea însă aminte tânărul Snjòlfur de minunata vreme cu zile cu soare, petrecute pe apa mărei. Ședea în partea de dinainte a corăbiei, pe când bătrânul Snjòlfur prindea pești strălucitori și-i arunca în barcă. Intre acestea erau însă și zile, cari îl apăsau cu amintirile lor amare, zile mohorâte, când cerul plângea și bătrânul Snjòlfur era nevoit să plece singur la pescuit.

In sfârșit, și tânărul Snjòlfur crescuse atâta în cât să poată eși pe orice vreme cu bătrânul Snjòlfur.

De atunci ei nu s'au mai despărțit nici o clipă. Nici cinci minute nu putea sta unul fără celălalt. Dacă unul dintr'înșii se trezea noaptea, numai decât se trezea și celălalt; dacă unul n'avea somnul liniștit, celălalt nu putea închide ochii.

Ai fi gândit că ar fi avut să-și vorbească între dânșii cine știe cât de mult, ca să fie așa de nedespărțiți.

In realitate lucrul nu stătea de loc așa. Se cunoșteau prea bine unul pe altul și se bizuiau prea mult unul într'altul, ca să simtă nevoia de a vorbi. Treceau chiar zile întregi, în cari abia dacă schimbau câteva cuvinte. Li era deajuns să se simtă unul lângă altul. Și li-era deajuns să se privească, pentru ca să se înțeleagă de minune.

Insă, printre puținele cuvinte ce își spuneau, era o frază care revenea mereu, frază pe care bătrânul Snjòlfur o repeta tânărului Snjòlfur. Fraza aceasta glăsuia în felul următor:

„Cea dintâiu grijă a omului trebue să fie de a plăti fiecăruia ce i-se cuvine, de a nu fi dator nimănuia și de a lăsa restul în voia lui Dumnezeu".

De aceea, amândoi stăteau mai bine flămânzi, decât să cumpere fără să plătească peșin. Iși făceau singuri hainele din saci vechi și le purtau până ce se rupea și cea din urmă ață, numai și numai ca să nu ia pe datorie.

Ceilalți țărani erau datori peste tot și plăteau negustorului doar la răstimpuri depărtate și nici o dată întreaga datorie.

Dar atât cât își putea aduce aminte tânărul Snjòlfur, numai ei doi n'au rămas niciodată cuiva datori. Mai înainte de a veni el pe lume, e drept că bătrânul Snjòlfur avusese, ca oricare altul, un cont curent la negustor. Despre aceasta, însă, tânărul Snjòlfur nu știa nimic.

Amândoi aveau grija să pue ceva de o parte în timpul verei, pentru ca să nu ducă lipsă la iarnă, atunci când se oprea pescuitul și când din pricina gerului și a furtunei nu era cu putință să se avânte pe mare.

Sărau și uscau pești, ca provizii de iarnă și mai vindeau câțiva negustorului, pentru ca să aibă bani cu cari să-și cumpere alte lucruri.

Totuși, aproape în fiecare iarnă, o duceau nespus de greu, căci nu li-se ajungea ceeace strânseseră. In fiecare primăvară trebuiau să flămânzească mai mult sau mai puțin.

Cu toate că mergeau la pescuit în toate zilele în cari îngăduia vremea, deseori se întorceau acasă cu mâinile goale sau cu vreun biet pește slăbuț, asvârlit în fundul bărcii.

Insă, nu se plângeau nici o dată. Erau pururi în aceiași dispoziție sufletească. Atât tânărul Snjòlfur, cât și bătrânul cu aceiași liniște nedesmințită, făceau față nenorocului care se ținea scaiu de dânșii, ca și puținului și rarului noroc.

Dar nu erau datori la nimeni! Și se mângâiau nespus de mult cu gândul că dacă astăzi n'au ce mânca, se poate să se întâmple ca Dumnezeu să le dea din belșug mâine... sau chiar poimâne.

Dar când sosea primăvara, erau palizi la față și adormeau cu greu și turburați. Ba adeseori stăteau ceasuri întregi, fără să poată închide ochii.

Tocmai într'o astfel de primăvară — era o vreme rece, ploioasă și cu vânt în toate zilele — nenorocirea căzu din nou pe capul bătrânului Snjòlfur. Intr'o dimineață, mai înainte de a se lumina de ziuă, o avalanșă luă coliba, îngropând în zăpadă pe tată și fiu. A fost o adevărată minune că tânărul Snjòlfur a putut să iasă de sub grămada de zăpadă ce-l acoperise. Iar când văzu că nu e cu putință să găsească el singur pe bătrânul Snjòlfur, se duse în sat după ajutor. Ajutorul însă veni prea târziu; când îl scoaseră de sub zăpadă, bătrânul Snjòlfur era mort.

Trupul lui mort fu sprijinit de păretele unei stânci. Ar fi venit mai târziu cu o sanie, ca să-l ducă în sat.

Tânărul Snjòlfur stătu acolo ceasuri întregi, mângâind capul cărunt al bătrânului Snjòlfur. Cu glasul său obișnuit murmura ceva ce nu înțelegea nimeni. Dar de plâns, nu plângea. Oamenii veniți în ajutor își ziceau că e un tânăr ciudat, care nu plânge, și din pricina aceasta aveau pică pe el. Nu-și puteau închipui cum un copil poate fi într'atâta de nesimțitor și de fără inimă.

Tot din pricina aceasta nimeni nu se grăbi să aibă grijă de dânsul. Când oamenii se întoarseră pe la casele lor, ca să aducă sania și să ia masa, tânărul Snjòlfur rămase afară pe limba de pământ.

Coliba fusese dusă departe dela locul ei și prefăcută în ruine. Ici și colo vedeai câte un stâlp răsărind afară sau scule de pescărie pe jumătate îngropate în zăpadă.

Băiatul se duse la țărm, ca să vadă ce-i cu barca. Dar când nu găsi dintr'însa decât sfărâmături, nu zise nimic, ci încruntă doar din sprâncene.

După aceea se duse și se așeză din nou la capul tatălui său.

Iși zicea în gând că treaba stă prost. Dacă ar fi scăpat măcar barca, ar fi putut să o vândă. Pentrucă, oricum, înmormântarea tatălui său costa ceva parale. Aceasta o știa el bine, deoarece bătrânul Snjòlfur îi zicea deseori: „Fiecare să se îngrijească de-atâta: când moare, să nu fie pus în pământ pe socoteala comunei — căci așa ceva e lucru rușinos".

Și bătrânul Snjòlfur adăugă: „Noi putem muri liniștiți, fiindcă la caz de nevoe putem vinde, limba de pământ, barca și sculele și acoperim cheltuelile de înmormântare".

Acum, însă, totul era nimicit. Nu rămăsese decât limba de pământ. Dar ce ar căpăta pe dânsa? Credea că n'are nici un preț, așa cum era pustie și părăsită...

Unde mai pui că până atunci uitase cu desăvârșire că n'avea nici el însuși din ce trăi și că, prin urmare, era osândit să piară de foame.

Ii veni gândul să meargă la țărm și să se arunce în mare. In cazul acesta ar urma însă ca bătrânul Snjòlfur să fie înmormântat pe cheltuiala comunei. Și nu cuteza să se încarce cu greaua răspundere ca amândoi să intre în pământ în chip așa de rușinos.

Tânărul Snjòlfur nu era obișnuit cu astfel de frământări. Se alese cu o durere de cap și era cât p'aci să piardă orice nădejde și să lase totul în voia soartei.

Deodată își dete seama că n'are unde să mâe peste noapte. Afară era un frig cumplit. După ce se frământă o bucată de vreme în jurul acestei probleme, se hotărî să ia câțiva stâlpi și pari. Ii înțepeni cât mai tare de păretele de stâncă peste cadavru, aruncă deasupra pânza bărcii și acoperi totul cu zăpadă, pentru ca înlăuntru să fie ceva mai cald.

Era și o mângâiere pentru dânsul că-l poate păstra încă puține zile pe bătrânul Snjòlfur. Firește, n'ar fi putut să-l ție mai mult de o săptămână. Când totul era gata, intră și el în acest adăpost improvizat, așezându-se lângă tatăl său.

Se simțea foarte obosit și foarte flămând și era cât p'aci să adoarmă. Dar fu apucat din nou de gândul cum ar putea plăti înmormântarea. Pe neașteptate îi veni o ideie luminoasă și îndată după aceea încă una.

In aceiași clipă îi pieri orice oboseală. Cât ai clipi din ochi, eși afară și luă drumul care ducea la sat.

Se îndreptă glonț spre prăvălia negustorului. Nici nu se uita la casele pe lângă care trecea. Nici nu băgă de seamă că oamenii îi aruncau priviri puțin prietenoase. (Un tânăr care nu plânge pentru tatăl său, ziceau oamenii). Când ajunse la casa negustorului, intră drept în prăvălie și întrebă pe băiat, dacă nu poate vorbi cu negustorul.

Băiatul stătu un moment la îndoială, după aceea însă se duse și bătu în ușa odăii din fundul prăvăliei. Negusto-

Continuare în pag. VI-a

rul se ivi în uşă, se uită cu atenţie la tânărul Snjòlfur, apoi il chemă înăuntru.

Tânărul Snjòlfur işi lăsă şapca pe masa din prăvălie şi intră în odaie.

„Ce-i, flăcăule?" il intrebă negustorul.

Tânărul Snjòlfur era aproape să-şi piardă curajul. Işi luă, totuşi, inima în dinţi şi zise: „Ştii că locul nostru este mai bun pentru descărcatul bărcilor decât al d-tale?"

Fără să vrea, negustorul nu-şi putu opri un zâmbet în faţa felului bărbătesc de a vorbi şi a seriozităţii liniştite a tânărului Snjòlfur.

„Am auzit spunându-se aşa ceva", răspunse el.

— Ei bine, ce-mi dai, dacă în vara aceasta te foloseşti de locul nostru pentru descărcatul bărcilor d-tale??

— N'ar fi oare mai bine să ţi-l cumpăr? întrebă negustorul, căutând să-şi ascundă bucuria.

— Nu, i se împotrivi tânărul Snjòlfur, fiindcă în cazul acesta n'aş mai avea unde să stau.

— Dar nici acum nu poţi sta acolo afară, la aer liber.

— La vară pot să-mi clădesc o colibă, iar până atunci mi-am şi făcut un adăpost. Dar am pierdut pe tata şi mi-s'a sfărâmat şi barca şi de aceea nu pot eşi la pescuit în vara aceasta. Iată pricina pentru care vreau să-ţi închiriez locul de debarcat, dacă, bine înţeles, consimţi şi vrei să-mi plăteşti. De acolo pescarii d-tale pot eşi în largul mării pe orişice vreme. Ştii doar că vara trecută ei au fost nevoţii să stea multe zile acasă, pe când tata şi cu mine eşeam pe mare. Tata îmi spunea că locul nostru este mult mai bine adăpostit decât al d-tale.

— Şi ce chirie îmi ceri pentru o vară? întrebă negustorul.

— O, numai atâta ca să am cu ce cumpăra un cosciug pentru tata şi să nu-l las să fie înmormântat pe cheltuiala comunei.

— Bine, ne-am înţeles. Ingrijesc eu de cosciug şi de toate celelalte. In privinţa aceasta fii pe deplin liniştit.

Negustorul se îndreptă spre casă, ca şi cum ar fi vrut să-i deschidă, ca să iasă; dar tânărul Snjòfur stătu, nu se mişcă de loc. Se vedea că mai are ceva de spus.

— Când soseşte vasul de primăvară cu mărfurile d-tale? întrebă el cu acelaş accent serios ca şi până acum.

— Cred că soseşte poimâne, răspunse negustorul.

Şi se gândea, ca şi cum ar fi căutat să dezlege o ghicitoare: „Ce urmăreşte cu întrebarea sa acest băeţaş de doisprezece ani?"

— Dacă-i aşa, nu vei avea oare nevoie, ca şi vara trecută, de un băiat de prăvălie? întrebă tânărul Snjòlfur, privind foarte liniştit pe negustor.

— Da, decât îmi trebue unul mai răsărit decât tine, îi întoarse vorba negustorul, zâmbindu-i prieteneşte.

— N'ai vrea să mergi puţin cu mine afară? întrebă din nou tânărul Snjòlfur, având aerul că se aştepta la răspunsul negustorului.

Continuând să zâmbească, negustorul eşi cu dânsul din prăvălie, ducându-se până la dealul ce se ridica deasupra mărei şi care nu era departe. Ajunşi acolo, tânărul Snjòlfur, tăcut şi liniştit luă de jos un bolovan mare de piatră, îl ridică în sus fără nicio greutate şi după aceea îl aruncă din nou la pământ. Apoi, întorcându-se spre negustor, îi zise: „Ucenicul pe care l-ai avut anul trecut nu putea să ridice piatra aceasta; l-am văzut eu însumi de mai multe ori cum se încerca şi nu putea."

Negustorul râse mulţumit. „Dacă eşti aşa de tare, îi zise el, iată că te iau ca ucenic."

— Şi îmi vei da de mâncare şi simbria ce avusese celalt ucenic? întrebă tânărul Snjòlfur.

— Da, vei avea tot ce a avut şi el, îl asigură negustorul.

— Atunci totul e bine şi nu mai sunt nevoit să cad în sarcina comunei, zise tânărul Snjòlfur uşurat. „Când ai mâncare şi haine, nu te mai supără nimeni, adăugă el.

Işi luă apoi şapca şi îi întinse negustorului mâna, aşa cum văzuse că făcea şi tatăl său. „Bună ziua, grăi el, aşa dar viu poimâine".

— Mai stai şi vino puţin cu mine, făcu negustorul, care se duse la bucătărie, îi făcu semn şi lui Snjòlfur să intre şi chemând slujnica, îi zise: „Dă-i băiatului acesta să mănânce ceva."

Tânărul Snjòlfur dete energic din cap în semn că nu vrea.

— Nu ţi-e foame? îl întrebă negustorul.

— Mi-e foame, răspunse el şi glasul îi tremura, pe când mirosul plăcut al mâncărei îi înteţea şi mai rău pofta. Totuşi, se reculese şi adăugă: „Ce îmi dai acum e o pomană; iar eu pomană nu primesc!"

Negustorul deveni dintr'o dată foarte serios. Se apropie de băiat, îl mângâie pe cap şi, făcând slujnicei un semn, intră cu el în odaie.

„Ascultă-mă, flăcăule. Ai văzut doar pe tatăl tău, oferind unui musafir un pahar cu rachiu sau o ceaşcă de cafea. Nu-i aşa?"

— Da, l-am văzut, răspunse tânărul Snjòlfur.

— Vezi, prin urmare, că suntem datori să-i ospătăm pe musafiri. Iar când musafirii refuză, nu mai poţi fi prieten cu dânşii. De aceea, eşti dator să stai la masă cu mine, fiindcă mi-ai venit în vizită şi fiindcă ne-am învoit împreună asupra unor lucruri însemnate care nu s'ar putea pune la cale cum trebue, dacă nu primeşti să-mi fii musafir.

— Care va să zică sunt silit să fac aşa ceva, răspunse oftând tânărul Snjòlfur. Căzu pe gânduri o bucată de timp, după aceea zise cu toată seriozitatea: „Cea dintâi grijă a omului trebue să fie de a plăti fiecăruia ce i-se cuvine, de a nu fi dator nimănui şi de a lăsa restul în voia lui Dumnezeu."

— Da, acestea sunt cuvinte adevărate, îi întări vorba negustorul, care fu nevoit să scoată batista din buzunar, căci râdea, dar şi plângea în acelaş timp.

„Iată sânge de neam bun", murmură el pentru sine însuşi. După aceea, trecându-şi mâna pe părul tânărului Snjòlfur, îi zise tare: „Dumnezeu să te binecuvânteze, copilul meu!"

Tânărul Snjòlfur observă cu mirare puternica emoţie a negustorului. „Tatăl meu, bătrânul Snjòlfur, nu plângea niciodată", zise el şi după un timp adăugă:

„De când eram copil mic, nici eu n'am mai plâns... E adevărat că îmi venise să plâng în ceasul în care l-am văzut pe tata mort. Dar îmi era teamă că l-aşi fi supărat cu aceasta. De aceea, mi-am oprit lacrimile şi..."

Şi tânărul Snjòlfur se aruncă plângând în braţele negustorului.

Traducere după textul german de N. BATZARIA

NOTA. **Gunnar Gunnarsson**, autorul nuvelei de mai sus, deşi relativ tânăr, (s'a născut într'un târguşor din Islanda în anul 1889), este cel mai puternic şi cel mai original scriitor al Islandei scriitor din ale cărui opere s'au făcut numeroase traduceri în limbile germană, suedeză, olandeză etc.

Studiile şi le-a făcut în Danemarca unde s'a stabilit, izbutind să se impună în literatura daneză. A debutat în versuri pe cari le-a părăsit, dedându-se lucrărilor în proză. In graiul islandez a scris foarte multe nuvele şi povestiri cu subiecte din patrie.

Reputaţia sa literară o datoreşte însă mai mult romanelor, din care dă la iveală în fiecare an câte unul. Cel mai apreciat roman al său este „Musafirul celor cu un ochiu", roman apărut în patru volume.

Rabindranath Tagore

— Un scriitor şi un profet —

Pentru toţi acei cari l'au citit, Rabindranath Tagore este poetul Indiei moderne. El exprimă credinţa, idealul ei; cuvântul lui este în armonie cu timpul, cu vederile intelectuale ale contimporanilor săi, pe care-i precedează şi-i conduce. O revistă detailată a operelor lui Tagore ar întrece cu mult limitele unui articol; pentru că e foarte greu să aduci o caracterizare scurtă unui autor care a scris douăsprezece drame, şase romane, numeroase povestiri şi esseuri filozofice şi literare, iar pe deasupra — douăzeci de volume de versuri. Peste tot, este vocea Indiei moderne, care vorbeşte.

Poezia religioasă a lui Tagore, aceea care l'a făcut mai întâi cunoscut în Europa, purcede direct din poezia religioasă a lui Vaishnuva şi reprezintă o lungă şi veche tradiţie. „In această butelie veche Tagore — scriu d-nii K. M. Panikkar şi G. Merlange, în „Les nouvelles littéraires', — a vărsat vinul unor cunoştinţe nouă"; „Gitanjali" apare ca o sinteză a două forţe: tradiţia orientală şi cugetarea



Rabindranath Tagore

europeană, occidentală. Aci stă puterea poetului şi din cauza aceasta îi arată cititorul european, atâta interes.

Tagore este, esenţial, un poet liric. Atenţiunea generală a câştigat-o, întâi, în 1881 cu Evening Songs — „Cântece de seară". De atunci inspiraţia-i lirică n'a încetat. „Balàka", o culegere de poeme, publicată ulterior, întrece pe „Gintanjali", atât ca însuşiri lirice, cât mai ales prin forţă şi cugetare, prin sublime imaginaţii, prin frumuseţea şi fineţea expresiunii. Toate versurile din Balàka nu sunt de cât fluxul şi refluxul imaginilor unei sensibilităţi extraordinare. Poemele cele mai lungi, ca „Urbati" şi „Tajmahal", mărturisesc o putere de evocare susţinută, un imn adus frumuseţii eterne. Cititorul occidental crede de sigur, că Tagore este un poet visător a cărui cugetare calmă se strecoară ca apa unui pârâu limpede, încântând sufletele tuturora; opinia aceasta poate fi numai, într'o oarecare măsură, cea adevărată; căci Tagore este şi un poet viguros care deşteaptă emoţiuni puternice. Este maestru în descrierea aspră, ca şi în farmecul visului. Iată un exemplu din poema intitulată: „Universul necunoscut":

Din inima inimei tale, o natură infinită, m'am născut doar pentru un moment —
Credinţa mea singură îmi spune că eşti Mama mea, Adăpostul meu, casa mea —
Nu sunt, pe această lume, singur.
Dar numai decât zăresc ghiarele tale, dinţii tăi sfâşietori.
Asemenea unui demon crud, alergi, târăşti în pumni pe mama ta,

O arunci în gol, o fărămiţezi,
Iar eu văd, pe aripele pulberei, o formă înspăimântătoare
Care-mi desrădăcinează viaţa ca pe un fir de iarbă.

In poemele lui mai caracteristice, Tagore nu este prin nimic un mistic sau un visător, cum şi l'au închipuit occidentalii. Spiritul religios intens din „Gitanjali" sau din alte poeme, n'are nimic mistic, afară doar de formă care este în tradiţie indică. Dramaturg, Tagore se serveşte de două maniere: drama literară şi drama simbolică. Cele dintâi piese: „Chitra" şi „Malini" erau în realitate poeme, dar forma era acea a dramei. Semnul fundamental şi necesar al oricărei expresiuni de artă dramatică, era evident: interesul omenesc concentrat într'un conflict de caractere şi acţiune.

Piesele lui din urmă: „The king of the Dark Chamber" şi „The Post office" (oficiul de Poştă) sunt de natură cu totul simbolică. O concepţie de un misticism profund al formei simbolice, pe de o parte, o absenţă totală de acţiune, pe de alta, diminuând valoarea dramatică. In câteva opere simbolice mai importante, ca „Muktadhara" (Curentul liber), Tagore încercă să dramatizeze consecinţele dezastroase ale oricărei întreprinderi contra libertăţii spiritului omenesc; realităţile sunt dramatice, dar simbolismul ideilor şi expresiunii este păstrat.

Rabindranath Tagore este unul dintre cei mai buni romancieri ai Indiei contimporane. Spiritul său critic şi sensibilitatea-i au fost foarte mult impresionate de conflictele care se ridicau în societatea indiană, în contact cu ideile noui. Toate romanele sale sunt studii introspective şi psihologice ale vieţii sociale din India. Cu umorul şi ironia lui pătrunzătoare el demască erorile care stau la baza vieţii indiene. Cel dintâi şi serios roman: „Gora", reprezintă viaţa şi observaţiunile unui tânăr născut din părinţi englezi, dar crescut ca un copil din Bengal — deci bengalez prin viaţa lui socială, dar străin psihologiceşte. „The Wreck" este studiul rolului artificial al înrudirilor sociale din India, dar nici descrierile, nici personagiile n'au aci forţa şi valoarea celor din „Gora".

Un alt roman al Bengalului, „The Home and the World" (Casa şi Lumea) este un tablou al mişcărilor naţionaliste, la care poetul a luat parte în tinereţea lui. El zugrăveşte, cu instinctul lui sigur, laturea slabă a mişcărei populare, idealul ei vag şi nefolositor, tumultul ei uşor şi ura de rasă pe care o nutrea. „Casa şi Lumea" este o operă frumoasă, remarcabilă prin analiza şi preciziunea caracterelor, ceeace face din această operă, un roman de mare valoare.

Tagore este venerat în India, nu numai ca poet şi artist, ci ca un „Guru" — Maestru inspirat. Insă nu s'a înţeles şi apreciat destul, în Europa, munca lui dela Santiniketan, unde a întemiat o şcoală, astăzi universală. Dacă Tagore a precizat, în şcoala lui, perspectivele noui care aşează India de azi în afara domeniului steril al particularismului, el a mai constatat, pentru ţara lui, o filozofie naţională, care vede în Europa o putere a voinţei. Influenţa lui Tagore, nu va fi, în acest sens, niciodată mai uriaşă. Se afirmă aci o viaţă nouă, animată de el, şi prin aceasta Tagore rămâne profetul şi interpretul nepreţuit al Indiei moderne.

G. B.

Anecdote

Mai multe doamne din lumea mare se duseră să asiste la un proces care excita foarte mult curiozitatea publică. Cum însă procesul trebuia să aducă detalii scabroase şi amănunte scandaloase, înainte de începerea dezbaterilor, preşedintele se adresă doamnelor:

— Rog pe femeile cinstite să iasă din sală.

Nimeni nu se mişcă.

După o clipă de tăcere, preşedintele adăugă:

— Acuma, după ce femeile cinstite au eşit, uşier, dă afară pe celelalte!

* * *

Se repeta la un teatru o piesă nouă. La un moment dat unul din personagii trebue să intre în scenă şi să zică: „bună ziua, dragul meu..."

Directorul întrerupe pe tânărul actor care interpreta rolul:

— Spui prea trist. Nu se spune bună ziua unui prieten aşa de trist.

— Dar...

— Să taci, amice. Te-am angajat tocmai pentru că ai figura zâmbitoare... hai mai vesel: „Bună ziua, dragul meu!...."

— Ce? N'ai să-mi atragi nici o atenţie! Nici un cuvânt mai mult!

Tânărul actor, resemnat, repetă foarte vesel:

— Bună ziua, dragul meu! A murit mama, chiar acum am aflat!

* * *

Pe scena unui mare teatru, în timpul unei repetiţii, marele artist, sufletul piesei, îşi întrerupe tirada nemulţumit:

— Veniţi aici, dumneata.... şi dumneata .....

Doi actori tineri se apropie.

—Foarte rău jucaţi, foarte rău! Mai întâi nu ştiţi să ascultaţi tirada mea. Vă uitaţi în sală. Nu trebue să vă uitaţi în sală, ci să trăiţi ceeace jucaţi. Iată care trebue să fie atitudinea voastră când zic....

Marele artist îşi ia apoi o poză, arată diferite atitudini.... Lecţia durează un sfert de oră.

— Ei, aţi înţeles? întreabă el pe cei doi actori.

— Da, maestre, zice unul din ei.

Celălalt adăugă:

— Decât, daţi-mi voe, maestre, să vă atrag atenţia că în timpul acestei tirade noi nu suntem în scenă.

* * *

Jules Claretie, numit administrator la Comedia Franceză, n'avea tocmai multă experienţă în ale teatrului. La început asista la repetiţii fără să se amestece de loc. Dar intr'o zi interpelă pe d-na Blanche Pierson şi-i spuse cu multă timiditate:

— Uite, doamnă, în loc să treci pe la dreapta mesei, treci pe la stânga. E mai vesel aşa.

* * *

Intr'o zi Guitry lua masa singur la un restaurant nou, din cale afară de scump. Când i se prezntă nota, foarte sărată, celebrul artist ceru să vie patronul:

— A mea e nota asta?

— Da.

— Se vede că nu mă cunoşti?

— Nu.... Cine sunteţi?

— Un confrate, amice, un confrate.

— A, dacă aş fi ştiut.... o să vă fac 75 la sută reducere....

La plecare, restauratorul însoţi pe Guitry până la uşă.

— Aş putea să ştiu ce restaurant ţineţi?

— Nu ţin nici un restaurant!

— Nu mi-aţi spus că sunteţi un confrate?

Ba da... şi Guitry adăugă confidenţial:

Sunt hoţ, ca şi dumneata.

* * *

Un îmbogăţit de războiu, auzind că e frumos să asculţi muzică clasică, se duse într'o zi la un concert simfonic, dar sosi cam târziu, tocmai la mijlocul unei bucăţi de Beethoven.

— S'a început? întrebă el.

— Da, au ajuns la **Simfonia a noua.**

— A noua?... Nu credeam să fie chiar atât de târziu....

* * *

Intr'o zi o tânără pianistă se prezentă la celebrul virtuoz Anton Rubinstein şi-l rugă s'o asculte şi apoi să-i spue sincer dacă trebue să continue pianul.

După ce obţinu audiţia cerută, fata întrebă cu timiditate pe marele pianist:

— Ce mă sfătuiţi, maestre?

— Să te măriţi cât mai curând, răspunse Rubinstein.

* * *

Dicton american:

— Un tată spune fiului său: „My son, make money; honestly if you kane, but make mony". (Fiule, fă avere, în mod cinstit, dacă poţi, dar fă avere).

Cronica teatrală

Regina Cristina. — Neguţătorii de glorie

Teatrul Naţional a reprezentat „Regina Cristina" de Strindberg — fără succes de rampă şi, mai ales, de presă. Cronicarii dramatici, în unanimitate, s'au pronunţat contra piesei: ei au judecat opera lui Strindberg după normele fixate pentru o piesă de teatru tip (fie şi istorică!) şi, în faţa acestui criteriu, „Regina Cristina" nu putea să rămână în picioare.

Dar spectatorul dacă priveşte piesa lui Strindberg ca un document al vremurilor trecute — un document, chiar neexact în parte, însă plin de sugestii pentru timpurile de odinioară — atunci acest spectator, care nu umblă după regule dramatice ci după amuzament, se distrează îndestul la reprezentaţia „Reginei Cristina".

Strindberg dă un tablou al vieţii de curte în 1646. In mijlocul curtenilor, o regină capricioasă şi cu înclinaţii spre aventuri, conduce dezordonat afacerile publice—crezându-se totuşi iubită de popor chiar până în momentul revoluţiei, când se mai gândeşte la balet şi la costumul amantului. Faţă de ticăloşia de pe scenă se ridică dintre culise vuetul mulţimii protestatare.

Rolul titular a fost jucat de d-na Agepsina Macri care, în scenele de cochetărie, a pus vervă, graţie, vioiciune.... D-sa n'a avut acelaşi succes şi 'n scenele de supărare, de severitate augustă, de răutate inconştientă şi crudă. In aceste scene, glasul d-sale a fost prea slab şi diabolicul — prea blând....

* * *

Industria de după războiu a mormintelor eroilor, a invalizilor, a văduvelor şi orfanilor, a luat proporţii uriaşe în ţările învingătoare. Spiritul public de pietate pentru cei căzuţi în luptă a fost exploatat nu numai de profitorii gloriei străine, dar chiar de rudele celor morţi—uneori şi de părinţi.... antrenaţi de muzici, de discursuri, de onorurile pe care „patria recunoscătoare" le dă familiilor de eroi.

„Neguţătorii de glorie" — piesă jucată cu mare succes la „Regina Maria" — cuprind o corosivă satiră împotriva patriotarzilor de răspinteni interesaţi sau numai furaţi de onoruri uşuratice.

Această piesă plină de-o ironie tăioasă, şi care stârneşte la fiecare moment hohotele sălii, este străbătută icicolo de-un lirism cam discordant cu restul operei.

Subiectul piesei este eşafodajul de interese şi de ambiţii, ridicat pe mormântul unui erou. Preşedintele societăţii de exploatare a gloriei mortului este însuşi părintele acestuia. Dar eroul nu murise. După câţiva ani, scăpând dintr'o casă de sănătate, vine vesel la părinţi. Aici apariţia lui încurcă toate socotelile. Căci erou nu-i decât acela care-i mort de-abinelea.... Fostul erou trebuie să se resemneze: îşi schimbă în cele din urmă numele şi se aranjează în viaţă, şi el, la umbra glorioasă a vechiului său nume....

„Neguţătorii de glorie" sunt o piesă de avant-gardă, plină de omenesc şi de revoltă contra unui nou gen de profitori de războiu.

Piesa s'a bucurat de-o bună interpretare, în frunte cu d. Maximilian care, în rolul părintelui, a pus demnitate, prestanţă şi gravitate de adevărat patriotard naţional.

M. Sv.

Cronica baletului

LA MANEVRE

Alături de seria operelor cântate în stagiunea trecută, Teatrul Liric expune şi cele câteva balete de acum un an frumos cizelate ca execuţie şi punere în scenă. Până când vor fi jucate noutăţile coreografice anunţate în noul repertoriu, „Seherazada", „La manevre", „Zâna Păpuşelor" şi „Noaptea Valpurgiei" vor distra încântând chiar uneori, pe spectatori. Publicul bucureştean arată aceleaşi înclinaţiuni faţă de balet ca publicul de ori unde: populează sala Teatrului Liric ori de câte ori se anunţă şi un balet. Observăm în seria baletelor pomenite mai sus unele izbucniri care înalţă baletul nostru la adevărata artă, fără vreun adaus de meserie.

D. Romanovschi are multe însuşiri care l'ar putea apropia de succesul atins acum trei ani de Romanov. Credem însă că pricini pur materiale şi condiţii speciale nu-l lasă să transforme baletul într'o feerie sublimă.

In seara de Duminică 10 Octombrie, am văzut „La Manevre", un balet însufleţit parcă de un nou efort spiritual, datorit desigur d-lui Romanovschi.

Dar ceeace constitue meritul d-sale ca director real al baletului, este că a ştiut să-şi aleagă bine pe principalii interpreţi D-na Sternfeld, şi mai ales partenerul d-sale, d. P. Dobieţchi, ne-au impresionat puternic prin ritmul, plastica şi expresivitatea jocului.

Nici o mişcare a d-lui Dobieţchi, chiar în afară de dansul propriu zis n'a eşit din ritmul general al baletului. O mlădiere extraordinară însoţeşte fiecare figură coreografică şi pantomimică a acestui dansator care întrupează prin conturu-i şerpuitor, una după alta, frazele muzicale, chiar şi cele abreviate. Nimic banal. Totul e plin de o adevărată gingăşie. Ne pare rău că numerile suplimenare din acest balet n'au fost executate (de frica lungimii spectacolului?) că Dobieţchi nu şi-a încordat puterile până la extrema lor limită—pentru satisfacerea lăcomiei spectatorilor. Totuşi, când ni se trezesc emoţii atât de puternice când vedem o interpretare care ne aduce aminte de arta regretatului Nijinschi; — am dori, evident, să obţinem de la dansator un maximum calitativ şi cantitativ. Nici d-na Sternfeld n'a putut, credem, să-şi dea pe faţă toate resursele tehnice, deşi graţia d-sale, alături de exuberanţa partenerului, a eşit în relief, dându-ne serioase promisiuni.

A. N.

A apărut
„Lectura" No. 88
— Floarea literaturilor străine —
LUCIANO ZUCCOLI
MITITICA
Trad. de N. PORA
Lei 4.— Scrierea completă
La chioşcari şi librari

CARŢI ŞI REVISTE

NOUI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Doctorul A. Morlet, cunoscutul cercetător al staţiunii neolitice dela Glozel, publică în „Mercure de France" un buletin al ultimelor sale explorări arheologice.

De multă vreme s'a băgat de seamă că idolul preistoric, caracterizat prin arcadele sprincenelor, proeminente, prin ochi rotunzi, nasul drept şi prin absenţa gurii, nu se întâlnia decât în vecinătatea cimitirelor, şi Déchelette scrisese că „în această imagine primitivă, trebuie recunoscută Zeiţa tutelară a mormintelor". Ea a apărut în bazinul oriental al Mediteranei în perioada premiceniană şi în acelaş timp cu figurinele occidentale, cari datau dela sfârşitul neoliticului şi din cea dintâi vârstă a bronzului.

Insă, dacă s'a dedus din topografia obicinuită, destinaţia morală a acestui idol, cercetările s'au oprit la această concomitenţă a descoperirilor şi la conceptul originei sale egeene.

Săpăturile pe cari le execută la Glozel, doctorul A. Morlet împreună cu E. Fradin, au revelat această mască tipică încă dela începutul neoliticului şi prezumţiunile lor au îngăduit să se priceapă semnificaţia acestei fizionomii fără gură.

Am dat peste nouă idoli, spune doctorul Morlet, într'un strat arheologic a cărui clasificare cronologică ca vechi neolitic, e acuma deplin stabilită prin însemnate industrii asociate: cercei de piatră, ace şi cuie de os, dinţi perforaţi, cângi, din coarne de cerb, gravuri animale în piatră. Intrucât asemănarea dintre figurile fără gură e de netăgăduit, se poate vedea în idolul glozelian strămoşul zeiţei funerare a mormintelor egeice şi portugheze. Pe de altă parte, mulţumită descoperirii, în apropierea unui mormânt, a cinci vase în formă de „cap de mort", împodobit cu masca neolitică, s'a putut stabili o nouă teorie a originii şi a sensului simbolic al figurii fără gură.

Se pare că triburile neolitice din Glozel, impresionate de deformaţiunea trăsăturilor morţilor, au căutat să le reproducă pentru a caracteriza vasele funerare. Extremitatea superioară a oalelor se rotunjia în formă de craniu. Dedesubtul ridicăturii frontale apărea masca neolitică: cu găuri în orbite în loc de ochi; cu proeminenţa arcadelor sprincenelor necurbate; cu nasul scurt, care nu şi-a păstrat decât osatura.

Dar din ce pricină nu se vede nici o figuraţie a gurii, atât de aparentă pe schelet? Numai intenţia de a reprezenta simbolul morţii poate explica această omisiune. Pentru popoarele primitive, ceeace trebuia mai presus de toate, să-l deosebească pe un om mort de unul viu, era că nu mai putea să vorbească. Reprezentarea morţii, care e marea tăcere, cerea suprimarea gurii. Şi se mai poate ca primitivii să fi regăsit în aceste figuri fără gură şi cu ochii văgăune deschise, credinţa că morţii continuau să-i vadă pe cei rămaşi în viaţă, însă nu puteau să le vorbească!

Astfel, masca neolitică, impropriu numită „cap de huhurez", dela Schliemann încoace, era născută din reprezentarea simbolică a unui craniu. Era, în ochii omului preistoric, „efigia morţii".

S'a răspândit apoi această imagină la idolii păzitori ai mormintelor, — cari s'au găsit la Glozel fie numai cu atribute virile, fie cu-ale ambelor sexe.

Fasonate din argilă ordinară, de cele mai multe ori rău arsă, ele se deosebesc foarte puţin unele de altele, prin netezime şi prin partea terminală a detaliilor.



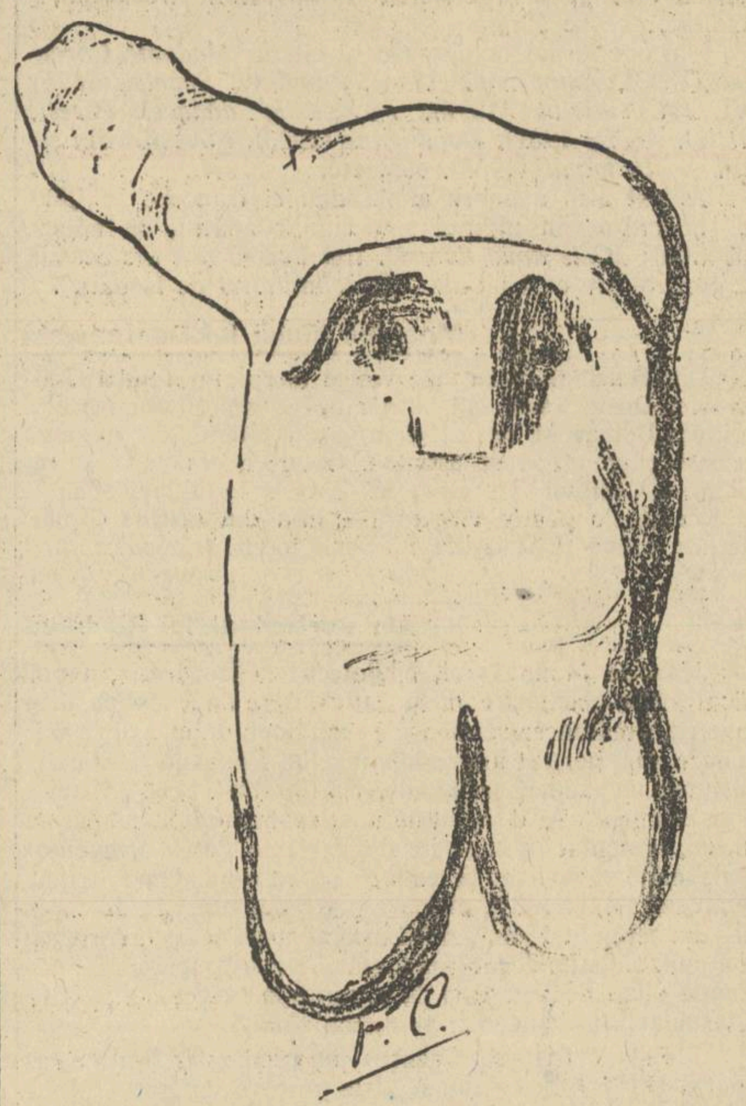
Inălţimea lor, aproximativ de două ori mai mare decât lăţimea, măsoară în medie cincisprezece centimetri. Prelungirea falică are patru sau cinci centimetri lungime. Dar aceasta nu e, cum s'ar putea presupune, statuia complectă a unei divinităţi despuiate. E figuraţia măştii neolitice pe peretele scrotal, în mijlocul organelor genitale. De-o parte se ridică prelungirea falică, terminată cu umflătura balanică. De cealaltă parte, atârnă cele două „mărturii" ale virilităţii. In acord cu legile de anatomie plastică ale popoarelor primitive, aşa cum le-a pus în lumină Charpy, aceste două „mărturii", nu sunt niciodată situate în acelaş plan: dreptul coboară totdeauna mai jos decât stângul. Numai prin turburări venoase mai frecvente la stânga decât la dreapta din cauza unei dispoziţiuni anatomice speciale, cari ar deveni apanagiul rasei, s'ar putea produce contrariul.

Artiştii triburilor din Glozel, stabilind acest amănunt, — cu atât mai vizibil cu cât clima temperată le îngăduise să-şi reducă vestmintele, — ne-au dat astfel o nouă dovadă de simţul lor de observaţie atentă a naturii.

Cu toate acestea, idolii bisexuaţi nu aduc decât o reprezentare grosolană a organelor feminine externe, într'un soi de relief triunghiular, pe partea superioară, având în mijloc o gaură adâncă,

Numai fossa naviculară, în formă de semilună cu concavitate anterioară, e destul de exact modelată.

Care era însă destinaţia acestor statuete? Aveau un rost moral sau cultual? — Ţinând seama că triburile arborigene din Australia întrebuinţează nişte instrumente asemănătoare de lemn, în formă simbolică (tjuringa), pentru a face din fecioare, „femei de măritat", — ne-am întrebat dacă nu e cumva şi aci vorba de vre-un obiect ritual, menit să facă mai puţin dureroasă iniţierea fetelor ajunse la nubilitate. Socotim totuş că s'ar putea aşeza, prin asemănare, figurile itifalice şi bisexuate din Glozel,



printre divinităţile preistorice cărora le era încredinţată paza cavourilor. Şi fiindcă organele cari creiază viaţa înconjoară, la aceşti idoli, figura fără gură, se prea poate ca printr'asta primitivii să-şi fi manifestat credinţa într'o viaţă nouă, dincolo de mormânt.

H. BLAZ.

Arta cuvintelor

In „Universul literar", colaboratorul nostru d. F. Aderca a început publicarea unui „Mic tratat de estetică literară — sau Lumea văzută estetic". In partea a doua a *justificării*, d. Aderca interpretează astfel arta cuvintelor:

Limbagiul e un fenomen social. Trăieşte în măsura în care poate sluji de instrument de legătură între indivizii aceluiaş grup.

Limba unui anumit grup social sau a unei anumite epoci, ne poate desvălui prin vocabular, felul de viaţă, ocupaţiile şi deci mentalitatea grupului şi-a epocii.

Nu există echivalenţă perfectă între cuvânt şi idee. Un cuvânt poate avea mai multe înţelesuri, şi în chip absolut, şi după locul pe care-l ocupă în frază; el poate avea un înţeles deosebit, după *locul unde e pronunţat* („Căldura" are un anumit înţeles în fabrică şi alt înţeles într'o şedinţă publică), după *tonul* cu care e pronunţat (animalele cele mai abjecte intră uneori în vocabularul de mângâeri al oamenilor), cuvintele „râs", „plâns", au un înţeles într'o ţară, după gradul de civilizaţie al acelei ţări, după felul cum au râs şi au plâns poeţii naţionali timp de veacuri.

Unele cuvinte nu pot fi traduse deloc: bunăoară românescul „dor" n'are echivalent în limba franceză. In româneşte nu putem traduce exact cuvântul „gemütlich".

Dar cele de mai sus sunt tocmai dovezi de independenţă dintre gând şi instrumentul său de expresie. Stări sociale dispărute, caracteristice etnice, şi-au găsit expresii verbale adecvate. Nu limbagiul le-a creat. Limbagiul le-a exprimat numai. Limbagiul e numai un piano, iar cuvântul numai un sunet; maestrul cântăreţ e gândul.

Ca să ne-aşteptăm la moarte.

Sugestiv titlu pentru o plachetă de versuri!

Poussons les choses à leur limite
Et pour cela soignons nos mains

— spunea Hubert Dubois în volumul său anterior: „Botezul tropicelor".

Ne place mult, spune cronicarul dela „Nouvelle revue française", poemul acesta nou al lui Dubois, în care reţeta deşi nu e nouă, totuş aplicaţiunile ei variază după inspiraţia „vizuală" a autorului:

Voici que vient à fuir l'épaisseur sans lumière
Voici que s'abandonne un mirage entr'ouvert
Les mille arbres pensifs de coräil vert en marche
Et le plein aquarium de chateaux et des cartes...

„Ca să ne-aşteptăm la moarte" e ilustrat cu desene de Mambour: personagii despuiate cari ne reţin, negrese... puţin cam unguroaice, dar frumoase...

Volumul acesta e probabil încă o contribuţie voită, la ratarea sensibilităţii suprarealiste...

Les Faucons

Charles Géniaux a publicat de curând un roman, în care desbate o interesantă problemă sufletească. Două fiinţe care se iubesc, se despart în plină tinereţă, renunţă la afecţiunea lor, pentrucă datoria le-o cere, şi rup definitiv viaţa în comun, izolându-se într'o singurătate acceptată voluntar, în vreme ce ei continuă totuş să se iubească. Iată tema romanului.

Autorului i-a trebuit o mare putere de concentrare pentru a închide într'o intrigă atât de simplă o atât de mare capacitate emoţională. Durerea aceea mută, chinul dezamăgirii acestor două suflete ne mişcă şi ne impresionează cu atât mai mult, cu cât suferinţa îi minează în ascuns.

Spre nefericirea lor, nu se ştie ce îngrozitor mister atavic i-a năpăstuit cu trei copii diformi: un pitic, un idiot şi-un paralitic. Şi acesta este motivul pentru care s'au despărţit.

Astfel, la durerea izolării lor, se adaogă pe zi ce trece, spectacolul sfâşietor al acestor infirmi, svârliţi ca nişte zdrenţe în lume.

Charles Géniaux a închegat această dramă îngrozitoare în cadrul unor descripţii minunate, şi fără să dăuneze interesului care se leagă de protagonişti, el a ştiut să ne poarte atenţiunea şi asupra personagiilor secundare, dându-ne un tablou dominant al durerii omeneşti.

Elementul ironic în literatura engleza

F. Mc. D. C. Turner studiază în „The Element of irony in English literature", un mănunchi de ironişti englezi cunoscuţi, dar autorul a ţinut să păstreze pentru cititorii săi şi o mică doză de neprevăzut. Nimeni nu s'ar fi aşteptat, desigur să-l întâlnească pe Milton într'un astfel de volum. De bună seamă, în „Paradisul pierdut" o ironie mefistofelică s'ar fi putut alătura de divin şi de sublim; însă deoarece în privinţa asta Milton l-a lăsat pe Goethe să vorbească, Turner nu poate găsi aci îndreptăţirea de a-l evoca pe marele şi solemnul orb numai prin câteva pasagii răzleţe din „Aeropagitica"'.

La drept vorbind, Milton nu figurează în volum decât cu titlul de vestitor. E un Moise al ironiei. Suntem apoi, în pământul făgăduinţii, cu Swift, Arbuthnot, cu tovarăşii şi cu succesorii lor.

Swift e caracterizat aci în chip destul de fericit; Defoe e analizat atent, — totuş volumaşul lui despre „Dizidenţi" ar fi putut da loc unor observaţiuni mai adânci asupra ironiei sale care are mult succes fiindcă... nu e înţeleasă.

Fielding, Miss Austen, alţi câţiva, şi (păstraţi cu titlul de curiozitate pentru la urmă) John Morley şi Gibbon, nu sunt pomeniţi decât nominal.

Intr'un cuvânt, cărţulia aceasta de-o compoziţie atât de nehotărâtă închide un număr foarte restrâns de pagini bune (The meaning of irony; profetic irony), — cari ar fi putut să alcătuiască materia unui destul de redus articol de revistă.

J. Douady făcând în „Revue critique d'histoire et de literature" rezerve în privinţa volumului lui Turner, îl găseşte insuficient, parţial şi prinurmare nejustificat.

Iubirile lor

Citim în „Larousse mensuel":

Colecţia „Leurs amours" (Flammarion) publică alături de studii de psihologie reală, — lucrări în cari imaginaţia romanţioasă ocupă un loc destul de însemnat: în deosebi când e vorba de antichitate.

Astfel, „Viaţa amoroasă a Cleopatrei" aduce o destul de largă contribuţie fantezistă. Şi aceasta nu fiindcă autoarea, Myriam Harry ar fi neglijat isvoarele adevărate ale istoriei, sau ar fi nesocotit documentul acela atât de pitoresc al lui Plutarc: „Viaţa lui Antoniu"'.

Fiind femeie şi romancieră orientalistă, nu e deloc surprinzător că a înclinat către tablourile romanţioase, pline de voluptate şi puternic colorate.

Autoarea ne spune că la cincisprezece ani, Cezar era un amant încă destul de agreabil; că în cutare epocă, Marc-Antoniu era cam obosit de „viaţa inimitabilă" pe care o ducea; ni se descrie apoi, cum îşi desfăşura „divina Cleopatra", în toate aventurile, farmecele ei irezistibile, etc.

Cartea aceasta apare într'o colecţie menită unui frumos succes de librărie...

Ramon Gomez dela Serna

Cu prilejul apariţiei ultimului roman al lui Ramon Gomez dela Serna, „Văduva albă şi neagră", André Desson notează în „Les cahiers du mois" câteva consideraţiuni în jurul realismului literar.

Ramon Gomez dela Serna, spune Desson, ştie să îmbine imaginarul cu realul în aşa chip încât irealul îşi găseşte totdeauna fundamentul nemijlocit, chiar în realitate. El exprimă dedesubtul, e reprezentarea prin imagini a adevărului adânc, e cortina care se ridică lăsând să se vadă spectacolul lăuntric, adevărul, *e expresia lucrurilor, nu o reflexiune asupra lucrurilor* un joc al inteligenţii întocmai ca Jean Girandoux sau Max Jacob, cu care de obicei e comparat.

André Desson îl apropie chiar de Marcel Jouhandeau, de Louis Aragon şi de Joséph Delteil... Ca şi cei doi dintâi, Ramon Gomez dela Serna e realist. Jean Girandoux şi Max Iacob însă, cu toate aparenţele, nu sunt realişti. E drept că în epoca noastră, în care inteligenţa cea mai subtilă caracterizează întreaga literatură, e greu să mai deosebim cine e şi cine nu e realist.

Dar ce însemnătate ar putea să prezinte în cazul de faţă o clasificare? Ramon Gomez dela Serna e de pe-acuma un nume celebru.

Unanimismul lui Jules Romains

După douăzeci de ani dela apariţie, *La vie unanime* a lui Romains se vădeşte ca o operă decisivă. Gabriel Audisio (în „Europe", No. 45, Sept.) scrie că această carte a exercitat o influenţă considerabilă asupra formelor literare din Franţa şi din alte ţări. Criticul René Lalou l-a numit pe Jules Romains: inventator de valori noui. Sentimentul unanimist e una din puţinele puteri creatoare cari au înălţat poezia franceză. El a deschis poeziei, romanului şi teatrului drumuri încă neexplorate.

In prefaţa la o nouă ediţie, Romains lămureşte cum a alcătuit „La vie unanime", operă de tinereţă, dar sistematic concepută. „Isvoarele" pe care le indică autorul sunt: Durkheim sociologul, Wihtman şi Verhaeren. Influenţa lui Durkheim s'a dovedit neînsemnată. E neîndoios că Romains şi scriitorii din generaţia lui au cunoscut mai mult sau mai puţin pe poetul american, Whitman. Nu se poate totuşi afirma că „La vie unanime" s'a ivit din „Feuilles d'herbe", ca Minerva din capul lui Jupiter. Tot astfel se poate spune despre Verhaeren, care a avut totuşi o mare influenţă asupra poeziei secolului XX-lea.

Unanimismul era, precum se spune, „în aer". El a apărut la timp, în mod spontan, caşi cântecele populare cari caracterizează o epocă. După cum Durkheim n'a creat faptul sociologic, ci l'a constatat, tot astfel Jules Romains a sesizat tendinţele poetice noui, sub forma unanimismului. Romains n'a fost numai teoretician, ci şi creator: poezia şi romanul său sunt expresiile cele mai strălucite ale unanimismului, care vrea să introducă în artă o nouă ordine, paralelă cu noua ordine socială. El reprezintă efortul liber creator, împotriva „preciosităţii" care bântue şi în literatura modernă. Formula care rezumă unanimismul ar fi: un lirism obiectiv de esenţă spirituală. Această formulă a fost verificată de poeţii care au fondat grupul denumit „l'Abbaye". Ei au ştiut să împace respectul datorit marilor predecesori cu avântul creaţiunei lor personale. Sufletul omenesc e arătat cu toată sinceritatea, fără să fie pierdut în ficţiuni: el e situat în realităţile vieţii. Departe de capriciile modei literare, ei au trăit într'o atmosferă religioasă de artă şi conştiinţa fiecăruia stătea de veghe. Numele celor cari au fondat „l'Abbaye" sunt: Duhamel, Arcos, Romains, G. R. Bloch, Ch. Vildrac, Chennevierè... Fiecare, prin propriile sale mijloace, a înfăţişat drama sa lăuntrică, criza sa de conştiinţă, speranţa sa cucernică. — „La vie unanime" e o carte care a fecondat inimi alese şi cugete înalte. Ea a purificat atmosfera literară de minciună şi artificialitete, prilejuind opere de artă şi de omenie pură.

Familia Lavolette

Lavolette e un muzicant care nu-i lipsit nici de talent şi nici de oarecare reputaţie. El o acompaniază la pian pe d-na Barol, o cântăreaţă mondenă care trebuie să cânte la un concert una din compoziţiile lui. Fermecat, entuziasmat, o copleşeşte cu complimente emfatice pe tânăra femee, care ameţită de atâta lirism, se lasă îmbrăţişată cam mult, şi sărutată pe gură... In clipa aceea intră doamna Lavolette. Ea nu se arată de loc surprinsă, nu exprimă nici-un pic de indignare; e obicinuită. Nu face scandal, fiindcă e bună şi desamăgită. Dar nici Lavolette nu e tocmai un ticălos: în felul lui, el îşi iubeşte nevasta tot aşa cum îşi iubeşte şi copiii. E însă cam neglijent, şi uneori chiar îi uită de tot. De fiecare dată când sboară după noi aventuri, îşi părăseşte căminul fără să-i mai pese ce-au să devină fără el, nevasta şi copiii. In cele din urmă, se reîntoarce şi-şi reia locul în sânul familiei, ca şi cum ar fi plecat în ajun. E un inconştient.

De data asta, d-na Lavolette, care a simţit că bărbatu-său pune la cale o nouă escapadă, s-a hotărât să.... ia măsuri. Ridică glasul, aşa cum are şi dreptul s'o facă. Incearcă să-i deschidă ochii fantoşei de bărbat pe care-l are, asupra nesocotinţei purtărei sale, care cu cât îmbătrâneşte, cu-atât devine mai scandaloasă. S'a gândit el vre-o dată la urmări? Are o fată care acum e destul de mare, are un băiat aproape de majorat; s'a gândit el vreodată să-i călăuzească prin viaţă? Lavolette ascultă cu o candidă şi comică uimire, aceste imputări îndreptăţite cari sunt pentru el adevărate revelaţiuni. Promite că se va cumenţi pe viitor. Şi promiţând, el e de bună credinţă. Cu cât mai energice sunt aceste făgădueli, cu cât sunt mai solemne jurămintele şi căinţa lui, cu-atât suntem mai siguri că le va trăda.

Acesta e primul act al piesei lui Brieux: „Familia Lavolette".

Cum era de aşteptat, Lavolette nu s'a ţinut de cuvânt. După o neînsemnată absenţă de un an, el se întoarce din nou acasă. De data asta, fiul şi fiica lui intervin pentru dânsul pe lângă mama lor. Tinerii aceştia trec acum pe primul plan. Despre băiat ştim prea puţine lucruri şi nici nu ne interesează. Asupra Ceciliei ni se concentrează însă toată atenţia. Frumoasă şi săracă, ea e iubită de un tânăr pe care-l cunoscuse în lumea artiştilor, şi cu care e ca şi logodită. Dar ce viitor o poate aştepta cu acest gentil Georges Guibal, sentimental şi talentat?

Aci intervine lecţia mediului familiei. Ea a suferit prea mult de pe urma existenţei îngrozitoare pe care-au dus-o ai ei din pricina lui Lavolette. Mizeria materială şi morală care o îndura cu umilinţă în fiecare zi, începe s'o înspăimânte. Prin contrast, ea aspiră la unirea trainică, îmbelşugată şi liniştită a familiilor, din cea mai desăvârşită burghezie. Işi face inima să tacă şi porneşte în căutarea unui soţ mai potrivit. Adrian Colombet, întruneşte toate condiţiunile. Pentru a fi luată în căsătorie, Cecilia se hotărăşte să facă „tot ce va trebui". Rămâne să interpretăm noi această expresie a cărei nepreciziune nu ne lasă de loc neliniştiţi. „Cucerirea" lui Adrian nu va fi de altminteri un lucru prea greu. Şi nici chiar împotrivirea oarecum neprevăzută a lui Lavolette, devenit deodată foarte scrupulos. Piedica adevărată este împotrivirea tatălui lui Adrain. Acest mare burghez, orgolios şi stăpânit de principii, jură că nu va lăsa niciodată pe fiul lui să facă o astfel de căsătorie. Intreaga familie, trecutul şi reputaţia lui se ridică pentru a bara drumul intrigantei.

Insă Cecilia e cea mai tare. In actul al III-lea, căsătoria s'a făcut: tinerii se întorc din călătoria de nuntă şi se instalează într'o căsuţă decorată în stil modern. Ei par a fi foarte mulţumiţi unul de altul. Se ştie însă că o căsătorie nu este numai unirea a doi indivizi, ci şi unirea a două familii. Şi conflictul între boemianismul unora şi provincialismul celorlalţi, e inevitabil. Colombet-tatăl nu s'a resemnat cu meselianţa, — şi în scena violentă care izbucneşte, el dă pe faţă vicleniile pe care le-a întrebuinţat Cecilia pentru a-şi ajunge scopul, asigurările pe care şi le-a luat pentru un eventual divorţ, în sfârşit idila cu Georges Guibal. Şi astfel toată fericirea bietului Adrian pare sfărâmată pentru totdeauna.

Dar mai târziu Colombet-tatăl sfârşeşte prin a-i propune Ceciliei să devină fiica lui; şi ca mai întotdeauna la teatru, lucrurile se împacă, spre fericirea tuturora.

René Doumic face, în „Revue des deux mondes" observaţiuni întemeiate asupra piesei lui Brieux. E curios, spune el, cum la teatru, oamenii cumsecade capătă un aer atât de antipatic, cum se întâmplă aci cu Colombet-tatăl.

Brieux şi-a propus să arate în piesa aceasta: demoralizarea unei familii din pricina şefului ei nedemn. Şi în bună măsură a izbutit.

„Alte Siluete Literare şi Artistice"

S'a pus în vânzare la toate librăriile noul volum intitulat *„Alte siluete literare şi artistice"* ale scriitorului renan H. Eulenberg.

Elegant imprimat în atelierele „Viaţa Românească" acest al douilea volum cuprinde următoarele siluete:

Kant, Chopin, Watteau, Calderon, Walt Whitman, Rubens, Offenbach, Goya, Napoleon, Frederic Cel Mare, Rembrandt, Lassalle, Bach, Hans Sachs, Swift, Bismarck, Raffael, Mozart, Petrarca, Verdi, M-me de Stael, Michel-Angelo, Kotzebue, Brahms, Halevy, Iens P. Iacobsen, Haydn, Richard Voss, Petöfi şi Beethoven.

Volumul *„Alte Siluete literare şi artistice"* în traducerea d-lui C. Săteanu, cuprinde un bogat material literar de peste 320 pagini, este tipărit cu îngrijire pe hârtie velină şi pentru a fi accesibil tuturor oamenilor dornici de literatură, muzică, sculptură, teatru şi tot ce se înţelege prin cultură generală, el nu costă decât 50 lei exemplarul.

Comenzile se vor adresa la Tipografia „Albina" str. Săulescu No. 1 Iaşi.

INSEMNĂRI

Fernand Divoire: Découvertes sur la danse

Bourdelle, Régo Monteiro şi A. Domin au ilustrat cu desene sugestive prin simplitate, şi expresive prin fixarea gestului şi a mişcării ritmice, volumul lui Férnand Divoire.

„Les danseurs sont des humains qui essaient de se rapprocher de la danse" — aceasta este fraza cu care îşi începe Divoire lucrarea.



Cartea aceasta, bogat documentată, e scrisă de un poet care ştie să prindă sensul unic ce face din toate ritmurile universale o artă aproape divină. Nu credem să se mai fi scris pe această temă o carte totdeodată mai didactică şi totuş mai desbrăcată de obicinuitul pedantism didactic.



Dar aci nu vrem să ne interesăm deocamdată decât de interpretarea grafică a acestei lucrări, care nu lasă prin lirismul ei, nici un loc anecdotei picturale.

Trebuia să se distingă într'un chip oarecare din miile de mişcări, *elanul* esenţial al dansului. Şi lucrul acesta l'au realizat într'o formă cu totul originală şi îngrijită, artiştii cari au ilustrat volumul.

Caracterele stilului italian

Vechiul stil roman degenerat a perzistat multă vreme în arhitectura italiană, dar a suferit, prin contactul cu ţările vecine, modificări însemnate.

Influenţa stilului bizantin se regăseşte nu numai la edificiile din Ravenna, ci şi prin alte părţi ale Italiei, dar mai ales în Veneţia.

In afară de stilul bizantin şi de arta renaşterii, spune undeva Ch. Remusat, stilul anterior al monumentelor religioase din Italia, nu înfăţişează niciodată aspectul goticului împodobit şi strălucitor, nici acea combinaţie a înălţimii cu îngustimea sau a solidului cu măruntul, nici acea împreunare de arcuri ogivale, de colonade lungi şi grupate laolaltă, de clopotniţe dantelate şi de alte numeroase amănunte ale unei ornamentice tot atât de variată în forme ca şi regnul vegetal.

Goticul italian e în genere mult mai simplu ca aspect; el proporţionează înălţimea cu grosimea; complică mai puţin mijloacele de efect şi nu ocoleşte suprafeţele întinse, masive şi plane....

Termenul *gotic,* dealtminteri, n'ar mai trebui să se aplice arhitecturii ogivale nici în Italia, nici în Franţa; iar numele de *arhitectură lombardă* prin care se desemnează uneori monumentele ridicate în nordul Italiei, în timpul Evului mediu, e deasemenea impropriu.

Goţii şi Lombarzii, spune René Ménard în a sa „Istorie a artelor frumoase", erau prea ignoranţi şi prea grosolani pentru a avea o artă a lor caracteristică, şi au trebuit să suporte în mod firesc supremaţia invinşilor. Dacă ei au avut vreo influenţă, aceasta n'ar fi putut să consiste decât în activarea decadenţei vechiului stil roman al bazilicelor, — modificat în multe locuri încă prin contactul cu Grecii din Bizanţ.

Ogiva a apărut totuş în Italia, dar nu pare să-şi aibă chiar aci obârşia; — iar aplicaţiunile care se găsesc, sunt datorite, în Sicilia, unei importaţiuni arabe, — în nord, prezenţei artiştilor francezi şi germani....

Influenţele acestea, venite din diferite direcţiuni, nu se manifestă în aceeaş măsură în tot cuprinsul Italiei, şi fiecare provincie înfăţişează în arhitectura ei, un caracter deosebit...

Intinerirea

Un profesor din Viena a cercetat rezultatele ce se pot obţine aplicând „metoda întineririi" preconizată de Steinach.

Ca şi Voronov, Steinach îşi recomandă metoda şi pentru înlăturarea apatiei şi a depresiunilor sufleteşti ajunse cronice înainte de vreme, şi chiar împotriva idioţiei senile.

Steinach spune că prin aplicarea curei de întinerire s'au obţinut rezultate frumoase, întrucât s'a ajuns la o reîntinerire izbitoare a funcţiunilor spirituale. Tratarea bolnavilor constă din mărirea artificială a substanţelor produse de organele genitale, pentru ca aceste substanţe, „hormonele", cum le numeşte fiziologia, să ajungă în cantitate normală în sânge. Operaţia foarte uşoară pe care o face Steinach, măreşte astfel producţia de „hormone", reducând secreţiunile externe în favoarea celor interne.

E interesant de ştiut că în unele cazuri Steinach pretinde că e necesară castrarea. Herzig însă nu e de aceeaş părere. Iar profesorul Wagner Iaurgey a arătat că operaţia steinachiană nu e cu desăvârşire nouă; ea se întrebuinţa din motive binecuvântate la sterilizarea criminalilor în Elveţia şi în America, pentru ca noile generaţii să nu moştenească pornirile vătămătoare ale părinţilor.

O conferinţă despre Leon Donici

D. Gr. Alexinsky, fost deputat în Duma rusă, cu prilejul trecerii sale prin Bucureşti, şi-a desvoltat Duminică la Fundaţia Carol o conferinţă despre scriitorul Leon Donici, mort de curând.

D. Alexinsky, care a fost bun prieten cu Donici, a povestit viaţa zbuciumată a acestui scriitor basarabean.

A arătat lupta lui Donici împotriva bolşevismului, arestarea lui şi fuga în străinătate, unde sunt vreo două milioane şi jumătate de emigranţi ruşi.

La Paris, Donici a lucrat mult pentru România, informând exact lumea emigranţlior asupra stării de lucruri din ţară. A înfiinţat acolo şi o gazetă, făcând mari sforţări pentru apropierea Ruşilor de Români şi de Polonezi.

Impreună cu Alexinsky, Leon Donici a luptat mai ales pentru lămurirea problemei Basarabiei, explicând emigraniţelor adevărul cu privire la provincia noastră de peste Prut.

Leon Donici n'a fost propriu zis om politic, ci mai mult scriitor, colaborând la cele mai de seamă reviste ruseşti, unde a atins adesea şi chestiuni politice. Un articol prin care cere Ruşilor să înţeleagă aspiraţiile moldovenilor din Basarabia, a servit de bază acţiunii întreprinsă de cei doi prieteni în cercurile emigranţilor ruşi din Paris, şi în cercurile ruseşti din Basarabia.

Donici moare sărac. El lasă o bogată moştenire literară şi de activitate politică.

A existat Atlantida?

Problema vastă care, după ce a preocupat pe mai toţi specialiştii, pasionează acum marele public. S'a şi fondat o societate de studii atlanteene, sub conducerea d-lor Paul Le Cour şi Roger Devigne. Pentru Paul Le Cour nu mai există vreo îndoială de existenţa, pe vremuri, a acestui ţinut, în care el pune leagănul civilizaţiilor. Pretutindeni, ori unde se duce, ori cu cine ar vorbi, Le Cour predică cruciada atlanteană. Dacă deducţiile sunt juste, atunci şi entuziasmul lui este justificat. El crede că nu dela est la vest s'a propagat civilizaţia primordială, ci dela vest la est, dealungul ţărmului Mediteranei, dela Atlantida până la Caldeea. Civilizaţiunile orientale n'au venit decât mai târziu şi ar fi, într'un fel, deformaţiuni ale geniului atlant, ale cărui secrete au fost păstrate în bazinul mediteranean şi care ar fi venit în toată Europa prin civilizaţia grecoromană. Teză care contrazice cu totul pe acea a fanaticilor orientalişti.

Una din cele mai grave obiecţiuni care se pot aduce atlantologilor, este că niciodată nu se înţeleg asupra locului în care se aflau Atlanţii: pentru unii, este nordul Saharei sau sudul Marocului. Pentru alţii, cei mai numeroşi şi printre ei d-l Paul Le Cour, Atlantida ar fi dispărut în valurile Atlanticului; insulele Canare, de exemplu. ar fi ultimele rămăşiţe ale continentului cufundat. După d. Le Cour, marea Saragaţilor ar ocupa locul ultimului fragment din pământul atlant.

Nu numai o simplă curiozitate a îndemnat pe Le Cour şi amicii săi să fondeze o societate de studii atlanteene, ci voinţa de a restitui civilizaţiei mediteraneene vechiul ei prestigiu, de a readuce lumea occidentală în tradiţiunile ei milenare.

Reconstruirea teatrului Shakespeare

Se ştie că teatrul ridicat la Stratford-on Avon, în memoria lui Shakespeare, a fost distrus iarna trecută de un incendiu. Se fac actualmente considerabile sforţări pentru reconstruirea lui. Iată-i şi pe poeţi chemaţi în ajutorul acestei întreprinderi artistice. Societatea poeţilor, The Poetry Society, organizează o serie de concursuri, invitând să ia parte pe poeţii din toată lumea. Cel dintâi congres va desemna cel mai bun sonet compus în maniera lui Shakespeare, apoi cel mai bun catren, apoi, în sfârşit, cea mai bună poemă, oricare i-ar fi forma şi lungimea, în care se va celebra poetul din Stratford. Poema încoronată, din fiecare categorie, va primi medalia de argint a lui Shakespeare Memorial Theatre; dealtfel câte o diplomă specială va fi decernată pentru toate poemele reţinute la concursul final. Poema cea mai bună din toate va fi încoronată cu o medalie de aur.

Pe zidurile teatrului reconstruit va fi gravat catrenul cel mai potrivit scopului, putând chiar fi scos dintr'una din poemele supuse la concurs. Poemele încoronate vor fi citite publicului la Shakespeare Festival, care va începe, la Londra, la 23 April viitor. Cele mai bune poeme primite, în număr de o sută, vor fi publicate într'o culegere care se va vinde în folosul subscripţiei. Juriul competent va decide de valoarea poemelor compuse în limba franceză sau japoneză.

Fiecare poet, luând parte la concurs, va trebui să alipească manuscriptului o subscripţiune de cel puţin zece şilingi sau trei dolari, cari vor fi integral vărsaţi la Shakespeare Memorial Fund. Mai mult încă, toţi poeţii lumii, chiar acei cari nu concurează, sunt invitaţi să adreseze Societăţii Poeţilor, ca mărturie a admiraţiei pentru Shakespeare, o subscripţie cât mai ridicată posibil, în tot cazul nu mai mică de 10 şilingi.

Rabelais fascist?

Editura Formiggini din Roma, a publicat cel dintâi volum din traducerea completă a lui Rabelais în limba italiană. Iată cum este redactat anunţul librăriei, relativ la aceasta, cu adevărat bună traducere:

„Fasciile de luptă să cumpere pentru biblioteca lor opera nemuritoare a lui Rabelais. „Gargantua şi Pantagruel", prima versiune integrală în italieneşte de Gildo Passini. Rabelais poate fi considerat ca precursorul devizei sacre a fascismului: „Je m'en fous!" Şi în felul lui a fost mai mult decât un fascist, dar un fascist simpatic".

Vorba franţuzului: „Tout est dans tout..."

René Bazin

René Bazin, distinsul academician şi romancier de rasă, s'a născut la Angers în 1853. Avocat şi profesor de drept la Universitatea oraşului său natal s'a făcut cunoscut prin romane, nuvele şi impresii de călătorie culese din Franţa, Spania, Italia. E un scriitor delicat şi duios, având un sentiment foarte viu al naturii, al stilului pe care-l cizelează cu o deosebită pietate. Bazin excelează mai cu seamă în reînvierea moravurilor trecutului, a tradiţiilor ce se sting.

Din operile lui numeroase să citām: *Madame Corentine* (1893), *Amor umil* (1894), *Pământul Spaniei* (1895), *Din tot sufletul* (1897), *Povestirile dădacei Perette (1898), Aberlé* 1901), *Donatienne* (1903), *Povestiri din şesuri şi din munţi* (1903), etc., etc.

A fost ales membru al Academiei franceze în 1903.

„Lectura" în ultimul său număr apărut, ne aduce, sub titlul: *„Cele două dureri"*, trei fine nuvele ale acestui scriitor, dintre cari ultima: „Descântătorul de isvoare".

Moartea fiului lui Dostoewski

Din Helsingfors ne vine vestea morţii lui Teodor Teodorovici Dostoewschi, un bătrân de 60 ani, fiul celebrului scriitor. Bolnav şi retras, el trăia în ultimii ani în mare mizerie, căutând să se ascundă, deoarece era până la revoluţie — militar în retragere. Totuşi, în ultimul timp i se acordase o pensie viageră, — însă din pricina formalităţilor, prima sumă lunară i-a venit tocmai a doua zi după moarte.

Un portret al lui Rimbaud

Jean de Maupassant, bibliotecar la Bordeaux, a publicat într'o plachetă comemorativă, care nu a fost pusă în comerţ, următoarea scrisoare a unui poet, datând din 1871, în care e un portret impresionant a lui Rimbaud: „Ai pierdut mult neluând parte la ultimul prânz", „Les Affreux Bonshommes". Ai fi văzut un poet spăimântător, numai de 18 ani, prezintat în libertate de Verlaine, care l'a inventat şi de mine care l'am botezat şi pe care-l chiamă Arthur Rimbaud,. Mâini mari, picioare mari, dar o figură de copil, să-i dai cel mult 13 ani; ochii însă albaştri adânci, caracter mai mult sălbatic decât timid. astfel e acest piciu cu o imaginaţie plină de putere şi de o corupţie neînchipuită, care a fascinat sau a îngrozit pe amicii săi.

„Ce subiect frumos pentru un predicator" a strigat Soury. D'Hervilly l'a numit „Isus printre învăţaţi", „Diavolul" m'a declarat „Maître" şi aceasta m'a împins spre o formulă mai potrivită: „Diavolul printre învăţaţi".

N'aşi putea să-ţi povestesc viaţa lui. Află numai că vine din Charleville cu hotărîrea nestrămutată de a nu-şi mai vedea nici familia, nici provincia. Vino, vei auzi versurile lui şi vei judeca. Trebuie să-l privim ca pe un geniu care răsare, afară numai de nu i-o cădea în cap piatra pe care soarta o ţine adeseori deasupra fiecăruia. Să crezi că e aci expresiunea rece a unei judecăţi de trei săptămâni şi nu a unei porniri de o clipă..."

E de mirare ce putere de prevedere a avut poetul ce a scris aceste rânduri şi care este Léon Valade, un nume prea puţin cunoscut în afară de cercul iniţiaţilor.

MĂRUNTE

— Apreciatele lucrări *Alte zări,* cum şi *Criza Materializmului,* de Antioco Zucca şi *Lumea, cum ar putea să fie,* de Bertrand Russell, publicată în coloanele noastre, vor apărea în curând într'o condensată broşură.

De procurat de la autorul şi traducătorul lor: *P. Muşoiu, 28 Strada Fluerului, — Bucureşti.*

— D. profesor V. Pîrvan fiind ocupat în provincie, ordinea conferinţelor ciclului despre „MISTICISMUL EUROPEAN" *se modifică* precum urmează:

Ştefan Nenitescu: Mistica Renaşterii (17 Octombrie).
Stelian Mateescu: Mistica Nouă (24 Octombrie).
V. Pîrvan: Mistica Antică (31 Octombrie).
Inceputul conferinţelor la ora 11 dimineata.

— Academia franceză a distribuit următoarele premii: premiul excepţional de 15.000 franci, lui Georges Courteline; premiul de literatură lui Gilbert de Voisins; premiul de roman lui Francois Mauriac; premiul Toirac lui Tristan Bernard; premiul Née doamnei Marie Gasquet; premiul Gobert lui Augustin Cochin, etc.

Au mai fost premiaţi: Victor Giraud, Rosemonde Gérard, Stephane Lauzanne, etc.

— *Socoteli din Paris* de Tomas Mann este publicaţia care a apărut la Berlin între cele două mari perioade de activitate editorială din Germania: cea dela Crăciun şi cea dela Paşti. Noua scriere a marelui scriitor german este jurnalul de călătorie a celor 9 zile petrecute în Paris în tovărăşia prietenilor literari care l'au invitat.

Inainte de apariţia volumului, Mann a făcut o scurtă causerie asupra celor cuprinse în manuscris în cea mai strânsă intimitate şi numai între literaţi. Aceasta a dat prilej unui reporter american să trimită un cablu prin care să protesteze împotriva excluderii jurnaliştilor americani de la conferinţa lui Mann. Totuşi în acest jurnal de călătorie Mann vorbeşte de jurnaliştii americani ca de elementele cele mai interesante din viaţa Parisului de azi.

— *Renaşterea essayurilor în Anglia.* Genul acesta literar a avut o epocă de înflorire mai însemnată în Anglia de cât în orice altă ţară. In timpurile din urmă însă essay-ul a devenit o disertaţie briliantă mai aproape de articolul de ziar, de cât de bucata literară de fond ce era odinioară.

Zilele acestea au apărut însă în Londra, editura Nelson, două volume: *„Homiles and Recreations"* by. *John Buchan* şi *Studies Green and Gray by Sir Henry Newbolt,* care sunt o reînviere a genului şi o revenire la vechea lui formă. John Buchan este un om de litere şi un om de lume în acelaş timp, e nuvelist, publicist, critic literar, avocat şi istoric militar. Se simte însă la largul său mai ales în scrierile ce ating mai mult faptele de cât literile şi de aceia essayurile sale în special *„Musa Istoriei"* *„Stil şi Jurnalism"* sunt pline de fapte concise şi captivante şi deşi nu pot fi privite ca subiecte pur literare, sunt totuşi de mare valoare ca formă.

Sir Newbolt dimpotrivă este mai în largul său în domeniul literilor, dând totuşi impresia unei vaste culturi, şi a unei cugetări largi şi comprehensive, într'o formă plăcută şi serioasă, cu un conţinut bogat în informaţii şi original în vederi.

ERATĂ

In No 302 al *„Adevĕrului Literar"*, strecurându-se unele greşeli tipografice în poezia „Craiul Ielelor", de Goethe, o publicăm din nou corectată.

GOETHE

Craiul Ielelor

Dar cine s'avântă prin codrii, târziu?
E tatăl călare, cu micul său fiu;
La piept el îşi ţine copilul iubit,
De vânt şi urgie, de frig, ocrotit.

— Sărmane, tu tremuri; ce băigui mereu? —
— Nu-l vezi tu, o tată! pe aprigul smeu,
Pe craiul cu stemă, — şoimanul codat? —
„Băiete, e-o dungă de ceaţă pe hat".

„Copile cuminte, hai, vino cu mine!
In jocuri frumoase, porni-voi cu tine
Şi jos pe răzoare, cu flori presărate,
Mămica-ţi dă haine, în aur brodate".

— Tată, o tată! şi n'auzi tu oare,
Că-mi dă lucruri bune şi scumpe odoare? —
—Stai bine, băiete, şi teamă nu-ţi fie:
E vântul ce'n foşnet, prin frunze adie. —

„Nu vrei tu, micuţe, cu mine să pleci?
Cu fetele mele, să râzi, să petreci?
Şi noaptea în horă, când saltă voios,
Incet să te-aline în cântec duios?"

— Priveşte, o tată, spre negrul desiş,
Cum ielele toate se strâng pe furiş!—
— Copile, copile: lucesc prin pădure,
Bătrânele sălcii cu frunzele sure.

„Chipul tău galeş, mă 'ncântă, mă 'mbată,
Te iau cu deasila, de nu vii îndată".
— Ah tată! vai tată! m'a şi apucat!
Mă strânge! mă doare! cu el m'a luat!—

Şi tatăl dă pinteni, de groază lovit;
Copilul mai geme 'n prelung horcăit;
Cu trudă şi 'n chinuri, ajuns-au în poartă,
Odrasla din braţe; era însă moartă.

(1781) Tradus de C. D. VEREA



Curiozităţi

„Totul ţie, o! Milano"

Un incident de necrezut s'a petrecut la Milano în seara de 13 Septembrie cor.

Teatrul „Eden" urma să se deschidă cu o revistă: „Totul ţie, o! Milano!" — scrisă de Henri Maureau şi Jaques Kasole, amândoi francezi. Trupa care urma să joace revista, era franceză. Publicul italian a împiedicat reprezentaţia printr'un formidabil scandal împotriva „străinilor". Intervenţia poliţiei a provocat mai multe răniri din amândouă părţile. Se afirmă că scandalul fusese înscenat de un redactor al ziarului „Popolo d'Italia", care e în acelaş timp antreprenor al unei trupe italiene. Domnul acesta a dat faliment cu trupa sa din cauză că o altă trupă franceză „Ba-ta-plan" a reuşit să joace la Milano trei luni pe rând într'un teatru arhiplin în fiece seară.

In urma incidentului cu revista „Totul ţie, o! Milano", se aşteaptă interzicerea în toată Italia a spectacolelor cu trupe şi piese de teatru străine — O cere imperios progresul fascist al civilizaţiei latine?—se întreabă presa franceză.

Câinele Ligii Naţiunilor

Acum câţiva ani Liga Naţiunilor cumpărase casa hotelului „Internaţional" din Geneva, unde se află şi astăzi birourile ei principale. Păzitorul de noapte al hotelului era pe vremuri nedespărţit de câinele său favorit, un mare „Saint-Bernard". Deşi acest păzitor îşi părăsise locuinţa din fostul hotel, câinele n'a vrut să plece din noul palat al Ligii Naţiunilor şi a rămas pe locul său obicinuit. Atunci, după propunerea unuia dintre diplomaţi, câinele fu trecut pe lista personalului, cu leafa de un franc elveţian pe zi. Apoi şi păzitorul de noapte fu reprimit pentru paza de noapte a palatului Ligii Naţiunilor. Astfel, „Saint-Bernard"-ul Ligii Naţiunilor primea regulat leafa din bugetul acestei instituţii mondiale, până când într'o zi, de curând, a murit.

EUGEN RELGIS
POEZII (1914--1920)
1 VOL. — 45 LEI.
MELODIILE TĂCERII
POEME ÎN PROZĂ. 1 VOL. — 40 LEI
EDITURA „CULTURA UNIVERSALĂ"

ANUL VII. — No. 307

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 24 Octombrie 1926

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI : { AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Freudismul în literatura română

—Note pe marginea romanului „Intunecarea" al d-lui Cezar Petrescu —

Freudismul e de actualitate în Europa apuseană și'n America. Nu-mi închipuiam că intră și'n preocupările publicului nostru și astăzi aflu, că doctrina profesorului Freud din Viena a ajuns un subiect de conversație până și pentru publicul care frequentează localitățile balneare dela noi.

Ultimul număr din *„Viața Românească"* publică epilogul romanului *„Intunecarea"* al d-lui Cezar Petrescu. Vedem acolo, că mai toate personagiile principale ale romanului se întâlnesc într'un moment dat pe plaja mării dela Techirghiol.

Teoriile la modă ale lui Freud formează subiectul conversației lor. Unul din eroii romanului, după ce expune concepția lui Freud asupra visurilor, emite însă și păreri personale extrem de interesante. Și fiindcă eroii aceștia sunt copiii închipuirii d-lui Cezar Petrescu cetitorul ar avea dreptul de a crede că părerile și interesantele lor observațiuni, sunt chiar ale autorului romanului.

Iată ce spune Radu Șerban *„Bărbatul Luminiței"* (unul din personagiile romanului) :

„Ceeace ar fi interesant în concepția d-lui Freud și ceeace observ că n'a știut să exploateze, ar fi o teorie nouă, care rezultă asupra timpului".

„Freud spune, că visurile noastre cele visate chiar dinainte de a ne trezi sub impresia unui zgomot, nu sunt decât sforțările noastre inconștiente, (prin somn), ca să dăm o interpretare zgomotului inoportun, pentru a mai câștiga puțin timp de odihnă".

. . . .

„Știți că am găsit aci o vilă comodă, dar prea strimtă. Nu mai trei camere. Am aranjat camera copiilor, cu Miss. dincolo de sufragerie, să nu ajungă la noi zgomotele... Luminița doarme foarte ușor, destul să audă pași și se deșteaptă. In camera noastră avem un singur pat dublu, nu se poate mișca unul fără să simtă celălalt. Azi dimineață, când mă trezesc (Luminița e în totdeauna mai leneșă) — mâna mea dreaptă era prinsă sub ea....

Mișc mâna încet s'o scot... Luminița se întoarce cu fața în sus și surâde continuând să doarmă — ea e veselă și prin somn.. Atunci izbucnește un zgomot în sufragerie ; servitoarea răsturnase tava cu ceștile de cafea. Luminița sare speriată, se freacă la ochi. Fiindcă eram tocmai sub impresia cărții lui Freud, mă prinde curiozitatea să văd cât de stupid a fost visul Luminiței... Și-mi povestește un adevărat roman, un film de călătorie, peripeții de foileton... O să vi-l rezum numai.

In această secundă cât a durat zgomotul din sufragerie până s'a trezit Luminița din somn, a visat :

„Că eram în București, acasă, că ne-am hotărît după lungi discuții să plecăm la Paris să vizităm expoziția de arte decorative —— ceeace de altfel am proiectat în realitate pentru Septembrie. (Nerăbdătoare ca totdeauna, Luminița a anticipat voiajul). In sfârșit, în visul ei ne facem bagajele, ne urcăm în tren ; urmează amănunte de drum, peisajul, vagonul restaurant, vagonul de dormit ; ajungem la Paris, ne instalăm la hotel, vizităm o săptămână expoziția, cumpărăm chiar o garnitură de mobile, ne ducem la teatre, întâlnim cunoscuți, ne convinge unul să ne întoarcem prin Elveția, la întoarcere ; îl ascultăm. Ne oprim la Geneva, la Zürich, în Lausanne, întâlnim alți cunoscuți, și după tot soiul de peripeții, plecăm în fine spre casă... Intr'un tunel trenul deraiază... zgomote, țipete... Explodează locomotiva... Călătorii fug opăriți, gem striviți sub vagoane,... Luminița leșinată se deșteaptă în brațele mele ; o smulsesem de acolo și fugiam spre ieșire...

Acesta e tot visul Luminiței...

După doctorul Freud, toate aceste peripeții, care sunt materialul unui vis să dureze o noapte întreagă, măcar cât lectura unui Baedecker, au fost provocate de zgomotul din sufragerie, *care a durat o secundă"*.

* * *

Cetitorul care a urmărit această descriere a visului eroinei d-lui Cezar Petrescu, să nu uite, că expunerea o face unul din personagiile romanului (Radu Șerban). Tot acest personagiu continuă acum să critice *teoria* visului dată de Freud ; și cu acest prilej, face constatări, reflexii și critici extrem de interesante, care ne-au determinat și pe noi să scrim acest articol.

Iată ce spune Radu Șerban :

„Mărturisesc că explicația lui Freud e incomplectă. Căci explicația nu ține socoteală că visul acesta foarte lung și foarte detailat s'a desfășurat înainte de zgomotul care — după Freud — l'a provocat".

„Deci suntem înaintea unei răsturnări în timp : efectul precedând cauza".

„Efectul, adică visul, precedând cauza, adică zgomotul neașteptat".

Nu-i așa, că-i extrem de interesantă această observație psychologică, această subtilă analiză a visului făcută de Radu Șerban (în romanul d-lui Cezar Petrescu) ?

Radu Șerban accentuează inportanța ei :

„Aici cred că e adevărata cheie 1) *a visurilor pe cari n'a încercat încă s'o deslege nici Freud nici nimeni"*.

Visul scapă noțiunilor de timp și de spațiu, iar omul prin somn degajându-se de impresiile succesive ale lumii fenomenale, se pare că se lipsește foarte ușor de prejudecățile timpului și a spațiului, ca să trăiască într'o lume unde eternitatea devine instantanee".

* * *

Ce rău îmi pare, cetitorule, că trebue să reclam pentru toată această analiză subtilă a fenomenelor visurilor noastre, paternitatea unui scriitor francez !

Imi pare rău de d. Radu Șerban (copilul imaginației d-lui Cesar Petrescu) eroul frumosului roman „INTUNECAREA" că—expunându-și noua d-sale concepție psichologică a visurilor despre care însuși el spune că-i absolut originală și personală, căci *„nici Freud nici nimeni n'a avut'o* — uită că acum un an a expus'o, *cu aceleași cuvinte*, unul din cei mai buni scriitori ai Franței, d. Gaston Pawloski, când a recensat in „Les Annales" opera *„le rêve et son interpretation" a lui Freud.*

Iată ce scrie Gaston de Pawloski :

„După Freud, visurile care se manifestă imediat înainte de trezire din somn, printr'un zgomot oarecare, nu sunt de cât sforțări de a nega zgomotul perturbator, dându-i astfel o altă interpretare și câștigând încă vre-o câteva clipe de odihnă.

„Mărturisesc, continuă a scrie Pawloski, că chestiunea visului îmi pare mai complexă decât o socoate excelentul profesor vienez (Freud) și așî vrea să reamintesc câteva observații pe care avui prilejul să le desvolt mai pe larg și în cartea mea *„Voyage au Pays de la Quatrième dimension"*.

„E vorba acolo de un vis întrerupt de sunetul brusc al unei sonerii care mă deșteaptă.

„Și iată ce am visat *înainte:*

„Mă aflu, în timpul războiului într'un cantonament la Somme. Am ca misiune de a asista la toate atacurile cu gaze din partea inamicului spre a face prelevările necesare. Dispun pentru aceasta de o mare trăsură automobilă. E hotărît ca în caz de atac, să mă trezească noaptea, și va trebui să plec atunci îndată. Inserează. Mă culc cam cu grije, căci știu că excelentul meu mecanic care locuiește împreună cu mine, în același cantonament, doarme atât de greu, încât soneria nu l'ar putea trezi. Noaptea se scurge cu peripețiile ei; survine un atac cu aeroplane, obișnuita bombardare... Orele trec... mă culc iarăși, etc., etc..., și în sfârșit *după un vis, care îmi pare a fi durat toată noaptea*, sunetul soneriei mă trezește. Acest sunet al soneriei, mă cufundă din nou în realitate. Mă aflu în Paris și — par'că nu-mi vine a crede că războiul e sfârșit de 8 ani".

Acum ascultați reflexiile lui Pawloski și mai recitiți pe acelea de mai sus ale lui Radu Șerban.

„Nimic mai simplu, veți zice, soneria e aceia care a provocat tot acest lung vis Mărturisesc că explicația aceasta îmi pare cam prea simplistă, căci nu dă socoteală de un mic detaliu, care pare a-și avea importanța lui: visul, visul acesta foarte lung și foarte detailat a *precedat* sunetul soneriei".

Il y aurrait donc là un renversement dans le temps, l'efet précerant la cause".

(Radu Șerban spunea traducând vorbele acestea ale lui Pawloski): *„Suntem înaintea unei răsturnări de timp: efectul precedând cauza"*.

„Vous me repondrez à cela qu'un songe très long peut ne durer que quelque minutes ; mettez si vous la voulez, quelque secondes: la question restera antière, la cause succedant a l'effet.

(Radu Șerban, eroul d-lui C. Petrescu a tradus textual): *„Aveți să spuneți că un vis care mi se pare foarte lung, poate să nu dureze decât câteva secunde,* dar *chestiunea rămâne neschimbată: cauza urmând după efect"*.

Gaston Pawloski insistă asupra faptului că particularitatea cea mai curioasă a visurilor pare a fi :

„d'échapper au notions de temps et d'espace... et que notre conscience, degagée des impressions successives du monde phénomenal, parait se passer fort bien des prejugés de temps et d'éspace et vivre dans un mondé psychique ou l'eternité, si l'on peut dire, devient instantané".

Și Radu Șerban traduce textual această subtilă gândire a scriitorului francez, dând-o ca a lui :

Cităm textual : *„Visul scapă noțiunilor de timp și de spațiu, iar omul degajându-se de impresiile succesive ale lumii fenomenale, se pare că se lipsește foarte ușor de prejudecățile timpului și a spațiului ca să trăiască într'o lume unde eternitatea devine instantanee"*.

Radu Șerban (eroul d-lui C. Petrescu) e înzestrat pe de o parte cu o memorie fenomenală, căci reproduce textual (în românește) frazele lui Pawloski, dar e curios — e atins și de amnezie, căci uită că concepția e a lui Pawloski și o dă ca a lui.

Și acum o mărturisire :

Cetind epilogul romanului d-lui Cesar Petrescu în „Viața Românească" am avut o mare plăcere gustând în deosebi evocarea peisagiilor și a vieții din mânăstirile Moldovei.

Nici prin gând nu mi-ar trece să acuz de *„plagiat"* pe eroul *romanului* care expune, *ca a sa* toată concepția scriitorului francez

Romancierul român s'a folosit de expunerea unui vis și de doctrinele freudiene și ale lui Pawlowski spre a motiva o atitudine sufletească a personagiilor.

D. Cesar Petrescu ar putea răspunde articolului nostru imitând pe Balzac:

„Je prends mon bien ou je le trouve". — deși unii i-ar contesta poate acest drept fiind aci vorba de o interesantă analiză psichologică.

Ca simplu diletant în critica literară ne înclinăm înaintea talentului scriitorului român, fără a ne permite să discutăm valoarea unui astfel de procedeu în creațiunea operelor literare

Doctorul YGREC

1) Știu că cheile desleagă, nu ele sunt deslegate.



Autosuggestia și scriitorii

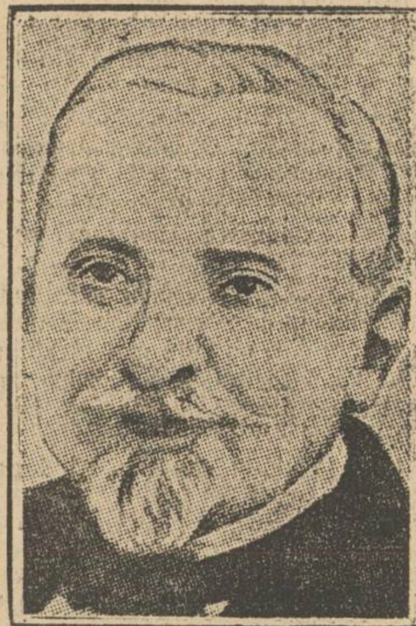
„Să schimbăm astfel pe oameni, încât să priceapă mai bine ceia ce știu deja".
Keyserling

N'așî mai fi un convins „couéist" dacă n'așî practica legea psihologică a repetărei. Ultimile mele articole din această revistă și din altele, stau sub același „motto".

Și ca să folosesc iarăși repetirea, voi aminti, cu riscul de-a fi banal, că repetirea a dărâmat Cartagina.

Și cine n'a experimentat în propria-i viață efectul repetărei unei afirmări categorice ?

Afirmația precisă, energic repetată, declanșează autosuggestia atotputernică asupra psihicului și trupului omenesc, fie că singuri ne facem acest fel de afirmație, fie că o auzim împrejurul nostru.



Coué

Toată lumea știe această lege psihologică, este însă de necrezut cât de puțin o luăm în seamă. Ne stăpânește întreaga viață, ne înconjoară din toate părțile ca apa un lucru scufundat în ea ; dar conștient ne adaptăm acestei legi, cam tot atât câtă apă rămâne pe acel lucru, dacă era o sferă de sticlă lustruită.

Literatura și cele mai autentice biografii stau nenumărate dovezi pentru puterea autosuggestiei. Fără multă exagerare, putem spune că din zece cărți bune luate la întâmplare — bine înțeles întru atât întrucât autosuggestia nelasă să luăm la întâmplare — nouă din ele coprind dovezi pentru tema noastră.

Ordinul Iezuiților, care a avut o covârșitoare influență asupra mersului omenirei, se știe, nu se năștea, dacă calul lui *Ignace de Loyola* s'ar fi luat după maur.... Dar astăzi, datorită regulei psihologice a pendulei lui Chevreul, putem conchide că Loyola numai și-a închipuit că lasă calul în voe, pe când în realitate și în mod inconștient, l'a condus din pulpe, lucru mai mult decât probabil.

* * *

Ibsen supune puterei autosuggestiei viața *Ellidei*, cea mai tare patimă omenească iubirea, și însăși legile eredităței fizice. *Ellida*, ființă aleasă, având datorii solemne, zece ani totuși tinde spre *Străinul* în care își întruchipase un ideal de libertate ce-și dăduse pe cale de autosuggestie. Era o străină lângă soțul ei iubit, iar copilul lor avea ochii străinului.

Și tirania autosuggestiei, poate fi descoperită chiar acolo, la sfârșitul piesei, unde *Ibsen*, cu o artă neintrecută, a reușit să creeze o situație de cea mai mare libertate morală posibilă.

Tristan Bernard, arbitru luptelor de box, mărturisește că într'un celebru *match*, simțea că în subconștientul său este favorabil lui *Willie Lewis*, numai pentru că voia să fie imparțial, dar mai dorea tot odată ca victoria să fie al lui *Carpantier.*

H-G. Wells scrie (Roatele Norocului) : „După ce ani dearândul suportăm școala și disciplina, întrebuințăm și restul timpului, ce mai târziu ni-l lasă liber vre-o meserie abrutizantă, cu cititul, mereu cu cititul".

„Suggestia pedagogiei, suggestia catedrei și a scenei, suggestia cărților, suggestia ziarelor ne învălue de pretutindeni.

„Iți spune cineva că zahărul ce mesteci este cerneală, și repede îl scuipi cu scârbă.

„Cititul, acest negru aliment de muncă fără plată, este adevărată fericire ! și îl înghițim dând semne de mare plăcere.

„Ibsen este cel mai plicticos autor, îți șoptește cineva cu autoritate, și deodată ai și început să caști. Ba nu ! intervine un altul și mai cu prestigiu, este autorul cel mai adânc și mai fermecător. Iată-te manifestând sincer o totală captivare".

„....Deschide capul acestor doi tineri nu vei găsi acolo un motiv direct (al dragostei lor): nu vei găsi în ei un suflet, ci un supra-suflet, un *Zeit Geist* (un spirit al vremei), o complicată îngrămădire de idei adunate de pretutindeni... Și totuși nu auzi decât această pretențioasă formulă : *sunt hotărît să-mi trăesc propria mea viață !"*

Și această *autosuggestie*, care falșifică omul, care-i distruge spontaneitatea, care-i sapă bucuria de-a trăi și care totuși este un instrument ascultător la dispoziția conștiinței, nu este de loc întrebuințat de aceasta spre bine, și pentru crearea unei binefăcătoare atitudini mintale.

Autosuggestia conștient utilizată, poate realiza tot atât de mult în direcția fericirei, cât realizează, când nu-i supravegheată, în direcția suferinților.

„Dacă un om se gândește la boală, la sărăcie, la nereușită, le va întâlni în drumul lui și va zice că așa i-a fost ursita. Un asemenea om nu-i în stare să-și dea seamă de strânsa legătură dintre această a lui ursită și gândurile lui ; el nu vede că singur și-a creat ursita și declară că este victima Fatalităței". Această idee este a uneia din cele mai sănătoase și strălucite minți, a lui *Carlyle*, care era astfel un *couéist* înainte de nașterea lui *Coué.*

Așa dar, din toate și cele mai variate câmpuri ale gândirii ne vine îndemnul de-a ne supraveghea suggestiile, și ne vine dovada că putem face minuni închizându-ne ființa, ca într'o armură de oțel, într'o atitudine mintală conformă idealurilor noastre, cu singura condiție ca aceste idealuri să fie rezonabile și precise.

Un anumit gând reținut în creer pe întâiul plan și cu stăruință, lasă acolo o urmă, ce încă nu poate fi constatată în laborator, dar care schimbă caracterul în chip permanent. De ce oare să îngăduim suggestiilor rele să ne făurească gândurile predominante din creerul nostru ? Viața are prea multă valoare ca să ne permitem risipa de-a lăsa ca fleacurile, ca concepția de viață egoistă, interesată, a altora, să ne impedice în mersul nostru înainte.

Desigur, ne putem mult mai bine întrebuința puterile cerebrale, de cât amintindu-ne experiențele neplăcute, sau îndoindu-ne de însușirile noastre, uitând, ca atâți alții, misiunea divină a omului pe pământ.

Este o mare lecție de modestie pentru inteligența noastră, fenomenul aproape miraculos, că știm, cunoaștem bine și lămurit că *autosuggestia* ne poate scobori la rang de simplă ființă vegetativă, sau ne poate apropia de Dumnezeu, și totuși nu facem, nu vrem să facem mișcarea necesară de-a întoarce spatele suggestiilor rău-făcătoare, creindu-ne singuri pe acele cu ajutorul cărora unii au cucerit omenirea, și după modelul lor, marii scriitori au dat o viață, mai mult de cât reală, eroilor făuriți de gândirea lor creatoare.

D. V. BARNOSCHI

Gânduri

Pe măsură ce omul exterior se distruge, omul lăuntric se reimprospătează. *Montaigne.*

Există în sufletul omenesc forțe de nepătruns, fiindcă la temelia sufletului e Dumnezeu. *Gratry*

Religia nu se reazimă pe o scrupuloasă respectare a unor mici formalități, ci pe virtuțile proprii ale fiecăruia. *Fenélon*

Rostul omului în lume e să fie o funcțiune ; viața lui trebuie să fie creatoarea unui rezultat. *Remy de Gourmont*

Timpul nu se compune numai din ore și din minute, — din iubire și din voință: avem puțină vreme, când iubim puțir *Alexandre Vinet*

Cel ce se poartă rău se înșeală. *Socrate*

Numai motivul face meritul acțiunilor omenești. *La Bruyère*

Sunt împrejurări când prețuiește mai mult să fii înșelat, decât să fii bănuit. *Seneca*

Tot ceeace multiplică raporturile cari leagă pe om de om, îl face mai bun și mai fericit. *Joubert*

Nici-o gândire adevărată, nici-o hotărire curată nici-un act de iubire n'a existat în zadar. *Robertson*

De un singur lucru trebuie să ne temem : de frică. *Montaigne*

Imaginația e facultatea care desenează, modelează și colorează ideile; ea e intermediarul indispensabil între cugetare, dorință și realizare. *Renan*

Toate lucrurile sunt cu putință pentru cel ce le socotește ca atare. *Channing*

Dacă toți cei ce nu-și văd realizarea dorințelor ar muri, cine-ar mai trăi pe pământ ? *Puységur*

Ceva trebuie să dăinuiască din trecut, nici prea mult nici prea puțin, pentruca să devină fundamentul viitorului și să mențină dealungul înoirilor necesare, tradiția și unitatea genului omenesc *H. Taine*

N'avem nici-un pic de încredere în judecata altora ; ei laudă din opera noastră, tot ceeace noi condamnăm, și desconsideră tocmai lucrurile cu cari ne mândrim. Totuș, numai cu aprobarea lor suntem în măsură să ne apreciem pe noi înșine.

Admiratorii unei opere, cheltuiesc uneori mai mult talent pentru ca s'o laude, decât autorul ei, pentru ca s'o scrie. *Jean Rostand*



Al. Vlahuță

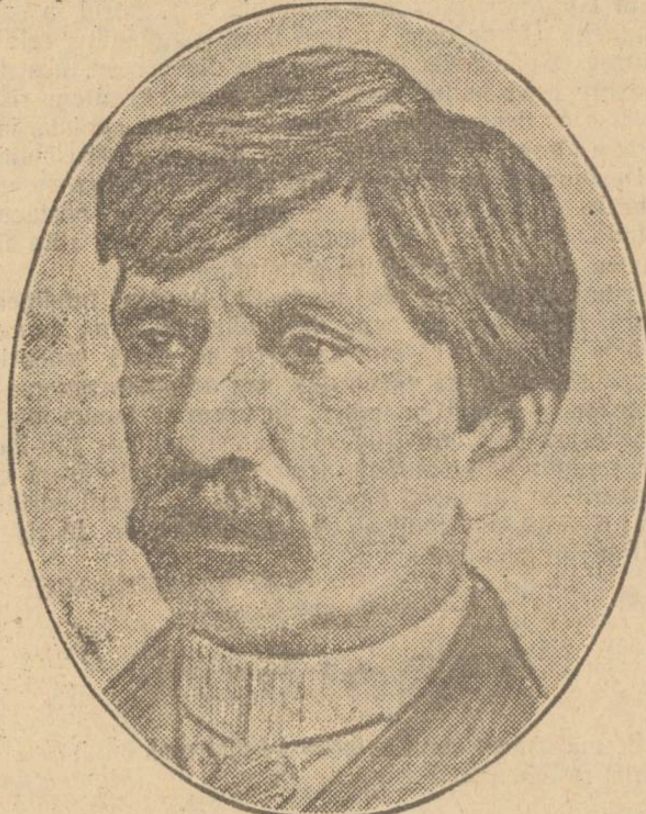
— Fragment de studiu —

Alexandru Vlahuță s'a născut la 5 Septembrie 1858, în satul Pleșești din districtul Tutova

Tată-său, Nicolae, era un mic boernaș de prin partea locului. Mamă-sa fusese călugăriță în mânăstirea Adam, din acel district. Nicolae Vlăhuță, îndrăgind-o, a scos-o din sihăstrie și a luat-o de nevastă.

Alexandru Vlahuță este al noulea și cel din urmă copil, în căminul împovărat de nevoi din Pleșești. Dintre acești nouă fii, șapte sunt băieți. Unul din ei, Costachi, — *„în oaste la București"*, era *„înalt, brun cu barbișon"* 1), pe vremea când poetul era copil. Cam în aceeaș vreme, alt frate al lui Alexandru Vlăhuță s'a înecat *„în iazul dela Pătrășcani"* 2). Eugen, un alt copil al lui Niculae Vlahuță, este călugăr — în vârstă de 70 de ani — la mânăstirea Neamțu, sub numele mânăstiresc de Mardarie. Iar una dintre cele două surori ale lui Vlahuță — Elisa, măritată cu un fost slujbaș, fost director al penitenciarului din Galați și fost arendaș, — Străjescu — este astăzi soră în mânăstirea Agapia. Fratele ei — Mardarie — cu învoire specială, a părăsit mânăstirea Neamțu și stă lângă dânsa la Agapia 3).

Chiar părinții lui Vlahuță, către sfârșitul vieții lor, s'au călugărit. Neculai Vlahuță — Nectarie — a murit în 1909, la mânăstirea Agapia, unde tot prin învoirea Mitropoliei, locuise alături de nevasta lui, Ecaterina—Elisabeta, — până la 1898 4) când aceasta muri.



Al. Vlahuță

Crescut într'o casă de evlavioși, — dintre care cei mai mulți au sfârșit între zidurile chiliilor — în sufletul lui Alexandru Vlahuță a prins rădăcini credința în Dumnezeu, pe care, o vom afla mai târziu, în scrisul lui 5).

* * *

Vlahuță și-a trăit anevoe începutul vieții. Decorul, în care s'a petrecut această tristă copilărie, ni-l zugrăvește singur într'una din paginile lui de amintiri personale:

„La țară, într'un cătun sărac, pe valea Similei, — cu fața la drum, o casă veche acoperită cu trestie: o săliță între două odăi podite cu scânduri de stejar, în fund un cafac c'o ferăstrue ce dă în livadă, pereții și bagdadiile albe, prispa lipită cu lut, ograda largă, din sus de poartă heiurile gospodăriei, de jur împrejur gard de nuele încununat cu mărăcini, iar dincolo de gard, în toate părțile, dealuri rotunde, cu dumbrăvi pe coamă, cu holde învârstate pe dulcea revărsare a coastelor până 'n șiragul de sălcii de pe malul gârlei, — acolo-i toată copilăria mea, sărmana mea copilărie!"

La început — precum singur spune — *plăpând, bolnăvicios de mic, suferind într'una de friguri și de dureri de cap*; mai apoi, la nouă ani odată cu *„primele zile de sănătate"*, Vlahuță își duce traiul de copil nevoiaș, rătăcind mai mult singur prin desișurile pădurii, cercând să ajungă *„la cer"*, când s'o urca *„în zarea Păltinișului"* 6).

* * *

In 1868, cam în vârstă de zece ani, Vlahuță intră în școală, poate la Bârlad — după cum se afirmă în unele note biografice, poate la Pleșești, dacă ținem seamă de o prețioasă mărturie a lui Vlahuță: *„Cât de trist mi s'arăta satul în care îmi trăisem cei doisprezece ani de nebunii dintru începutul vieții"* 7).

In orice caz este cert că din 1872 înainte, Vlahuță locuește în Bârlad unde urmează cursurile liceale. Șapte ani cât au durat aceste cursuri, Vlahuță a trăit anevoie, luptând cu sărăcia, meditând copiii de bogătași ca să-și împlinească puținii bani, pe care-i primia lunar dela tatăsău

Viața aceasta a liceanului nevoiaș, cu haina peticită și gheata spartă, a rămas adânc imprimată în memoria lui Vlahuță.

In paginile lui de mai târziu, a stăruit cu o tainică înfiorare asupra acestui traiu necăjit. Mulți dintre eroii nuvelelor lui, trăiesc însăși viața săracă, pe care a trăit-o Vlahuță 8).

In 1879, deci în vârstă de 21 de ani, Vlahuță vine în București ca să-și treacă bacalaureatul, care — după regulamentele de-atunci — se obținea numai în Capitală, în fața unei comisiuni universitare.

Năzuia să urmeze facultatea. N'avea însă, cu ce trăi. De aceea, în aceIaș an, depuse examenul pentru un post de institutor. Reușind, primi în toamnă o catedră la una din școlile primare din Târgoviște.

* * *

La început Vlahuță a fost întâmpinat cu simpatie de către târgoviștenii. Așa se explică, de ce i s'a dat catedra *„de latină și română, la gimnaziul din localitate, pe care pe atunci îl întrețineau comuna și județul"* 9) Aci, își începe Vlahuță activitatea lui de publicist.

In primăvara anului 1881, într'o biată imprimerie de provincie, începe tipărirea unei reviste *Armonia* 10). In acelaș timp, colaborează la *Convorbiri literare* și scrie corespondențe din Târgoviște la *România liberă*. Se pare că aceste corespondențe au avut darul de a nemulțumi pe locuitorii de baștină ai foastei capitale a Munteniei, pe care îi biciuia pentru anumite deprinderi. Consecința nechibzuitei răsvrătiri a tânărului profesoraș fu destituirea lui din postul care-i fusese dăruit. Este cel dintâiu conflict dintre Vlahuță și societatea în care trăia. Astfel, în Dec. 1883 apare cel din urmă număr din revista *„Armonia"*. Rămas pe drumuri, poetul plecă la Galați, unde se statornici în casa cumnatului său Străjescu, directorul penitenciarului local. Aci, pledă în câteva procese:

„Iovian și cu mine, pe lângă cari câteodată se mai alipiau și alți prieteni, încurajam cu prezența noastră debuturile la Galați ale advocatului din Târgoviște Al. Vlahuță. Era o poemă. Dar, fie că deținuții n'avuseseră vre-o scuză în comiterea faptelor, pentru cari erau aduși înaintea tribunalului, fie că advocatul — mai presus de toate poet — nu se pricepea în chițibușurile barii, preveniții erau de cele mai multe ori osândiți spre marea dezolare a advocatului și a noastră" 11).

Este aproape sigur că Vlahuță, deși fusese înscris la facultatea de drept din București, încă din 1879, nu reușise totuși să-și ia licența, în cei trei ani câți predase latina și româna la gimnaziul din Târgoviște. Pleda însă, în baza unei diplome primitive de advocat, care — pe vremea aceea — se putea obține chiar în Târgoviște, unde — după mărturia poetului — *„era școală de advocați"* și unde oricine își putea cumpăra *„o diplomă pe preț de doisprezece galbeni"* 12).

Dacă n'a putut face advocatură în schimb cât a stat în casa lui Străjescu, în curtea penitenciarului, Vlahuță a cunoscut viața deținuților, pe care mai târziu a zugrăvit-o cu simpatie 13). Căci mereu se va vedea în scrisul lui Vlahuță acelaș lucru: fiecare pagină este legată de o amintire personală.

In acelaș timp, Vlahuță continuă să scrie și să publice.

Colaborează la *Convorbiri Literare* și — din când în când — la ziarul local *Galații*.

* * *

Dar nici în Galați, n'a zăbovit prea mult Vlahuță. Se pare chiar că în anul următor — 1894 — a venit în București. Aci, fu profesor și ziarist. Colaboră la *Epoca*, la *Gazeta săteanului* și la *Lupta literară* suplimentul săptămânal — de sub conducerea lui Delavrancea — al ziarului politic *Lupta*, al cărui director era Gh. Panu. Cam în acelaș timp, Vlahuță ocupă și o funcțiune în ministerul de domenii.

In 1886, publică cel dintâiu volum de *Nuvele*. Tot atunci, ține cea dintâiu conferință la Ateneu cu subiectul: *Poeziile lui Eminescu* (Joi 27 Febr. 1886).

In 1887, dă în vileag cel dintâiu volum de *Poezii*.

Toate aceste manifestări, îl situiază cu autoritate între primii scriitori ai zilei.

In cursul aceluiaș an, Vlahuță prezintă Academiei Române, spre premiere, volumul de *Nuvele*. A. Roman, raportor conchide că *„în viitor autorul se va prezinta cu lucrări de mai multă valoare literară"* și, ca atare, — *„acestor prime încercări prezentate la concurs, nu li-se poate încuviința premiul literar Eliade Rădulescu"*. (Analele Acad. Rom. IX, p. 258).

Aceasta este origina conflictului lui Vlahuță cu Academia, conflict de care vom avea să ne ocupăm — pe larg — mai târziu.

* * *

In 1888, Hașdeu — luând conducerea *Revistei Nouă*, punea o singură condiție: *Delavrancea și Vlahuță să facă parte din redacția acestei reviste"*. (Al. Vlahuță: *Un an de luptă* p. 39—40).

In acelaș an, Vlahuță — urmând îndemnul stăruitor al lui Hașdeu — prezintă Academiei Române spre premiere volumul de versuri.

De data aceasta, raportor este chiar Hașdeu, care vorbește *„cu multă căldură de convicțiune"*; *„se pronunță în favoarea tânărului poet și cere premierea lui"*. Analele Acad. Rom. X. (pag. 145).

Dar Academia refuză premierea *Poeziilor*, după cum cu un an mai înainte refuzase premierea *Nuvelelor*.

Conflictul dintre Vlahuță și Academie se accentuiază.

In 1890, Vlahuță își curmă brusc colaborarea la *Revista Nouă* a lui Hașdeu.

Vreme de trei ani, publică versuri și proză în cele mai de seamă reviste și ziare ale timpului până când — în 1893 — întemeiază revista *Vieața*, în tovărășie cu d-rul A. Ureche.

Având un incident personal cu acesta, Vlahuță rămâne — începând dela 12 Martie 1895 — singurul director al publicației, Ureche retrăgându-se. Dar nu mult după aceea, la 28 Ianuarie 1896, *Vieața* își curmă apariția.

In această epocă, Vlahuță are câteva polemici (cu Caragiale, cu *Evenimentul literar*, cu presa socialistă) și este violent atacat.

In timpul acesta, el dă în vileag: *Curentul Eminescu* conferință rostită la Ateneu (1892) și volumul de schițe *Din goana vieței* (1892).

Puțină vreme după, Vlahuță — refuzând locul, ce i se oferea de membru corespondent al Academiei Române — intră într'un violent conflict cu această instituție.

TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE

1) *A. Vlahuță*, File rupte, Buc. 1921, p. 11.
2) *Al. Vlahuță*, op. cit. p. 13.
3) *N. Zaharia*. op. cit. p. 9.
4) *N. Zaharia*, op. cit. p. 11.
5) In nuvelele *Epraxia*, *Părintele Nil*, Agapia, etc. etc. In poeziile *La icoană*, *In mânăstire*, *Dormi în pace*, etc. etc.
6) A. Vlahuță: *File rupte*, Buc. 1921, p. 4—7.
7) A. Vlahuță: *Nuvele*, B. p. t. p. 17.
8) *In Predare*, *In vâltoare*, *Sandule nici să-ți pese*, *Din durerile lumii*, etc., etc.

9) N. A., *Al. Vlahuță* în *Vocea Galaților* din 12 Iulie 1915.
10) Bogdan-Duică: *Despre Vlahuță*, în *Patria* din 13 Dec. 1919.
11) N. A.: *Al. Vlahuță*, în *Vocea Galaților* din 12 Iulie 1915.
12) A. Vlahuță: *Din goana vieții*, vol. II p. p. 6—7; N. Zaharia op. cit. p. p. 5—6; *Pagini alese* din *Scriitorii Români*, No. 72, ed. Cartea Rom. Buc. 1921, prefață.
13) In nuvelele *Cassian*, *Vișan*, *Dreptate*, etc.



GRAZIA DELEDDA

Mortul și văduva

Când se crăpa de ziuă, se arătă mai întâiu un om, negru tot, cu cinci saci lungi, negri. L'ai fi luat drept o arătare ieșită din noaptea care-și dădea sfârșitul, ai fi zis că 'n acei saci adunase toate umbrele.

Numai ce ajunse în odaia mortului, după ce-l salută pe acesta și pe cei vii cu o nepăsare cuviincioasă, deslegă unul din saci și înăuntru se miji ceva lucios.

Servitoarea voi să-i dea o mână de ajutor; omul o dădu la o parte cu mâna, apoi, deodată, scoase din sac, ca o sabie din teacă, o cruce lungă aurită, înfiptă într'un postament gol.

Din ceilalți patru saci scoase apoi patru candelabre mari de aur, și patru lumânări pe care le înfipse în gâturile lor, lumânări groase, lustruite și palide, ca niște stâlpi subțiri de alabastru.

Le aprinse pe rând, dela acelaș chibrit pe care, în urmă, îl aruncă cu grijă pe fereastră. Fereastra era larg deschisă, acuma, iar pe zăvorul, ud de rouă, se cățăra o furnică, cu nebunească râvnă de a-l prinde și de a-l duce cu ea. Aerul era rece, argintiu, cu resfrângeri de aur; în odaie, cele patru flăcări îmbelșugate ale lumânărilor, atât de grave și de nemișcate încât păreau ca de aur închegat, răsfirau pe zidurile sure, o licărire de soare-răsare.

Totul era încremenit, rece, luminos. Mortul, cu haine negre, cu cismele lustruite și cămașa scrobită, cu degetele lemnoase împletite în jurul unei cruciulițe de argint, părea o statuie de marmoră îmbrăcată în hainele cam prea largi ale unui om viu.

Nu se împotrivi atunci când celălalt om negru care-i dădea târcoale tăcut, sprinten și șiret ca un hoț, scoase un metru și cu repezită băgare de seamă îl măsură din creștet până 'n tălpi; de altfel totul se petrecu atâta de repede, metrul cenușiu se deschise și se închise atât de sprinten și de prelins, că nici cei vii din odaie nu băgară de seamă. Pe urmă, omul cel negru strânse și închise sacii într'un saltar al scrinului pe care servitoarea, cu aceleași mișcări iuți, i-l deschise; totul, cu o repezeală șireată, dar rece, calculată. Ar fi zis că voia să-și ascundă mișcările; ca să cruțe pe cine? de fapt pentrucă așa era nevoit să facă.

In cele din urmă dădu bună ziua cu nepăsare cuviincioasă și plecă.

Atunci văduva, care stetea în colțul canapelii, îmbrăcată încă cu rochia de ieri, se sculă și se aplecă asupra mortului, între un stâlp și altul al celor două candelabre așezate în fața patului: ar fi voit parcă să iscodească dacă mortul învia, ori de se plictisise cumva de tot acel ceremonial netrebnic care-i întovărășea plecarea. Era plictisit și mânios, da, dar de-o plictiseală și de-o ciudă care-i pusese stăpânire pe suflet de mulți ani în urmă și care n'avea să se risipească decât odată cu chipul pe care se brăzdaseră.

Văduva-i atinse degetele, lucrul cel mai rece din câte-i fusese dat să atingă în viață; îi potrivi florile pe piept; se sculă mai galbenă la față și mai țeapănă decât cele două lumânări care-o împresurau, și timp de câte-va clipe rămase, încremenită, să privească patul, cu o înfiorare tainică, oprită parcă între colonadele unui portic larg deschis în fața veșniciei. Servitoarea o luă de mână și-o puse iar la locul ei, în colțul canapelei.

In celălalt colț stătea Cristian, cu o față ostenită, dar cu ochii sticloși de bunăvoință. Și el veghiase toată noaptea, după ce mai fusese odată în târg, să dea de știre doctorului și să pregătească înmormântarea.

El răsese mortul, el ajutase să-l îmbrace; la lumina lunii culesese cele câteva flori din grădinița-i părăginită, ca să gătească patul cu ele. Acuma trebuia să aștepte doctorul pentru constatarea morții. Il adăstau așa dar, el și văduva, stând pe aceeași canapea, țepeni ca lumânările din fața mortului: fără nici un alt gând, afară de-acela de-a-l cinsti pe el și conștiința datoriei împlinite.

Dar inima bătea de capul ei, și din când în când avea pâlpâiri, ca flacăra lumânărilor la adierea vântului din preajmă.

Atunci Cristian simțea un fior de bucurie; i se părea că tot sângele i se întorcea îndărăt, în vine, și-și aducea aminte de încrețirea mării la vântul de seară, în unele amurguri roșii de Martie. Cristian, își spunea sieși, tu cinstești acuma mortul pentrucă nu mai are nevoie de cuviința ta; ieri, când era în viață, nu-l cinsteai. Dar mâine? Mâine lumea va fi mai largă, scăpată de rămășițele lui, iar tu ai să-i bei din pahar, ai să ai bucuria pe care el n'a cunoscut-o.

Sosirea doctorului prinse a-l face să se teamă că, alături de astă bucurie, n'avea să lipsească și-un strop de amărăciune.

Fără a se urni dela locul său, văzu intrând omul cel gros și durduliu care scotea pe gură aburi de vieață; văzu pe văduvă ieșindu-i în cale, șireată, de-odată, din instinct, ca un fluture adormit pe zid, care se trezește la aprinderea lămpii și dă buzna spre ea.

Doctorul îi apucă mâinile, pipăindu-le într'ale sale; apoi o depărtă, în față, și-i căută în ochi, în gură, pe gât; căutătură de doctor, care totuși scormoni gelozia lui Cristian. Fără a se mișca dela locul lui îi văzu pe amândoi apropriindu-se de mort, aplecându-se, îi auzi vorbind în șoaptă, îi simți că se scoală, că-și vorbesc iarăși, între cei doi stâlpi ai candelabrelor. El era lăsat la o parte, în urmă. Fu gelos și din astă pricină, de parcă mortul ar fi fost al său.

Doctorul își lua nu numai angajamentul de-a se îngriji de declararea morții, dar și acela de-a vedea dacă toate cele trebuitoare înmormântării fuseseră pregătite la timp; văduva mulțumea, întremată, de parcă n'avusese alt sprijin până în clipa aceea; părea a fi uitat și de mort, căci întovărăși pe cel viu până până în fundul scării. Cristian, care cu toată gelozia, ori poate din pricina ei, se sculase, înaintând, ca să aștepte parcă noui porunci ori pentru a da de știre că era și el acolo, rămase singur cu mortul.

Doctorul plecase fără să-i spună măcar bună-ziua; drept este că nici el nu se grăbise s'o facă; dar în fața morților, nu se fac temenele.

Totul trebuie să se petreacă pe îndelete în fața morților: și totuși el simți o svâcnitură care-l împingea să zguduie patul, să răstoarne sfeșnicele, să-și ia îndărăt florile grădinei sale părăginite.... I se păru că o mână zdravănă l'ar fi apucat de cap și i l'ar fi răsucit iute în jurul gâtului, ca pe-o sfârlează: o mie de gânduri îi furnicară prin minte, trezite de cine știe ce izbitură...

Dar când văduva se întoarse. era iarăși la locul lui, mai înlemnit decât mortul.

Ea, în schimb, păstra căldura vieții pe care i-o insuflase vederea celuilalt bărbat; se așeză, deopotrivă, în acelaș loc, dar nu mai stătea liniștită ca mai înainte; glesnele și picioarele-i subțiri se frământau fără ca ea să-și dea seama: iar Cristian se uita la soarele care acuma intra în odaie, simțea mirosul verdelui dus de vânt, vedea în gând câmpul cel larg deschis și însuflețit, pe care-l zărise cu o zi mai înainte și se gândea:

— Mâine-o șterge: îi trebuie să colinde lumea, cu picioarele ei de cocostârc.

Mâine.... mâine lumea i se va închide iarăși în față, dacă n'o va porni și el pe urmele femeii.

Intr'acestea ședeau acolo, fără să se privească, lăsându-se duși de vreme.

Până ce sosi un dric lustruit, gătit cu aurării, tras de doi cai negri, de-o seamă. Până într'atâta, că păreau fabricați într'adins, cu o mână de vopsea pe spinare, cu șoldurile și picioarele strunguite, cu un smoc de coamă pe frunte. Amândoi scuturau puțin capul în aceeași parte și băteau deodată iarba din fața casei cu copita din dreapta, în timp ce doi oameni îmbrăcați în negru, și ei asemănători, dădeau jos sicriul de nuc și-l duceau în odaia mortului.

Cristian se coborîse să-i primească și-i întovărășea.

Sicriul, după ultima născocire, ușor și solid, se deschidea și se închidea ca un cufăr, fără sgomot. Fu lăsat jos în mijlocul odăii, acolo unde soarele bătea mai tare, iar când îl deschiseră, păru un scrin cu căptușala-i frumoasă de atlaz alb și cu fundul vătuit.

Văduva îngenunchie, ca să așeze înăuntru o pernuță, pe care-o tot întoarse până ce n'o potrivi bine; apoi își prelinse mâna pe fundul sicriului, să fie sigură că nu era tare. Desmorțită de soare, moliciunea îi plăcu și se ridică de jos cu inima ușurată.

Atunci ea, Cristian și servitoarea apucară mortul, ridicându-l cu grijă, să nu-l trezească cum-va, și-l așezară în sicriu.

Ingenunche din nou și-i potrivi picioarele, hainele, mâinile, de altfel atâta de țepene că degetele nici nu i se clătinaseră, apoi îi puse iarăși de jur împrejur florile pe care servitoarea, una câte una, le lua de pe pat și i le întindea. Florile acelea erau ude de lacrimile servitoarei.

Ochii văduvei rămâneau lucioși și aspri, pe fața-i din ce în ce mai galbenă. Numai când mortul fu așezat de-a binelea, ea îi alintă părul și se aplecă să-l sărute pe frunte; rămase cât-va așa; își mai spuneau ceva, mortul și văduva; în cele din urmă se sculă și izbucni ca într'un hohot de râs: plângea.

Insă nimeni nu se păru că-i bagă în seamă durerea, cu gândul, toți ceilalți, la închisul sicriului: unul din cei doi oameni se coborîse jos și se întorcea cu o sobiță de zinc, ca de lăcătuș; ațâță focul în ea, scoțând cuptorașul de benzină, pe care-l ținea în mână ca pe un opaiț; flacăra piezișă pâlpâia ca o limbă de Iad; cu ea omul lipi, topind zincul, sicriul, jur împrejur.

Așa că sicriul era pecetluit, gata de drum, spre vămile văzduhului.

Cele patru lumânări rămase în jurul patului pustiu își pâlpâiau ușor flăcările, ținând parcă oamenii de rău că le lăsau acolo fără nici un rost. Intr'acestea, afară, se opriseră două calește negre, trase de cai negri, iar din una din ele se dăduseră jos trei călugărași murdari, făcuți parcă de lut, cu picioarele goale în sandalele scâlciate și cu gluga țuguiată spânzurându-le pe spate, până la brâu.

Se urcară, cântând, în odaia mortului și li se dădură trei lumânări; cea de-a patra o luă servitoarea care plângea de zor dar băga de seamă să nu picure ceară pe podele.

Călugării cântau în preajma sicriului; se părea că în veci ar fi cântat și că trebuiau în veci să cânte, monotoni și nepăsători, acea tânguire care avea totuși o duioșie solemnă și o mohorîtă dojană în ea; duioșie și dojană care totuși, răsuna doar în tonul cuvintelor și venea mai de departe decât din inima și din glasul de mașină al călugărilor: cântec străvechiu, într'un grai străvechiu, ale cărui urme le pierduseră, dar din care rămânea acea armonie de dojană și de milă. Era însuși glasul lui Dumnezeu care vorbea nu omului mort, ci celor vii, cași cum ei ar fi fost adevărații morți, și ar fi trebuit să reînvie. Atunci, și ochii lui Cristian, care nu se înduioșaseră până în clipa aceea de cât de mila celorlalți, și ochii lui se umplură de lacrămi. Plângea pentru el acuma: i se părea că inima lui dă răspuns acelui cântec, în loc de inima mortului.

Pe urmă ajută pe ceilalți să ridice sicriul, să-l dea jos și să-l așeze pe dric. O coroană de frunze de palmier și de trandafiri, atâta de frumoși că păreau de hârtie, fu pusă deasupra; iar oamenii cei negri potriviră bine panglica lată, neagră, ca să fluture de-o parte și de alta și să se citească pe ea literile aurite: „Iubitului defunct, văduva".

Văduva privea, cu capul înfășurat într'un voal negru. Spuse că voia să meargă în urma dricului pe jos, dar Cristian o luă de mână și-o sili să urce în una din caleștile închise din fața porții.

In cealaltă se ghemuiră din nou călugării, cari, toți deodată stinseseră lumânările, și le țineau acuma la șold ca pe niște bastoane.

Cea de-a patra lumânare îi rămase servitoarei care stătea acolo, înlemnită, în mijlocul frământării celorlalți, parcă spre a lumina scena. Trăgea nădejde să meargă și ea la înmormântarea stăpânului: când văzu că acest lucru nu era cu putință, stinse lumânarea și-o duse în casă, gândindu-se că într'o zi ar fi bună pentru dânsa. Dar unul din bărbații cerniți i-o luă înapoi și-o puse la loc în sacii cu sfeșnicele și crucea; ca s'o mângâie, îi spuse la ureche o glumă, iar ea prinse a-i zâmbi, cu ochii plini de lacrămi.

In odaia mortului, după ce fu golită, rămase o ușoară voioșie de lumină, de miros de țară și de liberare.

Dela fereastră servitoarea vedea înmormântarea înaintând pe drumul bătut de soare, cu dricul lucios, care parcă trăgea cu o funie după el cele două calești închise.

Mergeau agale; atâta de încet încât, în trăsură, văduvei i se părea că stă locului să privească pe-o ferestruie cețoasă, în spatele căreia trecea peisagiul înjghebat numai din două linii, — cea albastră a cerului și linia puțin mai albastră a mării.

Cristian stătea alături de ea: nu se atingeau, nu se uitau unul la altul, nu-și vorbeau, dar simțeau amândoi că începuseră o călătorie care, în urma morții, le îndrepta pașii înspre viață.

Trad. de ALEXANDRU MARCU

LITERATURA CATALANA

CARLES SOLDEVILA

O fată modernă

Isabela era o femee blajină şi credulă. Bărbatul ei, e xercita profesiunea de comis-voiajor şi era aproape toată vremea pe drumuri. De obicei, el dădea dovada unui temperament violent şi cicălitor. Nu-i plăcea niciodată bucătăria hotelurilor unde se oprea, paturile i se păreau incomode, iar pe servitori îi găsea lipsiţi de respect şi de atenţie. In tren, se lua la ceartă cu controlorii şi combătea toate opiniile politice ale tovarăşilor de călătorie.

Acasă însă, la înapoiere, devenea de-o tandreţă neobicinuită.

Puţinele clipe pe cari le petrecea în mijlocul alor săi, puteau fi socotite ca mici răgazuri de optimism. Atunci, toate-i veneau la socoteală. Nu mai ştia cu ce cuvinte de laudă şi de iubire să-şi copleşească nevasta. Se duceau împreună la teatru şi la tot soiul de spectacole; chiuiau amândoi la water-shut şi la Montagnes-Russes, sau dacă anotimpul le îngăduia, se tolăneau pe plaja dela Barcelonette. Acasă, se jucau adesea de-a vaţascunselea. Unii vecini invidiau norocul acestei femei, care în pofida vremii, îşi păstra un bărbat drăgostos şi bine dispus. Alţii, dimpotrivă, o priviau cu compătimire, întrucât îşi închipuiau că, Igance, în călătoriile lui nu prea se arăta nemângâit că nu e lângă dânsa.

Aveau o fată pe care o botezaseră Eulalia, dar toţi o strigau Lalia. Cuvântul acesta, vagă onomatopee de trompetă militară, i se potrivea de minune şi sugera o idee exactă a caracterului său impulsiv şi zvăpăiat. Bunătatea netărmurită a mamei sale şi alintările răzleţe ale tatălui vecinic călător, alcătuiau atmosfera cea mai puţin prielnică, pentru educaţia neastâmpăratei Lalia. La şapte ani, era o fiinţă de nesuferit...

Mamă-sa, povestea pe unde apuca, printre văicăreli fără sfârşit, — două din năzdrăvăniile fetii, la vârsta pe care-o numim aurora judecăţii. Prima, se întâmplase într'o prăvălie de pe strada Toboşari. Mama şi fata intraseră să cumpere o pereche de pantofi pentru Lalia. Negustorul ţinea mult s'o facă să-şi oprească o pereche care era prea mare pentru piciorul ei.

— Trebuie să-i dai numărul pe care-l poartă ! — zise Isabela.

Nu fără murmure, negustorul se hotărî, în sfârşit, să dea jos o pereche mai mică şi încercă să le convingă că nu vine deloc bine, adăugând cu tonul lui de siguranţă profesională :

— Vedeţi, coniţă ? Nici nu-i intră măcar. Trebue să luaţi tot perechea pe care v'am arătat-o la'nceput.

Cu multă amabilitate, Isabela îi ceru voie să încerce şi ea. Trase bine ciorapul spre genunchi, o făcu pe fată să ţină piciorul cum trebuie, şi pantofiorul alunecă uşor, fără sforţare. Cizmarul bâigui un compliment nedeslușit, cu toate că se simţea oarecum jignit. Lalia, care rămăsese până atunci timidă şi tăcută, se ridică de pe scaun şi fulgerându-l cu privirea pe negustor, îi şuieră cu-o voce ascuţită şi sarcastică :

— Eşti un dobitoc, domnule !

Altă-dată, Isabela se duse împreună cu Lalia la o verişoară a ei, care-şi serba ziua onomastică. Venise lume multă. Dar conversaţia cam lâncezea şi însufleţirea nu era atât de vie cum ar fi fost de dorit; o plictiseală apăsătoare începu să se răspândească printre invitaţi. Lalia fu deci primită de toţi cu interes şi atenţiuni exagerate şi deveni pretextul evadării din mutismul care ameninţa să ajungă complect. Răspundea, cu un aer degajat, la toate întrebările cari i se adresau.

— Deşteaptă fată ! — şopti cineva.

— Câţi ani o fi având ? întrebă un altul.

— Abia a'mplinit şeapte ani. Vezi dumneata ! ? Cine-ar fi crezut ?

Un cor de laude umpluse salonaşul. I se repetau vorbele, glumeau pe socoteala celorlalţi copii, făceau comparaţii. Convorbirile se mai însufleţiseră. Un tânăr care şedea de vorbă într'un colţ, cu o domnişoară foarte distinsă, (o dactilografă, desigur) băgă de seamă că atitudinea lui începea să bată la ochi. Se despărţi politicos de tânăra cu care vorbea şi apropiindu-se de Lalia îi adresă la întâmplare câteva fraze fără interes. Era peltic. Buzele Laliei se strânseră într'un zâmbet batjocoritor, care se'mprăştie îndată pe toată figura ei răsvrătită. Mamă-sa, care nu'ncetase s'o supravegheze, o ţintuia cu priviri cari voiau să spună : „Pentru numele lui Dumnezeu ! Lalia, astâmpără-te odată! Fii cuminte !"

Toată forţa expresivă şi rugătoare a acestor priviri, fu risipită în zadar. Tânărul continua să construiască fraze pentru Lalia, stăruind să obţină un răspuns dela dânsa. Izbuti, în cele din urmă. Fetiţa, arătându-l cu degetul, ca să nu rămână nici-o îndoială că de el era vorba, îi svârli :

— Ah ! ce prost vorbeşte domnu !

Isabela povestea de obicei aceste două întâmplări, adăogând că nu sunt cele mai „straşnice" şi nici unicele năzbâtii ale fiică-si : în fiecare zi făcea alta. Incepuse să despereze; gemea şi suspina : „Copila asta are să mă bage'n mormânt !" N'avea însă curajul să ia o hotărîre mai serioasă. Bărbatul ei, când citea scrisorile pline de mâhnire pe cari i le trimetea, nu le dădea niciodată prea multă importanţă, căci ştia cât e de impresionabilă şi de slabă Isabela.

Ignace îşi închipuia că are o fată vicleană, şi lucrul acesta îl măgulea prea mult pentru a se gândi mai departe. Era fericit că n'avea un copil prost.

Dar într'o zi, când începu să vadă lucrurile de mai aproape, tatăl îşi schimbă părerea. Sărbătorile de Crăciun, pe cari voia să le petreacă în voioşie, în mijlocul familiei, fură turburate de vizita directorului unui liceu de lângă dânşii. Acesta îi prezentă o plângere în toată regula. El susţinea că Lalia se căţăra sus la fereastra podului şi turbura jocurile elevilor din curtea şcoalei, dându-le în gura mare ordin să execute anumite mişcări; dacă ordinul ei era înţeles şi ascultat, totul se petrecea în linişte; dar dacă elevii nu voiau s'asculte, Lalia se înfuria într'atâta, încât începea să-i batjocorească şi să le arunce în obraz cu bulgări de ţărână din ghivecele cu flori, deslănţuind un tărăboi de nedescris.

Ignace, intrigat, o chemă pe fiică-sa, pentruca să-i facă observaţie chiar în faţa directorului Ea veni cu un aer îndrăzneţ şi sfidător. Tatăl era gata să'nceapă dojana, când directorul îl apucă de braţ :

— Dă-mi voie, te rog ! Profesiunea mea este tocmai de a educa, a îndrepta, a povăţui pe cei ce greşesc.

Cu glas profund, cu intonaţie pedagogică, el îi ţinu fetii un logos destul de bizar pentru dânsa: dezaprobă cu stăruinţă toate năzbâtiile ei, îi demonstră că sexul feminin are o misiune de duioşie, de linişte, de înţelegere, şi în cele din urmă îi dădu nemuritorul exemplu al sfintei Tereza.

Lalia ascultă această predică în picioare, fără să se clintească. Directorul o urmărea cercetător şi cu îngăduinţă. Ce-o fi gândind ea despre lecţia asta morală ? Izbutise el să mişte în sfârşit inima acestei copile ? Simţea ea oare, un imbold lăuntric de a se îndrepta ?

Se părea că nu ; Lalia îşi aduse aminte de o şedinţă a Senatului, a cărei dare de seamă o citise tatăl ei cu voce tare, cu o seară mai înainte, — şi conchise ca un orator :

— Excelenţa voastră, nu m'a convins !

Şi dispăru numaidecât. Directorul se ridică furios şi o porni spre ieşire. Ignace îl însoţi până la poartă, scuzându-se şi făgăduind că va lua cele mai severe măsuri. Dar după ce închise poarta în urma lui, pufni într'un râs de-abia stăpânit, atât de hazlie i se păru replica Laliei. Era într'adevăr spirituală, însă dovedea în acelaş timp o obrăznicie periculoasă. Ignace hotărî s'o interneze într'un pension.

Rămasă singură, Isabela fu mai tristă, dar şi mai liniştită. Resemnarea nu se lăsă prea mult aşteptată. Tihna şi bună-voia se aşternură din nou în casa lor ! I se părea că s'au întors cei dintâi ani ai căsniciei, înainte de maternitate, şi singurul ei rost pe lume era acuma să-l aştepte pe Ignace din călătoriile lui fără sfârşit.

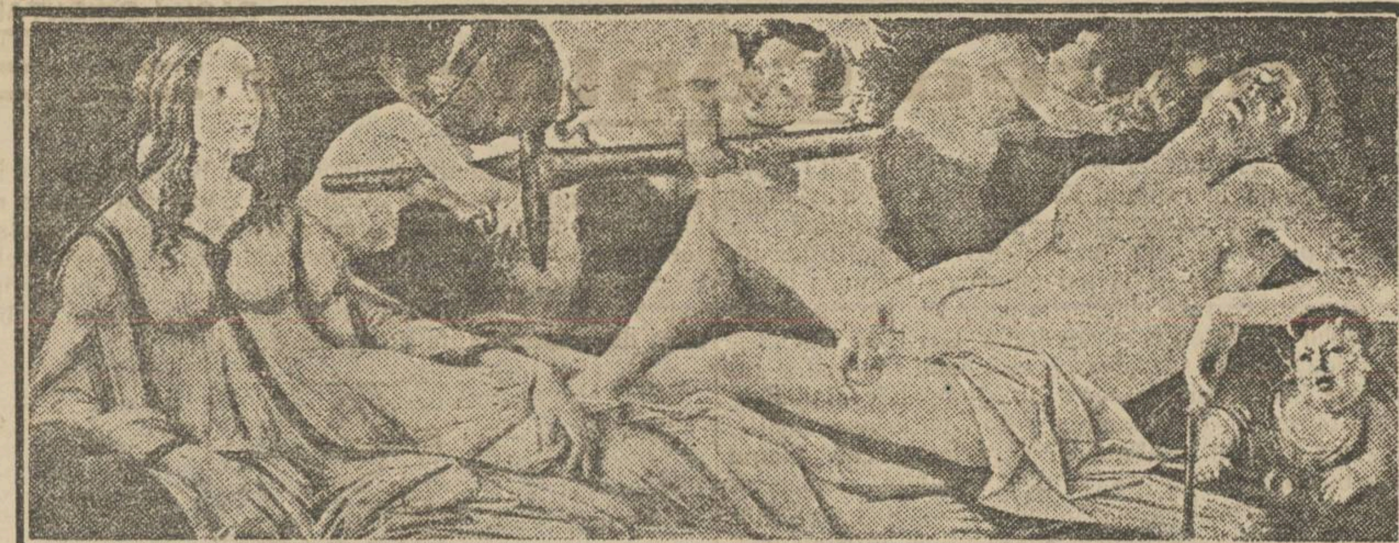
Iarna se scurse în linişte. Primăvara însă, aducea cu ea o problemă. Lalia trebuia scoasă din pension. Părinţii convenirä că cel mai bun lucru era să o trimită la bunicul ei, care locuia la ţară. Izolarea şi singurătatea câmpenească i-ar mai îmblânzi poate caracterul. Dealtminteri pericolele rurale li se păreau mult mai neinsemnate faţă de cele dela oraş.

Regimul acesta mixt, iarna la pension, vara la fermă, — reuşi în chip mediocru, până'n ziua când Lalia împlini şaptesprezece ani. Profesoarele nu parveneau să-i reprime în chip eficace accesele, — însă ele ştiau să se apere cu dibăcie şi energic. Bunicul, cu totul sedus de nepoată-sa, tolera benevol, toate neajunsurile cari rezultau din prezenţa ei sgomotoasă. Găinile ucise cu pietre, ouăle sparte de perete, câinii răniţi, grădinile devastate ; în sfârşit, toată această cruzime el o punea pe seama neastâmpărului caracteristic firii de copil.

Intr'o vară, acest soi de viaţă normală fu turburat de un eveniment neaşteptat. Isabela primi dela tatăl ei o telegramă cam astfel concepută :

„Lalia dispărută. Bănuiesc fugită Barcelona cu un tânăr. Sunt disperat. Cercetaţi".

Mama, după ce plânse îndeajuns, ieşi în stradă şi porni în neştire. Instinctiv, o apucă spre gară ; străbătu peronul dela un capăt la altul, cercetând pe toată lumea. Un funcţionar, o încredinţă că în dimineaţa aceea văzuse



o fetiţă de vre-o cincisprezece ani, blondă micuţă, — care părea mâniată, — cu părul pe spate şi cu o pălărioară verde, de pai. Când mai află şi culoarea pălăriei, Isabela se răzimă de un vagon ca să nu leşine : Lalia era în Barcelona.

Plecă din gară îndată ce-şi reveni din emoţie, şi se duse direct acasă, pentru a lua o hotărîre. In drum, fu oprită de un bun prieten al lui Ignace, care îi ceru veşti despre bărbatu-său; apoi adăogă :

— Nu te întreb nimic despre Lalia, căci am întâlnit-o în Piaţa Boqueria !

Isabela fu cuprinsă de un tremur care era gata s'o doboare : avu totuş puterea să răspundă :

— Ah ! Da !... se poate !...

Era chiar gata să întrebe : „Singură sau însoţită ?" — Işi dădu însă la timp seama de riscul unei astfel de întrebări şi se despărţi numai decât.

O oră după ce ajunse acasă, şi după ce îi chemase în ajutor pe toţi sfinţii, pentruca să o regăsească pe Lalia, fiică-sa intră pe uşă. Nu venea cu fruntea plecată, cu ochii plini de lacrimi, nu-şi ascundea trupul cu aere de vinovată, şi nu îmbrăţişă genunchi mamei, pentru a dobândi iertare; atitudinea ei era plină de siguranţă. Şovăind, atunci când Isabela voi s'o îmbrăţişeze, Lalia zise :

— Fără scene, mamă ! Imi dau prea bine seamă c'am făcut o nebunie. Dar asta nu vă priveşte pe voi. Peste o oră voi fi cerută în căsătorie !..

O ajută pe mamă-sa să se aşeze pe canapea, şi chemă servitoarea să-i facă un ceai de tei. Se închise apoi, în camera ei, trăgând zăvorul.

Un tânăr cu o înfăţişare onorabilă, se prezentă într'adevăr, după cum spusese Lalia. El îi povesti Isabelei, că fratele lui, George Rosell, care trăia de două luni pe o moşioară de lângă Reus, şi care nu se dusese acolo de plăcere, ci fiindcă trebuia să se vindece de boala pe care o contractase desigur în petreceri şi desfrâu, — o cunoscuse pe Lalia de puţină vreme, de când intrase în convalescenţă. S'au îndrăgostit unul de altul şi au venit împreună la Barcelona. Fratele lui l-a însărcinat să ceară pentru dânsul mâna fetei, — dar n'avea curajul să facă o astfel de cerere George nu-i decât un prostănac, un om plictisit de viaţă şi bun numai de chefuri. N'are nici sănătate fizică, nici caracter moral. Aşa încât, ar trebui mai degrabă, să-i convingem să se despartă prin bună înţelegere, decât să consimţim la o legătură monstruoasă. Onestitatea lui, nu-i îngăduia să facă o altfel de propunere.

Jacques Rosell a fost demn şi patetic. Isabela îi strânse mâinile cu recunoştinţă şi vădit emoţionată.

In momentul acela, uşa se deschise larg şi Lalia intră în salonaş.

— Vorbeaţi de mine, mi se pare ! — zise ea. — Eu sunt Lalia, şi vreau să-ţi fac o mărturisire, domnule Rosell, dumitale personal.

Isabela se retrase, ca şi cum i s'ar fi poruncit, — iar după câteva clipe fu chemată înapoi.

— Fiica dumneavoastră, zise Jacques Rosell, mi-a destăinuit un lucru atât de grav, încât trebuie să-mi schimb părerea. Căsătoria va trebui să aibă loc. Da ! Altă soluţie nu mai e cu putinţă. Dar nu numaidecât. Va trebui să facem mai întâi o încercare : vreau să ştiu dacă fratele meu s'a hotărît, în sfârşit, să devină un băiat de treabă. Vă sfătuiesc să o trimiteţi pe fiica dumneavoastră, din nou la pension. In vremea aceasta, eu voi stărui să-l conving pe George s'o apuce pe calea cea bună. Dacă până într'un an, purtarea lui devine normală şi sănătatea satisfăcătoare, căsătoria se va putea înfăptui. Ce spuneţi doamnă, e bună ideea mea ?

— Da,... dacă nu se poate altfel... — gemu Isabela.

— Vizitatorul plecă, salutând ceremonios. Era un bărbat cam de vreo treizeci şi cinci de ani, îngrijit îmbrăcat, simpatic, dar puţin cam afectat în vorbă şi în gesturi. Işi dădea bine seama de sugestiile conştiinţei sale, însă asculta în acelaş timp şi un glas lăuntric, care-i şoptea : „La naiba ! Şi asta se chiamă la tine c'ai aranjat totul cu bine ?" — Dar ce interesează lucrul acesta ?

Isabela, în turburarea ei, nu mai era în stare să deosebească nuanţele.

Jacques i-a făcut o impresie bună, şi acuma se simţea mai liniştită ; ştia cel puţin, despre ce era vorba şi ce trebuia să facă.

Plecă împreună cu Lalia, o internă din nou în pension şi se înapoie acasă.

Intre două crize de lacrimi ea îi scrise totul lui Ignace.

Jacques Rosell avu grijă să-i trimită lunar Isabelei un raport despre viaţa pe care o ducea seducătorul Laliei. Cel din prima lună suna astfel :

„Conduită excelentă. Fratele meu se culcă la zece seara. Se scoală la şeapte dimineaţa. Nu bea nici cafea, nici alcool. Lucrează în biroul meu. Conduce secţia corespondenţei"...

Raportul următor nota doar atât :

„Confirm cele precedente".

Cel din luna a treia conţinea aceste cuvinte :

„L-am surprins pe când bea un pahar cu coniac. Incep din nou să pierd încrederea într'însul. Mi-a făgăduit că n'are să mai facă. Vom vedea"...

Intr'o zi însă, vestea trimisă de Jacques o puse pe gânduri :

„Recidivează. Nădejdile noastre au fost spulberate. Am descoperit o sticluţă de coniac în dulapul lui. Nopţi întregi nu dă pe-acasă. Nu mai cred să fie cu putinţă o îndreptare. Totul e pierdut"...

Iar ultimul raport primit de Isabela, îi aducea trista veste că George a murit...

Când va afla Lalia !... — Isabela n'avea curajul să-i comunice personal nenorocirea : se temea de-o criză de nervi. Să-i scrie fetii ? Nu, asta nu ; nici în ruptul capului. Stilul ei epistolar nu cunoştea deloc gradaţiunile necesare, şi dacă ar fi luat tocul în mână, i-ar fi spus totul de la primul cuvânt.

In cele din urmă, închipuirea ei chinuită, găsi un mijloc extrem de subtil : va împacheta nişte bomboane în *faire-part-ul* pe care-l primise.

Chemă servitoarea :

— Imbracă-te, Quima, şi du pachetul acesta domnişoarei. Intreab-o ce mai face şi dacă-i lipseşte ceva.

„Groaznicul pachet" îşi produse îndată efectul ; Lalia, fără să aibe vreme să muşte măcar dintr'o bomboană, află de moartea bărbatului ei prezumtiv.

Nu se turbură nici prea mult, nici de loc. Şi considerând vestea aceasta numai din punctul de vedere strict practic, se adresă servitoarei :

— Ah ! a murit George ! Bine, dar atunci ce rost mai are să rămân închisă ? Spune-i mamii să vină să mă scoată numaidecât de-aici !...

In româneşte de AL. N. BIAZ

Instructivă Interesantă
Eftină Distractivă
Folositoare Elegantă

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

CEA MAI RASPÂNDITA BIBLIOTECA
DE POPULARIZARE DIN ŢARA

Au apărut până azi aproape o sută volume lucrări originale şi traduceri din operile cele mai de seamă

COSTUL UNUI VOLUM LEI 6

LA CHIOŞCARI ŞI LIBRARI

CATALOGUL se TRIMITE GRATUIT la cerere

EDITURA „ADEVERUL" S. A.

BUCUREŞTI, - STR. SARINDAR No. 7-11, - BUCUREŞTI

Ieri şi azi

(VERRINELE)

Acelor teoreticiani cari pretind că neamul românesc se trage din slavi, sau celor ce socot că ne tragem din cele 800.000 de elemente lăsate în ţară de năvălirea Cumanilor, — tuturor acestor detractori ai originii noastre latine le putem răspunde făcându-le tabloul vieţii economice din Vechia Romă. Vom găsi între acestea şi cea românească actuală atâta asemănare, încât orice dubiu încetează asupra obârşiei noastre.

Printre scrierile ce compun literatura latină nu este poate nici una care să aibă o valoare documentară mai mare ca discursul pe care Cicero l'a pronunţat în contra unui vestit şi puternic cavaler de industrie: proprietarul Verres. D. profesor I. Suchianu ne-a dat o traducere bună a acestei pledoarii.

La Roma sistemul economic era acel al *„comercializării"*. Ca şi la noi, Statul era persoana cea mai bogată a ţării, şi—iarăşi ca la noi—maşinăria guvernamentală era unealta principalei industrii naţionale. Ca şi la noi, Statul nu-şi exploata avuţiile în regie, ci le concesiona, — în condiţii economice cu totul amicale — membrilor unei clici restrânse. Această coterie avea în centrul ei pe *Publicani*, — capitaliştii şi marii antreprenori ai timpului. Ei luau în concesiune orice. Aceşti Publicani (sau *Equites*, ordinul cavaleresc) cointeresau pe Senatori (care nominal n'aveau voie să facă afaceri, după cum şi azi miniştrii n'au, teoretic, voie, să facă parte din societăţi particulare). Equites, cavalerii publicani sunt perfect asemănători acelei caste de ingineri politiciani pe cari cititorul de bilanţuri îi regăseşte în Consiliile de administraţie ale tuturor întreprinderilor de seamă.

Fireşte — fiecare epocă îşi are simbolismele sale. Acelaş mecanism se întrupează în manifestări exterioare care variază dela epocă la epocă. Felul cum Cavalerul roman exploata averea Statului şi felul cum acest fenomen este realizat de inginerul şi avocatul României contemporane, — sunt desigur, diferite. Spiritul general e însă sensibil acelaş. Iată de ce este atâta de interesant pentru acela din noi care e conştient de originea sa romană să refacă drumul vremei, pentru a găsi că acel amestec al politicei în economie nu-i un produs tardiv şi de decadenţă — cum spun unii gânditori mai superficiali sau pătimaşi — ci se urcă tocmai la începuturile glorioase ale geniului latin.

Discursul de acuzaţie în contra lui Verres e — cum spuneam — unul din documentele cele mai bogate ale vieţii publice şi private la Romani.

„Verrinele" sunt povestea unei *Propreturi*. Afară de războiu şi de concesiunea de Stat, Romanii mai aveau şi un al treilea mijloc de îmbogăţire: numirea în slujbă. Toţi foştii consuli şi pretori aveau dreptul de a fi numiţi, la ieşirea din funcţiuni, proconsuli şi propretori în provincie. Ce se putea câştiga în aceste calităţi este neimaginabil. E de ajuns a cita câteva cifre. Cesar, înainte de proconsulatul său din Spania, avea un pasiv de 8 milioane. La întoarcere — ne spun istoricii — creditorii săi încetară de a-l mai plictisi. Ciceron — care poza în om moral — şi care a fost proconsul în cea mai săracă dintre provincii, în Cilicia, nu s'a putut totuşi împedica de a se întoarce la Roma cu diverse „mici economii" care depăşeau modesta sumă de o jumătate de milion. Şi aceasta, — cum spuneam, în chip relativ cinstit; în tot cazul: „salvis legibus" — cum spunea el. In sfârşit, Verres, de care ne ocupăm aci, a fost condamnat să restitue 40 de milioane de sesterţi ! Dacă ţinem seamă că Senatul era foarte venal; că Verres operase serios în această direcţie; că printre avocaţii săi figura şi Hortensius, care era *consul designatus* pentru anul următor —, ne putem da seama că 40 milioane au fost un minimum cu totul inferior, faţă de adevărata cifră a jafurilor comise.

Totul se vindea în provinciile romane. Dela dreptul de a respira până la dreptul de a câştiga un proces în care nu aveai dreptate. Şi marele proprietar al tuturor bunurilor, marele negustor al tuturor valorilor de Stat astfel „comercializate" era proconsulul sau propretorul.

Fireşte, — acestea intraseră în moravuri. In ele înşile nu surprindeau pe nimeni. Numai atunci când furtul devenea din cale afară de exagerat, — opinia publică se mai putea emoţiona. Şi încă. Căci în sumele adunate de proconsul figura şi o sumă afectată cumpărării Senatului la caz de proces — sau chiar preventiv. Se spunea că Senatul Roman era împărţit în trei: O primă categorie de senatori, care se pronunţau pentru (fiindcă primiseră bani), o a doua care se pronunţau contra (fiindcă primiseră bani dela partea adversă) şi doar o a treia categorie de senatori care, mai obiectivi, se abţineau dela vot (pentru foarte logicul motiv că primiseră bani dela ambele părţi litigante).

Suma — destul de rotundă — pe care fostul propretor sau proconsul o punea deoparte pentru cumpărarea impunităţii, seamănă cu un fel de *fond de amortizări*, fond destinat unei adevărate amortizări a şocului moral pe care l'ar fi putut eventual provoca indignarea publică consecutivă svonului unor prea mari spoliaţiuni.

De altfel, — chiar dacă era condamnat —, demnitarul roman avea facultatea să se exileze. (Adică să se mute la 2—3 kilometri de Roma). In acest comod surghiun — care îl scutea de cealaltă pedeapsă — îşi mânca el liniştit milioanele, în sunetul legănat al flautelor, înconjurat de efebi complezenţi şi sclave savante. Acesta fu cazul unui oarecare Gabirius care primi vreo 15 milioane dela regele Egiptului pentru a întrebuinţa armata romană împotriva voinţei Senatului.

In sfârşit — o ultimă analogie.

La Roma, — dobânda era de 4% pe an. Alături în provincie era de 4% pe lună, deci 48% pe an. Pentru acel care se împrumuta la Roma şi plasa în provincie —, era asigurată deci o plus-valută de 44% pe an, fără riscuri şi fără nici o bătaie de cap. Caci am uitat să spun principalul....: o lege interzicea provincialilor să se împrumute la Roma! Erau deci obligaţi a căuta banii în provincie. Nu am putea găsi o analogie cu acestea în deosebirea de scont — între piaţa liberă din România de astăzi (36 %) şi cel al Băncii Naţionale (6 %) ?

Dar să revenim la Verrine. Aceste pledoarii sunt o mină de savuroase lecţiuni de „savoir-vivre"...

Recomandăm *Verrinele* tuturor categoriilor de cititori: unora pentru informaţii, altora pentru... sugestii de ordin practic.

PAGINI ORIENTALE

Cântarea Cântărilor

Rabbi Akiba, izbutind să introducă (90 d. Ch.) poemul lui Solomon în canonul **Ketubim**-ului, — a câștigat mai mult de cât o victorie a intrepretării alegorice : a împiedecat pierderea celor mai frumoase pagini lirice din literatura ebraică. Iar ca să indeplinească minunea aceasta, ca să poată alătura chemările pătimașe ale Sulamitei străvechiului Pentateuch și severelor Cărți de Legi, — Rabbi Akida a trebuit să vădească nu numai erudiția și înțelepciunea învățatului priceput în simboalele și tainele Sfintelor Scripturi, ci și mult, arzător, entusiasm mistic. Deși cartea Esterei, psalmul 45 **(Eructativ cor meum verbum bonum)** și alte pasagii din **Ketubim** pomeneau sau slăveau patima dragostei omenești, — nici unul dintre acestea nu atinseseră încă sinceritatea, prospețimea, bogăția imaginilor, frenezia cu care Sulamița mărturisea jarul **inimei sale și chema** mângâerile bărbatului iubit. E cu **adevărat ciudată** prezența „Cântării Cântărilor a lui Salomon Cântare" în acelaș Canon în care viziunile apocaliptice și **blestemele** inspirate ale profeților — în deosebi ale asceticului Isaiia — se întind pe atâtea pagini. Cu toate acestea, faptul se lămurește lesne dacă se ține seama de resortul lăuntric al misticismului, în deosebi al misticismului iudaic. O asemenea lămurire vom încerca și noi mai jos.

Dar, mai înainte de orișice comentar sau cercetare critică, poemul biblic cheamă o cunoaștere directă, imediată. Poezia „Cântărei" e ispititoare. In ciuda tuturor împărțirilor în paragrafe și versete, — ea se vădește alcătuită din simple efuziuni lirice, din mici poeme pastorale, din tânguiri arzătoare ce amintesc plânsul morții lui Adonis ; toate acestea fără legătură organică între ele.

„Subiectul" e obscur. Mai bine zis, legătura ce se face între deosebitele cântări, topirea lor într'una singură, — e obscură. Pentrucă — cercetate aparte — micile poeme se dovedesc a fi frânturi lirice, al căror vers nu e îngrădit de nici o regulă „poetică".

Multe veacuri „Cântarea Cântărilor" au fost singurele pagini de poezie orientală pe cari le au cunoscut și le au iubit europenii. Iar ei le-au iubit atât de mult, încât nu s'au sfiit a le numi cele mai desăvârșite din câte s'au scris până atunci. Poemul lui Salomon a fost îndeobște socotit — firește, în înțelesul său mistic — superior Psalmilor lui David. Cunoașterea poeziei orientale a redus întrucâtva mărimile, — fără a putea păgubi, însă, entusiasmului pe care-l deșteaptă orice suflet lectura poemului biblic.



S'a făcut însă o dreaptă și necesară clasificare. „Cântarea Cântărilor" și a găsit multe asemănări cu poeziile liricilor persani, cu nenumărate părți din folclorul asiatic și — mai ales — cu poemul indian **„Gita-Govinda"**. E vrednic de reținut că **„Gita-Govinda"** — care cântă dragostea arzătoare dintre Radha și Krishna — se bucură, chiar în concepția autorului, de o interpretare mistică apropiată de acea a „Cântării".

De pe urma acestor alăturări cu lirica „profană", — tradiționaliștii s'au arătat nemulțumiți. Cu atât mai mult cu cât istoricii, filologii și criticii au interpretat în chipuri stranii sau batjocoritoare — după cum se va arăta, în treacăt, mai jos — proaspăta poezie a „Cântării". Printre acești tradiționaliști, zeloși să păstreze **numai** înțelesul alegoric, ilustrat de atâți interpreți celebri evrei și creștini, — trebue să menționăm pe eruditul cercetător al **„Kabalei Iudaice"** (1923), **Paul Vulliaud.** Savantul acesta, într'o carte recentă — „Le Cantique des Cantiques d'après la tradition juive" (Paris, 1925)—ia apărarea interpretărilor tradiționale, alegorice, cabalistice. Deși nu admitem decât în parte teza lui **Vulliaud,** trebue să mărturisim că ea e din belșug documentată și că poate sugera multe aprecieri juste. Și e, în acelaș timp, o reacțiune binevenită împotriva criticei raționaliste, ale cărei excese sunt tot atât de păgubitoare adevărului ca și excesele școalei sacre.

INTERPRETĂRILE ALEGORICE

Printre cei dintâi comentatori evrei cari au descifrat simbolismul „Cântării Cântărilor" se numără (după Graetz) patriarhul Gamaliel, Rabbi Iosua, R. Papioș și R. Akiba. Toți aceștia socoteau poemul drept icoana întregei istorii a poporului evreu, Solomon reprezentând pe Iahwe, Sulamita Israelul, iar Legea fiind simbolizată prin **vin.** Concepțiile acestea au fost dezvoltate de cabaliștii și misticii evrei, cari au găsit alegorii sau profeții mascate până și în cele mai neînsemnate amănunte. Iată câteva pilde de asemenea interpretări, după Vulliaud (pag. 53 și urm.). „Rabbi Iohanan comentează cuvintele : **Sunt un zid** (VIII, 10), spunând că vorbește legea. **Și sânii mei sunt turnuri,** desemnează pe discipolii înțelepților... Versul : **„Iubitul meu s'a coborît în grădină, spre năstrăpile cu flori aromatice, ca să-și pască turma sa în grădini"** (VI, 2) se desleagă astfel **(Berakhoth,** II, 8) : **Iubitul meu,** e cel Etern ; **s'a coborît în grădină,** înseamnă universul ; **năstrăpile cu flori aromatice,** e Israelul ; **ca să-și pască turma sa în grădini,** sunt neamurile pământului ; **și ca să culeagă trandafiri,** sunt cei Drepți, pe cari îi ridică dintre felurite neamuri. După tratatul **Abodah zarah** „delicioasă e aroma mirosurilor tale" (I, 3) simbolizează savantul; căci el, asemenea unui flacon cu aromate când e deschis, răspândește mirosul în depărtare...

Pilde de asemenea interpretări sunt fără număr. Intr'o carte întreagă, **Targumul** (Parafraza chaldaică) se analizează vers cu vers întreg poemul. Lectura acestui tratat e foarte instructivă pentru cei ce vor să cunoască o parte din conținutul Kabalei. Iar „spiritele fine ale Iudaismului" — Saadhia, Rasch, Glen Ezra — s'au înțeles asupra acestor interpretări. Divergențe n'au prea fost în tradiția Sinagogei. Singur Maimonide — și după el Iosef ibn Kaspi — influențat de filosofia arabă, a modificat înțelesul alegoric socotind „Cântarea Cântărilor" drept relațiile strânse dintre **intelectul activ** (Salomon) și **intelectul pasiv** (Sulamita). Dar Maimonide nu îndepărta celelalte multe interpretări mistice. Dealtfel, după concepția cabalistică, fiecare verset din poemul lui Salomon se bucură de **șeaptezeci** de înțelesuri deosebite.



Imprumutând de la evrei metoda alegorică, creștinii au văzut în „Cântarea Cântărilor" unirea mistică între Crist și Biserică. Cel dintâi care a statornicit concepția aceasta a fost **Origene** (sec. III), care mai adaogă poemului și un al doilea înțeles : dragostea sufletului către logodnicul său ceresc, Crist. St. Atanase (sec. III) socotea „Cântarea Cântărilor" drept unirea lui Crist cu carnea omenească. Ceilalți interpreți — Grigore din Nisa, Hieronim, Teodoret, Ciril Alexandrinul — se apropiau mai mult sau mai puțin de concepția origoniană. „O singură eroică excepție — scrie **Luzzi (La Bibbia,** vol. VIII, p. 10) — merită să fie amintită : aceia a ilustrului șef al școlii din Antiohia, Teodor din Mopsuestia (mort în 428). Operele sale sunt pierdute : dar din citațiile unei scrieri de ale sale asupra Cântării se știe că dedea acesteia interpretarea literală, și nimic mai mult". Cu toate aceste Teodor fu repede uitat și se ajunse în sec. V la afirmațiile fantastice ale lui Ciril din Alexandria care vedea în lectica lui Salomon (III, 7) **crucea,** iar în coroana nupțială (III, 11) **coroana de spini** a Mântuitorului...

Nu putem schița în paginele acestea nici cel mai superficial istoric al interpretărilor „Cântării Cântărilor". Dealtfel, acesta a fost făcut — deși mediocru — de **Cunitz** (1857), iar introducerea abatelui Grandvaux la traducerea lui Le Hir, precum și introducerea lui Reus, pot fi consultate cu folos. Intre secolele IX-XVI, Salfeld a numărat 134 de lucrări rabinice, iar din sec. XVI până în 1830 Rosenmuller a notat 116. Numărul contribuțiilor aduse de comentatorii creștini, e deasemenea covârșitor. Având predecesor pe abatele Cottin (1662), **Iacobi,** în 1771, schițează ipoteza dramatică. Firește că toate construcțiile alegorice erau acum îndepărtate. Dealtfel, Iacobi nu fu cel dintâiu care să părăsească interpretarea simbolică ; mai înainte, Castalion (sec. XVI), Grotius, Jean Leclerc (sec. XVII) și începătorii școalei filologice germane din sec. XVIII, afirmară laicitatea „Cântării Cântărilor". Ei dovediră că subiectul e „victoria iubiților credincioși", că poemul e perfect moral. In urmă, întreaga școală filologică ajunse la concluzia că poemul „e o carte profană, dar nu o carte frivolă". **(Renan,** Le Cantique des Cantiques, Introduction).



IPOTEZELE DRAMEI. — ISIS-SULAMITA ?

Incercarea lui Renan de a reconstitui **drama** lui Solomon și a Sulamitei, — n'a izbutit. Dacă actul I era bogat în evenimente și ținea încordată atenția cititorului, —celelalte patru acte și un epilog s'au dovedit monotone, pline de repetiții. Unele dintre actele lui Renan nu coprindeau decât cincisprezece versuri (act. II se întinde dela cap. II, 8,, la c. III, 5). Și cu toate acestea, trăsăturile dramei evreești pe cari le-a schițat autorul „Vieții lui Isus" sunt foarte juste și se potrivesc întocmai altor jocuri dramatice orientale. Lipsa decorurilor, prezența actorilor pe „scenă" chiar când ar trebui să lipsească, abundența cântecelor corale, — se întâlnesc în piesele persane și în jocurile ocazionale din întreg Orientul **(quissa, Khotba,** la Arabi). Dar, dramă propriu zisă, nici chiar cu restricțiile notate de Renan, — nu este „Cântarea Cântărilor".

Dealtfel, deși a fost primită la început cu entusiasm, ipoteza dramatică nu mai întâlnește astăzi decât prea puțini admiratori. Insăși susținătorii ipotezei nu s'au putut înțelege asupra subiectului, asupra numărului personagiilor, actelor, scenelor. Delitzsch admitea două personagii, Ewald trei, Bruston patru, Renan o duzină, în afară de nenumăratele „coruri". Subiectul, apoi, era altul la fiecare dintre aceștia. „Unii socotesc drama ca reprezentată la sărbătorile populare, alții o fac să se reprezinte la curte, iar alții spun că n'a fost scrisă pentru reprezentare. Pentru unii drama e lipsită de acțiune ; pentru alții e toată numai acțiune ; pentru unii fu compusă cu prilejul unei sărbători nupțiale ; alții nici nu pomenesc de nuntă". **(Luzzi,** pag. 13).

Lăsând la o parte explicațiile aduse de școala raționalistă preocupată de a descoperi aluziile erotice, cuvintele cu dublu înțeles, pe cari autorul le înțelegea — ajungem la o carte ciudată. Deși facem o nedreptate comentarului **„Le Cantique des Cantiques"** (Paris, 1919) al lui **Dussaud,** plin de observații juste și care aduce o nouă încercare de reconstituire a poemului, — și nedreptățim deasemenea interpretările lui **Paul Haupt,** ilustră prin erotismul ei, — ne oprim totuș la cartea fantastică a lui **Oswald Neuschotz,** intitulată „Le Cantique des Cantiques et le Mithe d'Osiris-Hetep" (Paris, 1914).

După Neuschotz „Cântarea Cântărilor" e o traducere făcută de un scrib evreu din Alexandria după mai multe izvoare din literatura religioasă egipteană : Sat-per-em-hru (așa numita „Carte a morților"), textele gravate pe zidurile templelor și tânguirile Zeiței Isis, din cari ne-au rămas câteva fragmente. Identitatea dintre poemul biblic și acele câteva manifestări ale mitului osirian e dovedită de autor prin apropieri de nume, de fapte, de idei, de pasagii. Ne e peste putință să rezumăm aici cartea lui Neuschotz. Ne mulțumim să înșiruim identitățile. Isis se tânguește, Sulamit deasemenea ; Isis își caută iubitul, fratele și soțul (pe Osiris), acelaș lucru face și Sulamit ; numele lui Osiris-cel-tânăr e **Ju-em-hetep,** adică „cel care vine aducând pacea". — numele **Salom** înseamnă „cel care este pacea" ; Isis e numită **Hetepith** (cea care aduce pacea), iar **Sulamith** înseamnă „cea care este pacea". **Ieru-salim** înseamnă „orașul păcii", adică al **morții.**

In el domnește Salomon, adică Osiris, zeul morții. El imploră sărutul mântuitor al zeiții Isis, care îi va aduce viața. Nenumărate texte și picturi egiptene ne arată mumia lui Osiris plânsă și sărutată de sora și soția sa, Isis. Primul vers din „Cântare" — „sărută-mă cu sărutarea gurei tale" — e spus de Salomon, adică Osiris care așteaptă sărutul sacerdotal ce îi va înapoia „sufletul, viața, vigoarea fizică și morală". Versul acesta e „chemarea mumiei implorând sărutul invietor al preotului regal Kherheb, care reprezintă pe rege".

Osiris, ca mumie, e uns cu arome ; Salomon, de asemenea. Osiris strigă : Să mă sărute !, ceeace strigă și Salomon. „Neagră sunt" spune Sulamita, ceeace nu are înțeles la o evreică. Dar Isis e zugrăvită în culoare neagră. Sulamit spune : „Sunt crinul din vale", iar Isis : „Sunt crinul care înflorește în câmpie", Salomon e comparat cu o gazelă ; **Hor** (fiul lui Osiris, identificat cu el) e figurat sub forma unei gazele...



Și asemănările sunt încă nenumărate. Multe părți obscure din „Cântarea Cântărilor" se lămuresc la lumina mitului egiptean. „Sora cea mică" a Sulamitei, — e zeița **Neftis,** care însoțește pe Isis în tânguirile trupului osirian. După cum mărturisește și Loisy, cartea aceasta coprinde „multe apropieri foarte curioase". Și, cu toate acestea, teza, așa cum o prezintă Neuschotz, nu o putem accepta. El afirmă origina literară, scrisă, cultă a poemului biblic, — și aceasta se arată a fi, după cum vom vedea, o colecție de cântece populare. Neuschotz așează „traducerea" aceasta în primele secole înainte de creștinism, — și „Cântarea Cântărilor" dovedește o origină mult mai veche, deși versiunea pe care o avem poate fi numai din sec. III In. Chr. Insfârșit, poemul biblic are — după cum am văzut — multe corespondențe în literaturile populare orientale ; el era foarte răspândit în norod. Cum s'ar putea explica aceasta, admițând „traducerea" scribului Alexandrin ?

Problema rămâne deschisă. Dacă teza lui Neuschotz nu poate fi admisă, multe din apropierile dovedite de el trebuesc luate în seamă. Sunt apropieri ce nu se pot explica printr'o simplă coincidență, nici prin legile psihologiei mitului, cari admit corespondențe între versiuni fără nici o legătură reală, directă între ele.

INCHEERE

Alta este, însă, explicația „Cântării Cântărilor", mai simplă și dovedită de fapte. Ea a fost sugerată de orientalistul german Wetzstein, apărată de Budde și însușită în ultimii ani de nenumărați exegeți, printre cari numărăm pe Lucien Gauthier (în „Introduction dans l'Ancien Testament") și Luzzi (La Biblia, vol. VIII, Introduzione). Wetzstein a studiat obiceiurile nunții în Siria, — și a găsit multe apropieri cu poemul biblic. Cercetările lui au fost întărite mai târziu și de alte materialuri folcloristice culese în coprinsul asiatic.

La Orientalii mediteranieni, sărbătorile nunții țin șeapte zile. Ele sunt alcătuite din dansuri, jocuri, cântece. Mireasa dansează în prima seară mirelui. Urmează apoi laudele reciproce ale frumuseții mirilor, așa numitul **wasf,** — laude identice cu cele din „Cântarea Cântărilor". In tot timpul acestor șeapte zile, mirele și mireasa sunt numiți Rege (melik) si Regină (melika), ceeace explică epitetele corespunzătoare din poemul biblic. In ceeace privește pe Salomon, el apare aici ca un personagiu legendar, — iar Sulamita nu e un nume propriu, ci o laudă, o poreclă moștenită dela generațiile contemporane frumoasei **Abisag Sunamita** (din Sunam), despre care ne vorbește Cartea Regilor.

După cum se vede, poemul biblic nu este decât o colecție de asemenea cântece populare, colecție făcută de vreun îndrăgostit de frumos. Misticismul ebraic, folosind alegoria, a introdus aceste cântece în Canon. Și cu toate acestea, explicațiile mistice, alegorice, sunt tot atât de juste ca și cele istorice. Pentru un mistic, unirea cu Divinitatea nu poate fi exprimată decât prin cuvinte arzătoare, privind dragostea trupească. Cuvintele acelea revarsă însă, în sufletul misticului emoții alese, neexprimabile, necunoscute minților logice. Faptul că s'au dat interpretări alegorice, cabalistice, unor cântece populare fără conținut religios, și cu atât mai puțin ocult, — nu trebuie



să ne mire. Misticismul este un nou și deosebit fel de a privi lumea și orice lucru privit mistic își schimbă valoarea „reală", căpătând alte valori sau apropiindu-se de simbol. Cu atât mai mult poemul acesta care cântă, și atât de măiestru, dragostea. Cetite cu o atitudine mistică, cuvintele „Cântării" își schimbă conținutul. O nouă realitate, supersensibilă, se vădește deasupra realității imediate.

Din nenumăratele lucrări scrise de misticii și teozofii contemporani asupra poemului, n'am putut cunoaște în întregime decât broșura lui **Sédir : „Essai sur le C. des Cantiques"** (1920). — care întărește spusele noastre. Analizând procesul sufletesc, se înțelege că misticul îmbogățește textul poemului așa după cum îl indeamnă sufletul. Astfel că interpretările pe cari le găsește el, nu sunt absurde și cu atât mai puțin streine textului.

Interpretările cabalistice nu sunt decât o pildă din corespondențele ce se pot găsi între feluritele manifestări ale Spiritului omenesc. Ele întăresc cele scrise mai sus : putința, adică, de a privi și judeca un lucru în deosebite chipuri, fără a ieși din datele existențiale și a aluneca în fantezie. Dar, asupra acestor interpretări cabalistice, nu ne putem opri aici. Ar fi nevoie de prea multe și lungi lămuriri, neîngăduite notelor de față. Vom reveni, însă, în altă parte, cu tot materialul de fapte și toate argumentele necesare.

MIRCEA ELIADE

Ceva despre Parodie și pastișă

Ideia unei parodieri literare nu este de sigur nouă. Parodia s'a exercitat demult ca și cuvântul de duh, ca și glumele, la o convorbire intimă, la o masă veselă. Ca și anecdota, parodia a fost răspândită prin viu grai, subliniată cu grabă și deliciu de un vorbitor care dorea să culeagă lauri. Parvenitismul însă, se vede, e o lege care lucrează și în domeniul literar. Parodia a fost ridicată la rangul de gen literar și a început să circule tipărită.

Mania de „a face ca cineva", de a-l strâmba, de a-i imita ticurile caricaturizându-i-le s'o fi născut mai mult dintr'o glumă mai subțire făcută cu artă și bonhomie.

Paul Reboux a încetățenit în literatură această strâmbătură critică.

Parodia e amuzantă ca o caricatură, ea fiind în domeniul literar diformarea fizionomiei psihice a unui scriitor. Parodia însă nu poate fi un simplu giumbuș ca o tiflă dată la spatele unei persoane cu nasul mare. Ea trebuie să însemne o sintetizare a unui fel de a fi, de a gândi, de a concepe viața, de a scri, care poate caracteriza fizionomia sufletească a cuiva.

O linie ieșită din măsură, sigură și evocătoare, aducând pe departe cu originalul ca 'ntr'o ochire cu lupa, poate concentra frapant într'o caricatură toată aparența fizică a unui personaj.

Arta aceasta când nu este stângace, când prezintă vioiciune presupune pentru autor un spirit ascuțit de observație, de critică, o aptitudine de creație, un sentiment al humorului liniei, indulgență, un anume fel de-a privi viața.

Altfel încercarea în acest gen, când e aplicată și corectă, când e terre-à-terre, când e greoaie, când e o casnă, e ucigător de plicticoasă.

Caricatura plastică transpusă la opera literară constituie parodia.

Pentru reușita ei, autorul trebuie să fie om de spirit. Parodia trebuie să apară spontană și agilă, iar nu ca o compoziție „după". Trebuie să aibă strălucire, neașteptat, să dea o impresie de improvizație, de „trouvaille" (recte: găselniță).

Altfel reamintește tortura omului mărginit care vrea să facă un spirit și începe tacticos cu o serie de silogisme demonstrative.

Parodia nu trebuie să fie o pastișă cu elemente perfect asemănătoare operei parodiate, sau luate direct din ea. Parodia trebuie să fie o caricatură. Ea trebuie să redea fotografia bufă a operei originale. Ea nu trebuie să fie o imitare, o copie, ci o ridiculizare a caracteristicului.

Parodia e o operă de artă prin ea însăși amuzantă și încântătoare chiar pentru acel care nu cunoaște originalul, ca o caricatură a cuiva pe care nu-l cunoaștem, pe care nu l'am văzut niciodată, și care totuși ne interesează prin execuția, prin stilizarea ei, prin arta ei.

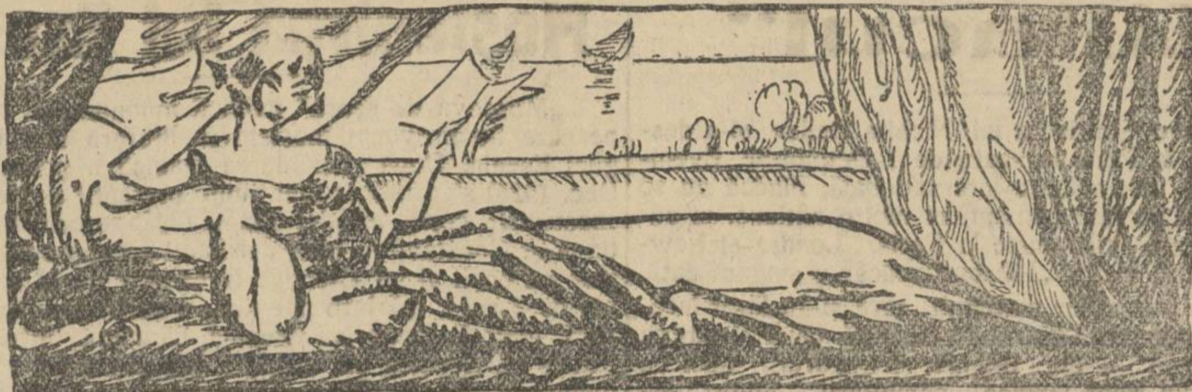
Elevul nenorocit care decalchează cu cărbune sau pe geam cu hârtie transparentă o hartă, nu face caricatura acelei hărți (afară de cazul când stângăcia lui atinge înălțimi nebănuite). A trage cu creionul pe un perete pe marginea profilului pe care-o face umbra cuiva nu este a-i face caricatura, și nu este nici a-i prinde și reda esențialul figurei lui. (De cele mai multe ori desenul astfel obținut nici „nu seamănă"). Operațiile acestea aplicate la o literatură sunt pastișe vulgare care nu au nimic de-aface cu arta sau cu literatura.

Parodia trebuie să redea „aerul" operei originale, luat în ridicol, sau în „răspăr"

O parodie bună e artă; o pastișă oricât de reușită e un „passe temps".

DEMOSTENE BOTEZ





Confidență

Abia trezită'n soare alb grădina
Din somnul ei curat dintru'nceput
Că o și supără lumina
Și stupul lacom și limbut.

Ca niște ochi se 'ndreaptă către mine
Cu gene lungi trandafirii
Floarea deschisă a tulpinii pline
De căutări sfioase de copii.

Fieste-ce răsad în indoială
Că-și spune visul sau că și-l ascunde
Imi urmărește mâna prin beteală.
Sunt grădinarul ierburilor scunde.

Mărturisește, puică micșunea,
Șoapta ce-o ții pe buza dumitale
Și-ți lasă sufletul de catifea
Să-și scoată lin oftatul din petale.

Voi bate-albinele dela prisacă
Și vă voi apăra de stele
Și de duhovnicia lor posacă;
Căci voi sunteți fetele mele.

Cirip

Veniră, pâlcuri, de Florii
Din Sfântul Munte și Ierusalim,
Cu călăuza unui serafim
Peste prăpăstii, ape și câmpii.

De Paști va trebui să fie
Praznice sfinte în tării,
Clopote, coruri, liturghie
Și îngeri mulți, sute și mii.

Doi îngeri mici au tras la noi
Și au găsit un cuib de lut
Gata făcut, bine făcut
Cu câlți ușori și scame moi.

Copiii toți s'au deșteptat
Cu stoluri în ferestre și pridvoare
Și sfeșnicile le-au aflat
Ale livezilor, aprinse cu o floare.

Văzduhul plânge de viori
Sub streașinile-i frânte.
Ele-a cântare au purces din zori
Căci oamenii-au uitat să cânte.

Inscripție pe un cuțit

Ți-l vâr în brâu, păstrează-l treaz în teacă.
Sprijină-ți pieptul în plăseaua lui
Și 'nvață 'ncins cu fier de te apleacă
Să 'ntâmpini cuviința orișicui.

Bărbatul drept, tovarăș cu oțelul
Se simte vrednic și voios în zori;
Ai dreptul să 'ngenunchi, de-ți este felul
Dar să-l și tragi, când e să te măsori.

T. ARGHEZI



CULTURA CLASICA [1]

Ultimile discuții privitoare la reforma învățământului secundar, care au avut loc la Ministerul de instrucție, au pus din nou problema limbilor clasice în licee.

Dar, dacă în occident aproape toată lumea e de părere că această problemă nu se poate diviza, că limbile clasice reprezintă ceeace de secole în limbaj cultural se chiamă *umanități*, că aceste limbi clasice alcătuiesc un tot unitar indispensibil pentru cunoașterea lumii greco-romane, care e *una*, la noi, din nenorocire, unii oameni gândesc altfel.

Un profesor universitar de „umanități moderne" — dacă acestea există — imitând în parte atitudinea colegului său Brunot dela Paris, își închee discursul reformator cu următoarele cuvinte, cărora le-am dat vestmânt catonic, pentru a nu pierde nimic din gravitatea lor: „linguam Graecam esse delendam!"

Această amenințare ni-a silit să divizăm problema discutată pretutindeni unitar și să ne întrebăm îngrijorați, dacă, într'adevăr, noi Românii ne putem dispensa în liceu de o limbă purtătoare a celei mai strălucite culturi.

Limba greacă, alături de cea latină, a jucat un rol covârșitor ca educatoare a tuturor limbilor europene de cultură: o experiență de secole ne stă drept mărturie.

Putem noi, Românii, înlătura cu ușurință ceeace a contribuit în așa măsură la gloria civilizației europene?

„Un fapt e sigur, zice Zielinski [2]), că noi dacă am voi să exprimăm printr'o curbă, după cum se face în meteorologie, oscilațiile culturii clasice în fiecare din state, pentru tot timpul existenței lor, aceiași curbă ar reprezenta într'un anumit timp și oscilațiile culturii intelectuale între cultura unei țări în general și gradul în care se găsește într'însa instrucția clasică."

Dar poporul nostru nu s'a bucurat niciodată de binefacerile culturii clasice.

Adversarii umanităților greco-latine dela noi se luptă cu lucruri inexistente.

Dacă vechiul liceu unic n'a ajuns la rezultate ideale a dat, în orice caz, universităților și societății elemente mult mai pregătite decât liceul trifurcat.

Compromiterea umanităților la noi se explică în primul rând prin imposibilitatea istorică de a fi avut profesori pregătiți pentru un astfel de scop, într'un timp când deabia lepădasem jugul turcesc și trăiam încă sub influența unui trecut, care fusese atât de trist.

Așa dar, nu putem vorbi de suprimarea unui lucru care aproape n'a existat la noi, ci, dimpotrivă, să discutăm foloasele ce-am trage din apropierea de cultura antică, prin studierea temeinică a limbii grecești în licee.

Insăși metoda, după care trebuesc studiate limbile clasice, constitue una din valorile lor educative.

In general, limbile se pot studia în două feluri: *după metoda așa zisă a asociației*, prin care se ajunge la stăpânirea comorilor unei limbi în mod mecanic, prin exerciții de vorbire, așa precum se învață limba maternă și limbile moderne; după *metoda aperceptivă*, când organismul unei limbi se învață în mod conștient și astfel se dobândește înțelegerea ei științifică.

Greaca și Latina fiind prin excelență limbi intelectualiste ca unele ce au încetat de mult să mai fie vorbite și au rămas cristalizate într'o formă perfectă, contribuesc neînchipuit de mult la intelectualizarea și rafinarea limbilor moderne, care-s limbi sensualiste.

Invățăm dela ele să introducem puțină reflexiune și în limba noastră, s'o subtilizăm, să putem exprima cele mai fine gânduri în formele cele mai elegante, cele mai perfecte.

Un exercițiu foarte educativ, în această direcție este acela al traducerilor din limba maternă într'una clasică, care, cași acela al traducerilor inverse, întărește inteligența, desvoltă spiritul de observație și ajută la educația stilului.

Traducerea dintr'o limbă modernă într'alta clasică înseamnă, mai întâi, emanciparea ideii de vestmântul ei corespunzător, pentru a-i găsi un altul potrivit cu spiritul limbii în care traduci, înseamnă deci o importantă activitate de gândire logică.

Ceeace spunea Fouillée despre limba latină, anume c o lecție de latină e o lecție de logică se poate aplica deopotrivă și pentru limba greacă.

Comparația continuă cu limba maternă, sforțarea neîntreruptă de a găsi în limba-ți proprie mijloace suficiente pentru a îmbrăca o gândire antică, ne face să-i cunoaștem atât bogățiile, cât și lipsurile.

Pe lângă acestea limbile clasice ne obligă la o lectură înceată, cer deseori răsfoirea dicționarului și ne învață astfel să prețuim mulțumirea adusă de munca încordată.

— „Ah, ces hommes du XVII-e siècle! Comme ils savaient le latin! comme ils lisaient lentement, exclama Flaubert [3]), unul din cei mai mari stiliști ai veacului al XIX-lea.

Ni se obiectează că limba greacă este excesiv de grea, cere sforțări prea mari!

Totuși e cu mult mai ușoară decât limba germană și în schimb oferă o incomparabilă bogăție de frumusețe.

Nu trebue să uităm o clipă cuvintele pline de înțeles ale profesorului Zielinski [4]), unul din cei mai iluștri umaniști ai epocei noastre: *„o școală ușoară este un delict social"*.

Până unde să împingem simplificarea învățăturii, azi tocmai, când, pentru a oțeli mintea generațiilor de care are nevoie patria noastră, ar trebui să le deprindem c'o învățătură cât mai serioasă?

La aceste limbi s'au format doar cele mai alese spirite ale Occidentului.

Gargantua recomanda într'o celebră scrisoare [5]) fiului său Pantagruel *limba greacă „sans laquelle c'est honte que une personne se die sçavant..."*, iar puțin mai departe [6]): „J'entens et veulx que tu aprenes les laugues parfaictement: premièrement la Grecque, comme le veult Quintilien, secondement la Latine... et que tu formes ton stille quand a la Grecque, à l'imitation de Platon, quand à la Latine, à Cicéron..."

Toată lumea e de acord că nimic nu poate întrece din punct de vedere educativ limbile clasice, dela cel mai mare matematician, până la cel mai mare literat al epocei noastre [7]).

Anatole France [8]) ne povestește ce influență puternică a avut asupra lui ca copil învățarea acestor limbi:

„Je crois que, pour former un esprit, rien ne vaut l'étude des deux antiquités..."

Și el a cucerit frumusețile cu muncă și-i mândru și fericit de aceasta [9]): „Alceste et Antigone me donnèrent les plus beaux rêves qu'un enfant ait jamais eus.

La tête enfoncée dans mon dictionnaire, sur mon pupitre barbouillée d'encre, je voyais des figures divines, des bras d'ivoire tombant sur des tuniques blanches, et j'entendais des voix plus belles que la plus belle musique qui se lamentaient harmonieusement".

Profesorul și omul de stat *Edouard Herriot* [10]) iată ce îngrijorat vorbea de neglijarea umanităților, în 1902, când nu era așa mult prins în vâltoarea politicei: „Je vois bien comment, avec les exercices grecs et latins, je donnerai à des élèves le goût de l'effort, l'habitude d'un travail méthodique, comment je les amènerai à obtenir de leur seul jugement la solution d'une difficulté, comment je retremperai leur intelligence. Supprimons ces exercices — par quoi les remplacerons-nons et de quelle façon, chers élèves, obtiendrezvous cette façon de la pensée qui est la récompense d'une longue et difficile gymnastique?"

Iar acum câțiva ani în urmă (1921), raportorul *Beautavon* [11]) rezuma astfel hotărârea consiliului superior pentru reforma învățământului secundar din Franța, asupra educației clasice: *„qu'elle est, par conséquent, nécessaire non pas seulement à la petite poignée des futurs humanistes, mais à tous ceux qui auront à penser et à agir par eux-mêmes, à critiquer, à comprendre, à innover, à juger avec finesse comme avec géometrie."*

Iată pentru ce fostul ministru Bérard [12]) a pus aceste discipline la baza învățământului secundar din Franța; un astfel de învățământ, fără umanitați clasice, ar fi după expresia lui Leon Blum [13]), o „erezie pedagogică".

* * *

E știut lucru că în epocele cele mai înfloritoare ale literaturii universale moderne, nutrimentul principal al marilor scriitori au fost literaturile antice.

E destul să ne gândim la literatura italiană din epoca renașterii, la neoumaniștii germani și mai ales la scriitorii francezi dela Montaigne și Rebelais până la... Anatole France [14]).

„Absența umanismului la un autor este o nenorocire și un semn de inferioritate": iată concluzia la care ajunge *Léon Daudet* [15]) în două lungi articole publicate de curând într'o revistă pariziană.

Scriitori de geniu ca Balzac, Maupassant, Loti și mai ales Zola, sunt condamnați, din pricina lipsei lor de educație literară umanistă; vorbind de ignoranța lui Loti, iată ce ne spune Léon Daudet „il s'informait, auprès de mon père, de la valeur poétique de Virgile et d'Horace et s'émerveillait des raccourcis de Tacite, qu'Alphonse Daudet lui faisait sentir'".

Cine n'ar da multe volume groase de-ale lui Zola numai pe câteva pagini cristaline din Anatole France!

Să nu uităm că arta este expresie [16]), că în literatură expresia este stil și că acesta se cultivă numai la marii maeștri ai stilului, la Tucidide, la Platon, la Demostene, Cicero ori Tacit.

Puskin [17]) se căina amar: „De câte ori îmi smulg părul, pentrucă n'am avut o educație clasică!"

Ce-ar fi devenit un uriaș ca Tolstoi, ca Gorki,dacă ar fi avut norocul să guste din nectarul clasicilor greci!

Un exemplu foarte caracteristic este stilul lui Proust, analizat cu atâta fineță de unul din cei mai eruditi critici [18]) ai noștri: „Perioada oratorică a celor vechi putea fi ascultată, mulțumită unei simetrii clare și mulțumită unui element muzical, unui ritm prescris de regule precise, cu deosebire pentru sfârșitul frazelor; pe când construcția lui Proust și cea germană sunt libere din acest punct de vedere, și nu se supun nici clarității geometrice care simplică fără discreție cuprinsul intelectual dat și nici eleganțelor sonore proprii discursului oratoric. *De aceia* [19]) *fraza lui Proust pare*, celor nedeprinși, încâlcită și greoaie."

Proust „urmărește de aproape conturul gândirii imediate", nu supune exprimarea sa nici unei umbre de rațiune, într'un cuvânt, Proust nu știe de bătrânescul sfat al lui Horațiu: „Scribendi recte sapere est et principium et fons", și de aici inferioritatea stilului său.

Subtila caracterizare a stilului lui Proust de către d. Paul Zarifopol îmi amintește observațiile lui Schopenhauer [20]) asupra așa zisului *stil subiectiv*, care, după mine, este tocmai stilul scriitorului de care vorbim: Ein heutzutage, beim gesunkenen Zustande de Literatur unde *bei der Vernachlässigung der alten Sprachen*, immer häufiger werdender, jedoch nur in Deutschland einheimischer Fehler des Stils ist die *Subjektivität* desselben. Sie besteht darin, dass es dem Schreiber genügt, selbst zu wissen, was er meint und will: der Leser mag sehn, wie er auch dahinter komme."

Din toate cele spuse până aici despre stil, se înțelege că o educație a stilului la clasicii antici trebue să presupună în mod absolut cunoașterea însăși a limbii grecești, căci din traduceri dispare orice frumusețe stilistică originară.

Gândiți-vă ce mai rămâne din bogăția infinită de nuanțe a unui dialog tradus din divinul Platon?

Dar despre traduceri nu trebue să insistăm, căci ele sunt imposibile.

Celor cari vor să-și formeze stilul, nu li se recomandă decât *sforțarea nobilă* de a strămuta un scriitor antic în graiul nostru românesc; se recomandă sforțarea aceasta *în sine*, care-i admirabilă, rezultatul ei material însă *nu!*

Cicero și-a făurit stilul la munca aceasta ingrată a traducerilor din grecește.

„Orice traducere bună este o travestire", zice umanistul Wilamonitz [21]), el însuși un încercat traducător; „noch schärfer gesprochen, es bleibt die Seele, aber sie wechselt den Leib: die wahre Ubersetzung ist Metempsychose.""

Creadă Wilamonitz cum vrea, eu unul nu cred în metempsihoză, ci țin cu profesorul lui ilustru, *Moritz Haupt*, care nu voia să traducă nici la curs!...

Apa proaspătă și bună nu se bea decât la isvor; din isvorul pur al geniului helenic trebue să soarbă și scriitorii noștri, dacă vor să prindă puteri.

Așa au făcut la noi Eminescu, Maiorescu, Odobescu...

Nu-i caracteristic pentru teza noastră, că cele mai frumoase pagine de proză românească sunt tocmai acelea din Pseudokinegetikos?

Dar să trecem și la altă latură a problemei.

I se obiectează clasicismului că ar fi reacționar, azi, când pretutindeni plutește duhul democrației.

Totuș democrați ca Jaurès [22]), ca Léon Blum [23]) și alții, sunt de părere opusă!

Democrațiile [24]) moderne sunt materialiste și lipsa unei elite intelectuale, care să le reprezinte, amenință popoarele care n'o au, să fie duse către o viață vulgară și sterilă.

Gloria democrațiilor antice consta tocmai în existența unei astfel de elite.

Intr'o societate care nu mai recunoaște și nu trebue sărecunoască aristocrația după naștere sau avere, o aristocrație a meritului este o necesitate vitală.

Vechea Helladă ne-a lăsat și'n politică o scumpă moștenire: ea ne învață „cum trebue să fie organizat un stat pentru ca să asigure individului posibilitatea celei mai înalte perfecțiuni morale [26]). „La nici un popor nu au fost împăcate mai perfect „ideia de stat" cu „ideia de libertate individuală".

Din fericire, în cartea de istorie a lui Tucidide [27]), ni s'a păstrat un discurs celebru al lui Pericle; marele om politic atenian ne arată de care formă de guvernământ s'a folosit cetatea sa, pentru a ajunge la perfecțiunea știută: *„numele ei* (acelei forme politice) *este democrația* și *vine de acolo, că prin ea nu se guvernează pentru cei puțini, ci pentru cei mulți.*

In trebile particulare toți sunt egali în fața legilor, iar cinstea se dă fiecăruia numai după merit; dacă unu-i sărac și totuși ar putea lucra pentru binele patriei, lipsa lui de nume mare nu-i este vreo piedică... etc."

Iată spiritul democrației ateniene și câtă nevoie avem noi de acest spirit!

Dar el nu poate veni dela sine, trebue să-l chemăm. Pentru aceia să se așeze școala secundară a Dacoromaniei pe blocul de marmoră albă al culturii clasice: e o temelie încercată, neclintită de veacuri.

Numai pe ea să ridicăm ziduri nouă; căci altfel, ne prăbușim.

CONST. I. BALMUȘ

1) cf. artic. prof. *I. M. Marinescu*, în Buletinul seminarului pedagogic univ. din Iași No. 1, (1922) pag. 13 și urm., precum și *V. Bogrea*, în „Societatea de mâine" (Cluj) 29 Nov. — 6 Dec. 1925.

2) *Tadeu Zielinski*, Lumea antică și noi, trad. de Anghel Marinescu (pag. 15—16), ed. Casei Școlilor 1923.

3) *Emile Faguet*. L'art de lire, pag. 1. Hachette 1912.

4) *Tadeu Zielinski*, Lumea antică și noi, pag. 174.

5) *Rabelais*, vol. I, (cap. VIII) pag. 163 ed. Flammarion.

6) *Ibid.* pag. 164.

7) *Léon Bérard*, Pour la réforme classique, pag. 88—89, ed. Armand Colin, Paris 1923.

8) *An. France*, Le livre de mon ami, pag. 161 (cap. Les Humanités).

9) *An. France*, ibid. pag. 164.

10) citat de Léon Bérard, pag. 258—259.

11) *Léon Bérard*, op. cit. pag. 140.

12) Modificările aduse de ministrul succesor Albert n'au fost încă aprobate de parlament.

13) *Léon Blum*, La maladie chronique de l'enseignement secondaire et la prochaine réforme, în *Revue de Paris*, 1 Iunie 1921 pag. 599.

14) cf. *E. Egger*, L'Hellénisme en France (2 vol. Paris, Didier, 1869), iar pentru timpul dela 1860 până azi vezi cartea apărută de curând a lui *Charly Clerc*, Le génie du paganisme (Essais sur l'inspiration antique dans la littérature fr. contemp) Payot, Paris 1926.

15) *Léon Daudet*, L'Humanisme et les lettres contemporaines în *Les nouvelles litteraires* din 7 și 14 August 1925.

16) *Benedette Croce*, Estetica come scienza dell'empressione e linguistica generale ed. 5-a, Laterza, *Bari* 1922 pag. 30: „al poeta, al pittore, lui manchi la forma, manca ogni cosa, perché manca sé stesso.

17) *Tadeu Zielinski*, op. cit. pag. 94.

18) *Paul Zarifopol*. Despre metoda și stilul lui Proust în *Viața Românească* din Aprilie 1926, pag. 52.

19) Sublinierea aparține subsemnatului.

20) *Arthur Schopenhauer*, Uber Schriftstelerei und Stil§ 15 pag. 57 (Insel Verlag).

21) *Wilamonitz Moellendorf*, Reden und Vorträge, cap. *Was ist übersetzen?* pag. 8, Berlin, Weidmann 1901.

Vezi și *P. Caner*, Die Kunst des Ubersetzen, Berlin Weidmann 1909.

22) *Leon Blum* în *Revue de Paris* dela 1 Iunie 1921, pag. 595—596 unde e reprodus un fragment dintr'un important discurs al lui *Jaurès* privitor la învățământul secundar.

23) Leon Blum, în *Bulletin de l'association* G. Budé, No. 11 (April 1926), pag. 36 și 37.

24) *A. Fouillée*, Les études classiques et la Démocratie pag. 1 Armand Colin Paris 1898.

25) *Leon Blum*, La mort prochaine des humanités en France, în *Bulletin de l'association* G. Budé No. 11, April 1926, pag. 37. Vezi și *A. Fouillée*, op. cit. pag. 224.

26) *Tadeu Zielinski* op. cit. pag. 135.

27) Cartea II cap. 37 în special.

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din str. Karageorgevici 9 care dela 26 Oct. va deschide în aceeaș stradă la numărul 7, cea mai vastă librărie din Capitală, recomandă următoarele volume de studii p. cultura generală:

G. Lanson: Histoire de la littérature française. Cel mai complect uvraj asupra literaturii franceze dela începuturile ei până 'n zilele noastre.

Petit Larousse Illustré, ghidul cel mai sigur în cunoașterea limbii franceze, Ediția ultimă, lei 265.

S. Reinach: Apollo, Histoire des Religions, frumos legat lei 225.

R. Doumic: Histoire de la littérature française, ediția ultimă. Frumos legat, lei 155.

Brunetière: Etudes critiques sur l'histoire de la littérature française (8 volume a lei 80—90).

Brunetière: Les épopes du théâtre français (1636—1850)).

Brunetière: L'évolution de la poésie lyrique en France au XIX-ème siècle. (2 vol.).

René Lalou: Histoire de la littérature française contemporaine (1870 à nos'jours) lei 190.

Anthologie de la nouvelle poésie française cu studii bio — și bibliografice. Volum de 450 pagini cuprinde poemele și poeziile de seamă ale celor mai interesanți poeți contemporani. Lei 240.

Bernard Fay: Panorama de la littérature contemporaine, 115 lei. (Rimbaud, Verlaine, Mallarmé, Paul Valéry, Proust, Gide etc.)

Combariu: Histoire de la musique, 3 vol. mari.

Elie Faure: Histoire de l'art în 4 vol. mari. Este cea mai complectă istorie a artelor (în limba franceză) vol. I Art antique; vol. II Art médiéval; vol. III Art. Renaissant; vol. IV L'art moderne. Prețul operei întregi care are numeroase gravuri, *în ultimă ediție* (complectată) e de lei 1280.

In provincie se expediază și contra ramburs (în urma unui acont anticipat prin mandat poștal).

ERNEST RAYNAUD

Amintiri literare

O farsă literară

Bajn, originar din provincie, din Haut-Vienne, venise la Paris pe la 1880 și întemeiase revista *Le Décadent*. Era fiu de țărani practici. Avea temperament de luptător viguros — dar moda era a simbolismului eteric și maladiv. O cameră mare, tapetată cu hârtie roșie, slujea în acelaș timp de bucătărie, sală de mâncare și redacție. Doamna Baju, mama, o bătrână plină de inimă, cu bonetă țărănească în cap, primea musafirii în lipsa fiului ei. Musafirii erau foarte ciudați și amestecați: poeți pletoși și neperiați, gentlemeni cu orhidee la butonieră, esteți acoperiți de bijuterii, demi-fecioare cu panglică pe frunte. Doamna Baju, deranjată dela fiertură, primea la fel pe toată lumea, cu lingura mare în mână, fără să fie intimidată de cineva, și-și vedea apoi mai departe de bucătărie.

La inceput redacția revistei era alcătuită din frații Baju, Maurice du Plessys și Ernest Raynaud. Maurice du Plessys avea totdeauna planuri judicioase. Scria puțin sau de loc, din dispreț; ca și Mallarmé, putea spune despre sine că e „ incompetent în altceva decât Absolutul". Revista apărea de două ori pe lună, dar din lipsă de timp, scriam totdeauna cu sufletul la gură. Din lipsă de colaboratori, schimbam mereu pseudonimele. Dela o vreme incepusem să iscălim cu numele tuturor amicilor, cunoscuților și chiar ale străinilor, care spre uimirea lor se pomeneau colaboratori ai revistei. Altădată iscăleam personalități ilustre, precum Sully Prudhomme, Coppée, generalul Boulanger, Sarcey, anunțând cu bucurie prefăcută că s'au convertit la simbolism. Și nostim era că primeau pe deapra și felicitări!..

De sigur că nimeni nu aștepta prea multe politeți din partea unor tineri înflăcărați. De altfel moravurile violente au existat totdeauna în literatură. Ele au fost duse la perfecție de unii romantici, care în parte erau încă în viață. Când Theophile Gautier trata pe Racine de „polisson" iar Victor Hugo pe Boileau „cuistre" și scria:

Un magar care seamănă cu Nisard, rage

indicau drumul urmașilor, și dedeau tonul polemicilor viitoare. Tot astfel naturaliștii.

Decadenții, imitând pilda, nu se mai încurcau în scrupule și atacau reputațiile cele mai bine stabilite. De altfel pe vremea aceea bătea cumplit un vânt de anarhie. Scriam și noi:

— Suplimentul literar al ziarului „Figaro" face o concurență sigură „Buletinului Halelor".

— Henri Heine nu va avea niciodată statue în Germania .Numai francezii sunt în stare să respecte ceeace germanii leapădă.

—Domnul Jules Lemaître e cel mai fericit dintre oameni; i s'a reprezentat o piesă la Odeon care n'a fost încă fluerată.

— „Un asociat al casei Alexandre Dumas (manufactura de romane) a răposat. Patronul se retrăsese de mult din afaceri.

— Familia Victor Hugo e o ventuză care va suge toată averea Franței. Nu e deajuns că în timpul vieții sale, nesățiosul moșneag corupsese gustul public cu extravagantele-i literare. Trebuie să-l mai suportăm și după moarte: se anunță publicarea a încă șapte-opt kilograme de manuscrise. E o sfidare aruncată întregei civilizații!

Iată tonul. Emil Zola nu e tratat mai bine. El e „respingător, desgustător, abject". Paul Bourget publică „naivități psihologice". Pierre Loti e „lipsit de originalitate". Ținta era să scandalizăm opinia publică. Inchipuiți-vă stupoarea burghezului citind aforismele noastre, în felul acestora:

— La o sută de ziariști care se sinucid, nouăzeci sunt din pricina amorului. Ceeace înseamnă că ziariștii sunt ființe inferioare care nu știu să mânuiască femeile.

—Totul e afacere de antrenament sau educație; putem spune că peste zece ani se va vorbi de căsătorie ca de un lucru profund imoral.

„Iar cu privire la o domnișoară care fusese promovată doctoriță revista scrisese:

Nu trebuie să ne alarmăm că femeile incep să facă concurență bărbatilor. Munca n'are sex și cu cât vor munci mai mult femeile, cu atât vor avea mai puțin de lucru bărbatii.

Anatole Baju, trecând orice măsură a posibilului, scria că revista e cerută pretutindeni „ca să nu spunem că e luată cu asalt", deși *Le Decadent* se trage în zece mii de exemplare..." Tot el anunță că „desinteresarea colaboratorilor revistei este destul de cunoscută pentru a fi puși la adăpost de bănuiala injurioasă a oricărei retribuții bănești".... Și pentrucă greșelile de tipar erau prea numeroase — câte cuvinte atâtea greșeli — Anatole Baju anunțase: „*Le Decadent* nu publică niciodată „erate", chiar când sensul frazei este alterat. Revista are toată increderea în inteligența cititorilor săi".

Pentru a corespunde curiozității publicului și a face doctrina noastră mai pricepută, am încercat să întrupăm în Arthur Rimbaud tipul ideal al decadentului. Spuneam că a pierit pentru totdeauna depe locurile noastre că s'a inapoiat la starea naturală, rege al unui popor sălbatic. Viața lui puțin cunoscută rămânea învăluită în legende.

Literații porniseră și erau pare-se pe urma operilor sale pierdute. Atunci ne-a venit ideia să publicăm sub semnătura lui *Arthur Rimbaud* sonete în cel mai pur stil decadent. Spre a da farsei un aer de autenticitate, le publicam mutilate. Și anunțam astfel o ediție apropiată a operilor, regăsite in chip miraculos:

„D'aucuns messages épistolaires du Ponant et de l'Orient advenus en les Bureaux de la Decandente Ecriture, interrogent — dubitatifs — le foi de notre du Plessys, touchant l'authentique des Poèmes — çombien trop rares! — par nos soins pieux colligés — du paradisiaque Rimbaud.

„A ces correspondant timorés et pour que de leurs Intellect, où jamais le Rève n'outrecuide, soient, itérativement, les syndérèses amorties, nous indiquons volontiers les Sources — que bénédictes soient leurs Eaux — d'ou proflua jusquà nos réservoires, ce Fleuve de Lyrisme et de Veracité.

„Lettres humaines ces Reliquaires jusqu-alors épars: les Rythmes effeuillés du Divin Jeune Homme, pareils aux clous d'or que sème, en la frappant du pied, l'Hippogriphe concalcateur de l'Omnipotente Béotie".

Și publicam trei sonete care nu erau măcar pastișe după Rimbaud. Dar neîndurata realitate sfărâmă palatul de vise pe care clădisem și în care voiam să ne așezăm idolul. Corespondența poetului publicată de familia lui, unele poeme autentice regăsite, au restrâns câmpul nostru de activitate. Rimbaud al nostru pe care mi-l inchipuiam ca un fel de Salomon, păstor de popoare, înconjurat de pompa unor triburi negre, se dovedea a fi un simplu voiajor comercial. Patern Berrichon aruncând dâre de lumină crudă asupra acestei vieți aventuroase, alunga din jurul ei orice mister. Iluzia nu mai era cu putință. A! Cine va acuza vreodată cum se cuvine pe stricătorii de legende! Cu sufletul indurerat, șovăiam neștiind ce figură să înălțăm din nou în lumina Absolutului, când vineva dintre noi descoperi la timp pe nefelibatul Mitrophane Crapoussin „dont le chant de cigne perspicace, affamé du non être, sur l'étang des Luxures, lamentait le lotus aboli". Și intr'o bună zi, paginile revistei Le Decadent se împodobiră măreț cu acest „Avis" neobișnuit prin care se anunța cu surle și trâmbițe, venirea Poetului-Fenomen:

„Que le Cistre redonde et que jubilent nos cithares! Dêchainês aussi, mais liturgiques, sur les dômes et par les



ARTHUR RIMBAUD

vals, que le tympanon et la saquebote que les cymbales clair-sonnantes et les harpes funéraires; que le psaltérion désacorde; que la viale d'amour et les orgues de douleur; que les flûtes onaniaques des ithyphalliques adônies; que les trompettes écarlates, les buccins de pourpre et de sinople, les tubas; que les clairons vermeils; que les hautbois agrigentins; que le tambour des Mimallonnes où s'effare l'Evohé que le cri des Thyrades et le rugissements des panthères que la fureur des Béhémoth et le souffle du Léviathan; que l'onagre et l'étalon gorgé de chair humaine; que la licorne et l'unicorne; que l'hicocerf et le caprimulge; que le guivre el l'alérion; que l'âne priapique aux dons joyeux, vociférent la louange de ce poète bien-venu"...

Și pe acelaș ton vestea era anunțată mai departe, precum urmează:

„Par un jeu coutumier à la professionele modestie, l'Auteur, exposa naguère, sous des noms aimés, ses poémes, aveuglants joyaux envieux de savoir, peut-être, ce que le citre du pseudonyme interposée entre son oeuvre et lui absorbait de rayon.

„Sigillées d'Arthur Rimbaud, d'Ernest Raymund, de Maurice du Plessys, de Laurent Tailhade, maintes strophes ont fulguré que ces bons écrivains restituent pieusement au maitre odmirabonde qui leurs fit cette gloire de vêtir quelque temps leur personalité.

„Les sonnets ou se délectèrent nos feaux, apartiennent dans l'éternité au bienheureux

Mitrophane Crapoussin

dont la collaboration, à visage ouvert, nous est acquise désormais.

„Et tandis que Lutèce imbriaque se vautre dans son excriément heureuse du César de louange (generalul Boulanger) *qu'elle s'est donné, nous, les linostoles verts des futures néoménies, congloriliant, sur tels modes exténués, le stérile hymen des impubères chers, nous déploierons les banderoles, fervents du seul Amour et des lauriers que, pour nos tempes, fait croitre en ses jardins Lesbos innaccessible".*

Si iscălit cu modestie, R. V.

Cititorii revistei *Le Décadent* au avut astfel prilejul să citească sonetele noului bard care declara:

Moi, j'ai des cornes d'antilope dans la bouche.

și cânta păsările precum urmează:

Le Flamant et le Jabiru
L'Ibis mangeur du serpent cru
Mais sans colique,
La Manucorde et le Hibou
Percogitant sous le bombou
Mélancolique

Et le Casoar vénéré
Dont le plumage écrit en ré
Mineur flamboie
Et, non obstant leur collège ors,
Libidineux, virant les Jars
Autour d'une oie.

Le Cormoran, le Pélican,
Le Pélican qu' Afred vit quand
Jaillit son oeuvre.
La Cicogne du doux Tou-fou,
Le fou raillant la grue au cou
Long du couleuvre.

Ainsi, les empennés vermeils
Habitent l'arche des sommeils
Exempts de lucres,
Et la neige blanche, les ors,
Impollus dorent de trésors
Tous ces volucres.

Afin que le Poète soit
Choppé d'amour: quand il s'assoit
Sous les pilastres
De la crypte jaune où l'encens
Monte en flocons évanescents
Parmi les astres.

Acest Crapoussin, precum se vede, avea urechea destul de muzicală și o diabolică vervă. El nu este altul decât *Laurent Tailhade*, ilustrul pamfletar de mai târziu, iar versurile de mai sus au apărut mai târziu în volumul său *Poèmes aristophanesques*.

Dar șefii mișcării simboliste — și în special Verlaine —nu s'au împăcat cu „sistemul" lui Baju. Directorul revistei *Le Décadent* a suprimat apariția pentru un scurt timp și a scos apoi o serie nouă a revistei, singura care are o valoare, a declarat mai târziu Verlaine care a și scris pentru ea *La Ballade des bons écrivains*.

„Liliacul"

„La Chauve Souris" a lui Nichita Baliev și-a deschis stagiunea la Paris în seara de 1 Octombrie. Evenimentul e de o însemnătate internațională, fiindcă nu se mai află astăzi pe fața pământului nici o națiune, ai cărei reprezentanți, aflându-se la Paris, Londra și New-York, — să nu fi vizitat „Liliacul" măcar o singură dată.

In cartea oaspeților marcanți, care și-au lăsat iscălitura la direcțiunea „Liliacului", se află până și câțiva țigani — „baroni" — din Boemia și Ungaria; apoi un rege papuas din Noua Guinee, demnitarii „Maori" din Noua Zelandă, veritabili australieni veniți în capitalele lumii pentru ca să demonstreze arta aruncării „Bumerang"-ului, etc., eschimoși, filipineni și taitieni....

Stagiunea din Paris s'a deschis cu a 3.137-a reprezentație a „Liliacului" în „străinătate", nu în Rusia—țara de origină a acestui teatru-varieteu, unic în felul lui. Parizienii și spectatorii cosmopoliți din Paris — cunosc și admiră „Liliacul" în puterea unei lungi tradiții; acum cinci ani, „La Chauve Souris" nu părăsea Parisul, unde juca în tot cursul anului.

Astăzi, însă, Teatrul lui Baliev, nu va rămânea în Paris decât până la 1 Decembrie; de aci va pleca pentru cinci luni în America, la New-York, Chicago, San-Francisco, etc., pentru ca la primăvară să mai joace două luni în Anglia. Dolarii din buzunarul lui Baliev au învins lira sterlină: până acum, statistica de mai sus a reprezentațiilor se împarte astfel: în Anglia 1386 și în America 1375. In Paris numai în primii doi ani de refugiu, stagiunile „Liliacului" erau lungi; după aceea, vizitele lui Baliev pe malurile Senei s'au scurtat până la 60 spectacole—în profitul Londrei. Acum și Londra e întrecută de America.

Cu mult înainte de 1 Octombrie la cassele Teatrului „Madeleine" a început să se facă „coadă; biletele au ajuns obiect de speculă, deși programul anunțat era complect necunoscut. Până acum, în șease ani, Baliev n'a jucat decât 95 de piese; din trupa inițială pe care a adus-o din Moscova, n'au rămas cu el decât artista Deicarhanova și artistul Arhanghelschi, restul fiind forțe nouă, recrutate dintre emigranții ruși și de prin varieteurile occidentale.

Criticii teatrali ca și publicul adorator al „Liliacului" așteaptă cu nerăbdare desfășurarea repertoriului. La prima reprezentație s'au dat numai fragmente caracteristice din mai multe piese—„miniaturi". Tradiția „Liliacului" pare deocamdată abandonată: inscenările mici se înlocuesc treptat prin lucrări mai mari și mai complicate.

De pe acuma se vede că interesul de căpetenie se concentrează asupra a două pantomime: „Prințul-Porcar" cu subiect luat din basmele lui Andersen, și „Răpirea din Serai" după caricaturile celebrului Bouche. Până acum, pantomima ca formă indepedentă de artă, n'a avut loc în repertoriul lui Baliev și e introdusă de dânsul pentru prima oară.

Urmează cele mai variate scene. mici parodii, cântece, etc., „bagatele" și bibelouri scenice.

Toate acestea sunt cunoscute acuma în întreaga lume mulțumită teatrelor „dizidente" formate de artiștii lui Baliev, risipiți pretutindeni. Insă, desigur, aceste inscenări nu se joacă nicăeri cu atâta artă și cu atâta gingășie ca în teatrul original al „Liliacului" din Paris.

„Soția Cofetarului" pe motivul cântecului celebru al lui Gustave Naudeau; „Evantaiul din colecția Marchizei T"— un tablou muzcial; „Dragostea și Ierarhia"—o piesă bufă din trecut; „Regimentul în trecere"—cu muzica lui Richard Strauss; „In Harem"—o miniatură orientală, etc.

Lucrări rusești sunt puține în repertoriul „Liliacului": „Ritualul de nuntă" din Opera „Ruslan și Ludmila" după Pușchin-Glinca: „In satul vechiu rusesc", „Lângă căruță"—un tablou ucrainean, „Guignol Rusesc" și „Cazacii Hatmanului Platov în 1815 la Paris".—și atâta. Se crede că „farsa exotică", „Crocodilul și Cleopatra", care-l parodiază pe Bernhard Shaw și încă o parodie a „Traviatei", vor fi de asemeni numere de mare atracție.

Punerea în scenă e datorită lui Boris Romanov... Acest nume este cunoscut de bucureșteni mulțumită „Arlechinadei", jucată la Teatrul Liric.

Direcția Operei Române a procedat cu ușurință acum trei ani când n'a știut să-l rețină pe acest mare creator de efecte scenice, amorezat de viziunile lui decorative și de.... vinurile românești, care-l legau solid de Bucuresti.....

Decorurile „Liliacului" în noua-i stagiune sunt lucrate de Dobujinschi, Sarian, Sudeichin, Steletchi, Ellen Pardréot și.... Pojidaev—de asemenea un artist poposit câtva timp în Bucuresti.

Romanov și Pojidaev, nereținuți aici, cu ușurință și-au găsit plasament la Paris, Londra și Chicago.....

UN PAPIN

Bibliografie

GEORGE DUMITRESCU: *Cântece pentru Madona mică.* — Tiparul Prietenii științei", Craiova, lei 60.

GEORGE ALEXIANU: *Charles Gide.* (Viața și opera sa). — Tipogr. Române-Unite. București.

Moștenirea lui Esenin

„Moscova de seară" publică amănuntele procesului pe care l-a provocat moștenirea literară lăsată de Serghei Esenin. După sinuciderea tragică a poetului (la 30 Dec. 1925) s'au ridicat mai multe pretenții asupra acestei moșteniri; copiii artistei Zinaida Mayercold-Reich, Tatiana și Constantin; încă doi băeți recunoscuți de tribunale ca copii ai lui Esenin: Izreadnov de 11 ani și Volpin de 2 ani; părinții poetului, o soră minoră, și o altă soră, majoră, Ecaterina Esenina, care era întreținută de fratele ei. Aceasta din urmă, a prezentat tribunalului un testament scris de Esenin, după care sora lui, Ecaterina, rămâne singura sa moștenitoare. Iar în Mai a. c. a mai apărut încă o moștenitoare: Sofia Tolstaia. Aceasta a devenit soție a nebunatecului poet în împrejurările următoare:

Esenin și-a înregistrat în starea civilă, la 2 Mai 1922, căsătoria lui cu Isadora Duncan, celebra dansatoare, venită la Moscova, unde proectase să renască baletul clasic în mijlocul „proletariatului învingător". Această căsătorie a rămas în vigoare până la moartea poetului, deși Esenin se despărțise de Duncan în 1924, în urma călătoriei lor scandaloase prin America de Nord. Reintors în Rusia, nedivorțat de Duncan, Esenin a reușit să se căsătorească cu Sofia Tolstaia, după ce prezentase stării civile actul de divorț obținut de dânsul în 1922, tocmai pentru ca să se căsătorească cu Duncan, adică actul divorțului cu Zinaida Mayerchold-Reich, dela care avusese cei dintâi doi copii. Funcționarii stării civile a cartierului „Hamovnichi" din Moscova, unde i se înregistrase odinioară căsătoria lui cu Zinaida Reich, — nu știau nimica despre căsătoria poetului cu Isadora Duncan. Așa că căsătoria cu Sofia Tolstaia s'a înregistrat aci ca legală.

Acum, deoarece ceilalți moștenitori ai lui Esenin ceruseră tribunalului să anuleze ultima lui căsătorie, judecătorii n'au găsit destule motive pentru a le satisface cererea. „Bigamia" lui Esenin nefiind recunoscută de tribunal, Sofia Tolstaia rămâne văduva „adevărată" a poetului și se crede că va obține integral moștenirea lui literară.

Cărți cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila" str. Wilson No. 1 (Fundația Carol I)

CARTI ROMANEȘTI

Barbu Nemțeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Școalelor în colecția „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", București, str. Wilson 1 cu 200 lei.

A apărut în editura „Bibliofila" PARLAMENTUL IN CARICATURA, un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului *A. Mărculescu.*

Șăineanu C., Recenzii. Huzum V., A la manière de.... Giurgea G., Situația României de după război.

CARTI FRANȚUZEȘTI

Dorgelès, Partir... *Delauney,* Jack de Newbury; Thomas de Reading. Cahiers intimes inedites de *Marie Bashkirtseff*. Recueillis et collationnés par Pierre Borel. Jack London, La vallée de la lune. *Gontcharoff,* Oblomof. *Mermeix,* Histoire du franc depuis le commencement de ses malheurs. *Max Beer,* Karl Marx, sa vie et son oeuvre. *Louis Royer,* Histoire de Mussolini. *H. Ghilini,* Le secret du Dr. Voronoff. *Papus,* Traité elementaire de science occulte. Précédé d'une étude par Anatole France. *Eliphes Lévi:* Histoire de la Magie; La Science des Esprits; La Clef des grandes Mystères; Le grand Arcane ou l'Occultisme devoilé; Le Catechisme de la Paix; Clefs majeurs et Claricules de Salomon.

CITIȚI: *Vient de paraître,* revistă lunară de literatură, artă și știință. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARTI BIBLIOFILE:

H. de Balzac, Le curé de tours. Illustré par Camis. E. T. A. Hoffmann, Contes fantastiques. Cu 21 aquaforte, un frontispiciu, inițiale și ornamente gravate de André Lambert.

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita edițiune Houssiaux, retipărită, cu ilustrațiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CARȚI GERMANE

Eucken R., Einheit des Geisteslebens. — *Ford H.,* Das grosse Heute — Das grössere Morgen. — *Berl H.,* Das Judentum in der Musik. — *Maack F.,* Talisman Turc, (Descifrarea amuletelor de dragoste și de boli. — *Schulze-Maizier,* Das Rätsel der Osterinsel. — *Kolisko L.,* Phisiologischer Nachweis der Wirksamkeit kleinster Entitäten bei 7 Metal'en. Milzfunktion und Plättchnenfrage. — *Bartsch R.* H., Venus und das Mädchengrab. — *Eulenberg K.,* Die Brunnen der grossen Tiefe. — *Has R.,* Die drei Kuppelpelze des Kriminalrates. — *Kessel-Iswolski,* Die blinden Herrscher. Ein Roman um Rasputin. — *J. London,* Der Seewolf: Ein Sohn der Sonne.

Proust M., Tage der Freuden; der Weg zu Swann, — Ricci C., Die Geschichte der Beatrice Cenci.

Afară de cărțile de lux, de cărți vechi și rare cât și o bogată colecție de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi și moderne, la *„Bibliofila", București, str. Wilson 1* se găsesc atât cărțile sus anunțate cât și orice carte de literatură sau de știință în toate limbile în condițiunile cele mai avantajoase. Studenți, profesori, artiști și ziariști se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociației Bibliofile Române".

A apărut
„Lectura" No. 89
— Floarea literaturilor străine —
RENÉ BAZIN
CELE DOUĂ DURERI
Trad. de MARGA DIMA
Lei 4.— Scrierea completă
La chioșcari și librari

CARȚI ȘI REVISTE

GILBERT ROBIN: Les haines familiales

Doctorul Robin, spune Robert de Traz în „Revue de Genève", este bine cunoscut în Franța și ca romancier. In noua sa carte, „Les haines familiales", se vede destul de bine cum imaginația romancierului îi folosește omului de știință.

Pentru Gilbert Robin, e evident că exemplele cu cari își ilustrează descripțiile sunt mai mult „cazuri" decât aventuri; el nu le examinează pe deasupra; alunecă printre ele: le trăește la rândul lui; reașează bolovanul în mediul său, în atmosfera lui inițială.

Astfel, nimic sec, nimic „clinic" în aceste pagini; o compătimire adânc omenească însuflețește observațiunile luminoase ale lui Robin, cari în ansamblul lor sunt puternice și adevărate.

„Viața Românească" No. 9 (Septembre)

Un număr cu conținut variat și ales ca de obiceiu.

Literatura originală e reprezentată de d-nii: Ion Pillat, Stejar Ionescu, Mihai Codreanu și Demostene Botez.

D. Stejar Ionescu publică pentru prima oară în această revistă. Bucata d-sale „Zîna Fumului" ni-l arată ca pe un abil mânuitor al limbii românești, deși se găsește la începutul carierei sale literare.

„Zîna Fumului" e o poveste tristă de iubire, pe care o învie ochiul „alb și rece" al unui ceasornic stricat aflat într'un saltar cu scrisori și hârtii uitate:

„L'am zguduit ușor și l'am dus la ureche, cum făceam altădată. Intre rotițele înghețate se trezi un zvon trist ca țîrîitul greerului. Inviau din adâncuri clipe de cenușă, cele din urmă ale tinereții mele dintâiu și ale ceasornicului". Și povestea începe, desfășurându-se într'o regiune pitorească a Moldovei, cu oameni obișnuiți și mai ales tineri în sufletele cărora tinereța se încântă și sufere de veșnice și trecătoare iluzii.

D. Stejar Ionescu deși evocă cea mai clocotitoare epocă a vieții, știe să fie sobru și simplu. Citâm un pasaj carcteristic: „Ora fumurilor de seară mă cuprindea într'o vrajă ușoară, un fel de semi-conștientă în care împietrea lumea întreagă. Numai drumul era o bandă cenușie ce luneca ducându-mă spre sat împreună cu calul printre copaci și lanuri. In plimbarea aceasta minunată întâlneam o ființă albă și subțire, când sub marginea pădurii, când rătăcind printre semănături. Odată am văzut-o stând în picioare pe trunchiul unui copac doborît de furtună. Vântul trecea peste ea ca o apă lină, ridicând ușor umbra castanie a pletelor. Privea către sat, nemișcată. Cine era? Arap nu putea vorbi, ca în basme. Mi-am răspuns singur: era zîna Fumului care fermeca zorile și amurgul".

D. Ion Pillat ne dă versuri frumoase în „Elegie".

D. Mihai Codreanu publică trei sonete șlefuite cu prea cunoscutul d-sale meșteșug, iar d. Demostene Botez scrie un pastel reușit „Veneția".

D-l D. V. Barnoschi publică o parte din introducerea destinată ediției românești a broșurei „Stăpânirea de sine" a lui Coué. In câteva pagini d-sa explică în ce constă metoda de vindecare a acestuia (coueismul) aplicată la clinica din Nancy și care se reduce, în esență, în a face prin diverse mijloace ca pacientul să se autosuggestioneze în senzul ca în sufletul lui să predomine o imagine bine aleasă, de sănătate, de vindecare, de veselie, etc. Atât este deajuns pentruca inconștientul să realizeze apoi imagina predominantă, cu efectul însănătoșirii.

D. Al. A. Philippide scrie interesante considerații asupra romanului românesc contemporan.

D. Dan Bădărău continuă articolul „Cauzalitate și finalitate în logică; iar d. D. I. Suchianu — cu competența și inventivitatea-i cunoscute scrie „Contribuție la preistoria plus-valutei".

Cronica literară este scrisă de data aceasta de d. G. Ibrăileanu și consacrată romanului „La Medeleni" și mai cu seamă autorului său, d-lui Ionel Teodoreanu. D. Ibrăileanu arată calitățile literare ale romanului, procesul de creație al autorului și defectele pe care le descopere. D. Ibrăileanu recunoaște în d. Ionel Teodoreanu pe „cel mai autentic și mai încântător poet în proză al naturii dela Hogaș, Sadoveanu și Galaction încoace...

„In poezia naturii, d. Ionel Teodoreanu este mai ales ceiace se cheamă un scriitor nou, un modern. Observator calm și minuțios al vieții omenești, d. Ionel Teodoreanu este un impresionist în fața naturii. D-sa nu pictează, de obiceiu, prin percepții, ci prin reprezentări arbitrare. Intuiția se descopere în lucruri, însușiri ascunse și reprezentarea lucrurilor nu poate fi cea obiectivă, „socială" ci foarte personală. De aici nevoia de a compara mereu"..

Numărul mai conține o nuvelă a lui Cehov „Ionîci" și o cronică socială relativ la structura proprietății noastre agrare de Petru Suciu.

Urmează Miscellanea, Recenzii, Revista Revistelor și Mișcarea intelectuală în străinătate. Despre aceste și despre minunata nuvelă a lui Cehov publicată în traducerea d-lui Titus Hotnog, rămâne a vorbi în alt număr al „Adevĕrului Literar".

Conduita regisorului și Misterul pasiunii

Gustave Cohen a dat la iveală o nouă carte: „Le livre de Conduite du régisseur et le compte des dépenses pour le Mystère de la Passion joué à Mons en 1501". Volumul acesta, spune R. Bossuat în „Revue critique d'histoire et de littérature" nu aduce la istoria vechiului teatru francez o contribuție proporțională cu mărimea lui

Gustave Cohen observă el însuș că documentele publicate de dânsul nu răstoarnă încheierile la cari ajunsese în a sa „Istorie a punerii în scenă".

Descoperirea la Mons a cărții metteurului în scenă, și a contului de cheltueli pentru Misterul pasiunii, jucat în 1501, nu prezintă un interes mai scăzut, întrucât această descoperire îl ajută pe autorul nostru să-și verifice rezultatele pe cari le dobândise personal, și să afirme cu certitudine ceeace până aci nu era decât simplă ipoteză.

Manuscrisul „Pasiunii" ne arată pe lângă numele actorilor, cifra cheltuelilor și a rețetelor. Socotelile sunt presărate cu mențiuni relative la organizarea materială a spectacolelor în secolul al XV-lea. Dar, pentru întâia oară, în afară de indicațiunile scenice obicinuite, ne sunt date și instrucțiunile amănunțite ale metteurului în scenă.

Intr'o desvoltată introducere Gustave Cohen examinează aceste două documente și expune într'o formă limpede și sugestivă o serie de constatări impresionante despre tehnica teatrală; el aduce astfel un excelent serviciu istoriei literare și artei dramatice.



Eccleziastul

Tălmăcitorii sfintelor testamente au de întâmpinat greutăți covârșitoare. Dar pe lângă dificultatea de a găsi textul adevărat al Scripturii, pe lângă truda traducerii în sine și pe lângă enormele piedici cari sunt de înfrânt în găsirea echivalentelor reale în limba în care se face transpunerea, — traducătorul e ținut să cunoască profund isvoarele de inspirație autentice ale autorilor Bibliei, și toate discuțiile iscate în jurul textelor sfinte.

Carol Drimer a răspuns în parte la unele din aceste cerințe, în tălmăcirea pe care a făcut-o Eccleziastului.

„Cohelet", „Propovăduitorul", sau „Predicatorul", e a patra carte a celor cinci meghiloth. Aflăm din cuvintele Eccleziastului, fiul lui David, regele Ierusalimului: mersul tuturor lucrurilor și deșărtăciunea lor; fiecare lucru își are vremea lui; teama de Dumnezeu; averea și cinstea sunt și ele deșărtăciuni, ș. a. m. d.

Am folosit pentru comparație cu textul tradus de Drîmer, două traduceri românești (una a lui Cornilescu, alta a Societății britanice) și o traducere franțuzească, a lui Louis Segond. O asemănare mai remarcabilă am găsit între traducerea lui Drimer și cea a Societății britanice. (Credem însă că textul folosit nu este cel oficial). Capitolul I al Eccleziastului, în deosebi, e aproape identic tradus, și ambii traducători păstrează cam aceleași greșeli de interpretare.

Dar pentru a se vedea cum se deosebesc între ele versiunile, vom aduce un exemplu: la capitolul II, Cornilescu traduce: Am zis râsului: „Ești o nebunie!" și veseliei: „Ce te înșeli degeaba?"

Traducătorul Societății britanice: Zis-am râsului: Ești nebun! și veseliei: ce folosești?

Segond: Am spus *despre* râs (J' ai dit du rire): Nebunie! și *despre* bucurie (de la joie): La ce e bună?

Drimer: Râsului am spus: „Nebunule!" și veseliei: „Ce faci tu oare?".

Corectă, desigur, e numai versiunea franțuzească.

In traducerea lui Drimer s'au strecurat numeroase greșeli de limbă. Astfel, nu se spune în nici un caz: gustă viața în zilele *pe* cari îți sunt date...

„Dor după vânt" sau „cuget de vânt" (I vers. 17 și II vers. 11), trebuie să fie „pe urma vântului", „goană după vânt" (poursuite du vent) — care vrea să însemneze zădărnicie...

„Căci la umbra înțelepciunii e umbra argintului" — trebuie să fie: „Căci la umbra înțelepciunii e *ca și* la umbra argintului."

Și e oribilă „calmitatea care alină greșeli mari!" — probabil: „blândețea potolește păcate mari"...

Traducătorul afirmă în introducerea sa că din „Coheleth" reiese ideea că *nu există un scop al vieții omenești* (pag. 15). Ideea aceasta e cu totul străină cărții. Autorul, dimpotrivă, crede că problema scopului vieții se deslează în perspectiva veciniciei, și noi, lucrătorii de o zi, nu putem cunoaște rezultatele problemei, ci numai singur Dumnezeu îi înțelege rostul și sfârșitul.

Ideea că din viață, *omul trebue să guste mult și pe cât este posibil*, (pag. 9), nu aparține Eccleziastului. Autorul crede că e bine ca omul să guste viața, dar să nu uite că va da socoteală de ea. E bine că tânărul să petreacă, dar să știe că odată și odată va fi adus la judecată. Bună este căutarea înțelepciunii și a științei, dar să nu uite omul că, cu puterile lui numai, nu va ajunge la ținta dorită.

Altminteri, concluziile la cari a ajuns traducătorul în desvoltata-i introducere, rămân în general valabile.

Carol Drimer a muncit serios și cu vădită pasiune. Documentată suficient, prezentarea Eccleziastului — ca și tălmăcirea — nu [illegible]ește decât prin asperitățile de limbă...

H. B.

Clasicism și Romantism

Profesorul G. de Plinval publică în *„Revue Universitaire"*, rezultatele unei anchete personale despre valoarea „umanităților moderne". Interesat în mod cu totul particular, ca profesor de literatură, de cultura generală a elevilor săi, el a propus clasei lui, subiectul următoarei compoziții: „S'a vorbit destul de mult, în timpul din urmă, de umanitățile moderne, adică de valoarea educativă a studiilor împrumutate dela alte isvoare decât acelea ale antichității. Puteți, în legătură cu aceasta, să citați o operă sau o pagină dintr'un autor străin, care să vă fi lăsat o puternică impresie morală sau artistică?"

Studiul temelor elevilor săi a sugerat lui Plinval următoarea observație: „Pe când elevii secției clasice se interesau de texte vechi, mai ales din cauza substanței istorice sau morale, a detaliilor despre viață, a obiceiurilor și credințelor pe care le cuprind, elevii din secția modernă sunt în mod exclusiv sensibili valorii artistice a textelor moderne. Din punctul de vedere al subiectelor, acești din urmă elevi au o preferință însemnată pentru textele de inspirație romantică. Se pare că se arată mai sensibili valorii artistice sau sentimentale a textului, decât atitudinei sale morale. Trebue să constatăm, de altfel, că pentru cei mai bine înzestrați din acești tineri, dacă textele străine sunt adeseori un isvor de emoție și reverie, ele nu le aduc decât slabe principii de acțiune, de lecțiuni pentru viață".

Poezia austriacă dela Hoffmannsthal la Rilke

E titlul unui mare volum pe care l-a tipărit Geneviève Bianquis la „Presses Universitaires".

In această lucrare anunță „Larousse mensuel" — autoarea și-a propus să studieze poezia austriacă dintre 1890 și 1920, nu la toți reprezentanții ei atât de numeroși, ci numai la câțiva din cei mai caracteristici: Felix Dörmann, Leopold Andrian, Peter Altenberg, Richard Beer-Hofmann, Hugo von Hoffmannsthal și Rainer Maria Rilke.

Poeții aceștia, obosiți de sentimentalismul ieftin al liedului german, au căutat o formă și o muzică savantă, imitând ceeace făceau în Franța Théophile Gautier, Baudelaire și parnasienii.

In disprețul lor pentru naturalism, în gustul lor artistic și muzical, și în puterea lor de evocare, recunoaștem influența necontestată a impresioniștilor și a simboliștilor francezi.

Studiul Genevièvei Bianquis e cuprinzător, documentat și interesant.

Flacăra lăuntrică

„Candide" socotește că cea dintâi lucrare a tânărului romancier — ce ușor se atribuie acest titlu în Franța! — Jean Guyon-Cesbron, „Flacăra lăuntrică", nu trebuie să treacă nebăgată în seamă.

Cartea aceasta conține pasagii excelente, acelea în deosebi în cari eroul discută cu el însuș și în cari dragostea lui pur sensuală, se împotrivește pasiunii ideale — s'ar părea — a Elenei Ferou.

Pasiunea aceasta bine-înțeles, sfârșește prin a ajunge — poate prea de grabă — la inevitabil. Cetitorul are impresia că duelul va continua, că oarecari remușcări vor zgândări strășnicia luptei. Din nefericire, după frumosul crescendo al primelor o sută douăzeci și cinci de pagini, romanul se bifurcă.

Inapoierea bărbatului Elenei și sosirea unei străine cu care eroul nostru se va consola, contribuie la dispersiunea interesului și la introducerea nepotrivită a unor elemente superflue, cari complică drama, fără a o aprofunda.

Guyon-Cesbron rămâne totuș o bună promisiune.

M-me Roland, amorul și moartea

Ca și imaginile pe care le evocă, cele mai prețioase relicve ale trecutului nu supraviețuesc adeseori decât numai prin capriciul unei întâmplări; lucrul acesta îl demonstrează George Lenotre, în câteva pagini pitorești și emoționante din „Revue de deux mondes", unde povestește nenorocitele aventuri ale Girondinilor proscriși, cari mergeau să moară la Bordeaux. Buzot și Pétion fură cei mai de plâns, Buzot mai ales, pe care un amor secret îl unea de M-me Roland. El își păstrase scrisorile și un portret al iubitei sale; scrisorile și portretul ajunseră la Paris cu hârtiile confiscate de la Girondini, și multă vreme nu s'a mai știut de soarta lui. Se știa că M-me Roland iubise pe unul din proscriși, dar se bănuia că acesta ar fi fost un oarecare Barbaroux:

„In ultimele zile ale lui Noembrie 1863, un tânăr se prezentă la librarul France, cu prăvălia pe quai Malaquais. Avea sub braț un teanc de hârtii vechi, găsite în fundul unui cufăr, unde le ghemuise tatăl său, mare amator de vechituri. France examinează, ezită și refuză: hârtiile nu i se părură de vreun interes. Mai am și altele — adăogă tânărul, am să le aduc. Mai veni odată, apoi a doua oară, cu alte teancuri; pentru toate primi suma de 50 franci. La începutul anului 1864, librarul France publica „Le Catalogue d'un choix de livres et de documents manuscrits sur la Révolution francaise". Catalogul menționa cinci scrisori ale d-nei Roland către Buzot—cele cinci scrisori vestite astăzi —și „Memoriile" inedite ale lui Pétion".

In acelaș an,—ciudată coincidență,—un colecționar, Charles Vatal, cumpărase pentru câțiva bani, pe drumul dela Batignolles, un mic portret: „Intors acasă, îl curăță și observă, că în dosul portretului, între cartoane, se afla o bucată de hârtie îngălbenită. O scoase, o netezi cu precauțiune și citi: **Francois-Nicolas Buzot.... natura l'a înzestrat cu un suflet iubitor, cu un spirit mândru și un caracter înalt... supărările inimei au adăogat melancoliei către care era inclinat...** Scrisul, Vatel l'a cunoscut destul de bine, era acela al d-nei Roland. Desigur că, adeseori, în închisoarea lui, primindu-i sărutările și lacrimile, portretul i-a fost aproape ca un talisman, pe care soarta l-a aruncat apoi în cutia unui negustor de vechituri". Acest medalion se păstrează azi în biblioteca dinVersailles, pe când mica miniatură a d-nei Roland este catalogată la Arhivele naționale.

Gelozia destinului, care a despărțit de vii pe cei doi prieteni, nu i-a unit nici după moarte...

D-na Roland a fost soția marelui om politic francez. Roland dela Platière, ministru de interne în 1792, amic al Girondinilor, care s'a sinucis îndată ce a aflat de execuția soției sale. Femeie de o mare inteligență, pasionată pentru literatură și artă, republicană și stoiciană, M-me Roland întreținea la Paris un salon, a cărui influență politică a fost considerabilă, fiind frecventat mai ales de Girondini. Ura Montagnarzilor a trimis-o la eșafod pe care, urcându-l, ea a pronunțat fraza care a rămas celebră: „O, libertate, câte crime se făptuesc în numele tău!...". Ea a lăsat interesante „Memorii".



Henri Brémond și „poezia pură"

Sub titlul „Clasicismul și ideea tradițională în poezie", abatele Brémond publică în revista pariziană *„Le Correspondant"*, din 25 Septembrie câteva pagini pline de vervă asupra atacurilor pe care a avut să le îndure poezia, în mai multe rânduri, din partea adversarilor cari nu o înțelegeau.

Un filosof al poeziei, spune el, pur rațional și nu mistic, — adevărat sau fals, chestiunea aceasta nu se pune, — este un accident, o cometă, aproape chiar un monstru în istoria universală a esteticei, în contrazicere, dacă nu totdeauna cu formulele, dar cel puțin cu experiența poeților din toate timpurile. In afară de unele perioade relativ foarte scurte, a existat părerea că se observa în poezie o activitate specială, nu protivnică, ci distinctă a activităților propriu zis raționale, o cunoaștere, pentru că ea ne pune în legătură cu lucrurile, dar o cunoaștere cu totul particulară, al cărei obiect imediat nu este acela al cunoașterei raționale universale, al cărui mecanism, dealtfel misterios, nu se supune de loc regulelor „Artei de a cugeta".

PIERRE RAMUS: „Die Irrlehre des Marxismus"

Pierre Ramus e unul dintre sociologii austriaci cei mai culți și mai clar văzători. El e totodată om de acțiune și orator de o rară elocință. Numeroasele lucrări de sociologie l-au situat printre combatanții idealiști cari știu să vadă realitățile dintr'un punct de vedere înalt. Ideologia lui e înrudită cu acea a lui Bakunin și Kropotkin, impregnată și de tolstoism, căci gruparea pe care o conduce e însuflețită de ceeace Ramus numește „socialism fără violențe" și fără sete de putere politică.

Ultima lucrare apărută: Invățăturile greșite ale marxismului, este menită să limpezească marile probleme social-politice. Marxismul, socialismul, fascismul sunt cele trei chestiuni cari se impun zi cu zi atenției și intereselor tuturora. Numeroasele experiențe sociale, la cari s'au adăugat nenumărate volume aruncate din toate taberile în luptă, au complicat atât de mult situația, încât ea pare plină de enigme și de primejdie, ca un munte uriaș plin de sălbătăciuni.

In privința marxismului, câți pot spune că-l cunosc în esența lui adevărată? câți au citit măcar un rezumat al „Capitalului"? Adepți sau adversari se folosesc de așa numite „Schlagworten" — de cuvinte-clișee, de expresii al căror conținut e denaturat după interesele combatanților.

In literatura socialistă lipsește acea operă esențială, care să îndrumeze, chiar pe acei al căror spirit e liber, prin pădurea încâlcită a materialismului istoric, dându-le substanța marxismului în mod obiectiv. Trebuia un fel de enciclopedie a ideilor sociale, care să indice semnificația atâtor cuvinte rostite de fiecare om de gândire sau de acțiune.

Opera lui Pierre Ramus e considerată, din această privință, ca un îndreptar. Autorul, cunoscând toate curentele sociale dela ivirea marxismului, a scris o carte pe care o pot citi și acei cari au o cultură generală. Sunt examinate marxismul, mișcarea muncitorească, social-democrația și bolșevismul nu numai din punct de vedere economic și politic, ci și din punctul de vedere al intereselor culturale. Momentele psihologice cari au determinat ivirea unei teorii sunt evidențiate ca și evoluția istorică a capitalismului. Atitudinea dogmatică, fanatismul care deviază dela idealurile dintâi sunt analizate cu înaltă înțelegere. Fiecare capitol al operei lui Ramus e bogat în învățăminte istorice, în comparații sugestive. Intr'un capitol ni se arată fundamentul eroarei filosofice a marxismului; în altul e expusă concepția materialismului istoric. Unele concluzii ale autorului par paradoxale; de pildă, el arată elementele antisocialiste ale marxismului — iar în cercetarea comparativă ce-o face asupra marxismului și fascismului, Ramus scoate în evidență asemănările dintre aceste două concepții atât de opuse astăzi. In acest mod, bolșevismul apare și mai înrudit cu fascismul, prin metoda lui politică. Dictatura apropie toate concepțiile sociale; efectele ei sunt identice și tot așa de dureros resimțite de popoare.

La sfârșit, după purificarea marxismului de creziile sale originale și de acele îngrămădite de adepții și de adversarii săi, Ramus arată semnificația permanentă a marxismului, schițând idealul unei societăți eliberate de dictatura poporului dar și de a statului, proclamând „bunăstarea pentru toți" — și libertatea individuală în cadrul intereselor comune ale omenirii. Socialismul viitorului va fi liber de silnicie politică și de opresiune morală.

HENRI BARBUSSE: Force (Trois filmes)

Ultima carte a lui Barbusse: **Force**, cuprinde trei povestiri simbolice, ale căror subiecte au, cași în celelalte opere ale lui Barbusse, amploarea destinului tragic al omului. Autorul le-a denumit cu modestie „filme", voind să indice cititorului, să nu se preocupe numai de valoarea lor literară, adică de frumusețea și de preciziunea imaginilor. Aceste povestiri au în adevăr ceva cinematografic, prin repedea și limpedea lor desfășurare. Totul e subordonat acțiunii imediate, directe. Povestirile acestea sunt scrise în aceiași frumoasă limbă, mlădioasă, bogată în imagini,— în acel stil pe care l-am numi explosiv, căci deschide brusc perspective largi sau profunde și trezește sentimente etern omenești.

In prima povestire, **Force**, Barbuse ne transpune în epoca romană. Un om simplu a isbutit să surprindă tainele naturii și să se folosească de forțele ei inepuizabile; el putea vedea dela distanță, putea transmite undele electrice, crea fulgere artificiale, anula gravitatea: — putea, în urmă cu 15 veacuri, să se folosească de forțele naturii așa cum ne folosim azi cu ajutorul tehnicei perfecționate. Omul acesta, izolat într'o subterană, domina poporul superstițios și pe stăpânii săi nemiloși. De departe, nevăzut, el pedepsea pe cei răi, ajuta pe cei slabi. Iși dă în cele din urmă seama că el combate aparențele, efectele răului — nu rădăcina răului. El menține dualismul nedrept. Forțele de cari se folosește nu aduc nimănui fericirea adevărată. Se convinge că trebue să pătrundă până la cauza generică a răului. Și astfel, el pornește, din satul său umil, spre Roma, capitala imperiului roman. Dar natura omenească e atât de complicată, încât acel care stăpânește forțele cosmice, cade învins în fața antagonismelor omenești, oarbe și crude.

In această povestire, cași în celelalte două, intitulate: **L'au-delà** și **Le Crieur**, Barbusse înfierează societatea noastră și arată cât de neînțeleși, cât de urâți sunt reformatorii sinceri și desinteresați. Aceste povestiri, deși au aceiași sursă de inspirație și aceleași intenții sociale, păstrează forma lor proprie, subiectul lor deosebit, prezintând trei aspecte caracteristice ale talentului lui Henri Barbusse, care povestește cu înflăcărare, observă profund și fără să se'nșele, urâțeniile și josniciile unei lumi îndrăznind să strige tare relele cari rod civilizația modernă.

E. R.

INSEMNĂRI

Carles Soldevila

Dela „Glumele" pe care le-a publicat în 1915, Carles Soldevila urmă evoluţia care purtă nuvela dela genul naturalist, la caracterul psihologic. „Imbrăţişarea", „Povestirile", piesele de teatru şi nuvelele pe care le-a scris de atunci, au îmbrăcat *fabula* într'o formulă determinată de caracterele care reacţionează deasupra argumentului, şi niciodată acest argument nu devine elementul melodramatic care pare că-i mână pe oameni ca pe nişte fantoşe şi-i zdrobeşte ca pe nişte jucării...

Evoluţia nuvelei s'a desfăşurat în literatura catalană prin trei faze distincte: faza romantică, faza naturalistă născută dintr'un nou sentiment al realismului, şi faza psihologică, în care scriitorii catalani caută să găsească drumuri proprii, expresii personale, — o expresiune care să fie într'un acord desăvârşit cu temperamentul esenţial şi echilibrat al rasei, şi cu cea mai ascuţită sensibilitate modernă. Această sensibilitate pare să fie fructul unor observaţiuni pătrunzătoare a firii omeneşti — şi din generaţia cea mai puternică a noului curent, face parte şi Carles Soldevila...

„Muza" lui Baudelaire

Poezia pleacă dela un suflet, pentru a se adresa altui suflet. Ea perzistă în viaţa poeţilor ca şi în viaţa operelor lor. De unde se nasc cele mai frumoase versuri? Din circumstanţe adeseori vulgare; căci poeţii se înfăşoară, în viaţă, în vălul auriu al iluziilor şi muzele lor chiar nu se întrevăd decât prin mirajul gândurilor lor. Ei împodobesc femeile, pe care le iubesc, cu atracţii imaginare : cele dintâi ,desigur, ele ezită a se recunoaşte în oglinda fermecată, care li se oferă. Această ezitare a încercat-o, fără îndoială, şi M-me Sabatier citind poemele subtile pe care poetul i le-a dedicat în „Fleurs du Mal", — căci el o înzestrase cu o adoraţie delirantă şi aproape religioasă cu care ea nu era obişnuită de loc Este o poveste paradoxală şi destul de tristă în fond, aceea pe care o rezumă François Porché în „Vie douloureuse de Charles Baudelaire", ale cărei capitole apar în *„Revue de Paris"*. Obosit de pasiunea bolnavă, violentă şi furtunoasă pe care i-o inspirase mulatra Jeanne Duval, poetul cunoscu, la treizeci şi unul de ani, pe această M-me Sabatier, pe care el o transformase — cu câtă ingenuitate — într'un fel de madonă.

Era de-o vârstă cu el. O văduvă veselă, celebră în lumea literelor prin frumuseţea şi spiritul ei independent. După Judith Gauthier, ea era fină, avea mâini frumoase, părul mătăsos, trăsături regulate, cu gura mică şi surâzătoare, astfel cum o atestă Richard în tabloul „La femme au chien" sau bustul lui Clésinger, păstrat în muzeul Louvre. Cinci ani de zile ea a fost muza poetului, femeea care a reuşit să facă din viaţa lui cel mai fantastic paradox.

Michel-Angelo şi Vittoria Colonna

S'a vorbit mult de pasiunea pe care a nutrit-o Michel-Angelo, către declinul vieţii lui, pentru Vittoria Colonna. Femeea aceasta, care aparţinea unei familii foarte mari de pe vremuri, primise educaţia aceea strălucită în care erau crescute familiile de neam. Logodită din cea mai fragedă vârstă cu marchizul de Pescara, născut în acelaş an cu dânsa, unirea lor oferia întotdeauna imaginea acelui amor conjugal serios şi profund, pe care-l visează romancierii şi pe care realitatea îl înfăţişează, câteodată.

Rănit şi făcut prizonier la Milano, Pescara, spune René Ménard, compuse în timpul captivităţii dialogurile sale despre dragoste, adresate nevestei-si. După bătălia dela Pavia el muri.

Vittoria Collona îşi consacră văduvia la alcătuirea frumoaselor sonete în memoria bărbatului ei.

Cerută în căsătorie de personalităţi cari reprezentau tot ceeace Italia avea mai ilustru, ea refuză toate partidele, spunând că dacă ar fi trebuit să-şi aleagă ea soarta, ar fi preferat să moară lângă bărbatul ei, cu care trăia şi va trăi totdeauna în amintire.

Ea nu-l cunoscu pe Michel-Angelo decât către sfârşitul vieţii, şi legăturile lor consistau în discursuri despre artă, şi în sonete extatice.

Când muri Vittoria Colomna, Michel-Angelo fu aproape să înebunească de durere. Ii sărută mâna, înainte de înmormântare, — şi timp de şaisprezece ani cât a mai trăit după aceea, el a regretat necontenit că n'a îndrăznit să o sărute pe frunte.

Aceasta a fost unica pasiune care i s'a atribuit lui Michel-Angelo.

Consolatorul femeilor

Iată de bună seamă, cel mai bun roman pe care l-a scris René Schickele. Cetindu-l, ne vine foarte greu să ne facem o idee precisă despre ciudata figură de înstrăinat pe care ne-o înfăţişează.

E drept că la Schickele interesează mai mult exemplul decât opera în sine. Şi de data aceasta exemplul e emoţionant, şi dovedeşte că lucrările cele mai izbutite nu sunt totdeauna acelea în cari se conturează cel mai puternic fizionomia morală a autorului.

Cu toate acestea Maurice Betz crede că adevărata notă personală a lui Schickele nu trebuie căutată în „Consolatorul femeilor", ci în „essais"-urile sale pariziene şi în primul lui roman, „Der Fremde".

Fizionomia caracteristică a dezechilibratului alsacian pe care-l impune ca un simbol acest scriitor, — când nu dă naştere la soldaţi sau la credincioşi fanatici, cu suflet candid, cu crezul violent şi exclusiv, — produce spirite neliniştite, inteligente, ironice şi pretutindeni înstrăinate.

Rainer Maria Rilke

Se ştie—sau nu se ştie— că Rainer Maria Rilke, mare poet în limba germană, cetăţean de Praga, mai apoi locuind în Elveţia, a adresat, în momentul eliberării cehe, ministrului Cehoslovaciei la Berna, o scrisoare de adeziune, spontană şi cordială, în favoarea patriei liberate. Astfel lumea literară cehă a înregistrat cu o vie plăcere omagiul pe care l'a făcut singuratecului din castelul Muzot, revista „Cahiers du Mois„ reunind sub titlul „Reconnaissance à Rilke", într'un volum de frumoasă înfăţişare, treizeci de articole consacrate personalităţii şi artei poetului. După Paul Valéry, un mare număr de scriitori francezi şi străini şi-au spus acolo admiraţia pentru Rilke. Magică trebue să fi fost puterea cuvântului său, pentru ca inimile atâtor scriitori să se emoţioneze atunci când nu-i puteau cunoaşte, decât numai în mod cu totul imperfect. Căci cea mai mare parte din admiratorii lui, recunosc că nu l'au apreciat decât după „Les Cahiers de Malte Laurids'Brigge", singurele traduse în limba franceză.

Astăzi se pregăteşte, la Paris, apariţia, în traducere franceză, a operei lui Rilke, traducere făcută de romancierul Maurice Betz. In acelaş timp un compatriot al poetului, Camille Hoffmann, vorbeşte despre „melodiile slave", al căror ecou puternic îl găseşte în poezia lui Rilke. Ar fi momentul aci de a aminti metamorfoza care s'a îndeplinit în geniul poetului, devenit francez prin graţia divină. Rilke, căruia Parisul nu-i mai prezintă nici un secret, care a trăit în intimitatea lui Auguste Rodin şi a cărui ocupaţie de căpetenie este traducerea în germană a operei lui Paul Valéry, a sfârşit prin a scrie franţuzeşte în felul următor:

> Parle, ô source, toi qui n'es pas humaine,
> chante, ô source, tes pleurs ;
> rien ne console autant de la trop indigène peine
> qu'une peine d'ailleurs.
>
> Est-ce de la peine, ton chant? O dis moi, est-ce
> quelque état inconnu ?
> En dehors de ce qui nous aide et ce qui nous blesse,
> peut-on être ému ?

Şi în felul acesta se justifică părerea celora cari au colaborat la broşura „Reconnaissance à Rilke".

Ziua albă

Cine nu cunoaşte *„Symphonie en blanc majeur"* a lui Théo Gautier.

> *De quel mica de neige vierge*
> *De quelle moelle de roseau,*
> *De quelle hostie, de quel cierge*
> *A-t on fait le blanc de sa peau?*

Cea care a inspirat-o a fost tânăra contesă Nesselrode, fiica acelui Nesselrode care a izbutit să rămână ministru de externe al Imperiului rusesc timp de 40 de ani, printre revoluţii, războaie şi schimbări de guvern.

Măritată cu bogătaşul brutal şi gelos Jean Calergis când era aproape o copilă, şi-a reluat libertatea la 18 ani şi a început să cutreiere lumea, oprindu-se când la Varşovia, când la Paris, când la Baden. Marie de Nesselrode „ziua albă", cum i se zicea, o făptură frumoasă, blondă şi subţirică, s'a pasionat rând pe rând de Chopin, Liszt, Thalbert, a inspirat poema lui T. Gautier, a fost pe cât se pare iubită de Musset, a făcut geloasă pe frumoasa d-nă Hanska pentru Balzac, a fost în fine acea expresie a romantismului, acea preoteasă a cultului pasiunii care era idealul vremurilor sale, cu elan şi măsură, ştiind să păstreze în toate împrejurările o atitudine discretă, departe de vulgaritatea şi excesele aventurilor realizate.

Fiindcă fusese comparată cu Cymodocée din „Les Martyrs" a ţinut să cunoască pe scriitorul ce fusese idolul său din primii ani ai tinereţii, pe vicontele de Chateaubriand. S'a dus deci la cenaclul din Abbaye aux Bois.

M-me de Récamier cu o perucă brună pe cap, jumătate oarbă, confundă unul cu altul, pe bătrânii săi prieteni, pe când bietul René moţăia pe un scaun lângă cămin, tăcut şi derăpănat ca un monument din alte vremuri....

Marie Calergis încremeni de surprindere şi se plictisi de moarte în acest salon ce-i apărea ca o magazie de antichităţi .

„Mi se păru, zise ea, că văd o colecţie de figuri de ceară care dădeau din cap spre a zice: da, da.

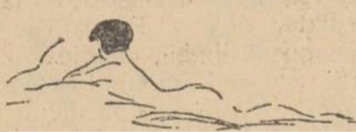
Nu! nici odată imaginaţia n'a primit o lecţie mai dureroasă. Neputând să mă mângâi, n'am mai venit nici-odată la cenaclu".

Diplomaţie feminină

Un decret al guvernului din Moscova, cu data de 30 Septembrie, acreditează ca ministru plenipotenţiar în Mexic, pe d-na Kollontai, care a fost, după cum se ştie, ministru al Sovietelor în Norvegia.

D-na Kollontai nu este numai o femee diplomată, şi singura care a fost întrebuinţată până acum ca „chef de poste"; este o foarte frumoasă femee, o scriitoare şi o femee de spirit. Ea a isbutit la Oslo, când a obţinut foarte repede cunoaşterea dreptului guvernului din Moscova şi când a negociat un tratat de comerţ favorabil sovietelor. Dar ea avea duşmani în Rusia şi fu repede „rechemată", acum doi ani, în urma intrigilor nici acum pe deplin lămurite. Tot ce s'a putut afla la noi, este că firul acestor intrigi era ţinut de fostul său bărbat, personagiu influent contra căruia ea a cerut şi obţinut divorţul ; i-se poate imputa totuşi faptul că este totdeauna de o excesivă eleganţă Sunt câţiva puritani la Moscova, care se speriau de toaletele comandate de către M-me Kollontai, în atelierele Parisului.

Aceasta n'a fost, cu toate acestea, socotită ca o crimă şi M-me Kollontai şi-a recâştigat simpatiile. I s'a dat chiar întâietate, întrucât postul din Mexic, era un post de alegere. Intre constituţiunea Mexicului şi regimul sovietic, sunt atâtea afinităţi şi puncte de atingere, încât se poate prevedea că M-me Kollontai (îmbrăcată mai bine ca altădată) va fi foarte bine primită de prezidentul Calles şi colaboratorii lui.



Un copil pierdut

Emil Henriot a scris o carte inegală şi nehotărît închegată ca şi cugetarea care a zămislit-o. Stilul însă din „Lenfant perdu", rămâne aşa cum îl cunoaşte publicul francez : mlădios şi colorat.

„Vient de paraître", rezumă astfel subiectul romanului :

După moarte, Martin Cramoysan apăru, cum ştim că trebuie să se întâmple, înaintea lui Dumnezeu. Stăpânul dreptăţii îi zise :

— Martin Cramoysan, tu n'ai fost fericit pe pământ. Ai dreptul la o reparaţiune. Exprimă-ţi o dorinţă şi ţi-o voi îndeplini !

— Doamne ! aş vrea sa-mi reîncep viaţa, ştiind tot ceeace ştiu acuma. Aş fi mult mai înţelept şi n'aş mai face aceleaşi prostii. Aş încerca să devin fericit ca om, m'aş folosi numai de partea bună a lucrurilor pe cari le-ai creat Tu Doamne ; şi te-aş slăvi numai pe Tine !

Şi Dumnezeu îi împlini dorinţa.

Martin Cramoysan îşi reîncepu viaţa, care fu în această a doua ediţie, exact cum a fost în cea dintâi.

Cramoysan fu înşelat de nevastă, îşi pierdu un braţ în război, se lepădă de un fiu pe care-l făcuse în tinereţă, şi nu-l recunoscu nici atunci când acest fiu credincios îl scăpă dela moarte, — într'un cuvânt, nu fu deloc mai fericit ca înainte şi nici mai înţelept. Dar lucrul acesta nu-l împiedică atunci când fu din nou în faţa Judecăţii, să formuleze aceeaş dorinţă ca şi întâiaş dată. Numai că de data asta Dumnezeu îşi astupă urechile...

Poeziile lui Jean Richepin

Adunându-şi într'un singur volum cele mai bune şi mai caracteristice poezii Jean Richepin îşi manifestă încăodată incontestabilul său talent poetic. In „Choix de poésies", fiecare bucată are o strălucire proprie, un ritm, o muzică ; nu este nici una care să nu pară spontan ţâşnită din inima fiinţei poetului, care să nu fie un strigăt involuntar al inimei, al spiritului sau al simţurilor.

Culegerea de poezii, pe care o publică editorul Fasquelle, este o sinteză exactă şi completă a operei poetice a lui Jean Richepin. Găsim în acest volum toate feţele talentului său. Mai întâi „La Chanson des Gueux" care-l făcu celebru ; voluptoasele „Caresses", cântec de amor cu aprinderi tinereşti ; elocventele „Blassphèmes", care, sub violenţele lor romantice, ascund o puternică chemare a infinitului ; este „La Mer", marea întreagă rând pe rând furioasă şi aspră, oglinditoare şi sumbră, cântată de un adevărat matelot ; sunt „Mes paradis", poeme de maturitate, unde se împreună raţiunea cu bunătatea ; este „La Bombarde", încântătoarea culegere de cântece şi, în sfârşit, „Les poèmes durant la guerre" şi „Les Geas", vibrătoare de eroism, de milă de durere, de neclintita nădejde în vremuri mai bune, al căror ultime versuri din oda „Pour nos poilus", rezumă generoasa cugetare a poetului :

> Courage ! Et sur vos fronts vont fleurir les lauriers.
> Plus splendides que ceux des plus fameux guerriers,
> Vous dont le pur roman rendra le leur vulgaire :
> Car ce que vous aurez tué, vous, c'est la guerre !...

Luciano Zuccoli

Printre personalităţile mari ale literaturii italiene moderne se disting câteva care au o repercusiune incontestabilă asupra întregei literaturi actuale.

Una din aceste figuri distincte ale literaturii italiene este marele prozator Luciano Zuccoli, o personalitate proeminentă în mişcarea literară italiană din ultimele două decenii.

Alături de Capuana E., A. Butti, Grazia Delleda şi Matilda Serao, Zuccoli învedereazâ adevăratele năzuinţe ale prozei italiene mai nouă.

A debutat foarte tânăr în literatură, publicând în 1893 primul său roman : „Lussuriosi", care obţinu cel mai viu succes.

De atunci, activitatea lui s'a împărţit între literatură, gazetărie şi politică. In 1903 a luat direcţiunea celebrului ziar „Gazetta di Venesia", care are o vechime de peste 80 de ani.

Puternica şcoală realistă din care face parte şi Zuccoli a avut o înrâurire covârşitoare asupra celor mai multe temperamente de scriitori italieni din epoca noastră.

Aşa se şi explică existenţa unei întregi pleiade de scriitori italieni, cari, scuturându-se de prefăcătoria obişnuitei frazeologii a aşa zişilor reprezentanţi ai curentului nou, s'au apropiat de mulţimea, din care au eşit la iveală, croind o adevărată literatură sănătoasă insuflată de năzuinţele reale ale gloatei.

Iar izbânzile ce i-au întovărăşit paşii lui Zuccoli de la întâiele manifestări, începând cu „Moartea lui Orfeu", „Viaţa ironică", „Femei şi fete" (nuvele), şi sfârşind cu romanele „Roberto", „Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi soldaţi", şi mai ales „Dragostea lui Loredana", au fost numai atâtea şi atâtea dovezi sigure ale interesului real cu care-i urmărită activitatea scriitorilor bine înzestraţi.

Zuccoli dă pe faţă şi unele însuşiri de scriitor dialectal, ceeace se poate observa mai cu osebire, în „Dragostea lui Loredana", din punctul de vedere al dialectului veneţian.

Nuvelele lui Zuccoli se recomandă prin firescul şi simplicitatea lor, calităţi destul de rare în literatura italiană, dominată mult timp de retorica elegantă şi înflăcărată a lui D'Annunzio. Caracterele sunt cu fineţă observate, atitudinile personagiilor redate cu mult pitoresc şi cu discreţie în acelaş timp.

In ultimul număr din „Lectura" a apărut una din cele mai caracteristice nuvele ale lui Zuccoli, în care marele scriitor îşi concentrează atenţia asupra sufletului femeesc.

Pentru tot ce priveşte „Adevărul Literar": manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri, Sâmbăta între orele 5—6.

Curiozităţi

O vedetă melomană

Gretta Garbo, vedeta suedeză, interpreta „Uliţei durerii" şi a lui „Gosta Berling", care de curând a terminat filmarea operei lui Blasco Ibanez: „Torentul", — e o pasionată melomană.

In timpul repetiţiilor, după munca încordată din studio, ea roagă pe muzicanţi să-i cânte din autorii săi favoriţi: Beethoven, Grieg.

Nu rareori marii interpreţi ai „artei mute", culeg în ritmul muzicei inspiraţia celor mai frumoase expresiuni sau atitudini.

Filmele de propagandă sovietica

Guvernul sovietic dând directive speciale tuturor maeştrilor autorizaţi ai ecranului filmele de popagandă au început să lupte împotriva religiei şi în general împotriva tuturor autorităţilor din lume! Insă filmul de propagandă se caracterizează printr'o puerilitate şi o lipsă de gust supărătoare.

Presa franceză compară filmul sovietic cu cel american, având amândouă ca nucleu comun banalitatea intrigei şi artificialitatea scenariului.

In orice caz filmele de propagandă nu merită să fie exportate. Chiar şi spectatorii indigeni nu prea se înghesue la casa de bilete.

Bonboanele lui Biscot

Artiştii care lucrează în studio-ul Gaumont, iau masa într'unul din cele două restaurante situate lângă Buttes Chaumont. De obiceiu nu-şi scot machiajul. Fără să-şi schimbe costumul, se duc la masă, de oarece trecătorii s'au obişnuit cu asemenea apariţii burlesce. Copiii însă nu se mai satură privindu-i. La geamul restaurantului, ei scrutează, curios, interiorul. In zilele când Biscot îşi ia acolo dejunul, mulţi copii întârzie dela şcoală. Deunăzi, în haine zdrenţuite şi cu ghiozdanul subţioară, un copil staţiona în faţa restaurantului. Biscot observându-l îi trimise prin chelner câteva bomboane, şi-l sfătui să se ducă la şcoală.

Copilaşul dete un răspuns neaşteptat: „De geaba. Am întârziat. Prefer să rămân aci şi să mănânc bomboane Spune-i lui Biscot că poate să-mi mai trimeată !..."

Contra exceselor cinematografice

Congresul cinematografic din Paris a luat următoarea hotărîre: în scopul de a combate campaniile duse împotriva altor naţionalităţi, autorii scenariilor pentru filme sunt obligaţi, ca toţi escrocii, trădătorii, asasinii etc. din filmele lor să fie de aceiaş naţionalitate cu autorii înşişi. Astfel se speră că va dispărea obiceiul de a defăima unele naţionalităţi, ridicându-le în acelaş timp în slavă pe altele. Apoi, în scopul de a păstra adevărul istoric şi etnografic în filme, regisorii sunt obligaţi deacuma înainte să recurgă la ajutorul unor experţi competenţi, care să vegheze ca moravurile, portul, evenimentele istorice şi culoarea epocii, să nu fie denaturate sau reprezentate într'un mod absurd şi ridicol prin filmele lucrate în altă ţară.

Omul învinge fiarele

In 1925, peste 20.000 oameni au murit în India muşcaţi de şerpi, 974 au fost omorâţi de tigri şi peste o mie — de alte fiare. In cursul aceluiaş an au fost omorâţi de oameni, 41.004 şerpi şi 21.065 de fiare, din care 4.660 leoparzi şi 1.699 tigri.

Asasinarea unui pseudo-filozof

Studentul Emanuel Zilberştein de la Universitatea din Brooklin (New-York) a ucis pe profesorul aceleiaş Universităţi, Calis, cu focuri de revolver, într'un restaurant Asasinul n'a căutat să fugă, fiind calm şi „cu totul la dispoziţia poliţiei". Cauza omorului e destul de ciudată: Profesorul Calis predând studenţilor filosofia, desfăşura în faţa lor, principii, atât de imorale, încât Zilberstein se hotărî să scape lumea de acest predicator înfocat al răului

Trăiască dreptatea

Marii bucătari — „şefi" ai restaurantelor pariziene, au cerut să fie egalaţi în drepturile lor de a-şi iscăli operele— cu artiştii, pictorii, scriitorii, sculptorii etc. Bucătarii cred că şi ei sunt artişti — deci trebue să aibă dreptul de a-şi semna „menu"-urile restaurantelor unde lucrează".

„Turful" canin

La Manchester (Anglia) au avut loc curse de... câini, organizate după modelul celor mai obicinuite curse de cai. 17.000 de spectatori şi 300 „book-maker"-i au asistat la această nouă distracţie a Majestăţii Sale Publicul. Câinii aleargă după un iepure — jucărie electrică cu mecanismul condus prin radio dela înălţimea unui turn de 40 metri Cursele de câini dela Manchester sunt cele dintâi în istoria omenirii. Se anunţă organizarea unor asemenea curse la Londra, Cardiff şi în alte oraşe britanice.

Moravuri americane

Nu numai în filmele americane întâlnim cazuri când „fermer"-ii Statelor Unite nu recunosc nici o autoritae în afară de... revolver. Un „fermer" din Allentown, Granwille Holban a refuzat să-şi trimită băiatul la şcoală, pretextând că are nevoie de munca copilului acasă. Amendat cu doi dolari, Holban a refuzat să-i plătească. Când şefirul împreună cu ajutorul său au venit să procedeze, conform legii, la confiscarea vre-unui, obiect de valoare, Holban i-a prevenit că-i va împuşca dacă vor intra în casă. Urmându-şi calea datoriei amândoi funcţionarii au căzut împuşcaţi de Holban, chiar la uşa fermei. Atunci, un detaşament de soldaţi înconjură ferma. Trei din asediatori căzură ucişi de Holban. Atunci, miliţienii au pus foc casei. Holban căutând scăpare, a sărit prin flacări şi a fost ucis pe loc. Averea i-a fost confiscată de către stat, deoarece soţia lui şi copilul au pierit în foc.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 308

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINTATE

Duminică, 31 Octombrie 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

FEMEEA ROŞIE*)

Mircea adormise în aerul tare al bucuriei.

Amăgitoarea dimineaţă a lunii, albindu-i pleoapele, îl făcu să clipească. Nu auzi tusa familiară a tatălui său. Işi aminti că era în tren, spre Medeleni. Legănarea monotonă a roţilor cercă să-l adoarmă din nou, dar ceva îl ţinea treaz: O ciudată mişcare a sângelui, o iritare împotriva... Adinei — da! Adinei — pe care o visase... Extraordinar! O visase pe Adina Stephano! Se deşteptă deabinelea, revoltat.

El, Mircea Balmuş, o visase pe Adina Stephano! Era uluit ca în faţa unei formidabile necuviinţe. Indrăznise femeia aceia?... Vis.

Vis?... O spaimă-i cutremură inima. Avea agăţat în nări, vivace ca o prăfuire de polen, parfum cald de femee. Era cineva străin alături de el, pe aceiaşi canapea. Venise Dan cu Adina în compartimentul lui? Nu s'auzeau nici vorbe, nici sărutări, — numai horăitul de contrabas al lui Aron Rosenzweig.

Intredeschise ochii, iscodind. Tremurul privirii îi cernu imagina unei femei care se pudra, contemplându-se în oglinda sacoşei.

Respiră. Nu era Adina. Femeia dealături era brună şi avea bluza roşie. Ce idee! Să te pudrezi în tren, prin întuneric, în toiul nopţii!..

Ciudată femee!.. Adică... poate că toate femeile fac la fel...Oare? Şi acasă la ele? Se scoală din pat, noaptea, prin întuneric, în cămeşă de noapte...

Ocoli imagina femeii care se coboară din pat, despletită, în cămeşă străvezie, cu picioarele goale, întinzându-se.

A! Nu era o închipuire de-a lui. Se linişti. Zărise aşa ceva pe o carte poştală ilustrată, într'un debit de tutun. Văzu din nou cartea poştală, intens colorată. O privise neatent în timp ce-şi strângea mărcile cumpărate. Avea un zâmbet... „provocator", — aşa se spune! Ce comicărie! Te scoli din pat somnoros, te'ntinzi, caşti, — şi zâmbeşti provocator! Fals! Era stupidă, neruşinat de stupidă, cartea poştală!... Ciudat! Cât de bine reţinuse toate amănuntele cărţii poştale! Vedea panglicuţele roşii ca focul, care înzorzonau capătul mânicuţilor şi broderiile de pe pieptul cu sâni... „provocatori": dacă aşa se spune!.. Privirea amintirii se coborî brusc în josul cărţii poştale.

„TENDRE RÉVEIL"

Acesta era titlul compoziţiei stupide, vulgare. Cine poate da bani pe astfel de orori? Totuşi, nu putea să-şi desprindă ochii de pe cartea poştală. I se păru că femeea în cămeşă de noapte făcea alt gest: îşi înodase mânile după ceafă. Inainte parcă nu era la fel! Uitase el? Nu. Inainte era cu braţele întinse. O văzuse perfect, îşi întipărise gestul. Acuma, se vedeau subţioarele, şi-şi răsturnase capul mai tare pe spate, cu sânii... şi mai provocatori. Se mişca! Da! Un genunchi gol îl încăleca pe celălalt, pulpa de deasupra se rotunji în lung. Ochii i se micşorară, nările se dilatară... Işi aduse aminte: Vedea o scenă dintr'un film cinematografic, cu Pinna Menichelli, o italiancă plină de cabotinism.

— E-e-e i-isterică damă, mă! exclamase Tonel, pentru care „isterică" era superlativul „damei".

Altă pacoste! Până acuma, migrenele se anunţau prin obsesii de melodii şi refrenuri vulgare, — acuma, prin obsesii de cărţi poştale şi filme!

Intredeschise ochii, ca să scape de el. Tot se pudra! Era în stare să se pudreze până la Iaşi!

C'un puf plat îşi tampona gâtul avântat ca să fie pielea mai întinsă. Privirile lui Mircea alunecară de pe fruntea scundă, pe nasul cu nări mari, pe buzele bombate, şi căzură deodată pe sânii... provocatori. Văzuţi de profil, păreau că izbucnesc prin bluza roşie, ca un galop prin flăcări, însulitând.

Inchise ochii, hotărât să doarmă. Se făceau pregătiri de migrenă în capul lui. Tâmplele şi ceafa se înourau târâş. O ipocrizie precaută îl făcuse să nu-şi schimbe poziţia în care se deşteptase şi care-l integra în noapte şi în canapea, făcându-l parcă nevăzut duşmanilor. Un picior îi amorţise. Muşchii gâtului îi înţepeniseră. Era pietrificat.

Simţi deodată o atingere moale şi scurtă pe vârful nasului. Tresări. Un val de căldură îi bătu faţa, vestind apropierea nudă a unui braţ de femee. Apoi răsună un hohot de râs înfundat. Simţi mai tare mirosul pudrei: de pe nas i se scutura pe buze.

Femeia roşie îl lovise cu puful de pudră pe vârful nasului, lăsându-i, desigur, o lunulă făinoasă.

„Obraznică!"

Işi bătea joc de el! Printre gene o zări, aşteptând poate, cu faţa îndreptată spre el. Părea gata să izbucnească în râs încăodată, dar aştepta ceva. Ţinea puful de pudră în mână ca pe un bulgăr de omăt, gata să-l arunce, la pândă... Avea obraji plini şi rumeni, păr brun ca vanilia, sprincene focoase, şi era cărnoasă cu dârzenie din cap până'n picioare. Femee din acelea cu care vorbeşti tare şi râzi gros; cu care-ţi vine să te hârjoneşti ţărăneşte, şuguind la fel; femee din acelea cu care dragostea e o trântă dreaptă, din care ea răsare râzând ca un copil gâdilit, gata să te buşească din nou pe tine, care eşti istovit ca după înot împotriva curentului. O văzu ridicând din nou mâna cu puful de pudră, închise ochii aşteptând lovitura... Intredeschise ochii, mirându-se că-i teafăr. Femeia roşie ridică din umeri şi aprinse un chibrit.

Inchise ochii. Simţea că-l priveşte. Se roşi.

Se înşelase. Femeia roşie aprinsese o ţigară.

La urma urmei ea era păcălită! Jocul începu să-l preocupe. O spiona, fără sfială: ea îl atacase. Şi e aşa de interesant să priveşti gesturile nocturne ale cuiva care se crede singur, — mai ales ale unei femei.

Fuma! Până atunci Mircea nu mai văzuse nici-o femee fumând. Trăgea cu poftă, din plin. Buzele aveau o sorbitură scurtă. Fumul părea o substanţă hrănitoare, intrând în pieptul robust. Apoi da fumul pe gură şi pe nări, privindu-l, cum se distrează copiii urmărind, în primele zile friguroase, aburul suflării lor... In definitiv, nu era nimic înfricoşător într'o femee! Un copil mare, cu păr lung, sâni — îi privi —...

Inchise ochii şi regăsi aceleaşi pregătiri de migrenă, fără ca migrena să fi început. Un fel de fulgere în sânge.

Cum îl tiraniza expresia aceasta odioasă — sâni provocatori — reţinută probabil de la Tonel.

Auzi un tact bătut cu vârful piciorului, apoi un sâsâit ritmic de buze — şuer inform, — apoi o melodie abea fredonată, însăilată oarecum, — ca atunci când te preocupă amintirea pe care-o deşteaptă melodia, mai mult decât melodia.

„Gueule-de-Loup, gueule-de-Loup
Gueule-de Loup s'est mon petit homme,
Gueule-de Loup, gueule-de Loup..."

Un hohot de râs, înscţit de bătaia genunchilor cu ambele palme, curmă refrenul. Intredeschise ochii. Râdea singură cu o amintire hazlie în faţă, având aerul că revede, încântată, un cunoscut chefliu. Se uită la ceasul-brăţară, îndreptându-l spre faţa lunii. Pufăi a plictiseală. Aruncă o privire lui Mircea, care închise ochii, dogorât ca de un cuptor deschis...

...O revăzu în genunchi pe canapea, aşezată cu coatele pe margina ferestrei, privind afară.

Avu însfârşit curajul să deschidă ochii deabinelea. Ciorapii femeii roşii erau de mătasă neagră — cam prostuţă — dar pulpele erau voinice, ca pulpele ţărancelor când trec râul cu gleznele prin apă şi poalele în brâu.



Ionel Teodoreanu

— Ce insomnie! oftă Mircea, închizând ochii.

Timpul îi trecea repede prin sânge, şi lent prin minte.

Deschise ochii. Femeea roşie îşi aplecase capul pe marginea ferestrei, ca pe un eşafod. Avea ceafă albă, grasă. O şuviţă neagră îi intensifica albeaţa, cum un crai-nou adânceşte negrul nopţii.

Trebue să fi fost grea în braţe femeia roşie. Grea, plină, dură, moale.

Crezu c'a vrut să se ridice, — sau vru. Piciorul amorţit sau panica voinţei îl împiedecă.

S'o aibă în braţele lui... Ce nebunie!

Impulsiuni absurde! Aşa uneori, apuci cu buzele o frunză, sau lingi o chee sau un zid văruit; sau îţi vine să dai o sfârlă pălăriei vecinului din tramvai; sau, „când eşti la tablă", să faci un benghiu pe nasul sever al profesorului de Matematici, care-ţi explică teoreme cu duhoare de tutun, scobindu-şi urechile c'o scobitoare păstrată dela prânz.

Impulsiune absurdă, dar mult mai categorică, mai energică, mai voluntară decât celelalte. N'o putea stăpâni nici c'un zâmbet, nici c'o ridicare de umeri. Ca vara, în plină arşiţă, după o cursă, când ai în faţa buzelor uscate un pahar brumat, — şi nu ţi vine să-l bei fiindcă apa din el e nefiartă, şi bântue tifosul, şi pofta e şi mai imperioasă, şi buzele şi mai uscate, şi apa şi mai dorită: dacă n'o bei, măcar prinzi cu mâna răceala paharului, sau fugi după apă fiartă.

„Dacă mă ridic — dar nu pot să mă ridic — oare cad?"

Nu-şi mai simţea piciorul, atât era de amorţit. Un muşuroi de furnici, adormit pe o buturugă, gata să învie multiplu ca mii de gene.

„Nu vreau să mă ridic".

Il copleşi ruşinea: de el, de dorinţa lui. O ruşine care-i irita sufletul ca o cămeşă cleioasă.

Şi o mânie subită, ranchiunoasă, împotriva Adinei şi a lui Dănuţ.

„Stau împreună fără ruşine... Fac porcării!"

Cuvântul era atât de nou în vocabularul gândurilor lui Mircea, încât răsună pângăritor de trivial: ca o sudalmă, de pildă, în casa părintească.

Şi totuşi, cu o nouă îndârjire, repetă: „Fac porcării!"

Ii văzu pe Dănuţ şi pe Adina strângându-se în braţe, singuri într'un compartiment... şi nu mai văzu nimic decât întunericul obscen, în faţa căruia închipuirea lui se opri, cinică şi naivă, ca un copil privind prin gaura cheii, fără să vadă nimic.

Deschise din nou ochii, şi cu paroxismul unui om care-şi permite orice, fiindcă e hotărît să se sinucidă, amănunţi întreg trupul femeii roşii. I se iuţise respiraţia. Ar fi vrut să vadă tot, şi nu vedea. Simţea deziluzia copiilor care-şi desbracă păpuşile căutând feminitatea de sub miniaturalele vestminte femeeşti, şi nu descoperă decât needificatoarea castitate a unui trup simplificat.

O dorinţă lubrică, servită numai de vagul didactic al unor elementare cunoştinţe anatomice.

Dacă femeea roşie s'ar fi apropiat din nou de el, ar fi apucat-o şi... şi?...

Nu dorea să o sărute. Nu! Pentru nimic în lume nu şi-ar fi atins buzele de gura sau obrazul ei. Sărutarea e a dragostii... Ocoli vorba „dragoste", cum înainte ocolea cuvântul „femee".

Dorea să apuce cu mânile, să lovească cu trupul celălalt trup, aşa cum inima îi lovea trupul, îndemnându-l.

Simţea că nu ştie nimic, şi-i era ciudă. Ar fi vrut să aibă în închipuirea lui o carte cu gravuri obscene, şi s'o răsfoiască în grabă, ca elevii care-şi învaţă lecţia sub pupitru în timp ce profesorul strigă catalogul. Nu ştia nimic. Era curat.

Nu! Fusese. Şi-i părea rău.

— Eram un idiot!

Işi răscoli sufletul tuturor anilor de până atunci, căutând: nu găsi nimic, nici-o pată, nici-un echivoc, nici-o revelaţie precoce, nici-o curiozitate impură. O casitate a faptei şi a închipuirii, neverosimilă.

— Idiot!

Dacă ar fi avut alături o sticlă mare de vin, ar fi băut-o pe nerăsuflate. Privirile-i încremeniseră pe pulpele femeii roşii, ca pe o punte deasupra unei prăpastii. Nu mai putea da înapoi, n'avea tăria să înainteze.

Brusc, femeia roşie se răsuci în genunchi, frecându-şi ochii: îi intrase o fărâmiţă de cărbune.

Işi deschise iar sacoşa, privindu-se în oglindă. Vântul îi zburlise părul, ca o zbenghiuială în iarbă. Era zmultă. Fără nici-o ezitare, îşi scoase pieptenii aşezându-i pe canapea, îşi scoase spelcile ţinându-le în dinţi, îşi scutură capul şi cozi somptuoase se desfăcură şerpuind până la genunchi. Sări de pe canapea şi'n loc să se pieptene, scutură din nou capul, despletindu-şi cu mişcări iuţi părul negru, vast, ca o furtună de noapte pe mare. Nu i se mai vedeau obrajii, nici tâmplele, nici ceafa. Prea greu ca să mai fie creţ până la umeri, părul cădea ca un opac cort negru, iar de pe umeri se 'ncreţea în ciucuri grei pe care luna-i arginta, învăluind roşul de jar al bluzei.

De ce se despletise? Pentru cine?

Pentru nimeni. Să-şi ţie de urât.

Işi clătină părul cum clatini clopotele grele din clopotniţi.

Nu se mai uita în oglindă. Era prea mică oglingioara sacoşei ca să poată cuprinde amplul val de negru. Compartimentul se umpluse de un aţâţător parfum de sevă caldă, mai îndârjit şi mai viclean decât al florilor.

Dându-şi capul pe spate, îşi gătui părul sub ceafă cu o mână, îşi întoarse capul spre Mircea, cu o atitudine de dans spaniol, care dădea sânilor violenţă. Mircea nu mai văzu nimic. Inchise ochii. Simţi o aplecare asupra lui, ca un val de soare prin obloane de lemn date 'n lături, — apoi, o lungă, deasă, mătăsoasă furnicătură dealungul feţii — îşi aminti într'o clipă mirosul de păr, de drot încălzit şi de hârtie dogorâtă, din copilărie, în nopţile când mama lui se ducea la bal în rochie decoltată. Nu se putu opri: muşcă ploaia neagră, o secundă prea târziu, prinzând doar o şuviţă.

Un râs înăbuşit. Femeia roşie îi privea buza de jos strânsă în dinţi, şi ochii închişi.

— Nu se gâdilă decât la buze... Prostul!

Chihoti din nou.

Tăcere.

Un oftat.

Sunt flori cu miros atât de pătrunzător încât după ce le-ai respirat, îţi rămâne parfumul lor pe faţă ca o respiraţie. Simţea necontenit atingerea părului care-i trecuse prin sânge ca vântul prin garoafe.

O aştepta din nou, cu trupul ca un arc întins.

Crezu că se 'nşeală. Ascultă iară.

Femeia roşie cânta împletindu-şi cozile. Cânta încet un cântec trist şi duios ca un cântec de leagăn. Era taină, reculegere, vis şi melancolie în cântecul care însoţea împletirea cozilor. Ai fi crezut că nu le împletea, ci că le adormea sau le înmormânta. Avea un glas de altă, care — când fredona cuplete franţuzeşti — era răguşit ca după vin, — dar care se purifica melodic în vorbele cântecului popular, ştiut pe semne din copilărie, dela un bunic sau dela o ţărancă tristă.

Gândurile lui Mircea începură să ia conture stranii ca ale plumbului topit în turburi curcubee sure, când e turnat în apă rece. Intortochiate de dorinţi, ostile, amare, diforme, cădeau de sus, — şi 'ncremeneau convulsionate.

Cântecul amuţi.

Intredeschise ochii. Iar se pudra!

„Dacă... dacă e femee cinstită?"

I se răciră mânile.

...Atunci de ce nu-l lăsase în pace?... [illegible] că-i plăcea să glumească.

Ce?... Femeia roşie îşi rezemase talpa ghetei pe marginea canapelei, descoperindu-şi piciorul în întregime, ceva mai jos de coapsă, până acolo unde ciorapul e prins în jartierele centurei, până acolo unde negrul final al ciorapului dilatat se învecinează cu plinul alb al pielii goale. Işi desprinse jartierele, răsfrângând ciorapul. Scoase din el un pacheţel plat. Numără bancnotele, aruncând o privire spre uşă. Dar nimeni nu-i văzu banii. Mircea privea piciorul.

Noaptea se subţia, înălbăstrindu-se delicat. Luna apuse dulce ca o lunecare de cale lactee. Respiraţia dimineţii se simţea în vânt.

Prin întuneric, mâna lui Mircea dibui în buzunarul dela piept; găsi hârtia de douăzeci, nouă-nouţă, dată de conu Mihăiţă. Căută să-şi amintească destăinuirile şi comentariile lui Tonel asupra „preţului".

Dar prea tare-i tremurau gândurile ca să poată prinde astfel de amănunte.

Douăzeci de lei? E deajuns? Leafa Mănditei, pe o lună... Nu! Nu se poate. Femei uşoare, şampanie, automobil, lux...

Găsi cele două hârtii de câte o sută, date de cucoana Catinca.

Auzi un căscat — de urât — dar crezu că-i de somn. Trebuia să se grăbiască. Dacă adormea?... S'o scoale din somn nu putea!

Desfăcu hârtiile, reţinu una, o mototoli în mână şi începu să întindă braţul... Se opri. Uitase! Trebuia mai întâi să-şi dezmorţească piciorul. Il mişcă, îl întinse. Cu un „zum" metalic, furnicăturile începură. Apoi crampele. Schimbă subit poziţia trupului. Cu şoldul simţi atingerea şoldului vecin, şi încremeni.

„Acuma începe!"

Şold lângă şold şi vibraţia trenului ca un tremur al celor două trupuri. Umărul lui atinse umărul vecin. Işi alipi piciorul de piciorul vecin, nesimţit de încet, ca o alipire de continente.

O bucurie fosforescentă ardea dealungul conturului jumătăţii de trup lipit de trupul femeesc. Incremeni. Inchise ochii. Trepidaţia roţilor dădea o necontenită atingere trupurilor alăturate. Mâna cu hârtia de o sută de lei, îşi înfipse unghiile în palmă. Nu îndrăznea.

Noaptea se lumina, albastră ca o umbră de fum pe zăpadă.

Capul dealături i se lăsă pe umăr, cutremurându-l. Acelaşi parfum, recunoscut. Firişoare de păr îi înfiorau obrajii. Respira adânc.

„Acuma: una... două..."

Prelungi numărătoarea ca la o întrecere la fugă, când vrei să amăgeşti pe concurenţi.

Vicleană, mâna nu porni. Tresăltă, ca zdruncinată de tren, şi căzu în poala rochiei mai sus de genunchi.

Aştepta.

Albe zorele înfloriră zarea, înălţând un alb parfum.

Işi simţi deodată mâna încleştată, ca o mână de hoţ, prinsă'n buzunar. Capul de pe umărul lui se ridică. Auzi o exclamaţie binevoitoare. Strânsoarea mânii se făcu mai blândă.

— Te-ai sculat! Când te-ai sculat? Pe mine m'a furat somnul?

Răsuna aşa de familiară, aşa de puţin surprinsă, vocea femeii roşii, că parcă îl cunoştea de mult şi adormiseră mână 'n mână.

Mâna lui Mircea fugise lăsând suta de lei în mâna pe care-o văzu, la lumina zorilor, lată, greoae, făcută pentru lopată şi melesteu.

— Ce-i asta?

Privind suta mototolită, faţa i se dilată într'un zâmbet carnivor. Işi îndreptă privirea spre Mircea, care ţinea ochii în jos: genele negre-i atârnau ca o adorabilă trenă a ruşinii în roşeaţa stridentă a obrajilor.

— Na ţi-o înapoi. Ia-o, puiule. Eu îs fată bună: pe degeaba nu iau!

I-o vârî în buzunar, gâdilindu-l înadins.

— ...Nu vezi că-i ziuă, — îi vorbi ea, aplecându-se să-i prindă privirea. Nu se poate!

Ii făcu din ochi, şi'n şoaptă, arătând spre Aron Rosenzweig:

— ...Ne vede! Prostule, de ce-ai dormit! Profitai...

O lacrimă porni din ochii lui Mircea, şi făcând o curbă umedă, căzu.

— Micule, o guriţă, gratis. Eu îs fată bună!

Aron Rosenzweig văzu şi violul sărutării pe gură, auzi şi vorbele:

— Intreabă la Hotel Binder de Zozo. Camera 13. Când vrei, maică dragă!

Şi discret, Aron Rosenzweig tuşi de două ori, convorbind tare, cu sine:

— Dom'le, dom'le, al dracului gutunar! Hapţiu!

Findcă fereastra era prea departe, Mircea eşi pe uşă.

* * *

Zozo scoase capul, aruncă o privire în dreapta, alta în stânga: coridorul era deşert. Ridică sprincenele zâmbitor; pricepuse. Reintră în compartiment. Coridorul era deşert, fiindcă Mircea şedea ghemuit pe scara vagonului: pridvor al vitezei.

Părul şi sufletul în vânt.

Tremur sur, pietrele terasamentului curgeau vertiginos, în răspărul goanei.

Panica stâlpilor de telegraf.

Copaci de-o clipă, hirsuţi, cu furii metalice şi ghiare parcă.

Toate formele din calea trenului aveau o dementă gesticulare.

Numai o mână prinsă de bara de fier mai înoda concret trupul de viaţă. Pietrele, copacii, stâlpii, sfărmau, loveau şi sfâşiau sufletul părăsit. Răspântie de viaţă şi de moarte, în vâjâitul vântului şi trosnetul de fier al roţilor.

— Aruncă-te, aruncă-te...

Copacii, pietrele şi roţile urlau: aruncă-te, aruncă-te..

Din toate părţile, pământul, cu harapnice în mână lovea.

Beţia neagră a morţii!

Suflet spart: vântul trecea prin el, cu şuer lung.

— Aruncă-te, aruncă-te...

Copacii, pietrele şi roţile urlau: aruncă-te, aruncă-te...

Negru şi sur, vârtejul pământului.

Un deget i se desprinse de pe bară.

Vântul îi închise ochii.

Urechile-i vâjâiau.

— Aruncă-te, aruncă-te.

Ochii i se căscară sticloşi. Trupul tremura în triguri.

— Aruncă-te, aruncă-te, — urlau adâncurile.

Şi deodată, marea duioşie a cerului, aplecată asupra întregului pământ, — se însufleţi.

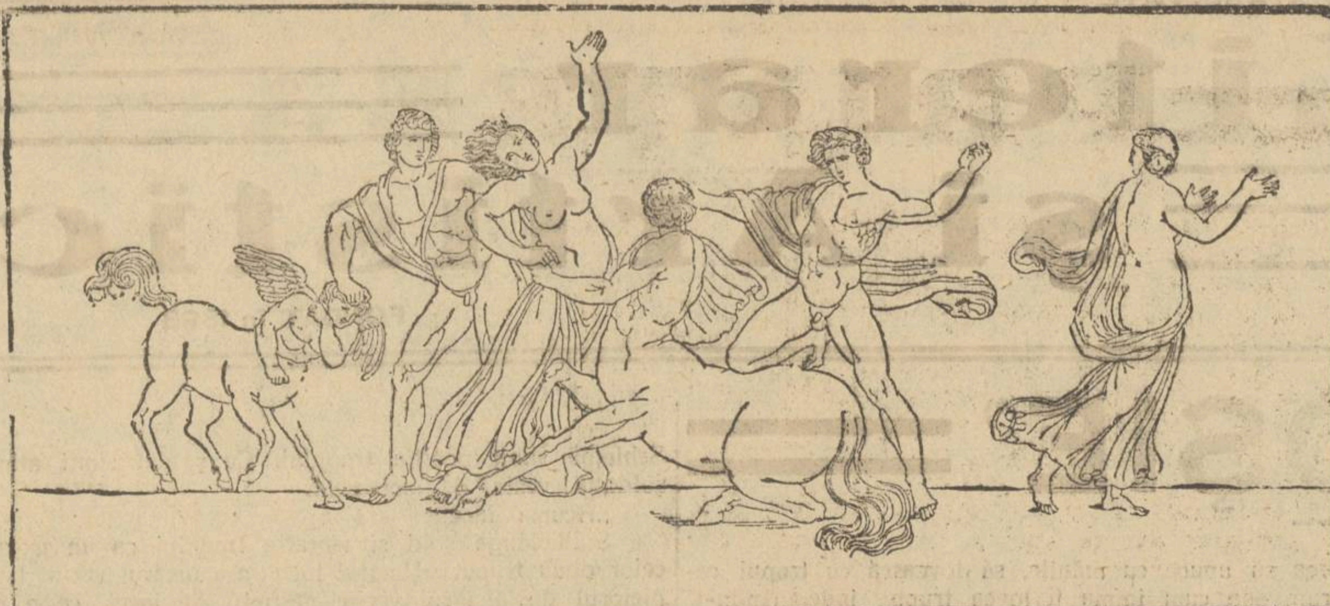
Zările se ridicară în aur.

Răsărise soarele: suverana poruncă.

IONEL TEODOREANU



*) Fragment din romanul „Drumuri", seria „Medeleni" — în curs de tipărire la Editura „Cartea Românească".



Clasicismul şi istoria

Plutarh spune că despre viaţa şi legislaţia lui Lycurg nu se ştie nimic sigur; totuşi nu stă la îndoială să dea o biografie plină de amănunte. Istoria lui Lycurg şi a Spartei aşa cum o face Plutarh, e considerată astăzi în mare parte ca poveste; şi această poveste face parte dintr'un sistem de literatură politică şi moralistică, literatură de inspiraţie comunistă, născută din luptele sociale care, începând din epoca războiului peloponeziac, au sfâşiat timp de sute de ani cetăţile greceşti. Astfel istoria Spartei, aşa cum au consacrat-o autorii clasici şi cum se învaţă încă obişnuit in şcoli este, în bună parte, un model tendenţios, moral şi politic. Literaţii greci din vremile acele de criză socială se osteneau să clădească teorii politice, şi căutau să le ilustreze cu exemple potrivite intenţiilor lor doctrinare. Foarte probabil figura lui Lycurg este un mit amplificat de teoreticianii politici. Filozofii şi istoricii antici nu-şi pot stăpâni admiraţia pentru acest minunat făcător de bine, a cărui înţelepciune pare mai mult divină decât umană, zice Polybiu, pe când un alt istoric declară că Lycurg a făcut din Sparta un adevărat stat de filozofi. Polybiu era inspirat de idei stoice, şi acestea se potriveau cu Sparta legendară. Şi Zeno, părintele stoicismului, imaginase doar în detaliu un stat ideal, unde nu-s nici temple, nici tribunale, nici — mai cu seamă! — bani, unde toţi şi toate (inclusiv femeile şi copiii) sunt ale tuturor, unde stăpâneşte deplină libertate, egalitate şi armonie.

Proprietatea privată, împărţirea neegală a bunurilor, şi cu deosebire moneda, sunt categoric declarate, în utopiile filozofilor, ca izvoarele tuturor relelor. Şi aceiaş trebuinţă de a-şi întări teoria cu exemple, care a dat naştere tabloului convenţional despre statul şi viaţa spartană, i-a îndemnat pe filozofi, pe retori şi istorici să idealizeze pe deoparte popoarele barbare, pe Sciţi cu deosebire, iar pe de altă parte să-şi închipuie traiul oamenilor primitivi, aşa numita vrâstă de aur, ca un paradis egalitar. Trebuie amintit că, pe unul din aceşti utopişti Greci, pe Dikearh îl pomeneşte Rousseau ca pe un premergător însemnat, în scrierea lui asupra originii inegalităţii sociale.

Despre Sciţi zic istoricii greci social-moralizatori, că erau cei mai drepţi oameni, şi îi laudă pentru simplicitatea şi puritatea vieţii lor. La Sciţi caşi la oamenii din vârsta de aur, toate bunurile sunt stăpânite în comun, şi bani nu se află; prin urmare invidie şi ură nu se pomenesc. Sciţii au realizat în adevăr, numai prin inocenţă şi virtute naturală, ceiace Grecii n'au fost în stare să isprăvească, cu toată înţelepciunea şi cu toate învăţăturile filozofilor. In acelaş fel au idealizat literaţii şi filozofii, Isocrat şi Platon, de pildă, trecutul atenian: pe atunci, zic ei, cetăţenii nu se luptau între dânşii decât numai pentru binele obştesc.

Această literatură de mângâiere şi de îndemn la bine au moştenit-o modernii luând-o, în curs de veacuri, drept izvor istoric. Astăzi ea e clasată drept ceiace este, şi istoricul german Pöhlmann, dela care am luat datele de mai sus, face critica acestei literaturi sub acest titlu caracteristic: Elementul romantic în comunismul şi socialismul grecesc. Istoricii de astăzi ai antichităţii luând seama mai mult decât înaintaşii lor la faptele economice, ne arată cum îmbogăţirea prin negoţ şi industrie a împins societăţile greceşti dela primitivul feodalism agrar spre capitalism, cum circulaţia şi concentrarea avuţiilor a produs plutocraţie, pauperism, vagabondaj şi, în sfârşit, înverşunate lupte de clasă. Iar cu vremea individualismul extrem, care fatal se dezvoltase în aceste lupte, a pregătit spiritele pentru dictatură şi cezarism.

Prin aceiaşi orientare socială şi economică a cercetărilor, istoricii de astăzi ai lumii vechi sunt în stare să ne vorbească, de pildă, despre populaţia din oraşele mari antice, despre lipsa de locuinţe şi scumpetea chiriilor în Roma veche. Imbogăţiţii cumpărau cartiere întregi, dărâmau casele vechi şi mici ale locuitorilor săraciţi din clasa de mijloc, şi ori zideau palate cu grădini imense, care absorbeau prin urmare în chip risipitor suprafaţa oraşului, sau clădeau case mari, cu 5—6 rânduri, cu apartamente strâmte şi nesănătoase, pe care le închiriau avantajos în dauna celor ruinaţi prin creşterea şi concentrarea capitalurilor. Vestitul triumvir, Crassus, ajunsese astfel proprietar pe o parte considerabilă din Roma, iar oratorul şi politicianul Cicero era şi el un respectabil proprietar de imobile... Nu e amuzant şi luminos, că printre formulele de agitaţie ale lui Catilina figurează şi asmuţarea chiriaşilor asupra proprietarilor?

Când Elinii cei atât de pătimaşi de libertate ajung să se închine monarhiei macedonene, aceasta din urmă se obligă să apere proprietatea de orice pretenţie şi atacuri revoluţionare. In adevăr, proletariatul nu înceta să ceară împărţire de pământ, ştergerea datoriilor, liberare de sclavi şi confiscări de averi. Când cetăţile greceşti se plecau Macedonei punând acea semnificativă condiţie privitoare la ordinea socială, nu trecuse decât vre-o treizeci de ani dela ultimul măcel civil în stil mare: anume în oraşul Argos tăbărâse plebea turbată şi omorâse cu ciomege o mie cinci sute de cetăţeni din cei cu dare de mână. In Argos, zice Isocrat, norodul îşi face o distracţie ucigând pe cetăţenii bogaţi, şi se bucură făcând aceasta mai mult decât alţii când omoară duşmani din afară. In general despre cetăţile din Pelopones zice tot Isocrat, că mai frică le e oamenilor de concetăţeni decât de duşmanii din afară: bogaţii ar vrea să-şi arunce averea în mare mai degrabă decât să dea la săraci, iar săracii nu doresc alt nimic decât să despoaie pe bogaţi. Sacrificii în temple nu se mai fac: lângă altare se măcelăresc oameni. In unele cetăţi sunt acum mai mulţi emigranţi decât erau altădată în tot Peloponesul. Iar Platon spune că duşmănia între bogaţi şi săraci e de aşa fel, încât cetatea e despărţită drept vorbind în două state duşmane; şi tot la Platon se găseşte chiar formula „toţi sunt în război cu toţi". Aproape cu spaimă relatează istoricul german pe care l-am pomenit, că în Atena existau cluburi secrete ale oligarhilor în care cuvântul de ordine era: „vreau să fiu duşman poporului, şi să-i fac rău cât mă voiu pricepe".

Istoria internă a cetăţilor greceşti timp de aproape două veacuri înainte de ridicarea Macedonei e plină de lupte sociale. Tabloul e instructiv tot atât cât e şi întunecat. Puterea civilizatoare a circulaţiei libere şi intense, şi a concentrării averilor, dar şi relele plutocraţiei; logica şi legitimitatea revendicărilor proletare, dar şi orbirea plebei ajutată de şarlatania demagogilor — toate fazele şi manifestările caracteristice ale unei dezvoltări capitaliste, cu urmările lor politice şi cu reflexele lor literare, se pot învăţa din această parte a istoriei vechi.

Acestor lupte sociale le-a pus capăt puterea macedoneană. Romantismul politic, utopiile comuniste ale retorilor şi filozofilor sunt cu vremea date la o parte şi le ia locul literatura monarhistă. Oamenii încep să aştepte mântuire dela o putere suverană care să stea mai presus de clasele sociale, cele totdeauna purtate numai de interesele lor, oarbe şi surde pentru binele obştesc. Platon laudă „monarhia legată prin legi", şi crede că o reformă radicală a statului şi a societăţii nu-i posibilă decât prin absolutism. Simpatiile şi relaţiile lui cu tiranul din Siracuza sunt confirmarea practică a acestor idei. Pöhlmann observă că socialistul aristocrat Platon era, caşi Rousseau şi Saint-Simon, Lassale şi Rodbertus, partizan al Cezarismului.

Intre monarhiile care s'au statornicit după desfacerea efemerei împărăţii a lui Alexandru cel Mare, cea mai interesantă este Egiptul Plotemeilor. Viaţa acestei ţări o cunoaştem astăzi în multe privinţi mai bine decât pe acea a oricărei alteia din vechime. De vre-o patruzeci de ani se revarsă aproape fără încetare tot felul de hârtii vechi din Egiptul grecesc: procese verbale şi foi de zestre, scrisori particulare şi decrete de ale autorităţii, poliţe şi chitanţe poştale, recipise fiscale, contracte de căsătorie şi obligaţii, — în scurt aproape nici un soiu de act public sau privat nu lipseşte din această nesecată comoară istorică. Citirea şi explicarea acestor hârtii formează acum o disciplină deosebită în studiul antichităţii. „Papirologia" ne descopere amănuntele maşinăriei administrative şi ale vieţii private într'o monarhie absolută de acum două mii şi vre-o două sute de ani, ne amuză cu spectacolul colorat al mărunţişelor zilnice, ne introduce în bimilenare mahalagisme pitoreşti, şi ne odihneşte de enervantul tablou al luptelor politice din republicele greceşti.

Descoperirile din Egipt continuă, în anume sens, pe cele dela Pompei. Imbogăţirea neaşteptată în cunoaşterea vieţei antice, izvorâtă din ruinele cetăţii a făcut să se schimbe prespectiva istoriei vechi. De atunci, mai ales, viaţa antică a început să reinvie cu adevărat, să devie actualizabilă istoriceşte, şi să ne fie familiară. Fizionomia antichităţii abstractă şi convenţională, cum o desinase clasicismul humanist, începu să se anuleze, cu solemnitatea ei unilaterală şi naivă. Descoperirile arheologice sapă dogma antichităţii urzită din textele tendenţioase de retorică moralistică ale autorilor vechi. In general dezvoltarea spiritului istoric trebuia să lovească şi să macine această dogmă. Studiul ştiinţific al antichităţii e acum de mult liberat de dânsa, şi a ajuns inevitabil ca chiar pedagogii să o pună în discuţie. Schimbarea de perspectivă pe care au adus-o în studiul antichităţii spiritul istoric şi descoperirile arheologice trebuia să ajungă până la şcoala secundară.

Baldwin, premierul englez, spunea acum câteva luni la banchetul unei asociaţii de clasicişti, că studiile clasice insuflă „idealism", spirit cetăţenesc şi avânt eroic. A spus adică ceiace se spune de către toţi cei care trimit ocazional saluturi consacrate clasicismului, fără să aibă altfel mare grijă de dânsul. — Păcat. — Baldwin şi-ar fi putut aduce aminte, de ex., că Anglia contribuie mai mult, poate, decât oricare ţară, la studiul Egiptului grec, şi la noutăţile pe care le aduce acest studiu în cunoaşterea antichităţii. Ar fi, în adevăr, vremea să observăm că pentru elevii liceelor ar fi de mare folos să cunoască antichitatea în spirit istoric, şi să vadă în ea, înainte de toate, o realitate omenească, nu exemple şi modele schematizate retoriceşte. Copiilor din şcoală trebuie tocmai să le-o arătăm apropiată şi familiară, prin analogii şi paralele cu viaţa modernă. Trebuie să fim bucuroşi, tocmai din interes didactic, că ştiinţa antichităţii ne permite astăzi să ne reprezentăm viaţa veche atât de viu. Discursurile din Tit-Liviu sau modelele morale din Cornelius Nepos, naivele fantazii politice ale lui Xenofon sau ale lui Isocrat plictisesc iremediabil pe elevi, — sunt moarte pentru europeanul de 15 ani din ziua de astăzi, pe când istoria internă a cetăţilor antice, luminată economiceşte şi animată cu detalii caracteristice despre oameni şi moravuri, despre cultura materială şi intelectuală, şi despre efectele sociale ale acestei culturi, îl captivează fără îndoială. Maniera abstractă care stăpâneşte în tradiţia literară antică la istorici şi la retorii moralişti e radical respingătoare minţilor tinere. Retorica politică şi moralistă a celor vechi, abstractă şi fadă, e o formă prea străină chiar nouă celor maturi, cu atât mai mult copiilor de astăzi.

Cât priveşte lecţiile de eroism, ar fi mult mai potrivit să le luăm din trecutul cel mai apropiat, din istoria cea mai nouă a poporului din care facem parte. Să le spunem copiilor faptele eroice de daunăzi, vitejiile miraculoase pe pământ, pe apă şi în văzduh ale ostaşilor din zilele noastre. *Acestea* vor fermeca în chip firesc şi efectiv fantazia copiilor, iar nu legendarele atitudini, palide şi anoste, stilizate cu pedagogică eloquenţă în istoriile vechi. Trebuie să vârâm în capul copiilor, pe deoparte că şi anticii erau plini de toate păcatele, iar pe de alta că şi printre noi se găseşte tot eroismul şi toată înălţarea sufletească din care o tradiţională morală şcolărească s'a îndărătnicit atâta vreme să facă oarecum un monopol al vremilor vechi.

Ceiace făcuseră istoricii şi retorii antici de care am vorbit cu Sparta, cu popoarele barbare şi cu oamenii din vârsta de aur, au făcut pedagogii humonişti cu întreaga antichitate: au aranjat-o pentru a scoate din ea modele de morală civică sau şi de alt soiu. S'ar cuveni acum, în sfârşit, să nu mai plictisim copiii şi să nu le mai falsificăm mintea cu o antichitate tendenţios dichisită şi în parte utopică.

PAUL ZARIFOPOL

PAUL BOURGET

Paul Bourget a publicat aproape în acelaş timp două lucrări foarte reprezentative, şi una şi alta, pentru cele două maniere ale sale: în prima („Amazoana") porneşte dela studiul realist şi amănunţit al unui mediu autentic, pentru a ajunge la întâmplările cele mai romanţioase; în cealaltă lucrare („O dramă 'n lumea mare"), dimpotrivă, pornind dela romanţios, se ridică la încheierile filosofice cele mai generale.

Aproape s'ar putea spune că mecanismul intelectual al lui Paul Bourget e conţinut în aceşti trei termeni: o bază de cercetare, mijloace dramatice, şi un învăţământ totdeodată psihologic şi social, care uneori, întocmai ca şi o fabulă din secolul al XVII-lea, capătă aproape formă de moralitate.

Trebuie însă să mai adăogăm că dacă unele din aceste romane sunt concepute a-priori şi de aşa fel încât servesc o teză, — această teză, dimpotrivă, trebuie considerată ca fructul unei experiente liber însuşite.

Intr'un studiu mai larg pe care-l consacră lui Bourget, Edmond Jaloux vrea să spună că „Etapa", de pildă, e construită anume pentru a face să triumfe o teorie scumpă autorului: această teorie reprezintă singură sute de observaţiuni directe. Printr'însa, Paul Bourget se deosebeşte esenţial de romancierii şi de dramaturgii tendenţioşi, care în genere iau o ideie de-a gata şi o desvoltă în mod mecanic. De-aici, onestitatea fără margini a mijloacelor lui şi ceeace s'ar putea numi latura clinică a cărţilor sale; de-aici şi aparenta contrazicere a câtorva dintre ele, care au aerul că sunt în acelaş timp planşe de anatomie socială şi poveşti de George Sand, amestecând observaţiunile de laborator cu conflictele care au putut merge până la melodramă.



Paul Bourget

I s'a imputat adesea lui Paul Bourget, spune Jaloux, că întrebuinţează şi abuzează de romanţios; de-altminteri din această cauză a trebuit chiar să se şi despartă de scriitorii din generaţia sa. Intre 1880 şi 1890, se ştia că nu se întâmplă nimica în viaţă: că totul aici e searbăd, posomorît şi fără urmări — şi că adevărul literar ar consista în a zugrăvi cu deamănuntul traiul unui fabricant de hârtie, care trândăveşte în fundul dughenei sale, şi-şi trece zilele pândind muşterii care nu vor intra niciodată.

Mulţi dintre scriitorii de valoare din această epocă; au rămas încă, cu ceva din ciudăţenia asta. Paul Bourget era însă un cetitor prea pasionat al lui Shakespeare, al lui Walter Scott şi al lui Balzac, pentru a primi această evanghelie a nedesăvârşitului. Ştia că asasinatul, violul, sinuciderea, duelul, sunt incidente zilnice; asta încă nu însemna nimic; ştia mai ales că romanul este arta de a desvolta caractere — şi caracterele se relevă mai cu seamă sub presiunea împrejurărilor neprevăzute, puternice, tragice. In ce clipă fabricantul de hârtie sau eroina din „O zi frumoasă" de Henry Céard, vor găsi prilejul să spună cuvântul, sau să facă gestul, care ne vor arăta adâncurile fiinţei lor, învăţându-ne prin ce se deosebesc de oricare alt fabricant de hârtie, sau de orice altă femeie cinstită, gata să se prostitueze? Nici unul din marii romancieri, nici Dickens, nici Stendhal, nici Dostoiewsky, nu s'au sfiit să presare în intriga din povestirile lor, amănunte dramatice; şi dacă „Educaţiunea sentimentală" li s'a părut atâta vreme naturaliştilor, tipul cărţii fade (în care nu se întâmplă nimic de seamă), era dintr'o greşală de interpretare; în realitate, măreţia cărţii stă tocmai în conflictul dintre un suflet romanţios şi o fiinţă de o structură cu totul diferită, — în aşa chip, încât atunci când ultima vizită a domnului Arnoux îi dă lui Frédéric Moreau iluzia nesigură că în sfârşit i se va întâmpla ceva, sufletul lui adevărat ni se desvăluie; şi atunci el isbucneşte în acele sublime accente lirice, în cari soarta sa mult timp încătuşată se revelează, în sfârşit, întreagă.

De-altminteri, trebuie o mare putere de imaginaţie şi o cunoaştere perfectă a arhitecturii unui roman, pentru a mânui şi a provoca ciocnirile romanţioase. Aceste daruri nu se întâlnesc prea des; şi mă aştept, spune criticul francez, să-l văd pe Bourget criticat sau luat în râs, de scriitori cărora n'am decât să le deschid un volum, pentru a-mi da seama că ei nu ştiu să însufleţească un personaj, nici să conducă un dialog, nici chiar să povestească ceva! Există, ştiu, multe feluri de a ticlui un roman; şi Maupassant a scris în privinţa asta câteva pagini hotărîtoare, în prefaţa lui „Pierre et Jean"; cel mai potrivit însă, ar fi să deducem întâmplările una dintr'alta şi să le facem să reiasă din caracterul personagiilor.

Paul Bourget posedă în cel mai înalt grad, această putere de imaginaţie şi acest dar de-a construi. Cu ele, ar fi făcut avere un romancier de mâna doua, chiar dacă n'ar fi slujit să sprijine o operă de prea mare înălţime morală. Bourget le stăpâneşte în romanul cel mai lung, ca şi în cea mai scurtă nuvelă. Şi Jaloux se întreabă dacă nu admiră într'însul pe nuvelist ca şi pe romancier; şi dacă „Scadenţa" sau "Impărţitorul de dreptate", — sau bucăţi mai scurte încă, „Brutus", „Asemănarea" sau „Trecutul" — nu sunt, în felul lor, lucrări tot aşa de frumoase ca „Discipolul", „O idilă tragică" sau „O dramă în lumea mare". In orice caz, în ele găsim o extraordinară împreunare de ciocniri sufleteşti. Şi dela Balzac — mai mult chiar decât Zola — nu mai ştim pe nimeni să fi stăpânit acest simţ al compoziţiei cumpătate, care nu admite nici-o întâmplare străină planului de ansamblu şi care supune totul, conflict şi personagii, unei idei centrale.

Priviţi alături de romanele lui Bourget, cele mai bune romane contimporane şi veţi vedea ce dezordine domneşte într'însele: acţiunea tânjeşte şi se destramă; întâmplări fără noimă; dialoguri sortite să ne desluşească ceiace gândeşte romancierul, nu personagiile: tipuri de umplutură: încheieri arbitrare. Numim, în genere, învălmăşala asta: viaţă, — ca şi cum arta şi viaţa ar fi tot una, ca şi când arta n'ar fi din capul locului menită să înobileze viaţa, să-i dea un stil. Int'adevăr, stilul nu însemnează numai a scrie bine, ci a face o selecţiune printre materialele pe care ni le procură viaţa şi a le supune unui ritm anumit care e în noi, şi care întovărăşeşte părerea noastră despre lume.

Dar oricât de întemeiate ar fi unele din aprecierile lui Jaloux, entuziasmul acesta fără limită, este şi o exagerare.

Stând alături, în această privinţă, cu fruntaşi ai criticei franceze, trebuie să recunoaştem că academismul pe care mai presus de toate îl manifestă Bourget, în operele sale, e ultimul vestigiu al unei formule perimate.

Psihologismul lui tendenţios şi de cele mai multe ori naiv, e însă — se va vedea — slăbiciunea cea mai primejdioasă a acestui spirit reacţionar.

Cărţi cari trebuesc citite:

Recomandate de „Bibliofila'" str. Wilson No. 1 (Fundaţia Carol I)

CARTI ROMANEŞTI

Barbu Nemţeanu: ANTOLOGIE, editată de Casa Şcoalelor în colecţia „Scriitori români contimporani". Se vinde în folosul orfanelor poetului, numai la „Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1 cu 200 lei.

A apărut în editura „Bibliofila" PARLAMENTUL IN CARICATURA, un album cu 54 figuri din actualul parlament, datorit caricaturistului *A. Mărculescu*.

Nemo. Grafologie. Scrisul şi omul.

CARTI FRANŢUZEŞTI

Romain Rolland, Jean-Cristophe. (10 vol. 700 lei). — *Henri Duvernois*, Morte la bête. — *Alfred Colling*. L'Iroquois. — *L. Dubeche, M-me Dussan et P. Haurigot*, Ou va le théatre. — EUX ET NOUS. Cent caricatures politiques français et étrangères. *Jean Izoulet*, Paris capitale des religions ou la mission d'Israel. — Paul-Louis Gouchaud, Sages et poètes d'Asie. — Din colecţia *„Les Classiques de l'Orient"*: La légende de Nala et Damayanti; L'Apocalypse; Contes et légendes du Boudhisme chinois; La Bhagavadgita; Cinq No; Trois mystères tibetains. — ROME ancienne et moderne. Numărul special din „Studio". (Lei 650).

CARŢI BIBLIOFILE:

Emile Verhaeren, Le Cloître. Drame en 4 actes. — *Maurice Dekobra*, Luxure. III. de Ch. Gir. — *Elie Faure*, Histoire de l'Art: I. L'Art antique; II. L'Art médiéval; III L'Art renaissant; IV. L'art modern. (Legat)

Oeuvres complètes de Balzac. In 20 volume. Renumita ediţiune Houssiaux, retipărită, cu ilustraţiuni de Tony Johannot, Meissomier, Gavarni, H. Daumier, Henry Monier, Bertall, C. Nanteuil, etc., tipărite de pe gravurile originale din timp.

CITIŢI: *Vient de paraître*, revistă lunară de literatură, artă şi ştiinţă. Abonament anual 100 lei în loc de 360.

CARŢI GERMANE

Kennedy M., Die treue Nymphe. — *Wessel-Iswolski*, Die blinden Herrscher, Ein Roman um Rasputin. — *Oetti N.*, Mein Sohn der Herr Parteisekretär. — *Sudermann H.*, Der tolle Professor. — *Undset S.*, Kristin Lavranstochter III.

Dessoir M., Der Okkultismus in Urkunden. — *Das Grosse Geheimnis* in Neuzeit und Gegenwart. — *Helberg E.*, Telepathie. Okkulte Kräfte. *Jellinek K.*, Das Weltengeheimis. — *Kardec A.*, Das Buch der Geister. — *Maack F.*, Talisman Turc. — *Spunda*, Der gelbe und der weisse Papst. — *Surya G. W.*, Moderne Rosenkreuzer. — Das Unerkannte auf seinem weg durch die Jahrtausende.

ESPERANTO:

Fundamento de Zamenhof (în limba română). — *Borel*, Vollständiges Lehrbuch der Esperantosprache. — Metoula, Esperanto. — Fricke, Universala Legolibro.

Afară de cărţile de lux, de cărţi vechi şi rare cât şi o bogată colecţie de estampe (aquaforte, gravuri, gravuri în lemn) vechi şi moderne, la *„Bibliofila", Bucureşti, str. Wilson 1* se găsesc atât cărţile sus anunţate cât şi orice carte de literatură sau de ştiinţă în toate limbile în condiţiunile cele mai avantajoase. Studenţi, profesori, artişti şi ziarişti se bucură deosebit de rabatul de 5 la sută al membrilor „Asociaţiei Bibliofile Române".

Instructivă **Interesantă**
Eftină **Distractivă**
Folositoare **Elegantă**

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

CEA MAI RASPÂNDITA BIBLIOTECA DE POPULARIZARE DIN ŢARA

Au apărut până azi aproape o sută volume lucrări originale şi traduceri din operile cele mai de seamă

COSTUL UNUI VOLUM LEI 6

LA CHIOŞCARI ŞI LIBRARI

CATALOGUL se TRIMITE GRATUIT la cerere

EDITURA „ADEVERUL" S. A.

BUCUREŞTI, - STR. SARINDAR No. 7-11, - BUCUREŞTI



Pe plajă

La opt dimineața plaja e pustie. Un pictor pe care l-am mai găsit și altă dată la ora asta în plin lucru face trup cu colțul de peisaj marin pe care l-a adus prin iuți mișcări de pensulă pe trepiedul său se contopește în decor ca și omul, un pescar poate, pe care-l descopăr mai încolo dormind îmbrăcat cu gura căscată spre soare, ca și gâtul de lebădă neagră al vaporașului înecat la mal, împotmolit în nisip de mulți ani și lăsat locuință peștilor.

La opt dimineața te îmbii să stai pe plajă cât mai aproape de țărm, cât mai aproape de apă. Marea e blândă și prietenoasă cum n'o să mai fie peste un ceas, când năvălește lumea. Fluxul împinge acum valurile mai adânc în plajă, o scaldă până la jumătate, o cuprinde din părți cu brațe umede și spumoase, iar huetul apei care-i amenințător și enervant mai târziu, când se împreună cu țipete omenești, acum îl auzi ritmic și grav, aproape ai distinge în el un cântec.

La ora asta, cred că aș putea înainta în mare cât de mult, m'aș duce, fără să știu să înot, cât de departe, săltând pe deasupra valurilor, m'aș încredința mării, sigură că n'o să vrea să mă piardă. Așa cred, că la ora asta nu s'a înecat nimeni.

Ce sus stă soarele! La opt dimineața, în București, abia își scoate globul deasupra etajelor, și încă, strălucirea deplină nu și-o capătă decât mai târziu, sus pe boltă. Fiindcă răsăritul i s'a petrecut undeva ascuns, nevăzut de nimeni, el se înalță acolo timid la început și stângaci, ca adolescentul care intră în viață după anii unei copilării nebăgate în seamă și necercetate de nimeni.

Aici ce triumf, aproape arogant! Și cât a mai lăsat încă din ceeace era acum patru ceasuri când a eșit din mare ca un zeu plin de sânge. teribil ca după o luptă în care de zece ori a atins culmile și s'a prăbușit în goluri, victorios însfârșit și cerând, cu cât mai grea i-a fost izbânda, cu atât mai pompoasă să-i fie sărbătorirea. Sulițe lungi, ascuțite, să-i fie vestitori și apoi escortă nimbală, sângele jertfit etolă de foc, iar privirile lui să orbească pe nesocotitul care le-ar înfrunta prea mult, îndoindu-se de puterea lor.

Se ridică fără grabă, așa cum înaintează monarchii. — enorm, a ocupat parcă tot cerul, — orgolios, și-a croit în mare până la țărmul nostru un drum roșu în care-și oglindește splendoarea, — crud, ni-i arată pe tovarășii cari la fel cu noi și-au rupt somnul la mijloc pentru spectacolul răsăritului, așa cum nu-i vedeam sub învăluirea cețoasă a zorilor: galbeni, cu pleoapele boțite, supți și tremurând ca în fața judecății din urmă.

Când luna răsare roșie din mare, spectacolul e mai simplu, e vesel, aproape aș zice artificial, ca o înscenare de cinematograf, cu spectatorii în întuneric, cu filmul înfumurit de prea multe întrebuințări, un film rulând pe neașteptate, fără semnal de începere.

Dar și soarele, cu cât a înaintat pe cer, și-a perdut mărimea-i trufașă, și-a zvârlit și armura de foc războinică și i-a rămas — fiindcă menirea lui n'a fost niciodată de distrugere, ci de pace și de bogăție — numai galbenul aurului topit pe care va avea să-l toarne jos, în drumul până seară, să-l dăruiască lanurilor și livezilor.

Tabloul pictorului e aproape gata. Dar unde a luat el peisajul? Cunosc numai profilul stâncii ascuțite care înaintează ca un cap în mare, astupând linia țărmului din dărătul ei. Dar nici lumina care-o îmbracă, nici culorile mării nu sunt aceleași. Explicația o găsesc. Acum un ceas sau două, când și-a început pictorul lucrul, cerul era poate alburiu-rozat și marea albastră deschis, cum o arată pânza. Acum însă, nourașii albi se desfac ca niște perdele de scamă zvârlite și cerul ese dindărătul lor, albastru spălat, albastru lichid așa cum e marea, cum era adineauri, fiindcă acum e albă sub soare, numai cu pete verzi la distanțe mici ca niște lăculețe de vopsea închegată. Mai târziu se va colora verde întreagă și cu lăculețele albe, iar după amiază o voi vedea de sus, sub razele piezișe, trandafirie și tăiată în lung de fluvii liniștite, unul verde deschis ca migdala, altul mov, altul galben aprins. Apoi seara, de partea cealaltă, spre port, neagră și rostogolind val după val cu furii nejustificate.

Atunci cum fac pictorii? Il văd pe acesta că nici nu mai privește în sus. Cu ploapele strânse ca de-o durere, cred că se uită înăuntrul ochilor săi unde a închis prima viziune și-o ține ca pe-o comoară gata să-i scape în fiece clipă.

Omul care dormea pe nisip s'a trezit, s'a frecat la ochi și s'a dus. In locul lui, un domn gras, ciupit de vărsat, organizează din baston, umbrelă și cerșaf, un cort sistematic sub care nevastă sa, învelită încă peste cap și până la tălpi în alt cearșaf, își va lua „ baia de soare". Alături. fără umbrelă, doi domni cu spatele oribil jupuit și beșicat, se admiră reciproc, mirați dar bucuroși că plaja a avut din primele zile un efect atât de puternic asupra lor. Acelaș „efect" îl poartă mulți, căci nimeni nu urmează metodele cu cari medicii francezi și-au bătut capul ani de zile până să le reglementeze minutele de cură și de repaos.

Pictorul s'a dus. Se înțelege. E rândul fotografului, de-acum și a trepiedului său cernit, când dă năvală lumea. Mă trag mai sus pe plajă, sub stâncă. S'a tras par'că și marea de partea ei, fiindcă adineauri, când îmi întorceam ochii dela ea, vedeam plaja numai ca o linie și acum e încăpătoare pentru atâtea zeci de familii.

Ce viață ciudată are plaja! Te-ai crede în mijlocul unui trib de sălbateci, de rase amestecate—albi și negri, cu acelas port—aproape goi, adunați la țărmul mării, asemenea brahmanilor la țărmul Gangelui, întru celebrarea unui altfel de rit, care îi cere robi soarelui și nisipului.

Dar câți știu să îndeplinească bine acest rit! Câți pot rămânea nemișcați cele trei ceasuri de jertfă, lipiți de căldura nisipului, topiți din spate de fierbințeala aproape lichidă a soarelui.

Ei n'au astâmpăr în loc, aleargă, se joacă, urlă pe deasupra urletului mării. Desigur că au stricat toate, toate reliefurile vrâstate pe cari le-a fasonat în nisip vântul din timpul nopții, cu atâta regularitate cum nici mistria celui mai migălos meșter n'ar fi putut face.

Cum nu pricep ei că-i o fericire să ieși puțin din viață, să te lași părăsit de tine însuți, de gândul care numai aici, în soare, își poate ține pe loc sfredelul, că-i o voluptate să-ți îngrădești lumea toată sub spițele unei umbrele, să te refugiezi în acest spațiu mic care, dacă-i mângâi puțin nisipul, te răsplătește cu mici minuni: scoici de sidef, scoici ca opalul, groase de-un deget sau străvezii ca o foiță, boabe de nisip părând argint în soare, și mai ales planta micuță cât o unghie, desfăcută în două, verde, grasă și plină de sevă, care a găsit mijlocul să poată trăi și în nisipul fierbinte.

Ei vorbesc, țipă, aleargă... Cum au căpătat până și fetele tinere de tot ușurința asta de a-și purta trupul aproape gol în fața atâtor ochi? Doar pe cele noi venite, fiindcă au pielea albă care întoarce privirile, le mai ține oarecare jenă în mișcări. Celelalte stau sub vopseala cafenie a pârlelii ca sub un costum întreg.

Copii sunt mulți, micuții cari scot țipete de pui fugăriți când vine timpul băii, și cei mai mărișori, șireții cari se prefac că pornesc în largul apei ca să scoale de zece ori de pe plajă pe mama lor înspăimântată, și cei pe cari nu-i poiț privi fără o strângere de inimă, fiindcă se clatină pas după pas pe piciorușe moi și strâmbe când ar avea vârsta de alergat în goană.....

Prea sunt mulți, prea țipă... Marea parcă s'a învrăjbit cu ei și cu toată lumea care-i calcă valurile, așa urlă și spumegă.... Mai departe, în fund, unde n'o ajung decât bunii înotători, atât de rari, o disting calmă, fără valuri, mulțumită. Acolo-i singură, numai un stol de pescăruși sboară pe deasupra ca o sfoliere de petale albe în aer.

La țărm, un barcagiu bărbos și-a proptit barca în nisip și încarcă pasageri. Un loc a rămas liber. Il complectez. Mergem fără țintă, într'acolo unde marea-i calmă și mulțumită. Omul bărbos își încordează brațele pe vâsle și după un sfert de ceas, plaja nu mai este îndărătul nostru decât o fâșie de cenușă albă pe care s'a rătăcit, buimac, un cârd de lăcuste multicolore.

ALICE GABRIELESCU

Clownii și dragostea

Un prieten al celebrului clown Carlton îi atribuie acestuia din urmă, următoarele note despre dragoste și despre îndrăgostiți:

Un sărut vorbește toate limbile.

Adam a născocit căsătoria, dar Eva și-a însușit brevetul.

In viață, cocoșul, nu găina, trebuie să clocească ouăle de aur.

Un sărut dat la timp, economisește multe strângeri de mână.

Bărbatul care-și închipuie că toate femeile sunt la fel, e definitiv căsătorit.

Nu-i niciodată prea târziu pentru a uita.

Singurele femei cari doresc să fie „bărbați", sunt acelea cari nici nu știu că sunt femei.

Un sărut discret, e mai discret decât pare.

Singura deosebire între un capriciu și o mare pasiune, e că pasiunea durează mai puțin.

Nimic nu seamănă mai mult cu cea din urmă dragoste a unui bărbat, ca ultima.

In afaceri, forța e un scop; în amor un mijloc.

Nu există decât două feluri de femei: e o nebunie să te însori cu unele... e o crimă să te căsătorești cu celelalte.

Femeile au atâta inimă încât nu mai au nevoie de conștiință.

O femeie iubește întotdeauna numai pe un singur bărbat;... dar îi dă mai multe nume.

Bărbații iubesc femeile, dar detestă căsătoria. Femeile iubesc căsătoria...



FRANK WEDEKIND

PRINȚESA

—Te miră cum am ajuns să fiu social-democrată și să iau de bărbat un șef socialist? zise tânăra prințesă Russalka prietenei ei, de curând baroneasa Hohenwart. „Pricina e că din întâia mea căsătorie cu ducele de Galliera n'am avut nici un copil".

— Și e asta o pricină? întrebă roșind baroneasa

— E de vină poate povestea întregei mele tinereți. zise prințesa. Și nu e prea ușor de povestit. Eram foarte încrezută în însușirile mele personale, când eram mică. Nu credeam să fie ceva mai de seamă pe lume ca mine. In oglindă mă vedeam ca o icoană. Mai eram pe deasupra veselă și sprințară, dar cu anumite lucruri nu-mi îngăduiam nici o glumă. Mândria mea se încorda, cum se încordează un cal în fața unui animal hidos. De-aci mi s'a tras totul. Când într'o seară sora mea Amalia a început să-mi spue cum naștem noi oamenii, am vrut s'o strâng de gât. Eram foarte credincioasă și adesea ceasuri întregi stam singură eu, de vorbă cu Dumnezeu. Aveam credința nestrămutată că eu de Dumnezeu am fost creată. Imi spuneam că ceeace fac oamenii e lipsit de suflet.

Eu și Amalia ne aflam în castelul Schwarzenek din Boemia, departe de lume. N'aveam în jurul nostru decât un intendent uscat și o guvernantă rece ca ghiața. Nu știu de unde a aflat Amalia atâtea lucruri. Era în tot cazul cu doi ani mai mare ca mine, era grasă, flegmatică și leneșă. Intr'o seară mi-a spus că fata morarului a făcut un copil. Eu am fost foarte enervată. I-am răspuns că acest lucru e cu neputință: părinții noștri s'au căsătorit la biserică în fața altarului, de aceia Dumnezeu le-a dăruit copii și nu pentru că în primii ani ai căsătoriei lor ar fi trăit laolaltă. Mi se părea, nici mai mult, nici mai puțin decât că Amalia vrea să-mi ia orice îndreptățire la viață. Peste noapte am rugat pe Dumnezeu să-mi dea o dovadă că eu am dreptate și nu Amalia, și limpede am auzit un glas în mine: Ai dreptate, Russalka, tu ai dreptate. Și când sora mea zilele următoare a început din nou cu lămuririle ei din științe naturale, i-am jurat pe ce am mai scump că îi voi dovedi că nu poate exista pe lumea asta copil nelegitim. Amalia a râs, dar eu eram atât de serioasă în convingerea mea, cu un zel atât de fierbinte de convertire, în cât pândeam prilejul zi și noapte, al credinței mele.



Frank Wedekind

De Crăciun tata venea totdeauna dela Viena, cu o suită numeroasă la vânătoare. In iarna aceea adusese cu sine și pe ducele de Galliera. Eu aveam șaisprezece ani. Din ziua întâi mi l'au ales cavaler. El avea douăzeci și opt de ani, foarte sprinten și atent ajutându-mi la proectul meu nesăbuit în toate chipurile. Amalia cu un tânăr locotenent din Budapesta era pururea în preajma noastră. După trei zile nenorocirea se întâmplase. I-am spus Amaliei chiar în seara aceia. Ea îngălbeni și leșină. Apoi plânse și suspină toată noaptea, se bătu cu pumnii în piept își smulse părul; îmi cheltuii toate puterile sufletești, ca s'o împac. Firește, n'am isbutit prea mult, dar eu am rămas atât de neclintită în convingerea mea, încât Amalia se aruncă la urmă, ca în fața unei ființe superioare, la genunchii mei îmbrățișându-i.

După anul nou suita se retrase iar. Ducelui nu i-am mai aruncat nici o privire, după ce am luat-o pe Amalia martoră a perfectei mele îndrăzneli. El rămase cu toată modestia în această dizgrație.

Se desprimăvăra și uneori eram totuși neliniștită. Rugai pe Dumnezeu să nu îngăduie să mi se clatine credința în el. De câte ori mă gândeam la zilele Crăciunului și la duce, mă apuca disperarea; n'aveam însă nici o pricină anume. Când într'o seară de Septembrie, în balcon, zisei Amaliei:

— Vezi acum că am dreptate. De-acum să mă lași în pace cu ideile tale.

Ea n'a mai rostit, asupra acestor lucruri, nici un cuvânt. S'a uitat la mine cu ochi mari, mi s'a aruncat de gât și m'a sărutat.

Dar de Crăciun, când ducele veni din nou cu tata la vânătoare. fusei cuprinsă de simțiminte pe care nu le mai cunoscusem. Tata ne făcu o surpriză și ducele îmi ceru mâna.

Luna de miere am petrecut-o la Neapole. Eram foarte, foarte fericită. Ne-am retras apoi în castelul Egersdorf din Moravia, ca departe de orice relații să gustăm atât cât ne-o plăcea, din fericirea noastră. Doream să am un copil, așa cum numai o tânără soție poate dori. Nu puteam înțelege ca această bucurie să nu-mi fie hărăzită. In primul an pomeneam în fiecare zi de acest lucru, ca de ceva care trebue să se întâmple tot atât de sigur cum vine iarna sau primăvara. Și totuși nu veni. Nopți întregi mă rugam; în genunchi rugam pe bunul Dumnezeu cu lacrimi ferbinți să mă ia mai bine decât să ne lase căsătoria fără binecuvântarea sa. Și totuși nu veni. Ducele începu să se uite la mine în chip cu totul ciudat. Băgai de seamă că iubirea lui se mai răcise. Ne plictiseam.

Atunci veni în vizită la noi verișoara mea, contesa Teleky din Viena. Ducele n'o putea suferi, dar pentru mine ea era o lume nouă cu totul. Citise tot, tot ce se scrisese în Europa: Ibsen, Tolstoi, Zola, Dostoiewsky, Nietsche, Sudermann; era o bibliotecă ambulantă. In șease luni făcuse din mine o ateistă atât de fanatică, precât fusesem de catolică mai înainte. Și când am simțit că nu mai am în mine nici un fir, nici o urmă de credință, de siguranță, și pierdusem, tot ce m'ar mai fi putut susține în vre-o grea nenorocire, băgai de seamă că între timp contesa câștigase pe bărbatul meu de partea ei și purta în sânu-i un copil.

Am fost adusă la Viena, în necunoștință. Săptămâni întregi am avut febră. După ce m'am vindecat m'am dus la tata să-l rog să-mi îngădue divorțul. La cuvântul „divorț", mi-a arătat drumul pe care venisem. Am venit aci la Berlin să caut un avocat, dar din primul ceas, în orice societate intram, dam peste spirite în felul contesei Teleky. Mi se părea că sunt o rămășiță din evul mediu, care a fost conservată cine știe cum, la un loc ferit. Un zel pentru tot ce e modern a început să mă însuflețească. Mi-am tăiat părul, atât de frumos cum era, n'am mai purtat corset, m'am dus costumată bărbătește la balul artiștilor și am scris articole asupra emancipării femeilor. N'a trecut un an, și eu luam parte la întrunirile publice.

La premiera piesei „Hedda Gabler" am făcut cunoștință cu dr. Rappart. După câteva zile l'am auzit vorbind la o întrunire social-democrată. A venit apoi să mă vadă. Dela primele cuvinte m'a rugat fierbinte, pentru feminitatea care trăește în mine, pentru chemarea pe care o am ca femee, să fac fericit un bărbat, să mă las de această stearpă agitație. Imi spuse că lupt împotriva firii mele, că ceeace prinde altora poate, pe mine nu mă prinde. La început m'am apărat, în numele cauzei noastre, dar el m'a privit atât de pătrunzător, că m'am pomenit în fața lui ca un copil dojenit pentru purtare rea. La a treia vizită mi-a cerut mâna. Eu l'am refuzat, deși mi-era atât de drag. Oriunde mă duceam, mi se vorbea de el; tot Berlinul era de partea lui, tribunul poporului, viitorul cap al statului. Am văzut la o manifestație, pe bulevarde, cum mii de oameni îl aclamau. Am auzit lucrători vorbind între ei, spunând că la nimic nu ține mai mult tribunul lor în viață decât la idealul lui, și eu știam la ce ține mai mult după acest ideal. Dar nu mai aveam curaj; mă simțeam exclusă dela orice fericire omenească căci nu știam dacă voi putea dărui copii vre-unui bărbat.

Au venit apoi îngrozitoarele zile pe care le-am trăit. Hotărându-mă să mor, am luat morfină. Am fost dusă la o clinică. Când mi-am venit în fire, din disperare am strigat că zadarnic a fost. Dar el era alături, aplecat asupră-mi. Medicii ne-au lăsat singuri, puterile îmi pieriră ca niciodată astfel, și am plâns, am plâns la pieptul lui, povestindu-i totul.

L'am implorat să mă lase să plec, dar nu m'a mai lăsat singură nici o zi. Mi-a povestit atunci lucruri în care nici el nu credea, numai să mă consoleze. Insfârșit — știam că dacă este să mai am vre-o fericire pe lumea asta, va fi prin el — m'am aruncat de gâtul lui, l'am lăsat să mă sărute, deși mă simțeam nedemnă în propriii mei ochi.

Ne-am cununat; a cerut să ne cununăm și la biserică. L'am înțeles prea bine, dar nu cutezam să-i spun un singur cuvânt. Și acum...

Prințesa se ridică repede, se duse în camera alăturată, și luă din leagăn pe micul, trandafiriul social-democrat, pe care baroneasa, ridicându-se în acelaș timp, îl măsură cu priviri serioase.

— Iți închipui cât sunt de fericită acum!...

Baroneasa zâmbi.

— Aș fi fericită să am și eu un mic baron, sau fie și o mică baroneasă...

Trad. de **F. A.**

Colțul librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din strada Karageorgevici (Eugeniu Carada) 9, care va deschide săptămâna viitoare în aceaș stradă, la No. 7, un local de librărie cuprinzând sală de lectură și o bibliotecă de împrumutat cărți la domiciliu, recomandă următoarele cărți interesante în limba franceză:

Opera complectă a lui **Marcel Proust**: „A la recherche du temps perdu" cuprinzând: Du coté de chez Swann 2 vol., A l'ombre des jeunes filles en fleurs 2 vol., Du coté de Guermantes (partea I-a, Du coté de Guermantes (partea II a). Sodhome et Gomorrhe 3 vol., La prisonnière 2 vol., Albertine disparue 2 vol. — In total 13 volume. (Francul socotit pe 8 lei de oarece editorul vinde în dolari).

De **Marcel Proust** mai recomandăm: Pastiches et mélanges, Les plaisirs et les jours.

André Gide: La porte étroite, L'immoraliste, Corydon, Les faux monnayeurs, Prométhée, Amyntas, Isabelle, Caves du vatican, Paludes, Retour de l'enfant prodigue, Nourritures terrestres. Symphonie pastorale, etc.

O carte frumoasă din toate punctele de vedere. este admirabila lucrare a lui **Louis Barthou** asupra artistei **Rachel**.

Dintre cărțile apărute de curând atât la Plon cât și la Nouvelle Revue Francaise, tratând viața marilor scriitori, recomandăm ca instructive și în acelaș timp de o superioară ținută literară următoarele:

Vie de Balzac par René Benjamin; Vie aventureuse de Rimbaud par Carré; Vie paresseuse de Rivarol par Latzarius; Le roman de Francois Villon par Francis Carco. (Toate socotite pe 7-8 lei francul).

VIENT DE PARAITRE!

Toți clienții librăriei „Hasefer" primesc în mod absolut gratuit revista de bibliografie „Vient de paraître" care apare la Paris în editura Crès.

PREȚURILE CARȚILOR FRANCEZE

Aducem la cunoștința cititorilor noștri că socotim francul francez 6,50-7 lei și numai cărțile din editurile cari ne pretind plata în dolari le vindem cu 8 lei francul. — In provincie trimitem cărți contra ramburs, numai în urma remiterei unui acont prin mandat

Franz Molnar

Franz Molnar este una din gloriile mondiale ale literaturii maghiare. A pătruns aşa curând şi atât de bine pe scenele mondiale, încât multe din piesele sale au apărut şi s'au jucat în altă limbă decât cea în care au fost scrise. Azi de la Bucureşti până la Tokio, toate capitalele mari îi joacă comediile sale.

Cine e Franz Molnar?

Celebrul scriitor are un nume de împrumut. Inainte de a începe să scrie se numea Franz Neumann şi e fiul unui medic înstărit din Budapesta. Franz Molnar a copilărit în cartierul bine cunoscut al metropolei maghiare, în Josefstadt. Un cartier interesant din punct de vedere sociologic şi social, păstrându-şi până azi mentalitatea particulară a locuitorilor săi băştinaşi, — un amestec ciudat de foste minorităţi etnice şi confesionale maghiarizate, sub presiunea nevoilor de a trăi. Franz Molnar care a asistat la crearea Pestei, care se juca toată ziulica pe bulevardul nou croit şi necăjea gloabele tramvaiului, pe atunci încă primitiv, — este reprezentantul strălucit al mentalităţii speciale din acel cartier — i-am putea zice, de cosmopolitism boit în culorile naţionale maghiare.



Franz Molnar

In versurile şi în proza lui Franz Molnar găsim toată evoluţia precipitată a Pestei şi naşterea acelei generaţii noui de oameni, care stăpâneşte azi maestoasa metropolă de pe malurile Dunării, — o generaţie care diferă fundamental şi în toate privinţele de generaţiile trecute eternizate de un Mekszath, Jokay, etc.

La 19 ani, Franz Molnar a intrat în gazetărie. A fost reporter şi apoi redactor la ziarul „Pesti Naplo", unde a lucrat ani de zile alături de Emeric Kalman, pe atunci cronicar muzical al ziarului, iar azi celebritate mondială în domeniul operetei. Franz Molnar, spirit eminamente practic şi tânăr de bani gata, a ştiut să-şi creeze aproape de la început o situaţie privilegiată în presă: a luat de soţie pe fiica directorului său, pe talentata scriitoare Vészi Margit, cu care a şi avut o fată, care s'a măritat nu demult cu un inginer din Budapesta. Căsnicia n'a durat însă mult. După trei ani Vészi Margit divorţă de Franz Molnar, care începuse să fie bine apreciat în cercurile literare din Budapesta.

In 1910 părăsi redacţia, abandonă gazetăria propriu zisă, şi se dedică cu totul literaturii. Publica în fiecare număr de Duminică al ziarului „Pesti Naplo" câte o Cronică de Duminică, un fel de caleidescop caustic, cinic şi totdeodată sentimental, al evenimentelor sociale şi politice la ordinea zilei. Aceste Cronici de Duminică i-au creat o imensă popularitate în toată Ungaria. Avea un fel deosebit de a trata chestiunile cu abilitatea ziaristului profesionist şi cu stilul desăvârşit şi nou al unui maestru perfect al condeiului.

Franz Molnar a impresionat aşa de mult contimporanii, încât a făcut o adevărată şcoală cu stilul său, care nu este propriu zis limba literară clasică, ci mai mult un produs specific al argot-ului din cartierul Iosefstadt, despre care vorbeam mai sus. Celebrităţii locale i-a urmat foarte curând şi succesul mondial: a cucerit scenele dificile ale Europei cu „Povestea Lupului", şi cu „Moara Roşie", care l'au ridicat dintr'odată în rândul autorilor dramatici mondiali, unde a ştiut să se menţie, sporindu-şi mereu gloria, renumele şi veniturile. Azi Franz Molnar are venituri de câteva milioane de lei pe an, pe care le şi cheltueşte într'o viaţă luxoasă de viveur rafinat pe care nu-l supără prea mult prejudecăţile sociale.

De aceea şi viaţa lui sentimentală e foarte agitată. După Vészi Margit, Franz Molnar trăi 8 ani de zile în amiciţie intimă cu marea artistă de operetă Fedak Sari, cu care se căsători în urmă, pentruca să divorţeze după câteva luni de trai conjugal legal.

Procesul de divorţ s'a tărăgănat însă şi pronunţarea definitivă a avut loc abia la sfârşitul anului trecut, permiţând lui Franz Molnar să legalizeze a treia mare dragoste a sa către artista Lilly Darvas, una din cele mai talentate eleve ale lui Max Reinhardt, care a avut un succes răsunător jucând rolul principal din „Moara Roşie" la Berlin. Lilly Darvas, o tânără frumoasă şi inteligentă, care a trecut cu puţin peste 20 de primăveri, este actuala soţie a marelui scriitor budapestan, trecut azi de 50 de toamne.

In ultimii ani Franz Molnar se plimbă mereu de la Berlin la Londra, la New-York; înapoi la Budapesta, spre a azista la premierele sale, adevărate evenimente în lumea internaţională a teatrelor.

Ca scriitor, dramaturgul Molnar întrece mult pe romancierul. Dintre romanele sale, trei la număr, numai unul a avut un succes mai apreciabil: **Băieţii din strada Pal.** (A paluczar fink). E un roman pentru tinerime, evanghelia spirituală a copiilor crescuţi pe bulevardele Budapestei. Celelalte două romane n'au avut succes, nici măcar în momentul apariţiei.

Molnar este însă neîntrecut în genul său special, în croquiuri scurte, un fel de stanţe în proză, cu cari a avut un succes enorm. Are trei volume de asemenea schiţe muşcătoare, de o ironie incomparabilă, de observaţii exacte şi fine, turnate într'un stil aproape neobişnuit până la el în literatură şi care aminteşte, în mod sugestiv atmosfera nervoasă şi agitată de redacţie. Din această cauză are mulţi admiratori entuziaşti în Ungaria, dar şi mulţi detractori, cari nu admit ridicarea la rangul de limbă literară a argoului bulevardier — o chestiune de modă trecătoare.

Operele lui principale de teatru sunt:

Domnul Doctor, Diavolul, Gardistul, Povestea Lupului Lilion, Lebăda albă, Condurul de cristal, Moara roşie, — cari l'au făcut cunoscut în toată lumea. Multe din ele s'au jucat, se joacă şi se vor juca pe diferitele scene româneşti.

Sonorizarea unui pastel medieval în ton monoton

Siniliul stins al slăvii fără stele se 'nserează.
Peste turn trec pe tărie triste turmele de nori.
De pe paveze 'n pridvoare promoroaca picurează
Osândită 'n ornic ora osteneşte de opt ori.
Un oştean zăplan sub coiful ce-şi cucuie creasta 'n cer
paşi de plumb îşi plimbă paşnic peste punţile de pază,
zornăindu-şi zeaua aspră ferecată 'n zimţi de fier.
Grea perdea de înoptare numa 'n umbră umple zarea.
Prin firizile 'n zăbrele cula scapără lumină.
De pe trepte dintr'o tindă ţipă tare trâmbiţarea
de chemare pentru cină.
De acum prin bezna 'n brumă
hore hâde de himere hoinăresc cu hârci de humă
şi-obrocit de preajma oarbă, prins de presimţiri de groază,
sus străjerul svârle 'n spaimă strigătu'i nocturn de pază
O ,ho! ho! ho! Hăi! Hăi! Cine-i acolo? Stăi! Stăi!...

SANDU TUDOR

La Sfântul Bernard

Dela Geneva la Montreux nu faci mai mult ca patru ore cu vaporul pe lacul de Leman. Montreux este paradisul turiştilor.

Deşi pe la mijlocul lui Iulie, zăpada nu se topise încă în munţi. Compania de autobuze întârzia începerea curselor spre Sfântul Bernard, căci drumul era întroienit de avalanşele căzute pe fundul văilor. Cercetam în fiecare zi biuroul excursiilor. In sfârşit s'a hotărît o încercare. Autobuzele trebuiau să meargă până unde vor putea; călătorii, care se bizuiau pe picioare, aveau să urce muntele prin zăpadă până la mânăstire.

Plecăm dimineaţa pe un soare arzător. Biuroul ne împarte pleduri călduroase şi bastoane cu ţepuşe.

Societate cosmopolită. Un german pântecos patronează o familie numeroasă: trei bătrâne grase, două fete mari tunse băieţeşte şi doi băieţi mai mici cu plete roşii.

Trei americane bălane spălăcite şi una brunetă cu ochii scânteietori, care râde la fiecare vorbă. Un belgian fercheş, ce sta lângă mine, a reuşit la prima oprire să-şi mute locul lângă surâzătoarea brunetă.

Mergem cu o viteză nebună pe şoselele netede şi gudronate spre linia Simplonului. Intr'un cerc de munţi înalţi apare un orăşel cochet: *Martigny*. In verdeaţa bogată, care îmbracă poalele muntelui, albesc ruinele vechei cetăţi romane: *Octodorum*, construită pe timpul lui Iulius Cezar, la încrucişarea căilor strategice şi comerciale cari străbat munţii spre văile italiene. Pe aici a fost în trecut drumul hoardelor barbare, a negustorilor şi a contrabandiştilor. Astăzi e un romantic centru turistic în cadrul pitoresc al acestei naturi alpestre.

Lăsăm în dreapta Ronul cu pădurile lui de brazi şi apucăm pe albia Dransei. Din poetica vale Ferret începem să urcăm spre Sfântul Bernard. Ne oprim la ultimul sat: Bourg-St.-Pierre.

Luăm cafeaua la un fel de han cu firma: *dejunul lui Napoleon.* Se păstrează aci cu sfinţenie masa, scaunul, ceaşca şi linguriţa de care s'a servit Primul consul Bonaparte când a trecut cu armata sa prin zăpezile Alpilor coborând în câmpia italiană.

Drumul expediţiei napolionene se cunoaşte şi acum; e acelaş pe care l'a făcut şi Anibal ajungând cu o repeziune uimitoare la porţile Romei. Cu toate greutăţile întâmpinate acesta este cel mai scurt drum peste Alpi, străbătut veacuri dearândul de pelerinii plecaţi din Galia şi Irlanda pentru a îngenunchia la mormântul Sfântului Petru.

Paralel cu acest drum s'a lucrat o şosea modernă, pe care automobilele se urcă până în vârful muntelui după topirea zăpezilor. Flora alpină se răreşte cu cât ne urcăm mai sus. Ajungem într'o regiune stearpă, un platou stâncos, peste tot se văd bolovani uriaşi rostogoliţi în fundul văilor de şivoaiele furtunoase ce se reped spumegând din înălţimile veşnic albite.

Motoarele duduie; apa fierbe în radiatoare; roţile se învârtesc în loc; autobuzele se opresc înămolite în troienele de zăpadă. Ne coborîm, luând-o încet pe jos, călăuziţi de stâlpii de telefon care marchează drumul în spirală până în vârful muntelui la mânăstire. Facem haz de unele turiste cari înoată prin zăpadă încălţate cu pantofi de lac şi ciorapi de mătase. Câteva renunţă şi se întorc înapoi. Altele, istovite şi enervate, se aşează jos pe zăpadă aşteptând să le vie de undeva un mijloc de salvare.

Pe muchea unei coaste repezi apar patru fantome negre, proiectate bizar pe cer. Erau patru călugări care coborau cu schii la vale, de-adreptul, să ne întâmpine. Inaintea lor, în salturi gigantice, doi câni săreau ca nişte mingi prin valurile de zăpadă.

— Din vale ne-a anunţat prin telefon că vin musafiri şi credeam că aveţi nevoie de ajutor, zise surâzător un călugăr tânăr, roşu, bine hrănit.

Ii arătăm în urmă pe cele patru americane înămolite; şi călugării, nişte Herculi în sutane, le ridică pe sus, deprinşi cu asemenea transporturi.

Pe la amiază, după ce am înotat două ore prin zăpadă până la brâu, am ajuns la mânăstirea din vârful muntelui. Un clopot ne-a anunţat sosirea.

Trei clădiri mari, ca nişte cazărmi mohorâte, pătează albul omătului care scânteiază în lumina soarelui de Iulie.

Intrăm întâi în sala de mâncare. Se respectă aceeaşi tradiţie de ospitalitate căci congregaţia a fost dela început anume instituită pentru a veni în ajutorul călătorilor şi pelerinilor care trec prin defileul Sfântului Bernard. Ni se dă supă, rasol şi orez fiert. Călugărul econom, un munte de om, cărunt, cu obrazul cărămiziu, făcu un semn unui băiat care ne servea şi, după câteva minute, patru căni mari cu vin negru, tare, încălziră toată societatea Masa nu se plăteşte. Cei cari vor, dau ceva pentru capelă şi pentru săraci.

Călugărul econom, care făcea parte din ordinul Sf. Augustin, ne povesti începuturile aşezământului Sfântului Bernard.

Inainte de era creştină, încă de pe timpul lui Cezar, s'a lucrat pe aci un drum ale cărui urme se cunosc şi azi. Hoardele barbare ale Lombarzilor treceau prin acest defileu numit Mont-Joux şi devastau câmpia italiană. O bandă de Sarasini a pus stăpânire pe locurile aceste şi multă vreme a răspândit groază printre pelerinii care treceau pe aci spre Roma.

Cel care a gonit briganzii şi a sdrobit idolii din defileul Alpilor plantând crucea, întemeind aci un cuib de santinele creştine, a fost un tânăr călugăr dintr'o veche şi nobilă familie: Bernard de Menthon.

Călugărul erou, cuceritorul şi profetul Alpilor, cum i se spune, a fost trecut în rândul sfinţilor. El a întemeiat, pentru a desăvârşi opera, primul ospiciu pe punctul culminant, în mijlocul zăpezilor veşnice ale Alpilor.

Congregaţia fondată de Sfântul Bernard a luat o mare desvoltare căpătând privilegii, domenii şi averi în diferite ţări. Cu răspândirea Reformei, congregaţia a pierdut mult, căci i s'au secularizat averile. A fost nevoită pe vremuri să *cheteze*. Azi s'a restabilit şi s'a modernizat. S'a introdus telefonul, lumina electrică. Accidentele s'au împuţinat căci s'au construit mai multe cabane de piatră, legate prin telefon cu ospiciul. Călătorii surprinşi de furtuni sau avalanşe se adăpostesc şi anunţă ospiciul care trimite în grabă oameni, câni şi mijloace de salvare.

După masă am vizitat capela; foarte bogată şi în bună stare, stranele lucrate în sculpturi migăloase. Intr'un mic muzeu de antichităţi se ţin cu sfinţenie o serie de relicve preţioase.

Incă din anul 1397 se păstrează în tezaurul mânăstirii un *spin* din coroana Mântuitorului

Am văzut un grup de vreo douăzeci de câni din rasa pură bernardină. Mari, viguroşi, cu blana roşie, cu pete albe, capul colosal, botul scurt; nu sunt fioroşi. In ochii lor expresivi citeşti inteligenţă şi blândeţă.

De câteva secole ei sunt tovarăşii fideli ai călugărilor servind la salvarea nenorociţilor călători rătăciţi sau surprinşi de avalanşe.

Intr'o sală am văzut un superb câne împăiat. Ni s'a spus că-i un câne celebru care în viaţă a salvat cincisprezece oameni.

In vârful muntelui e un lac care numai două luni pe an e desgheţat. Pe mal, în locul unde era o statuie a lui Jupiter, azi e înălţată statuia de bronz a Sfântului Bernard, apostolul zăpezilor veşnice, simbolul carităţii creştine în vasta şi alba singurătate a munţilor.

JEAN BART

A apărut:

„RECENZII"

de Const. Şăineanu

Lucrare de 260 pagini, elegant tipărită, cuprinzând *63 dări de seamă* asupra operelor mai de seamă apărute, între anii 1924—1926, *în domeniul poeziei, romanului, nuvelei, criticei, istoriei, filozofiei şi culturei române.*

Carte utilă *oricărui intelectual*, cât şi elevilor de curs superior, cari ţin să fie iniţiaţi *în mod conştiincios*, în cuprinsul acestor opere şi în meritele lor.

Publicul cititor, în genere, va găsi într'însa *o îndrumare sinceră şi pe înţelesul* lui în domeniul literaturii române din ultimii doi ani.

Editura „Adevĕrul", S. A. Preţul 60 lei.

FRANZ MOLNAR

CUŢITUL

La banchetul ce se organizase în onoarea unui compozitor, şedeam vis-a-vis de celebrul chirurg, care fusese unul din medicii cei mai interesanţi în Ungaria dinaintea războiului, strămutat acum în împărăţia lui Dumnezeu. El a fost cel care avea obiceiul să spuie pacienţilor, când rosteau înainte de operaţie numele Dumnului: „Lăsaţi pe Dumnezeu în pace. Dumnezeu e specialist de boli interne."

Profesorul trăia ca un singuratic şi nu se ducea aproape niciodată în societate. Trăia pentru profesiunea sa, afară de care nu-l mai interesa decât: muzica. Am întâlnit acest fenomen de mai multe ori la chirurgi. Nu ştiu: să fie oare o lege că chirurgii sunt atraşi de muzică, sau e numai o tradiţie dela marele Billroth. Destul că banchetul se dădea în cinstea unui compozitor şi era prin urmare una din rarele ocaziuni, când puteai să-l zăreşti pe celebrul operator în frac, la masa întinsă, în societate.

La banchete, cum ştim, se servesc menuuri fixe. Cine vrea mănâncă, cine nu lasă mâncarea în farfurie. Spre surprinderea mea însă profesorul nu alesese între aceste două posibilităţi, ci căpăta alte feluri de mâncare decât noi, ceilalţi. I se serveau numai mâncări noui: rasol de peşte, jumări cu ciuperci, tort. Mâncărurile i se serveau fără o indicaţie specială; prin urmare se înţelesese dinainte ca să i se servească alt menu. Nu mi-am mai bătut capul cu această afacere, crezând că ţine regim. In timpul mesei însă, după ce m'a privit de câteva ori zâmbind, aduse vorba:

„Aţi băgat de seamă", mă întrebă, „ce mănânc eu?"

„Văd", răspunsei, „probabil urmaţi un regim oarecare?"

Mă întrebă ca şi când am fi fost la universitate, la examen:

„Ei şi ce remarci d-ta? Ce-mi lipseşte mie la masă?"

„Cum văd, carnea".

„Nu", răspunse el. „Ia gândeşte-te puţin. Ce-mi lipseşte la masă?"

Şi răspunse singur la întrebare:

„Cuţitul".

Intr'adevăr abea acum băgai de seamă: nemâncând bucate consistente, nu se folosea de cuţit. Mânca numai cu furculiţă şi lingură.

„Asta o fac", spuse el, „decând a leşinat odată din cauza mea o contesă. Mănânc rar în societate, aşi putea spune că aproape niciodată. Atunci fusesem însă silit să accept invitaţia unui pacient, un fost ministru. Contesa şedea în faţa mea la masă, aşa cum stai d-ta acum. Şi ni s'a servit pui. Am mâncat cumsecade, ca totdeauna. Aşa cum mă învăţase mama din copilărie că se mănâncă puiul. Cel puţin credeam că mănânc aşa. Pe urmă însă, după ce au trezit-o pe contesă din leşin, eşi la iveală, că nu mâncam ca orice om bine crescut. Contesa povesti că se enervase chiar din momentul când am pus mâna pe cuţit. Asta o înţeleg. De treizeci de ani lucrez de dimineaţă dela 7 câteodată până la miezul nopţii cu cuţitul. Eu singur n'am băgat de seamă, dar alţii o spun că se cunoaşte după felul cum ţin cuţitul la masă. Contesa spunea că aşi fi tăiat puiul aşa cum obişnuesc să retez mici părţi sensibile din corpul omenesc. Spunea că priveşte cu plăcere oamenii, cari mănâncă frumos şi că e o problemă grea să tai estetic şi cu mâna uşoară pui, porumbei, fazani. Preciziunea, siguranţa fulgerătoare însă, cu care nemeream încheeturile plăpânde ale puiului, tăietura neşovăietoare cu care desfăceau muşchiul depe oscioarele delicate şi fine, o înfricoşă. Nu putea să-şi ia ochii de pe mânile mele şi se gândea mereu că am căpătat ciopârţind oameni, dibăcia nemaipomenită cu care străluceam acum în faţa pasării fripte de pe farfuria mea. N'a putut să mai privească această operaţiune decât până în clipa când am înfipt furculiţa în prima bucătură şi am dus-o la gură. Atunci se făcu palidă, se răzimă de spatele scaunului şi leşină. Şi acum vine abia partea subiectivă a afacerii. Zeci de ani nu m'am gândit la masă, că ţineam un cuţit în mână. După cazul acesta multă vreme mă supăra gândul acesta la masă. Incercai la bătrâneţe să-mi amintesc cum m'a învăţat mama să ţin cuţitul când tai carne. Mărturisesc însă că n'o mai ştiu precis. De aia, când în mod excepţional, mă duc, ca astăzi, în lume, nu mănânc decât bucate la cari nu-mi trebue cuţit. Mă gândesc mereu ce trebue să gândească alţii, zărind în mâna mea cuţitul întrebuinţat cu dibăcie. De-aceia rasol de peşte, jumări de ouă..."

Am căutat apoi analogii în alte profesiuni. Intre cele pe cari le-am găsit nu este din cele mai neinteresante aceasta: Ce grozav trebue să fie momentul, în care marele cugetător întrebuinţează acelaş creer, cu care analizează legăturile dintre omenire şi cosmos, ca să se certe cu nevasta. (Oare ar fi leşinat contesa şi în acest caz?)

Om bun

Tit Liviu spune că serviciul adevărat pe care-l putem face, e ca omul să însemne cu obiectivitate evenimentele mari şi mici ale timpului său, pentru ca posteritatea să poată face ce vrea, cu aceste însemnări. De aceea am notat în ziarul meu cele două povestiri de mai jos.

RANA (1914)

Sosesc cei dintâi răniţi de război la Budapesta. O mulţime mare de oameni se grămădeşte în jurul gărilor şi se minunează de această privelişte grozavă; sute de oameni însângeraţi, încărcaţi ca bagaje. Azi noapte ne-am dus la Gara de Est, pentrucă se anunţase sosirea unui transport de prizonieri ruşi, răniţi. Abia sosirăm şi le auzeam scâncirile; îi aşezaseră pe brancarde în piaţa din faţa gării. Medicii treceau luminaţi de făclii prin rândurile lor. Amicul meu K. cunoscutul artist, venise cu noi şi era cel mai emoţionat. Omul acesta bun ca pâinea lui Dumnezeu şi curat la suflet, îngălbeni de cele ce vedea, privind cu milă adevărată şi sinceră mizeria aceasta cruntă. Ne oprirăm lângă un rus mare, cu barba neagră, care se văita mai tare. Lângă el sta medicul militar, care o rupea puţin pe slovăceşte şi putea să se înţeleagă cu el. Amicul meu K. îl întrebă:

„De ce urlă aşa nenorocitul ăsta?"

„Spune", răspunse medicul, „că pe la ei s'a răspândit svonul că Ungurii îi omoară pe toţi prizonierii de război."

„Nemaipomenit", zise K., „ce josnicie! Trebue să-l liniştim numaidecât pe sărmanul om. Să-i arătăm dragoste, compătimire!"

Se şi apropie de el, îi zâmbi părinteşte şi începu să-l bată prieteneşte pe umăr. Rusul răspunse la această familiaritate cu un ţipăt grozav. Glontele era tocmai în umărul pe care îl bătuse prieteneşte amicul meu K.

(Invăţătura acestei zile e: nu e uşor, să fi bun. Trebue să ai noroc şi la asta).

OMUL CARE NU POATE MERGE (1920)

Amicul meu K., omul bun, despre care însemnasem deja o întâmplare din primul an de război, veni azi noapte foarte turburat la club şi povesti următoarele:

Eri noaptea trecea prin faţa cafenelei Abbazia. Era o vreme urâtă, umedă, ceţoasă şi rece. Văzu deodată pe stradă un om zdrenţuit, care se apropia cu paşii săltăreţi, tremurători şi jucăuşi ai invalizilor de război loviţi de un şoc nervos. Pe bunul K. îl durea inima de milă. Ii dădu bani. Bolnavul porni înainte împleticindu-se tremurând. K. îl urmă şi intră în vorbă cu el:

„Unde stai?"

„In Köbanya." 1)

„Ingrozitor!" gândi în sinea sa bunul K. „Nici până mâine dimineaţă nu ajunge acasă pe jos nenorocitul!" şi-i făcu semn unui birjar, îl întrebă cât cere să-l ducă pe bolnav acasă până în Köbanya, îl plăteşte, îl ia pe invalid de braţ, îl ridică în trăsură şi înainte ca invalidul să fi putut rosti un cuvânt de mulţumire (pentrucă amicului K. nu-i place să audă mulţumiri) trânteşte uşa cupeului şi-i strigă birjarului:

„Mână!"

Trăsura plecă. Amicul meu K., care are obiceiul să colinde noaptea dela o cafenea la alta, apare un ceas mai târziu în faţa cafenelei New-York. Primul om pe care-l zăreşte tremurând şi împleticindu-se cu paşi mărunţi pe asfaltul din faţa cafenelii, e invalidul din Köbanya. Odată îi trece prin minte bănuiala: mizerabilul de birjar l'a dat jos din trăsură. Se duce spre el. Când îl vede invalidul începe să răcnească:

„Ajutor! Ajutor!"

Şi vrea să fugă de el cu picioarele lui bolnave. Trecătorii se opresc. Intr'un minut invalidul şi amicul meu K. sunt înconjuraţi de mulţime. Invalidul răcneşte cât îl ia gura:

„Ajutor! Nu-i faceţi nimic sărmanului bolnav!"

Intorcându-se spre mulţime îl arată pe amicul meu, pe omul bun:

„Nu mă lasă să cerşesc! Om fără suflet! Mereu mă pune în trăsură şi mă trimete acasă, ca să mor de foame! Ticălosule! Hainule! Ajutaţi-mă vă rog! Scăpaţi-mă de el!"

Amicul meu K. a fost bucuros că a putut scăpa din mulţime, sărind deoparte şi a putut intra în cafenea, nebătut.

(Invăţătura acestei zile e: la fel cu cea a întâmplării din 1914.)

Trad. de L. BRAŞOVANU

1) Köbanya este una din comunele din jurul Budapestei, care de câţiva ani a fost incorporată la Capitală.

AMINTIRI DIN CHISINĂU

„Et moi aussi"

Puțin după instalarea noului guvernator al Basarabiei, contele Cancrin, în palatul Statului din Chișinău, m'am pomenit la redacție cu vizita noului comisar al circumscripției I-a, în sectorul căreia intra cartierul, unde se afla tipografia și biroul ziarului meu „Bessarabeț". Era prin 1909.

La bătaia ușoară în ușă, după ce băiatul îmi anunțase cine era vizitorul, răspunsei :

— Intrați.

Comisarul intră, în uniforma de paradă, însă pe piept nu purta nici-o decorație — lucru atât de rar la comisarii circumscripțiilor polițienești din orașele mai mari ale Rusiei.

Mă ridicai dela masa mea de scris, îi strânsei mâna.

—Am onoare să mă prezint, — zise el. — Sunt comisarul circumscripției I-a, Serghei Catenev.

— Imi pare bine. Luați loc, vă rog.

In fața mea era un om de vre-o treizeci și cinci de ani, grăsuț, cu fața rumenă, cu tenul de un blond deschis, aproape albicios, cu părul de culoarea șuvițelor de in pieptănat. Fizionomia aceasta tipică rusească, de origină fineză „ciuhonă", mi-a amintit în clipa aceea, figura fostului meu profesor de latină, dela liceul din Chișinău: un oarecare Ivan Nicolaevici Novopașennâi, care mă „pedepsise" în 1889, pe când eram elev în clasa doua, cu câteva note proaste. Aceiaşi față rotundă de mops, aceiaşi ochi minusculi, aceleaşi mustăți rare și incolore înfipte sub nas, aceleaşi buze umflate și aceiași obraji îmbujorați de alcoolic incorigibil, aceiaşi cărare strălucitoare, dela frunte până la ceafă.

— Cu ce vă pot servi, domnule Catenev ?

— Am crezut de datoria mea să mă prezint, fiind numit în acest oraș. Aveți redacția și o tipografie în raionul meu, deci nu odată, cred voi avea de-aface cu d-voastră. Am venit să vă rog să nu mă priviți cu neîncredere ca pe un funcționar de poliție fără vre-o inițiere în ale literaturii. Deși sunt comisar, nu servesc în poliție decât de doi ani. Până acum, am fost ajutor de comisar la Cursc, de unde noul vice-guvernator, Excelența Sa Ivan Ivanovici Bloc, prietenul contelui Cancrin, guvernatorul, m'a mutat la Chișinău. Până atunci, am avut o avere a mea personală, pe care am cheltuit-o în călătorii. Lucram regulat, câteva luni pe an, în redacția „Sămănătorului" — revista unchiului meu Șarapov, despre care desigur că ați auzit !..

Nu mă trezii încă bine de sub monotonia acestei salve de fraze incolore, și nu-mi urnii limba pentru a-i răspunde că l-am cunoscut chiar personal pe Șarapov, — când comisarul își schimbă deodată atitudinea „oficială", isbucnind într'un râs scurt și sgomotos; îmi întinse amândouă mâinile și continuă :

— Ah, dragă Alexei Vasilievici ! — dați-mi voie să vă numesc așa — tocmai înainte de a pleca spre Chișinău l'am întâlnit pe unchiul meu și el mi-a spus să vă văd neapărat și să vă transmit salutările lui prietenești. Nu, nu ! Nu protestați: lăsați-mă să vă spun eu, că năvala aceasta de vorbe v'a plictisit. A fost cea mai proastă introducere din câte am pronunțat vreodată. Iertați-mă, dragă Alexei Vasilievici. Unchiul meu mi-a spus atâtea lucruri bune despre d-voastră ! S'a arătat numai, puțin necăjit că nu i-ați răspuns acum un an, sau mai de mult, când v'a întrebat dacă plugul inventat de dânsul și aprobat de Majestatea Sa după experințele făcute la ferma palatului din Țarscoe Selo, se poate prezenta prin d-voastră zemstvei din Chișinău, sau din alte județe ale Basarabiei, pentru a fi experimentat pe solul acestei gubernii. Am mai vrut să vă spun...

— Un moment, domnule Catenev. Salva aceasta de vorbărie, amenința s'o întreacă pe cea dintâi și să se lungească la infinit. Te rog, dă-mi voie, să-ți spun mai întâi, că numele dumitale îmi aduce aminte de ceva. Parcă te-am cunoscut undeva... Nu ne-am văzut oare la redacția „Sămănătorului" acum patru ani, când am fost la d. Șarapov ?

— Nu, nu ! Trebuie să păstrați în memorie altceva care vă amintește numele meu.

— Mi se pare că ai dreptate... Dacă te-aș mai fi văzut vreodată, n'aș fi asociat figura dumitale atât de originală, cu a unui profesor al meu, din liceu.

— Da, într'adevăr, am o figură foarte originală ! Ha ! Ha ! Ha ! Mops ! Mongol ! „Ciuhon" !

— De ce vorbești... așa... ?

— Dar cum să vorbesc ? Mă cunosc destul de bine. Peste cinci-șease ani trăsăturile mele vor dispărea și voi fi la fel cu orice alcoolic din lume. Alcoolismul și bătrânețea șterg orice diferențe de rasă. Tolstoi are astăzi figura unui rabin bătrân, sau a unui fachir indian... Totuși, dați-mi voie să vă spun, că aparțin nobilimii din Cursc, am avut acolo o moșie moștenită dela părinți și bunici. Necunoscând însă nici o meserie, — când m'am ruinat complect, nu mi-a rămas decât să intru în slujba poliției. Trebuia doar să mănânc... și să beau... Nu, nu ! Vă repet că nu figura mea vă trezește o amintire, ci numele : Ser-ghei Ca-te-nev... Ia încordați-vă un pic memoria !...

— Degeaba !...

— Ser-ghei Ca-te-nev... Ceva ce se leagă de literatură, ceva trecut prin literatură... Căutați în memorie un pasagiu cu acest nume...

— Nu găsesc nimic !

— N'am încotro, trebuie să vă spun : ați întâlnit numele meu într'un autor care l-a imortalizat — în Doroșevici !

Mi se făcu deodată lumină 'n amintire :

— Intr'adevăr, am citit acest nume în Doroșevici...

— Dar unde anume, în ce împrejurări — nu v'aduceți aminte ?

— Nu.

— La Roma, în bazilica Sf. Petru...

Izbucnii într'un râs de surpriză ; revedeam totul în memorie :

Doroșevici a fost „foiletonist-umorist", specializat în „răutățile zilei" cari apăreau în „Odesschi Listoc", apoi pamfletar și zeflemist neîntrecut la „Russcoe Slovo" din Moscova. El a publicat mai multe volume de nuvele, umorescuri și impresii din călătoriile lui lungi prin toată lumea. Cartea lui „Sahalinul", care trata despre această ocnă a Rusiei, nu e mai prejos de cartea lui Cehov cu acelaș titlu.

Intr'o schiță din „Impresii italiene", Doroșevici povestește cum a vizitat pentru a doua oară faimoasa catedrală Sf. Petru, după ce-o cercetase pentru întâia dată cu vre-o zece ani mai înainte.

— „Cu un interes ușor de înțeles, mă apropiai de colțul acesta dătător de amintiri istorice, pentru orice excursionist-rus, unde se afla zapisul făcut cu mâna țarului Nicolae I, acum 80 de ani, gravat în zidul catedralei, în franțuzește : — **„Aci m'am rugat pentru mărirea și fericirea Rusiei. Nicolae"...**

„Citesc din nou această frază, și meditez. Privirea mea e însă atrasă puțin mai jos, spre o altă inscripție scurtă, făcută alături de cea a țarului, și adâncită în tencuiala zidului parcă printr'o zgândărire sistematică cu acul :

„Et moi aussi Serge Kateneff"

„Adică și el s'a rugat aci, la fel cu țarul, pentru fericirea Rusiei! — El, neobrăzatul, huliganul rus, se asociase avântului spiritual al unei Majestăți, răspunzătoare pentru un imperiu imens în fața Divinității, — și-și eternizase scâncetul obraznic, alături de suspinul unui Impărat al cărui nume va fi venerat de veacurile viitoare!

„Serge Kateneff, Serge Kateneff ! Prin ce țară îți mai plimbi tu făptura-ți pocită de flăcău din mahalaua moscovită, gata să pângărească orice lucru sublim și sfânt ? — cu această întrebare își sfârșește Dorosevici, schița.

— Atunci, dumneata ești acel Serge Kateneff ?

— Eu.. în carne și oase... Eu, care-am fost defăimat de Vlas Miailovici Doroșevici... Mops... Ciuhon... Mongol... Ucenic de cismărie într'o suburbie desfrânată... Flăcău cu harmonică, chiuind și dansând „bătuta", stupind eroic în acelaș timp, și desfăcând cu dinții semințele de floarea soarelui... Da, eu, nobilul din Cursc... Ruinat... Călătorit prin toate ungherele Europei... Comisar de poliție.... Conștient de orice.... Alcoolic în momentul de față, huligan din clipa petrecută în bazilica Sf. Petru.... Și imortalizat cu fapta încă, prin literatură... Sunt mândru... Nu v'am rugat să nu mă priviți cu neîncredere, ca pe un funcționar de poliție, fără vre-o inițiere în ale literaturii ?

ALEXIS NOUR

Anecdote

Un idiot bogat este un bogat.
Un idiot sărac este un idiot.

(Paul Lafont)

* * *

Proverb arab :
Câinelui care are bani i se spune Domnule câine.

* * *

Un autor reproșa odată unui director de teatru că nu se ține de cuvânt.

— Mi-ai spus că nu ai decât o vorbă !

— Tocmai de aceea mi-o iau înapoi, ca s'o dau altuia.

* * *

Teatrul este o ciudată loterie: autorul scrie o piesă, actorii joacă alta—și publicul înțelege o a treia !

* * *

Rossini dădea o serată. O doamnă, rugată să cânte o arie din Semiramida, făcea tot felul de mofturi.

— Vai, ce frică îmi e, scumpe maestre, se tânguia ea.

— Dar mie ! zise Rossini.

* * *

Un gentilom dăduse unui câine pe care îl crescuse numele de „Cocu". O doamnă bigotă auzi și se supără:

— Dar bine, domnule, cum îți vine dumitale să dai unui câine nume de om ?

* * *

In aceeași zi muri la Nissa o englezoaică bătrână și un general rus. Din greșală corpul englezoaicei fu expediat la Petrograd, iar al generalului la Londra. Rudele bătrânei englezoaice, voind să mai vadă odată chipul iubitei lor mătuși, deschiseră sicriul și—oroare—găsiră înăuntru corpul viteazului general rus, cu pieptul plin de decorații. Consternare generală. In fine telegrafiară rudelor generalului, la Petrograd și primiră următorul răspuns: „Mătușa dv. a fost înmormântată eri cu toate onorurile militare. Faceți cu generalul ce știți".

* * *

Intr'un salon se discută despre războiu. Un fost luptător povestește în termeni mișcători moartea unui prieten. O doamnă își șterge ochii, gândindu-se la bărbatul său, mort pe câmpul de luptă.

— Războiul este un lucru teribil, oftează ea.

Un diplomat, care nu luase până atunci parte la convorbire, zice.

— Nu-i chiar așa de teribil. Moartea unui om este, în adevăr, un lucru grozav, dar o sută de mii de morți — este o statistică.

* * *

Odată i se cerură lui Alexandru Dumas 25 de franci pentru înmormântarea unui portărel, mort în mizerie.

— Pentru înmormântarea unui portăreil! zise Dumas și scoase din sertar trei sute de franci.

— Uite trei sute de franci, mai mult n'am, puteți înmormânta doisprezece !

* * *

— Bine, domnule judecător, nu vedeți că e cretin?

— Ei și? Trebuia să-l bați? Uiți că cretinii sunt oameni ca mine și ca dumneata !

* * *

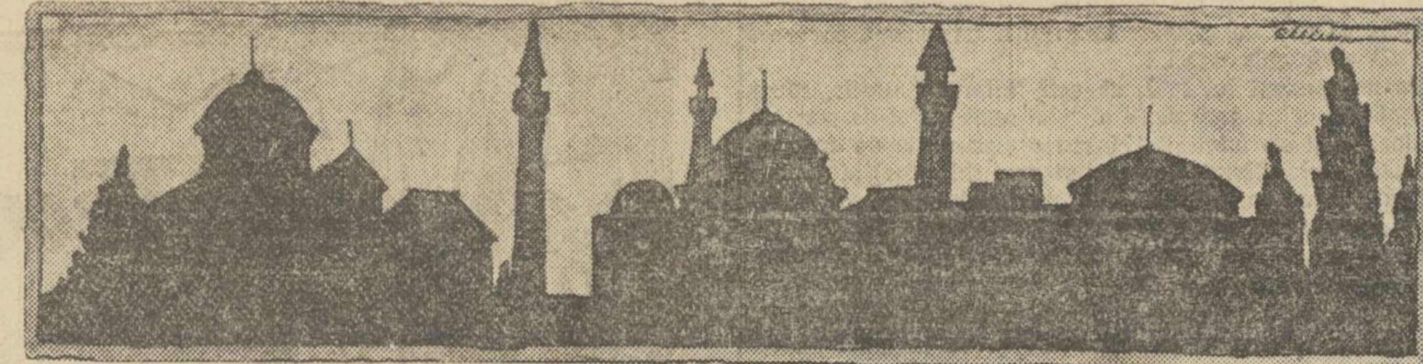
Chamfort povestește că într'o zi celebrul Levret fu chemat la curte să asiste pe prințesa moșenitoare la naștere.

Principele spuse doctorului :

— Trebue să fii foarte mulțumit că ai fost chemat la curte; asta o să-ți facă reputație.

— Dacă reputația mea n'ar fi făcută, răspunse doctorul liniștit, n'aș fi aici.





Mătușa Nachié

Nuvelă turcească de AHMED HIKMET

Era seara cea mai caldă și mai greoaie dela sfârșitul lui August, dar în acelaș timp o seară scăldată toată în aur. Inăuntrul satului *Eren-Chioi*, sub umbrarul dintr'un colț al viei, pe o bancă făcută din crăci de cireș și acoperită cu un covor vechiu, ședea *mătușa Nachié*, ținând picioarele încrucișate.

Intr'o mână avea ciubucul din care fuma, pe când cu mâna cealaltă se juca, depănând mătăniile, împodobite cu un ciucure roșu. Așa cum făceam totdeauna, i-am sărutat mâna-i moale, din care răsăreau vinele albastre.

„Dumnezeu să te binecuvinteze, fiule!" îmi zise mătușa Nachié.

In fiecare seară, când mă înapoiam acasă, îi sărutam acestei femei în vârstă mâna, atingând-o cu vârful buzelor. De ani de zile acest fel de a o saluta și de a mi-se răspunde devenise așa de neschimbat, că ajunsesem să nu-i atribui vre-o însemnătate deosebită.

Câte o dată chiar nici n'auzeam ce-mi spune mătușa Nachié.

Insă, după cum fiecare își dedea osteneala să-și arate grija față de această tăcută și liniștită mătușe de optzeci de ani, și care, dându-și seama că treptat viața se frângea și apunea pentru dânsa, se pregătea pentru lumea cealaltă, lepădându-se de lumea aceasta, tot așa îi duceam și eu de grije.

De altfel, cu mine se petrece alt-ceva. Eu am simțit totdeauna o plăcere să stau de vorbă cu copiii mici și cu oamenii înaintați în vârstă. Pentru cei dintâi nu există trecutul; pentru cei de al doilea nu există viitorul. Aceste icoane vii ale răsăritului și apusului de soare aveau asupra mea o înrâurire binefăcătoare.

M'am dus și m'am așezat lângă mătușa Nachié. Părul ei ale cărui rădăcini erau albe de vârstă, dar ale căror vârfuri erau roșii de văpsea, eșia din năframa verde în care își înfășura capul. Buzele mătușei erau subțiri și palide și de oarece în gură nu-i rămăsese nici un dinte, erau trase înlăuntru și căzute. Greu apăsau sprâncenele ei asupra ochilor stinși al căror alb bătea acum în galben.

Scofâlciți și bogați în sbârcituri erau obrajii mătușei Nachié.

Când aspira sau dedea pe gură afară fumul din vechiul ei ciubuc, se vedea mai bine cum obrajii îi se strâng în spre lăuntru și cum se umflă după aceea.

Cămașa ei de borangic era desfăcută la piept, din care răsăreau oasele cam roșii.

Nu știu cum se face, dar în acea seară caldă și greoaie de sfârșit de August, toate aceste amănunte fizice mă interesau și mă mișcau nespus de mult...

„Mătușe Nachié, cum te împaci cu căldura? E mai cald aicea sau la Brusa?"

Mătușa Nachié era fiica mai în vârstă a doicii tatălui meu. De felul ei, se trăgea din *Morea*. După ce emigrase cu ceilalți turci, își trăise toată viața la Brusa, unde se măritase dându-și mai târziu copiii la oaste. Acum era o bătrână cinstită și venerată de toți câți o cunoșteau.

Avea o dragoste deosebită pentru militărie și pentru soldați. După ce venise și se așezase la Stambul, cea mai mare plăcere a ei era ca în zilele de Vineri să meargă la *Cabataș*, pentru ca să vadă pe soldații, cari se întorceau dela exerciții.

Ori de câte ori trecea pe la posturile de gardă, socotea ca o datorie să salute santinela cu cuvintele: *„Selam aleicum* (pace vouă), fiule!" Și fiindcă își petrecuse o bună parte din vreme afară din casă, nu scăpa nici o dată prilejul să stea de vorbă cu soldații simpli pe cari îi întâlnea în drum. Uneori cumpăra fructe, tutun și le dăruia soldaților.

Ba deseori o vedeai ridicând pietre, cari se desprinseseră din caldarâmul străzii, și aruncându-le undeva în vreun colț, pentrucă, zicea mătușa Nachié, soldații, pe cari ea îi iubea ca pe copiii săi, pot să calce pe aceste pietre și să-și facă rău la picioare.

„Fiule, întreba ea, e oare foarte departe cazarma *Selimie?"* Și când își îndrepta privirile spre această cazarmă, observam cum ochii ei, ochi stinși, dar în cari, dindărătul fumului din ciubuc, se vedea a fi sălașul unui vis înnodat pentru veșnicie, păreau că văd ceva foarte trist în depărtare și, râzând, vărsau lacrimi.

Lumina tremurândă a soarelui, care era asemeni unui evantaliu uriaș și galben, făcut din fulgi moi, și pornise să apună îndărătul orizontului, se strecura, însoțită de o adiere slabă a vântului, printre frunzele umbrarului, printre trandafirii sălbatici ce crescuseră în jurul lui, și săruta năframa verde a mătușei Nachié cu o desmierdare ușoară.

De jur împrejur, totul zăcea într'o tăcere măreață. Doar se deslușea venind din depărtare țârâitul monoton al greierilor și neîntreruptul orăcăit al broaștelor, cari erau locuitorii basinului cu apă din colțul viei. Frunzele de vie, veștejite și cam îngălbenite de arșița soarelui, tremurau încet, încet de tot. Vântul de seară, suflând încetișor, dedea arborilor din prejur și livezilor o răcoare plăcută și o dulce frăgezime. Văzduhul se îmbăta de parfumuri dătătoare de voluptate. Pe cerul de un albastru închis vedeai peste tot fâșii nemișcate de nouri albi.

„Mătușe, ce te-a făcut să întrebi de cazarma Selimie?

— Nimic!"

In acest „nimic" zăcea toată viața ei, toată soarta și tot trecutul ei. Printre buzele ei palide murmura o rugăciune frumoasă și mișcătoare, care rugăciune, amestecându-se cu strălucirea dumnezeiască a serei, se îndrepta spre scaunul Celui Atotputernic:

Nu se poate spune frumusețea sublimă, îngerească în care se înfășura în momentul acesta mătușa Nachié, mamă a trei eroi, a trei martiri. Vedeam desemnându-se în colțul ochilor ei un zâmbet plin de lumina mândriei, o văpaie de o nobilă bunătate de inimă.

Mi-am simțit sufletul năpădit de un sentiment de mâhnire și mi-am întors capul. La umbra deasă de lângă zid era o floare ale cărei culori păliseră; foile ei erau pe jumătate veștede și sbârcite... Ceva mai în colo se desemna silueta unui cireș uscat și plecat pre pământ, iar și mai departe se zărea o colibă veche din care nu rămăsese decât o ruină tristă.

„Mătușe, te-ai gândit oare acum la cei ce se odihnesc întru Domnul?"

După ce aruncă asupra mea o privire plină de duioșie, îmi vorbi încet cu o bucurie dureroasă, așa cum ar face un erou bătrân, care își arată rănile: „Da, era o seară de vară, întocmai cum e aceasta. Mă dusesem după vești despre iubitul meu *Husein*. Un ofițer, care frunzărea un catastif, îmi zise: „Husein se va întoare în curând."

„Ceva mai târziu, când am eșit, un soldat s'a apropiat de mine. „Husein Aga, îmi zise el, a avut parte de ceeace noi ăștialanți n'am putut să dobândim: moartea de martir."

„Iți spun că n'am plâns. De altfel tatăl său spusese, când mi-l pusese în brațe pentru întâia oară: „ori martir, ori biruitor!" Și nu i-am purtat doliul nici lui *Hasan* și nici ginerului meu. Pe lumea cealaltă eu n'am pe cineva să mă aștepte decât aceste trei jertfe sfinte. De sigur că ei vor pune o vorbă bună pentru mine.

„Când a sosit vestea că ginerele meu, care se dusese ca voluntar, a căzut pe câmpul de luptă, fiică-mea era foarte slabă — și trei luni mai târziu a murit și ea.

Țiu minte că în noaptea în care se despărțiseră, soțul ei i-a cântat următorul cântec:

„Ce mai frumos poate să fie
„Decât înfățișându-te lui Dumnezeu,
„Cu pieptul roș de sânge și acoperit de răni
„Să-ți vezi pe iubita alături de tine?"

„Biata fată tot timpul cât a fost bolnavă și când își pierdea cunoștiința, repeta într'una cântecul acesta... Acum pot și eu să-mi petrec vremea cu umbrele lor. Cei morți sunt acum pentru mine ca patru aripi — nu-i adevărat, fiule? Și adevărat este că nu-i ceva mai bun, mai ales că tot trebue să mori odată, să cazi în războiul sfânt și în chipul acesta să te curești de tot păcatul... După cum povesteau camarazii lor, tustrei au fost loviți în frunte și pe piept...

„Tu nu știi, fiule, ce viteaz, ce erou era blândul meu Hasan!

La plecare mi-a zis: „Dacă afli că am căzut, lovit în spate, să nu faci nici o rugăciune pentru sufletul meu, iar laptele ce am supt dela tine, să-mi fie un blestem în vecii vecilor!"

„De altfel, tustrei plecaseră cu gândul de a muri. Când tatăl lor, răposatul meu bărbat, a văzut că eu plâng la primirea vestei despre moartea de erou a lui Hasan, s'a mâniat pe mine, iar el a îngenuchiat, spunând rugăciunea de mulțumire.

„Când din vremea aceea inima mi-e cuprinsă de vre-o slăbiciune ori de vre'un sentiment de amărăciune, închid ochii și înaintea mea îmi apar ei cu rănile lor și, zâmbind, îmi sărută mâinile și obrajii. Dee Domnul, ca și tu să apuci moartea de erou a copiilor tăi!..."

— „Dee Domnul, mătușe!"

După aceea, dintr'o batistă fină, pe care ca un fel de talisman o ținea la piept, scoase o bucată de hârtie mototolită și ruptă la îndoituri, și o duse la buze. O udă cu câteva lacrimi, cari picurau agale din ochii ei ce îngălbeniseră. Mi-o întinse, zicându-mi: „E ultima scrisoare a lui Husein." Această scrisoare glăsuia precum urmează:

„Prea stimate tată! Prea iubită mamă! Vă sărut mâinile și mă închin smerit înaintea voastră. Vreau să vă spun ceva sau, ceeace este mai drept după învățăturile religiei noastre, am să vă împărtășesc o veste îmbucurătoare, voi, însă, să nu vă mâhniți și să nu plângeți. Dacă vrei, tată, nu-i spune mamei nimic. Nu-mi spuseși tu o dată: „Am fost în mai multe războaie, dar în nici unul nu mi-am ajuns scopul?" Și e tocmai ceeace vroiam să-ți spun: Hasan al nostru și-a atins scopul... a căzut ca martir pe câmpul de luptă.

„După ce dovedise într'o luptă de trei zile iuțeala unui cerb și vitejia unui leu, a fost încununat cu cununa de martir — Dumnezeu să-i arate toată mila și îndurarea! Când a căzut, mă găseam alături de dânsul. A fost nemerit de un glonte în tâmplă și de alte două în piept; ba chiar o schije de obuz îi rupsese brațul drept.

„L-am înmormântat eu însumi. Când era coborât în groapă, figura sa îi zâmbea. Acea scumpă amintire dela strămoșii noștri — paloșul ce-i dăruiseși l-am pus în groapă împreună cu dânsul. Lângă cap, i-am înfipt și teaca. Cred că știi că de câțiva ani încoace răposatul nu se despărțea nici noaptea de paloșul său.

„Numai să fi văzut, tată, furia cu care ne-am aruncat asupra dușmanului! Inaintea ochilor mei apăreau atacurile ce dăduseși în campaniile făcute de tine. Ce frumos ni-le descriai! Și cu ce bucurie îți arătai rănile! Fii încredințat că fratele meu a căzut într'un chip vrednic de-ași zice fiul tău.

„Dușmanul venea împotriva frontului nostru ca un nour negru. Noi eram în număr de două companii. Asemeni unui fulger ne-am repezit la atac. Incă dela începutul încăerărei a căzut căpitanul nostru, iar când a fost rănit și locotenentul, comanda a fost luată de Hasan."

„Iubite tată! Tu, care ai trecut prin atâtea, dacă ai fi văzut cum tremura pământul sub picioarele noastre și arborii peste capetele noastre, când Hasan a strigat strigătul său de „Alah!", sigur că ai fi rămas în mirare. In sfârșit, dușmanul a fost asvârlit de pe dealul ce ocupa și am să început să-l urmărim. Inaintea tuturor mergea Hasan, cu capul descoperit și desculț... Alerga așa ca o pasăre, ca vântul, ca flacăra. De o dată însă dușmanul se oprește din fugă, se întoarce și încearcă un nou atac. In momentul acela l-am văzut pe Hasan căzut la pământ. Apucat de furia luptei, nici el nu știa ce face. In sângele ce-i curgea de pe frunte, strânge dinții, cari îi se coloraseră în roșu și se căznește să se scoale. Mușca furios țeava puștii. Ochii, cari îi eșiră din cap, păreau a fi ochi de tigru turbat.

„Nevoia ne-a silit să-l lăsăm deocamdată acolo unde

Continuare în pag. VI-a

căzuse. In..., după ce am răpus cu desăvârșire pe dușman, m'am dus să văd de dânsul. Când și-a dat seama că eram lângă el, a deschis ochii...

Nu ne spuneai tu, tată, că ești fiul unui martir, căzut în războiu, și că ai dori să fii și tatăl unui astfel de martir? Iată, dorința ți-s'a împlinit: Hasan a avut parte de moartea aceasta. In acelaș timp a devenit și *gazi* (biruitor) și martir. Dacă dă Dumnezeu, ne vom întâlni și noi cu dânsul. Cred că după două zile vom da un nou atac... Incolo, vă sărut mâinile, ție și mamei. Rugați-vă pentru mine și salutați pe cei ce vor întreba de mine.

„Scrisoarea aceasta mi-a fost scrisă de locotenentul... bei, care, de asemenea, vi-se închină și vă sărută mâinile.

Fiul vostru, *Husein*, caporal".

Valurile mărei începuseră să se întunece. Soarele apunea în dosul Stambulului... Mi-se înmuiaseră ochii. In figura palidă a mătușei Nachié, vedeam, în umbra melancolică a serei, ca o piatră de mormânt, piatră ce arăta locul unde se odihnesc în tăcerea pământului rămășițele unei ființe iubite.

Mătușa stătea nemișcată, fumând într'una din ciubucul din care tutunul arsese aproape cu totul. Am îndoit scrisoarea, așa cum fusese, și vroiam să i-o dau înapoi. „Mai citește-mi-o odată... Nu vrei?..." îmi zise mătușa.

Nu mai puteam să citesc. Inaintea ochilor îmi stătea acum chipul lui Husein, al acelui erou slab la trup dar tare la inimă și care vorbea cu atâta duioșie, străbătută însă și de un sentiment de invidie, despre moartea de martir a fratelui său Hasan.

După cum povesteau tovarășii săi de luptă, întorși la Constantinopol, Husein căzuse prizonier și fusese dus în lagărul dușmanului. Insă, fiindcă situația aceasta îl apăsa greu pe suflet, puse la cale cu alți camarazi un plan de fugă și într'o noapte cu ploi și furtuni, atăcară cu toții sentinelele din lagăr. Acestea răspunseră cu focuri de pușcă, iar din pricina aprinderii unei lăzi cu cartușe, Husein a fost greu rănit. Totuși, nevrând să cadă din nou în mâinile dușmanului, se aruncă într'un râu care curgea la poalele unui deal înalt. A doua zi soldații dușmani îi găsiră trupul fără viață, aruncat de râu pe țărm.

Datorită îndrăznețeí încercări a lui Husein, mulți dintre camarazii săi au putut să scape și să se întoarcă din nou, în rândurile oștirei turcești.

Mi-se înfățișa acum înaintea ochilor mei un spectacol măreț și luminos. Aveam înaintea mea o mamă de adevărată obârșie turcească, de creștere și de gândire turcească, de curaj turcesc, vedeam pe cei doi eroi și patrioți cu curaj de leu, acești bărbați cari vor trăi mai departe în frumoasele visuri ale osmaneiilor. Alături de mine era mama lor, moasele visuri ale osmanliilor. Alături de mine era mama lor, frama-i verde, cu mâinile colorate în roșu, cu ciubucul din lemn de iasomie, cu cămașa ei de borangic fin, care îi acoperea pe jumătate pieptu-i slab și osos, încălțată în pantofi negri și fără tocuri din cari se zăreau doar vârfurile, căci mătușa ședea, după obiceiul turcesc, cu picioarele încrucișate. Și în umbra tremurătoare a amurgului, această mamă de eroi îmi zâmbea fericită și cuprinsă de un sentiment de adâncă smerenie. Infățișarea de o cucernicie sfântă a mătușei Nachié îmi oferea un tablou înnalt și minunat.

Am rămas cufundat într'un extaz adânc. Am fost trezit de accentele rugăciunei de seară, cântată cu glasuri tremurânde și care veneau din depărtare asemeni unor valuri...

Sub adierea vântului, cădeau de sus din umbrar foi veștede de trandafir și flori de iasomie și cădeau pe capul, pe pieptul și pe genunchii bătrânei mătuși. Când i-am sărutat amândouă mâinile, mama celor doi eroi sfinți Hasan și Husein mi-a dat obișnuita sa cuvântare.

Trei ani trecură dela scena de mai sus. De o săptămână de zile mătușa Nachié era bolnavă. Intr'o dimineață m'am deșteptat din somn foarte de vreme. N'am să uit că era o zi de Vineri. Toți ai casei stăteau tăcuți și mâhniți.

...„Să aveți parte de viață lungă... Mătușa Nachié s'a săvârșit", îmi ziceau ei.

De câteva zile mă așteptam la sfârșitul acesta. Inima îmi fu cuprinsă de un sentiment de amărăciune și de o teamă neînțeleasă. „Alah să-i fie milostiv!"

Această rugăciune, isbucnind din inima-mi îndurerată, m'a ușurat par'că de povara ce mă apăsa.

Sicriul mătușei, cărei îi s'a pus la cap o năframă roșie și care a fost acoperită cu o broboadă veche și de preț, a fost dus deadreptul la moschee. După rugăciunea de Vineri, toată adunarea credincioșilor a luat parte la rugăciunile ce se zic pentru morți. O mare parte din adunarea aceasta, care spunea și ea rugăciunea, era formată din soldați. La sfârșitul rugăciunei toți acești frați de arme ai fiilor răposatei au grăit într'un glas: „*Amin!*"

Așa cum este unul din obiceiurile vrednice de laudă ale credinței noastre, o mare mulțime, alcătuită mai mult din soldați, cari purtau pe rând sicriul, a mers până la cimitir. Insă, deoarece mătușa Nachié urma să fie înmormântată la cimitirul din *Caragea*, a fost dusă mai întâiu la *Cabataș* de lângă Bosfor, de unde a fost transportată la *Scutari* pe coasta asiatică.

Când mergeam pe șosea, au răsunat accentele unei muzici militare. Două până la trei batalioane de soldați mergeau demni și tăcuți înaintea sicriului acestei mame de soldați, ca și cum într'însa își vedeau trecutul lor. Pășeau încet cu un sentiment de adâncă smerenie, rostind fiecare dintr'înșii rugăciunea pentru sufletul răposatei.

Aceasta a fost cea din urmă răsplată a soartei pentru mama eroilor martiri.

Traducere de N. BATZARIA

A apărut
„Lectura" No. 90
— Floarea literaturilor străine —
KOLOMAN MICSZATH
— Cel mai mare prozator al Ungariei —
UN CUIB DE „GENTRY"
Lei 4.— Scrierea completă
La chioșcari și librari



Actorul și arta dramatică

— GHEORGHE CALBOREANU —

Tumultul simțimintelor omenești, lumea așa cum e, într'un cuvânt, imaginea cea mai complectă și nemijlocită a vieții, nici o artă nu are la îndemână mijloacele de-a o reda într'un chip mai aproape de realitate, ca teatrul.

Arta se întemeiază pe viață; și decât toate artele, teatrul în deosebi, nu se poate desprinde de viață, fără a-și pune în primejdie însăș existența sa.

Teatrul e observație și critică a realității. De aci, idealitatea lui: de-aci moralitatea și puterea lui educativă.

Textul dramatic e puntea dintre creațiune, prin mijlocirea realizării interpretative, către spectatorul dornic de învățământ și delectare sufletească. Textul dramatic, pentrucă în el se închide văpaia menită să clatine ziduri, să mute munți și să spulbere sau să renască suflete, — e pentru actor în fiecare zi o nouă viață.

Călăuzindu-și destinul după litera piesei, interpretul dramatic are liberă posibilitatea de a desfășura și suprapune textului, vigoarea lui temperamentală, căldura sufletului, avânturile și simțimintele proprii, trăind aidoma cu eroul întrupat, identificându-se cu ființa lui morală, suferind și sbuciumându-se ca pentru sine, depersonalizându-se, pentru a fi cât mai personal și mai adevărat.



Numai în felul acesta, intențiile autorului își pot dobândi întreaga lor semnificație, și ceeace se numește în teatru „o creație", se poate ridica până la valoarea pe care o are acest cuvânt, pentru opera de artă.

Actorul adevărat, uită că'n fața lui sunt mii de ochi cari îl privesc, mii de urechi cari îl ascultă: joacă numai pentru el; — pentru el scena e camera de toate zilele, salonul, cafeneaua, hotelul, sau cârciuma obicinuită. Și el e **acolo**, ca și cum mecanismul universal al vieții, acolo l-a svârlit dela început.

Actorul nu trăiește decât pe scenă; pe scenă e viața lui adevărată. Tot ceeace face, tot ceeace spune, ne apare convingător sau sarcastic, ironic sau sentimental, amenințător și violent, dar totdeauna neașteptat și totuș firesc, ca'n viața reală.

Chiar atunci când autorul îl mai păstrează în scenă, fără nici o replică, și fără scop precis, actorul are putința să fie natural, omenesc, în jocul tăcut, în mimică, în atitudine și gest.

Nu sunt prea mulți actorii pătrunși de aceste lucruri.

Am văzut interpreți — și nu de mâna doua — cari din clipa când își spuneau replica, „ieșiau din rol", uitau situația și rostul lor în scenă. Jocul de scenă se reducea sau la contemplarea manecurei, sau la strecurarea alternativă a mâinilor în buzunare, sau în sfârșit, la împrăștiarea de rotocoale ostentative și foarte puțin elocvente, de fum.

De bună seamă, nu dintre aceștia se vor ridica viitorii Talma, Rachel sau Moissi, ai artei dramatice române.

Conservatoarele noastre promovează anual un număr destul de mare de artiști dramatici. Cu toate că în vremea din urmă elementele cari au bătut la porțile reatrelor au adus câteva nume și multe „promisiuni", — încă se mai găsesc scene românești cari n'au un june-prim, sau n'au decât unul. Ingenue sunt, dar nu prea sunt ingenue. Intriganți, slavă Domnului! Raisonneuri, oameni de treabă și femei frumoase, se mai găsesc...

Artiști însă, cari să însemne ceva în teatrul românesc numai prin personalitatea lor, cari să aducă cu ei adierea selecțiunii, se numără puțini în ultimele generații.

* * *

Un nume pe care-l pronunțăm totdeauna cu plăcere, e acela al tânărului mare actor, Gheorghe Calboreanu.

Dela o vreme, l-am urmărit din izbândă în izbândă. In neuitatele lui realizări, dela Iași și dela Cluj, sufletul nostru încerca parcă o convertire. Ieșiam dela spectacol, cu totul transformați sufletește. O căldură învăluitoare, duioasă, tragică, ne cobora în adâncurile ființei, ne făcea mai buni, mai înțelegători. Fără să ne obosească, artistul acesta minunat înzestrat, ne uimia cu puterea lui de simțire, cu arta lui de interpret.

Bucureștiul a cunoscut un Calboreanu stăpân definitiv pe mijloacele sale.

Intelegând mai ales, că arta dramatică nu trebuie să imite aidoma natura, ci trebuie să sugereze, să dea aparența realului, dar cu putere de emoție și convingător, el a știut să țină, cu fiecare rol interpretat, un adevărat curs demonstrativ de artă dramatică.

Momentul de violență, atunci când conflictul se sparge, — accentul de indignare supremă, strigătul de bucurie sau de desnădejde, câștigă în expresia lui Calboreanu, valoarea cea mai potrivită.

Patetic, fără să strige, șoptind chiar, glasu-i sonor nuanțează, fărâmițează replica în modulări neașteptate, impresionante, grave. Gama lui expresivă e astfel mai bogată, puterea de convingere mai mare, omenescul mai adevărat.

Simplificându-și atitudinea și împuținându-și gestul numai la strictul necesar, Calboreanu apare și ca ținută, în armonie cu spiritul cel mai înaintat al artei dramatice. Rămâi uimit adesea, de naturalul cu care-și joacă rolul. Și totuș nu e Calboreanu — e Amos Bujorescu, e Hippolyte, e Rascolnicov...

Pentru marele lui talent, pentru sufletul pe care-l risipește în fiecare seară aproape, pe scenă, pentru generoasa lui conștiință artistică, — Gheorghe Calboreanu nu va primi niciodată o recompensă nemeritată, sau un elogiu exagerat. I se cuvine, cu prisos, tot ce i se dă.

H. BLAZIAN

„DICTATORUL"

Evenimentul cel mai important din stagiunea teatrală abia începută la Paris — e piesa lui Jules Romain, „Dictatorul", în patru acte și cinci tablouri, reprezentată la teatrul „Comédie des Champs Elisées". Nici o altă operă dramatică din ultimii ani n'a produs asemenea sensație și atâta zgomot în presă și prin cercurile literare și politice. Elementele de stânga se agitau jurând că piesa nu va vedea lumina rampei. Colonia Italiană din Paris era gata să facă scandal și să împiedice reprezentațiile, fiindcă „Dictatorul" era un pamflet contra lui Mussolini. Nimeni n'a știut conținutul acestei noutăți dramatice, și totuși se vorbea mult că Ambasada italiană va obține scoaterea ei din repertoriu. Dacă Mussolini ar fi fost zugrăvit într'o lumină favorabilă — atunci socialiștii italieni refugiați în Franța trebuiau să intervină prin scandaluri și proteste, etc.

Toate aceste presupuneri s'au arătat simple sperietori. „Comedia franceză", refuzând acceptarea piesei în repertoriul său, „Dictatorul" a apărut la „Champs Elisées". Repetiția generală a trecut fără nici un incident. Poliția, foarte numeroasă, n'a avut de lucru. Nici un fel de aluzii la Mussolini nu conține piesa, și nici la vreo anumită persoană; nici la Primo de Rivera...

Care-i, așa dar, conținutul piesei?

Intr'o țară, într'un stat, un oarecare Dény, deputat revoluționar, susținut de extrema stângă, răstoarnă, printr'un discurs strălucit, ministerul. E chemat la rege, care are cu dânsul un dialog foarte spiritual și-i propune postul de prim-ministru. Intențiunea regelui pare a fi dublă: vrea să-l câștige pe Dény și să-i utilizeze, în interes de stat, talentul politic. Dény, surprins nepregătit, șovăie; regele insistă. Deny acceptă și noul prim-ministru rămâne acelaș revoluționar, convins și sincer.

Viața reală a statului, însă, nu e vorbăria teoretică a unui partid politic. Această viață îi dictează lui Dény conduita, integral. Organizarea e mai dificilă decât distrugerea. Treptat, Dény cunoaște acest adevăr de abecedar. El ajunge sau să-și calce în picioare trecutul și să se facă renegat al partidului său, sau să-și mărturisească neputința convingerilor — deci și neputința teoriilor „de stânga". Din organizator al dezordinelor, Dény devine un organizator al ordinei, puternice și arbitrare: altă eșire nu este, nici nu poate fi.

Foștii lui camarazi de partid, cred că Dény s'a ascuns sub o mască, pentru un timp oarecare, pentru ca, după un pas făcut înapoi, să sară iarăș înainte. Ei continuă cu organizarea revoluției, proclamate odinioară cu atâta pasiune de însuși actualul prim-ministru.

Intr'o zi, ministerul lui Dény cade. Regele îi respinge demisia: dacă Dény se stimează pe sine însuși, el e dator să nu dea dovadă de slăbiciune și să-și justifice demnitatea de om ca și încrederea ce i s'a acordat. In clipa când e jignit în amorul propriu, când se ferește de a-și da pe față incapacitatea, Dény acceptă să rămână prim-ministru, însă cere dizolvarea parlamentului și investirea sa cu prerogative de dictator.

Acum îl vedem cuprins de-o nouă activitate febrilă, prin care el devine conștient de adevărata lui fire, de menirea și temperamentul său: cu mână de fier oprește dezordinele, grevele, arestează, exilează, zdrobește orice rezistență. Beat de succese și de atotputernicie, el se vede pe sine intrat în istoria țării, cu numele de „salvator al patriei", și nu se oprește în fața celor mai crude încercări: își distruge prieteniile, întemnițează pe singurul lui amic devotat din trecut — pe Féréole, cu care copilărise, cu care visase în tinerețe, pe care-l iubise ca pe un adevărat amic. Scena intre Dény și Féréole când se întâlnesc pentru ultima oară, e pagina cea mai strălucită și cea mai puternică a „Dictatorului".

Cu ce se termină piesa?

Cu nimic: cu ceeace francezii numesc: „coadă de pește". Spectatorii plecând îl lasă pe Dény la postul lui de dictator și pe Féréole în închisoare.

Piesa n'are desnodământ. Și totul abundă în dialoguri fascinatoare, în puterea logicei, în momente de efect puternice. Se desfășură repede, prezintă o arhitectonică literară ireproșabilă, răspunde spiritului vremii și antrenează auditoriul, delectându-l cu emoții adevărate. Piesa e jucată foarte bine. Și — lucru atât de rar: nu conține nici o aluzie la vre-o „intrigă amoroasă" !...

Paris. ION RAPIN

VIRGIL HUZUM: „A la manière de..."

Acest volum al D-lui Huzum conține o colecție de pastișe după scriitorii romani. D-sa are talentul și ambiția modestă a pictorului care stă 'n muzeul dela Dresda și face còpii după tablourile celebre, cu singura excepție că nu toate modelele d-sale au pecetea unei originalități și cu atât mai puțin a celebrității.

Pentru unii din autorii model, pastișa D-lui Huzum este un fel de pastișă a pastișei. (vezi: Blaga-Cotruș-Huzum). E ceva foarte amuzant în această gradație. Ai impresia unei fotografii în care pozează trei generații din aceiaș familie, din ce în ce mai degenerată, bunicul purtând numai trăsăturile unui om veritabil și de ispravă.

D. Huzum, care este un băiat tânăr de tot, nu are pretenția să pue ironie în imitațiile sale; nu șarjează maniera. D-sa o imită pur și simplu.

Ambiția d-lui Huzum este ca imitația sa să samene cât mai mult cu originalul, ca deosebirea să fie oarecum numai în etichetă.

De altfel asta-i ambiția tutror imitatorilor, chiar în viața comercială, unde însă se începe prin a identifica mai ales eticheta D. Huzum e încântat când prinde un literat, când îi citește o bucată originală a D-lui Cotruș și o pastișă de-a d-sale, și când literatul nu știe care-i originalul și care-i copia.

Și în adevăr d. Huzum are o mare putință de adaptare, de discernământ și mai presus are marele merit de a fi cetit cu atenție atâția poeți pentru a le prinde ritmul, nuanța, pentru a se familiariza oarecum cu materialul fiecăruia, fiind-că numai astfel a putut ajunge la o imitațiune fidelă.

Ceiace i se poate însă întâmpla cu imitațiile după Cotruș, nu se poate repeta cu imitația lui Topârceanu, Minulescu, Pilat, și aceasta fiindcă aceste firme au un produs prea fin pentru ca imitația, — erzatul, — să nu sară în ochi. Ca să'l imiți pe Topârceanu trebue să ai măcar din întâmplare, și nu numai într'o strofă, spiritul lui Topârceanu, cursivitatea și naturaleța versului lui; ca să-l imiți pe Minulescu trebue să ai acel simț extraordinar al ritmului și al muzicalității versului, fără care Minulescu nu este el; și trebue să ai un atavic sentiment al trecutului, mândria și melancolia lui pentru a-l putea imita pe Pilat.

De-aceia imitațiile cele mai bune sunt acele după autorii mai puțin personali; și desigur excelente până la confundare acele după autorii lipsiți cu totul de originalitate. Poate în aceasta să fi fost o intenție critică ascunsă, din partea D-lui Huzum.

Pe Bacovia iarăș nu l'a putut „face" d-sa. Pentru Bacovia imitația s'a redus la transpunerea identică a expresiilor, a cuvintelor, a imaginilor din versurile lui Bacovia, ceiace desigur nu este a imita ci a-l pune pe însuși autorul să facă o poezie lipsită de prea mult înțeles și din elemente disparate culese din toată opera lui. Numai autorul când se repetă, sau când își îngrădește exagerat maniera poate să se auto-imite în felul acesta.

D. Uzum întrebuințează însă uneori și pentru alții șistemul acesta cam prea comod, de a pune într'o pălărie vocabularul poetic și expresiile caracteristice scoase din opera originală, de a le amesteca, și apoi de a trage câte un cuvânt, aranjând astfel versurile.

Imitația în această materie trebue să presupue în imitator și o invenție verbală proprie și numai similară originalului, și o invenție, ca să zic așa, dramatică, de ansamblu, de subiect.

Imitațiile d-lui Huzum, de altfel ca orice copie, nu au putut reda nimic din substanța imaterială a operelor originale, din spiritul nu numai din materia lor. Dar atunci ar fi însemnat că poezia poate fi artificializată, industrializată, că se poate trage în serii, că nu e un lucru migălos „de mână" și de dibace ajustare a unui material propriu.

Pastișele după autorii cu personalitate sunt ca portretele cărora nu le găsești nici un cusur în detaliu, dar care sunt moarte, fără proeminență, și care „nu samănă" deși sunt asemănătoare cu modelul.

Ele dau oare-cum o indicațiune de cum ar fi cea mai slabă bucată a autorului imitat: de cum ar scrie acest autor dacă s'ar ramoli, dacă-ar îmbătrâni și ar mai stărui să scrie totuși ca 'n trecut. Acel care se mărginește a face còpii nici nu poate urmări mai mult.

Bucățile autorilor care și în original sunt lipsiți de substrat spiritual, sunt perfect imitate. Còpiile se pot vinde drept original fiindcă în definitiv nici originalul nu-i mare lucru, și una sau alta sunt de valori egale.

Cartea d-lui Huzum amuzează. Ea poate fi foarte interesantă pentru un critic care-ar vrea să studieze autorii originali imitați.

DEMOSTENE BOTEZ

Bibliografie

Indemnul, anul IV, 1—2. — Preotud Petre Chiricuță: **Antisemitism creștin**. Tiparul Oltenia. Lei 30.

Ovidiu Ramu: **Interna de la clinica hirurgicală**, tipografia Oltenia. Lei 50.

A. Maior: **Omega**, tragicomedie în 3 acte și 6 tablouri, în versuri. — Atelierele „Adevărul". Lei 30.

CĂRŢI ŞI REVISTE

HAN RYNER : L'Autodidacte, roman
Ed. du Monde nouveau, Paris

Ultima operă a lui Han Ryner confirmă ceeace a scris un critic francez în 1911: „E foarte greu pentru mulţi să nu fie nedrepţi faţă de Ryner, din pricina caracterului operei şi personalităţii sale". Autorul lui „Père Diogène" şi al „Călătoriilor lui Psychodore" îşi făureşte opera, fără să asculte nici strigătele din dreapta, nici pe cele din stânga. Ultima operă nu va înlătura nepriceperea, voită sau nevoită, a cititorilor şi cu atât mai puţin nu va dărâma zidul tăcerii pe care-l înalţă în jurul lui Ryner adversarii consacraţi de oficialitate.

Pierre Larivière, care e un critic generos şi activ, duce pentru Ryner o luptă de luminare şi de credinţă. Ocupându-se *(Le Semeur*, No. 81, 13 Oct.) de ultima lui carte, Larivière arată că Ryner face operă de artist care cugetă. Nu „operă de propagandă". In „Autodidactul", e vorba de Nicolas Chardonnet care, la vârsta de cinci ani, îşi frânge un picior la o fermă. Acest fapt îl schimbă cu desăvârşire: arată ca un bătrân, dar capătă şi inteligenţa unui om matur. Când vorbeşte, „accentul său pare covârşit de veacuri de persecuţie". Gândirea acestui copil şchiop, se înalţă şi se purifică. Cu toată durerea, el nu strigă ; dispreţuieşte insultele ca un stoic adevărat. Răspunde drept şi muşcător. E totuşi un sentimental care se închide într'însul, ca să reziste mai bine răutăţii din jur. Nevoit să stea nemişcat, după ce şi-a frânt piciorul, el învaţă să citească. Iată cum: fetiţa fermierei, când mama nu-i acasă, vine să-l vadă pe Nicolas. La rugămintea lui, ea îi citeşte regulele gramaticale arătându-i în carte rândurile citite. Memoria băiatului reţine cuvintele şi, rămas singur cu cartea, el descoperă cuvintele tipărite cu ajutorul cuvintelor memorizate ! Aşa a învăţat să citească singur. Doctorul satului cheamă un chirurg, care vrea să înşele pe copil, spunându-i că nu-i va face rău. Atingându-i rana, băiatul urlă de durere —şi pălmueşte pe chirurg : nu pentrucă i-a provocat durere ci pentru că l'a minţit ! .. — In sfârşit, s'a vindecat. Nicolas se ducea cu gâştele la păscut. Medicul a prins simpatie pentru acest copil, pe care l-a găsit într'o zi învăţând singur latina. A găsit vre-o 50 de pagini dintr'o veche psaltire cu paginile împărţite în două : o parte cu textul francez şi cealaltă cu textul latin. Nicolas a avut intuiţia că cele două limbi exprimă acelaş text — şi cu încetul, comparând cuvintele franceze cu cele latine, el descoperă gramatica latină ! Medicul, care locuia cu o soră bătrână, adoptă pe băiat, scăpându-l de stăpânii săi răi. Nicolas nu mai e autodidact ; sora medicului, care n'avea copii, devine învăţătoarea băiatului care dovedeşte că este un matematician de forţă.

Norocul însă nu durează. Tatăl adoptiv moare, strivit de un automobil; sora medicului înebuneşte de durere. Nicolae cunoaşte iarăşi asprimile vieţii şi răutatea oamenilor. Redevine autodidact, trece prin tot felul de încercări; la 15 ani capătă totuşi o dispensă şi i-a bacalaureatul. La 17 ani e licenţiat în matematici. E repetitor la un colegiu, dar pleacă să facă armata. Nu uită matematicile şi fisica. Studiând sborul păsărilor, ajunge să facă un mic aparat, o aeronavă, pe care vrea s'o prezinte minsterului de lucrări publice prin deputatul Sisteron. Acesta vrea să prezinte proectul ministerului de războiu, ceea ce nu corespunde cu dorinţa lui Nicolas de a face un bine omenirii. In cele din urmă, politicianul îl prezintă pe Nicolas directorului unei uzini de aviaţie — şi fiicei acestuia, Victorina, al cărei soţ devine în curând. Incepe astfel calvarul savantului inventator. Victorina e stupidă şi vicleană ; ea devine amanta patronului uzinei de aviaţie, rămas văduv. Vrea să câştige bani, cât mai mulţi bani, prin ştiinţa lui Nicolas. Dar patronul are maşini vechi : trebue să le vândă întâi pe ele. Savantul vrea să servească omenirea în mod desinteresat ; patronul are grijă doar de portofelul său. Ce-i pasă lui dacă aviatorii mor zilnic sub vechile aparate ! Victorina, orgolioasă şi lacomă, împreună cu amantul ei, face ca soţul ei să fie închis ca nebun, pentru ca să nu-şi poată realiza invenţia care ar ruina uzina.

Nicolas Chardonnet, închis ca nebun, îşi urmează totuşi cercetările. Isbucneşte războiul. E prilej bun ca vechile aparate să fie vândute cu un câştig enorm. Apoi invenţia savantului poate fi realizată. Pseudo-nebunul trebue eliberat în acest scop ; dar el nu vrea. Vctorina, hipocrită, vrea să-l înduplece cu comedia amorului ei. Savantul evadează din ospiciu ; Victorina îl caută şi-l găseşte în cele din urmă într'o insulă pustie, în momentul când aterisează cu aparatul inventat şi construit de dânsul. Urmează o nouă comedie de dragoste ; Nicolas se lasă ilusionat de sacrificiile făcute de femeia lui, căutându-l. Dar îşi arde aparatul : „Refuz să dau bogaţilor şi statului un mijloc de tiranie. Să sporesc puterea oamenilor, da ! Să sporesc puterea tiranilor, niciodată!" Victorina îşi reînoeşte viclenia : lacrimi, mângâeri, pentru a convinge pe savant să reconstruească aparatul. Intr'o zi, întorcându-se pe neaşteptate acasă dintr'o plimbare prin insulă, Nicolas surprinde pe Victorina copiând calculele şi schiţele aparatului. Ea nu se lasă învinsă. Strărue într'atât, încât savantul reconstrueşte aeroplanul — dar, pentru alt scop. Nu vrea să dea oamenilor un nou aparat de măcel în războiu; nu vrea să trădeze omenirea şi ştiinţa. Se urcă cu femeia lui în aeroplan — şi se lasă apoi să cadă, ca să moară împreună.

Ryner n'a vrut să ilustreze o anumită tendinţă. Ceeace reese din romanul său, este că oamenii nu pot fi serviţi de progresele materiale (adaptate de ei în scopuri distructive) câtă vreme progresul moral rămâne staţionar. Trebue un progres moral simultan cu progresul material. Victorina pare că simbolizează societatea plină de viclenii, lacomă de profit, strivind inteligenţele libere. Nicolas Chardonnet, care la început era un stoic, se sinucide, asasinând în acelaş timp pe femeia care l-a chinuit cu făţărnicia ei. Sfârşitul lui Nicolas nu e al unui înţelept; dar pare logic pentru un om de omenie. Nicolas e un om care se sacrifică, în loc să facă rău semenilor.

„L'Autodidacte" e una din cărţile cele mai bine construite ale lui Ryner. O carte vie, cu personagii reale — şi deconcertantă pentru acei cari caută în romane „un sfârşit frumos". Dar Ryner e înainte de toate un gânditor care crează în mod liber, voind să dea oamenilor puţină iubire şi înţelepciune.

P. A.

ALDOUS HUXLEY : Mortal Coils

Cartea aceasta e compusă din câteva povestiri şi o piesă de teatru, sau mai degrabă dintr'o serie de convorbiri cu tendinţă satirică şi cu totul neverosimile. Imposibilul situaţiilor, le ridică orice calitate comică.

Din povestiri, una singură pare mai izbutită. Dacă Huxley s'ar fi mărginit să publice numai „The Gioconda smile", cartea lui n'ar fi avut nimic de pierdut ; dimpotrivă. Bucata aceasta e destul de puternică pentru a-l aşeza pt autor printre cei mai buni scriitori ai genului atât de pretenţios al nuvelei de acţiune.

„Surâsul Giocondei" e o aventură bine prinsă, bine construită şi artistic înfăţişată. Hutton, eroul nuvelei, e un bărbat de-o vârstă destul de înaintată, dar care şi-a păstrat toate seducţiunile tinereţii. E căsătorit cu o femee bolnavă şi are o legătură cu o fată din popor, Doris, şi un flirt fără însemnătate cu o estetă de treizeci şi cinci de ani, miss Janet Spence. Dar aceasta din urmă îl iubeşte. Intr'o zi, fiind invitată la dejun la familia Hutton, Janet îi atrage atenţia prietenului ei, asupra stării îngrijitoare în care se află nevasta lui. Insă uşuratecul bărbat nici nu vrea s'audă, şi părăseşte odaia bolnavei, ca să-şi caute amanta şi să facă împreună o plimbare cu automobilul.

Intre timp, doamna Hutton moare subit. Puţin după înmormântare, miss Janet Spence îi face lui Hutton o declaraţie agresivă şi hotărîtă, care-l nelinişteşte foarte mult şi-l pune pe gânduri, mai ales că el se căsătorise în ascuns cu miss Doris.

Tânăra pereche pleacă numaidecât în Italia.

In Anglia, miss Spence răspândeşte zvonul că Hutton şi-a asasinat nevasta, pentruca s'o poată lua pe Doris. Anchetă, proces, — vinovăţia lui Hutton părând evidentă, el e condamnat şi executat.

A doua zi după execuţia lui Hutton, medicul familiei, filosof şi sceptic, îi spune Janetei Spence, cu aerul cel mai naiv din lume, că el ştia că dânsa a otrăvit-o pe doamna Hutton în ziua când a luat masa în familia prietenului ei.

Precum se vede, e un fel de literatură pentru curtea cu juri, sau pentru amatorii de melodramă. Dar trebuie să admirăm siguranţa cu care Aldous Huxley conduce intriga, pătrunderea cu care fixează trăsăturile de caracter, revelând resorturile sufletului omenesc, — şi malitiozitatea unui stil caustic şi rafinat.

F. DOSTOIEWSKY : Burghezul Parisului

Sunt nemulţumit c'am citit această carte. Mă tem acuma că n'am priceput nimic din „Fraţii Karamazov", „Crimă şi pedeapsă", „Posedaţii"... mă tem că nu i-am înţeles pe Tolstoi şi pe Gogol... Căci Dostoiewsky cu tot geniul său, n'a putut „intra în pielea" Francezilor, — mărturiseşte Alain Lemière în „Les cahiers du mois".

Avându-i pe Francezi înaintea ochilor, Dostoievsky n'a fost izbit decât de Joseph Prudhomme.

Mai trebuie oare să credem în valoarea educativă **obiectivă**, a călătoriilor ?

E drept că Dostoievsky venise la Paris într'o vreme de super-burghezism. Epoca de tristă aducere aminte a lui Ludovic-Filip, care ne-a lăsat în aceeaş dezorientare spăimântătoare, lăsa pretutindeni urme. Dar a cerceta numai o latură neînsemnată a spiritului francez, strâmtul câmp de viziune al celor cari nu pricep prin ce sunt scriitorii Franţei specific Francezi, — e un lucru dureros.

Dimpotrivă, paginile consacrate Londrei par mai bune, mai îndreptăţite. Sunt însă, probabil, acelea cari îi fac mai mult să surâdă pe Englezi.

Scrisă de Dostoievsky, o astfel de condamnare, e teribilă şi fără apel. Iată de ce Alain Lemière e nemulţumit şi trist, c'a citit această carte.

In orice caz, în felul acesta nu s'a mai scris despre nici o lucrare a Marelui Rus.

Insula Sfinţilor

Buletinul bibliografic pe care îl publică „Revue des deux mondes" aduce totdeauna în conciziunea recenziilor, caracterizări esenţiale şi definitive.

In ultimul număr al revistei, recenzentul notează între altele, apariţia volumului „L'Ile des Saints", datorit scriitorului Paul Renaudin.

Din epocile istorice cari îi oferă romancierului un material frumos şi sugestiv, nici-una poate nu e mai bogată în simţiminte generoase, şi în figuri pitoreşti, ca aceea trăită în antica Insulă a Sfinţilor, îmbogăţită cu noi martiri ai credinţii, sub persecuţiunile Elisabetei şi ale celor din urmă Stuarţi.

Epoca aceasta şi-a ales-o Paul Renaudin pentru a-şi fixa cadrul unei drame care e în acelaş timp omenească şi impregnată cu elemente de supranatural.

Nepoata celor dintâi martiri, tânăra Annabel, se vede copleşită de primăvara ameţelii religioase, şi trebuind să aleagă între o iubire omenească şi o vocaţiune mai înaltă, ea sfârşeşte prin a se oferi la rândul ei sacrificiului.

Un amestec savuros de eroism şi de humor, de poezie şi de realism, de violenţe tragice şi de intimităţi pline de tâlc, — face din această lucrare o evocare dramatică a epocii şi a mentalităţii celor asupriţi.

Poezie pură şi ironie

Despre „poezia pură" a vorbit anul trecut la Academia Franceză abatele Henni Brémond, iar ironizarea subiectului o face spiritualul Francisc de Miomandre în cel din urmă număr — 16 Octombrie — al revistei „Les nouvelles littéraires."

Discuţiile stârnite în jurul problemei poeziei pure au pasionat şi pasionează încă spiritele contemporanităţii. Toţi marii sau actualii critici ai Franţei, dela Paul Souday la Albert Thibaudet, au discutat sub diferitele ei aspecte, această problemă, în realitate cu soluţiune ce atârnă adeseori de gustul artistic al fiecăruia. Iată şi ironia lui Francis de Miomandre:

„Dacă aş mai lăsa să treacă numai câteva săptămâni, aş fi singurul francez în viaţă care să nu fi vorbit despre poezia pură. Aş fi într'adevăr dezolat să nu-mi spun cuvântul în această chestiune. Nu că aş avea vreo oarecare competenţă. Dar dacă ar trebui să nu vorbim decât despre lucruri pe care le cunoaştem, te întrebi: când am mai avea ocazia să deschidem gura? Câteva versuri ale deliciosului Léon Paul Fargue îmi cântă în memorie:

> Au pays de Papouasie
> J'ai caressé la pouasie.
> La grâce que je vous souhaite
> C'est de n'être pas papouëte.

Această graţie mi-a fost acordată, ca şi majorităţii contimporanilor mei. Nu sunt un „papouëte". Iată dece încerc această furioasă poftă de-a vorbi despre poezia pură. Este, în general, un subiect care tentează mai ales pe prozatori şi pe acea categorie specială de prozatori, pe care am putea să-i numim poeţii logici sau poeţii raţionali. Ei descriu, înadevăr, lucruri cari „se ţin", care au un sens. Ei pun în versuri (regulate sau libere, aceasta depinde de modă) teme care ar fi putut foarte bine să fie desfăşurate într'un limbaj pedestru. Şi cum unora le-a fost foarte greu să reuşiască, aceasta le-a dat ideea de ceva care ar fi în afara semnificaţiei intelectuale, un oarecare element muzical, o vrajă, un descântec. De aci s'a născut noţiunea de poezie pură. Era, după cum vedeţi, cum s'ar spune printr'o definiţie, o cugetare care nu putea să ţâşnească decât dintr'un creer lipsit de darul magic. Ceilalţi, foarte rari, poeţi puri nu s'au gândit nici odată la asemenea lucruri. Un Léon-Paul Fargue, desigur, cum ar mai râde dacă i s'ar cere avizul asupra chestiunii acesteia! căci pentru el, „la pouasie" nu serveşte altui scop decât sieînsăşi; la pouasie este pură sau nu există.

Poezia pură este versul, fraza, ţinta proverbului sau cântecului care vă face uneori să deviaţi dela linia exactă şi rigidă pe care v'aţi propus s'o urmaţi, care vă transportă undeva, departe, aiurea. cântecul de jale al unei doici, melodia nazalizată într'o biserică obscură, rima rătăcită chiar, iată destule elemente de poezie pură." Pentrucă totul atârnă de sensibilitatea aceluia care primeşte sunetul, de natura şi intensitatea lui emoţională.

O istorie a literaturii belgiene

E cu neputinţă, spune Gustave Charlier în „La revue de France" — şi va fi multă vreme foarte greu să se scrie despre trecutul literar al Belgiei, o istorie organică şi complectă.

Lucrările de amănunt lipsesc ; cele mai multe cercetări esenţiale, sunt până acum de-abia schiţate.

In „Istoria ilustrată a literaturii belgiene de limba franceză", publicată la Bruxelles, — Henri Liebrecht şi Georges Rency au voit cel puţin, să expună sub acest raport, stadiul actual al cunoştinţelor dobândite, şi au făcut-o cu destulă atenţie şi cu o grijă specială pentru exactitatea informaţiei.

Autorii, au adăogat expunerii, o serie de capitole, cari formează un inventar complect al mişcării literare belgiene.

Se înţelege de la sine, că într'un asfel de domeniu, în care un control nu este cu putinţă, judecăţile critice sunt susceptibile de apel.

Lucrarea d-lor Rency şi Liebrecht e, altminteri, destul de serios înfăţişată, deşteptând un interes incontestabil şi răspunzând unei utilităţi de nediscutat.



Paul Morand : Rien que la terre

Chiar atunci când zugrăveşte imagini caraghioase şi violente, suntem izbiţi de viguroasa inteligenţă a lui Paul Morand.

Trăsăturile pe cari el le deformează cu intenţie, zguduiturile şi rapiditatea stilului său, revelează o metodă cu totul personală şi sinceră.

In mijlocul formulelor hazlii şi brutale, apare numai decât, mai puţin vizibilă e drept, o consideraţie profund filosofică.

„Rien que la terre", spune Robert de Traz în „Revue de Genève", vrea să dovedească mai ales că autorul e cu totul altceva decât un simplu amăgitor. Cartea aceasta ni-l arată pe Paul Morand ca pe un spirit superior. Dându-şi seama că în pădurile ecuatoriale omul nu e decât un intrus, animalele fiind acolo mai mult ca ori-unde, la ele acasă, — Morand înăbuşă într'însul gândul de ucigaş cu care venise, şi înapoindu-se în oraş, îşi vinde toate armele.

De-alungul lumii, pe care a străbătut-o, el a ştiut să vadă, dar a ştiut să vadă deasupra aparenţelor ciudate. Iată de ce, opera lui închide bogăţii rare şi neaşteptate, şi n'are nimic dezordonat.

Printre numeroasele amintiri, presimţim o voinţă dominantă, care le clasează. La ce-ar mai servi să hoinărim peste mări şi ţări, peste oceane, dacă n'am aduce decât senzaţii ? O fiinţă numai sensitivă, nu ne interesează mai mult decât un kodak.

Lucrurilor văzute, trebuie să li se adaoge o **meditaţie**, care să extragă toate semnificaţiile. **Şi aceste semnificaţii** trebuie să evoce neîncetat ora şi locul în care **autorul** le-a desprins cu abilitate.

„Paloare perversă a Asiei, verde surd, alb stins, lumină fină, învăluitoare, fără ochi de spirit..."

„Rien que la terre" e cea mai frumoasă carte a lui Paul Morand, până la cea care-i va urma...

Roman şi Cinematograf

Am pus odată, unei tinere americane o întrebare; fără naivitate şi fără ironie: o întrebare care mi se părea că nu ascunde nimic malitios într'însa, (şi în care de altfel, nici ea, nu a văzut nici un subînţeles jignitor). Am întrebat-o:

—Există la dv. literatură ?

Mi-a răspuns, direct şi simplu:

— Cum de nu !

Avea tonul destul de mulţumit al negustorului plin de onoare profesională când poate etala o marfă relativ rară, care putea prea bine să-i lipsească, dar pe care, **totuşi**, o are....

— Şi, aveţi.... cum să zic ?... multă ?....

— Depinde. Romane, bunăoară, sunt, desigur, în mare cantitate. Bine înţeles romane **complecte**, adică din cari se poate extrage o piesă de teatru, sau, şi mai ales, un film de cinematograf.

Celelalte, romanele... **teoretice** (...aşa se zice, nu ? în Europa)... sunt, fireşte, mult mai puţine...

Au dreptate, prietenii noştri americani. Gândind şi făcând astfel, ei devansează o evoluţie care în Europa este în curs.

Deja depe acum se poate observa o complicaţie, o „diferenţiere" survenită în arta povestirii. Două genuri, destul de opuse, se deseneazä. Deoparte, romanul care naşte, în întregime, personagii, personagii care umblă, se mişcă, trăiesc, şi pe cari le percepem cu acel sentiment de „intimitate" caracteristic prezenţei reale. Altele, **romanele-conversaţie**, unde eroii sunt teoreme, abstracţii—mai mult necesare decât reale.

Fireşte, există, înlăuntrul operei unui autor, întrepătrundere a acestor două metode. Genurile nu s'au diferenţiat încă de tot. Este însă clar că procesul există, şi că [illegible].

Ce-i ajută oare progresul ?

Cred că două împrejurări: una e decadenţa poeziei lirice; alta, succesul crescând al cinematografului.

Poeziei lirice îi trebue un material de sentimente de acele „universale". Să ne înţelegem. Fireşte. Nimic nu e universal. Vreau doar să spun: sentimente pe care le resimt un mare număr de oameni, din toate categoriile naţionale şi sociale. Or, asemenea sentimente, astăzi, s'au uzat. Sensibilitatea contemporană e în căutarea altora, nouă. E simptomatic faptul că multă lume consideră pe Verhaeren poet **epic**. Şi aceasta pentru că spovedaniile sale —căci spovedanii sunt—isbesc prin caracterul lor recent. Coşuri de uzine, chestia exodului rural, majestatea gărilor şi locomotivei,— toate aceste lucruri sunt îngrozitor de nouă. Oamenii le consideră, bucuros, ca subiecte **apoetice**, cel mult bune pentru poezia epică (mult mai mult epică decât poezie), în nici-un caz însă demne de poezia lirică—sau, cum se mai spune, **poezie** pur— şi —simplu.

Lirismul e în impasă. Se află într'o epocă de aprantisaj. Ii trebue un câmp vast pentru experienţe, pentru insuccese (prin cari să ajungă la succesele de mai târziu).

Acest debuşeu pentru încercări şi eşecuri îl oferă tocmai „romanul-conversaţie" de care vorbeam. In el se refugiază nevoia de lirism de astăzi. Acolo se îngrămădesc confidenţe peste confidenţe. Dela insuportabilele mărturisiri ale Mariei Baskirtschef şi acele deosebit de plicticoase ale lui Amiel, până la farsele pline de vibrantă adâncime ale lui Girandoux. Ce va ieşi din tot acest lirism care se află în perioada sporturilor, „prea adaptive"— nu putem şti. De sigur, ceva, în cele din urmă, bun. In artă, acolo unde e efort, rezultă, finalmente şi bună calitate....

Dar faptul este, Romanul-conversaţie are o misiune istorică. Aceea de a pregăti lirismul de mâine... De aci impunătoarea vogă şi impresionantele progrese pe care trebue să i le recunoaştem de câtă-va vreme

Pe de altă parte, nici romanul cellalt nu se ofileşte. Romancierul „vieux-style"—,acela despre care s'a spus că face concurenţă oficiului de stare civilă,—şi-a găsit şi el o utilitate nouă. Dintr'însul se fac filme de cinematograf, astăzi când cinematograful începe să devină o artă propriu zisă, egală în calitate cu cele vechi şi de o bogăţie de mijloace adesea superioară acestora din urmă.

Munca de **selecţie** la care se dedă povestitorul, este în cinematograf, deosebit de înlesnită şi de fecundă. Alegerea de detalii caracteristice—supremul secret al literaturii—cinematografului o poate realiza cu o nuanţare, cu o naturaleţă, cu o variaţie, cu o posibilitate de epurare pe cari romancierul propriu zis nu le poate—hotărît—atinge.

S'au dat câteva filme bune. Este inimaginabil ce comori de invenţie s'au lăsat a fi bănuite pentru viitor cu prilejul acestor câteva filme bune. Autorul de romane tinde să se confunde cu compunătorul de scenarii. De pe acum au început să apară scriitori care întrunesc această dublă calitate. Regisorii se perfecţionează. In curând cinematograful va fi o artă cum nu a mai fost alta...

* * *

Este o piatră în grădină: textul explicativ al filmelor.

Cu totul revoltătoare e lipsa de ţinută a libretului, chiar în filmele cele mai reuşite. Mai întâi un cumul de superlative care sterilizează pe loc ultimul rest de înţeles al cuvintelor. Citeam pe ecran, nu mai ţin minte unde, fraze ca aceasta: „Jean, autorul unei extraordinar de geniale capodopere, etc., etc.," Apoi, o lipsă elementară a valoarei vorbelor. Intr'un film recent, era scris despre o fată care, în urma unei mari dureri, căzuse bolnavă: „Patologiceşte, ea era vindecată; dar moralul îi era încă bolnav".

Aceste inconveniente însă vor dispărea, încetul cu încetul. Nu avem de cât să lăsăm timpului sarcina de fatală epurare pe care o observăm realizându-se pe zi ce trece. Din ce în ce, textul filmelor se îmbunătăţeşte. Şi nu e nici un motiv ca să nu-l vedem, cu vremea, dregându-se complect. E drept că, în ce priveşte publicul din România, găsim o **excepţională insensibilitate**. Astfel, mi s'a întâmplat, acum două **luni**, să citesc pe ecran acest **avertisment** pe care un personaj îl făcea prietenului său: „Dacă mai continui cu viaţa pe care o duci, vei avea sigur o sincopă de nervi". Nimeni, în sală n'a fost isbit de această frază. Şi fiindcă am început să râd, publicul se indignase de faptul că puteam fi neatent în chiar momentul cel mai palpitant al dramei....

Dar există o reformă în beneficiul bunului gust care s'ar putea realiza, chiar în România, şi chiar numai decât. Mă gândesc la redactarea acelui program pentru care plătim impozitul de 5 lei la ocuparea fotoliului de spectator. S'ar putea obliga antreprenorii de cinematografe să însărcineze cu aceste rezumate Societatea Scriitorilor Români. Scriitorii români—cel puţin astăzi— nu se caracterizează printr'un exagerat geniu creator. In schimb, talentul de a scrie bine—şi spiritual şi mişcător şi sintetic— **„în marginea"** unui subiect deja tratat de altul— acest talent „minor" este—şi mai ales astăzi— în plin esor. Sunt sigur că scriitorii români contemporani, dacă li s'ar încredinţa această muncă, ar realiza-o în chip strălucit. Şi ar putea, totodată, câştiga bani într'un chip tot atât de onorabil, dacă nu chiar şi mai onorabil ca altele. Ar fi o nouă sursă de venituri pentru membrii acestei grupări, din care nu fac parte, dar pentru care nu mă pot abţine de a avea o nemărginită simpatie.

* * *

Dar să revenim de unde am plecat. Avea dreptate domnişoara din America să creadă că romanului „teoretic" aşa i se zice în Europa. Lirismul străbate o perioadă critică. Are nevoe să se exerciteze la subiectele cele nouă pe care le-a fabricat, de curând, sensibilitatea contemporană. Soldatul nu face „teorie" la cazarmă, în aşteptarea realizării ei în războiu ? Lirismul, refugiat în romanul-jurnal şi în romanul-confidenţă, îşi face stagiul— **„la veillée d'armes"**— în aşteptarea poeziei celei nouă care nu este încă, şi pe care o aşteptăm cu toţii, pentru că o vedem deja, şi pentru că ştim că va veni odată....

D. I. SUCHIANU

INSEMNĂRI

Scrisorile de dragoste

Trebuiesc arse scrisorile de dragoste ?

„La Liberté" a deschis, pe această chestiune arzătoare, o anchetă foarte amuzantă. Au venit, se înțelege, răspunsuri diferite. Voim să amintim aci, părerea pe care o avea Maupassant, în privința aceasta.

In povestirea lui, „Nos lettres", Maupassant se întreabă : „Trebuiesc arse scrisorile de dragoste ?" — Și răspunde : „Bărbații da ; femeile nu !"

Iată pasagiul cel mai principal al povestirii : Roza îi cere amantului ei să-i înapoieze scrisorile :

Te-ai gândit vreodată la toate scrisorile de dragoste găsite în sertarele moartelor ? Eu mă gândesc de mult la asta, mă gândesc, și numai îndelungatele mele reflecțiuni m'au hotărît să-ți cer scrisorile.

Intelege și tu, că o femeie nu arde, nu rupe, nu distruge niciodată, scrisorile în cari i se spune că e iubită. Toată viața noastră e într'însele, toate nădejdile, tot interesul și așteptarea, năzuințele și toate visurile noastre. Hârtiuțele acestea cari închid numele nostru, cari încântă cu lucruri măgulitoare, sunt relicve, — și noi adorăm capelele, bisericuțele în cari noi suntem sfinte. Scrisorile noastre de dragoste sunt titlurile noastre de grație și de seducție, orgoliul nostru intim de femeie, comoara inimilor noastre. Nu, nu ; niciodată o femeie nu-și distruge arhivele tainice și delicioase ale vieții sale.

Dar noi murim, ca și ceilalți, și-atunci... și-atunci scrisorile acestea sunt găsite. Cine le găsește ? — Bărbatul. — Și ce face cu ele ? — Nimic. Le arde.

O ! m'am gândit adesea la asta ! In fiecare zi mor femei cari au fost iubite ; în fiecare zi, urmele, dovezile greșelii lor, cad în mâinile bărbatului, — și totuș nici-un scandal nu izbucnește, nici-un duel nu are loc.

Gândește-te, dragul meu, ce e bărbatul, ce-i inima bărbatului. Se răzbună, când trăim ; se bate 'n duel cu omul care vă dezonorează, îl ucide... pentrucă... pentruce oare ? Știu eu ?

Dar dacă găsește, după moartea ei, asemenea probe de vinovăție, le arde, și nu află nimeni nimic, și continuă să 'ntindă mâna prietenului moartei, și e deplin satisfăcut că scrisorile acestea n'au căzut în mâini străine.

Mormântul e prescripția greșelii conjugale.

Și, se 'nțelege că e mai bine ca scrisorile să fie la Roza...

Storia dell'arte italiana

Cu o conștiință minunată, Adolfo Venturi își continuă opera pe care a început-o de peste treizeci de ani, — și această „Istorie a artei italiene" cuprinde astăzi treisprezece volume compacte și din belșug ilustrate.

Ultimul volum pe care-l publică Venturi, — consacrat picturii secolului al XVI-lea la Florența, — ca și tomurile precedente, aduce un remarcabil repertoriu iconografic; peste șeapte sute de reproduceri de opere de artă, din cari, un număr destul de mare sunt puțin cunoscute, — și interesul lucrării e astfel sporit, prin așezarea pe primul plan, a unor opere rămase pân'aci în umbră.

Leonardo da Vinci, Michel-Angelo și Andrea del Sarto, au un loc dominant în volum ; urmează, firește, pictorii asupra cărora da Vinci și Michel-Angelo au exercitat o puternică influență la Florența : Fra Bartolomeo, Mariotto Albertinelli, Fra Paolino da Pistoia, Sogliani, Bugiardini, Franciabigio, Ridolfo Ghirlandajo, și acei maeștri mai mărunți, cari poate n'ar fi fost tocmai necesar să fie studiați cu atâta amănunțime : Bacchiacca și Granacci.

Programul lui Adolfo Venturi a luat o desvoltare atât de mare, încât trebuia fatal să sfarme echilibrul care se impunea între diferitele părți ale operei. E oarecum paradoxal, spune Jean Alazard, să studiezi opera unui Masaccio în opt pagini (Pittura del Quattrocento, tomul VII, partea întâia) și să consacri douăzeci și două, unui artist destul de mediocru, ca Bacchiacca.

Dar opera lui Venturi are numeroase calități ; informatia e totdeauna serioasă și abundentă ; evoluția generală a temelor și a formelor artistice, e conștiincios prezentată; iar analiza operelor, revelează gustul ales și priceperea estetică a autorului.

Leopardi și Spania

Lucrarea cu acest titlu, a d-lui profesor universitar Ramiro Ortiz, a fost recenzată elogios în „Revue critique d'histoire et de literature".

Volumul d-lui Ortiz, explică între altele, cum a putut învăța Leopardi limba spaniolă, când și de ce a început să se intereseze de Spania, ce gândea el despre Spanioli și despre limba lor.

Autorul a adus precizări interesante în ancheta pe care a întreprins-o, care — spune G. Cirot, nici n'ar fi putut să fie mai meticuloasă.

Impozitul pe vanitate

Sub titlul „Fisc et blason", Georges Maurevert a publicat un volum cu recomandație specială pentru ministrul de finanțe al Franței: îi oferă zece miliarde de franci.

Suma aceasta, spune Maurevert, va fi realizată printr'un impozit asupra titlurilor de nobleță.

Titlurile acestea sunt purtate astăzi în Franța de circa 130.000 de persoane. Și Maurevert asigură că se vor găsi în primii patru sau cinci ani dela promulgarea legii, un număr cel puțin egal de inși, doritori să-și adauge un titlu de nobleță, la titlurile lor de rentă, și că nimeni nu se va speria de „tariful" pe care-l propune.

Pentru ușurința socotelilor, se vor fixa cifre rotunde. Calculele lui Maurevert sunt cam acestea: cinci sute de prinți, a un milion de franci; o mie de duci, a cinci sute de mii de franci; două mii de marchizi a două sute cincizeci de mii de franci; zece mii de conți, a o sută cincizeci de mii de franci; douăzeci de mii de vicorți, a o sută de mii de franci; treizeci de mii de baroni, a șaptezeci și cinci de mii de franci; — în total nouă miliarde șeapte sute cincizeci de mii de franci, adică aproape zece miliarde.

Cifra ar părea extraordinar de mare, dar dimpotrivă, e în disproporție reală, cu resursele unei națiuni care avea anual, înainte de războï, șease sute de morți multimilionari.

Și-apoi, numărul noilor îmbogățiți cari s'ar interesa de aproape, de un astfel de proect, pentru a-și reabilita oarecum averile și a-și satisface un capriciu, ar fi destul de mare.

Impozitul pe vanitate! — iată într'adevăr un impozit care lipsia...

Cristofor Columb, spaniol

Cărei țări îi revine onoarea de-a fi descoperit America?

Ziarul A. B. C. din Madrid oferă un premiu de 50.000 pesetas (aproape 7 000 dolari) celui care va furniza cel mai bun răspuns la chestiunea dacă *Cristofor Columb* era spaniol din naștere.

Chestiunea naționalității lui Columb s'a ridicat, de curând, în Spania, unde naționalitățile entuziaste au căutat să probeze că exploratorul care a descoperit Lumea Nouă ar fi fost de origină spaniolă. Un juriu internațional, compus din savanți și istorici din diferite țări, va decide.

Proectul ziarului Madrilen are sprijinul guvernului spaniol. Cercetările vor fi primite până la 1 Aprilie 1927, la birourile A. B. C.-ului, Serrano ss, Madrid.

Arta iubirii

O doamnă de o vârstă oarecare o va preda la colegiul din Boston. Elevii vor fi fete între 18 și 25 ani. O astfel de noutate va furniza, desigur, excelente teme revistelor de music-hall. Dar catedra aceasta n'a fost înființată decât dintr'un interes superior de morală.

Credincioși culturei latine, nu concepem arta iubirii decât numai din punctul de vedere al lui Ovidiu. Pedagoaga americană care-și propune să instruiască pe elevele dela colegiul din Boston, are, nu ne îndoim, despre amor, o concepție diferită. O tânără, în ochii ei, este o viitoare soție, și ceeace va încerca să o învețe, este nobila manieră de a-și iubi soțul sau bărbații ei succesivi, căci divorțul bântue cu furie dincolo de Atlantic. Și iată cum arta iubirii devine un manual de virtuți domestice.

Nasul lui Publius Ovidius, care-l făcu să fie supranumit Nazone, s'ar mai lungi încă dacă ar putea afla ceeace a făcut lumea modernă din arta de a iubi.

Dar se vor putea oare învăța sentimentele?

„Pentru câțiva"

Este titlul unei culegeri de monoloage, pe care o publică la Librairie théâtrale, Louis Urgel. Sunt monoloagele cunoscute ale autorului, de o vervă scânteetoare, care cuprind admirabile poante ce stârnesc râsul cititorului. Un opuscul de umor sănătos de umor franțuzesc; judecați-l după acest leit-motiv:

Le richard a beaucoup d'amis,
C'est par centaines qu'il les compte;
Mais c'est quand le couvert est mis
Qu'il peut surtout s'en rendre compte.
Il a peut-être du talent,
Cette esclave de la fortune;
Il n'obtiendrait en l'étalant
Que dénigrement et rancune.

Descoperiri arheologice

Sub activa și inteligenta direcțiune a d. Charles Virolleand, misiunile arheologice în Siria și Liban au înfăptuit adevărate minuni.

Academia de inscripțiuni înștiințează: că la Byblos s'au descoperit multe figuri de bronz, cele mai multe reprezentând soldați din a douăsprezecea dinastie egipteană, înarmați cu pumnale și suliți, și numeroase inscripții ieroglifice, dintre care unele poartă numele lui Keops, constructorul marei piramide dela Gizeta; că în Fenicia de sud s'au descoperit mai multe sute de vase, și, gravat pe-o săgeată de bronz, un text care este unul dintre cele mai vechi specimene de scriere alfabetică; că la necropolea din Sidon s'a găsit o remarcabilă Venus din pământ ars, înaltă de 65 centimetri; că Amrit-ul a furnizat 400 fragmente de statuete din al șaselea secol, între care un Melkart-Héraklès, cu brațul drept ridicat, cu umerii acoperiți de o piele de leu; că s'a găsit la Tyr și la Akoura altare votive, din epoca romană, decorate cu vulturi, și tauri; că în mai mult de douăzeci de situațiuni s'au găsit, în Fenicia și în valea Eufratului, peste 2000 bucăți de cremene cioplită. O amuletă siriană, provenind din Antiohia, poartă un text de un capital interes pentru știința paleografică.

D. Virolleaud a prezentat Academiei fotografiile a 20 baso-reiefuri în bazalt, găsite de către baronul Oppenheim la Tell-Helef, pe Haut-Hhapour, și care decorau palatul construit către secolul al treilea, înaintea erei noastre, de regele Kapara.

Și d. Virolleaud încredințează că mai sunt încă alte numeroase comori de desgropat, dar lucrările înaintează greu, din lipsa fondurilor suficiente.



Efectul unui roman

Intr'unul din numerele trecute ale „Adevărului Literar" s'a recenzat o carte a scriitorului francez André Chamson, intitulată „Roux-le-bandit". Acest roman redă cu preciziune și veracitate aventura reală a unui francez cu acelaș nume, care s'a refugiat în munți, refuzând să se supună poruncilor nedrepte ale societății, răsvrătit împotriva legilor cari ne silesc să ucidem pe semenii noștri. Roux e prins în cele din urmă și condamnat. Dar succesul romanului a fost atât de răsunător, presa—cea liberă — a relevat cu atâta stăruință adevărul omenesc al romanului, căci Roux exista în carne și oase, încât procesul a fost revizuit și s'a dovedit că „banditul" e un om de inimă. A fost liberat și grațiat !

Iată că un simplu roman a provocat un act de dreptate, pe care l-ar fi cerut zadarnic un partid de opoziție. Fără tendințe politice, romanul lui André Chamson e înainte de toate o operă obiectivă: viața unui om e redată cu desinteresare — și adevărul se impune cu atâta putere, încât el trece de simpla „emoție literară" pentru a realiza un act de justiție socială.

Invențiile mari ale ultimului Secol

1826 : Primul tranvai cu cai la Stockholm ;
1827 : Descperirea aluminiului (savantul german Wöhler) ;
1828 : Construirea primului tren în America ;
1829 : Descoperirea helicei pentru vapoare (inginerul Dressel)
Braille descoperă alfabetul pentru orbi ;
1830 : Descoperirea fotografiei (Talbot și Niepce)
Construirea primei locomotive cu vapori la Liverpool;
1831 : Descoperirea revolverului (Colt);
1832 : Punerea primului cablu submarin;
1833 : Construirea primului plug cu vapori (Heathcoath);
1835 : Fabricarea chibriturilor ;
1837 : Morse descoperă alfabetul telegrafic ;
1846 : Descoperirea mașinei de cusut
Se descoperă microbul difteriei (Löffler);
1852 : Descoperirea mașinei tipografice de cules ;
1853 : Turbina cu vapori ;
1854: Primul balon cu cârmă;
1856 : Bicicleta ;
1857 : Descoperirea undelor herziene (telegrafia fără fir);
1862 : Descoperirea telefonului (Filip Reis din Friedrichsdorf);
1867 : Descoperirea dinamitei (Nobel);
1869 : Prima carte poștală (Austria);
1876 : Perfecționarea telefonului (Bell);
1877 : Descoperirea gramofonului (Edison);
1860 : Praful de pușcă fără fum ;
1893 : Cinematograful (Lumière-Edison);
1894 : Descoperirea serului anti-difteric (profesorul Belering);
1895 : Primul automobil ;
Razele X (Röntgen);
1896 : Primul motor Diesel (cu explozii intermitente);
1898 : Descoperirea radiului (M-me Curie);
1903 : Primul aeroplan (Frații Wright);
1906 : Amundsen descoperă Polul Nord;
1910 : Descoperirea salvarsanului (Ehrlich-Hata);
1920 : Teoria relativității (Einstein);
1924: Descoperirea insulinei pentru tratarea bolii zahărului (dr. Torono).

Koloman Mikszath (Ungaria)

Mikszáth este unul dintre cei mai de seamă prozatori maghiari, atât pentru valoarea literară a operilor lui, cât și prin importantul loc pe care îl ocupă în istoria literaturii maghiare, ca reprezentantul clasic al realismului.

S'a născut la 1849 în Csottó, sat de prin nordul Ungariei, astăzi aparținând Cehoslovaciei. A fost la început ziarist, apoi a ocupat diferite funcțiuni la stat și în timpul din urmă al vieții s'a dedicat cu totul literaturii. Moare în 1910, după ce a fost recunoscut în unanimitate ca cel mai mare prozator maghiar contemporan.

Mikszáth este cel dintâi literat, care o rupe cu tradiția romantică a lui Jokai și a urmașilor acestuia. Spirit pătrunzător în realitatea măruntă a vieții de toate zilele, literatura lui este o icoană humoristică a lumii în care a trăit și pe care o zugrăvește minunat cu ajutorul darului de observație ascuțită, pe care îl posedă. Schițele, nuvelele, romanele sale ne lasă adeseori o impresie de melancolie, cum se întâmplă uneori și după citirea povestirilor lui Mark Twain, cu care este uneori asemuit de conaționalii săi.

Opera lui este tradusă și citită pretutindeni. La noi e cunoscut mai ales prin *„Cavalerii"* în traducerea d-lui L. Rebreanu.

Din nenumăratele scrieri ale lui Mikszáth amintim: „Rubedeniile mele slovace" (A tót atyafiak), „Bunii mei poleci (A jó palóczok) și alte câteva zeci de volume de nuvele și povestiri. Dintre romane: „Domni și țărani" (Urak és parasztok), „Umbrela Sf. Petru", „Săliștencele" (Szelistyeiasszonyok), „Cavalerii", etc.

Romanul „Săliștencele", precum și câteva povestiri cu subiect românesc dovedesc, că ne-a cunoscut și că poporul nostru l'a interesat prin pitorescul său.

In numărul său din urmă *„Lectura"*, ne aduce sub *titlul: Un cuib de „gentry"*, câteva din savuroasele lui nuvele, — atât de puțin cunoscute la noi.

MARUNTE

— Cronica teatrală despre „Patima roșie" și „Cântecul dragostei" va apare în numărul viitor.

— Scriitorul G. M. Vlădescu, autorul volumelor de nuvele „Lucrări Adevărate" și „Tăcere", pentru a evita orice confuziune, va semna pe viitor G. M. Vlădescu-Vlad.

— A apărut, în traducerea d-lui Carol Drimer, „Ester" (Purim), a doua carte din „Vechiul Testament" pe care o dă în românește tălmăcitorul „Eccleziastului" — după textul original.

— S'a pus sub tipar „Paradisul statistic" — nuvele fantastice, de Ion Călugăru.

— Academia de arte decorative a deschis o interesantă și originală expoziție, în localul fostei „Case a artei" din strada Câmpineanu.

— La Căminul Artelor Regina Maria, expune pictorul Lerner.

Pentru tot ce privește „Adevĕrul Literar": manuscrise, reviste, cărți, informații, etc., a se adresa la redacție numai Joi, Vineri, Sâmbăta între orele 5—6.

Adeverul Literar și Artistic

PREȚUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an	Lei 250
„ „ „ 6 luni	„ 130
„ „ „ 3 „	„ 65

In străinătate dublu

Curiozități

Antialcoolismul și diplomația

Miss Ederley trecând înnot canalul Mânecei, fu întâmpinată de consulul american din Boulogni, Mister Korkozahn, care o salută și-i oferi șampanie. Aflând despre aceasta, „Uniunea Femeilor Antialcooliste" din Statul Americei de Nord „Nebrasca", a cerut guvernului american să ia urgente măsuri, revocând pe consulul care a compromis astfel legea antialcoolică a Americei. Guvernul a răspuns „Uniunii" din Nebrasca că consulii americani trebue să se conformeze obiceiurilor țării unde sunt acreditați, — deci atât consulul cât și miss Ederley, aflați în Franța au avut tot dreptul să bea o sticlă cu șampanie.

Gorile cari răpesc femei

Generalul spaniol, Munes-de-Prado, reintors după o expediție făcută prin regiunile sălbatice din Guineea, confirmă faptele povestite de alți exploratori despre gorilele din aceste regiuni africane, care răpesc femeile negrilor. Generalul a constatat, că gorilele din Guineea au adeseori statura de 2 m. 50 cm. Acești uriași antropoizi au atacat în repetate rânduri detașamenteul expediționar, care era nevoit să-și apere oamenii de avantgardă cu granate de mână, deoarece cu gloanțele de revolver nu se poate doborî o gorilă. Triburile de negri au confirmat exploratorilor spanioli, că gorilele le fură femeile, atacându-i chiar în tabăra lor. Feineile acestea sunt duse apoi în desișul pădurilor virgine, în grotele munților, unde trăiesc aceste maimuțe uriașe. Negrii nu îndrăznesc apoi să le caute și să le elibereze din această captivitate sinistră.

Generalul Munes-de-Prado a încercat să le vie in ajutor negrilor. O echipă din expediție s'a afundat in pădure, spre ascunzișurile gorilelor; însă n'a reușit să elibereze de cât două femei, după trei zile de rătăciri prin peștere și scobituri. In unele locuri, gorilele au fugit la apropierea oamenilor, luând și femeile prizoniere, ale căror țipete desperate ajungeau până la echipa de salvare...

„Cleptomania"

In cursul unui proces, președintele tribunalului corecțional din Paris s'a referit la o statistică a furturilor dela magazinele cele mari ale Parisului: zilnic sunt arestați câte 200—250 de hoți — prin magazinele mari din dreapta Senei — și câte 100 prin cele din stânga râului. 80 la sută dintre hoți sunt femei, și din „cadrele" acestora tot 80 la sută sunt recidiviste, iar 20 la sută „rovice" sau „debutante".

Moartea piticului

In orașul Watorp a murit de curând în vârstă de 71 de ani, Alfred Breadford, cel mai mic om din lume. Statura lui era de 42 cm., și Breadford putea să treacă printre picioarele unui „pony" care-l servea. Decedatul a avut o voce foarte frumoasă și a fost, timp de peste 30 de ani, dirijorul corului la parohia din Watorp. Fizicește Breadford se prezinta perfect desvoltat și sănătos. Inteligența îi era foarte puternică.

101-a transfuzie de sânge

Raymond Brietz din Franța și-a dat sângele pentru transfuzie, pentru a 101-a oară, salvând astfel până acum viața a 74 persoane. Orice propunere din partea bolnavilor de a-l recompensa bănește sau prin daruri, a fost mereu respinsă de Brietz. Exemplul său a mai dovedit că funcționarea unui organ absolut sănătos își complectează cantitatea sângelui necesar în cel mult trei săptămâni, când regimul alimentar și felul vieții sunt calculate fără greș. Brietz și-a înstrăinat până acum o cantitate de sânge de vre-o 15 ori mai mare de cât conțin astăzi vinele acestui erou al umanității.

Din obicinuință

Un foarte cunoscut doctor din Paris, a fost ales deputat în ultimele alegeri generale. Mergând într'o zi spre Cameră, prin piața Concordiei, doctorul B. fu recunoscut de o pacientă, care felicitându-l cu ocazia succesului electoral începu să i-se plângă de niște colici stomacale și-i ceru sfatul. Doctorul se gândi bine și-i zise:

— Da... așa... pricep... Totuși, înainte de toate, desbrăcați-vă, vă rog!...

Epidemia acrobatismului

Mai în fiecare noapte poliția arestează indivizi, care încearcă să escaladeze turnul Eiffel.

Piedicile puse de autorități acestui suflu de irezistibilă acrobație, îi excită din ce în ce mai mult pe amatorii de pariuri extravagante. N'a mai rămas oră a nopții în care să nu se prindă câte unul sau doi care se aruncă în sus apucând primele gratii și traverse ale turnului. Paza din jurul „picioarelor" turnului e foarte vigilentă și totuși se găsesc unii care reușesc să-i înșele pe paznici. Insă niciunul nu se mai ridică dincolo de prima platformă a turnului, care e păzită de santinele.

Polițist genial

O fată s'a aruncat în râu la Laure-sur-Maine. Polițistul din apropiere a văzut-o pe sinucigașă în clipa când cădea în apă. Insă neștiind să înnoate, n'a putut să se arunce după dânsa în râu. Atunci, izbit de o idee genială, își scoase revolverul și strigă:

— Ieși din apă sau te împușc!

Speriată, sinucigașa făcu câteva sforțări și ajunse la mal.

360.000 fulgere pe oră

Profesorul american Callman a întocmit o statistică a furtunilor de pe pământ. Cifrele obținute de dânsul dau 16.000.000 de furtuni pe an și 360.000 de fulgere pe oră prin diferite localități ale lumii. Pagubele aduse într'un an de cele 16.000.000 de furtuni sunt evaluate la 160 milioane de dolari. Foloasele aduse de ele sunt însă, nenumărate.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.